BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

BOETIVS

COMMENTARII

IN L. ARISTOTELIS
ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

EDIDIT

C. MEISER

II

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

ANICII MANLII SEVERINI BOETII

COMMENTARII

IN LIBRUM ARISTOTELIS

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

RECENSUIT

CAROLUS MEISER.

PARS POSTERIOR

SECUNDAM EDITIONEM ET INDICES CONTINENS.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXX.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

In secundae editionis textu recensendo hi libri manu scripti mihi praesto fuerunt:

S codex (Salisb. 10) bibliothecae Palatinae Vindobonensis 80 (Endlicheri 370) s. X, qui continet f. 1—8^{v} versionem continue scriptam libri Aristotelici *περὶ ἑρμηνείας*, quam littera Σ signavi, deinde f. 9—176^{v} sex libros Boetii commentariorum.

F codex (Frisingensis 166) Monacensis 6366 s. XI et X: vetustior manus s. X incipit a f. 33 (p. 352 editionis Basileensis = p. 171 nostrae editionis).

T codex (Tegernseensis 479) Monacensis 18479 s. XI, qui f. 1—56^{v} priorem editionem expositionis Boetii, f. 57^{v}—65^{v} versionem continuam, quam l. 𝔗 signavi, f. 66^{v}—191 secundam editionem complectitur.

E codex (Ratisb. S. Emm. 582) Monacensis 14582 s. XI.

Praeter hos quattuor codices, quorum plenam scripturae discrepantiam studio legentium proposui, hi quattuor alii libri a me hic aut illic inspecti et difficilioribus locis excussi sunt:

N codex Einsidlensis 301 s. X, in quo non pauca desiderantur: nam desunt p. 371, 17 huius editionis *conposita* — 378, 6 *sit*, 395, 21 *possibile* — 410, 17 *non necessarium*, postremo desinit in verba p. 417, 19 *de contingenti et de possi* (sic), ut finis quinti et sextus liber totus perierit.

J codex Einsidlensis 295 s. XI.

G codex Sangallensis 830 s. XI.

B codex Bernensis 332 s. XII, in quo desunt p. 383, 1 *ut in eo* — 434, 3 *et dicit.*

Hos omnes codices ex uno eodemque fonte fluxisse inde apparet, quod eaedem in omnibus lacunae, eaedem interpolationes, eadem vitiorum genera deprehenduntur. et de lacunis quidem conferas: p. 70, 15. 161, 18. 208, 22. 288, 7. 382, 8. 432, 9, praeterea p. 126, 8. 267, 12. 290, 18. 312, 14. 341, 3. 447, 9. 482, 14. 489, 7, de interpolationibus autem p. 227, 10. 231, 24. 333, 23. 416, 23. 419, 13. 431, 12. 434, 14. 439, 9. 477, 12. 488, 8—13. iisdem vero cunctos vitiis foedatos esse ut demonstrem, satis erit unum aut alterum ex plurimis passim obviis proferre exemplum. nam et p. 361, ubi Peripatetica interrogationis divisio proditur, cum in codicibus nostris v. 8 sqq. legatur: 'non dialecticae autem interrogationis duae sunt species, sicut audivimus docet', manifestum est pro vocabulo corrupto 'audivimus' Eudemus restituendum fuisse et p. 324, 23 quin recte scripserim: 'ad tenacioris memoriae subsidium', cum codices in perversa scriptione telatioris consentiant, quis est qui dubitet? confer praeterea p. 237, 25—28 locum illum in omnibus aequaliter libris turbatum.

Pro fundamento autem textus constituendi codicem S habui, omnium longe praestantissimum, qui non raro ceteris fidelius verae scripturae vestigia servaverit. confer e. c. p. 500, 9, ubi huius codicis lectio 'a bonum' propius ad verum 'ad unum' accedit quam reliquorum 'ad bonum'. hoc unum dolendum est, quod a correctore quodam, quamquam multa emendata sunt, tamen ipsis locis difficillimis ita rasuris depravatus est, ut quid primitus in eo scriptum fuerit saepe dinosci non possit. nec tamen multum interest, cum propter similitudinem ceterorum codicum fere semper quid S habuerit ex aliis suspicari liceat.

Codici S plerumque consentit F, nisi quod in hoc librarius interdum pravo varietatis studio et verba transposuisse et pro solitis rariora vocabula inculcasse videtur. nam cum hic codex p. 395, 20 pro voce Socratem mire elimannum posuerit, quod aperte falsum est, iure in dubium vocari potest, num recte aliis locis hunc codicem solum contra ceterorum consensum secutus sim. quare hos locos notare velim et quid F habeat, quid ceteri adscribam:

	F	ceteri:
p. 195, 21	autumant	putant
208, 25	itidem	similiter
212, 17	infit	dicit
223, 1	potiores	meliores
246, 20	itidem	similiter.

Ad S et F libros optimos proxime accedit E, et ipse optimae notae idemque pulcherrime et diligentissime scriptus. a secunda manu et in S (= S^2) et in E (= E^2), rarius in F (= F^2) multa egregie sunt emendata. N J G et ipsi in optimis numerandi sunt et intima cognatione cum S F E coniuncti, sed vix quidquam novi ex iis elicitur, quod non in ceteris reperiatur.

Minus fidei codici T tribuendum est, quippe qui fere semper cum secunda manu codicis G (= G^2) consentiat, ut quae in G supra lineam vel in margine leguntur in T in textum irrepserint. quare nec interpolationibus vacat et variae lectiones promiscue iuxta positae inveniuntur. sunt tamen quae in hoc codice melius quam in ceteris servata videantur.

Minimae auctoritatis et omnium deterrimus est codex B (plerumque = E^2), qui pauca emendavit, plurima demendo addendo mutando turbavit ac miscuit.

Ut in prima, sic in secunda editione lemmata non plenum Aristotelis textum exhibent, sed pauciora in secunda editione desiderantur, quorum quaedam in E

a secunda manu in margine et in B sunt addita. ceterum B saepius prima tantum et postrema Aristotelis verba expositioni Boetii praemittit, quae vocula 'usque' (vel 'reliqua usque') iunguntur (cf. p. 227, 13—26).

De versione Boetiana libri Aristotelici περὶ ἑρμηνείας eiusque a nostro Aristotelis textu discrepantia in Fleckeiseni annal. vol. CXVII p. 247—253 (a. 1878) disputavi.

Monachii mense Martio a. MDCCCLXXX.

Car. Meiser.

ANICII MANLII SEVERINI BOETII

IN LIBRVM

ARISTOTELIS ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

COMMENTARII.

SECVNDA EDITIO.

NOTARUM INDEX.

S = codex (Salisb. n. 10) Vindobonensis n. 80.
(Σ = praemissa translatio).

F = codex (Frisingensis n. 166) Monacensis n. 6366.

T = codex (Tegernseensis n. 479) Monacensis n. 18479.
(𝔗 = praemissa translatio).

E = codex (Ratisb. S. Emm. n. 582) Monacensis n. 14582.

N = codex Einsidlensis n. 301.

J = codex Einsidlensis n. 295.

G = codex Sangallensis n. 830.

B = codex Bernensis n. 332.

b = editio Basileensis a. 1570.

ANICII MANLII SEVERINI BOETII
COMMENTARIORVM IN LIBRVM ARISTOTELIS ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
SECVNDAE EDITIONIS
LIBER PRIMVS.

Alexander in commentariis suis hac se inpulsum causa pronuntiat sumpsisse longissimum expositionis laborem, quod in multis ille a priorum scriptorum sententiis dissideret: mihi maior persequendi operis causa est, quod non facile quisquam vel transferendi vel etiam commentandi continuam sumpserit seriem, nisi quod Vetius Praetextatus priores ed.Bas

MANLII SEVERINI BOETII VIRI ILLVSTRIS EX CONSVLV̄ ORDINE (CONS̄ ORD̄ F) IN PERIERMENIAS ARISTOTOLIS (ARESTOTELIS F) EDITIONIS SECVNDAE LIBER PRIMVS INCIPIT. SF   A·M·S·B· SECVNDA AEDITIO IN LIBRVM PERI HERMENIAS INCIPIT. GT   ANICII MALLII SEVERINI BOETII VIRI ILL·AEDITIONIS SC̄DAE IN PERIERMENIAS ARIST̄· LIB̄ · PRIMVS INCIPIT. J   ANICII MANLII SEVERINI BOETII VIRI CLARISSIMI ET ILLVSTRIS EX CONSVLARI ORDINE PATRICII SC̄DAE EDITIONIS EXPOSITIONV̄ IN ARISTOTELIS PERIHERMENIAS · INCIPIT LIBER PRIMVS. E   *titulum om.* NB

1 Alexander — longissimum *om.* N   2 longissimę T   4 dissidet F   6 etiam *om.* F

postremosque analyticos non vertendo Aristotelem Latino sermoni tradidit, sed transferendo Themistium, quod qui utrosque legit facile intellegit. Albinus quoque de isdem rebus scripsisse perhibetur, cuius ego geometricos quidem libros editos scio, de dialectica uero diu multumque quaesitos reperire non valui. sive igitur ille omnino tacuit, nos praetermissa dicemus, sive aliquid scripsit, nos quoque docti viri imitati studium in eadem laude versabimur. sed quamquam multa sint Aristotelis, quae subtilissima philosophiae arte celata sint, hic tamen ante omnia liber nimis et acumine sententiarum et verborum brevitate constrictus est. quocirca plus hic quam in decem praedicamentis expositione sudabitur.

Prius igitur quid vox sit definiendum est. hoc enim perspicuo et manifesto omnis libri patefiet intentio.

Vox est aeris per linguam percussio, quae per quasdam gutturis partes, quae arteriae vocantur, ab animali profertur. sunt enim quidam alii soni, qui eodem perficiuntur flatu, quos lingua non percutit, ut est tussis. haec enim flatu fit quodam per arterias egrediente, sed nulla linguae inpressione formatur atque ideo nec ullis subiacet elementis, scribi enim nullo modo potest. quocirca | p. 290 vox haec non dicitur, sed tantum sonus. illa quoque potest esse definitio vocis, ut eam dicamus sonum esse cum quadam imaginatione significandi. vox namque cum emittitur, significationis alicuius causa profertur. tussis vero cum sonus sit, nullius significationis causa subrepit

3 Quę qui T 4 eisdem E 5 ergo T 6 repp. *sic semper codices* 7 omnino ille T 12 nimis tacumine T 16 omnis *om.* F 17 intentio DE VOCE SGJ *et in marg.* T DEFINITIO VOCIS E DIFF VOCIS F[2] 19 guturis F 29 alicuius — significationis G[2] *in marg.* tusis F 30 subripit S surripit GT

potius quam profertur. quare quoniam noster flatus ita sese habet, ut si ita percutitur atque formatur, ut eum lingua percutiat, vox sit: si ita percutiat, ut terminato quodam et circumscripto sono vox exeat, locutio fit quae Graece dicitur λέξις. locutio enim est articulata vox (neque enim hunc sermonem id est λέξιν dictionem dicemus, idcirco quod φάσιν dictionem interpretamur, λέξιν vero locutionem), cuius locutionis partes sunt litterae, quae cum iunctae fuerint, unam efficiunt vocem coniunctam conpositamque, quae locutio praedicatur. sive autem aliquid quaecumque vox significet, ut est hic sermo homo, sive omnino nihil, sive positum alicui nomen significare possit, ut est blityri (haec enim vox per se cum nihil significet, posita tamen ut alicui nomen sit significabit), sive per se quidem nihil significet, cum aliis vero iuncta designet, ut sunt coniunctiones: haec omnia locutiones vocantur, ut sit propria locutionis forma vox conposita quae litteris describatur. ut igitur sit locutio, voce opus est id est eo sono quem percutit lingua, ut et vox ipsa sit per linguam determinata in eum sonum qui inscribi litteris possit. sed ut haec locutio significativa sit, illud quoque addi oportet, ut sit aliqua significandi imaginatio, per quam id quod in voce vel in locutione est proferatur: ut certe ita dicendum sit: si in hoc flatu, quem per arterias emittimus, sit linguae sola percussio, vox est; sin vero talis percussio sit, ut in litteras redigat sonum, locutio; quod si vis quoque quaedam imaginationis adda-

1 quoniam *del.* S² *om.* F 2 percutitur atque formatur S²F²E²B: percuti atq. formari SFEN, percuti atq. formari possit T (possit *supra lin.* GJ) ut cū eū B 3 sit] est STGNJ (*corr.* S²) 5 fit] sit S²FE² lexis *codices, item* 6 *et* 8 lexin, 7 phasin 9 literae *in marg.* S quae coniunctae S, *corr.* S² 13 alicuius SF 14 blythyri SG blithyri NT blythiri EF? (*in fine suprascr.* s F) 21 et ut b 22 scribi? 28 fit T

tur, illa significativa vox redditur. concurrentibus igitur his tribus: linguae percussione, articulato vocis sonitu, imaginatione aliqua proferendi fit interpretatio. interpretatio namque est vox articulata per se ipsam significans. quocirca non omnis vox interpretatio est. sunt enim ceterorum animalium voces, quae interpretationis vocabulo non tenentur. nec omnis locutio interpretatio est, idcirco quod (ut dictum est) sunt locutiones quaedam, quae significatione careant et cum per se quaedam non significent, iunctae tamen cum aliis significant, ut coniunctiones. interpretatio autem in solis per se significativis et articulatis vocibus permanet. quare convertitur, ut quidquid sit interpretatio, illud significet, quidquid significat, interpretationis vocabulo nuncupetur. unde etiam ipse quoque Aristoteles in libris quos de poetica scripsit locutionis partes esse syllabas vel etiam coniunctiones tradidit, quarum syllabae in eo quod sunt syllabae nihil omnino significant, coniunctiones vero consignificare quidem possunt, per se vero nihil designant. interpretationis vero partes hoc libro constituit nomen et verbum, quae scilicet per se ipsa significant, nihilominus quoque orationem, quae et ipsa cum vox sit ex significativis partibus iuncta significatione non caret. quare quoniam non de oratione sola, sed etiam de verbo et nomine, nec vero de sola locutione, sed etiam de significativa locutione, quae est interpretatio, hoc libro ab Aristotele tractatur, idcirco quoniam in

16 Ar. Poet. c. 20.

1 significatiua b: significatio SGTE, significatione FS²E²? redditur uox T 4 interpretatio *om.* SNF, *in marg. addunt* GE quae namq; S²F 10 iunctae F: iuncta *ceteri* 14 illud quoq; E 16 arte poetica S²FE 23 *post* orationem *addit* partem esse tradidit S²F cum *om.* T 28 in hoc S²F ab *om.* T

verbis atque nominibus et in significativis locutionibus nomen interpretationis aptatur, a communi nomine eorum, de quibus hoc libro tractabitur, id est ab interpretatione, ipse quoque de interpretatione liber inscriptus est. cuius expositionem nos scilicet quam maxime a Porphyrio quamquam etiam a ceteris transferentes Latina oratione digessimus. hic enim nobis expositor et intellectus acumine et sententiarum dispositione videtur excellere. erunt ergo interpretationis duae primae partes nomen et verbum. his enim quidquid est in animi intellectibus designatur; his namque totus ordo orationis efficitur. et in quantum vox ipsa quidem intellectus significat, in duas (ut dictum est) secatur partes, nomen et verbum, in quantum vero vox per intellectuum medietatem subiectas intellectui res demonstrat, significantium vocum Aristoteles numerum in decem praedicamenta partitus est. atque hoc distat libri huius intentio a praedicamentorum in | denariam multitudinem numerositate p. 291
collecta, ut hic quidem tantum de numero significantium vocum quaeratur, quantum ad ipsas attinet voces, quibus significativis vocibus intellectus animi designentur, quae sunt scilicet simplicia quidem nomina et verba, ex his vero conpositae orationes: praedicamentorum vero haec intentio est: de significativis rerum vocibus in tantum, quantum eas medius animi significet intellectus. vocis enim quaedam qualitas est nomen et verbum, quae nimirum ipsa illa decem praedicamenta significant. decem namque praedicamenta numquam sine aliqua verbi qualitate vel nominis proferentur. quare erit libri huius intentio de significativis vocibus in tantum, quantum con-

1 in *om.* E 3 in hoc S^2F 9 dispositio S *corr.* S^2 10 partes primae T 11 intellectus F *corr.* F^1 12 totius F 18 in hoc T 20 in tantum? 26 uocibus tractare F, uoc. dicere T E, tractare *in marg.* S 31 proferuntur S^2F 32 signatiuis S *corr.* S^2

ceptiones animi intellectusque significent. de decem praedicamentis autem libri intentio in eius commentario dicta est, quoniam sit de significativis rerum vocibus, quot partibus distribui possit earum significatio in tantum, quantum per sensuum atque intellectuum medietatem res subiectas intellectibus voces ipsae valeant designare. in opere vero de poetica non eodem modo dividit locutionem, sed omnes omnino locutionis partes adposuit confirmans esse locutionis partes elementa, syllabas, coniunctiones, articulos, nomina, casus, verba, orationes. locutio namque non in solis significativis vocibus constat, sed supergrediens significationes vocum ad articulatos sonos usque consistit. quaelibet enim syllaba vel quodlibet nomen vel quaelibet alia vox, quae scribi litteris potest, locutionis nomine continetur, quae Graece dicitur λέξις. sed non eodem modo interpretatio. huic namque non est satis, ut sit huiusmodi vox quae litteris valeat adnotari, sed ad hoc ut aliquid quoque significet. praedicamentorum vero in hoc ratio constituta est, in quo hae duae partes interpretationis res intellectibus subiectas designent. nam quoniam decem res omnino in omni natura reperiuntur, decem quoque intellectus erunt, quos intellectus quoniam verba nominaque significant, decem omnino erunt praedicamenta, quae verbis atque nominibus designentur, duo vero quaedam id est nomen et verbum, quae ipsos significent intellectus. sunt igitur elementa interpretationis verba et nomina, propriae vero partes quibus ipsa constat interpretatio sunt orationes. orationum vero aliae sunt perfectae, aliae inperfectae.

7 Ar. Poet. c. 20.

---

3 *pro* quoniam: cum F 4 quod F 7 arte poetica FE[2], arte *in marg.* S 17 lexis FTE 31 aliae uero inp. TE, aliae inperf. *om.* S *in marg. addit* S[2]

perfectae sunt ex quibus plene id quod dicitur valet intellegi, inperfectae in quibus aliquid adhuc plenius animus exspectat audire, ut est Socrates cum Platone. nullo enim addito orationis intellectus pendet ac titubat et auditor aliquid ultra exspectat audire. perfectarum vero orationum partes quinque sunt: deprecativa ut Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris ullis, Da deinde auxilium, pater, atque haec omina firma, imperativa ut Vade age, nate, voca Zephyros et labere pennis, interrogativa ut Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboei? vocativa ⟨ut⟩ O pater, o hominum rerumque aeterna potestas, enuntiativa, in qua veritas vel falsitas invenitur, ut Principio arboribus varia est natura serendis. huius autem duae partes sunt. est namque et simplex oratio enuntiativa et conposita. simplex ut dies est, lucet; conposita ut si dies est, lux est. in hoc igitur libro Aristoteles de enuntiativa simplici oratione disputat et de eius elementis, nomine scilicet atque verbo. quae quoniam et significativa sunt et significativa vox articulata interpretationis nomine continetur, de communi (ut dictum est) vocabulo librum de interpretatione appellavit. et Theophrastus quidem in eo libro, quem de adfirmatione et negatione conposuit, de enuntiativa oratione tractavit. et Stoici quoque in his libris, quos *περὶ ἀξιωμάτων* appellant, de isdem

7 Verg. Aen. II 689. 691   9 Verg. Aen. IV 223   11 Verg. Ecl. III 1   12 Verg. Aen. X 18   14 Verg. Georg. II 9

---

9 omnia TE   10 pinnis $S^{1}E^{1}$ 11 damęta T   12 melibei T   ut b: *om. codices.* *alterum* o *om.* SFE^{1} 15 creandis *Vergilii codices*   16 et *om.* E   17 est et conp. $S^{2}FE^{2}$ lux est $F^{2}E^{2}$ 21 uox et art. $S^{2}FE^{2}$ 27 peri axiomaton *codices*

nihilominus disputant. sed illi quidem et de simplici et de non simplici oratione enuntiativa speculantur, Aristoteles vero hoc libro nihil nisi de sola simplici enuntiativa oratione considerat. Aspasius quoque et Alexander sicut in aliis Aristotelis libris in hoc quoque commentarios ediderunt, sed uterque Aristotelem de oratione tractasse pronuntiat. nam si oratione aliquid proferre (ut aiunt ipsi) interpretari est, de interpretatione liber nimirum veluti de oratione perscriptus est, quasi vero sola oratio ac non verba quoque et nomina interpretationis vocabulo concludantur. aeque namque et oratio et verba ac nomina, quae sunt interpretationis elementa, nomine interpretationis | p. 292 vocantur. sed Alexander addidit inperfecte sese habere libri titulum: neque enim designare, de qua oratione perscripserit. multae namque (ut dictum est) sunt orationes; sed adiciendum vel subintellegendum putat de oratione illum scribere philosophica vel dialectica id est, qua verum falsumque valeat expediri. sed qui semel solam orationem interpretationis nomine vocari recipit, in intellectu quoque ipsius inscriptionis erravit. cur enim putaret inperfectum esse titulum, quoniam nihil de qua oratione disputaret adiecerit? ut si quis interrogans quid est homo? alio respondente animal culpet ac dicat inperfecte illum dixisse, quid sit, quoniam non sit omnes differentias persecutus. quod si huic, id est homini, sunt quaedam alia communia ad nomen animalis, nihil tamen inpedit perfecte demonstrasse, quid homo esset, eum qui animal dixit: sive enim differentias addat quis sive non, hominem animal esse necesse est. eodem quoque modo et de oratione, si quis hoc concedat primum, nihil aliud interpretationem dici nisi orationem,

5 alios — libros in hunc? 21 recepit? 21. 22 scriptionis S^1E^1 23. 24 adiecit T 26 non o. diff. sit E 30 addit T 33 interpretatione F

cur qui de interpretatione inscripserit et de qua interpretatione dicat non addiderit culpetur, non est. satis est enim libri titulum etiam de aliqua continenti communione fecisse, ut nos eum et de nominibus et verbis et de orationibus, cum haec omnia uno interpretationis nomine continerentur, supra fecisse docuimus, cum hic liber ab eo de interpretatione notatus est. sed quod addidit illam interpretationem solam dici, qua in oratione possit veritas et falsitas inveniri, ut est enuntiativa oratio, fingentis est (ut ait Porphyrius) significationem nominis potius quam docentis. atque ille quidem et in intentione libri et in titulo falsus est, sed non eodem modo de iudicio quoque libri huius erravit. Andronicus enim librum hunc Aristotelis esse non putat, quem Alexander vere fortiterque redarguit. quem cum exactum diligentemque Aristotelis librorum et iudicem et repertorem iudicarit antiquitas, cur in huius libri iudicio sit falsus, prorsus est magna admiratione dignissimum. non esse namque proprium Aristotelis hinc conatur ostendere, quoniam quaedam Aristoteles in principio libri huius de intellectibus animi tractat, quos intellectus animae passiones vocavit, et de his se plenius in libris de anima disputasse commemorat. et quoniam passiones animae vocabant vel tristitiam vel gaudium vel cupiditatem vel alias huiusmodi adfectiones, dicit Andronicus ex hoc probari hunc librum Aristotelis non esse, quod de huiusmodi adfectionibus nihil in libris de anima tractavisset, non intellegens in hoc libro Aristotelem passiones animae non pro adfectibus, sed pro intellectibus posuisse. his Alexander multa alia addit argumenta, cur hoc opus Aristotelis maxime esse videatur. ea namque dicuntur hic, quae sententiis Aristotelis quae sunt de enuntia-

5. 6 continentur F 6 cum *om.* F[1] haec S, *corr.* S[2] 10. 11 potius sign. nom. S[2]F 22 et animae T 23 in *supra lin.* T 24 vocabat b 30 *prius* pro *om.* S[1] Hic E[1]

tione consentiant; illud quoque, quod stilus ipse propter brevitatem pressior ab Aristotelis obscuritate non discrepat; et quod Theophrastus, ut in aliis solet, cum de similibus rebus tractat, quae scilicet ab Aristotele ante tractata sunt, in libro quoque de adfirmatione et negatione, isdem aliquibus verbis utitur, quibus hoc libro Aristoteles usus est. idem quoque Theophrastus dat signum hunc esse Aristotelis librum: in omnibus enim, de quibus ipse disputat post magistrum, leviter ea tangit quae ab Aristotele dicta ante cognovit, alias vero diligentius res non ab Aristotele tractatas exsequitur. hic quoque idem fecit. nam quae Aristoteles hoc libro de enuntiatione tractavit, leviter ab illo transcursa sunt, quae vero magister eius tacuit, ipse subtiliore modo considerationis adiecit. addit quoque hanc causam, quoniam Aristoteles quidem de syllogismis scribere animatus numquam id recte facere potuisset, nisi quaedam de propositionibus adnotaret. mihi quoque videtur hoc subtiliter perpendentibus liquere hunc librum ad analyticos esse praeparatum. nam sicut hic de simplici propositione disputat, ita quoque in analyticis de simplicibus tantum considerat syllogismis, ut ipsa syllogismorum propositionumque simplicitas non ad aliud nisi ad continens opus Aristotelis pertinere videatur. quare non est audiendus Andronicus, qui propter passionum nomen hunc librum ab Aristotelis operibus separat. Aristoteles autem idcirco passiones animae|
p. 293 intellectus vocabat, quod intellectus, quos sermone dicere et oratione proferre consuevimus, ex aliqua causa atque utilitate profecti sunt: ut enim dispersi homines colligerentur et legibus vellent esse subiecti civitatesque condere, utilitas quaedam fuit et causa. quocirca

3 et b: uel *codices* 15 subtilior S^1 16 addidit E 17 *pro* scribere: est T 19 hoc uidetur F 22 in *om.* F^1 29 uocauit E

quae ex aliqua utilitate veniunt, ex passione quoque provenire necesse est. nam ut divina sine ulla sunt passione, ita nulla illis extrinsecus utilitas valet adiungi: quae vero sunt passibilia semper aliquam causam atque utilitatem quibus sustententur inveniunt. quocirca huiusmodi intellectus, qui ad alterum oratione proferendi sunt, quoniam ex aliqua causa atque utilitate videntur esse collecti, recte passiones animi nominati sunt. et de intentione quidem et de libri inscriptione et de eo, quod hic maxime Aristotelis liber esse putandus est, haec dicta sufficiunt. quid vero utilitatis habeat, non ignorabit qui sciet qua in oratione veritas constet et falsitas. in sola enim haec enuntiativa oratione consistunt. iam vero quae dividant verum falsumque quaeve definite vel quae varie et mutabiliter veritatem falsitatemque partiantur, quae iuncta dici possint, cum separata valeant praedicari, quae separata dicantur, cum iuncta sint praedicata, quae sint negationes cum modo propositionum, quae earum consequentiae aliaque plura in ipso opere considerator poterit diligenter agnoscere, quorum magnam experietur utilitatem qui animum curae alicuius investigationis adverterit. sed nunc ad ipsius Aristotelis verba veniamus.

1. P r i m u m   o p o r t e t   c o n s t i t u e r e,   q u i d   n o m e n   e t   q u i d   v e r b u m,   p o s t e a   q u i d   e s t   n e g a t i o   e t   a d f i r m a t i o   e t   e n u n t i a t i o   e t   o r a t i o.

Librum incohans de quibus in omni serie tractaturus sit ante proposuit. ait enim prius oportere de

2 sunt *om.* F[1] 5 inuenient E 8 animae? 11 sufficiant b 16 patiantur T 16. 17 quae iuncta *om.* F, *in marg.* quae iunctim F[2]? 17. 18 iuncta — cum *om.* S[1] 20. 21 consideratior SF[1]T 21 quorum *ego*: quarum *codices* 22 curae *ego*: cura *codices* 23 ipsius *om.* F 25 quid *Ar.* τί: quid sit *codices* 26 sit uerbum *codices praeter* ΣE[2] est *om.* Σ𝔗 (*eras. in* S)

quibus disputaturus est definire. hic enim constituere definire intellegendum est. determinandum namque est quid haec omnia sint id est quid nomen sit, quid verbum et cetera, quae elementa interpretationis esse praediximus. sed adfirmatio atque negatio sub interpretatione sunt. quare nomen et verbum adfirmationis et negationis elementa esse manifestum est. his enim conpositis adfirmatio et negatio coniunguntur. exsistit hic quaedam quaestio, cur duo tantum nomen et verbum se determinare promittat, cum plures partes orationis esse videantur. quibus hoc dicendum est tantum Aristotelem hoc libro definisse, quantum illi ad id quod instituerat tractare suffecit. tractat namque de simplici enuntiativa oratione, quae scilicet huiusmodi est, ut iunctis tantum verbis et nominibus conponatur. si quis enim nomen iungat et verbum, ut dicat Socrates ambulat, simplicem fecit enuntiativam orationem. enuntiativa namque oratio est (ut supra memoravi) quae habet in se falsi verique designationem. sed in hoc quod dicimus Socrates ambulat aut veritas necesse est contineatur aut falsitas. hoc enim si ambulante Socrate dicitur, verum est, si non ambulante, falsum. perficitur ergo enuntiativa oratio simplex ex solis verbis atque nominibus. quare superfluum est quaerere, cur alias quoque quae videntur orationis partes non proposuerit, qui non totius simpliciter orationis, sed tantum simplicis enuntiationis instituit elementa partiri. quamquam duae propriae partes orationis esse dicendae sint, nomen scilicet atque verbum. haec enim per sese utraque significant, coniunctiones autem vel praepositiones nihil omnino nisi cum aliis iunctae designant; participia verbo cognata sunt, vel quod a gerundivo modo

2 definire *om.* S[1] 17 et T 22. 23 est verum F 25 quae *om.* S[1] 26 proposuit T 33 uerbis E[2]? vero verbo *editio princeps* conata T gerundi F[1]E (gerunti? F)

veniant vel quod tempus propria significatione contineant; interiectiones vero atque pronomina nec non adverbia in nominis loco ponenda sunt, idcirco quod aliquid significant definitum, ubi nulla est vel passionis significatio vel actionis. quod si casibus horum quaedam flecti non possunt, nihil inpedit. sunt enim quaedam nomina quae *monoptota* nominantur. quod si quis ista longius et non proxime petita esse arbitretur, illud tamen concedit, quod supra iam diximus, non esse aequum calumniari ei, qui non de omni oratione, sed de tantum simplici enuntiatione proponat, quod tantum sibi ad definitionem sumpserit, quantum arbitratus sit operi instituto sufficere. quare dicendum est | Aristotelem non omnis orationis partes hoc p. 294 opere velle definire, sed tantum solius simplicis enuntiativae orationis, quae sunt scilicet nomen et verbum. argumentum autem huius rei hoc est. postquam enim proposuit dicens: *primum oportet constituere*, quid sit nomen et quid verbum, non statim inquit, quid sit oratio, sed mox addidit et quid sit negatio, quid adfirmatio, quid enuntiatio, postremo vero quid oratio. quod si de omni oratione loqueretur, post nomen et verbum non de adfirmatione et negatione et post hanc de enuntiatione, sed mox de oratione dixisset. nunc vero quoniam post nominis et verbi propositionem adfirmationem, negationem et enuntiationem et post orationem proposuit, confitendum est, id quod ante diximus, non orationis universalis, sed simplicis enuntiativae orationis, quae dividitur in adfirmationem atque negationem, divisionem partium facere voluisse, quae sunt nomina et verba. haec enim per se ipsa intellectum simplicem servant,

1. 2 continent F 7 monopta S 9 concedat b 10 calumpniari E eum? 11 tantum de E^2 enuntiatione *om.* S^1 12 sumpserat F 14 omnes SFT 20 et *om.* F 26 et negationem et F 31 uerba et nomina F

quae eadem dictiones vocantur, sed non sola dicuntur. sunt namque dictiones et aliae quoque: orationes vel inperfectae vel perfectae, cuius plures esse partes supra iam docui, inter quas perfectae orationis species est enuntiatio. et haec quoque alia simplex, alia conposita est. de simplicis vero enuntiationis speciebus inter philosophos commentatoresque certatur. aiunt enim quidam adfirmationem atque negationem enuntiationi ut species supponi oportere, in quibus et Porphyrius est: quidam vero nulla ratione consentiunt, sed contendunt adfirmationem et negationem aequivoca esse et uno quidem enuntiationis vocabulo nuncupari, praedicari autem enuntiationem ad utrasque ut nomen aequivocum, non ut genus univocum; quorum princeps Alexander est. quorum contentiones adponere non videtur inutile. ac prius quibus modis adfirmationem atque negationem non esse species enuntiationis Alexander putet dicendum est, post vero addam qua Porphyrius haec argumentatione dissolverit. Alexander namque idcirco dicit non esse species enuntiationis adfirmationem et negationem, quoniam adfirmatio prior sit. priorem vero adfirmationem idcirco conatur ostendere, quod omnis negatio adfirmationem tollat ac destruat. quod si ita est, prior est adfirmatio quae subruatur quam negatio quae subruat. in quibus autem prius aliquid et posterius est, illa sub eodem genere poni non possunt, ut in eo titulo praedicamentorum dictum est qui de his quae sunt simul inscribitur. amplius: negatio omnis, inquit, divisio est, adfirmatio conpositio atque coniunctio. cum enim dico Socrates vivit, vitam cum Socrate coniunxi; cum dico Socrates non vivit, vitam a Socrate disiunxi. divisio igitur quaedam negatio est, coniunctio adfirmatio. conpositi autem est con-

1 eadem SF sola *ego*: solae *codices* 2 quoq; ut b 4. 5 est species F 5 alias — alias E² 12 unum S¹T 22 fit T

iunctique divisio. prior est igitur coniunctio, quod est adfirmatio; posterior vero divisio, quod est negatio. illud quoque adicit, quod omnis per adfirmationem facta enuntiatio simplicior sit per negationem facta enuntiatione. ex negatione enim particula negativa si sublata sit, adfirmatio sola relinquitur. de eo enim quod est Socrates non vivit si non particula quae est adverbium auferatur, remanet Socrates vivit. simplicior igitur adfirmatio est quam negatio. prius vero sit necesse est quod simplicius est. in quantitate etiam quod ad quantitatem minus est prius est eo quod ad quantitatem plus est. omnis vero oratio quantitas est. sed cum dico Socrates ambulat, minor oratio est quam cum dico Socrates non ambulat. quare si secundum quantitatem adfirmatio minor est, eam priorem quoque esse necesse est. illud quoque adiunxit adfirmationem quendam esse habitum, negationem vero privationem. sed prior habitus privatione: adfirmatio igitur negatione prior est. et ne singula persequi laborem, cum aliis quoque modis demonstraret adfirmationem negatione esse priorem, a communi eas genere separavit. nullas enim species arbitratur sub eodem genere esse posse, in quibus prius vel posterius consideretur. sed Porphyrius ait sese docuisse species enuntiationis esse adfirmationem et negationem in his commentariis quos in Theophrastum edidit; hic vero Alexandri argumentationem tali ratione dissolvit. ait enim non oportere arbitrari, quaecumque quolibet modo priora essent aliis, ea sub eodem genere | poni non posse, sed quae- p. 295
cumque secundum esse suum atque substantiam priora vel posteriora sunt, ea sola sub eodem genere non ponuntur. et recte dicitur. si enim omne quidquid

15 si *om.* S^{1}TE^1 16 quoq. priorem F esse *om.* SF
22 separaret SF, separabat S^{2}F^2, separat T nullus SF^1
24 aliquid prius GTE consideratur F 26 iis F^2

prius est cum eo quod posterius est sub uno genere esse non potest, nec primis substantiis et secundis commune genus poterit esse substantia; quod qui dicit a recto ordine rationis exorbitat. sed quemadmodum quamquam sint primae et secundae substantiae, tamen utraque aequaliter in subiecto non sunt et idcirco esse ipsorum ex eo pendet, quod in subiecto non sunt, atque ideo sub uno substantiae genere conlocantur: ita quoque quamquam adfirmationes negationibus in orationis prolatione priores sint, tamen ad esse atque ad naturam propriam aequaliter enuntiatione participant. enuntiatio vero est in qua veritas et falsitas inveniri potest. qua in re et adfirmatio et negatio aequales sunt. aequaliter enim et adfirmatio et negatio veritate et falsitate participant. quocirca quoniam ⟨ad⟩ id quod sunt adfirmatio et negatio aequaliter ab enuntiatione participant, a communi eas enuntiationis genere dividi non oportet. mihi quoque videtur quod Porphyrii sit sequenda sententia, ut adfirmatio et negatio communi enuntiationis generi supponantur. longa namque illa et multiplicia Alexandri argumenta soluta sunt, cum demonstravit non modis omnibus ea quae priora sunt sub communi genere poni non posse, sed quae ad esse proprium atque substantiam priora sunt illa sola sub communi genere constitui atque poni non posse. Syrianus vero, cui Philoxenus cognomen est, hoc loco quaerit, cur proponens prius de negatione, post de adfirmatione pronuntiaverit dicens: primum oportet constituere, quid nomen et quid verbum, postea quid est negatio et adfirmatio. et primum quidem nihil proprium dixit, quoniam in quibus et ad-

1 posterius] prius S^{1}TE^{1} 6 utraeque b 8 sint E 13 et *post* re *om.* F 16 ad *ego addidi: om. codices* 17 *pro* a: et SF 21 supponatur SF multiplica F 30 quid sit n. *codices* 31 est *om.* F primum S: primo S^{2} *et ceteri*

firmatio potest et negatio provenire, prius esse negatio, postea vero adfirmatio potest, ut de Socrate sanus est. potest ei aptari talis adfirmatio, ut de eo dicatur Socrates sanus est; etiam huiusmodi potest aptari negatio, ut de eo dicatur Socrates sanus non est. quoniam ergo in eum adfirmatio et negatio poterit evenire, prius evenit ut sit negatio quam ut adfirmatio. ante enim quam natus esset: qui enim natus non erat, nec esse poterat sanus. huic illud adiecit: servare Aristotelem conversam propositionis et exsecutionis distributionem. hic enim prius post nomen et verbum de negatione proposuit, post de adfirmatione, dehinc de enuntiatione, postremo vero de oratione, sed proposita definiens prius orationem, post enuntiationem, tertio adfirmationem, ultimo vero loco negationem determinavit, quam hic post propositionem verbi et nominis primam locaverat. ut igitur ordo servaretur conversus, idcirco negationem prius ait esse propositam. qua in expositione Alexandri quoque sententia non discedit. illud quoque est additum, quod non esset inutile, enuntiationem genus adfirmationis et negationis accipi oportere, quod quamquam (ut dictum est) ad prolationem prior esset adfirmatio, tamen ad ipsam enuntiationem id est veri falsique vim utrasque aequaliter sub enuntiatione ab Aristotele constitui. id etiam Aristotelem probare. praemisit enim primam negationem, secundam posuit adfirmationem, quae res nihil habet vitii, si ad ipsam enuntiationem adfirmatio et negatio ponantur aequales. quae enim natura aequales sunt, nihil retinent contrarii indifferenter acceptae. est igitur ordo quo proposuit: primum totius orationis

1 est. potest T 2 non est F; non *supra lin.* SE; sanus est *delet* S[2] 3 de eo *om.* T[1] 6 eo? 8 *post* esset *addit* potuit dici sanus non est T, *in marg.* G[2] enim *om.* F, *eras. in* E 12 et hinc E 17 primum F ergo T 23 est F (*in rasura*) 26 probare dicit F T E[2] S[2] (*in marg.*) probare dr̄ Misit G (*suprascr.* dicit Premisit G[2]) enim *om.* E[1] 31 quod F, quoq. T

elementum, nomen scilicet et verbum, post haec negationem et adfirmationem, quae species enuntiationis sunt. quorum genus id est enuntiationem tertiam nominavit, quartam vero orationem posuit, quae ipsius enuntiationis genus est. et horum se omnium definitiones daturum esse promisit, quas interim relinquens atque praeteriens et in posteriorem tractatum differens illud nunc addit quae sint verba et nomina aut quid ipsa significent. quare antequam ad verba Aristotelis ipsa veniamus, pauca communiter de nominibus atque verbis et de his quae significantur a verbis ac nominibus disputemus. sive enim quaelibet interrogatio sit atque responsio, sive perpetua cuiuslibet orationis continuatio atque alterius auditus et intel-
p. 296 legentia, sive hic quidem doceat ille vero discat, | tribus his totus orandi ordo perficitur: rebus, intellectibus, vocibus. res enim ab intellectu concipitur, vox vero conceptiones animi intellectusque significat, ipsi vero intellectus et concipiunt subiectas res et significantur a vocibus. cum igitur tria sint haec per quae omnis oratio conlocutioque perficitur, res quae subiectae sunt, intellectus qui res concipiant et rursus a vocibus significentur, voces vero quae intellectus designent, quartum quoque quiddam est, quo voces ipsae valeant designari, id autem sunt litterae. scriptae namque litterae ipsas significant voces. quare quattuor ista sunt, ut litterae quidem significent voces, voces vero intellectus, intellectus autem concipiant res, quae scilicet habent quandam non confusam neque fortuitam consequentiam, sed terminata naturae suae ordinatione constant. res enim semper comitantur eum qui ab ipsis concipitur intellectum, ipsum vero intellectum vox sequitur, sed voces elementa id est

3 quarum? 17—20 res—vocibus *om.* F, *in marg. add.* F¹? 26 significent SF 30 suae naturae E 31 constat SE comitatur F² 32 eum *del.* F² intellectus F

litterae. rebus enim ante propositis et in propria substantia constitutis intellectus oriuntur. rerum enim semper intellectus sunt, quibus iterum constitutis mox significatio vocis exoritur. praeter intellectum namque vox penitus nihil designat. sed quoniam voces sunt, idcirco litterae, quas vocamus elementa, repertae sunt, quibus vocum qualitas designetur. ad cognitionem vero conversim sese res habet. namque apud quos eaedem sunt litterae et qui eisdem elementis utuntur, eisdem quoque nominibus eos ac verbis id est vocibus uti necesse est et qui vocibus eisdem utuntur, idem quoque apud eos intellectus in animi conceptione versantur. sed apud quos idem intellectus sunt, easdem res eorum intellectibus subiectas esse manifestum est. sed hoc nulla ratione convertitur. namque apud quos eaedem res sunt idemque intellectus, non statim eaedem voces eaedemque sunt litterae. nam cum Romanus, Graecus ac barbarus simul videant equum, habent quoque de eo eundem intellectum quod equus sit et apud eos eadem res subiecta est, idem a re ipsa concipitur intellectus, sed Graecus aliter equum vocat, alia quoque vox in equi significatione Romana est et barbarus ab utroque in equi designatione dissentit. quocirca diversis quoque voces proprias elementis inscribunt. recte igitur dictum est apud quos eaedem res idemque intellectus sunt, non statim apud eos vel easdem voces vel eadem elementa consistere. praecedit autem res intellectum, intellectus vero vocem, vox litteras, sed hoc converti non potest. neque enim si litterae sint, mox aliqua ex his significatio vocis exsistit. hominibus namque qui litteras ignorant nullum nomen quaelibet elementa significant, quippe quae nesciunt. nec si voces

1 positis F 8 habent T 20 sit *om.* F[1] 24 designificatione S[1] 28 intellectum res F 31 consistit E

sint, mox intellectus esse necesse est. plures enim voces invenies quae nihil omnino significent. nec intellectui quoque subiecta res semper est. sunt enim intellectus sine re ulla subiecta, ut quos centauros vel chimaeras poetae finxerunt. horum enim sunt intellectus quibus subiecta nulla substantia est. sed si quis ad naturam redeat eamque consideret diligenter, agnoscet cum res est, eius quoque esse intellectum: quod si non apud homines, certe apud eum, qui propriae divinitate substantiae in propria natura ipsius rei nihil ignorat. et si est intellectus, et vox est; quod si vox fuerit, eius quoque sunt litterae, quae si ignorantur, nihil ad ipsam vocis naturam. neque enim, quasi causa quaedam vocum est intellectus aut vox causa litterarum, ut cum eaedem sint apud aliquos litterae, necesse sit eadem quoque esse nomina: ita quoque cum eaedem sint vel res vel intellectus apud aliquos, mox necesse est intellectuum ipsorum vel rerum eadem esse vocabula. nam cum eadem sit et res et intellectus hominis, apud diversos tamen homines huiusmodi substantia aliter et diverso nomine nuncupatur. quare voces quoque cum eaedem sint, possunt litterae esse diversae, ut in hoc nomine quod est homo: cum unum sit nomen, diversis litteris scribi potest. namque Latinis litteris scribi potest, potest etiam Graecis, potest aliis nunc primum inventis litterarum figuris. quare quoniam apud quos eaedem res sunt, eosdem intellectus esse necesse est, apud quos idem intellectus sunt, voces eaedem non sunt et apud quos eaedem voces sunt, non necesse

2 significant F 3 est semper E 9 omnes T² Deum b 10 subst. div. E 13 naturam pertinet F² 14 quaedam causa F 15 ut enim cum S²F 16 *pro* litterae: uoces E² easdem E² *pro* nomina: literas E² 18 mox non S²FE² 25 namque — potest *in marg.* F 28 res *om.* F¹ 29 non eaedem (non *supra lin.*) F 30 *prius* sunt *om.* F

est eadem elementa constitui, dicendum est res et intellectus, quoniam apud omnes idem sunt, | p. 297 esse naturaliter constitutos, voces vero atque litteras, quoniam diversis hominum positionibus permutantur, non esse naturaliter, sed positione. concludéndum est igitur, quoniam apud quos eadem sunt elementa, apud eos eaedem quoque voces sunt et apud quos eaedem voces sunt, idem sunt intellectus; apud quos autem idem sunt intellectus, apud ėosdem res quoque eaedem subiectae sunt: rursus apud quos eaedem res sunt, idem quoque sunt intellectus; apud quos idem intellectus, non eaedem voces; nec apud quos eaedem voces sunt, eisdem semper litteris verba ipsa vel nomina designantur. sed nos in supra dictis sententiis elemento atque littera promiscue usi sumus, quae autem sit horum distantia paucis absolvam. littera est inscriptio atque figura partis minimae vocis articulatae, elementum vero sonus ipsius inscriptionis: ut cum scribo litteram quae est *a*, formula ipsa quae atramento vel graphio scribitur littera nominatur, ipse vero sonus quo ipsam litteram voce proferimus dicitur elementum. quocirca hoc cognito illud dicendum est, quod is qui docet vel qui continua oratione loquitur vel qui interrogat, contrarie se habet his qui vel discunt vel audiunt vel respondent in his tribus, voce scilicet, intellectu et re (praetermittantur enim litterae propter eos qui earum sunt expertes). nam qui docet et qui dicit et qui interrogat a rebus ad intellectum profecti per nomina et verba vim propriae actionis exercent atque officium (rebus enim subiectis ab his capiunt intellectus et per nomina verbaque

14 designentur T doctis S^1 17. 18 min. p. art. voc. E 19 littera T *pro* a: iđ T 20 grafio STE 24. 25 vel qui F^1 29 profecti *ego*: profecto SFE, profectū T, profectus $S^2F^2E^2$ 30 exercent *ego*: exercet *codices* atque *in marg.* S

pronuntiant), qui vero discit vel qui audit vel etiam qui respondet a nominibus ad intellectus progressi ad res usque perveniunt. accipiens enim is qui discit vel qui audit vel qui respondet docentis vel dicentis vel interrogantis sermonem, quid unusquisque illorum dicat intellegit et intellegens rerum quoque scientiam capit et in ea consistit. recte igitur dictum est in voce, intellectu atque re contrarie sese habere eos qui docent, dicunt, interrogant atque eos qui discunt, audiunt et respondent. cum igitur haec sint quattuor, litterae, voces, intellectus, res, proxime quidem et principaliter litterae verba nominaque significant. haec vero principaliter quidem intellectus, secundo vero loco res quoque designant. intellectus vero ipsi nihil aliud nisi rerum significativi sunt. antiquiores vero quorum est Plato, Aristoteles, Speusippus, Xenocrates hi inter res et significationes intellectuum medios sensus ponunt in sensibilibus rebus vel imaginationes quasdam, in quibus intellectus ipsius origo consistat. et nunc quidem quid de hac re Stoici dicant praetermittendum est. hoc autem ex his omnibus solum cognosci oportet, quod ea quae sunt in litteris eam significent orationem quae in voce consistit et ea quae est vocis oratio quod animi atque intellectus orationem designet, quae tacita cogitatione conficitur, et quod haec intellectus oratio subiectas principaliter res sibi concipiat ac designet. ex quibus quattuor duas quidem Aristoteles esse naturaliter dicit, res et animi conceptiones, id est eam quae fit in intellectibus orationem, idcirco quod apud omnes eaedem atque inmutabiles sint;

6 et *om.* S[1] 12 uerba et nomina S[2]F, nomina et uerba (*in ras.*) E 12—13 haec — designant *in marg.* E 14 significationes F 16 //usippus S, siue usippus S[2]FT 19 nunc *om.* SFT 20 dicunt SF 23 et quod S[2]FE[2] est *om.* S[1] uocis est F 24 quod *del.* S[2], *om.* FE 29 intellectus S[1]

duas vero non naturaliter, sed positione constitui, quae sunt scilicet verba nomina et litterae, quas idcirco naturaliter fixas esse non dicit, quod (ut supra demonstratum est) non eisdem vocibus omnes aut isdem utantur elementis. atque hoc est quod ait:

Sunt ergo ea quae sunt in voce earum quae sunt in anima passionum notae et ea quae scribuntur eorum quae sunt in voce. et quemadmodum nec litterae omnibus eaedem, sic nec voces eaedem. quorum autem haec primorum notae, eaedem omnibus passiones animae et quorum hae similitudines, res etiam eaedem. de his quidem dictum est in his quae sunt dicta de anima, alterius est enim negotii.

Cum igitur prius posuisset nomen et verbum et quaecumque secutus est postea se definire promisisset, haec interim praetermittens de passionibus animae deque earum notis, quae sunt scilicet voces, pauca praemittit. sed cur hoc ita interposuerit, plurimi|com- p. 298 mentatores causas reddere neglexerunt, sed a tribus quantum adhuc sciam ratio huius interpositionis explicita est. quorum Hermini quidem a rerum veritate longe disiuncta est. ait enim idcirco Aristotelen de notis animae passionum interposuisse sermonem, ut utilitatem propositi operis inculcaret. disputaturus enim de vocibus, quae sunt notae animae passionum, recte de his quaedam ante praemisit. nam cum suae nullus animae passiones ignoret, notas quoque cum animae passionibus non nescire utilissimum est. neque enim illae cognosci possunt nisi per voces quae sunt

1 non *om.* S^1 4. 5 eisdem FE 10 uoces eaedem F *Ar.*: eaedem uoces *ceteri* hae *codices cf. p. 43, 6* 12 animae sunt *codices*: sunt *om. Ar. cf. ed. I* hae Σ, hę $\mathfrak{T}$: eaedem *ceteri* 14 dicta *post* anima $\mathfrak{T}$ enim *om.* $\mathfrak{T}^1$ (enim est $\mathfrak{T}^2$) 16 definire se F 20 neglexerunt b: neglexerant *codices* 21. 22 explicata E (*corr.* E^2) 23 Aristotelem F

earum scilicet notae. Alexander vero aliam huiusmodi interpositionis reddidit causam. quoniam, inquit, verba et nomina interpretatione simplici continentur, oratio vero ex verbis nominibusque coniuncta est et in ea iam veritas aut falsitas invenitur; sive autem quilibet sermo sit simplex, sive iam oratio coniuncta atque conposita, ex his quae significant momentum sumunt (in illis enim prius est eorum ordo et continentia, post redundat in voces): quocirca quoniam significantium momentum ex his quae significantur oritur, idcirco prius nos de his quae voces ipsae significant docere proponit. sed Herminus hoc loco repudiandus est. nihil enim tale quod ad causam propositae sententiae pertineret explicuit. Alexander vero strictim proxima intellegentia praetervectus tetigit quidem causam, non tamen principalem rationem Aristotelicae propositionis exsolvit. sed Porphyrius ipsam plenius causam originemque sermonis huius ante oculos conlocavit, qui omnem apud priscos philosophos de significationis vi contentionem litemque retexuit. ait namque dubie apud antiquorum philosophorum sententias constitisse quid esset proprie quod vocibus significaretur. putabant namque alii res vocibus designari earumque vocabula esse ea quae sonarent in vocibus arbitrabantur. alii vero incorporeas quasdam naturas meditabantur, quarum essent significationes quaecumque vocibus designarentur: Platonis aliquo modo species incorporeas aemulati dicentis hoc ipsum homo et hoc ipsum equus non hanc cuiuslibet subiectam substantiam, sed illum ipsum hominem specialem et illum ipsum equum, universaliter et incorporaliter co-

2 interpraetationis T 6 *pro* iam: autem S, *om.* F 7 significantur b 13 ad *in marg.* E 20 de *om.* F[1] 21 apud *om.* E[1] 22 sententiae S[1] 24 eorum////q; SE, eorumq; T uocubula T 25 sonarent *ego*: sonauerunt S, sonauerint S[2]F E, sonuerint T 31 equum significare T

gitantes incorporales quasdam naturas constituebant, quas ad significandum primas venire putabant et cum aliis item rebus in significationibus posse coniungi, ut ex his aliqua enuntiatio vel oratio conficeretur. alii vero sensus, alii imaginationes significari vocibus arbitrabantur. cum igitur ista esset contentio apud superiores et haec usque ad Aristotelis pervenisset aetatem, necesse fuit qui nomen et verbum significativa esset definiturus praediceret quorum ista designativa sint. Aristoteles enim nominibus et verbis res subiectas significari non putat, nec vero sensus vel etiam imaginationes. sensuum quidem non esse significativas voces nomina et verba in opere de iustitia sic declarat dicens *φύσει γὰρ εὐθὺς διήρηται τά τε νοήματα καὶ τὰ αἰσθήματα*, quod interpretari Latine potest hoc modo: natura enim ⟨statim⟩ divisa sunt intellectus et sensus. differre igitur aliquid arbitratur sensum atque intellectum. sed qui passiones animae a vocibus significari dicit, is non de sensibus loquitur. sensus enim corporis passiones sunt. si igitur ita dixisset passiones corporis a vocibus significari, tunc merito sensus intellegeremus. sed quoniam passiones animae nomina et verba significare proposuit, non sensus sed intellectus eum dicere putandum est. sed quoniam imaginatio quoque res animae est, dubitaverit aliquis ne forte passiones animae imagi-

14 Ar. fragm. coll. VRose 76

---

2 per quas se F^{2} 9 designativa b: designificatiua *codices* 14 *διήρηται ego* (*cf. Ar. 1162, 22 eth. Nic. VIII, 14: εὐθὺς γὰρ διήρηται τὰ ἔργα καὶ ἔστιν ἕτερα ἀνδρὸς καὶ γυναικός*): *ΑΝΗΡΗΤΑΙ* SGNJTE; *verba Graeca om.* F (*ΦΥΣΕΙ ΓΑΡ ΕΥΘ* et alia *in marg.* F^{2}), dicens hic deest grecum quod interpretari B 15 *ΑΙΣΤΗΜΑΤΑ* EN Latine *om.* F 16 potes *VRose* statim *ego add.*: *om. codices* diuersa E^{2} est N 19 a *om.* S^{1}F 23 designificare F 26 animae *om.* F

nationes, quas Graeci *φαντασίας* nominant, dicat. sed haec in libris de anima verissime diligentissimeque separavit dicens *ἔστιν δὲ φαντασία ἕτερον φάσεως καὶ ἀποφάσεως· συμπλοκὴ γὰρ νοημάτων ἐστὶν τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος. τὰ δὲ πρῶτα νοήματα τί διοίσει τοῦ μὴ φαντάσματα εἶναι; ἢ οὐδὲ ταῦτα φαντάσματα, ἀλλ' οὐκ ἄνευ φαντασμάτων.* quod sic interpretamur: est autem imaginatio diversa adfirmatione et negatione; conplexio namque intellectuum est veritas et falsitas. primi vero intellectus quid discrepabunt, ut non sint imaginationes? an certe neque haec sunt imaginationes, sed sine imaginationibus non sunt. quae sententia demonstrat aliud quidem esse imaginationes, aliud intellectus; ex intellectuum quidem conplexione adfirmationes fieri et negationes: | [p. 299] quocirca illud quoque dubitavit, utrum primi intellectus imaginationes quaedam essent. primos autem intellectus dicimus, qui simplicem rem concipiunt, ut si qui dicat Socrates solum dubitatque utrum huiusmodi intellectus, qui in se nihil neque veri continet neque falsi, intellectus sit an ipsius Socratis imaginatio. sed de hoc quoque aperte quid videretur ostendit. ait enim an certe neque haec sunt imaginationes, sed non sine imaginationibus sunt. id est quod hic sermo significat qui est Socrates vel alius simplex non est quidem imaginatio, sed intellectus, qui intellectus praeter imaginationem fieri non potest. sensus enim atque ima-

3 Ar. de an. III, 8: 432, 10—14.

---

1 fantasias F, phantasias *ceteri* 2 haec b: hoc *codices* diligentissimeque neq; N (*corr.* aeque N^1?) 3—7 dicens. *ΕΣΤΙΝ ΔΕ* (*cet. om.*) F, dicens hic item deest grecum B 6 *φαντάσματα* = imaginationes: *ΦΑΝΤΑΣΜΑ codices* *pro* *ἢ*: *N codices* 7 interpretatur EN 10 aliquid S^{2}F 13. 14 demonstret T, *corr.* T^2 19 quis F 25 idem (*pro* id est) T^2 26 *pro* qui: quid S, quod S^{2}F

ginatio quaedam primae figurae sunt, supra quas velut fundamento quodam superveniens intellegentia nitatur. nam sicut pictores solent designare lineatim corpus atque substernere ubi coloribus cuiuslibet exprimant vultum, sic sensus atque imaginatio naturaliter in animae perceptione substernitur. nam cum res aliqua sub sensum vel sub cogitationem cadit, prius eius quaedam necesse est imaginatio nascatur, post vero plenior superveniat intellectus cunctas eius explicans partes quae confuse fuerant imaginatione praesumptae. quocirca inperfectum quiddam est imaginatio, nomina vero et verba non curta quaedam, sed perfecta significant. quare recta Aristotelis sententia est: quaecumque in verbis nominibusque versantur, ea neque sensus neque imaginationes, sed solam significare intellectuum qualitatem. unde illud quoque ab Aristotele fluentes Peripatetici rectissime posuerunt tres esse orationes, unam quae scribi possit elementis, alteram quae voce proferri, tertiam quae cogitatione conecti unamque intellectibus, alteram voce, tertiam litteris contineri. quocirca quoniam id quod significaretur a vocibus intellectus esse Aristoteles putabat, nomina vero et verba significativa esse in eorum erat definitionibus positurus, recte quorum essent significativa praedixit erroremque lectoris ex multiplici veterum lite venientem sententiae suae manifestatione conpescuit. atque hoc modo nihil in eo deprehenditur esse superfluum, nihil ab ordinis continuatione seiunctum. quaerit vero Porphyrius, cur ita dixerit: sunt ergo ea quae sunt in voce, et non sic: sunt

3 si quod S[1]E[1] 7 *alt.* sub *om.* F enim (*pro* eius) E 10 confuse b: confusae SF, confusa TE in im. S[2], in ymaginationem F praesumpta T 15 imaginationis SFE[1]? 18 sit (*pro* possit) S[1] 19 cogitationem SFE 20 conecti *ego*: conectit *codices*, connectitur b 21 teneri F, *corr.* F[2] 22 esse *om.* T[1] 28 ad T

igitur voces; et rursus cur ita et ea quae scribuntur et non dixerit: et litterae, quod resolvit hoc modo. dictum est tres esse apud Peripateticos orationes, unam quae litteris scriberetur, aliam quae proferretur in voce, tertiam quae coniungeretur in animo. quod si tres orationes sunt, partes quoque orationis esse triplices nulla dubitatio est. quare quoniam verbum et nomen principaliter orationis partes sunt, erunt alia verba et nomina quae scribantur, alia quae dicantur, alia quae tacita mente tractentur. ergo quoniam proposuit dicens: primum oportet constituere, quid nomen et quid verbum, triplex autem nominum natura est atque verborum, de quibus potissimum proposuerit et quae definire velit ostendit. et quoniam de his nominibus loquitur ac verbis, quae voce proferuntur, idem ipsum planius explicans ait: sunt ergo ea quae sunt in voce earum quae sunt in anima passionum notae et ea quae scribuntur eorum quae sunt in voce, velut si diceret: ea verba et nomina quae in vocali oratione proferuntur animae passiones denuntiant, illa autem rursus verba et nomina quae scribuntur eorum verborum nominumque significantiae praesunt quae voce proferuntur. nam sicut vocalis orationis verba et nomina conceptiones animi intellectusque significant, ita quoque verba et nomina illa quae in solis litterarum formulis iacent illorum verborum et nominum significativa sunt quae loquimur, id est quae per vocem sonamus. nam quod ait: sunt ergo ea quae sunt in voce, subaudiendum est verba et nomina. et rursus cum dicit: et ea quae scribuntur, idem subnectendum rursus est verba scilicet vel nomina. et quod rursus

1 cur *om.* F[1] 4. 5 proferetur F[2]T 8 *post* nomen *ras. sex vel octo litt. in* S 12 quid sit n. *codices* 17 ergo *om.* SF 21 uerba rursus F 24 uerba orationis F 30. 31 cum dicit rursus F 32 vel] et b

adiecit: eorum quae sunt in voce, addendum eorum nomimum atque verborum quae profert atque explicat vocalis oratio. quod si nihil deesset omnino, ita foret totius plenitudo sententiae: sunt ergo ea verba et nomina quae sunt in voce earum quae sunt in anima passionum notae et ea verba et nomina quae scribuntur eorum verborum et nominum quae sunt in voce. quod communiter intellegendum est, licet ea | (p. 300) quae subiunximus deesse videantur. quare non est disiuncta sententia, sed primae propositioni continua. nam cum quid sit verbum, quid nomen definire constituit, cum nominis et verbi natura sit multiplex, de quo verbo et nomine tractare vellet clara significatione distinxit. incipiens igitur ab his nominibus ac verbis quae in voce sunt, quorum essent significativa disseruit. ait enim haec passiones animae designare. illud quoque adiecit quibus ipsa verba et nomina quae in voce sunt designentur, his scilicet quae litterarum formulis exprimuntur. sed quoniam non omnis vox significativa est, verba vero vel nomina numquam significationibus vacant quoniamque non omnis vox quae significat quaedam positione designat, sed quaedam naturaliter, ut lacrimae, gemitus atque maeror (animalium quoque ceterorum quaedam voces naturaliter aliquid ostentant, ut ex canum latratibus iracundia eorumque alia quadam voce blandimenta monstrantur), verba autem et nomina positione significant neque solum sunt verba et nomina voces, sed voces significativae nec solum significativae, sed etiam quae positione designent aliquid, non natura: non dixit: sunt igitur voces earum quae sunt in anima passionum notae. namque neque omnis vox significativa

5. 6 quae sunt in v.—nomina *in marg.* F 15 sunt] sunt designantes TG 17 et uerba et T 20 vel] et b 21 vacant *ego*: uacarent *codices*, carent b que *om.* S^1 22 quadam S^2E 24 moerorem S, merorē FE 32 nam FT

est et sunt quaedam significativae quae naturaliter non positione significent. quod si ita dixisset, nihil ad proprietatem verborum et nominum pertineret. quocirca noluit communiter dicere voces, sed dixit tantum ea quae sunt in voce. vox enim universale quiddam est, nomina vero et verba partes. pars autem omnis in toto est. verba ergo et nomina quoniam sunt intra vocem, recte dictum est ea quae sunt in voce, velut si diceret: quae intra vocem continentur intellectuum designativa sunt. sed hoc simile est ac si ita dixisset: vox certo modo sese habens significat intellectus. non enim (ut dictum est) nomen et verbum voces tantum sunt. sicut nummus quoque non solum aes inpressum quadam figura est, ut nummus vocetur, sed etiam ut alicuius rei sit pretium: eodem quoque modo verba et nomina non solum voces sunt, sed positae ad quandam intellectuum significationem. vox enim quae nihil designat, ut est garalus, licet eam grammatici figuram vocis intuentes nomen esse contendant, tamen eam nomen philosophia non putabit, nisi sit posita ut designare animi aliquam conceptionem eoque modo rerum aliquid possit. etenim nomen alicuius nomen esse necesse erit; sed si vox aliqua nihil designat, nullius nomen est; quare si nullius est, ne nomen quidem esse dicetur. atque ideo huiusmodi vox id est significativa non vox tantum, sed verbum vocatur aut nomen, quemadmodum nummus non aes, sed proprio nomine nummus, quo ab alio aere discrepet, nuncupatur. ergo haec Aristotelis sententia qua ait ea quae sunt in voce nihil aliud designat nisi eam vocem, quae non solum vox sit, sed quae cum vox sit habeat tamen aliquam proprietatem et

4 dicere (*pro* dixit) T 9. 10 des. s. intell. T, *corr.* T[2] 13 nummos S[1] 18 garulus F 20 putabit *ego*: putavit *codices* 22 aliq. rer. F 25 dicitur T ideo *om.* F[1] 27—28 non — nummus *in marg.* S 30 qua ait *om.* F[1]

aliquam quodammodo figuram positae significationis inpressam. horum vero id est verborum et nominum quae sunt in voce aliquo modo se habente ea sunt scilicet significativa quae scribuntur, ut hoc quod dictum est quae scribuntur de verbis ac nominibus dictum quae sunt in litteris intellegatur. potest vero haec quoque esse ratio cur dixerit et quae scribuntur: quoniam litteras et inscriptas figuras et voces, quae isdem significantur formulis, nuncupamus (ut *a* et ipse sonus litterae nomen capit et illa quae in subiecto cerae vocem significans forma describitur), designare volens, quibus verbis atque nominibus ea quae in voce sunt adparerent, non dixit litteras, quod ad sonos etiam referri potuit litterarum, sed ait quae scribuntur, ut ostenderet de his litteris dicere quae in scriptione consisterent id est quarum figura vel in cera stilo vel in membrana calamo posset effingi. alioquin illa iam quae in sonis sunt ad ea nomina referuntur quae in voce sunt, quoniam sonis illis nomina et verba iunguntur. sed Porphyrius de utraque expositione iudicavit dicens: id quod ait et quae scribuntur non potius ad litteras, sed ad verba et nomina quae posita sunt in litterarum inscriptione referendum. restat igitur ut illud quoque addamus, cur non ita dixerit: sunt ergo ea quae sunt in voce intellectuum notae, sed ita earum quae sunt in anima passionum | notae. nam cum ea quae sunt p.301
in voce res intellectusque significent, principaliter quidem intellectus, res vero quas ipsa intellegentia conprehendit secundaria significatione per intellectuum medietatem, intellectus ipsi non sine quibusdam passionibus sunt, quae in animam ex subiectis veniunt rebus. passus enim quilibet eius rei proprietatem,

3 sese E 5 et F 8 scriptas b 15 se de? 15. 16 quae inscriptione T 17 menbrana F 23 proposita F 24 illas T[1] 26 si T 31. 32 medietatibus (*pro* pass.) T

quam intellectu conplectitur, ad eius enuntiationem designationemque contendit. cum enim quis aliquam rem intellegit, prius imaginatione formam necesse est intellectae rei proprietatemque suscipiat et fiat vel passio vel cum passione quadam intellectus perceptio. hac vero posita atque in mentis sedibus conlocata fit indicandae ad alterum passionis voluntas, cui actus quidam continuandae intellegentiae protinus ex intimae rationis potestate supervenit, quem scilicet explicat et effundit oratio nitens ea quae primitus in mente fundata est passione, sive, quod est verius, significatione progressa oratione progrediente simul et significantis se orationis motibus adaequante. fit vero haec passio velut figurae alicuius inpressio, sed ita ut in animo fieri consuevit. aliter namque naturaliter inest in re qualibet propria figura, aliter vero eius ad animum forma transfertur, velut non eodem modo cerae vel marmori vel chartis litterae id est vocum signa mandantur. et imaginationem Stoici a rebus in animam translatam loquuntur, sed cum adiectione semper dicentes ut in anima. quocirca cum omnis animae passio rei quaedam videatur esse proprietas, porro autem designativae voces intellectuum principaliter, rerum dehinc a quibus intellectus profecti sunt significatione nitantur, quidquid est in vocibus significativum, id animae passiones designat. sed hae passiones animarum ex rerum similitudine procreantur. videns

4 intellegi T (*corr.* T[1]) 5 intellectio T 6 Haec T 8 quidem F 9 quem actum F, actum *supra lin.* J, s. actum *supra lin.* S[2] 12 oratione *ego*: oratio *codices*; oratio *suprascr.* s. explicat S[2], oratio//////////explicat F significatione *del. et post* simul *transponit* F[2] (E *in marg.*: aliter siue quod est verius significatione progrediente oratio progressa simul et se signif. or. mot. adaeq.) 13 metibus S[1], mentibus F[1] 17 transferetur T, *corr.* T[2] 17 vel *om.* F 19 a *om.* S[1] 25 nitatur S[1]E[1] 27 animorum SFE et T[1]E[1]

namque aliquis sphaeram vel quadratum vel quamlibet aliam rerum figuram eam in animi intellegentia quadam vi ac similitudine capit. nam qui sphaeram viderit, eius similitudinem in animo perpendit et cogitat atque eius in animo quandam passus imaginem id cuius imaginem patitur agnoscit. omnis vero imago rei cuius imago est similitudinem tenet: mens igitur cum intellegit, rerum similitudinem conprehendit. unde fit ut, cum duorum corporum maius unum, minus alterum contuemur, a sensu postea remotis corporibus illa ipsa corpora cogitantes illud quoque memoria servante noverimus sciamusque quod minus, quod vero maius corpus fuisse conspeximus, quod nullatenus eveniret, nisi quas semel mens passa est rerum similitudines optineret. quare quoniam passiones animae quas intellectus vocavit rerum quaedam similitudines sunt, idcirco Aristoteles, cum paulo post de passionibus animae loqueretur, continenti ordine ad similitudines transitum fecit, quoniam nihil differt utrum passiones diceret an similitudines. eadem namque res in anima quidem passio est, rei vero similitudo. et Alexander hunc locum: sunt ergo ea quae sunt in voce earum quae sunt in anima passionum notae et ea quae scribuntur eorum quae sunt in voce. et quemadmodum nec litterae omnibus eaedem, sic nec voces eaedem hoc modo conatur exponere: proposuit, inquit, ea quae sunt in voce intellectus animi designare et hoc alio probat exemplo. eodem modo enim ea quae sunt in voce passiones animae significant, quemadmodum ea quae scribuntur voces designant, ut id quod ait et ea quae

1 aliquis *om.* T, aliqui E feram S, speram S^{2}F T 3 uię (*pro* vi ac) SF speram F T 9 duum S^{2}F^{2} 12 sciamusque *ego*: sciemusq. *codices* 14 mens *om.* T 20 pass. animae *editio princeps* 24 inscribuntur S F E 26 eaedem uoces *codices* (*item p. 36, 6. 7*) 29 enim modo F

scribuntur ita intellegamus, tamquam si diceret: quemadmodum etiam ea quae scribuntur eorum quae sunt in voce. ea vero quae scribuntur, inquit Alexander, notas esse vocum id est nominum ac verborum ex hoc monstravit quod diceret et quemadmodum nec litterae omnibus eaedem, sic nec voces eaedem. signum namque est vocum ipsarum significationem litteris contineri, quod ubi variae sunt litterae et non eadem quae scribuntur varias quoque voces esse necesse est. haec Alexander. Porphyrius vero quoniam tres proposuit orationes, unam quae litteris contineretur, secundam quae verbis ac nominibus personaret, tertiam quam mentis evolveret intellectus, id Aristotelem significare pronuntiat, cum dicit: sunt ergo ea quae sunt in voce earum quae sunt in anima passionum notae, quod ostenderet si ita dixisset: sunt ergo ea quae sunt in
p. 302 voce et verba et nomina animae passionum | notae. et quoniam monstravit quorum essent voces significativae, illud quoque docuisse quibus signis verba vel nomina panderentur ideoque addidisse et ea quae scribuntur eorum quae sunt in voce, tamquam si diceret: ea quae scribuntur verba et nomina eorum quae sunt in voce verborum et nominum notae sunt. nec disiunctam esse sententiam nec (ut Alexander putat) id quod ait: et ea quae scribuntur ita intellegendum, tamquam si diceret: sicut ea quae scribuntur id est litterae illa quae sunt in voce significant, ita ea quae sunt in voce notas esse animae passionum. primo quod ad simplicem sensum nihil addi oportet, deinde tam brevis ordo tamque necessaria orationis non est intercidenda partitio, tertium vero quoniam, si similis significatio est litterarum vo-

5 quo TE[1] 9 eaedem F, eedem T 13 quae F 14 aristotelen T 18 *prius* et *om.* TE 20 et b 29 sunt *om.* SF 30 primum? quidem quod b 31 deinde quod b tamque] tamquam T 33 esset E[2]

cumque, quae est vocum et animae passionum, oportet sicut voces diversis litteris permutantur, ita quoque passiones animae diversis vocibus permutari, quod non fit. idem namque intellectus variatis potest vocibus significari. sed Alexander id quod eum superius sensisse memoravi hoc probare nititur argumento. ait enim etiam in hoc quoque similem esse significationem litterarum ac vocum, quoniam sicut litterae non naturaliter voces, sed positione significant, ita quoque voces non naturaliter intellectus animi, sed aliqua positione designant. sed qui prius recepit, ut id quod Aristoteles ait: et ea quae scribuntur ita dictum esset, tamquam si diceret: sicut ea quae scribuntur, quidquid ad hanc sententiam videtur adiungere, aequaliter non dubitatur errare. quocirca nostro iudicio qui rectius tenere volent Porphyrii se sententiis adplicabunt. Aspasius quoque secundae sententiae Alexandri, quam supra posuimus, valde consentit, qui a nobis in eodem quo Alexander errore culpabitur. Aristoteles vero duobus modis esse has notas putat litterarum, vocum passionumque animae constitutas: uno quidem positione, alio vero naturaliter. atque hoc est quod ait: et quemadmodum nec litterae omnibus eaedem, sic nec voces eaedem. nam si litterae voces, ipsae vero voces intellectus animi naturaliter designarent, omnes homines isdem litteris, isdem etiam vocibus uterentur. quod quoniam apud omnes neque eaedem litterae neque eaedem voces sunt, constat eas non esse naturales. sed hic duplex lectio est. Alexander enim hoc modo legi putat oportere: quorum autem haec primo-

1. 2 oporteret E 11 recipit S, *corr.* S^2 18—19 quam — Alexander *in marg.* S 21 vocum *om.* S^1 24. 25 eaedem v. *codices* (*item p. 38, 10 et 29*) 27 hisdem S^2F^2TE hisdem SF^2TE 31 hae *codices* (*item p. 38, 18*)

rum notae, eaedem omnibus passiones animae et quorum eaedem similitudines, res etiam eaedem. volens enim Aristoteles ea quae positione significant ab his quae aliquid designant naturaliter segregare hoc interposuit: ea quae positione significant varia esse, ea vero quae naturaliter apud omnes eadem. et incohans quidem a vocibus ad litteras venit easque primo non esse naturaliter significativas demonstrat dicens: et quemadmodum nec litterae omnibus eaedem, sic nec voces eaedem. nam si idcirco probantur litterae non esse naturaliter significantes, quod apud alios aliae sint ac diversae, eodem quoque modo probabile erit voces quoque non naturaliter significare, quoniam singulae hominum gentes non eisdem inter se vocibus conloquantur. volens vero similitudinem intellectuum rerumque subiectarum docere naturaliter constitutam ait: quorum autem haec primorum notae, eaedem omnibus passiones animae. quorum, inquit, voces quae apud diversas gentes ipsae quoque diversae sunt significationem retinent, quae scilicet sunt animae passiones, illae apud omnes eaedem sunt. neque enim fieri potest, ut quod apud Romanos homo intellegitur lapis apud barbaros intellegatur. eodem quoque modo de ceteris rebus. ergo huiusmodi sententia est, qua dicit ea quae voces significent apud omnes hominum gentes non mutari, ut ipsae quidem voces, sicut supra monstravit cum dixit quemadmodum nec litterae omnibus eaedem, sic nec voces eaedem, apud plures diversae sint, illud vero quod voces ipsae significant apud omnes homines idem sit nec ulla ra-

1 animae sunt *codices* (*item* 19) 7 inchoatis T 8 significas S[1], signifitiuas T 15 colloquuntur b 17 //////ait S, quod ait TE (quod *del.* E[1]?) 22 apud *om.* F, *add.* F[1] 23 qui T 24 modo quoq. F 29 apud *ego*: cum apud *codices* 31 fit F

tione valeat permutari, qui sunt scilicet intellectus rerum, qui quoniam naturaliter sunt permutari non possunt. atque hoc est quod ait: quorum autem haec primorum notae, id est voces, eaedem omnibus passiones animae, ut demonstraret voces quidem esse diversas, quorum autem ipsae voces significativae essent, quae sunt scilicet animae passiones, easdem apud omnes esse nec | ulla ratione, quoniam sunt constitutae naturaliter, permutari. nec vero in hoc constitit, ut de solis vocibus atque intellectibus loqueretur, sed quoniam voces atque litteras non esse naturaliter constitutas per id significavit, quod eas non apud omnes easdem esse proposuit, rursus intellectus quos animae passiones vocat per hoc esse naturales ostendit, quod apud omnes idem sint, a quibus id est intellectibus ad res transitum fecit. ait enim quorum hae similitudines, res etiam eaedem hoc scilicet sentiens, quod res quoque naturaliter apud omnes homines essent eaedem: sicut ipsae animae passiones quae ex rebus sumuntur apud omnes homines eaedem sunt, ita quoque etiam ipsae res quarum similitudines sunt animae passiones eaedem apud omnes sunt. quocirca quoque naturales sunt, sicut sunt etiam rerum similitudines, quae sunt animae passiones. Herminus vero huic est expositioni contrarius. dicit enim non esse verum eosdem apud omnes homines esse intellectus, quorum voces significativae sint. quid enim, inquit, in aequivocatione dicetur, ubi unus idemque vocis modus plura significat? sed magis hanc lectionem veram putat, ut ita sit: quorum autem haec primorum notae, hae omnibus passiones animae et quorum hae similitudines, res etiam hae: ut demonstratio vi-

p. 303

4 hae *codices* (*item* 31) 5 animae sunt *codices* (*item* 32) 21 quarum b: quorum *codices* 23 homines F, *corr.* F[2] res quoq. b 28 sunt F 31 autem *om.* S[1]

deatur quorum voces significativae sint vel quorum passiones animae similitudines. et hoc simpliciter accipiendum est secundum Herminum, ut ita dicamus: quorum voces significativae sunt, illae sunt animae passiones, tamquam diceret: animae passiones sunt, quas significant voces, et rursus quorum sunt similitudines ea quae intellectibus continentur, illae sunt res, tamquam si dixisset: res sunt quas significant intellectus. sed Porphyrius de utrisque acute subtiliterque iudicat et Alexandri magis sententiam probat, hoc quod dicat non debere dissimulari de multiplici aequivocationis significatione. nam et qui dicit ad unam quamlibet rem commodat animum, scilicet quam intellegens voce declarat, et unum rursus intellectum quemlibet is qui audit exspectat. quod si, cum uterque ex uno nomine res diversas intellegunt, ille qui nomen aequivocum dixit designet clarius, quid illo nomine significare voluerit, accipit mox qui audit et ad unum intellectum utrique conveniunt, qui rursus fit unus apud eosdem illos apud quos primo diversae fuerant animae passiones propter aequivocationem nominis. neque enim fieri potest, ut qui voces positione significantes a natura eo distinxerit quod easdem apud omnes esse non diceret, eas res quas esse naturaliter proponebat non eo tales esse monstraret, quod apud omnes easdem esse contenderet. quocirca Alexander vel propria sententia vel Porphyrii auctoritate probandus est. sed quoniam ita dixit Aristoteles: quorum autem haec primorum notae, eaedem omnibus passiones animae sunt, quaerit Ale-

9. 10 suptiliterq. SE 11 hoc *del.* S², *om.* F quod F: quo STEGN, quoque E² dicit E² 14 voce *eras. in* F 16 utrique? 17 designat T quod T 18 nomen S¹ 23 distinxerint T quos (*suprascr.* d) S, qui (*in marg.* quod) T 24 eas] is? 25 demonstraret T 27 pro porphirii E 29 hae *codices*

xander: si rerum nomina sunt, quid causae est ut primorum intellectuum notas esse voces diceret Aristoteles? rei enim ponitur nomen, ut cum dicimus homo significamus quidem intellectum, rei tamen nomen est id est animalis rationalis mortalis. cur ergo non primarum magis rerum notae sint voces quibus ponuntur potius quam intellectuum? sed fortasse quidem ob hoc dictum est, inquit, quod licet voces rerum nomina sint, tamen non idcirco utimur vocibus, ut res significemus, sed ut eas quae ex rebus nobis innatae sunt animae passiones. quocirca propter quorum significantiam voces ipsae proferuntur, recte eorum primorum esse dixit notas. in hoc vero Aspasius permolestus est. ait enim: qui fieri potest, ut eaedem apud omnes passiones animae sint, cum tam diversa sententia de iusto ac bono sit? arbitratur Aristotelem passiones animae non de rebus incorporalibus, sed de his tantum quae sensibus capi possunt passiones animae dixisse. quod perfalsum est. neque enim umquam intellexisse dicetur, qui fallitur, et fortasse quidem passionem animi habuisse dicetur, quicumque id quod est bonum non eodem modo quo est, sed aliter arbitratur, intellexisse vero non dicitur. Aristoteles autem cum de similitudine loquitur, de intellectu pronuntiat. neque enim fieri potest, ut qui quod bonum est malum esse arbitratur boni similitudinem mente conceperit. neque enim intellexit rem subiectam. sed quae sunt iusta ac bona ad positionem omnia naturamve referuntur. et si de iusto ac | bono p. 304 ita loquitur, ut de eo quod civile ius aut civilis in-

1 quod T   causa S F   2 dixerit b   4 *pro* tamen: quidem T   6 sunt E, *corr.* E²   8 quidem *post* dictum F   10 n̄ris S T E (*corr.* S²E²)   11 sint S   praeter T   13 esse prim. F   22 //////id S, cum id T E (cum *del.* E²)   quidem (*pro* quod est) T   quo S²F²: quod S F T E   23 dicetur?   29 si *om.* S¹   30 ita *om.* F¹

iuria dicitur, recte non eaedem sunt passiones animae, quoniam civile ius et civile bonum positione est, non natura. naturale vero bonum atque iustum apud omnes gentes idem est. et de deo quoque idem: cuius quamvis diversa cultura sit, idem tamen cuiusdam eminentissimae naturae est intellectus. quare repetendum breviter a principio est. ⟨a⟩partibus enim ad orationem usque pervenit: nam quod se prius quid esset verbum, quid nomen constituere dixit, hae minimae orationis partes sunt; quod vero adfirmationem et negationem, iam de conposita ex verbis et nominibus oratione loquitur, quae eaedem rursus partes sunt enuntiationis. et post enuntiationis propositionem de oratione loqui proposuit, cuius ipsa quoque enuntiatio pars est. et quoniam (ut dictum est) triplex est oratio, quae in litteris, quae in voce, quae in intellectibus est, qui verbum et nomen definiturus esset eaque significativa positurus, dicit prius quorum significativa sint ipsa verba et nomina et incohat quidem ab his nominibus et verbis quae sunt in voce dicens: sunt ergo ea quae sunt in voce et demonstrat quorum sint significativa adiciens earum quae sunt in anima passionum notae. rursus nominum ipsorum verborumque quae in voce sunt ea verba et nomina quae essent in litteris constituta significativa esse declarat dicens et ea quae scribuntur eorum quae sunt in voce. et quoniam quattuor ista quaedam sunt: litterae, voces, intellectus, res, quorum litterae et voces positione sunt, natura vero res atque intellectus, demonstravit voces non esse naturaliter, sed positione per hoc quod ait non easdem esse apud omnes, sed varias, ut est et quemadmodum nec

1 non recte F 7 a *ego add.*: *om. codices* 8 quod *om.* T 15. 16 or. est F 16 *postrem.* in *om.* FE 18 ea quae FE positurus b: positurus est *codices* 22 sign. sint F eorum SFE 30 litteras et voces? 31 per *om.* SFT quod b: quo/// F, quo STE

litterae omnibus eaedem, sic nec voces eaedem. ut vero demonstraret intellectus et res esse naturaliter, ait apud omnes eosdem esse intellectus, quorum essent voces significativae, et rursus apud omnes easdem esse res, quarum similitudines essent animae passiones, ut est quorum autem haec primorum notae, scilicet quae sunt in voce, eaedem omnibus passiones animae et quorum hae similitudines, res etiam eaedem. passiones autem animae dixit, quoniam alias diligenter ostensum est omnem vocem animalis aut ex passione animae aut propter passionem proferri. similitudinem vero passionem animae vocavit, quod secundum Aristotelem nihil aliud intellegere nisi cuiuslibet subiectae rei proprietatem atque imaginationem in animae ipsius reputatione suscipere, de quibus animae passionibus in libris se de anima commemorat diligentius disputasse. sed quoniam demonstratum est, quoniam et verba et nomina et oratio intellectuum principaliter significativa sunt, quidquid est in voce significationis ab intellectibus venit. quare prius paululum de intellectibus perspiciendum ei qui recte aliquid de vocibus disputabit. ergo quod supra passiones animae et similitudines vocavit, idem nunc apertius intellectum vocat dicens:

Est autem, quemadmodum in anima aliquotiens quidem intellectus sine vero vel falso, aliquotiens autem cui iam necesse est horum alterum inesse, sic etiam in voce; circa conpositionem enim et divisionem est falsitas veri-

1. 2 eaedem v. *codices* 2 et] ut E, *corr.* E^2 3 intellectus esse E 5 quarum b: quorum *codices* 6 haec E *Ar.* *ταῦτα*: hae E^2 *et ceteri* 8 animae sunt *codices* 14 aliud S: aliud est S^2F, est aliud TE 18 *alt.* quon.] quomodo E 22 perspiciendum S: persp. est S^2FTE de *om.* SF 23 disputauit S^1F^1TE 28 cui *Ar.* ᾧ *cf. ed. I*: cum *codices* 30 autem Σ$\mathfrak{T}$ falsitas ueritasq; Σ$\mathfrak{T}$: ueritas fals. *ceteri*

tasque. nomina igitur ipsa et verba consimilia sunt sine conpositione vel divisione intellectui, ut homo vel album, quando non additur aliquid; neque enim adhuc verum aut falsum est. huius autem signum hoc est: hircocervus enim significat aliquid, sed nondum verum vel falsum, si non vel esse vel non esse addatur, vel simpliciter vel secundum tempus.

Quoniam nomen et verbum atque omnis oratio significativa sunt animae passionum, ex ipsis sine dubio quae designant in eisdem vocibus proprietas significationis innascitur. hic vero est totus atque continuus Aristotelicae ordo sententiae: quoniam, inquit, ea primum vocibus significantur quae animo et cogitatione versamus, intellectuum vero alios quidem simplices et
p. 305 sine veri vel falsi enuntiatione perpendimus, | ut cum nobis hominis proprietas tacita imaginatione suggeritur (nulla namque ex hac intellegentiae simplicitate vel veritatis nascitur vel falsitatis agnitio), sunt vero intellectus quidam conpositi atque coniuncti in quibus inest iam quaedam veritatis vel falsitatis inspectio, ut cum ad quamlibet simplicem perceptionem mentis adiungitur aliud quod esse aliquid vel non esse constituat, ut si ad hominis intellectum esse vel non esse vel album esse vel album non esse copuletur (fient enim cogitabiles orationes veritatis vel falsitatis participes hoc modo: homo est, homo non est, homo albus est, homo albus non est, quarum quidem homo est vel homo albus est conpositione dicitur: nam prior esse atque hominem, posterior hominem albo conposita intellectus praedicatione conectit): sin vero ad hominis intellectum adiciam quiddam, ut ita sit homo

1 ipsa *post* verba F et similia (*suprascr.* con) T 5 hoc est *om.* Σ 7 si non vel esse *om.* F additur T, *corr.* T² 14 in animo T 15 uersantur S²F² 17 hominis b: nominis *cod.* 26 vel falsitatis///// S, falsitatisque (*om.* vel) TE 31 si ergo?

est vel non est vel albus est aut aliquid tale, tunc in ipsa cogitatione veritas aut falsitas nascitur: ergo, inquit, quemadmodum aliquotiens quidam simplices intellectus sunt, qui vero falsoque careant, quidam vero in quibus horum alterum reperiatur, sic etiam et in voce. nam quae voces denuntiant simplices intellectus, ipsae quoque a falsitate et veritate seiunctae sunt, quae vero huiusmodi significant intellectus in quibus iam vel veritas vel falsitas constituta est, in ipsis quoque horum alterum inveniri necesse est. nam si quis hoc solum dicat homo vel album vel etiam hircocervus, quamquam ista quiddam significent, quoniam tamen significant simplicem intellectum, manifestum est omni veritatis vel falsitatis proprietate carere. et tota quidem sententia se hoc modo habet. diligentius tamen est attendendum quid est quod ait: circa conpositionem enim et divisionem est falsitas veritasque; quid etiam quod dictum est: nomina igitur ipsa et verba consimilia sunt sine conpositione vel divisione intellectui; illud quoque cur conposito nomine vel cur etiam usus est non rei subsistentis exemplo, ut diceret hircocervus enim significat aliquid. nec illud praetereundum est quid est quod dictum sit vel simpliciter vel secundum tempus. et primum quidem de eo dicendum est quod ait: circa conpositionem enim et divisionem est falsitas veritasque. quaeritur namque, utrumne omnis veritas circa conpositionem divisionemque sit, an quaedam est, quaedam vero minime. illud quoque, an in omni conpositione vel divisione veritas falsitasque constituta sit, an hoc non generaliter, sed in quadam conpositionis vel divisionis parte veritas falsitasque versetur. in opinionibus namque veritas est, quotiens ex subiecta

2 vel F 3 inquit vel F quidem? 13 simplicem *om.* F^1 15 se *om.* E^1 17. 18 ueritas fals. *codices* 21 rei non b 23. 24 quid sit quod d. est b 25 primum F: primo *cet.* 28 que *om.* S^1

re capitur imaginatio vel etiam quotiens ita, ut sese res habet, imaginationem accipit intellectus; falsitas vero est quotiens aut non ex subiecto aut non ut sese habet res imaginatio subicitur intellectui. sed adhuc in veritate atque falsitate nihil equidem aliud reperitur nisi quaedam opinionis habitudo ad subiectam rem. qua enim habitudine et quomodo sese habeat imaginatio ad rem subiectam, hoc solum in hac veritate vel falsitate perspicitur. quam quidem habitudinem nullus dixerit conpositionem. in hoc vero divisionis nullus ne fictus quidem modus intellegi potest. illud quoque considerandum est, numne aliqua sit in his conpositio vel divisio, quae secundum substantiam suam vera dicuntur, ut est vera voluptas bene vivendi, ut est falsa voluptas bellandi. etiam illud quoque respiciendum est, quod in omnium maximo deo quidquid intellegitur non in eo accidenter, sed substantialiter intellegitur. etenim quae bona sunt substantialiter de eo non accidenter credimus. quod si substantialiter credimus deum, deum vero nullus dixerit falsum nihilque in eo accidenter poterit evenire, ipsa veritas deus dicendus est. ubi igitur conpositio vel divisio in his quae simplicia naturaliter sunt nec ulla cuiuslibet rei conlatione iunguntur? quare non omnis veritas neque falsitas circa conpositionem divisionemque constat, sed sola tantum quae in multitudine intellectuum fit et in prolatione dicendi. nam in ipsa quidem habitudine imaginationis et rei nulla conpositio est, in coniunctione vero intellectuum conpositio fit. nam cum dico S o c r a t e s a m b u l a t, hoc ipsum quidem,

2 — 4 imaginationem — res *in marg.* F 3 *alterum* non *supra lin.* T 4 intellectu T, *corr.* T[2] 7 quia T 8 habet F 10 nullas T 11 nullus TE[2]: ullus *ceteri* ne b: nec *codices* 12 num ne ST, ne non F 14 dicuntur aut falsa b 15 uidendi T 20 vero *om.* F dixerit E[2]: disserit *codices* 28. 29. compositionest T, *corr.* T[2]

quod eum ambulare concepi, nulla conpositio est; quod vero in intellectus progressione ambulationem cum Socrate coniungo, quaedam iam facta est conpositio. | p. 306 quod si hoc oratione protulero, rursus eadem conpositio est et circa eam vis veritatis et falsitatis adparet. quocirca in his solis conpositionibus invenitur veritas atque mendacium, de quibus tota nunc quaestio est, in nomine scilicet et verbo, in negatione et adfirmatione et enuntiatione et oratione. quae scilicet conpositiones veritatis et falsitatis naturam ab intellectibus accipientes in significationis prolatione conservant. de divisione autem quae ad negationem pertinet deque conpositione quae ad adfirmationem paulo post enucleatius dicam. nunc illud videndum est, utrum verum sit circa omnem conpositionem circaque omnem divisionem veritatem vel mendacium provenire, quod omnino falsum est. quis enim dixerit huiusmodi nominum coniunctionem et Socrates et Plato vel si a se haec nomina dividantur nec Socrates nec Plato veri aliquam falsive tenere significantiam? quare confitendum est non circa omnem divisionem neque circa omnem conpositionem, eam scilicet quae in oratione versatur, mendacium veritatemque subsistere. sed illud verissimum est, quod omnis quae est in oratione veritas falsitasque in conpositione et divisione nascitur, non tamen omnis orationis conpositio vel divisio verum retinet aut falsum. ergo si sic dixisset: circa omnem conpositionem vel divisionem veritas falsitasque est, mentiretur. sed quoniam dixit simpliciter: veritas falsitasque circa conpositionem divisionemque est, verissime subtilissimeque dixisse putandus est. illa enim

1 *pr.* quod *om.* S^1 2 vero *om.* T non ambulationem E^1 7 falsitas (*suprascr.* vel mendacium) T 9. 10 quae — conpositiones *ego*: quā — compositionē SF, qua — compositione TE 11 significatinis T de *om.* T^1 13 ad *om.* SF^1E^1 24 *alt.* est *om.* F^1 29 simpliter T

nomina quae ita dicuntur simplicia, ut veritatem aut falsitatem quodammodo valeant designare, huiusmodi sunt, ut intra se atque intra significationem suam quandam retineant conpositionem, ut si qui dicat lego. hoc est enim dicere lego, tamquam si dicat ego lego. hoc autem conpositio est. vel quotiens interrogante alio respondet alius uno tantum sermone, videtur quoque tunc simplex sermo veritatem mendaciumque perficere. quod perfalsum est. audientis namque responsio ad totum ordinem superioris enuntiationis adiungitur: ut si quis interroganti mundusne animal sit, est responderit, videtur haec una particula veritatem vel mendacium continere, sed falso. non enim una est, sed ad vim ipsius responsionis intuenti tale est ac si diceret mundus animal est. quod vero ait nomina ipsa et verba consimilia esse sine conpositione vel divisione intellectui, illud designat, quod supra iam dixit, ea quae sunt in voce notas esse animae passionum. quod si notae sunt, sicut litterae vocum in se similitudinem gerunt, ita voces intellectuum. et quoniam dictum est, cur de similitudine verborum nominumque atque animae passionum dixerit, cur etiam circa conpositionem et divisionem falsum verumque esse proposuerit, dicendum est quid sit ipsa conpositio vel divisio, in qua veritas et falsitas invenitur. nam quoniam de simplici enuntiativa oratione perpendit, ut posterius ipse in divisione declarat dicens: est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio, illam nunc conpositionem designare vult, quae alicuius vel substantiam constituit vel aliquid secundum esse coniungit. nam cum dico Socrates est, hoc ipsum esse Socrati adplico et substantiam eius esse constituo. sin vero

4 quis F 6 haec F 7 aliquo F[2] 25 qua *om.* S[1]
33 esse *om.* F[1]

dixero Socrates philosophus est, philosophiam et Socratem secundum esse conposui, vel si dicam Socrates ambulat, huiusmodi est tamquam si dicam Socrates ambulans est. igitur quotiens huiusmodi fuerit conpositio, quae secundum esse verbum vel substantiam constituat vel res coniungat, adfirmatio dicitur et in ea veri falsique natura perspicitur. et quoniam omnis negatio ad praedicationem constituitur (huius enim adfirmationis quae est Socrates est negatio est non ea quae dicit non Socrates est, sed ea quae pronuntiat Socrates non est et ad id quod esse Socrates dictus est negatio adponitur, ut eum id dicamus non esse, quod ante dictus est esse): igitur quoniam id quod in adfirmatione secundum esse vel constitutum vel coniunctum fuerit ad id addita negatio separat, vel ipsam substantiae constitutionem vel etiam factam per id quod dictum est esse aliquid coniunctionem, divisio vocatur. quando enim dico Socrates non est, esse a Socrate seiunxi et cum dico Socrates philosophus non est, Socraten ab eo quod est philosophum esse separavi, quam separationem, quae ad negationem pertinet, divisionem vocavit. ergo manifestum est, quoniam si simplex in animae | passionibus intellectus fuerit, cum p. 307
ipse intellectus nullam adhuc veri falsique retineat naturam, eius quoque prolationem ab utrisque esse separatam. sed cum conpositio secundum esse facta vel etiam divisio in intellectibus, in quibus principaliter veritas et falsitas procreatur, evenerit, quoniam ex intellectibus voces capiunt significationem, eas quoque secundum intellectuum qualitatem veras vel falsas esse necesse est. maximam vero vim habet exempli novitas

5 uerbum esse F[1] 7 perficitur S[1]F[1] 10 *alt.* est *om.* E[1] 11 et *om.* T 12 cum T 13 est *om.* T 14 esse *om.* S[1] 20 socratem E 26 eius T: eorum *ceteri* 28 in *om.* S[1]TE[1] intellectuus S[1]

et exquisita subtilitas. ad demonstrandum enim quod unum solum nomen neque verum sit neque falsum, posuit huiusmodi nomen, quod conpositum quidem esset, nulla tamen eius substantia reperiretur. si quod ergo unum nomen veritatem posset falsitatemve retinere, posset huiusmodi nomen, quod est hircocervus, quoniam omnino in rebus nulla illi substantia est, falsum aliquid designare, sed non designat aliquam falsitatem. nisi enim dicatur hircocervus vel esse vel non esse, quamquam ipsum per se non sit, solum tamen dictum nihil falsi in eo sermone verive perpenditur. igitur ad demonstrandam vim simplicis nominis, quod omni veritate careat atque mendacio, tale in exemplo posuit nomen, cui res nulla subiecta sit. quod si quid verum vel falsum unum nomen significare posset, nomen quod eam rem designat, quae in rebus non sit, omnino falsum esset. sed non est: non igitur ulla veritas falsitasque in simplici umquam nomine reperietur. nec illud parvae curae fuit non ponere nomen quod omnino nihil significaret, sed quod cum significaret quiddam, tamen verum aut falsum esse non posset, ut non videretur veritatis falsitatisque cassum esse, eo quoniam nihil significaret, sed quoniam esset simpliciter dictum. quamquam in eodem illud quoque conficit, ut ostenderet non solum simplex nomen veritate atque mendacio esse alienissimum, sed etiam conposita quoque nomina, si non habeant aliquam secundum e s s e vel n o n e s s e (sicut superius dictum est) conpositionem, verum vel falsum significare non posse: tamquam si diceret: non solum simplex nomen praeter aliquam conpositionem nihil verum falsumve significat, sed etiam conposita

3 cum compositum S^2F^2 4 repperietur F^2 6 posset *ego*: possit F^2, posuit *codices* 12 demonstrandum T 16 designet T 20 cum] q̄m S^1 21 aut *om.* T 22 cassum *ego*: causa/// S, causa *ceteri* 24 confecit? 27 habent T 31 compositio T^1

utroque carent (sicut ipse iam dixit) nisi illis aut esse aut non esse addatur, vel simpliciter vel secundum tempus. hoc vero idcirco addidit, quod in quibusdam ita enuntiationes fiunt, ut quod de ipsis dicitur secundum substantiam proponatur, in quibusdam vero hoc ipsum esse quod additur non substantiam sed praesentiam quandam significet. cum enim dicimus deus est, non eum dicimus nunc esse, sed tantum in substantia esse, ut hoc ad inmutabilitatem potius substantiae quam ad tempus aliquod referatur. si autem dicamus dies est, ad nullam diei substantiam pertinet nisi tantum ad temporis constitutionem. hoc est enim quod significat est, tamquam si dicamus nunc est. quare cum ita dicimus esse ut substantiam designemus, simpliciter est addimus, cum vero ita ut aliquid praesens significetur, secundum tempus. haec una quam diximus expositio. alia vero huiusmodi est: esse aliquid duobus modis dicitur: aut simpliciter aut secundum tempus. simpliciter quidem secundum praesens tempus, ut si quis sic dicat hircocervus est. praesens autem quod dicitur tempus non est, sed confinium temporum: finis namque est praeteriti futurique principium. quocirca quisquis secundum praesens hoc sermone quod est esse utitur, simpliciter utitur, qui vero aut praeteritum iungit aut futurum, ille non simpliciter, sed iam in ipsum tempus incurrit. tempora namque (ut dictum est) duo ponuntur: praeteritum atque futurum. quod si quis cum praesens nominat, simpliciter dicit, cum utrumlibet praeteritum vel futurum dixerit, secundum tempus utitur enuntiatione. est quoque tertia huiusmodi expositio, quod aliquotiens ita

1 illis b: illi *codices* 2 aut] vel F 8 eum] enim S^1 12. 13 hoc autem est F 16 una S: est una S^2 *et ceteri* 21 confinitum S^1F^1 22 tempus temporum SF 25 iungat F, ingit (*sic*) T 28 nominatur T 29 praeteriti vel futuri *codices*: *corr.* b

tempore utimur, ut indefinite dicamus: ut si qui dicat est hircocervus, fuit hircocervus, erit hircocervus, hoc indefinite et simpliciter dictum est. sin vero aliquis addat nunc est vel heri fuit vel cras erit, ad hoc ipsum esse quod simpliciter dicitur addit tempus. quare secundum unam trium harum expositionum intellegendum est quod ait: si non vel esse vel non esse addatur, vel simpliciter vel secundum tempus. sed ei quod ante proposuit, quemadmodum esset aliquotiens quidem in anima intellectus sine vero vel falso, post quasi consequens | p. 308 reddidit nomina ipsa per se verbaque esse simplicibus intellectibus consimilia, ut homo vel album; ei vero quod ait cui iam necesse est horum alterum inesse nihil interim reddidit, sed hoc eo supplevisse putabitur, quod ait: sed nondum verum vel falsum est, si non vel esse vel non esse addatur. haec est enim intellectuum quaedam conpositio, cui iam necesse est horum alterum inesse, qua in oratione vel esse vel non esse additur. quocirca quoniam de nomine verboque proposuit et quam potuit breviter vocum, litterarum, intellectuum rerumque consequentias altissima ratione monstravit, ad id quod primo proposuit dicens: primum oportet constituere, quid nomen et quid verbum, ad haec, inquam, quae promiserat definire revertitur. nomen enim definiens ita subiecit:

2. Nomen ergo est vox significativa secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars est significativa separata.

1 quis FE 5 ad *om.* S[1] 12 esse *om.* F 14 cum *codices* (*item* 19) 15—17 reddidit — uerum *in marg.* S[2]? 17 uel esse T: esse *ceteri* 20 addatur E, *corr.* E[2] 22 litt. vocum? 24 posuit E[1] primo SFE 25 quid sit n. *codices* 28 DE NOMINE STENJ est ergo ΣƩ 29 tempore diffinitum ΣƩ (diff. *del.* Ʃ[2]) 30. *verba Ar. continuat usque ad* equus ferus B

Omnis definitio generis constitutione formatur, differentiarum vero conpositione perficitur. nam si ad propositum genus differentias colligamus easque ad unam quam definire volumus speciem aptemus, usque dum uni tantum speciei collectio illa conveniat, nihil est quod ultra ad faciendam definitionem desideretur: ut ipsum hominem si quis definiat, generi eius quod est animal duas necesse est differentias iungat rationale scilicet atque mortale facietque huiusmodi ordinem: animal rationale mortale; quae definitio si ad hominem referatur, plena est rationis substantiaeque descriptio. volens ergo Aristoteles definire quid esset nomen prius eius genus sumpsit dicens nomen esse vocem, idcirco scilicet ut hoc quod dicimus nomen ab aliis, quae non voces sed tantum soni sunt, separaret. distat enim sonus voce: sonus enim est percussio aeris sensibilis, vox vero flatus per quasdam gutturis partes egrediens, quae arteriae vocantur, qui aliqua linguae inpressione formetur. et vox quidem nisi animantium non est, sonus vero aliquotiens inanimorum quoque corporum conflictatione perficitur. quare quia nomen vocem monstravit, ab aliis quae voces non sunt, sed tantum soni, hanc orationis partem separavit atque distribuit. et vocem quidem nominis velut genus sumpsit. habet namque aliud quiddam speciei loco differens a nomine, quod est verbum, habet quoque quasdam locutiones quae nihil ulla ratione significent, ut sunt articulatae voces, quarum per se significatio non potest inveniri, ut scindapsos. huic ergo generi alias differentias rursus adponit, quae nomen sicut vox a sonis aliis segregavit, ita quoque hae differentiae nomen ab aliis speciebus sub voce positis dividant atque dis-

7 deueniat T 8 iungit E[1] 15 separet F, *corr.* F[2] 17 guturis T 19 formatur T 20 in animo T, inanimatorum F[2]E 22 uocem S: esse uocem F, uocem esse TE 28. 29 inu. n. pot. E 29 scindabsos SF, scindapsus F[1]? syndapsus T

cernant. quod enim addidit nomen vocem esse significativam, ab his, inquam, vocibus disgregavit nomen quae nihil omnino significent, ut sunt syllabae. syllabae enim, cum ex his totum nomen constet, adhuc ipsae nihil omnino significant. sunt quoque quaedam voces litteris syllabisque conpositae, quae nullam habeant significationem, ut est blityri. ergo quoniam videbantur esse quaedam voces quae significatione carerent, nomen quod vox est et alicuius designationis semper causa profertur non aliter definiendum erat, nisi illud a non significantibus vocibus segregaret. itaque ait nomen esse vocem significativam, ut voce quidem ab aliis sonis, significatione vero addita ab his quae sub voce sunt nihil designantia segregaretur. sed hoc nondum ad totam definitionem valet neque solum nomen vox significativa est, sed sunt quaedam voces quae significent quidem, sed nomina non sint, ut ea quae a nobis in aliquibus adfectibus proferuntur, ut cum quis gemitum edit vel dolore concitus emittit clamorem. illud enim doloris animi, illud corporis signum est. et cum sint voces et significent quandam vel animi vel corporis passionem, nullus tamen gemitum clamoremque dixerit nomen. mutorum quoque animalium sunt quaedam voces quae significent: ut canum latratus iras significat canum, alia vero mollior quaedam blandimenta designat. quare adiecta differentia separandum erat nomen ab his omnibus quae voces quidem essent et significarent, sed nominis vocabulo non tenerentur. quid igitur adiecit? nomen vocem esse significativam non simpliciter, sed secundum placitum. secundum placitum vero est, quod secundum quandam positionem

1 esse uocem F 2 ad T 6 habent F[2] 7 blitiri SF, blithiri T 8. 9 careant T 9 signationis F[1] 11 non *om.* F[1] 12 et SE (*suprascr.* ut S[2]E[2]) 14 sunt *om.* F[1] segregaret F 23 multorum SF, *corr.* S[2] 24 significant T 27 essent quidem T 31 propos. FE, *corr.* E[2]

placitumque ponentis aptatur. nullum enim nomen naturaliter | constitutum est neque umquam sicut sub- p. 309 iecta res natura est, ita quoque a natura venienti vocabulo nuncupatur, sed hominum genus, quod et ratione et oratione vigeret, nomina posuit eaque quibus libuit litteris syllabisque coniungens singulis subiectarum rerum substantiis dedit. hoc autem illo probatur, quod, si natura essent nomina, eadem apud omnes essent gentes: ut sensus, quoniam naturaliter sunt, idem apud omnes sunt. omnes enim gentes non aliis nisi solis oculis intuentur, audiunt auribus, naribus odorantur, ore accipiunt gustatus, tactu calidum vel frigidum, lene vel asperum iudicant. atque haec huiusmodi sunt, ut apud omnes (ut dictum est) gentes eadem videantur. ipsa vero quae sentiuntur, quoniam naturaliter constituta sunt, non mutantur. dulcedo enim et amaritudo, album et nigrum et quaequae alia sensibus quinque sentimus, eadem apud omnes sunt. neque enim quod Italis dulce est in sensu, idem Persis videtur amarum nec quod album apud nos oculis adparet, apud Indos nigrum est, nisi forte aliqua sensus aegritudine permutetur, sed hoc nihil attinet ad naturam. igitur quoniam ista sunt naturaliter, apud omnes gentes eadem manent. si ergo et nomina naturalia esse viderentur, eadem essent apud omnes gentes nec ullam susciperent mutationem: nunc autem ipsum hominem alio vocabulo Latini, alio Graeci, diversis quoque vocabulis barbarae gentes appellant. quae in ponendis nominibus dissensio signum est non naturaliter, sed ad ponentium placitum voluntatemque rebus nomina fuisse conposita. idem quoque monstrat, quod saepe

1 placituq; T 4 eo quod F^2 7 dedit *om.* T^1 8 si *om.* T^1 8. 9 eadem essent ap. o. g. T 10 *alt.* sunt] gentes T 15 vero] quoque b 17 quaequae *ego*: quaeq; *codices*, quae *ed. princ.* 20 uideatur T nos] omnes S (nos *suprascr.* S^2) 26 motationem S^2 29 omnibus T^2E^1 dissensio *in marg.* T

singulorum hominum sunt permutata vocabula. quem enim nunc vocamus Platonem, Aristocles ante vocabatur et qui Theophrastus nunc dicitur, ante Aristotelen a suis parentibus Tyrtamus appellabatur. in eadem quoque lingua quando plura vocabula uni adduntur rei, monstratur rem illam non naturalibus, sed adpositis nominibus nuncupari. si enim naturalibus nominibus res quaeque vocaretur, unam rem uno tantum nomine signaremus. quid enim attinet, si naturalia sunt vocabula, unius rei plures esse nominum voces, quae ad unam designationem demonstrationemque concurrerent? dicimus enim gladius, ensis, mucro et haec tria ad unam subiectam substantiam currunt. ergo monstratum est nomina esse secundum placitum id est secundum ponentium placitum, ac si diceret nomen esse vocem quidem et significativam, sed non naturaliter significativam, sed secundum placitum voluntatemque ponentis, hoc scilicet dividens ab his vocibus quae naturaliter designarent, ut sunt hae vel quas nos in passionibus adfectibusque proloquimur vel edere animalia muta conantur. sed nondum supra dicta differentia plenam nominis formam definitionemque constituit. est namque verbo commune cum nomine, quod vox designativa et secundum placitum est, sed addita differentia quae est sine tempore nomen a verbo distinxit. neque enim nomen ullum consignificat tempus. verbi namque est, cum aut passio significatur aut actio, aliquam quoque secum trahere vim temporis, qua illud cum vel facere vel pati dicitur proferatur. cum enim dico Socrates, nullius est temporis; cum vero lego vel legi vel legam, tempore non caret. addito ergo nomini quod sine tempore esse dicatur,

2 Aristocles *ego*: Aristoteles *codices* antea TE 12 concurrent T 14 concurrunt S² monstra///tum S 17 non *om.* T 23 constitu///// S (it *suprascr.* S¹?) 24 est et (*om.* est *post* plac.) F 29 quia F¹T¹ 30 temporis est F

nomen a verbo disiungitur. sane nemo nos arbitretur opinari, quod nullum nomen significet tempus. sunt enim nomina, quae tempus significatione demonstrent: velut cum dico *hodie* vel *cras*, temporis nomina sunt. sed illud dicimus, quod cum eodem nomine tempus non significatur. aliud est enim significare tempus, aliud consignificare. verbum enim cum aliquo proprio modo tempus quoque significat: ut cum vel agentis vel patientis modum demonstrat, sine tempore ipsa passio vel actio non profertur. unde non dicimus, quod nomen non significet tempus, sed quod nomen significatio temporis non sequatur. restat autem sola una differentia, quae si superioribus adiungatur, plenissima fere nomen definitione formabitur. haec autem est qua nomen ab oratione separetur. inveniuntur enim quaedam sine dubio orationes, quae cum voces sint et significativae et secundum placitum, quippe quae sunt nominibus conligatae, tamen sint sine tempore, ut cum dico *Socrates et Plato*. haec namque oratio, cum ex nominibus iuncta sit, nomen | quidem p. 310 non est, vox vero est significativa secundum placitum et tempore vacat. ut igitur nomen ab huiusmodi oratione divideret, addidit hanc differentiam, quae est *cuius nulla pars est significativa separata*. oratio enim quoniam verbis nominibusque coniungitur, verba vero vel nomina significativa esse palam est, partes quoque orationis significare aliquid dubium non est. nominis vero pars, quoniam simplex est, nihil omnino significat. sed cum omnis oratio omneque nomen et verbum ex subiectis intellectibus vim significandi sumat, est aliquotiens, ut unum nomen multos significet intellectus. quocirca erit quoque, ut non simplex nomen

3 demonstrant F 4 uel (ut *supra lin. add.*) S 6 consignificatur b 9 modo F 12. 13 una sola T 18 nom. sunt T 19 *pro* et: vel F 22. 23 ratione E 29. 30 omne (q; *supra lin.*) uerbum et n. T 32 nomen quod E (quod *del.* E[1]?)

unam tantum animi passionem intellectumque designet. nam cum dico suburbanum, ⟨habet urbanum⟩ imaginationem significandi, sed ita ut a toto nomine separatum, cum ad ipsum refertur nomen, significet nihil: ut in eo quod dicimus equiferus ferus vult quidem aliquid significare, sed si a tota conpositione separatur, nihil omnino designat in eo scilicet nomine in quo cum equi particula iunctum equiferum consignificabat. omnis namque haec conpositio unius intellectus designativa est. quare in oratione quidem ferus significat (etenim equus ferus oratio duos retinet intellectus), in nomine vero nihil, quoniam hoc quod dicimus equiferus unius intellectus designativum est. sed fortasse ferus cum ea parte qua iunctum est simul quidem consignificet, separatum vero nihil. hoc est ergo quod ait:

At vero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in conpositis. in illis enim nullo modo pars significativa est, in his autem vult quidem, sed nullius separati, ut in equiferus ferus.

Simplex enim nomen nec imaginationem aliquam partium significationis habet, conpositum vero tales habet partes, ut quasi conentur quidem aliquid significare, sed consignificent potius quam quidquam extra significent. addito igitur nomini, quod eius partes nihil separatae significent, nomen ab oratione disiunctum est. postquam adiectionem quae est cuius

1 passionum S^1 2 habet urbanum *ego add.*: *om. codices* (urbanum *add.* b) 3 imaginatio est T G^2 *post* significandi *supra lin.* s. tenet S^2E^1? sign. tenet F b 4 significat T 10 designificatiua E qua S, quia S^2F 13. 14 designificatiuum S^1 15 consignificent S^1E, consignificat T 18 habet se F habent Σ, habeant 𝔗 (*corr.* $𝔗^2$) et Σ𝔗 21 *post* in *add. in marg.* eo quod est F, in *om.* $Σ𝔗^1$ ferus *om.* $Σ𝔗^1$ *verba Ar. continuat usque ad:* nihil est nomen B *et in marg.* E, *quae potius ante* postquam (28) *inserenda erant* 27 significant T

nulla pars est significativa separata quid in nominis definitione valeret explicuit (hoc scilicet quo nomen ab oratione seiungeret), illud quoque disserit, cur sit additum quod dictum est secundum placitum. nam quoniam nulla nominum significatio naturaliter est, sed omne nomen positione designat, idcirco dictum est secundum placitum. quod enim placuit ei qui primus nomina indidit rebus, hoc illis vocabulis designatur. age enim quis naturaliter nomina esse confirmet, quorum apud omnes gentes est tam diversa varietas? nec vero dicitur quod nulla vox naturaliter aliquid designet, sed quod nomina non naturaliter, sed positione significent. aliqui habent hoc ferarum mutorumque animalium soni, quorum vox quidem significat aliquid (ut hinnitus equi consueti equi inquisitionem, latratus canum latrantium iracundiam monstrat et alia huiusmodi), sed cum voces mutorum animalium propria natura significent, nullis tamen elementorum formulis conscribuntur. nomen vero quamquam subiaceat elementis, prius tamen quam ad aliquam subiectae rei significationem ponatur per se nihil designat, ut cum dicimus scindapsos vel hereceddy. haec per se nihil quidem significant, sed si ad subiectae alicuius rei significationem ponantur, ut dicatur vel homo scindapsos vel lapis hereceddy, tunc hoc quod per se nihil significat positione et secundum ponentis quoddam placitum designabit. ergo tum nomen significativum est, quando (ut ipse ait) fit nota. tunc autem fit nota, cum secundum ponentis placitum vocabulum quod naturaliter nihil designabat ad subiectae rei significationem datur. hoc

4 quo S^1 13 alioqui b 15 innitus S 18 significant T 21. 22 per se *ex* posse *corr.* S^2 22 sindapsus T (*item* 25) 23 herecethi T 25 scindapsus SFE 25. 26 hereceddin SF, herecethin T, hereceddyn E 27 designabit — placitum (30) *in marg.* F designauit S^1FE^1 28 uti T

est enim quod ait fit. si enim naturaliter nomina significarent, numquam de his Aristoteles diceret fit nota. tunc enim non fieret nota, sed esset. ergo quoniam nomina secundum placitum significativa sunt, p. 311 ferarum vero inlitterati soni | secundum naturam, idcirco harum voces esse nomina non dicuntur. universaliter autem dicimus: omnium vocum aliae sunt quae inscribi litteris possunt, aliae vero quae non possunt. et rursus earum quae vel inscribuntur vel minime, aliae significant, aliae vero nihil. amplius quoque omnium aliae secundum placitum designant, aliae vero naturaliter. nomen ergo secundum placitum est: positione enim factum est subiectae rei nota. nihil enim nominum est quod naturaliter significet. non enim nomen informat significatio, sed secundum placitum significatio. nam et inlitterati soni significant, ut sunt ferarum, quos ideo sonos vocavit, quoniam sunt quaedam muta animalia quae vocem omnino non habent, sed tantum sonitu quodam concrepant. quidam enim pisces non voce, sed branchis sonant et (ut Porphyrius autumat) cicada per pectus sonitum mittit, quorum omnium nihil est nomen. hoc autem dictum est, non quod nullum nomen sit harum vocum quas animalia proferunt, sed quod his non velut nominibus utantur. nam quamvis vox inlitterata sit et natura significet latratus canum, dicitur tamen latratus et leonis fremitus et tauri mugitus. haec sunt nomina ipsarum vocum quae a mutis animalibus proferuntur. sed non hoc dicimus quoniam earum nihil est nomen, sed quoniam horum sonorum nihil tale est, ut nomen esse possit id est ut secundum ea velut

1 fit nota F[2]E nomen S[1] 6 harum *ego*: horum *codices* 7 uocum *om.* S[1] 20 brachis S[1]F[1], brancis T, branciis F[2] 26 significet *ego* (significet ut b): significant *codices* 26. 27 latratus canis T 29 earum *ego*: eorum *codices* 30 est *om.* E[1] eorum T 31 eos?

nominibus utentes ferae sibi invicem conloquantur. habent enim significationem, sed (ut dictum est) naturalem, nomen autem secundum placitum est.

Non homo vero non est nomen. at vero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellari. neque enim oratio aut negatio est, sed sit nomen infinitum.

Superius omnia quaecumque extra nomen essent praedictis adiectionibus a nomine separavit. nunc vero quoniam sunt quaedam quae sub definitionem quidem nominis cadant, videantur tamen a nomine discrepare, de his disserit, ut quid esse nomen integre videatur expediat. quod enim dicimus non homo vel non equus oratio quidem non est. omnis enim oratio aut nominibus constat et verbis aut solis duobus vel pluribus verbis vel solis nominibus. in eo autem quod est non homo unum tantum nomen est, quod dicitur homo, id autem quod est non neque nomen est neque verbum. quare neque ex duobus verbis aut ex verbo et nomine. verbum enim in eo nullum est. quare id quod dicimus non homo oratio non est. iam vero nec verbum esse monstrare superfluum est, cum in verbis semper tempora reperiantur, in hoc vero nullum omnino quisquam tempus inveniat. sed nec negatio est. omnis enim negatio oratio est, non homo vero cum oratio non sit nec negatio esse potest. illud quoque, quod omnis negatio aut vera est aut falsa, non homo vero neque verum est neque falsum. sensus enim plenus non est: quare negatio esse propter hoc quoque non dicitur. nomen vero esse quis dicat, cum omne nomen sive proprium sive sit appellativum definite significet? cum enim dico

4 nomen est T   5 est *om.* $\Sigma\mathfrak{T}^1$ quod F$\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* F$^2\mathfrak{T}^2$)   7 sit *om.* $\Sigma\mathfrak{T}$ 11 cadunt T   14 *alt.* non *om.* S^1 20 verbis constat b   23 reperiantur b: reperiuntur SE, repperiuntur FT   28 nec uerum T

Cicero, unam personam unamque substantiam nominavi et cum dico *homo*, quod est nomen appellativum, definitam significavi substantiam. cum vero dico *non homo*, significo quidem quiddam, id quod homo non est, sed hoc infinitum. potest enim et canis significari et equus et lapis et quicumque homo non fuerit. et aequaliter dicitur vel in eo quod est vel in eo quod non est. si quis enim de *Scylla* quod non est dicat *non homo*, significat quiddam quod in substantia atque in rerum natura non permanet. si quis autem vel de lapide vel de ligno vel de aliis quae sunt rebus dicat *non homo*, idem tamen aliquid significabit et semper praeter id quod nominat | p. 312 huiusmodi vocabuli significatio est. sublato enim homine quidquid praeter hominem est hoc significat *non homo*, quod a nomine plurimum differt. omne enim nomen (ut dictum est) definite id significat quod nominatur nec similiter et de eo quod est et quod non est dicitur. sed haec huiusmodi vox et designativa est et ad placitum et sine tempore et (ut dictum est) partes eius extra nihil designant. quare dubia apud antiquos sententia fuit, utrum nomen hoc non dicerent, an hoc aliqua adiectione nominis definitioni subicerent. et qui hoc a nomine separabant, ita nomen definitione claudebant dicentes: nomen esse vocem designativam secundum placitum sine tempore circumscriptae significationis, cuius partes extra nihil designarent, ut quoniam *non homo* rem circumscriptam non significaret a nomine separaretur. alii vero non eodem modo, sed dicebant quidem esse nomen, sed non simpliciter. quadam namque adiectione sub nomine poni posse putabant hoc modo, ut sicut homo mortuus non

4 quoddam T 5 infinitum non est T, inf. est T^2E 6 quodcumque b 8 quae? 11 vel de ligno *om.* E 12. 13 significauit E^1 14 vocabuli *om.* T^1 17 nomen *om.* F^1 18 nec *ego*: et *codices*, et non b 20 et (*ante* ut) *om.* S^1 22 non *om.* E^1 31 adictione S

dicitur simpliciter homo, sed homo mortuus, ita quoque et nomen hoc, quod nihil definitum designaret, non diceretur simpliciter nomen, sed nomen infinitum. cuius sententiae Aristoteles auctor est, qui se hoc ei vocabulum autumat invenisse. ait enim: at vero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellari, dicens: id quod dicimus non homo quo vocabulo debeat appellari non vocavit antiquitas. et usque ad Aristotelem nullus noverat quid esset id quod non homo diceretur, sed hic huic sermoni vocabulum posuit dicens: sed sit nomen infinitum, non simpliciter nomen, quoniam nulla circumscriptione designat, sed infinitum nomen, quoniam plura et ea infinita significat. sed hoc non solis huiusmodi vocibus contingit, ut simpliciter sub nomine poni non possint, sed sunt quaedam aliae quae omnia quidem nominis habeant et definite significent, sed quadam alia discrepantia nomina simpliciter dici non possint, ut sunt obliqui casus cum dicimus Catonis, Catoni, Catonem et ceteros. horum enim discrepantia est a nomine, quod nomen rectum iunctum cum est vel non est adfirmationem ⟨vel negationem⟩ facit: ut si quis dicat Socrates est, hoc verum est vel falsum. si enim vivente Socrate diceretur, verum esset, mortuo vero falsum est: quare adfirmatio est. si quis autem dicat Socrates non est, rursus faciet negationem et in ea quoque veritas et falsitas invenitur. ergo omne rectum nomen iunctum cum est vel non est enuntiationem conficit. hi vero obliqui casus iuncti cum est vel non est enuntiationem nulla ratione perficiunt. enuntiatio namque est perfectus orationis intellectus in quem veritas

3 diceret T 5 rei b 6 quod S$F^{1}E^{1}$ 8 uocabit S^{1} 12 nomen *om.* T 14 solum F 15 non *om.* T^{1} 19 qum (?) S^{1} 21 rectum nomen F 21. 22 adf.] enuntiationem b 22 vel neg. *ego add.*: *om. codices* 24 est se E (*in marg.* esset) 28 cum *om.* $F^{1}E^{1}$ 29 facit T^{1} 30 perf. ratione T

aut falsitas cadit. si quis ergo dicat Catonis est, nondum plena sententia est. quid enim sit Catonis non dicitur. atque eodem modo Catoni est vel Catonem est. in his ergo, quoniam cum est vel non est iuncta enuntiationem non perficiunt, est quaedam a nomine discrepantia, quamquam sint nomini omni definitione coniuncta. magna est enim discrepantia quod rectum nomen cum est iunctum perfectam orationem facit, obliqui casus inperfectam. quod autem dictum est obliquos casus cum est verbo iunctos orationem perfectam non facere, non dicimus quoniam cum nullo verbo obliqui casus iunguntur ita, ut nihil indigentem perficiant orationem. cum enim dico Socratem paenitet, enuntiatio est. sed non cum omni verbo, sed tantum cum est vel non est hi casus iuncti perfectam orationem nulla ratione constituunt. atque hoc est quod ait: Catonis autem vel Catoni et quaecumque talia sunt non sunt nomina, sed casus nominis. unde etiam discrepare videntur. haec enim nomina non vocantur. illa enim rectius dicuntur nomina quae prima posita sunt id est quae aliquid monstrant. genetivus enim casus non aliquid, sed alicuius et dativus alicui et ceteri eodem modo. rectus vero qui est primus rem monstrat, ut si qui dicat Socrates, atque ideo hic nominativus dicitur, quod nominis quodammodo solus teneat vim nomenque sit. et verisimile est eum qui primus nomina rebus inposuit ita dixisse: vocetur hic homo et rursus vocetur hic lapis. posteriore vero usu factum est, ut in alios casus primitus positum nomen derivaretur. illud quoque maius est, quod omnis casus nominis alicuius casus est. ergo nisi sit nomen, cuius casus sit, casus

2 catonis sit T non *om.* F^{1} 3. 4 catonē (*om.* est) F 5 iuncti *et* 7 coniuncti *editio princeps* 7 discrepantia enim F^{1} 13 socraten F 21 aliud E^{1} 22 demonstr. F 24 si quis F 29 est *om.* FT alio S^{1} 30 diriv. T

nominis dici recte non potest. | casus autem omnis p. 313 inflexio est. sed genetivus et dativus et ceteri nominativi inflexiones sunt: quare nominativi casus erunt. sed omnis casus qui secundum nomen est nominis casus est. nomen igitur nominativus est. aliud vero est casus alicuius quam est id ipsum cuius casus est. casus igitur nominis nomen non est. quod vero adiecit: ratio autem eius est in aliis quidem eadem, hoc inquit: ratio et definitio obliqui casus et nominis eadem est in omnibus aliis (nam et voces sunt et significativae et secundum placitum et sine tempore et circumscripte designant), sed (ut ipse ait) differt quoniam cum est vel fuit vel erit iunctum neque verum neque falsum est, quod a recto nomine sine ulla dubitatione perficitur, ut cum est vel fuit vel erit iunctum verum falsumve conficiat. quod designavit per hoc quod ait: nomen vero semper, subaudiendum est scilicet: facit verum falsumque cum est vel fuit vel erit iunctum. eorumque ponit exempla: Catonis est vel non est. in his enim (ut ipse ait) neque verum aliquid dicitur neque falsum. quare integra nominis definitio est huiusmodi: nomen est vox designativa secundum placitum sine tempore circumscripte significans, cuius partes nihil extra designant, et cum est vel fuit vel erit iunctum nullius indigentem orationis perficiens intellectum enuntiationemque constituens. quoniam igitur de nomine expeditum, ad definitionem verbi veniamus.

3. Verbum autem est quod consignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, et

1 recte dici T 3 casus inflexiones T 5. 6 est vero T 6 casus est F 10 et nam et S[1] 11 et *post* sunt *om.* S[1] 12 *deest*: et partes nihil extra significant 13. 14 iunctum *ego*: adiunctum *codices* (*item* 16, 19) 17 quod *om.* S[1] 18. 19 falsumve b 21 ergo F 28 expeditum est TE (s. est *add.* S[2]) 29 DE VERBO SGNJTE

est semper eorum quae de altero dicuntur nota.

Verbi quidem integra definitio huiusmodi est: verbum est vox significativa secundum placitum, quae consignificat tempus, cuius nulla pars extra designativa est. sed quoniam commune est illi cum nomine esse voci et significativae et secundum placitum, idcirco illa reticuit. ab his autem quae propria verbi sunt incohavit. verbi autem est proprium, quo a definitione nominis segregetur, quod consignificat tempus. omne enim verbum consignificationem temporis retinet, non significationem. nomina enim significant tempus, verbum autem cum principaliter actus passionesque significet, cum ipsis actibus et passionibus temporis quoque vim trahit, ut in eo quod dico lego. actionem quidem quandam principaliter monstrat hoc verbum, sed cum ea ipsa agendi significatione praesens quoque tempus adducit. atque ideo non ait verbum significare tempus, sed consignificare. neque enim principaliter verbum tempus designat (hoc enim nominis est), sed cum aliis quae principaliter significat vim quoque temporis inducit et inserit. ergo cum nomen et verbum voces significativae sint et secundum placitum, addito verbo, quod consignificat tempus, a nomine segregatur. ut enim saepe dictum est, nomen significare tempus poterit, verbum vero consignificare. et sicut in definitione nominis addidit nihil nominis partes separatas a tota conpositione nominis designare propter orationes quae nominibus essent conpositae, ut est et Plato et Socrates: ita quoque in verbo addidit nihil extra verbi

1 dicuntur *ego* (*cf. infra*): praedicantur *codices* 5 nulla *om.* F[1] 7 uocem F[2]TE et *om.* T significatiuam F[2]TE[2] 9 est *supra lin.* F 12. 13 nomen — significat b 14 significet *supra lin.* T 17 ea *supra lin.* S 24 addito *editio princeps*: additum *codices* 25 segregetur T[1] 31 addit F

partes significare propter eas orationes quas verba conponunt, ut est et ambulare et currere. haec enim oratio ex verbis est conposita et singula verba et in ipsa oratione et praeter eam per se ipsa significant. in verbo vero nullo modo. et sicut in nomine pars nominis nihil significat separata, ita in verbo pars verbi nihil separata designat. dicit autem esse verbum semper eorum quae de altero praedicantur notam, quod huiusmodi est ac si diceret nihil aliud nisi accidentia verba significare. omne enim verbum aliquod accidens designat. cum enim dico cursus, ipsum quidem est accidens, sed non ita dicitur ut id alicui inesse vel non inesse dicatur. si autem dixero currit, tunc ipsum accidens in alicuius actione proponens alicui inesse significo. et quoniam quod dicimus currit praeter aliquid subiectum esse non potest (neque enim dici potest praeter eum qui currit), idcirco dictum est omne verbum eorum esse | significativum quae de altero praedicantur, ut verbum quod est currit tale significet quiddam quod de altero id est de currente praedicetur. his igitur expeditis quod ait verbum consignificare tempus exemplis aperuit. ait enim: dico autem quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit vero verbum, consignificat enim nunc esse. expeditissime quid verbum distaret a nomine verbi et nominis interpositione monstravit. etenim quoniam cursus accidens est et nominatum est ita ut sit nomen, non significat tempus, currit vero idem accidens in verbo positum praesens tempus designat. et hoc verbum distare videtur a nomine, quod illud consignificat tempus, illud praeter omnem consignificatio- p.314

8 praedicant T 11 aliquid *editio princeps* 12 accidens est T id *add.* S²? 14 tum F 16 aliquod S²TE 20 significat T¹ 25 uero *om.* F 27 et quoniam enim T 29 consign. b 32 illud uero TE

nem temporis praedicatur. sed postquam verbum consignificare tempus ostendit, id quod supra iam dixerat verbum semper de altero praedicari, id nunc memoriter quemadmodum praedicatur ostendit. ait enim: et semper eorum quae de altero dicuntur nota est, ut eorum quae de subiecto vel in subiecto, hoc scilicet dicens: ita verbum significat aliquid, ut id quod significat de altero praedicetur, sed ita ut accidens. omne namque accidens et in subiecto est et de subiecta sibi substantia praedicatur. nam cum dico currit, id de homine si ita contigit praedico scilicet de subiecto et ipse cursus in homine est, unde verbum currit inflexum est. ergo quod dicit semper eorum esse notam verbum quae de altero praedicentur hoc monstrat: verbum accidentia semper significare, quoniam ait eas res verbi significatione monstrari quae vel in subiecto essent vel de subiecto dicerentur. vel certe ut sit alius intellectus, quoniam solet indifferenter uti de subiecto praedicari, tamquam si dicat in subiecto esse, et saepe cum dicit de subiecto aliquid praedicari in subiecto esse significat, cum vellet ostendere accidentium significationem contineri verbis, ait ea semper designari verbis quae de subiecto essent. sed quoniam hoc videbatur obscurius, patefecit addito vel in subiecto, ut quid esset de quo supra dixerat de subiecto exponeret cum addidit vel in subiecto: tamquam [enim] si ita dixisset: verbum quidem semper eorum nota est, quae de altero praedicantur subiecto, sed ne hoc fortasse cuipiam videatur obscurius, hoc dico esse de subiecto, quod est esse in subiecto. vel melior haec expositio est, si similiter eum dixisse arbitremur, tamquam si dice-

3 idem *ed. princ.* 4 praedicitur S (*corr.* S[1]) E (praedicetur E[1]) ostendit *om.* F[1] 11 contingit F[2] 19 aliquid praedicari E[2] 25—27 ut — subiecto *om.* S[1] 25 de quo] quod? 26 de *add.* S[3]F[2], *om. ceteri* 27 enim *uncis inclusi* 29 ut de subi. S[2]F[2] 31 esse *om.* F[1]

ret: omne verbum significat quidem accidens, sed ita ut id quod significat aut particulare sit aut universale, ut id quod ait de subiecto ad universalitatem referamus, quod in subiecto ad solam particularitatem. cum enim dico movetur, verbum quidem est et accidens, sed universale. motus enim plures species sunt, ut cursus sub motu ponitur. ergo cursus si definiendus est, motum de cursu praedicamus. quocirca motus genus quoddam est cursus atque ideo motus de cursu ut de subiecto praedicabitur, cursus vero ipse, quoniam species alias non habet, in subiecto tantum est id est in currente. motus autem quamquam et ipse sit in subiecto, tamen de subiecto praedicatur. ideo dicit eorum esse notam verbum quae de altero praedicentur atque addidit, ut eorum quae de subiecto vel in subiecto. hoc dicit: accidentium quidem vim verba significant, sed talium quae aut universalia sint aut particularia, ut cum dico moveor universale quiddam est et de subiecto dicitur, ut de cursu, cum vero dico curro, particulare est et quoniam de subiecto non dicitur, in subiecto solum est.

Non currit vero et non laborat non verbum dico. consignificat quidem tempus et semper de aliquo est, differentiae autem huic nomen non est positum; sed sit infinitum verbum, quoniam similiter in quolibet est, vel quod est vel quod non est.

Quemadmodum dixit in nomine non homo nomen non esse, idcirco quod multis aliis conveniret, quae homines non essent, quoniamque id quod diceret | auferret nihilque definitum in eadem praedica- p. 315
tione relinqueret (quod enim non homo est potest

1 quidem sign. F 3 uniuersitatem F[1] 4 quod ait TE 10 ut de subiecto de cursu T (*transponit* T[1]) 14 ideo] quod ergo? 31 quoniam de S[1]E[1], quoniam de eo id T

esse et centaurus, potest esse et equus et alia quae vel sunt vel non sunt atque ideo infinitum nomen vocatum est): ita quoque etiam in verbo quod est non currit vel non laborat infinitum quoque ipsum est, quoniam non solum de eo quod est verum est, sed etiam de eo quod non est praedicari potest. possum namque dicere homo non currit et id quod aio non currit de ea re quae est praedico id est de homine, possum rursus dicere Scylla non currit, sed Scylla non est: igitur hoc quod dico non currit et de ea re quae est valet et de ea quae nihil est praedicari. sed forte aliquis hoc quoque in verbis finitis esse contendat. possum namque dicere equus currit, hippocentaurus currit et de ea re scilicet quae est et de ea quae non est.

* * *

* * et praeterito, quod futurum quidem ante praesens tempus est, praeteritum vero retro relinquitur. et novo admirabilique sermone usus est: quod conplectitur. et nos id quantum Latinitas passa est transferre diu multumque laborantes hoc solo potuimus, Graeca vero oratione luculentius dictum est. ita

3 etiam *om.* T 5 *pro* quoniam: quod T est *om.* F 6 pot. praed. T 7 *pro* namque: rursus T 8 currit vel non laborat E 10 hoc *om.* F (*add.* F^1) 12 est *om.* F^1 13 dicere *om.* T^1 14 scilicet re F 15—19 quae non est et praeterito SGNJTE; *pro* et: Idē F; Et praeteritum B *in marg.* deest S^2F^2, quere hic quia deest GT^2 (*add.* G^2 miror quare querere velit sensu constante et pluribus quae inspeximus exemplaribus similiter habentibus) hic deest *in marg.* E *post* praeterito *add.* et de futuro N^2 *lacunam non indic.* JB Et quod complectitur de futuro ac praeterito dixit quod b 19 quidem futurum T 20 est *om.* N relinquetur N 21 admirabileq; ST est *supra lin.* T quod ait B 22 latinas F 23 solum T

enim habet τὰ δὲ τὸν πέριξ. quod qui Graecae linguae peritus est quantum melius Graeca oratione sonet agnoscit.

Ipsa quidem secundum se dicta verba nomina sunt et significant aliquid. constituit enim qui dicit intellectum et qui audit quiescit. sed si est vel non est, nondum significat; neque enim esse signum est rei vel non esse, nec si hoc ipsum est purum dixeris. ipsum quidem nihil est, consignificat autem quandam conpositionem, quam sine conpositis non est intellegere.

Hoc loco Porphyrius de Stoicorum dialectica aliarumque scholarum multa permiscet et in aliis quoque huius libri partibus idem in expositionibus fecit, quod interdum nobis est neglegendum. saepe enim superflua explanatione magis obscuritas conparatur. nunc autem Aristotelis huiusmodi sententia est: verba, inquit, ipsa secundum se dicta nomina sunt, non secundum id quod omnis pars orationis commune nomen vocatur, ut dicimus nomina rerum, sed quod omne verbum per se dictum neque addito de quo illud praedicatur tale est, ut nomini sit adfine. nam si dicam Socrates ambulat, id quod dixi ambulat totum pertinet ad Socratem, nulla ipsius intellegentia propria est. at vero cum dico solum ambulat, ita quidem dixi, tamquam si alicui insit, id est tamquam si quilibet ambulet, sed tamen per se est propriamque retinens sententiam huius verbi significatio est. unde fit ut apud Graecos

1 τὰ — πέριξ b: *om.* *codices* (*spatio relicto* SNJE) *in marg.* Deest E   qui *om.* F   3 sonet *om.* B   6 intellectum qui dicit T[1]   9 est *om.* F[1]   13 *pro* loco: illo E[1]   14 scolarum FT   16 est *om.* F   21 communiter b *an* in comm.?   23 praedicitur SF[1]E[1]   24—25 id — ambulat *om.* T[1]   25 socraten F   28 ambulat T   29 per] super S[1]T[1]E[1]   30 verbi] modi S (*suprascr.* uerbi S[2])   est *om.* b

quoque articularibus praepositivis sola verba dicta proferantur, ut est *τὸ περιπατεῖν, τοῦ περιπατεῖν, τῷ περιπατεῖν*. quod si verba cum nominibus coniungantur, in oratione Graeca articularia praepositiva addi non possunt, nisi sola dicta sint. quoniam significant rem et ita ut, quamvis eam significent quae alicui insit, tamen secundum se et per suam sententiam dicantur, idcirco sunt nomina. et quod Aristoteles ait: ipsa quidem secundum se dicta verba nomina sunt, tale est ac si diceret: ipsa quidem sola neque cum aliis iuncta verba nomina sunt. cuius rei hoc argumentum reddit: constituit enim, inquit, qui dicit intellectum et qui audit quiescit. hoc autem tale est: omni nomine audito quoniam per syllabas progrediens vox aliquantulum temporis spatium decerpit, in ipsa progressione temporis qua dicitur nomen audientis quoque animus progreditur: ut cum dico inperterritus, sicut per syllabas in et per et ter et ceteras progreditur nomen, ita quoque animus audientis per easdem syllabas vadit. sed ubi quis expleverit nomen et dixerit inperterritus, sicut nomen finitum a syllabarum progressione consistit, ita quoque audientis animus conquiescit. nam cum totum nomen audit, totam significationem capit et animus audientis, qui dicentis syllabas sequebatur volens quid ille diceret intellegere, cum significationem ceperit, consistit et eius animus perfecto demum nomine constituitur. hoc est enim quod ait: constituit enim qui dicit intellectum et qui audit quiescit. etenim is qui loquitur postquam totum sermonem dixe-

1 cum art. b 2 ut] id S[1] 2. 3. *Graeca om.* F (*spatio relicto*) 5 nisi] at si? *an* quae quoniam? quoniam vero *ed. princ.* 7 tamen quia E[2] se et *om.* S[1] 7. 8 dicuntur T 8 sint E[2] 12. 13 intellectum qui dicit T[1] 14 omni nomine audito *ego*: omne nomen auditum *codices* 15 vox *eras. in* S, *del.* E[2], *om.* F 21 et *om.* S[1] 23 an. aud. T

rit, audientis animum | constituit. non est enim quo p. 316 progrediatur intellegentia ipsoque nomine terminato animus auditoris qui progrediebatur explicatione nominis constituitur et quiescit et ultra ad intellegentiam, quippe expedita significatione nominis, non procedit. sed hoc verbo nominique commune est, sed si verbum solum dicatur. namque si cum nomine coniungatur, nondum audientis constituitur intellectus. est enim quo ultra progredi animus audientis possit, quod cum dico Socrates ambulat, hoc ambulat non per se intellegitur, sed ad Socratem refertur et in tota oratione consistit intellectus, non in solo sermone. at vero si solum dictum sit, ita in significatione consistit, quemadmodum in nomine. recte igitur dictum est ipsa secundum se dicta verba nomina esse, quoniam constituit is qui dicit intellectum et qui audit quiescit. vel certe erit melior expositio, si ita dicamus: verba ipsa secundum se dicta nomina esse, idcirco quoniam cuiusdam rei habeant significationem. neque enim si talis rei significationem retinet verbum, quae semper aut in altero sit aut de altero praedicetur, idcirco iam nihil omnino significat. nec si significat aliquid quod praeter subiectum esse non possit, idcirco iam etiam illud significat quod subiectum est. ut cum dico sapit, non idcirco nihil significat, quoniam hoc ipsum sapit sine eo qui sapere possit esse non potest. nec rursus cum dico sapit, illum ipsum qui sapit significo, sed id quod dico sapit nomen est cuiusdam rei, quae semper sit in altero et de altero praedicetur. unde fit ut intellectus quoque sit. nam qui audit sapit, licet per se constantem rem non audiat (in altero namque

2 ipso quoq; F 3. 4 const. nom. T 8 coniungantur SF^1 10 hic b 11 societatem T 19 cuiusquam F^1 rei *om.* S^1 23 si *om.* S^1 23. 24 subiectum — quod *om.* T^1 26 — 28 sine — sapit *om.* E^1 29 dico *om.* F^1 30 ut *om.* F^1

semper est et in quo sit dictum non est), tamen intellegit quiddam et ipsius verbi significatione nititur et in ea constituit intellectum et quiescit, ut ad intellegentiam ultra nihil quaerat omnino, sicut fuit in nomine. quemadmodum enim nomen cuiusdam rei significatio propria est per se constantis, ita quoque verbum significatio rei est non per se subsistentis, sed alterius subiecto et quodammodo fundamento nitentis. est hic quaestio. non enim verum videri potest quod ait: constituit enim qui dicit intellectum et qui audit quiescit. nam neque qui dicit constituit intellectum neque qui audit quiescit. deest enim quiddam sermoni vel nomini: ut si qui dicat Socrates, mox audientis animus requirit quid Socrates? facitne aliquid an patitur? et nondum audientis intellectus quietus est, cum horum aliquid requirit. et in verbo idem est: cum dico legit, quis legat, animus audientis inquirit. nondum ergo qui dicit constituit intellectum nec qui audit quiescit. sed ad hoc Aristotelem rettulisse putandum est, quoniam quilibet audiens cum significativam vocem ceperit animo, eius intellegentia nitetur: ut cum quis audit homo, quid sit hoc ipsum quod accipit mente conprehendit constituitque animo audisse se animal rationale mortale. si quis vero huiusmodi vocem ceperit, quae nihil omnino designet, animus eius nulla significatione neque intellegentia roboratus errat ac vertitur nec ullis designationis finibus conquiescit. quare Aristotelis recta sententia est: et verba secundum se dicta esse nomina et dicentem constituere intellectum audientemque quiescere. sed huiusmodi quaestio ab Aspasio proposita est ab eodemque resoluta. postquam igitur Aristoteles secundum se

1 non est ///////////// (*in fine versus*) S 4 fit b 10 enim *om.* T¹ 18 Non T 22 intellegentiam T nititur b 25. 26 repperit T¹ 27 erat S¹E¹ 28 nullus (*suprascr.* i) F

dicta verba nomina esse constituit, quid inquit? sed si est vel non est, nondum significat. quod huiusmodi est ac si diceret: significatur quidem quiddam a verbis velut a nominibus, sed nulla inde tamen negatio adfirmatiove perficitur. cum enim dico sapit, est quidem quaedam significatio, sed nihil aut esse aut non esse demonstrat, id est neque adfirmativum aliquid nec negativum est. nam si adfirmatio et negatio in intellectuum conpositionibus invenitur, ut supra iam docuit, neque nomina sola dicta nec verba aut adfirmationem aut ullam facient negationem. pluribus enim modis docuit alias Aristoteles non in rebus, sed in intellectibus veritatem falsitatemque esse constitutam. quod si in rebus esset veritas falsitasve, una res sola dicta aut adfirmatio esset aut quae ei contraria est negatio. nunc vero quoniam in intellectibus iunctis veritas et falsitas ponitur, oratio vero opinionis atque intellectus passionumque animae interpres est: [quare] sine conpositione intellectuum verborumque veritas et falsitas non videtur exsistere. quocirca praeter aliquam | conpositionem nulla adfirmatio vel p. 317
negatio est. verba igitur per se dicta significant quidem quiddam et sunt rei nomina, sed nondum ita significant, ut vel esse aliquid vel non esse constituant, id est aut adfirmationem faciant aut negationem. nam sicut in nominis partibus aut verbi partes ipsae nihil significant, omnes vero simul designant, ita quoque in adfirmationibus aut negationibus partes quidem significant, totae vero coniunctae verum falsumve designant: ut cum dico Socrates philosophus est, Socrates philosophus non est. singillatim positae partes propria significatione nituntur, sed nihil verum falsumve significant, omnes vero simul iunctae, ut est

1 quid *om.* b 7. 8 nec — neq; T 9 in *om.* S^{1} 11 nullam E^{1} 12 alia S^{1} 14 si *om.* S^{1} 16 est *om.* T 19 quare *uncis inclusi* 27 design.] signif. T 33 designant T vero *om.* F^{1}

Socrates philosophus est, veritatem faciunt vel quod est huic contrarium falsitatem. quare cum verba secundum se dicta nomina sint et significent aliquid et partes quaedam eius conpositionis sint, quae verum falsumque faciat, non tamen ipsa in propria significatione vel esse, quod adfirmationis est, vel non esse, quod est negationis, designant. nisi enim cui insit verbum illud fuerit additum, non fit enuntiatio: ut cum dico sapit, nisi quid sapiat dicam, propositio non est. quod autem addidit: neque enim signum est rei esse vel non esse, tale quiddam est: esse, quod verbum est, vel non esse, quod infinitum verbum est, non est signum rei id est nihil per se significat. esse enim nisi in aliqua conpositione non ponitur. vel certe omne verbum dictum per se significat quidem aliquid, sed si est vel non est, nondum significat. non enim cum aliquid dictum fuerit, idcirco aut esse aut non esse significat. atque hoc est quod ait: neque enim signum est rei esse vel non esse. etenim quam rem verbum designat, esse eius vel non esse non est signum ipsum verbum, quod de illa re dicitur, ac si sic diceret: neque enim signum est verbum quod dicitur rei esse vel non esse, hoc est de qua dicitur re, ut id quod dico rei esse vel non esse tale sit, tamquam si dicam rem ipsam significare esse vel non esse. atque hic est melior intellectus, ut non sit signum verbum eius rei de qua dicitur esse vel non esse, subsistendi scilicet vel non subsistendi, quod illud quidem adfirmationis est, illud vero negationis, et ut sit talis sensus: neque enim verbum quod dicitur signum est subsistendi rem vel

3 secundum] per T[1] sint T: sunt *ceteri* significant *codices*: *corr.* b 4 eius quaedam T sint *ego*: sunt *codices* 5 faciat F[2]T[2]: faciant FT *et ceteri* 6 affirmatio T 7 cum sit S[1] 8 illum E 9 qui TE 10 addit TE 18 *alt.* aut] uel F 24 re dicitur T 25 rem *om.* F 29 quia T 31 *pro* rem: esse T

non subsistendi. sed quod addidit: nec si hoc ipsum est purum dixeris vel si ita dicamus nec si hoc ipsum ens purum dixeris, Alexander quidem dicit est vel ens aequivocum esse. omnia enim praedicamenta, quae nullo communi generi subduntur, aequivoca sunt et de omnibus esse praedicatur. substantia est enim et qualitas est et quantitas et cetera. ergo nunc hoc dicere videtur: ipsum ens vel est, unde esse traductum est, per se nihil significat. omne enim aequivocum per se positum nihil designat. nisi enim ad res quasque pro voluntate significantis aptetur, ipsum per se eo nullorum significativum est, quod multa significat. Porphyrius vero aliam protulit expositionem, quae est huiusmodi: sermo hic, quem dicimus est, nullam per se substantiam monstrat, sed semper aliqua coniunctio est: vel earum rerum quae sunt, si simpliciter adponatur, vel alterius secundum participationem. nam cum dico Socrates est, hoc dico: Socrates aliquid eorum est quae sunt et in rebus his quae sunt Socratem iungo; sin vero dicam Socrates philosophus est, hoc inquam: Socrates philosophia participat. rursus hic quoque Socratem philosophiamque coniungo. ergo hoc est quod dico vim coniunctionis cuiusdam optinet, non rei. quod si conpositionem aliquam copulationemque promittit, solum dictum nihil omnino significat. atque hoc est quod ait: nec si ipsum est purum dixeris id est solum: non modo neque veritatem neque falsitatem designat, sed omnino nihil est. et quod secutus est planum fecit: consignificat, inquit, autem quan-

3 ens purum b: est purum TE, purum est SFE² 5 nulli b 7 enim est TE *alt.* est *om.* F est et cet. T 8 hoc nunc T 12 eo *om.* S¹ 16 aliquam coniunctionem (*om.* est) b 18. 19 hoc quod dico S²F²E² 20 iis b socraten F 25 conpos. *ego*: propositionem *codices* 27 hoc ipsum b 30 consign. *ego*: sign. *codices*

dam conpositionem, quam sine conpositis non est intellegere. nam si est verbum conpositionis coniunctionisque cuiusdam vim et proprium optinet locum, purum et sine coniunctione praedicatum nihil significat, sed eam ipsam conpositionem, quam designat, cum fuerint coniuncta ea quae conponuntur, significare potest, sine conpositis vero quid significet non est intellegere. vel certe ita intellegendum est quod ait *ipsum quidem nihil est*, non quoniam nihil significet, sed quoniam nihil verum falsumve demonstret, si purum dictum sit. cum enim coniungitur, tunc fit enuntiatio, simpliciter vero dicto verbo nulla veri vel falsi significatio fit. et sensus quidem totus
p. 318 huiusmodi est: | ipsa quidem verba per se dicta nomina sunt (nam et qui dicit intellectum constituit et qui audit quiescit), sed quamquam significent aliquid verba, nondum adfirmationem negationemve significant. nam quamvis rem designent, nondum tamen subsistendi eius rei signum est, nec si hoc ipsum *est* vel *ens* dixerimus, aliquid ex eo verum vel falsum poterit inveniri. ipsum enim quamquam significet aliquid, nondum tamen verum vel falsum est, sed in conpositione fit enuntiatio et in ea veritas et falsitas nascitur, quam veritatem falsitatemque sine his quae conponuntur coniunguntur que intellegere inpossibile est. et de *verbo* quidem et de *nomine* sufficienter dictum est, secundo vero volumine de *oratione* est considerandum.

8 ita est intellegendum F 13 rei S (*suprascr.* ueri S²) falsiue (*om.* vel) T 17 uel negat. F 18 designant E 23 vel fals. b 24 inuenitur T¹ 28 EXPLICIT LIBER PRIMUS INCIPIT SECUNDUS STEGN, INCIP̅. LIBER · II · FIN̅. · I · F, ANICII MANLII SEVERINI BOETII VIRI ILL̅. EX CSL̅. ORD̅. ATQ; PATRICII AEDITIONIS SCDAE IN PERIERMENIAS ARISTOTEL̅ · LIBER · I · EXPL̅ · INCIPIT · SCDS. J *subscr. om.* B

LIBER SECVNDVS.

In quantum labor humanum genus excolit et beatissimis ingenii fructibus conplet, si tantum cura exercendae mentis insisteret, non tam raris hominum virtutibus uteremur: sed ubi desidia demittit animos, continuo feralibus seminariis animi uber horrescit. nec hoc cognitione laboris evenire concesserim, sed potius ignorantia. quis enim laborandi peritus umquam labore discessit? quare intendenda vis mentis est verumque est amitti animum, si remittitur. mihi autem si potentior divinitatis adnuerit favor, haec fixa sententia est, ut quamquam fuerint praeclara ingenia, quorum labor ac studium multa de his quae nunc quoque tractamus Latinae linguae contulerit, non tamen quendam quodammodo ordinem filumque et dispositione disciplinarum gradus ediderunt, ego omne Aristotelis opus, quodcumque in manus venerit, in Romanum stilum vertens eorum omnium commenta Latina oratione perscribam, ut si quid ex logicae artis subtilitate, ex moralis gravitate peritiae, ex naturalis acumine veritatis ab Aristotele conscriptum sit, id omne ordinatum transferam atque etiam quodam lumine commentationis inlustrem omnesque Platonis dialogos vertendo vel etiam com-

2 complet *in fine vers. in marg.* S^1? si in -b 3 omnium F^1 4 demittit T: dimittit *ceteri* 5 urbe F^1 orescit S 7 peritus laborandi F 8 a lab. b intendendi T 10 fabur S^1 11 ut quia quamquam E^2B, ut ///// quamquam F 13 latinali *codices* (latinae licet N^2): *corr.* b 15 dispositionē S^2F^2, disponendo (*om.* et) b ediderint F 16 quod cum F^1 18 perscribo G^1NJTE^1 20 ab Aristotele *om.* S (*add.* S^1) 20. 21 conscriptum sit GS^2F^2: conscripta sunt SFE, conscriptum est TE^2G^2 22 etiam *ego*: eam S, ea G, id S^2G^2FT *et in ras.* E

mentando in Latinam redigam formam. his peractis non equidem contempserim Aristotelis Platonisque sententias in unam quodammodo revocare concordiam eosque non ut plerique dissentire in omnibus, sed in plerisque et his in philosophia maximis consentire demonstrem. haec, si vita otiumque suppetit, cum multa operis huius utilitate nec non etiam labore contenderim, qua in re faveant oportet, quos nulla coquit invidia. sed nunc ad proposita revertamur. Aristoteles namque incohans librum prius nomen definiendum esse proposuit, post verbum, hinc negationem, post hanc adfirmationem, consequenter enuntiationem, orationem vero postremam. sed nunc cum de nomine et verbo dixit, converso ordine, quod ultimum proposuit, nunc exsequitur primum. de oratione namque disputat, quam postremam in operis dispositione proposuit. ait enim:

4. Oratio autem est vox significativa, cuius partium aliquid significativum est separatum, ut dictio, non ut adfirmatio. dico autem, ut homo significat aliquid, sed non quoniam est aut non est, sed erit adfirmatio vel negatio, si quid addatur. sed non una hominis syllaba. nec in eo quod est sorex rex significat, sed vox est nunc sola. in duplicibus vero significat quidem, sed non secundum se, quemadmodum dictum est. |

p. 319 Videtur Aristoteles illas quoque voces orationes putare, quaecumque vel ex nominibus vel ex verbis constent, non tamen integrum colligant intellectum,

9 quoquit SF^1, quoq. E (*corr.* E^1) uertamur F^1 11 dehinc E^2 13 cum *om.* E (*add.* E^1) 14 dixit *ego*: dixeris S, dixerit S^2 *et ceteri* 16 quoque F 20 adf. vel negatio S^{3}FE^{2}Σ𝔗 23 vel Σ𝔗: et *ceteri* 23. 24 nominis E^1 24 eo Σ𝔗: hoc *ceteri* 25 uox est Σ𝔗E^2: uox *ceteri* 27 *pro* se: est S (*corr.* S^3), se sed T𝔗 30 constant T

ut sunt et Socrates et Plato, et ambulare et dicere. haec enim quamquam pleni intellectus non sint, verbis tamen et nominibus conponuntur. ait enim orationem esse vocem significativam, cuius partes significarent aliquid separatim, significarent, inquit, non consignificarent, ut in nomine atque verbo. docet autem illa quoque res eum etiam inperfectas, conpositas tamen ex nominibus ac verbis voces orationes dicere, quod ait, cum de nomine loqueretur, in eo quod est equiferus nihil significare ferus, quemadmodum in oratione quae est equus ferus. namque equus ferus vox conposita ex nominibus est, sed sententiam non habet plenam et ille ait quemadmodum in oratione quae est equus ferus. nam si secundum Aristotelem equus ferus oratio est, cur non aliae quoque quae nominibus verbisque constent, quamquam sint inperfectae sententiae, tamen orationes esse videantur? cum praesertim orationem ipse ita definiat: oratio est vox significativa, cuius partium aliquid significativum est separatum. in his ergo vocibus, quae verbis et nominibus conponuntur, partes extra significant, non consignificant. nam si nomen et verbum significativum est separatum, in his vero vocibus quae verbis et nominibus conponuntur partes extra significant, non consignificant, etiam voces inperfectae nominibus verbisque conpositae orationes sunt. nam si nomen omne et verbum significativum est, hae autem voces id est orationes nominibus conponuntur et verbis, dubium non est in his vocibus, quae ex nominibus et verbis coniunctae sunt, partes per se significare. quod si hoc est, et vox cuius partium aliquid separatum et

5 separatum T 13 Vel ut et T 15 equiferus T 16 est oratio E quae *om.* F[1] 18 *post* esse il? *eras. in* S, *unde conicias:* esse illae 29 isdem E[1] 30. 31 et verbis *om.* S[1]TE[1] 32 vocem?

per se significat, licet sit inperfectae sententiae, orationem tamen esse manifestum est. sed quod addit orationis partes significare, ut dictionem, non ut adfirmationem, Alexander ita dictum esse arbitratur: sunt, inquit, aliae quidem simplices orationes, quae solis verbis et nominibus coniungantur, aliae vero conpositae, quarum corpus iunctae iam faciunt orationes. et simplices quidem orationes partes habent eas ex quibus conponuntur, verba et nomina, ut est: Socrates ambulat. conpositae autem aliquotiens quidem tantum orationes, aliquotiens vero etiam adfirmationes, ut cum dico Socrates ambulat et Plato loquitur, utraeque sunt adfirmationes, vel: Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse, ex orationibus non ex adfirmationibus conponitur talis oratio. prior autem simplicitas est, posterior conpositio. in quibus autem prius est aliquid et posterius, illud sine dubio definiendum est priore loco, quod natura quoque praecedit. ita ergo quoniam prior simplex oratio est, posterior vero conposita, prius simplicem orationem definitione constituit dicens: cuius partes significant ut dictio, non ut adfirmatio, dictionem simplicis nominis aut verbi nuncupationem ponens. in simplicibus enim orationibus huiusmodi partes sunt. in conpositis vero aliquotiens quidem orationes tantum, aliquotiens vero adfirmationes, ut supra monstravimus. addit quoque illud: omnem, inquit, definitionem vel contractiorem esse definita specie vel excedere non oportet. quod si Aristoteles ita constituisset

14 Cic. de div. II c. 56 § 116. Enn. Ann. 186 (Vahlen).

---

2 addidit TE 4 adf. vel negationem S^3FE^2 6 coniunguntur T 7. 8 iunctum iam facit orationem T *et in marg.* S^1E^1? 9 nom. et u. T 14 tae ae accida S, te acida T (*idem* F, *sed in ras.*) 18 primore E^1 19 procedit SF 24 enim *om.* F 28 contractionem F^1T 29 si *om.* T (*add.* T^1)

definitionem, ut significare partes orationis diceret ut orationes ac non ut dictiones, simplices orationes ab hac definitione secluderet. orationum namque simplicium partes, non ut orationes, sed ut simplicia verba nominaque significant. nam si omnis oratio orationes habebit in partibus, rursus ipsae partes quae sunt orationes aliis orationibus coniungentur. et rursus partium partes, quae eaedem quoque orationes sunt, alias orationes in partibus habebunt. ac si hoc intellegentia sumpserit, ad infinitum procedit nec ulla erit prima oratio quae simplices habeat partes. neque enim fieri potest, ut prima dicatur oratio quae alias orationes habet in partibus. partes enim priores sunt propria conpositione. quod si in infinitum ducta intellegentia nulla prima oratio reperitur, cum nulla sit oratio prima, nec ulla postrema est. quocirca interempta prima atque postrema omnes quoque interimuntur et nulla omnino erit oratio. quare non recta fuisset definitio, si ita dixisset: | oratio est vox signi- p.320
ficativa, cuius partes aliquid extra significant, ut orationes. at vero, inquit Alexander, nec si quaedam orationes in partibus continent, idcirco iam necesse est ipsarum orationum partes adfirmationes esse, ut cum dico: Desine meque tuis incendere teque querellis. sunt ergo huius orationis partes: una Desine meque tuis incendere, alia teque querellis. neutra harum est adfirmatio, quamquam esse videatur oratio. quocirca nec illa fuisset recta definitio, si ita dixisset: oratio est vox significativa,

24 Verg. Aen. IV 360.

9 in part. or. T 10 procedet b 14 dicta E (*corr.* E^{1}) 16 neq; T 18 erit omnino F 19 et oratio SFE 21 quasdam T 22 orationes adfirmationes? 25 est S^{2}F pars SF 27 harum b: horum *codices* 28 uidetur S^{1}, uideatur esse F recta fuisset FT

cuius partes aliquid extra significent, ut adfirmatio. huiusmodi enim orationis cum sint partes ex orationibus iunctae, non tamen adfirmationibus totum ipsius orationis corpus efficitur. sed quoniam in omni oratione verba sunt et nomina, quae simplices sunt dictiones, non autem in omnibus orationibus aut adfirmationes aut orationes partes sunt, quod commune erat id in definitione constituit, tamquam si ita diceret: oratio est vox significativa secundum placitum, cuius partes aliquid extra significent, ex necessitate quidem ut dictio, non tamen semper ut adfirmatio aut oratio. neque enim fieri potest, ut inveniatur oratio, cuius partes non ita aliquid extra significent ex necessitate, ut nomen aut verbum, cum inveniri possit, ut ita significent orationis partes, ut tamen orationes aut adfirmationes non sint. quare si ita dixisset: oratio est vox significativa, cuius partes aliquid extra significant, ut adfirmatio, illas orationes hac definitione non circumscripsisset, quarum partes orationes quidem sunt, sed non adfirmationes, ut ille versus est quem supra iam posui. sin vero sic dixisset: oratio est vox significativa, cuius partes aliquid extra significant ut oratio, illas orationes in definitione reliquisset, quarum partes sunt simplices, ut est Socrates ambulat. sed cum dicit orationis partes ita significare, ut dictiones, non omnino ut adfirmationes, et simplices et conpositas hac definitione conclusit. simplices quidem idcirco, quod quaelibet simplex parvissimaque oratio nomine et verbo coniungitur, quae sunt simplices dictiones, conpositas vero, quia, cum habeant orationes

1 significant b 2 orationis TE²: orationes E *et ceteri* partes *ego*: eius partes STE, *del.* S², *om.* F 3.4 corp. or. E 6 affirmationib; orationib; (*om.* aut) T¹ 7 sunt partes F 10 significant T 13 ita *om.* S¹ ex necessitate *om.* E¹ 15 orationes part. S¹ 21 posui iam F 23 relinquisset S¹ 23. 24 partes sunt quarum T¹ 28 quia T 30 quia *ego*: quae *codices*

in partibus, partes ipsae habent simplices dictiones, quae ipsae simplices dictiones totius corporis partes sunt. ut cum dico si dies est, lux est, dies est et lux est partes sunt totius orationis, sed harum rursus partium partes sunt dies et est et rursus lux et est, quae rursus totius orationis, per quam dico si dies est, lux est, partes sunt; sed dies et est et rursus lux et est sunt simplices dictiones. quocirca etiam conpositarum orationum partes indubitanter semper ita significant, ut dictiones, non ut adfirmationes aut quaedam orationes. quare hanc definitionem Aristoteles recte constituit. ad hanc ergo sententiam locum hunc Alexander expedit, illud quoque addens saepe Aristotelem de adfirmationibus dicere dictiones, quod distinguere volens, cum diceret ita significare partes orationis tamquam dictionem, ne forte dictionem hanc aliquis et in adfirmatione susciperet, addidit ut dictio non ut adfirmatio, tamquam si diceret: duplex quidem est dictio: una simplex, alia vero adfirmatio, sed ita partes orationis aliquid extra significant, ut ea dictio, quae est simplex, non ut ea dictio, quae est adfirmatio. et huiuscemodi quodammodo intellectum tota Alexandri sententia tenet. Porphyrius vero in eadem quoque sententia est, sed in uno discrepat. cuius expositio talis est: dictio, inquit, est simplex nomen, simplex etiam verbum vel ex duobus conpositum, ut cum dico Socrates vel rursus ambulat vel equiferus. procedit etiam nomen hoc dictionis ad orationes quidem, sed simplicibus verbis nominibusque coniunctas, ut cum dico et Socrates et Plato, et si sit ex conposito nomine, ut est equiferus et homo. hae orationes quamquam

2 ipsae] per se F 3 si diest S[1] 5. 6 et lux et F 7 lumen SF 12 Aristoteles *om.* E[1] 17 in affirmationem (*om.* et) b 24 quoque *post* est T 26 est *om.* SF nomen] numinero S[1] 28. 29 hoc nomen T 29 dictiones S[1] 30 et *om.* T

coniunctae sint atque inperfectae, tamen dictionis nomine nuncupantur. nec non etiam transit nomen hoc dictionis usque ad perfectas orationes, quas enuntiationes nuncupari posterius est dicendum. est autem enuntiatio simplex, ut si quis dicat Socrates ambulat. et haec dicitur adfirmatio. huius negatio est Socrates non ambulat. simplices ergo enuntiationes sunt adfirmationes vel negationes, quae singulis verbis ac nominibus conponuntur. itaque cum dico si dies est, lux est, tota quidem huiusmodi oratio
p. 321 dictio esse non dicitur. conposita namque | est coniunctaque ex orationibus, quae sunt dies est et lux est. hae autem sunt adfirmationes et dicuntur dictiones. ipsae vero adfirmationes quae dictiones sunt habent rursus alias dictiones simplices, ut est dies et est et rursus lux et est. ergo cum dico Socrates ambulat, haec oratio partes habet dictiones, nomen scilicet et verbum, quae dictiones quidem sint, non tamen adfirmationes. sin vero dicam Socrates in lycio cum Platone et ceteris discipulis disputavit, haec pars orationis quae est Socrates in lycio cum Platone ipsa quoque est dictio, sed non ut simplex nomen vel verbum neque ut adfirmatio, sed tantum ut inperfecta oratio verbis tamen nominibusque conposita. quod si sic dicam si homo est, animal est, haec rursus oratio habet dictiones in partibus, sed neque ut simplices dictiones neque ut inperfectas orationes, sed ut perfectas simplicesque adfirmationes. et est una adfirmatio animal est, alia vero est homo est, tota vero ipsa oratio dictio non est. quod si dicam si animal non est, homo non est, rursus haec oratio ex duabus simplicibus dictionibus negativis videtur esse conposita, quae ni-

1 sunt FE 2 hoc nomen T 8 sunt *om.* F[1] 10 diest S[1] 17 dictionis E[1] 18 uerbom F[1] sunt T, sit F (sint F[1]) non *om.* S[1] 31 si sic E[2] 32 non *om.* S[1]

hilominus tota dictio non est. ita ergo dictio incohans a simplicibus nominibus atque verbis usque ad orationes, quamvis inperfectas, provehitur nec in his tantummodo consistit, sed ultra etiam ad simplices adfirmationes negationesque transit et in eo progressionis terminum facit. ergo quoniam non omnis oratio partes habet adfirmationes et negationes, quae sunt perfectae enuntiationes simplicium dictionum, quoniamque non omnis oratio inperfectas orationes habet in partibus, omnis tamen oratio simplices dictiones retinet, quippe cum omnis ex verbis nominibusque iungatur, hoc ait orationis partes significare semper quidem ut dictiones, non tamen semper ut adfirmationes, consentiente Alexandro, cuius expositionem supra iam docui. atque ita diligentior lector differentias eorum recte perspiciet et consentientes communicat intellectus. hoc loco Aspasius inconvenienter interstrepit. ait enim non in omnes orationes Aristotelem definitionem constituere voluisse, sed tantum simplices, quae ex duobus constant, verbo scilicet et nomine. sed ille perfalsus est. neque enim si simplex oratio simplicibus verbis nominibusque consistit, idcirco non conposita quoque oratio verba et nomina similiter in partibus habet. quod si hoc commune est simplicibus orationibus atque conpositis, ut habeant partes dictiones quidem simplices, non etiam adfirmationes, ut etiam quae adfirmationes orationes habent, hae tamen habeant in partibus simplices dictiones, cur hanc quaestionem in Aristotelem iaciat, ratione relinquitur. Syrianus vero, qui Philoxenus cognominatur, non putat orationes esse quarum intellectus

7 habent S^1E^1 8 dictionum b: dictiones *codices* simpl. dict. *del.* S^2E^2, *om.* F, simpl. dict. perf. en. b 11 omnis oratio S^3F 16 perspiciat *et* communicet b 19 tantum in b 20 constat E^1 23 nom. et verba F 27 etiam adfirmationesq; E, or. quae aff. TG^1? 31 esse orat. T

sit inperfectus atque ideo nec eas aliquas habere partes. nam cum dicit Plato in Academia disputans, haec quoniam perfecta non est, partes, inquit, non habet, arbitrans omne quod inperfectum est nullis partibus contineri. atque ideo, cum dicit Aristoteles: oratio est vox significativa, cuius partes aliquid extra significent, illam orationem constitui putat, quae perfectum retinet sensum. ipsarum enim partes esse verba et nomina. sed hoc ridiculum est. neque enim conpositum aliquid fieri potest nisi propriis partibus. quod si quaelibet res ut conponatur habeat decem partes, eas tamen singillatim adponi necesse sit, antequam ad decimam veniamus partem: nihilo tamen minus partes erunt quas sibimet ad conponendam totius corporis summam singillatim superponimus, etiam si ad illud quod conponendum fuit minime perventum est. quocirca si antequam perveniatur ad ultimam partem priores partes effecti conpositique partes sunt, nulla ratio est inperfectae rei partes dici non posse. neque enim dicitur totius conpositi partes esse, quae sint inperfecti. ut si sit integrum nomen habeatque partes quattuor, id est syllabas, ut Mezentius, si unam syllabam demam dicamque mezenti, vel si unam rursus duasque ponam, ut sunt mezen, huius tamen utraque syllaba me scilicet et zen partes sunt, et cum sit conpositio ipsa sensu vacua ac sit inperfecta, tamen partibus continetur. Syrianus igitur minime audiendus est, sed potius Porphyrius, qui ita Aristotelis mentem senten-
p. 322 tiamque persequitur, ut eius | definitionem, sicut vera est, labare et in aliquibus aliis discrepare non faciat.

1 ne E 2 hac ademia S, achademia S[2] *et ceteri* 3 *prius* non *om.* F (*add.* F[1]) 7 significant b 8 ipsius b 12 singulatim T E[2] 16 ad *om.* F (*add.* F[1]) 18 prioris (*om.* partes) b 22 ut] ut est F 23 dicaturque E 27 ac *om.* F[1] 31 labere S[1]F[1]E[1]

de his quidem hactenus. Porphyrius autem ita dicit: volens, inquit, Aristoteles ostendere omnem orationem aut simplices tantum habere partes aut conpositas, a simplicibus sumpsit exemplum, ut diceret significare orationis partes, ut dictionem non ut adfirmationem, ut cum est oratio: Plato disputat, dictiones quidem sunt, sed non ut adfirmationes. si vero sic esset oratio: si Plato disputat, verum dicit, Plato disputat et verum dicit, cum sint dictiones, non sunt tamen ut simplices, sed ut iam adfirmationes. neque enim simplex dictio adfirmatio est aut negatio, sed tunc fit, cum additur aliquid, quod aut adfirmationis vim teneat aut negationis. atque hoc est quod ait: dico autem, ut homo significat aliquid, sed non quoniam est aut non est, sed erit adfirmatio vel negatio, si quid addatur. hoc huiusmodi est, tamquam si diceret: nomen quidem simplex adfirmationem aut negationem non facit, nisi aut est verbum addatur, quae est adfirmatio, aut non est, quae est negatio. quod autem addit: sed non una hominis syllaba. nec in eo quod est sorex rex significat, sed vox est nunc sola. in duplicibus vero significat quidem, sed nihil secundum se, quemadmodum dictum est, huius loci duplex est expositio. quod enim dixerat prius: sed erit adfirmatio vel negatio si quid addatur ei dictioni, quam supra simplicem esse proposuit, cum de significativa orationis parte loqueretur, nunc id inplet et explicat dicens: non si quodlibet addatur simplici dictioni, statim fieri adfirmationem vel negationem, nec vero orationem. neque enim si quid non per se significativum dictioni

2 omnem *ego*: non omnem *codices* 5 *alt.* ut *om.* T 6 Plato b: plato non *codices* 10 sed etiam ut F 12 uel T 20 non est b: non *codices* 24 nil F, non? 28 cum designatiua S¹T 30 quidlibet b

simplici copuletur, idcirco iam vel oratio vel adfirmatio vel etiam negatio procreabitur. neque enim si una hominis syllaba quae significativa per se non est dictioni eidem ipsi addatur, iam ulla inde procreatur oratio. quod si oratio non fit, nec adfirmatio nec negatio. hae enim orationes quaedam sunt. ut si quis ex eo quod est homo tollat unam syllabam eamque totae dictioni simplici aptet dicatque homo mo vel alio quolibet modo decidens partem toti corpori dictionis adiciat, non faciet orationem. quod si hoc est, nec adfirmationem nec negationem, quae quaedam sunt orationes. ergo ita accipiendum est, tamquam si hoc modo dixisset: dico autem, ut homo significat aliquid, sed non quoniam est aut non est, sed erit adfirmatio vel negatio, si quid addatur, sed non ut una hominis syllaba addatur, nec cuiuslibet alterius dictionis, si quid per se non significat, ut in eo quod est sorex rex non significat, sed vox est nunc sola. atque ideo si quis velut partem tollat, id quod est rex, adponatque ei quod est sorex et dicat sorex rex, ut rex tamquam pars sit eius quod est sorex, oratio nulla est atque ideo neque adfirmatio nec negatio. hae enim ex vocibus per se significativis constant. rex vero in eo quod est sorex quoniam pars est nominis, nihil ipsa significat. vel certe erit melior intellectus, si hoc quod ait sed non una hominis syllaba non aptemus ad orationis perfectionem, sed potius ad dictionis significationem, ut quoniam superius dixit orationis partes ita significare ut dictionem non ut adfirmatio-

2 enim *om.* E^1 4 add. ipsi T^1 nulla S^1FE^1 6 negatio *ego*: propositio *codices* Haec TE quaedam or. F 8 toti S^2, tota E^1 11 quae *om.* F^1 23 nec — nec F, neq; — neq; E hae S^2: haec S^1 *et ceteri* ex *om.* E (*add.* E^1) 28. 29 perfectionem significationem T 30 *alt.* ut *om.* E^1

nem, quae esset dictio, manifeste monstraret. dictionem namque constituit vocem per se significantem. ergo cum dicit sed non una hominis syllaba, tale est ac si diceret: significat quidem pars orationis ut dictio, sed hae ipsae dictiones perfecta nomina sunt et verba, non partes nominum verborumque. in eo enim, quod est equiferus currit, equiferus quidem dictio est totius orationis significans ut pars orationis, sed ferus consignificat ut pars nominis atque ideo ferus dictio non est. quocirca nec si qua alia syllaba in parte orationis sit, id est in nomine vel verbo, nihil per se significans. quamquam sit in parte nominis, quod nomen pars orationis est, nihil tamen ipsa significabit in tota oratione: quare nec dictio erit. audiendum ergo ita est tamquam si sic diceret: oratio autem est vox significativa, cuius partium aliquid significativum est separatum, ut dictio, non ut adfirmatio. dico autem, ut homo significat aliquid et est quaedam dictio et simplex. nam neque oratio est, quoniam simplex est, nec adfirmatio neque negatio, quoniam non significat esse aut non esse, sed erit tunc adfirmatio, quando aliquid additur, quod adfirmationem | p. 323
negationemve constituit. sed quod aio dictionem esse id quod dicimus homo, idcirco dictio est, quoniam per se significat. syllaba vero eius nominis quod est

5 perfecta *ego*: perfectae *codices* 8 significans *ego*: significat *codices*, et sign. E^2, sign. enim b 9 ferus *om.* S (*add.* S^1) F^1TE^1 sign. F^1, non consign. T nominis orationis T (orationis *del.* T^2) 10 nec *eras. in* S, *del.* E^2, *om.* F 10. 11 qua alia syllaba *ego*: quae aliae syllabae *codices* 11 sit *ego*: sint *codices* 12 significans *ego*: significant *codices* sit *ego*: sint *codices* 14 ipsa significabit *ego*: ipsum significauit SGFE^1, ipsae significant TE^2 15 sic *om.* F 20 namq; (*om.* neq;) F^1 22 aut esse b 22. 23 adf. vel negatio? 23 add. al. T 24 constituat b quod *om.* S (*add.* S^1?)

homo, quoniam nihil designat, non est dictio (hoc est enim sed non una hominis syllaba) vel si videatur quidem significare, pars tamen sit nominis et consignificet in nomine, in tota oratione nihil significat. neque enim pars orationis est. quod per hoc dixit quod ait: nec in eo quod est sorex rex significat, sed vox est nunc sola nihil significans. unde probatur huiusmodi particulas non esse dictiones. vox enim sola non est dictio, sed vox per se significans. si qua autem sunt, inquit, nomina, quae sint conposita ex aliis, ut est equiferus, emittunt quidem quandam imaginem significandi, sed per se nihil significant, consignificant autem. in simplicibus vero nominibus nec imaginatio ulla significandi est, ut in eo quod est Cicero: partes eius cum simplices sono, tum etiam intellectu praeter cuiuslibet imaginationis similitudinem sunt. in duplicibus vero vult quidem pars significare, sed nullius separati significatio est, idcirco quoniam solum consignificat id quod totum conpositi nominis corpus designat, ipsum vero separatum (ut saepius dictum est) nihil extra significat.

Est autem oratio omnis quidem significativa non sicut instrumentum, sed (quemadmodum dictum est) secundum placitum.

Secundum placitum esse orationes illa res adprobat, quod earum partes secundum placitum sunt, id est verba et nomina. quod si omne conpositum ab his, ex quibus est conpositum, sumit naturam, vox quae positione constitutis vocibus iungitur ipsa quoque secundum placitum positionemque formatur. quare manifestum est orationem secundum placitum esse.

2 est *om.* T (enim est T[1]) 4 cum significet F[1], consignificat T[1], non significet E[1] 6 quod ait dixit F sorex est T 10 inquit sunt F sunt T[1] 11 est ut T[1] 15 simplici F[1], simplices cum? 28 ex *om.* SF 29 q, E (quae E[2])

Plato autem in eo libro, qui inscribitur Cratylus, aliter esse constituit eamque dicit supellectilem quandam atque instrumentum esse significandi res eas, quae naturaliter intellectibus concipiuntur, eorumque intellectuum vocabulis dispertiendorum. quod ⟨si⟩ omne instrumentum, quoniam naturalium rerum, secundum naturam est, ut videndi oculus, nomina quoque secundum naturam esse arbitratur. sed hoc Aristoteles negat et Alexander multis in eo nititur argumentis monstrans orationem non esse instrumentum naturale. Aristoteles vero ita utitur dicens: est autem oratio omnis quidem significativa non sicut instrumentum, tamquam si diceret: est quidem omnis oratio significativa, non tamen naturaliter. instrumentum enim hoc demonstrat, tamquam si diceret naturaliter, quod qui instrumentum orationem esse negat, negat eam naturaliter significare, sed ad placitum. naturalium enim rerum naturalia sunt instrumenta. idcirco autem instrumentum pro natura posuit, quod (ut dictum est) Plato omnium artium instrumenta secundum naturam ipsarum artium consistere proponebat. et Alexander quidem non esse instrumentum orationem sic ingreditur adprobare: omnis, inquit, naturalium actuum supellex ipsa quoque naturalis est, ut visus quoniam natura datur, eius quoque supellex

1. 2 cratylus //////////////////// aliter S (nominatur? *eras.*) *conicias*: nomina verbaque aliter esse constituit eaque 2 eaq; S, eamq; quae T suppell. *hic et saepius codices* 4 in intell. T earumq; F^2 b 5 intellectuum *ego*: intellectum *codices* dispertiendorum *ego*: dispertiendum S, dispertiendo GNFTEB, dispertiendi F^2E^2, dispernendo N (*corr.* N^1) E (*corr.* E^1), discernendi b si *add.* b: *om. codices* 6 quoniam *eras. in* S, *om.* b est rerum F 7 est *om.* F^1 9 nitur S^1 10 esse non T 11 utitur] sequitur? (*cf. ind.*) 12 omnis quidem b: quidem omnis *codices* 16 qui *om.* F^1 20 partium T^1 22 quidem S^2FE^2: qui SE, quem G, quoque TG^2 24 naturalis actuum TE^1

est naturalis, ut oculi. eodem quoque modo auditus cum naturalis sit, aures nobis, quae sunt audiendi instrumenta, naturaliter datas esse cognoscimus. quare quoniam oratio ad placitum, non naturaliter est (partes enim manifestum est orationis ad placitum positas, quae sunt scilicet verba et nomina, sicut monstrat apud omnes gentes diversitas vocabulorum): quoniam ergo per haec secundum placitum omnis oratio esse monstratur, quod autem secundum placitum est, non est secundum naturam: non est ergo oratio supellex. significandi enim ratio atque potestas naturaliter est. quod si oratio naturaliter non est, non est supellex. his aliisque similibus monstrat non esse supellectilem orationem. quocirca dicendum nobis est naturaliter quidem nos esse vocales potentesque naturaliter vocabula rebus inprimendi, non tamen naturaliter significativos, sed positione: sicut artium singularum naturaliter sumus susceptibiles, sed eas non naturaliter habemus, sed doctrina concipimus: ita ergo vox quidem naturaliter est, sed per vocem significatio
p. 324 non naturaliter. neque enim vox sola est nomen | aut verbum, sed vox quadam addita significatione. et sicut naturaliter est moveri, saltare vero cuiusdam iam artificii et positionis, et quemadmodum aes quidem naturaliter est, statua vero positione aut arte: ita quoque possibilitas quidem ipsa significandi et vox naturalis est, significatio vero per vocem positionis est, non naturae. hactenus quidem de communi oratione locutus est, nunc autem transit ad species eius. ait enim:

1 ut *delendum videtur* 6 sicut] sunt S (*corr.* S^2) 7. 8 quoniam *del.* E^2 8 ergo *del.* S^2, *om.* F 10. 11 supellex oratio T 13 simplicibus SFEG^{1}N, simplicibus rationibus S^2, similib; rationib; E^2 monstrant T^1 13. 14 supp. non esse T 17 sicut ergo S^{2}F 19 doctrinam suscipimus T ergo *del.* S^2 24 artifici E^1 27 naturali S (s *add.* S^2), naturaliter?

Enuntiativa vero non omnis, sed in qua verum vel falsum inest. non autem in omnibus, ut deprecatio oratio quidem est, sed neque vera neque falsa. et ceterae quidem relinquantur; rhetoricae enim vel poeticae convenientior consideratio est; enuntiativa vero praesentis est speculationis.

Species quidem orationis multae sunt, sed eas varie partiuntur. at vero Peripatetici quinque partibus omnes species orationis ac membra distribuunt. orationis autem species dicimus perfectae, non eius quae inperfecta est. perfectas autem voco eas quae conplent expediuntque sententiam. et sit nobis hoc modo divisio: sit oratio genus: orationis aliud est inperfectum, quod sententiam non expedit, ut si dicam Plato in lycio, aliud vero perfectum. perfectae autem orationis alia est deprecativa, ut Adsit laetitiae Bacchus dator; alia imperativa, ut Accipe daque fidem; alia interrogativa, ut Quo te, Moeri, pedes? an quo via ducit? alia vocativa, ut O qui res hominumque deumque Aeternis regis imperiis; alia enuntiativa, ut dies est et dies non est. in hac sola, quae est enuntiativa, veri falsive natura perspicitur. in ceteris enim neque veritas neque falsitas invenitur. et multi quidem plures species esse dicunt perfectae orationis, alii autem innumeras earum differentias produnt, sed nihil ad nos. cunctae enim species orationis aut oratoribus adcommodatae

17 Verg. Aen. I 734 18 Verg. Aen. VIII 150 19 Verg. Ecl. IX 1 20 Verg. Aen. I 229. 230

---

1 omnis est T𝔗[2] 2 est Σ𝔗 4. 5 relinquuntur Σ𝔗 7 est speculationis *I. ed.*: considerationis est *codices* 16 uero orationis F[2] 17—19 ut — fidem *in marg.* S[2] 17 assit T 19 maeri FT 20 ducit *om.* S[1], ducit in urbem b 22 dies *om.* E[1] et *om.* TE[1] dies est et *om.* S[1] 27 earum *ego*: eorum *codices*

sunt aut poetis, sola enuntiativa philosophis. ergo hoc dicit: non omnis oratio enuntiativa est. sunt enim plurimae quae enuntiativae non sunt, ut hae quas supra proposui. haec autem sola est, in qua verum falsumque inveniri queat. quocirca quoniam de ista, in qua veritas et falsitas invenitur, dialecticis philosophisque est quaerendum, ceterae autem aut poetis aut oratoribus adcommodatae sunt, iure de hac sola tractabitur, id est de enuntiativa oratione. hucusque ergo de partibus interpretationis et de communi oratione locutus est. nunc autem adstringit modum disputationis in speciem et de una specie orationis tractat deque una interpretatione, quae est enuntiativa. species namque est enuntiatio interpretationis, negatio vero et adfirmatio enuntiationis. quare de enuntiativa oratione considerandi hinc cum ipso Aristotele commodissimum sumamus initium.

5. Est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio; aliae vero coniunctione unae. necesse est autem omnem orationem enuntiativam ex verbo esse vel casu. etenim hominis ratio, si non aut est aut erit aut fuit aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enuntiativa. quare autem unum quiddam est et non multa animal gressibile bipes, neque enim eo quod propinque dicuntur unum erit, est alterius hoc tractare negotii.

Una oratio duplici tractatur modo: vel cum per se una est vel cum per aliquam coniunctionem con-

3 non *om.* E (*add.* E[1]) hae T *et in ras.* E: eas SF 4 posuit F (*corr.* F[2]) 6 de T: *om. ceteri* 7 quaerendum E[2]: quaerere *ceteri* (istam — dialectici philosophique est quaerere b) 10 interpretationibus S[1] 11 autem *in fine versus* S[1]? 13 enuntiatiua est T 20. 21 en. or. $\Sigma\mathfrak{T}$ 22 ratio si *I. ed.*: ratio nisi *vel* rationi si *codices* (*cf. infra*) 26 enim *om.* E (*add.* E[1]?) dic. prop. $\Sigma\mathfrak{T}$

iungitur. vel certe ita dicendum est: aliae orationes naturaliter unae sunt, aliae positione. et naturaliter quidem unae sunt orationes, quae non dissolvuntur in alias orationes, ut est sol oritur. quae autem positione sunt unae in alias orationes dissolvuntur, ut est si homo est, animal est. haec enim in orationes alias separatur. et quemadmodum lignum vel lapis singillatim in propria natura consistunt et una sunt, ex his autem facta navis vel domus cum pluribus quidem constent, unae tamen arte sunt, non natura: ita quoque in orationibus simplices et per se naturaliter unas orationes dicimus, quae verbo tantum et nomine iunguntur, | conpositas autem, quae in alias (ut dictum p. 325 est) orationes dividuntur. multas enim orationes in huiusmodi orationibus coniunctio iungit, ut si dicam et Plato est et Socrates, haec coniunctio et utrasque coniunxit atque ideo una videtur positione, quae naturaliter et per se una non fuerat. naturaliter autem unius orationis duae partes sunt: adfirmatio et negatio. sed quoniam non ita dixit: est autem una ⟨prima⟩ oratio enuntiativa adfirmatio vel negatio, deinde una coniunctione, sed ait: est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio, huiusmodi oritur quaestio, utrum id quod ait prima ad adfirmationem referatur, ut sit posterior negatio, an id quod ait prima ad simplicem rettulerit orationem, ut secunda sit, quae ex orationibus iungitur. quam dubietatem ipse dissolvit. sic enim inquit: est autem ⟨una⟩ prima oratio enuntiativa adfirmatio, et ut quam secundam diceret demonstraret ait deinde negatio, ut primam adfirmationem po-

2 aliae vero F 7. 8 singulatim E 9 cum *ego*: quae cum *codices* 12 tantum *om.* F 16 *prim.* et *om.* b socrates est T 20 prima *ego add.*: *om. codices* 21. 22 deinde *ego* (deinde est b): est enim *codices* 29 una *add.* b: *om. codices* 30 dicere S[1]

neret, secundam negationem. quod si ita dixisset: est autem una prima enuntiativa oratio adfirmatio vel negatio, deinde coniunctione unae, ita oporteret intellegi, tamquam si diceret illam esse primam unam orationem, quae simplex esset, cuius partes adfirmatio essent atque negatio, secundam vero illam, quae coniunctione quadam una fieret, cum ex orationibus iungeretur. sed quoniam id quod ait prima ad adfirmationem iunxit dicens est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, ad negationem vero *deinde* subiunxit dicens deinde negatio, dicendum est primam eum orationem esse arbitrari adfirmationem, secundam vero negationem, cui *deinde* continenter adposuit. sed rursus incurrimus Alexandri quaestionem. per hoc enim negationem adfirmationemque negat sub uno genere poni oportere, sub enuntiatione, quod in his, quae priora vel posteriora sunt, commune genus non potest inveniri. sed huic supra iam dictum est, non oportere omnia quaecumque quolibet modo priora vel posteriora sunt a genere communi secernere (alioquin sic primae et secundae substantiae sub uno genere substantiae non ponentur, sic etiam simplices et conpositae orationes, quarum simplices propositiones primae sunt, posteriores conpositae, uno genere non continebuntur), sed illa sola putanda sunt sub eodem genere poni non posse, quae ad substantiam priora vel posteriora esse cognoscimus, quae vero ad suum esse aequalia sunt nihil prohibet sub eodem genere utraque constitui. ergo quoniam adfirmationi et negationi hoc est esse, quod

3 una b 4 oportet T 6 essent b: esset *codices* atque] vel FT 9 iunxi S (*corr.* S[1]?) 9. 10 una autem T 12 primam unam? 15. 16 adf. neg. E 16. 17 oportere, id est b 19 huic *ego*: hinc *codices*, hoc b 21 sicut T 25 non *om.* S[1] continebantur E[1] 26 poni genere T

in his veritas et falsitas reperitur, hoc autem est enuntiatio, in qua scilicet veritatis et falsitatis constituta sit ratio: quoniam ad id quod falsi verique significativae sunt neque adfirmatio prior neque negatio posterior est, nullus dubitat a quo aequaliter participant adfirmatio et negatio eidem generi posse supponi. sed adfirmatio atque negatio aequaliter enuntiatione participant, siquidem enuntiatio veri falsique utitur significatione et adfirmatio et negatio veritatem atque mendacium aequaliter monstrat: enuntiatio igitur adfirmationis et negationis genus esse ponenda est. quod ergo ait: est autem ⟨una⟩ prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio; aliae vero coniunctione unae, ita intellegendum est, quod adfirmationem primam, secundam vero negationem, cui addidit *deinde*, in prolatione posuerit. prior enim est adfirmatio, posterior negatio, in prolatione dumtaxat, non secundum veri falsique designationem. quocirca nihil prohibet et priorem putari adfirmationem negatione et tamen utrasque sub uno genere id est enuntiatione constitui. sed quod secutus est: necesse est autem omnem orationem enuntiativam ex verbo esse vel casu, huiusmodi est: volens Aristoteles distribuere dictionem, adfirmationem, negationem, enuntiationem, contradictionem sensum confusa brevitate permiscuit et nebulis obscuritatis inplicuit. oportuit namque prius quid esset dictio, post autem quid adfirmatio et negatio et rursus enuntiatio et contradictio constituere. sed haec interim praetermittit, nunc vero quemadmodum constituatur enuntiatio docet dicens, quod omnis enuntiatio constet in verbo. quoniam simplex dictio est nomen

1 haec b 6 et *om.* S[1] 7 atque] et FE 7. 8 enuntiatione F[2]T: enuntiationem *ceteri* (*cf. ind.*) 10 monstrant b 12 una *add.* b: *om. codices* 16 addit E (*corr.* E[1]?) 19 priorem b: primam *codices* 30 praetermitti S (*corr.* S[1]?)

aut verbum, omnis enuntiatio simplex huiusmodi est, ut semper quidem vel verbum vel aliquid quod idem p. 326 valeat, tamquam si diceretur | verbum vel casum verbi, in praedicatione retineat, sed non semper subiectus terminus fit ex nomine, semper tamen praedicatus ex verbo. sit enim huiusmodi propositio, quae est *sol oritur*: in hac ergo propositione quod dico *sol* subiectum est, quod vero dico *oritur* praedicatur. et utrasque has dictiones terminos voco, sed quodcumque prius dicitur in simplici enuntiatione, illud subiectum est, ut in hac *sol*, quod vero posterius, illud praedicatur, ut in eadem *oritur*. ergo necesse est omnem enuntiativam orationem, si simplex sit, verbum in praedicatione retinere, ut in eadem ipsa, cum dico *sol oritur*, *oritur* verbum est, vel quod idem valeat, ut est *Socrates non ambulat. non ambulat* enim infinitum verbum est et verbum quidem non est, sed eandem vim retinet quam verbum. casus etiam verbi ponitur saepe, ut *Socrates fuit.* subiectus vero terminus non semper consistit in nomine. potest enim et infinitum nomen habere, ut cum dico *non homo ambulat*, potest etiam verbum, ut cum dico *ambulare moveri est.* ergo (ut arbitror) plene monstratum est non semper subiectum nomen esse, semper autem praedicatum in solo verbo consistere. adprobans ergo verba semper in praedicationibus poni hoc addidit: nisi enim aut est aut fuit aut aliquid huiusmodi sit additum aut quod idem valeat adponatur, enuntiatio non fit. cum enim dico *homo est, est* verbum in praedicatione proposui, sin vero dixero *homo vivit*, idem valet tamquam si dicam *homo vivus est.* ergo non posse sine verbo adfirmationem negationemve consti-

5 terminus *om.* T (*post* semper 4 *add.* T^1?) 7 sol oritur sol S^2F 13 or. en. F 23 ergo] ergo est S (est *del.* S^1?) 27 enim *om.* SF

tui docuit per id quod ait etenim hominis ratio, si non aut est aut erit aut fuit aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enuntiativa. hoc enim dicere videtur: definitio hominis est verbi gratia animal gressibile bipes et haec est ratio humanae substantiae. ergo haec ratio, nisi ei aut est aut erit aut fuit aut quodlibet verbum (sicut supra dictum est) adponatur, enuntiatio non fit; neque enim verum neque falsum est. si enim dicam tantum animal gressibile bipes, nulla me veritas mendaciumve consequitur. sin autem dixero animal gressibile bipes est vel non est, adfirmatio mox negatioque conficitur, quas enuntiationes esse quis dubitet? sed cum de simplicibus enuntiationibus loqueretur, ait hominis rationem id est definitionem non esse enuntiationem, nisi ei aut est aut erit aut huiusmodi aliquid adponatur, adprobans scilicet unam esse et non multiplicem orationem definitionis humanae, cui si est aut erit aut fuit adderetur, enuntiationem simplicem faceret. cur vero una sit talis oratio causa quaeritur. neque enim ex solis duobus terminis constat id quod dicimus animal gressibile bipes, ut quae nomina plura sunt. quare ipse sibi instituit et de sua propositione rationem quaesivit, quam nunc dicere supersedit. ait enim: quare autem unum quiddam est et non multa animal gressibile bipes, neque enim eo quod propinque dicuntur unum erit, est alterius hoc tractare negotii, hoc scilicet quaerens, tamquam si ita ipse ex persona sua diceret: de simplicibus enuntiationibus omnibus loquebar deque his proposui eas praeter verbum esse

1. 2 ratio si b: rationi si *vel* ratio nisi *codices* 6 est *om.* F[1] 7 enim *suprascr.* vel ei E 9 *alt.* neque] aut T 16 ei *om.* S[1] 17 aliquid huiusmodi F 20 facere? 23 ut *ego*: et *codices* nominat TE 24 sua *om.* S[1] 28 erit] est T *in ras.*

non posse et ad hanc rem probandam exemplum sumpsi definitionem hominis, cui nisi aut est aut erit aut fuit adponeretur, enuntiationem non fieri dixi, quasi una et non multiplex esset oratio ea per quam dicitur animal gressibile bipes, de qua fieri posset simplex enuntiatio. cur autem una erit oratio animal gressibile bipes, alterius, inquit, est hoc tractare negotii, cum de rebus, non de propositionibus perspiciendum est. nam non idcirco una est oratio, quia continue dicitur et coniuncte sibimet animal gressibile bipes. hoc enim si ita esset, possemus et hanc orationem, quae tam multa significat, unam dicere, si continue proferatur, ut est Socrates philosophus simus calvus senex. ergo quemadmodum huiusmodi oratio sit multiplex et non una, posterius dicemus. nunc ergo manifestum sit hanc orationem quae dicit Socrates philosophus simus calvus senex non esse unam, sed multiplicem. si ergo propinquitas proferendi ipsa continuatione unam faceret orationem, posset haec quoque una esse oratio, quae manifesto non una esse docebitur. quare non idcirco erit una oratio ea quae dicit animal gressibile bipes, quod propinque et continue profertur. quae autem causa sit ut una sit, p. 327 ipse dicere distulit, sed in libris eius operis, | quod *μετὰ τὰ φυσικά* inscribitur, expediet. Theophrastus autem in libro de adfirmatione et negatione sic docuit: definitionem unam semper esse orationem eamque oportere continuatim proferre. illa enim una oratio esse dicitur, quae unius substantiae designativa est. definitio autem, ut verbi gratia hominis animal gres-

3 fieri non F (non fieri F^2) 4 esse S^1 10 iuncte F 13 proferretur F 17. 18 philosophissimus F 21 or. esse T manifeste T 22 una *om.* F^1 26 metataphytica S (*corr.* S^1?) J, metataphisica F, metaphisica TEN expedivit b *an* expediit *vel* expedit? 29 proferri b

sibile bipes, una est oratio per hoc, quoniam unum subiectum id est hominem monstrat. si ergo continue proferatur et non divise, una est oratio, et quia continue dicitur et quia unius rei substantiam monstrat; sin vero quis dividat et orationem unam rem significantem proferendi intermissione distribuat, multiplex fit oratio. ut si dicam animal gressibile bipes, unam rem mihi tota monstrat oratio et continue dicta est; sin vero dicam animal et rursus gressibile et sub intermissione repetam bipes, multiplex fit distributa intermissione oratio. et rursus adversum id quaestio. et quis hoc non iure culpet posse eam quae una est orationem intermissione proferendi fieri multiplicem, cum continuatio proferendi non faceret unam, quae esset multiplex per naturam? sicut enim in his, quae multiplices sunt naturaliter, non potest continuatio proferendi unam facere orationem, sic quoque non debet quae est una naturaliter oratio idcirco quod de uno subiecto dicatur fieri multiplex per intermissionem. sed hoc ita solvitur: nam cum dicimus animal et sub intermissione rursus gressibile eodemque modo iterum bipes, non hoc ita dicimus, tamquam si in unum cuncta coniuncta sint. quocirca quoniam est quidem animal, est rursus gressibile, est rursus bipes, quoniam plura sunt et pluraliter dicta id est distributa, non videntur ad unum subiectum distributa posse praedicari, sicut cum dico Socrates philosophus calvus senex, haec omnia non est simplex oratio, nec si continue proferatur, quod ad unam substantiam non tendunt: accidentia enim sunt et extrinsecus veniunt. probatur autem neque eas orationes, quae per divisionem dicuntur,

4 et *om.* S[1] 6 distribuit SFT (*corr.* T[1]?) 11 et] est b 12 iure non F 14 cum *om.* F[1] 16 in his *om.* T 22 haec b 28 simus calvus b 29 sic T 31 probantur T, probant T[1]?

neque eas, quae non ad unam substantiam tendunt, unas esse, hoc modo: si dicat quis animal et rursus gressibile et iterum bipes, non unum est animal nec unum gressibile nec unum bipes. sin vero dixero animal gressibile bipes continue et propinque, unum est, quod tria ista iuncta significant, id est homo. convertamus nunc animum ad eas quae plura quidem significant, sed continue proferuntur, ut cum dico Socrates philosophus calvus senex: videtur quasi quaedam Socratis esse definitio philosophus calvus senex, sed non necesse est, si huiusmodi Socrates fuit, omnem quicumque philosophus senex calvus est esse etiam Socratem. in multis ergo continuatio ista valet accidere. quocirca non unum significat, quamquam continue proferatur. ergo si ex omnibus unum quiddam significetur et continue proferatur, una est oratio, ut partes quaedam rei definitae sint ea quae in definitione ponuntur, non accidentia. et proficit quidem aliquid continua prolatio ad perficiendam unam orationem, sed ipsa sola non sufficit, nisi unum quoque subiectum sit. atque ideo dixit Aristoteles animal gressibile bipes non idcirco esse unam orationem, quod propinque dicatur. nam neque sufficit ad constituendam unam orationem propinquitas proferendi nihilque prohiberet, quae naturaliter essent multiplices, eas continue et propinque prolatas unas videri. sed huius rei rationem Aristoteles ponere distulit. sensus ergo huiusmodi est: necesse est, inquit, omnem enuntiativam orationem ex verbo esse vel casu. etenim hominis ratio, quae et ipsa quoque oratio est, si non aut est aut erit aut fuit aut aliquid huiusmodi illi

5 et *om.* F[1] 6 quae T[2] 12 socratis S (*corr.* S[2]) E 15 significant F (*corr.* F[1]?) 19. 20 perficiendum E 23 unam esse T (*corr.* T[1]?) 31 et] in T (*corr.* T[1]?) est *om.* F (*add.* F[1])

addatur, nondum est enuntiatio. hoc vero in solis simplicibus enuntiationibus evenit, in his autem quae coniunctione unae sunt (ut supra ait) non omnino est. cum enim dico *dies est*, vis tota in verbo est; si autem cum coniunctione proferam *si dies est, lux est*, tota vis in coniunctione consistit id est *si*. veritatis enim aut falsitatis rationem sola coniunctio tenet, quae condicionem proponit, cum dicit *si dies est, lux est*: si enim illud est, illud evenit. igitur in coniunctione omnis vis huiusmodi propositionis est, omnis autem simplex propositio totam vim in verbo habet positam. et quemadmodum in his, quae hypotheticae vel condicionales dicuntur, coniunctiones propositionis vim tenent, sic in simplicibus propositionibus praedicatio | p.328 vim optinet, unde et Graece quoque tales propositiones praedicativae dicuntur, scilicet quae simplices sunt, quod in his totam propositionem optineat praedicatio. atque ideo Aristoteles ait ex verbo vel casu fieri simplicem enuntiationem. nam praeter id quod totam continet propositionem praedicativam scilicet, id est praeter praedicationem, enuntiatio non fit. unde est ut negatio quoque non ad subiectum, sed ad praedicatum semper aptetur. nam cum dico *sol oritur*, non est huius negatio *non sol oritur*, sed illa quae est *sol non oritur*. atque ideo negatio ad subiectum posita non facit contrariam propositionem, ad praedicatum vero contrariam reddit. recte igitur Aristoteles de subiecto quidem nihil locutus est. non en m praedicativam propositionem subiectus terminus tenet, sed tantum praedicatio, quae totam enuntiationem propria virtute confirmat.

1 oratio F (*in marg.* vel enuntiatio F[2]) 2 uenit STE 3 supra iam E 6 si *om.* E (*add.* E[1]) 8 condicionem *om.* E (*add.* E[1]) 13 propositionum E[2] 14 sic uim (*om.* 15 vim) F 16 κατηγορικαί id est praedicativae b 28 locus S[1] 29 prop. praed. F 30 praedicatio *ego*: depraecatiua SE, praedicatiua pars S[2]FE[2], praedicatus qui T

Est autem una oratio enuntiativa quae unum significat vel coniunctione una, plures autem quae plura et non unum vel inconiunctae.

Hinc monstratur quoniam tum cum dixit: est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio, primam non eum de ea oratione dixisse, quae naturaliter una est, sed de adfirmatione. alioquin hic quoque repetens ita dixisset: est autem una prima oratio enuntiativa quae unum significat. sed quoniam non ita dixit, manifestum est quod dudum ait primam non ad orationem, quae praeter coniunctionem una est, rettulisse, sed ad adfirmationem, quam negatione priorem esse constaret. sed hoc iam superius dictum est. quid autem sibi velit haec enumeratio, paucis expromam. multas enim confusiones multosque in orationibus errores hic locus optime intellectus veraciterque perceptus sustulit. et est haec expositio quam nullus ante Porphyrium expositorum vidit. non est idem namque unam esse orationem et multiplicem, quod simplicem et conpositam, et distat una a simplici, distat etiam multiplex a conposita. est ergo una oratio quae unum significat, multiplex autem quae non unum, sed plura. fit autem hoc in huiusmodi orationibus, ut cum dico: Cato philosophus est. haec oratio non est una: non enim unum significat. potest enim monstrare et Catonem Uticensem esse

4 *verba Arist. continuat usque ad* sed ipso proferente b 5 hic NE (*corr.* E[1]?) 6 autem *om.* F 7 prima S[2]F[2] eum non E 8 dixisse putandum est b 10 autem *om.* S[1] prima una E 12 prima F[2] 14 ad *om.* F (*add.* F[1]) 16 exprimam F (*corr.* F[1]?) T, exponam b 19 haec est F nullus expositorum (*om.* exp. 20) F 20 uidit expos. T 22 *alt.* et *om.* S[1] 23. 24 a — multiplex *om.* F[1] 24 oratio *om.* T[1] 25 sit T 28 ut censum S (*corr.* S[1]?)

philosophum, potest etiam ostendere et Catonem Censorium oratorem esse philosophum. qua in re non una est oratio atque idcirco in Uticensi quidem Catone vera est, in oratore vero falsa. huiusmodi ergo orationes multas vocamus. sin vero unum significet, ut cum dicimus in charta scribitur, illam dicimus unam. ergo una quae sit vel multiplex oratio, ex his intellegitur quae significant. si enim unam significat rem, una est, si multas, multiplex. simplices autem et conpositae orationes non ad significationem, sed ad terminos ipsos dictionesque, quae in propositionibus sumuntur, referendae sunt. et est quidem simplex oratio enuntiativa, quae ex solis duobus terminis constat, ut est homo vivit. sive autem his propositionibus omnis addatur, ut est omnis homo vivit, sive nullus, ut nullus lapis vivit, sive aliquis, ut aliquis homo vivit, quoniam termini ipsi duo sunt, simplex vocatur propositio. conposita vero, si ultra duos terminos enuntiat, ut est Plato philosophus in lycio ambulat, hic enim quattuor sunt termini, vel si tres sint, ut Plato philosophus ambulat. hae quoque, si eis omnis aut nullus aut aliquis addatur, eodem modo conpositae sunt. ergo una vel multiplex oratio intellegitur, si unum vel multa significent, et de propria semper significatione iudicantur. simplex autem et conposita non ex significatione, sed ex verborum vel nominum pluralitate cognoscitur. si enim ultra duos terminos habet propositio, conposita est, sin duos tantum, simplex. si ergo semper quae

1 potest etiam ostendere *om.* T 2 qua re? 3 idcirco *om.* F[1] 4 vero *om.* E 5 ergo] uero T multiplices T (vel multas T[2]) 6 cartha F, carta T 8 significantur b 17 ut aliquis *om.* S[1]T vivit, vel aliquis homo non vivit b 20 ambulat in licio T (*transponit* T[1]?) 21 sunt T 22 haec SF aliquid S[1] 23 sint E (*corr.* E[1]?) 25 significat *et* iudicatur b 27 noscuntur T 29 sin] in SF

simplex oratio est, id est quae duobus terminis constat, unam tantum significantiam retineret, indifferenter dici posset una oratio et simplex (eadem enim una esset, quae etiam simplex), sed quoniam non p. 329 omnis simplex unum significat, | non omnis simplex una est. potest ergo fieri ut simplex quidem sit propositio, multae tamen orationes: simplex quidem ad conpositionem dictionum, multae vero ad significationem sententiarum. quare erit in hoc gemina differentia, ut unam dicamus simplicem unamque orationem, alteram simplicem et plures orationes. rursus si omnes conpositae orationes plures etiam res significarent, indifferenter diceremus multiplicem et conpositam; sed quoniam fieri potest ut propositio aliquotiens quidem constet ex numerosis pluribusque terminis quam sunt duo, unam tamen sententiam monstret, potest fieri ut conposita quidem sit, una tamen oratio sit significatione, conposita dictione, ut est *animal rationale mortale mentis et disciplinae capax*: haec quidem plura sunt, sed his una subiecta substantia est id est homo, quare una quoque sententia. sin vero quis dicat: *Socrates* et ambulat et loquitur et cogitat, multa sunt. diversa enim sunt quod ambulat et quod loquitur et quod cogitat. quare erit aliquando conposita quidem oratio, una tamen. sed quoniam conposita oratio aliquotiens quidem continue sine coniunctione dicitur, aliquotiens coniunctione copulatur, fiunt hinc quattuor differentiae. est enim una oratio conposita ex terminis continuatim dictis et sine coniunctione unam sententiam monstrans, ut est

2 significatiuam F^1E^1 4 et simplex etiam T 6 ergo] enim T 11 plures *om.* S^1 21 *prius* est *om.* T una *om.* S^1 quoque est S^2FE^2 22 *alt.* et *om.* S^1 23 sunt enim E 24 *ambo* et *om.* FT (*add.* T^1) 25 oratio *om.* S^1 26 oratione oratio E (oratione *del.* E^1?) quidem aliq. T 27. 28 coniunctioni cop. F

animal rationale mortale mentis et disciplinae perceptibile. haec enim oratio conposita quidem est ex multis terminis, sed coniunctionem non habet (nam quod dictum est mentis et disciplinae perceptibile, haec coniunctio quae est et nullam in tota propositione vim optinet: neque enim coniungit propositionem, sed artem addit, cuius susceptibilis homo esse videatur) et habet unam sententiam subiectam, quod est homo. alia vero est conposita ex terminis nulla coniunctione copulatis multiplex et non unam significans propositionem, ut est Plato Atheniensis philosophus disputat. aliud enim est esse Platonem, aliud esse philosophum, aliud Atheniensem, aliud disputantem, et haec coniuncta unum aliquid non faciunt quasi substantiam. quare haec multiplex est, sed eam manifestum est nulla coniunctione copulari. alia vero est conposita ex propositionibus inconiunctis multiplex, ut est: Iuppiter optimus maximus est, Iuno regina est, Minerva dea sapientiae est. quas si quis sub unum continueque proferat, plures quidem propositiones sunt, et oratio multiplex, sed coniunctione carent. alia vero est conposita vel ex terminis vel ex propositionibus coniunctione copulatis multiplex et multa significans. et ex terminis quidem conposita, ut si quis dicat et Iuppiter et Apollo dii sunt, ex propositionibus autem coniuncta multa significans est, ut si quis dicat et Apollo vates est et Iuppiter tonat. est autem praeter has alia conposita propositio ex propositionibus coniunctione con-

1 et *om.* E (*add.* E[1]) 7 artem vel rem *editio princeps* 8 uidebatur F[1] substantiam b unum sententia subiectum? 9 quae Tb 11 attheniensis F (*item* 13) 12 est enim T 18 optumus F maxumus F[2] 20 uno? 22 carent *om.* E[1] 25 ut F: *om. ceteri* 27 qui S uatis SFE est *om.* F 28 et *om.* E[1] 29 propositio] oratio b 29 *sq.* coniunctis b

iuncta unam significans orationem, ut cum dico: si dies est, lux est. duae enim propositiones, quae sunt istae dies est, lux est, si coniunctione copulantur. sed haec oratio non significat multa. neque enim diem esse et lucem proponit, sed si dies est, lucem esse. quocirca consequentiam quandam significat, non exstantiam propositionis. non enim dicit utrasque esse, sed si una est, aliam consequi, quod utrumque in unam quodammodo intellegentiam congruit. sed hanc Porphyrius propositionem extrinsecus ponit, idcirco quod plura significare videbatur (ipsa enim propositionum pluralitas multitudinem simulat significationum), sed (ut dictum est) non plures significat res, sed unam consequentiam. conpositarum igitur et unam rem significantium propositionum duplex modus est. aut enim est ex terminis inconiunctis unam rem significans conposita oratio, ut animal rationale mortale est, aut ex propositionibus conposita et coniunctione copulata imaginem quidem emittens plura significandi, unam vero rem significans oratio, ut si dicamus si dies est, lux est. cum ergo haec sit distributio conpositarum et simplicium orationum, duplici modo unae orationes sunt et duplici multae, simplici autem inconpositae et simplici conpositae. et uno quidem modo una oratio dicitur cum aliqua coniunctione copulatur, alio vero cum unam rem significat; rursus uno modo dicitur multi-

1 orationem] rem b   5 et *om.* E   7 extantiam *supra scr.* vel essentiam F, existentiam b   9. 10 congruat F   11 uideatur F (*corr.* F^1?)   16. 17 coniunctis E (*corr.* E^1?)   21 ut b: ac *codices*   *prius* si *om.* S^1 22 ergo *om.* F   23 sunt orationes T   24 et *om.* S^1 26 cum aliqua coniunctione copulatur *et p. 111, 1* cum sine coniunctione est *in codicibus locum mutaverunt, quod* S^2 *et* F^2 *correxerunt. ceterum totus locus:* cum — atque (*p. 111, 2*) *in rasura ab* S^2 uero modo F   27 et rursus S   dicitur *post* oratio (*p. 111, 1*) S

plex oratio | cum sine coniunctione est, alio vero cum p. 330 plura significat. atque hoc est quod ait: est autem una oratio enuntiativa quae unum significat vel coniunctione una, plures autem quae plura et non unum vel inconiunctae. est enim (ut dictum est) dupliciter una oratio: vel quando cum coniunctione est, vel cum unam rem significat. multiplex autem oratio est vel quae multa significat, vel quae coniunctione non iungitur. multas enim orationes vocavit eas quae sint multiplices et vel significationis pluralitatem teneant vel praeter coniunctiones sint. quod autem ait vel inconiunctae, totum conplexus est. multiplex enim est propositio vel si fuerit inconposita, quemadmodum est Cato philosophatur, multiplex etiam vel si fuerit conposita ex terminis praeter coniunctionem, ut est Plato Atheniensis in lycio disputat, vel si conposita sit ex propositionibus praeter coniunctionem, quemadmodum est homo est, animal est. cur autem cum dixit plures autem, quae plura addit et non unum? hoc est quod sunt quaedam quae plura significent in sermonibus, unum tamen in tota conpositione demonstrent, ut est animal rationale mortale. haec enim omnia multa significant (aliud enim est animal, aliud rationale, aliud mortale), sed totum simul unum est, quod

9 sine coniunctione S²FE² non iungitur *ego*: coniungitur *codices* 10 sunt E (*corr.* E¹?) simplices multiplices F (simpl. *del.* F¹?) 11 coniunctione F 16 ut b: id *codices* attheniensis F (*saepius*) 18 praeter B *et in marg.* E¹?: per *ceteri* 19 homo B *et* E¹?: si homo *ceteri* *post* animal est *in margine add.*: uel si conposita sit ex terminis coniunctione copulatis ut iupiter et apollo dii sunt E; *deinde* uel si conposita sit ex propositionibus per coniunctionem quemadmodum est et apollo uates est et iuppiter tonat *in marg.* E *et* B *in textu* 21 quod ait T (ait *del.* T¹?) quae *om.* F (*add.* F¹) 22 unam T 23 omnia *om.* T 25 aliud *om.* T (animal rationale aliud mortale T¹?)

est homo. cum autem dico Socrates Atheniensis philosophus, et singula plura sunt et omnia simul plura nihilominus sunt. haec enim accidentia sunt et nullam substantiam informant. atque haec quidem dixit de orationibus quae vel coniunctione unae essent vel significatione, et rursus de multis quae vel praeter coniunctionem multae essent vel significatione multiplici. quae vero de simplicibus atque conpositis posterius dixerit, cum ad illum locum expositio venerit, explicabitur. nunc autem revertamur ad ordinem. igitur quoniam supra dixerat simplicem propositionem, quam categoricam Graeci dicunt, nos praedicativam interpretari possumus, semper verbi praedicatione constitui, non autem semper nomine subiecto, quod aliquotiens quidem vel infinitum nomen vel casus nominis vel verba subiecta sunt: cum ergo dictionibus simplicibus constitui diceret simplicem orationem et adfirmationem negationemque orationes esse constaret, manifestum fecit adfirmationem et negationem dictione constitui et formari, ita quidem ut adfirmationem et negationem semper sola verbi dictio praedicata, non autem semper nominis dictio subiecta perficeret. cum igitur haec ita proposuisset, nunc quid sit dictio, quae praedicativas id est simplices propositiones format, exponit dicens: nomen ergo et verbum dictio sit sola. quod ideo ait dictio sit sola, quod sunt quaedam dictiones simul etiam adfirmationes vel inperfectae orationes, quod supra iam dictum est. cur autem verbum et nomen solae sint dictiones monstrat: quoniam non est dicere sic aliquid significan-

4. 5 dixit quidem F 7. 8 multipli S (*corr.* S¹) 8 de *ego*: in *codices* 9 illum FE¹?: id *ceteri*, id loci b 12 κατηγορικήν b 16 ergo *del.* S², *om.* F 19 et adf. E² dictiones FT (*corr.* F¹?) 20 informari FTE² 23 numquid S (*corr.* S¹) 28 iam *om.* E¹ 29 nomen et uerbum E 30 aliquem E²

tem voce enuntiare, vel aliquo interrogante vel non, sed ipsum proferentem. sensus huiusmodi est: enuntiativa propositio his maxime duobus formatur: per propriam naturam atque substantiam et per eius usum atque tractatum. et natura quidem ipsius est, ut in ea veritas inveniatur aut falsitas, usus autem cum aliquid aut interrogando proponitur et respondetur, ut utrum anima inmortalis est, aut certe cum aliquis per suam sententiam enuntiat atque profert, ut si qui dicat hoc ipsum ex propria voluntate: anima inmortalis est. unde definitio quoque enuntiationis una quidem naturae atque substantiae talis redditur: enuntiatio est oratio, in qua verum falsumve est. ex usu vero eius atque actu enuntiativa oratio est, quam interrogantes proponimus, ut verum vel falsum aliquid audiamus, ex nostra vero prolatione, quam proponentes verum aliquid falsumve monstramus. ergo cum omnis enuntiativa oratio aut in interrogatione posita sit aut in spontanea prolatione et in utrisque enuntiationis natura et substantia illa versetur, ut sive in interrogatione sit posita cum responsione coniuncta verum habeat vel falsum, sive per se prolata utrumlibet retineat: dictiones, inquit, vel alio interrogante vel quolibet proferente et sponte dicente verum falsumve non continent. | si enim quis p. 331
dicat interrogans Socratesne disputat? alius respondeat disputat, hoc quod respondit disputat si cum tota interrogatione iungatur, potest habere intellectum verum falsumve significantis orationis, sin vero per se intellegatur disputat, quamquam alio

1 uocem SFT 2 ipso proferente S²FTE² 4 per *om.* S¹ 6 inueniatur *om.* S¹ 10 quis FE 13 enuntiatiua T (*corr.* T¹?) 14 atque *bis* T (*corr.* T¹?) tractatu b 17 quoniam T proponimus E² 17. 18 monstrauimus T 18 in *om.* T 22 habeat *om.* T¹ 24 aliquo? (*cf.* 30) 25 continet T¹ 27 respondit] dixit T (*corr.* T¹) 29 uerum uel falsum uel F

interrogante responderit, vero tamen falsoque relinquitur. similiter etiam si quis dicat Socrates vel ambulat nullo interrogante, sed ipse proferens, nec verum aliquid nec falsum designat. ergo verba et nomina dictiones solum sunt, quoniam et simplices sunt (erant enim aliae quaedam dictiones in orationibus verbisque conpositis, sed nondum perfectae sententiae) quoniamque neque verum neque falsum vel alio interrogante vel quolibet sponte proferente significant. erant enim aliae quaedam dictiones quae et alio interrogante et quolibet sponte proferente verum falsumve retinerent, in his scilicet quae erant adfirmationes aut negationes. quocirca sensus huiusmodi est, ordo autem verborum sese sic habet: nomen ergo et verbum dictio sit sola, quoniam non possumus dicere significantem aliquid id est verbo vel nomine enuntiare. non enim possumus dicere quoniam, quisquis verbo vel nomine significat aliquid, ille enuntiat, vel aliquo interrogante vel non, sed ipsum proferentem, tamquam si sic diceret: verba ipsa et nomina dictiones solae sunt, quoniam verbis et nominibus significantem hominem aliquid non possumus dicere, quoniam enuntiat quidquam, sive eum aliquis interroget, sive ipse sponte proferat simplicem dictionem. enuntiare autem est orationem dicere quae verum falsumque designat.

Harum autem haec quidem simplex est enuntiatio, ut aliquid de aliquo vel aliquid ab

1 responderit b: responderet *codices* 2 qui TE vel *om.* F^1 3 ipse] se S (*corr.* S^1) 4 ergo et T 6 dictiones quaedam E 6. 7 orationibus nominibus b 8 quoniam quae SE, quoniam TE^2, quae S^2 9. 10 significat T (*corr.* T^1) 10 et *om.* E 16 aliquid uoce E^1? aliquid sic uoce b vel] aut TE 17. 18 quia T 20 ipso proferente S^{2}F^{2}TE^{2}G^2 24 eum] enim F, cum T 25 dictionem simpl. T, simpl. dictionem facit F 26 designet T 27 est *om.* Σ𝔗

aliquo, haec autem ex his coniuncta velut oratio quaedam iam conposita.

Quoniam superius de unis orationibus atque pluribus dixit et unam quidem posuit, quae aut coniunctione una esset secundum prolationem aut significatione secundum propriam naturam, plures vero quae aut coniunctione carerent aut multa significatione sua conplecterentur, quoniam quidem aliud erat una oratio, aliud simplex, aliud conposita, aliud plures, post illa ad simplicem conpositamque revertitur dicens simplicem esse orationem enuntiativam quae duobus terminis continetur, quorum unum subiectum est, alterum praedicatur. quod vero ait harum autem, enuntiativarum scilicet orationum dixit, quarum haec quidem simplex est enuntiatio, et quae simplex est enuntiatio, ipse proposuit dicens ut aliquid de aliquo, subaudiendum est praedicemus, ut sit hic sensus: harum autem enuntiativarum orationum est simplex enuntiatio, si aliquid unum de uno aliquo praedicemus, ut si dicam Plato disputat, de aliquo Platone aliquid id est disputat praedicavi. et haec simplex est enuntiatio, idcirco quoniam duobus terminis partibusque coniungitur. si qua vero plures habuerit terminos et eius partes duorum terminorum multitudinem egrediantur, illae conpositae orationes dicuntur et est enuntiatio conposita huiusmodi: si dies est, lux est. dies est enim et lux est duae sunt simplices enuntiationes, quae coniunctae unam conpositam perfecerunt. atque hoc est quod ait: haec

1 eis 𝔗 uelud S𝔗 1. 2 oratio est F 2 quaedam Σ𝔗: *om.* SFTE 3 superius iam T 3. 4 pluribus *om.* T (*add.* T¹?) 4 posuit T: opposuit *ceteri* (apposuit E²) 7 careant T 8 quidem] que b 13 praedicatur S: praedicatum S² *et ceteri* horum T 16 est *om.* F 17 est *om.* T 23 aliqua F 24 terminorum partes duorum F 28 orationes enuntiationes T (or. *del.* T¹?)

autem id est alia oratio ex his coniuncta id est ex simplicibus enuntiationibus velut oratio quaedam iam conposita est. haec enim non simplex est oratio. simplex enim oratio solas dictiones duas habet in partibus, conposita vero etiam orationes, sicut haec quam supra proposui. est ergo hic ordo quem ipse confudit: prius enim de adfirmatione et negatione, quae prima esset, quae posterior, expedivit; dehinc de unis orationibus et pluribus dixit, postremo de simplicibus atque conpositis. sed quoniam quaedam in medio permiscuit, ea paululum differentes directam sententiae seriem continuavimus longum Aristotelis hyperbaton partium coniunctione recidentes. neque enim simile videatur quod ait: est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio; aliae vero coniunctione unae et rursus cum dicit: est ⟨autem⟩ una oratio enuntiativa quae unum significat vel coniunctione una, plures autem quae plura et non unum vel
p. 332 inconiunctae vel cum rursus addit: | harum autem haec quidem simplex est enuntiatio, ut aliquid de aliquo vel aliquid ab aliquo, haec autem ex his coniuncta velut oratio ⟨quaedam⟩ iam conposita, sed illud quidem prius quod dixit est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio ad hoc rettulit, ut priorem adfirmationem esse monstraret, posteriorem vero negationem (ait enim deinde negatio, unde quod ait prima ad adfirmationem ponendum est), quod vero secutus est paulo post: est autem una oratio enuntiativa

1 oratio alia T 4 sola S (*corr.* S^{2}) 5 etiam *om.* F 6 posui E, proposuit S (*corr.* S^{1}?) 8 posterius S (*corr.* S^{1}?) 11 et (*suprascr.* ea) E 12 continuabimus S^{2} Aristotelis *om.* F 13 yperbaton STE 16 et *om.* S^{1}F 17 autem *ego add.: om. codices* 22 de—aliquid *om.* SF 23 quaedam *add.* b: *om. codices* 25 una *om.* S^{1}TE 26 primorem E (*corr.* E^{1}) 28 ad *om.* S^{1}

quae unum significat vel coniunctione una, plures autem quae plura et non unum vel inconiunctae ad hoc rettulit, ut doceret quas unas esse orationes putari oporteret (expediens aut quae unum significarent aut quas coniunctio unas faceret) quas plures (aut quae multa in significatione retinerent aut quarum corpus nulla esset coniunctione conpositum); quod vero postremo addit: harum autem haec quidem simplex est enuntiatio, ut aliquid de aliquo vel aliquid ab aliquo, haec autem ex his coniuncta velut oratio quaedam iam conposita ad simplices rettulit orationes atque conpositas, simplices dicens duobus solis terminis iunctas, conpositas, quae ex simplicibus orationibus enuntiativis coniungerentur: ut sit totus ordo hoc modo: est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio et rursus intermissis quae sequuntur hoc subiciatur: est autem una oratio enuntiativa quae unum significat vel coniunctione una, plures autem quae plura et non unum vel inconiunctae et post hoc intermissis quoque sequentibus hoc sequatur: harum autem haec quidem simplex est enuntiatio, ut aliquid de aliquo vel aliquid ab aliquo, haec autem ex his coniuncta velut oratio quaedam iam conposita, tamquam si sic diceret: prima quidem inter enuntiationes oratio adfirmativa est, secunda vero negatio. adfirmationum autem et negationum una oratio est, quae unum significat vel quae coniunctione una est, multiplex autem, quae multa signi-

4 oportet E (*corr.* E[1]?) 8 addit postremo F 8. 9 haec autem T 9 est enunt. b: enunt. est *codices* 14 coniunctas E 15 iungerentur E 16 autem *post* prima T 22 sequitur S (*corr.* S[1]) 23 oratio F (enuntiatio F[2]) 30 *post* autem *addunt codices*: uel cuius partes coniunctione copulantur *quae delevit* S[3] significant F[1]

ficat vel quae coniunctione non iungitur. harum quoque simplex est, quae duobus terminis constat, ut aliquid de aliquo vel aliquid ab aliquo; alia vero conposita, quae ex simplicibus adfirmationibus iungitur. quod autem dicit aliquid de aliquo vel aliquid ab aliquo, tale est: aliquid enim de aliquo adfirmationem significat, ut cum dico Socrates disputat, de aliquo Socrate aliquid id est disputat praedicavi et fit adfirmatio. si autem dicam Socrates non disputat, a Socrate disputationem seiunxi et ab eo abstuli et hoc est negatio. adfirmatio enim de alia re aliam rem praedicat eique coniungit, negatio vero a qualibet re quamlibet rem praedicando tollit. ergo hoc quod ait aliquid de aliquo, adfirmationem simplicem significavit, quod dixit aliquid ab aliquo, simplicem negationem.

Est autem simplex enuntiatio vox significativa de eo quod est aliquid vel non est, quemadmodum tempora divisa sunt.

6. Adfirmatio vero est enuntiatio alicuius de aliquo, negatio vero enuntiatio alicuius ab aliquo.

Postquam de multis atque unis nec non simplicibus conpositisque enuntiationibus expedivit, enuntiationem simplicem tractat et eam definitione concludit dicens vocem eam esse significantem aliquid esse vel non esse. quod ergo ait vocem eam esse, ad genus rettulit, quod significativam ad ipsius differentiam vocis, quod de eo quod esset aut non esset aliquid, ad significatarum rerum rursus differentiam

1 non iung.] coniung. F (*corr.* F^1) 1. 2 quoque] autem *ed. princ.* 4 enuntiationibus? *an* vel neg.? 7 ut *om.* SF 12 aliqua — aliquam? 21. 22 negatio — aliquo *om.* $\Sigma^1\mathfrak{T}^1$ 24 orationibus F (*corr.* F^1) exdiuit S (*corr.* S^1?) 25 definitionem S (m *eras.*), diffinitionem T 26 uoco T 29 quod ait F non esset aut esset F aut] uel T 30 significatiuarum F^2, significativarum vocum? rursus rerum T (*transponit* T^1)

rettulit. habet enim secundum ipsam vocem qua profertur, ut significet quiddam, quid autem significet aut circa quid designationem enuntiatio teneat, ad differentiam significativarum pertinet vocum. ita enim dictum est, tamquam si diceret: non omnia enuntiatio significat, sed esse aliquid aut non esse. est ergo enuntiatio simplex vox significativa de eo quod est esse aliquid vel non esse, id est omnis enuntiatio aut adfirmatio est aut negatio. esse enim ponit adfirmatio, non esse negatio. sed quanta definitionem brevitate constrinxit, quidam non videntes in errorem stolidum falsitatis abducti sunt. contendunt igitur adfirmationis et negationis non esse enuntiationem genus. nam si haec, inquiunt, definitio est enuntiationis, omnis autem generis definitio propriis | speciebus adcommodari (p. 333) potest (omne enim genus univoce de speciebus propriis praedicatur), dubium non est quin haec quoque definitio enuntiationis, si enuntiatio genus est, adfirmationi negationique conveniat, si tamen eius species hae sunt. sed quis umquam dixerit adfirmationi convenire hanc definitionem, quae dicit vox significativa de eo quod est aliquid esse vel non esse? neque enim fieri potest, ut adfirmatio vox significativa sit de eo quod est esse et non esse, sed tantum de eo quod est esse. negatio rursus non de eo quod est esse et de eo quod est non esse, sed tantum de non esse, numquam etiam de esse. interimit enim semper negatio, iungit adfirmatio atque constituit. quare si haec definitio enuntiationis ad adfirmationem negationemque non potest praedicari, adfirmatio et negatio enuntiationis species non sunt. qui mihi nimium videntur errare: quasi vero quidquam vetet utrasque

1 secundum *ego*: secum *codices* 10 brevitate *om.* E (*add.* E^1) 21 dixit SF significativa b: enuntiatiua S *in ras. et ceteri* 24 vel b 26 de — est *om.* F 29 ad *om.* S^1T^1 31. 32 uidetur S^1TE^1

adfirmationem et negationem simul eadem definitione concludere. possum enim dicere: adfirmatio et negatio est vox significativa de eo quod est esse aliquid vel non esse, ut vox significativa utrisque communis sit, de eo quod est esse adfirmationis solius, de eo quod est non esse solius sit negationis. sed nihil potuit fieri brevius, nisi ut in eadem definitione et enuntiationis naturam constitueret et ipsius faceret divisionem. tamquam enim si ita dixisset: enuntiatio est vox significativa, in qua verum falsumque signatur, huius autem una species adfirmativa est, alia negativa, ita ait: enuntiatio est vox significativa de eo quod est aliquid vel non est. nam quod dixit de eo quod est aliquid vel non est, tale est ac si diceret: quae verum falsumque demonstrat. omne enim quod esse ponit aliquid, ut si dicam dies est, vel non esse, ut si dicam dies non est, verum falsumque demonstrat. si ergo aliquid ponatur esse aut non esse, in eo veritas et falsitas invenitur. est igitur ita hoc quod ait vocem esse significativam de eo quod est aliquid vel non est, tamquam si diceret: est enuntiatio vox significativa verum falsumque significans. significatio namque de eo quod est esse vel non esse aliquid veri falsique demonstratio est. sed in eadem definitione species admirabili brevitate partitus est. tamquam enim si diceret: vox significativa est enuntiatio, in qua verum falsumve demonstratur, sed una eius pars adfirmativa est, alia negativa, ita ait de eo quod est aliquid vel non est. significatio enim de eo quod est aliquid adfirmatio est, de eo vero quod non est negatio. ita id quod ait designativam

6 et? 9 enim *om.* F 10 designatur b 12 est *om.* S[1] 19 falsitas ueritasq. F ita *ego*: in *codices* 21 est enim en. E (enim *del.* E[1]?) 23 enim (*suprascr.* uel namq.) F de eo b: eo STE, in eo FE[1]? 25 est *om.* E[1] 27 falsumq. S[2]F 27. 28 eius una F

esse vocem enuntiationem de eo quod est aliquid aut non est utrumque una colligit intellegentia. hoc enim quod dixit de eo quod est aliquid aut non est utrumque significat et veri falsique demonstrationem et adfirmationis negationisque divisionem. sed Alexander a propria sententia non desistit nec alio quam ceteri tenetur errore. ait enim hic quoque adparere non esse genus enuntiationem adfirmationis et negationis, quoniam ita in definitione enuntiationis adfirmatione et negatione ut partibus usus est. omne autem conpositum atque omne aequivocum vel suis partibus vel suis significatis definiri potest, ut si quis ternarium numerum definire volens dicat: ternarius numerus est qui ex uno duobusque coniunctus est, vel si quis hominem definire volens dicat: homo est aut animal rationale mortale aut huius coloribus vel metallo facta simulatio: ita nomen aequivocum ex his, quae ipsum nomen aequivocum designabat, ostensum est. hic ergo eodem modo: enuntiatio, inquit, est vox significativa de eo quod est aliquid vel non est, tamquam si diceret: enuntiatio est vox aut adfirmativa aut negativa: in eundem scilicet errorem labens nec videns quemadmodum una definitione et divisionem fecerit et naturam enuntiationis ostenderit. sed hanc expositionem (quod adhuc sciam) neque Porphyrius nec ullus alius commentatorum vidit. Aspasius etiam consentit Alexandro. dicit enim Alexander eodem modo hic definisse Aristotelem enuntiationem, sicut alibi quoque id est in resolutoriis. illic enim ita propositionem, quod est enuntiatio, de-

3 uel F 4 et *om.* F 12 significatiuis F (*corr.* F²?), significantiis E², significationibus T 16 *ad* huius *in marg. add.* E²: s. hominis huius hominis F 18 designabant *codices* (*corr.* S²) 19 est inquit F 21 *alt.* est *om.* S (*add.* S¹) TE 25 sed ///// hanc F (ed *in ras. et* qui? *eras.*) 26 neque E commentorum S¹ 30 quae b

finitione conclusit dicens: propositio ergo est oratio adfirmativa vel negativa alicuius de aliquo. idem quoque Aspasius sequitur. Porphyrius autem sic dicit: admirabilem esse subtilitatem definitionis. ex sua enim vi adfirmationis et negationis enuntiatio definita est, ex terminis vero ipsa adfirmatio atque p. 334 negatio. | adfirmatio namque in duobus terminis constans aliquid alicui inesse significat, totam autem vim ipsius esse aliquid adnuere. negatio quoque aliquid alicui non inesse significat, sed tota vis ipsius est abnuere atque disiungere. vel rursus adfirmatio aliquid alicui inesse designat, sed vis ipsius tota ponere aliquid est (cum enim aliquid alicui inesse demonstrat, ponit aliquid), rursus negatio quidem aliquid alicui non inesse declarat, sed tota vis eius auferre est. ergo nunc, inquit, enuntiationem ex tota vi adfirmationis negationisque definivit dicens: enuntiatio est vox significativa de eo quod est aliquid vel non est. hoc autem ad negationis pertinet adfirmationisque vim, tamquam si diceret: enuntiatio est vox significativa quae ponit aliquid aut tollit, quae propriae virtutes sunt adfirmationis et negationis. si enim ita dixisset: enuntiatio est de eo quod est aliquid alicui vel non est, tunc ex terminis adfirmationis et negationis enuntiationem definisse videretur; cum autem dicit de eo quod est aliquid vel non est, de tota utrarumque vi determinat. in hac enim adfirmatione, quae est *dies est*, aliquid alicui secundum

1 Analyt. p. 24, 16.

---

2 *ad* aliquo *in marg. add.* E[1]?: vel alicuius ab aliquo 7 namque] uero F 8. 9 tota autem uis ipsius est S[2] *et in marg.* F[2] 10 inesse F[1]?: esse *ceteri* 12 inesse T: esse *ceteri* 16 inquit *om.* S[1] 21. 22 proprie F 27 utrarumque *ego*: utrorumque *codices* 28 *sq.* secundum esse (*om.* terminos ad) T

terminos adesse monstravi (est enim diei adplicui), sed tota huius propositionis vis est aliquid esse declarare; rursus cum dico *dies non est*, aliquid alicui non esse pronuntio, sed tota eius vis est non esse dicere. quare manifestum est secundum Porphyrium ex tota vi adfirmationis et negationis enuntiationem esse descriptam, ex suis vero terminis ipsam adfirmationem et negationem. ait enim adfirmatio vero est enuntiatio alicuius de aliquo in adfirmationis definitione genus sumens. enuntiatio enim (ut dictum est) genus et adfirmationis et negationis, quod ipse Aristoteles clarius demonstrat, qui in utrarumque definitionem enuntiationis nomen adscripsit dicens: adfirmatio vero est enuntiatio. hoc enim rettulit ad genus, quod vero addidit alicuius de aliquo reduxit ad terminos. in simplici enim adfirmatione aliquid de aliquo enuntiando praedicatur, ut in eo quod est *dies est* esse diem. negatio quoque ita definita est: enuntiatio alicuius ab aliquo, quantum ad enuntiationem rursus a genere, quantum alicuius ab aliquo rursus ad terminos. in hac enim negatione, quae est *dies non est*, esse a die enuntiando tollimus. sed ut non solum praesentis temporis enuntiationem definisse videretur, addidit enuntiationis definitionem de aliis quoque temporibus intellegi. ait enim: enuntiatio est vox significativa de eo quod est aliquid vel non est adiecitque quemadmodum tempora divisa sunt. divisa enim sunt tempora in tribus. omne enim tempus aut futurum est aut praesens aut praeteritum aut ex his mixtum. enuntiatio ergo est vox significativa significans aut esse aliquid

1 monstrauit *et* adplicuit *codices* (*ego corr.*) 4 tota *om.* F 8 vero *om.* F 12. 13 utrarumque *ego*: utrorumque *codices* 13 definitione F adscribit T, asscribit F 14 enim *om.* S^1 15 alicui T de *om.* $S^1F^1E^1$ 16 redduxit S in] im S 29 tempus *om.* F^1 31 ergo *om.* F^1

aut non esse, sed quoniam hoc praesens tempus designat, non solum de praesenti, inquit, loquimur, sed etiam de his temporibus quae dividuntur, ut hoc esse et non esse et in futurum veniat et in praeteritum, ut aliquotiens sic esse et non esse significet id est sic ponat atque auferat enuntiatio, ut et praesens tempus ponat et auferat, ut est Socrates est, non est Socrates, et praeteritum ponat et auferat, ut est Socrates fuit, Socrates non fuit, eodem modo futurum Socrates erit, Socrates non erit. ergo in his omnibus temporibus secundum esse aliquid vel non esse id est secundum ponere et auferre tota enuntiationis vis est. hoc ergo est quod ait de eo quod est aliquid vel non est, quemadmodum tempora divisa sunt, tamquam si diceret: de eo quod est aliquid vel non est vox enuntiativa significat vel in praesens vel in futurum vel in praeteritum, quemadmodum ipsa tempora dividuntur. cur autem talis ordo fuerit definitionis, paucis absolvam. prius enim de nomine, post de verbo, hinc de oratione, rursus de enuntiatione, dehinc de adfirmatione, postremo de negatione disseruit. omne conpositum suis partibus posterius est, omne genus suis partibus prius: ergo in conpositis partes toto priores sunt, in generibus et speciebus partes toto posteriores. rursus in conpositis totum partibus posterius, in speciebus et generibus totum partibus prius est. ergo quoniam verba et nomina neque adfirmationis neque negationis neque enuntiationis neque orationis species erant, sed quaedam horum omnium partes, quibus haec omnia
p. 335 iungerentur, oratio autem | genus enuntiationis, enun-

1 tempus *om.* F 4 uel non F 5 et] ac F 6. 7. enuntiatio — auferat *om.* F[1] 9 eodemq; E[1]? 18 diuidantur F (*corr.* F[2]) 23 prius est E[1]? 25 pariter S (*corr.* S[2]) 26. 27 et generibus] et in (?) specieb; F (*in marg.* et generib; F[1]?)

tiatio adfirmationis et negationis, adfirmatio prior negatione, scilicet secundum prolationem, sicut ipse testatus est: ergo quoniam haec omnia et oratio et enuntiatio et adfirmatio et negatio verbis et nominibus coniunguntur, his omnibus nomina et verba priora sunt. nomine autem res aut per se subsistens aut tamquam per se subsistens significatur, verbo vero accidens designatur et velut alii accidens, quod ex supra dictis planum est. quod autem per se consistit prius est: ⟨prius est⟩ ergo id quod nomen significat quam id quod verbum: quare verbo prius est nomen. ergo quoniam nomen et verbum oratione, enuntiatione, adfirmatione et negatione priora sunt (partes enim priores sunt his quae conponuntur), iure haec ante omnia definita sunt. quoniam vero nomen prius est verbo, prius nomen, postea vero definitum est verbum. sed quia omne genus speciebus suis prius est, post haec id est nomen et verbum orationem definitione descripsit, quae et proximum enuntiationis genus esset et superius adfirmationis et negationis; post orationem vero enuntiationem, quae cum sit species orationis, adfirmationis tamen et negationis esset genus; post enuntiationem vero adfirmationem, quae quamquam negationi aequaeva species esset secundum genus proprium id est enuntiationem, in prolatione tamen prior esset, ut ipse supra iam docuit dicens: est autem una prima oratio enuntiativa adfirmatio, deinde negatio. sed quoniam superius nobis dictum

1 et *om.* S^1 prior b: prior oratio *codices* 2 prolationem] platonem T^2 6 nomina S^1 8 quo F 10 *alt.* prius est *ego add.: om. codices* *post* significat *add.* s. prius S^2, prius E^1? est prius F^1? prius est T^1 14 conponunt STE^1 16 vero *om.* F (*add.* F^1) uerbum definitum est F 18 et orationem F 19 esset genus F 22 tamen *post* negationis T (*transp.* T^1?) 23 orationem F (*suprascr.* affirmationem F^2?) 24 aequa F (*corr.* F^1?) 27. 28 deinde] et F, et deinde F^1? 28 a nobis S^2T

est has eum quinque res definire velle: quid sit dictio, quid enuntiatio, quid adfirmatio, quid negatio, quid contradictio, dictionem quid sit ostendit per id quod ait: nomen ergo et verbum dictio sit sola, enuntiationem vero per id quod ait: est autem simplex enuntiatio vox significativa de eo quod est aliquid vel non est, quemadmodum tempora divisa sunt, adfirmationem vero ⟨per id quod ait: adfirmatio vero⟩ est enuntiatio alicuius de aliquo; negationem quoque definivit dicens: negatio vero enuntiatio alicuius ab aliquo. restat ergo de contradictione disserere. quid sit ergo contradictio ipse persequitur dicens:

Quoniam autem est enuntiare et quod est non esse et quod non est esse et quod est esse et quod non est non esse, et circa ea quae sunt extra praesens tempora similiter omne contingit quod quis adfirmaverit negare et quod quis negaverit adfirmare: quare manifestum est quoniam omni adfirmationi est negatio opposita et omni negationi adfirmatio. et sit hoc contradictio, adfirmatio et negatio oppositae.

Expeditis omnibus, quae sese explicaturum esse promiserat, nunc ad reliquam contradictionem ordine venit eamque ab adfirmationibus negationibusque repetit dicens omnibus adfirmationibus posse proprias negationes opponi et omnibus negationibus proprias

2 quid neg.] deinde negatio F 8.9 per—vero *ego add.: om. codices* (uero ostendit quid sit G^2) 9 est *ego*: est autem *codices* 11 enuntiatio *om.* F^1 ab] de F 12 igitur de F 13 sequitur F 15 et quod est esse *om.* F 17 tempora $\Sigma^1\mathfrak{T}$: tempus *ceteri* *post* similiter *add.* enim $\mathfrak{T}^2$ 17. 18 contigit T 20 neg. est $\Sigma\mathfrak{T}$ 23 opposita. DE CONTRADICTIONE F 26 et negationibus F 26. 27 repetit S^1?T: repperit *ceteri*

rursus ex adverso adfirmationes posse constitui. hoc autem hinc sumitur: quoniam novimus alias res esse, alias non esse et quoniam nos ipsi dicere possumus et sentire alias res esse, alias non esse, ex his quattuor enuntiationes fiunt, geminae contradictiones. si quis enim id quod est dicat non esse, ut si vivente Socrate dicat *Socrates non vivit,* quod est negat et erit negatio falsa; rursus si quis id quod non est esse confirmet, ut si non vivente Socrate dicat *Socrates vivit,* haec rursus adfirmatio falsa est; si quis etiam id quod est esse enuntiatione constituat, ut si vivente Socrate dicat *Socrates vivit,* vera erit adfirmatio; sin vero quod non est esse negaverit, est negatio vera, ut si quis non vivente Socrate dicat *Socrates non vivit.* ex his igitur id est ex adfirmatione vera et negatione falsa et rursus ex negatione vera et adfirmatione falsa quattuor quidem sunt enuntiationes, sed in duabus adfirmatio, in duabus negatio continetur, contradictiones vero duae. hoc est enim quod ait: quoniam autem est enuntiare et quod est non esse, falsam enuntiationem negationis ostendit; quodque addidit et quod non est esse, falsam adfirmationem in enuntiatione proposuit. illud quoque quod dixit et quod est esse, enuntiationem designat, qua id quod est | esse vera adfirmatione profertur; amplius [p. 336] quod ait et quod non est non esse, verae negationis specimen dedit. quare si et quod est vere potest dici esse et idem quod est falso potest praedicari non esse et id quod non est vere potest enuntiari non esse et id quod non est falso esse poterit

5 enuntiationibus SE 8 rursum T 9 confirmat F 10 etiam *om.* F, etitiam T, autem? *an* iterum? 12 dicit E (*corr.* E^1?) 15 *alt.* ex *om.* F 19 est *om.* T 20 et *om.* F 24. 25 qua id *in ras.* F^2, quid S (*corr.* S^1?), qua *om.* E (*add.* E^1), quia T 27 et *om.* F^1 29. 30 pronuntiari F (*corr.* F^1?) 30 *alt.* esse *om.* F^1

adfirmari, manifestum est omnem adfirmationem habere aliquam contradictionem negationis oppositam et omnem rursus negationem ⟨ad⟩ adfirmationis oppositionem facere contradictionem. etenim si omne quod quis adfirmat negari poterit et quod quis negat poterit adfirmari, quis dubitet nec adfirmationem posse constitui cui non negatio contradicat nec negationem cuius nulla adfirmatio valeat inveniri? omnis igitur adfirmatio negationem et negatio habet oppositam adfirmationem: est igitur contradictio adfirmatio et negatio oppositae. quid autem sit oppositio posterius dicendum est aut quid sit contradictio post diligentissima ratione monstrabo. quod autem ait et circa ea quae sunt extra praesens tempora, tale est tamquam si diceret: sicut adfirmatio et negatio in praesenti tempore fieri potest, ita etiam vel in praeterito vel in futuro. nam sicut potest id quod est esse constitui, ita potest id quod fuit fuisse proponi et id quod futurum est in spem futuri temporis adfirmari, ut cum dicimus *Socrates fuit, sol aestate in cancro futurus est.* eodem ergo modo et de futuro et praeterito adfirmatio et negatio constituitur, quemadmodum de praesenti. futurum autem et praeteritum extrinsecus est et praeter praesens tempus: illud enim veniet, illud recessit. recte igitur etiam circa ea quae sunt extra praesens tempora dixit huiusmodi posse adfirmationes negationesque evenire. circa enim praeteritum et futurum, quod est extrinsecus a praesenti tempore, similiter omne contingit (ut ipse ait) quod quis adfirmaverit negare et quod

3 ad *ego add.: om. codices* 3. 4 oppositione S[2] 5. 6 affirmari poterit F 13 ait *om.* S[1]F[1]E (*add.* E[1]) 14 tempora b: tempus *codices* (*item* 26) 15 tamquam] ac F 21. 22 et de pr. F 22 uel constituuntur *in marg.* E[1]? 25 etiam *in ras.* E 27 negationes affirmationesque F 28 enim] eam S (*corr.* S[2])

quis negaverit adfirmare. unde fit ut in omnibus temporibus illud constet omni adfirmationi posse opponi negationem omnique negationi oppositam adfirmationem posse constitui. nunc autem qualis debeat sumi oppositio in adfirmatione et negatione demonstrat. hoc enim est contradictio adfirmatio et negatio oppositae. quod si hae oppositae constituunt contradictionem, qualis in his debet esse oppositio quae contradictionem constituit recte persequitur.

Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem aequivoce et quaecumque cetera talium determinamus contra sophisticas inportunitates.

Cum duobus terminis simplex propositio constet et unus subiectus sit, alius praedicetur, subiectus autem sit qui primus dicitur, praedicatus vero qui posterius, dicit illam oppositione adfirmationem et negationem integram constituere contradictionem, quae idem subiectum habeant, idem etiam praedicatum, ut neque subiectum neque praedicatum plura significet. alioquin non erit contradictio nec aliqua oppositio. ut cum dico *Socrates albus est* et alius dicit *Aethiops albus non est*, haec adfirmatio atque negatio non sunt oppositae, idcirco quia est aliud subiectum et idem praedicatum. in adfirmatione enim *Socrates* subiectus fuit, in negatione *Aethiops*. rursus cum dico *Socrates albus est* et alius dicit *Socrates philosophus non est*, nec haec rursus negatio contra adfirmationem retinet oppositionem, ideo quia aliud praedicatum in utrisque proponitur.

1 quis *om.* F ut *om.* S[1] 9 constituat F (*corr.* F[1]?) 12 argumentorum (argumentatorum Σ[1]) sophisticas Σ𝔗 15 est S (*corr.* S[2]) 16 prius? *an* posterior? 17 illam S: illa *ceteri* oppositionem ST (*corr.* S[2]T[2]) 18 integram *om.* T[1] 19 habeat F 21 neque F 23 atque] et F 26 cum] enim F, enim cum F[2] albus non S (non *eras.*) 29 praeponitur S[1]

in adfirmatione enim *album* praedicatum est ad Socraten, in negatione *philosophus*. quod si utraque sint diversa, multo magis nulla fit oppositio: ut cum dico *Socrates philosophus est*, si respondeat alius *Plato Romanus non est*, hic neque idem subiectum est neque idem praedicatum et plus istae diversae sunt et nulla contra se oppositione oppositae atque ideo possunt utraeque esse verae et si ita contingit utraeque falsae nec non etiam una vera, una falsa. quae enim se non perimunt, nihil eas inpedit aut utrasque falsas aut utrasque veras aut unam veram, falsam aliam reperiri. quare quorum vel aliud subiectum est vel aliud praedicatum, illa opposita esse non dicimus. unde fit ut nec illa quoque quae plura significant, si subiecta aut praedicata sint, contradictoriam negationem valeant custodire. | p. 337 si quis enim nomen aequivocum subiciat et aliud praedicet et si quis contra huiusmodi adfirmationem constituat negationem, non faciet oppositionem. ut cum dico *Cato se Uticae occidit*, nomen hoc quod dicitur *Cato* aequivocum est. potest enim et orator intellegi et hic qui exercitum duxit in Africam. si quis igitur dicat *Cato se Uticae occidit*, potest fortasse intellegi de Catone Marciae, si quis respondeat *Cato se Uticae non occidit*, potest de Catone Censorio constituisse negationem. sed quoniam diversus est Cato Censorius Catone Marciae et nomen ipsum Catonis diversa significat, diversae a se erunt adfirmatio et negatio et non id omnino perimit negatio, quod adfirmatio constituit. adfirmatio enim constituit Marciae Catonem se Uticae peremisse, ne-

2—4 quod — est *om.* F[1] 7 opposite T: compositae *ceteri* 8 simul esse b contigit S[1]F[1]E[1] 11 *alt.* aut *om.* T[1] aliam falsam T alteram b 12 quorum quare T (*transp.* T[2]) 15 neg.] oppositionem? *an* adf. et neg.? 17 praedicat F[1] 19 cato *om.* F[1] 22 affricam SF 26 Catone] cato S, et cato S[2] 27 diversa] diuersi S (*corr.* S[2])

gatio vero dicit Catonem, si ita contigit, oratorem non se Uticae peremisse. quare non constituunt verum inter se falsumque, idcirco quod a se diversae sunt. nam utrumque verum est: et quod se Cato Uticae occidit scilicet Marciae et quod se Cato Uticae non occidit scilicet orator. atque hic aequivocum subiectum fecit, ut haec adfirmatio et negatio oppositionem nullo modo constituerent. quod si praedicatum fuerit aequivocum, eodem modo contradictio non fit. dicat enim quis quoniam *Cato fortis est* et de Catone praedicet fortitudinem mentis dicens aliusque respondeat *Cato fortis non est* ad inbecillitatem corporis spectans: ita igitur aequivocatio fortitudinis ambiguitatem fecit, quae oppositionem nulla ratione conponeret. et si uterque terminus et subiectus et praedicatus aequivoci fuerint, multo magis diversae a se erunt propositiones et non oppositae nec inter se verum falsumque dividentes, sed utrasque veras, interdum utrasque falsas esse contingat. quare unum oportet esse subiectum unumque praedicatum, ut id quod adfirmatio praedicavit et iunxit, idem negatio dividat et abiungat et id de quo subiecto adfirmatio praedicavit de eodem negatio neget. nam si sit uterque aequivocus terminus aut quilibet unus eorum, fieri potest ut aliud tollat negatio quam adfirmatio posuit itaque nulla fit oppositio. quare non ita faciendum est, sed idem subiectum et praedicatum in adfirmatione esse debet, idem in negatione. atque hoc est quod ait: d i c o a u t e m o p p o n i e i u s d e m d e e o-

1 contingit b 3 inter se *om.* F[1] 4 cato se F 6 non *om.* S[1] 10 enim *om.* F[1] quis quoniam T: quisquam *ceteri* 10 — 12 Cato — respondeat *om.* T[1] 14. 15 conponeret *om.* S[1] 18. 19 interdum *bis ponendum videtur* 19 contingit b 20 id *om.* F[1] 29 *sq.* opponi eiusdem de eodem b: opponi negationi adfirmationem quae eiusdem praedicati sit de eodem subiecto *codices* eodem, non autem aequivoce b

dem. quod enim ait eiusdem ad praedicatum rettulit, quod de eodem ad subiectum et subaudiendum est dico autem opponi negationem eiusdem praedicati de eodem subiecto, sed ut non sint aequivoca neque subiectum neque praedicatum et multo magis utraque, sed unum aliquid significent. quod per hoc dixit non autem aequivoce. nec sola, si non sit, aequivocatio firma est ad constituendam oppositionem. multa enim sunt quae in sophisticis elenchis contra eos qui argumentis fallacibus verae rationis viam conantur evertere determinavit, quemadmodum faciendae essent propositiones et quemadmodum invenienda argumentatorum fallacia. quod hic ait: et quaecumque cetera talium determinamus contra sophisticas inportunitates, tamquam si diceret: dico quidem opponi adfirmationi negationem eiusdem praedicati de eodemque subiecto, non autem aequivoce: hoc et quaecumque alia sunt, quae in sophisticis elenchis determinata sunt contra argumentatorum inportunitates. et hic quidem, quoniam aliud negotium erat, commodissime breviterque perstrinxit. nos autem quid in sophisticis elenchis determinaverit ad constituendam oppositionis contradictionem, quantum brevitas patitur, non gravamur adponere. non enim solum si aequivocatio in propositionibus conlocetur nulla fit contradictio, verum etiam si univocatio in negatione ponitur, illa oppositio contradictionem penitus non habebit. est enim oppositio habens contradictio-

3. 4 negationi affirmationem quae eiusdem praedicati sit T^2 7 dixit quod ait b 8 forma S (*corr.* S^2), norma? ratio firma b sit F (*corr.* F^2) 12 faciendi F, oppos.? 13 argumentorum SF^1E 14 determinauimus E^2 17 que (*vel* quae) *del.* S^2F^2 17. 18 non autem aequivoce *add.* S^2F^2, *om. ceteri* 18 hoc *del.* S^2F^2 19 argumentorum $S^1F^1T^1$ 21 constrinxit F 22. 23 constituendas opposit. contradictiones F

nem, in qua adfirmatio si vera est negatio falsa sit, si negatio vera est fallax adfirmatio videatur. positis ergo secundum univocationem terminis utrasque simul et adfirmationem et negationem veras esse contingit, ut si quis dicat *homo ambulat, homo non ambulat*: adfirmatio de quodam homine vera est, negatio de speciali vera. sed specialis homo et particularis univoca sunt: quocirca sumptis univocis contradictio non fit. at vero nec si ad aliam et aliam partem adfirmatio negatioque ponatur, fit in ipsis ulla veri falsique divisio, sed utrasque veras esse contingit: ⟨ut⟩ cum | dico p. 338 *oculus albus est, oculus albus non est.* in alia enim parte albus est, in alia parte albus non est: atque ita et negatio vera est et adfirmatio. nec si ad aliud atque aliud referens dicat, ulla inde contradictio procreatur, ut cum dico *decem dupli sunt, decem dupli non sunt.* nam si ad quinarium referam, vera est adfirmatio, si ad senarium, vera negatio. nec si diversum tempus in adfirmatione ac negatione sumatur, ut cum dico *Socrates sedet, Socrates non sedet.* alio enim tempore sumpto sedere veram facit adfirmationem, alio tempore non sedere veram negationem. amplius quoque si diverso modo quis dicat in negatione quod aliter in adfirmatione proposuit, vim contradictionis intercipit. si quis enim dicat adfirmationem potestate, negationem vero actu, possunt et adfirmatio et negatio uno tempore congruente veritate constitui: ut si quis dicat *catulus videt, catulus non videt.* potestate enim videt, actu non videt. quocirca oportet fieri si facienda est

3 igitur F 4 et neg. *om.* S^1 7 uera est F 8 non *om.* E (*add.* E^1) 9 *post* et *add.* ad E^2 11 ut *add.* b: *om.* *codices* 12 enim *om.* F (*add.* F^1) 14 ad *om.* F^1 15 ulla *ego*: nulla *codices* (nullā F) inde *om.* F 18 uera est F 19 ac] et F 21 sumpto *ego*: sumptus SFT, sumptum E facit ueram F 22 facit neg. E 23 aliter *ego*: ait S, iam S^2 *et ceteri* (ante?) 24 pro *om.* F 28 enim *om.* T 29 est *om.* F^1

contradictio eiusdem (ut ipse ait) praedicati de eodem subiecto, non aequivoce, neque univoce, ad eandem partem, ad idem relatum, ad idem tempus, eodem modo constitui. quae omnia in sophisticis elenchis diligentissime persecutus est. nunc pauca commemorans distulit in illius libri integram disputationem. est autem enuntiatio de eo quod est aliquid esse vel non esse: adfirmatio quidem de eo quod est esse, ut *Plato philosophus est*; negatio vero de eo quod est non esse, ut *Plato philosophus non est.* haec utraque enuntiatio *Plato philosophus est, Plato philosophus non est* sese perimentia et in contrarium quasi quodam locata litigio faciunt contradictionem. contradictio vero est oppositio adfirmationis et negationis, in qua neque ambas falsas neque ambas veras esse contingit, sed unam semper veram, alteram vero falsam. si qua autem sunt huiusmodi, in quibus verum falsumque adfirmatio negatioque non dividat, in illis aliquid diversum et non ad oppositionem integrum reperitur. dicit autem Porphyrius argumentum esse ad id quod dicimus adfirmationem negationi ita oportere opponi, ut una vera opposita in alteram mox falsitas veniat, communem inter nos consuetudinem conloquendi. quando enim quis aliquid esse dixerit, idem alius negarit, unum ipsorum verum dicere, mentiri alium suspicamur. amplius quoque si aliquid aut est aut non est mediumque inter esse et non esse nihil poterit

1 uti S predicatio T 2 unice S (*corr.* S²) 3 *prius* idem] id T 4. 5 elenchis *om.* F 6 illis E² libris S (*corr.* S²) E 10 *alt.* non *om.* S¹ 10—12 haec — non est *om.* F¹ 12 perimunt T 15 contingat S² *et ceteri* 16 qua T: qui E *et ut videtur* SF, quae S²F² 17 sint FE 19 ad oppositionem] adpositionem SF, oppositione S²F² integram F (*corr.* F²) 23 communi — consuetudine SFT 24 aliquid] aliud S (*corr.* S²) et idem b 24. 25 negant T, negauerit T¹? 25 aliud SF (*corr.* S²F²) 26 *et* 27 est] esse F *utroque loco* (*corr.* F²)

inveniri, adfirmatio autem ponit esse aliquid idemque aufert negatio et est contradictio adfirmatio et negatio oppositae, talis oppositio integram facit contradictionem, in qua adfirmatio et negatio utraeque verae esse non possint. adfirmationis autem negationisque natura ad qualitatem quandam refertur. qualitas enim quaedam est adfirmatio atque negatio. praeter hanc vero qualitatem est etiam quantitas propositionum, de qua posterius paulo dicendum est. sed volens Aristoteles quid esset contradictio nos docere, prius ubi esset ostendit. in oppositione enim contradictionem omnem esse necesse est. quare quoniam contradictio in oppositione est, qualis autem oppositio hanc contradictionem faciat, adhuc ignota est estque haec oppositio aut in qualitate propositionum aut in quantitate aut in utroque et de qualitate propositionum, quae in adfirmatione et negatione consistit, dictum est: nunc de quantitate dicetur, ut ea quoque cognita perspiciatur, in qualitate an in quantitate an in utroque propositionum contradictio sit.

7. Quoniam autem sunt haec quidem rerum universalia, illa vero singillatim; dico autem universale quod in pluribus natum est praedicari, singulare vero quod non, ut homo quidem universale, Plato vero eorum quae sunt singularia: necesse est autem enuntiare quoniam inest aliquid aut non aliquotiens quidem eorum alicui quae sunt universalia, aliquotiens autem eorum quae sunt singularia. |

4 simul esse b 5 autem *om.* T 7 quaedam] quae F (*corr.* F^1?) est *post* negatio F atque] et F 10 dicere F (*corr.* F^2) 11 esset *om.* S^1 19 in] an in S^{2}F^2 20 fit E 21 sunt *om.* Σ𝔗 22 singularia b autem *del.* S^2 23 pluralibus T 25 uniuersale est F𝔗^2 sunt *om.* T^1 26 autem *del.* E^1? 27 aut non *om.* F^1 29 autem] uero Σ𝔗 eorum *om.* Σ𝔗

p. 339 Omnis propositio significationis suae proprietates ex subiectis intellectibus capit. sed quoniam necesse est intellectus rerum esse similitudines, vis propositionum ad res quoque continuatur. atque ideo cum aliquid vel adfirmare cupimus vel negare, hoc ad intellectus et conceptionis animi qualitatem refertur. quod enim imaginatione intellectuque concipimus, id in adfirmatione aut in negatione ponentes adfirmamus scilicet vel negamus. et principaliter quidem ab intellegentia propositiones vim capiunt et proprietatem, secundo vero loco ex rebus sumunt ex quibus ipsos intellectus constare necesse est. unde fit ut et quantitate propositio et qualitate participet: qualitate quidem in ipsa adfirmationis et negationis prolatione, quam ex proprio quis iudicio emittit ac profert; quantitate vero ex subiectis rebus quas capiunt intellectus. videmus namque alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quae in alium convenire non possint nisi in unam quamcumque singularem particularemque substantiam. alia est enim qualitas singularis, ut P l a t o n i s vel S o c r a t i s, alia est quae communicata cum pluribus totam se singulis et omnibus praebet, ut est ipsa humanitas. est enim quaedam huiusmodi qualitas, quae et in singulis tota sit et in omnibus tota. quotienscumque enim aliquid tale animo speculamur, non in unam quamcumque personam per nomen hoc mentis cogitatione deducimur, sed in omnes eos quicumque humanitatis definitione participant. unde fit

1 proprietatem b 4 quoque] $\overset{o}{\mathrm{q}}$ F (*corr.* F^2) constituat F, continuat F^2T 8 aut in] et F 13 *alt.* qualitatē *et* 15. 16 quantitatē F (*corr.* F^2) 17 esse *post* rebus T 18 aliam S^1?F^2, aliis E possunt F, non possint] nequeunt T 19 quamque FT ac particularem F 21 vel *om.* T^1 22 se *om.* T^1 26 in *om.* S^1 quamcumque T?: quamque T^2 *et ceteri* (quanq; S) per *add.* S^1?¦F^2E^1, *om.* SFTE 27 deducimus T in *om.* S^1 27. 28 *post* quicumque in *vel* ex *erasum in* F 28 participent T (*corr.* T^1?)

ut haec quidem sit communis omnibus, illa vero prior incommunicabilis quidem cunctis, uni tamen propria. nam si nomen fingere liceret, illam singularem quandam qualitatem et incommunicabilem alicui alii subsistentiae suo ficto nomine nuncuparem, ut clarior fieret forma propositi. age enim incommunicabilis Platonis illa proprietas Platonitas appelletur. eo enim modo qualitatem hanc Platonitatem ficto vocabulo nuncupare possimus, quomodo hominis qualitatem dicimus humanitatem. haec ergo Platonitas solius unius est hominis et hoc non cuiuslibet, sed solius Platonis, humanitas vero et Platonis et ceterorum quicumque hoc vocabulo continentur. unde fit ut, quoniam Platonitas in unum convenit Platonem, audientis animus Platonis vocabulum ad unam personam unamque particularem substantiam referat; cum autem audit hominem, ad plures quosque intellectum referat quoscumque humanitate contineri novit. atque ideo quoniam humanitas et omnibus hominibus communis est et in singulis tota est (aequaliter enim cuncti homines retinent humanitatem sicut unus homo: si enim id ita non esset, numquam specialis hominis definitio particularis hominis substantiae conveniret): quoniam igitur haec ita sunt, idcirco homo quidem dicitur universale quiddam, ipsa vero Platonitas et Plato particulare. his ergo ita positis quoniam universalis illa qualitas et in omnibus potest et in singulis praedicari, cum dicimus homo ambiguum est et dubitari potest utrum de speciali dictum sit an de aliquo particulari,

4. 5 substantiae F 6 propositio T 7 proprietas illa F appellatur T eodem? 9 possumus F T E² 10 hanc S (*corr.* S¹?) 11 est *om.* F¹ 14 Platonem] hominem F (*corr.* F²) 16 referatur S E (*corr.* S² E²), referet F (*corr.* F²) 17 quoque F² 18 humanitatem S F continere S² 20 enim *del.* S² F² E² 24 dicitur homo (*om.* quidem) F

idcirco quod nomen hominis et de omnibus dici potest et de singulis quibusque qui sub una humanitatis specie continentur. quare indefinitum est, utrum de omnibus dictum sit id quod diximus homo an de una quacumque individua hominis et particulari substantia. hanc igitur qualitatem humanitatis si ambiguitate intellectus separare nitamur, determinanda est et aut in pluralitatem distendenda aut in unitatem numeri colligenda. nam cum dicimus homo indefinitum est utrum omnes dicamus an unum, sin vero additum fuerit omnis, ut sit praedicatio omnis homo, vel quidam, tunc fit distributio et determinatio universalitatis et nomen quod universale est id est homo universaliter proferimus dicentes omnis homo aut particulariter dicentes quidam homo. omnis enim nomen universalitatis significativum est. quocirca si omnis quod universale significat ad hominem quod idem ipsum universale est adiungatur, res universalis, quae est homo, universaliter praedicatur secundum id quod definitio ei adicitur quantitatis. sin vero dictum fuerit quidam homo, tunc universale, quod est homo, addita particularitate per id quod ei adiectum est quidam particulariter profertur et dicitur res universalis prolata particulariter. sed quoniam particularis
p. 340 | est praedicatio quidam homo, particularis rursus praedicatio Platonis (de uno enim dicitur quidam homo et de uno dicitur Plato), non eodem modo utraeque particulares esse dicuntur. Plato enim unam ac definitam substantiam proprietatemque demonstrat, quae convenire in alium non potest, quidam homo vero quod dicitur particularitate quidem ipsum nomen uni-

2 una *om.* b 5 quacumque *ego*: quaque *codices* 7 seperare F (*corr.* F²) 8 unitatem S²: unitate *ceteri* 14. 15 omnis — dicentes *om.* F¹ 22 ei] et F 23 uniuersalis res T 30 in alium conuenire T aliam F (*corr.* F¹) 31 particularite S F, particulariter S²F²

versale determinat, sed si deesset quidam, id quod dicimus homo universale ac per hoc ambiguum permaneret, quod vero dicimus Plato numquam esse poterit universale. nam etsi quando nomen hoc Plato pluribus inponatur, non tamen idcirco erit hoc nomen universale. namque humanitas ex singulorum hominum collecta naturis in unam quodammodo redigitur intellegentiam atque naturam, nomen vero hoc quod dicimus Plato multis secundum vocabulum fortasse commune esse videretur, nulli tamen illa Platonis proprietas conveniret, quae erat proprietatis aut naturae eius Platonis qui fuit Socratis auditor, licet eodem vocabulo nuncuparetur. hoc vero ideo quoniam humanitas naturalis est, nomen vero proprium positionis. nec hoc nunc dicitur quod nomen de pluribus non potest praedicari, sed proprietas Platonis. illa enim proprietas naturaliter de pluribus non dicitur, sicut hominis, et ideo incommunicabilis (ut dictum est) qualitas est ipsa Platonitas, communicabilis vero qualitas universalis quae et in pluribus et in singulis est. unde fit ut cum dico omnis homo in numerum propositionem tendam, cum vero dico Socrates aut Plato non in numerum emittam, sed qualitatem proprietatemque unius in suae individuae singularisque substantiae unitatem constringam et praedicem. quare in hoc quoque maxime hae duae particularitates quidam homo et Plato distant, quod cum dico Plato quem hominem dixerim vocabulo designavi proprietatemque uniuscuiusque quem nomino, cum vero dico

11 conueret T (*corr.* T[1]) proprietas aut natura? 12 adiutor F (*corr.* F[2]) 13 ideo *om.* F (*add.* F[1]) 17 sicut] quemadmodum F 18 est *om.* F[1] 19 est *om.* F[1] 20 *prius* et *om.* F[1]T[1] 24 in suae] cuiusque F 24. 25 sua indiuidua singularique substantia S[2]E[2]B 25 unitatem T *et in marg.* G: *om. ceteri* 28 designiui T (*corr.* T[1]) 29 *prius* que *om.* F[1] dicam F

quidam homo, numerum tantum reieci et ad unitatem propositionem redegi, de quo autem dicam haec particularitas mihi non subdidit. quidam enim homo potest esse et Socrates et Plato et Cicero et unusquisque singulorum quorum proprietates a se in singularitatis ratione et natura diversae sunt. unde commodissime Theophrastus huiusmodi particulares propositiones, quales sunt quidam homo iustus est, particulares indefinitas vocavit. partem namque tollit ex homine quod est universale vel vocabulo vel natura, quae tamen ipsa sit pars et qua proprietate descripta, non determinat nec definit. unde universale vocavit quod de pluribus naturaliter praedicatur, non quemadmodum nomen Alexandri de Troiano et de Macedone Philippi filio et de pluribus dicitur. hoc enim positione de pluribus dicitur, illud natura. et persubtiliter ait quod in pluribus natum est praedicari. est enim haec universalitas naturalis. illam vero nominis reique proprietatem quae particularis est singularem vocavit dicens: Plato vero eorum quae sunt singularia. quod autem secutus est dicens: necesse est autem enuntiare quoniam inest aliquid aut non aliquotiens quidem eorum alicui quae sunt universalia, aliquotiens autem eorum quae sunt singularia, huiusmodi est tamquam si diceret: omnis quidem adfirmatio et negatio inesse aut non inesse demonstrat. et quidquid enuntiatur aut de eo quod est esse proponitur, ut Plato philosophus est (haec enim propositio Platoni philosophiam inesse constituit), aut de eo quod est

1 tamen F 4 *prim.* et *om.* T 5 proprietas E (*corr.* E¹) 12 terminat F (*corr.* F¹?) nec] non F (*corr.* F¹?) 13 praedicatur ut homo b non TBG²E²: *om. ceteri* non quod positione b 15 machedone *codices* Philippi filio et E²: et philippi filio *codices* et *om.* b 19 rei T (q; *add.* T¹?) 21 sunt *om.* T¹ 27 non esse E (in *add.* E¹) 28 inesse?

non inesse, ut Plato philosophus non est: a Platone enim philosophiam dividens eidem philosophiam non inesse proponit. ergo quoniam necesse est aut aliquid alicui inesse dicere aut aliquid alicui non inesse, illud quoque necesse est id cui inesse aliquid dicimus aut universale esse (ut cum dicimus homo albus est albedinem universali rei inesse monstramus id est homini) aut certe particulare ac singulare, ut si quis dicat Socrates albus est: albedinem enim Socrati singulari substantiae et proprietati incommunicabili inesse signavit. sed in singularibus sive adfirmetur aliquid sive negetur unus oppositionis modus est, qui vim contradictionis optineat. nam quoniam singulare atque individuum nulla sectione dividitur, secundum ipsum quoque facta contradictio simplex erit. in his autem quae in universalibus fiunt non est unus modus contradictionis. nam cum dico Socrates homo est, Socrates homo non est, sola huiusmodi oppositio, si omnia | illa conveniant quae contra argumentatorum p. 341
inportunitates supra iam dicta sunt, ad faciendam contradictionem idonea reperitur. sin vero tale aliquid subiectum sit de quo aliquid praedicetur quod sit universale et in pluribus (ut ipse ait) natum sit praedicari, non est simplex oppositio contradictionis. sunt enim earum propositionum quae de universalibus rebus fiunt tres differentiae: una quae omnis conplectitur, ut cum dico omnis homo animal est; alia quae ex indefinita multitudine et innumera pluralitate ad unum propositionis vim colligit atque constringit.

1 a TBE^2: *om. ceteri* 1. 2 haec enim a Pl. b 3 ponit S (*corr.* S^2) 5 id *ego*: ut *codices* (*supra* ut *scr.* s. intellegamus S^2, ut intellegamus E^2) *an* ut cui inest aliquid dicamus? 9 Socrati] socratis S^2 10. 11 significavit b 17. 18 socrates homo non est socrates homo est S (*corr.* S^2) 19 argumentorum SFT (*corr.* $S^2 F^1 ? T^1 ?$) 21. 22 aliquod T^2 26 omnes F 28 infinita? 29 unam F collit T (*corr.* T^1)

haec huiusmodi est tamquam si quis dicat quidam homo animal est. alia vero est quae neque in pluralitatem propositionem tendit neque in particularitatem redigit, ut ea quae sine ulla determinatione ponitur, ut est homo animal est, homo animal non est: hic enim nec quidam, quod particularitatis, nec omnis, quod est universalitatis, adiunximus. unde fit ut singularitas simpliciter praedicetur, universalitas vero aliquotiens universaliter, ut omnis homo animal est: homo res universalis universaliter praedicata est. nam cum sit homo universalis, quod ei adiectum est omnis universalitatem universaliter appellari fecit. rursus est ut universalitas particulariter praedicetur, ut cum dico quidam homo animal est: quidam particulare determinat, sed iunctum ad hominem universalem substantiam particulariter praedicari fecit. est quoque universale non universaliter praedicare, quotiens sine adiectione universalitatis vel particularitatis simpliciter nomen universale ponitur, ut est homo animal est. determinationes autem dicuntur quae rem universalem vel in totum fundunt, ut omnis, vel in partem contrahunt, ut quidam. omnis vero vel quidam quantitatem propositionis determinant, quae quantitas iuncta cum qualitate propositionum variatur quattuor modis (qualitas autem propositionum in adfirmatione et negatione est): aut enim universalem rem universaliter praedicat adfirmative, ut omnis homo animal est, aut universalem rem particulariter adfirmative, ut quidam homo animal est, aut universalem rem universaliter negative, ut nullus homo lapis est, aut universalem rem particulariter negative, ut quidam homo lapis non

4 ut *delendum?* 6 huic E neq; F (*prius*) 12 uniuersaliter uniuersalitatem S (*transp.* S²) 13 *prius* ut *om.* F¹T¹ 17 universaliter] uniuersale E (*corr.* E¹?) nec particulariter *add.* S³ 21 *prius* in *om.* T¹ 28. 29 particulariter — rem *om.* S¹ 29 universaliter *om.* F¹

est. oportet autem in his quae universali determinatione proponuntur in ipsis determinationibus fieri negationem, ut quoniam determinatio universalis rei est universaliter, cum dicimus omnis homo iustus est, si universaliter negabimus, dicamus nullus homo iustus est. et quod aio nullus eam universalitatem quae est omnis intercipit, non eam quae est homo. rursus si idem ipsum omnis homo iustus est negare particulariter velim, dicam non omnis homo iustus est per particularem negationem universalitatis vim interimens. in particularibus vero non item. si enim eam quae est particularis determinatio universalis rei, ut est quidam homo iustus est, negare velim, particulariter dicam quidam homo iustus non est. hoc autem idcirco fit, quod habet quandam similitudinem atque ambiguitatem, utrum universaliter an sit particulariter dictum, si in universalibus propositionibus negativae particulae ad praedicationes potius quam ad terminationes ponantur. si enim contra hanc adfirmationem quae est omnis homo iustus est ponam hanc quae dicit omnis homo iustus non est, haec duas res significare videbitur: et quod nullus homo iustus sit, omnem enim hominem iustum non esse proposuit, et quod sint quidam homines non iusti, omnem enim hominem negavit iustum esse. hoc autem nihil inpedit ut aliquis sit iniustus, aliquis iustus. nam si est aliquis iustus, non repugnat ne vera sit propositio quae dicit omnis homo iustus non est. non est enim iustus omnis homo, si alii iusti sint, alii vero iniusti. quare quoniam duplicis significationis est, idcirco universalis negationis definitio, quae est nullus, universalis adfirmationis tollit determinationem, quae est

5 negauimus FE 9 per *om.* T[1] 11 idem T, *supra* item *scr.* uel ita F[2], ita est E[2] enim] eam S (*corr.* S[2]) 16 sit *om.* F[1] 17 in *om.* F 18. 19 determinationes FT 26 aliquis sit F 27 repugnet F 29 sunt T

omnis. atque ideo in particularibus negationibus ad ipsam universalitatem adfirmationum negatio necesse est adponatur, ut in eo quod est omnis homo iustus est: illa est ei opposita negatio quae est non omnis homo iustus est, non illa quae est omnis homo iustus non est, ne sit ambiguum utrum universaliter an particulariter neget. dictum est enim hanc negationem quae est p. 342 omnis homo iustus non est et universalitatis interemptionem designare et particularitatis | propositionem. quotiens vero particulare aliquid tollitur, in his non iam ad determinationem, sed ad praedicatum particula negationis adponitur, ut in eo quod est quidam homo iustus est nullus dicit non quidam homo iustus est. neque enim hic ad determinationem particularem, quod est quidam, negatio ponitur, sed dicimus quidam homo iustus non est, scilicet ad praedicatum quod est iustus. unde etiam ad indeterminatas propositiones, quae sunt sine omnis aut nullius aut alicuius determinatione, ad praedicatum semper adponitur particula negativa, ut est homo iustus est. nemo enim dicit non homo iustus est, sed homo iustus non est. in singularibus quoque non dico non Socrates iustus est, sed Socrates iustus non est. et nisi aliquotiens ambiguitas inpediret, ad praedicatum semper negatio poneretur. sed omnia quaecumque in determinatione ponuntur talia sunt, quae aut totum colligant in adfirmativo, ut est omnis, aut totum perimant in negativo, ut est nullus, aut colligant in adfirmativo partem, ut est quidam, aut interimant in negativo partem, ut quidam non, aut in negativo perimant totum particulariter, ut est non omnis. sed quidam non et non omnis particulares negationes sunt. sive

7 hanc *om.* F 8. 9 intentionem? T (*corr.* T[1]), interemptationem E[2] 14 enim *om.* F 15 ponatur S (*corr.* S[2]) 18 nullius *ego*: nullus *codices* 19. 20 adponatur S 27. 28 ut est — adfirmatiuo *om.* F[1] 27 perimat S 29 in *om.* E 30 negatiuo S[2]F[2]: adfirmatiuo *ceteri*

enim quis partem ex toto subripiat, particulare est quod relinquit, quia a totius perfectione discessit, sive quis totum esse neget, partem relinquat, rursus particulare est quod fit reliquum. nam cum dico quidam homo iustus non est, abstuli partem, et rursus cum dico non omnis homo iustus est, cum negavi omnem, aliquem qui iustus non esset ostendi. haec igitur, omnis et quidam, determinationes planissimae sunt et communi intellegentiae subiectae. has duae particulares respiciunt negationes, ut ea quae est quidam non determinationem particularem negat, ea vero quae est non omnis universalem negat determinationem, sed utraque negationem (ut dictum est) in particularitatem constringunt. quod autem dicimus nullus proprium quoddam videtur esse vocabulum. non omnis enim quod dicitur omnem per adverbium negativum quod est non adimit. rursus cum dicimus quidam non, ei quod est quidam adverbium quod est non additum a subiecto termino particulare separat. nullus vero quid separet in vocabulo ipso non monstrat et videtur quodammodo non potius esse negatio quam adfirmatio. neque enim adverbium est nec coniunctio. adverbium namque atque coniunctio declinationibus carent, nullus vero quod dicimus et generibus subiacet et inflectitur casibus. quid igitur est? an erit nomen? sed nulla negatio nomen esse monstratur. quid sit ergo tali investigatione quaerendum est. videtur enim quod dicitur nullus tale esse tamquam si dicamus nec

1 ex] pro F (*corr.* F[1]) 2 reliquit S[2] a *om.* SGFT perfectionis T decessit STE 4 dicam E 7 quia TE (*corr.* E[2]) 8 planissime T 10 ut in T, ut *delendum? an* 11 *et* 12 neget? 13 utraeque b 13. 14 particularitate FT 15 uideretur T (*corr.* T[1]) 18 *prius* non *add.* S[2]F[2]E[1]?: *om. ceteri* 19 particulare S[2]F[2]E[2]: uniuersale *ceteri* *post* separat *add.* F: uera quoniam quidam homo lapis non est *quae del.* F[2] (*cf. p.* 148, 9) 20 quod S (*corr.* S[2]) seperat F (seperet F[2]) et] ut T (*corr.* T[1]) 27 ergo] igitur F 28 si *om.* F[1]

unus. nam qui dicit nullus homo animal est, tantundem valet quantum nec unus homo animal est. quod vero dicimus ullus hoc ab eo derivatum est quod est unus. diminutio namque unius ullus est tamquam si diceremus unulus. ergo plus negat quisquis etiam diminutionem negat, ut si quis dicat non modo non habet gemmam, quod maius est, verum etiam nec gemmulam, quod est minus. sic ergo qui negare vult etiam unum plus negat si dicat nec ipsum unius diminutivum illud esse quod dicitur: ut si quis velit dicere nec unum esse hominem in theatro, ita dicat: non modo illic unus homo non est, verum nec ullus. cum ergo dicimus nullus, ita proponimus tamquam si dicamus nec ullus. tenet igitur haec in se determinatio, quae est nullus, vicem negationis et nominis. negationis quidem in eo quod est nec, nominis vero in eo quod est ullus, quod est diminutivum unius. ita igitur maxima fit negatio rei parvissimae quod est unus, si ipsius diminutivum quoque subtrahat, quod est ullus. quare et omnem et quendam statim tollit negatio, quae unius quoque ipsius diminutivum praedicatione subducit, ut ea quae est nullus homo iustus est. hoc enim tantum est, tamquam si dicat non ullus homo iustus est, hoc idem valet tamquam si dicatur nec unus homo iustus est. quare quoniam de his sufficienter est dictum, ad Aristotelis verba consequenti ordine veniamus.

Si ergo universaliter enuntiet in universali quoniam est aut non, erunt contrariae enuntiationes. dico autem in universali enuntia-

1 *et* 2 unus] ullus? 2 est *om.* F[1] 3 diriv. STF[2] 7 nec *om.* F[1] 8 gemulam F 11 esse unum F 13 ita *om.* T[1] 16 nominis] omnis S (*corr.* S[2]) 17 nullus S (*corr.* S[2]) 18 est *om.* F[1] 21 negatio *om.* F[1] 22 ut] et F (*corr.* F[2]) 23 enim *om.* SFT diceret F (*corr.* F[2]) 23. 24 nonnullus S (*corr.* S[2]) 28 in *om.* F[1] 30 autem *om.* F[1] 30 *sq.* enuntiatione SF[2]

tionem universalem, | ut omnis homo albus est, nullus homo albus est. p. 343

Demonstrare oppositionem contradictionis intendit. sed quoniam viam reperiendae ordinemque permiscuit, idcirco nos pauca quaedam prius ordinata expositione praedicimus, ne lector confusionis caligine atque obscuritate turbetur. omnium propositionum quae sunt simplices, quas categoricas Graeci vocant, nos praedicativas dicere possumus, quattuor sunt diversitates: aut enim est adfirmatio et negatio universalis, ut est omnis homo iustus est, nullus homo iustus est, aut adfirmatio et negatio particularis, ut est quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est, aut adfirmatio et negatio indefinita, ut homo iustus est, homo iustus non est, aut de singulari subiecto adfirmatio et negatio, ut Cato iustus est, Cato iustus non est. harum vero inter se veritas falsitasque non se habet similiter sed diverse. et prius de universalibus atque particularibus id est de his quae determinatae sunt dicendum est, post de reliquis disputabitur. disponantur igitur adfirmatio universalis quae est omnis homo iustus est et contra hanc negatio universalis quae est nullus homo iustus est, sub his autem, sub adfirmatione quidem universali particularis adfirmatio quae est quidam homo iustus est, sub universali negatione particularis negatio quae est quidam homo iustus non est. hoc autem monstrat subiecta descriptio:

Omnis homo iustus est	Nullus homo iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo iustus non est.

Hae igitur duae universalis adfirmatio et particularis adfirmatio dicuntur subalternae, rursus universalis ne-

4 repperiende S, repperiendi T^2 6 praedicemus b 8 cathegorias T 9 possumus *om.* T (possimus T^2) 12 particulares STE est *om.* F 18 diuersae F (*corr.* F^2) E 19 terminatae FT (*corr.* F^2T^2) 20 disponatur $S^2F^2E^2T$ 30 igitur *om.* T^1

gatio et particularis negatio dicuntur subalternae, idcirco quoniam particularitas semper sub universalitate concluditur. in quibus illud est considerandum, quod ubi est adfirmatio universalis vera adfirmatio quoque particularis vera est et ubi negatio universalis vera est particularis quoque vera est. nam si vera est omnis homo animal est, vera est quidam homo animal est. et si vera est quoniam nullus homo lapis est, vera quoniam quidam homo lapis non est. at si falsa sit particularis adfirmatio, ut ea quae est quidam homo lapis est, falsa est universalis adfirmatio omnis homo lapis est. idem in negatione. si enim negatio particularis falsa est, ut quidam homo animal non est, falsa est universalis nullus homo animal est. ita ut praecedunt universales in vero, eodem modo praecedunt particulares in falso. dicuntur vero adfirmatio universalis et negatio universalis contrariae. hoc autem idcirco quoniam contrariorum huiusmodi natura est, ut longissime a se distent, et si aliquam inter se habeant medietatem, non semper alterum ipsorum subiecto insit, ut album et nigrum: non possumus dicere, quoniam omne corpus aut album aut nigrum est. potest enim nec album esse nec nigrum et utrumque falsum esse quod dicitur, idcirco quoniam est medius color. quod si non habent medietatem, alterum ipsorum necesse est inhaerere subiecto, ut cum dicimus omne corpus aut quietum est aut movetur, horum nihil est medium et necesse est omne corpus vel consistere vel moveri. ut autem simul in eodem possint esse contraria fieri non potest. neque enim possibile est ut idem album nigrumque sit. quod in adfirmationibus et negationibus universalibus adparet.

1. 2 ideo T (*corr.* T[2]) 2 sub universalitate semper F 7. 8—9 animal — homo *om.* S[1] 9 *post* vera *add.* est E[2] 14 ita] et *ed. princ.* 16 vero] autem F 19 distant F[2] 25 habeat T, habeant FT[2] 26 illorum F est *om.* F[1]

negativa enim et adfirmativa universalis plurimum quidem a se distant. nam | quod illa ponit omnibus, p. 344 illa omnibus tollit et totum negat. nam quae dicit omnis homo iustus est omnem hominem ponit, quae dicit nullus homo iustus est nihil eorum quae in humanitatis definitione sunt iustum esse concedit. ita ergo a se longissime discrepant. ad hoc si ea quae significant habent inter se aliquam medietatem, unam veram, unam falsam esse non est necesse, ut in eo quod est omnis homo iustus est, nullus homo iustus est, quoniam potest quaedam esse medietas, ut nec nullus homo iustus sit, cum sit quidam, nec omnis homo iustus sit, cum non sit quidam, et possunt utraeque falsae et adfirmatio et negatio reperiri. neque enim verum est aut omnem hominem esse iustum aut nullum hominem esse iustum. quocirca potest fieri ut in his in quibus aliqua medietas invenitur universalis adfirmatio et universalis negatio veritatem falsitatemque non dividant, sed utraeque sint falsae, ad exemplum scilicet contrariorum quae aliquam inter se continent medietatem. potest enim in illis fieri ut utraque contraria possint non inesse subiecto, sicut supra monstravimus. in his vero quae medietate carent necesse est una vera sit semper, altera semper falsa, ut in eo quod est omnis homo animal est, nullus homo animal est. hae propositiones huiusmodi sunt, ut una vera sit, una falsa, idcirco quoniam inter animal esse et non esse nihil interest, ad eorum scilicet contrariorum similitudinem quae medietate carent. in illis

1 universales b 2 omnibus ponit F 7 longissime a se F dicrepant T *post* ad hoc *add. supra lin.* s. dicam E[2], ad hoc dicam T 8 significantur? 9 non *om.* F[1] necesse est F 10 *pr.* iustus—12 *pr.* homo *om.* F[1] 11 esse quaedam F 12—13 cum — iustus sit *om.* F[1] 15 iustum *om.* F[1] 18 et *om.* S[1] 22 inesse] esse in E (*corr.* E[1]?) 24 uera una T (*corr.* T[1]?) 29 caret F (*corr.* F[2])

enim necesse erat alterum inesse subiecto. sic ergo universalis adfirmatio et universalis negatio utraeque falsae esse possunt, ut vero una vera sit, altera falsa, id quoque conceditur: ut utraeque sint verae fieri non potest, sicut illud quoque verum est contraria simul esse non posse. rectissime igitur universalis adfirmatio universalisque negatio contrariae nominantur. particularis autem adfirmatio quae est quidam homo iustus est et particularis negatio quae est quidam homo iustus non est universalibus et contrariis contrarias proprietates habent. illae enim simul verae esse non poterant, ut vero essent simul falsae saepe nulla ratione vetabatur. particulares vero ut utraeque verae sint evenire potest, ut utraeque falsae sint fieri non potest: ut in eo quod est quidam homo iustus est verum est, quidam homo iustus non est id quoque verum est; ut utraeque falsae sint inveniri non potest. et hoc quidem sunt contrariis dissimiles. similes autem eisdem videntur, quod sicut contrariae aliquotiens verum falsumque dividunt, ut una vera sit, altera falsa, ita quoque et particulares una vera potest esse, altera falsa, ut quidam homo animal est, quidam homo animal non est. servant autem stabilem incommutabilemque ordinem et similitudinis et contrarietatis. contrariae enim quoniam possunt esse utraeque falsae, in quibuscumque utraeque falsae contrariae reperiuntur, in his subcontrariae utraeque verae sunt. sed quoniam utraeque contrariae verae inveniri non possunt, ideo utraeque subcontrariae falsae nequeunt reperiri, ut in eo quod est omnis homo iustus est,

4 uerae sint F 5 contrarie F 8 autem *om.* T 12 ut] sed T saepe *om.* T 13 uetebatur SF (*corr.* S²F²) 17 inveniri] fieri F 18 in hoc T sunt *om.* F¹ 21 particularis S²F 26 contrariae utraeq; falsae F contrariaeq; E (*corr.* E¹?) 28 inuenire F 30 *pr.* est *om.* E

nullus homo iustus est. quoniam hae falsae sunt, hae quas sub se continent particulares verae sunt, ut est quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. sed si universales inter se verum falsumque dividunt et una vera est, altera falsa, particulares quoque idem facient, ut in eo quod est omnis homo animal est, nullus homo animal est: universalis adfirmatio vera est, falsa negatio. sed cum dico quidam homo animal est, quidam homo animal non est, particularis adfirmatio vera est, falsa negatio particularis. hae igitur dicuntur subcontrariae, vel quod sunt sub contrariis positae vel quod ipsae superioribus sub quibus sunt contrarias (ut dictum est) proprietates habent. in hac igitur recta oppositione contrariarum et subcontrariarum in superioribus utrisque falsitas esse potest, numquam veritas; in inferioribus vero utrisque quidem veritas inesse potest, numquam falsitas. sin vero quis respiciat angulares et universalem adfirmationem particulari opponat negationi universalemque negationem particulari conparet adfirmationi, una vera semper, falsa altera reperietur nec umquam fieri potest, ut adfirmatione universali vera particularis negatio non falsa sit vel hac vera non illam falsitas continuo subsequatur. rursus si negatio universalis vera est, falsa particularis adfirmatio; si particularis adfirmatio vera, falsa universalis negatio. licet | autem hoc et in sub- p. 345
iecta descriptione metiri et in aliis quoque terminis quoscumque sibi mens considerantis adfinxerit idem videbit. nam in eo quod est omnis homo iustus est, quoniam haec falsa est, vera est quidam homo iustus non est, et rursus in eo quod est nullus homo iustus

1 quoniam — 3 non est *om.* F[1] 1 haec E (*corr.* E[1]) 2 continet E 6 faciunt T 15 falsitasq; S (*corr.* S[1]?) 16 in *om.* F[1] quaedam F (*corr.* F[1]?) 19 negationemque E (*corr.* E[1]?) 21 altera falsa F repperitur F (*corr.* F[2]) T 28 affixerit FT (*corr.* T[1]?)

est falsa negatione vera est adfirmatio quidam homo iustus est. hae autem universalis adfirmatio et particularis negatio quae sunt angulares et universalis negatio et particularis adfirmatio quae ipsae quoque sunt angulares contradictoriae nominantur. et haec illa est quam quaerit contradictio, in qua una semper vera sit, altera semper falsa. superioris autem disputationis integrum descriptionis subdidimus exemplar, quatenus quod animo cogitationeque conceptum est oculis expositum memoriae tenacius infigatur.

Adfirmatio universalis		*Negatio universalis*
Omnis homo iustus est	Contrariae	Nullus homo iustus est
Universale universaliter		Universale universaliter
SVBALTERNAE	Contra dictoriae / Contradictoriae	SVBALTERNAE
Adfirmatio particularis		*Negatio particularis*
Quidam homo iustus est	Subcontrariae	Quidam homo iustus non est
Universale particulariter		Universale particulariter

His ergo ita sese habentibus indefinitas propositiones singularesque videamus. et primum de indefinitis disputandum est. indefinitae igitur per se veritatem

2 haec F 9 quatinus F T que *om.* S[1] conceptionis S (*corr.* S[2]), concoeptum E 11 se F (*corr.* F[2])

falsitatemque non dividunt. etenim cum dico homo iustus est, homo iustus non est, utrasque veras esse contingit indefinitas. quocirca eas a contradictione separamus: contradictio enim constituitur (ut saepe dictum est) eo quod numquam utraeque verae aut utraeque falsae reperiri queant, sed una semper veritatis, altera falsitatis capax est. sed quae universalitatem proferunt indefinitam, illae definitarum particularium vim tenent. tale est enim quod dico homo iustus est, tamquam si dicam quidam homo iustus est; et rursus tale est quod dico homo iustus non est, tamquam si dicam quidam homo iustus non est. hoc illa res adprobat, quod quemadmodum definitae et particulares in aliquibus verae esse possunt, in aliquibus falsum verumque dividunt, numquam vero utrasque falsas esse contingit, ita quoque in indefinitis universale significantibus utrasque simul veras esse contingit, ut in eo quod dicimus homo iustus est, homo iustus non est, utrasque falsas proferre inpossibile est, sed unam veram, alteram falsam in his facillime reperimus, in his scilicet terminis qui naturaliter et necessario subiectis substantiis inhaerescunt vel his inesse non possunt: ut quoniam animal homini ex necessitate inest, si quis dicat homo animal est idque negetur homo animal non est, vel homo lapis est, homo lapis non est, una vera statim falsa altera reperitur. atque ideo hae contra universales universaliter praedicatas faciunt contradictionem. nam si contra illam quae est omnis homo iustus est ea quae est homo iustus non est in oppositione constituatur, una semper vera est, altera falsa; et si contra eam quae est nullus homo iustus est indefinita pro-

3 a *om.* F 6. 7 ueritas — falsitas F (*corr.* F²) 9 enim est E 10 si *om.* S 11 et — 12 non est *om.* F¹ 13 quod *om.* S¹ 26. 27 altera falsa E 27 hae b: haec *codices* 31 altera] altera semper T

positio quae est homo iustus est opponatur, verum inter se propositiones falsumque distribuunt, sicut definitae quoque universalium propositiones secundum particulares atque universales oppositae quantitates contradictorias faciunt oppositiones. quare constat p. 346 eas quae universale non universaliter | proferunt et sunt indefinitae neque particulare neque universale proferentes ipsas quidem non semper inter se verum falsumque dividere, particularibus tamen definitis esse consimiles. singulares vero quae sunt unum oppositionis inter se modum tenent: has si ad idem subiectum, ad idem praedicatum, ad eandem partem, ad idem tempus, ad eandem relationem, eodem modo proposueris, inter se verum falsumque distribuunt, ut est Socrates iustus est, Socrates iustus non est. sunt igitur duae contradictiones: una quae fit in universalibus angulariter particularibus contra positis, altera quae fit in singularibus cum omnibus his quas in sophisticis elenchis exposuit determinationibus opposita. quare quoniam quemadmodum se habeant propositiones quoque modo faciant contradictorias oppositiones ostendimus, ad ipsa Aristotelis verba veniamus, in quibus per haec ante praecognita facilis poterit evenire cognitio. si ergo universaliter enuntiet in universali quoniam est aut non, erunt contrariae enuntiationes. dico autem in universali enuntiationem universalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est. superioris descriptionis intellegentiam plenius notat. ait enim: quando res universalis universaliter designatur

1 *alt.* est *om.* F^1 4 quantitates] quaestiones F (*corr.* F^2) 6 proferuntur T 10. 11 propositionis S (*corr.* S^2) 11 inter se *om.* F^1 13 rationem F (*corr.* F^1?) 16 in *om.* E^1 19 posuit F (*corr.* F^1) oppositis b 24—28 si ergo — albus est *om.* b 26 enuntiationes] oppositiones F 27 enuntiatione universale SF

et eam quis universaliter adfirmat, si eandem alter universaliter neget, ita sibimet conparatas propositiones esse contrarias. atque in hoc suam sententiam manifestius ostendit. ait enim dico autem universalem enuntiationem in universali, ut omnis homo albus est. nam cum universalis sit homo, in universali homine universalis est enuntiatio, per quam dicitur omnis homo. res ergo universalis id est homo per omnis quae est determinatio universaliter praedicata est et hoc adfirmative. negative vero universaliter ita dicetur nullus homo albus est, nullus enim universalitas universalitati quae est homo adiecta est. hoc modo igitur in universali universaliter enuntiantes adfirmatio et negatio contrariae sunt, sicut et ipse testatur et nos in superiore expositione digessimus.

Quando autem in universalibus non universaliter, non sunt contrariae, quae autem significantur est esse contraria. dico autem non universaliter enuntiare in his quae sunt universalia, ut est albus homo, non est albus homo. cum enim universale sit homo, non universaliter utitur enuntiatione. omnis namque non universale, sed quoniam universaliter consignificat.

Volenti indefinitam propositionem qualis esset ostendere non modo auferenda fuit ab universali termino universalis determinatio, verum etiam particularis et oportuit dici hoc modo: quando autem in universalibus non universaliter neque particulariter, non sunt contrariae. nunc autem quoniam

1 aliter F (*corr.* F^2), alius b, alter alexander E (alexander *del.* E^1) 13 igitur modo T in *om.* F^1 18 contrarie T (*corr.* T^1) 23 enuntiationem S (*corr.* S^2) 24 non *om.* S (non est S^2) E^1 universale est F T E^2 Σ 𝔗 sed quoniam universaliter *om.* S^1E^1 31 quoniam *om.* S^1E^1, quia T

non addidit particulariter, videtur non de indefinitis, in quibus neque universalitas neque particularitas adest, sed tantum de particularibus loqui, a quibus solum universale non etiam particulare subtraxit. sed quid velit ostendere ipse convenientibus exemplis edocuit. non enim posuit exempla particularis propositionis, sed indefinitae. ait enim dico autem non universaliter enuntiare in his quae sunt universalia, ut est albus homo, non est albus homo. quod si particularem monstrare voluisset, ita diceret: ut est quidam homo albus, non est quidam homo albus. sed quoniam per exemplum quid vellet ostendit, nos quoque superiori propositioni quae est: quando autem in universalibus non universaliter, deesse putemus aut particulariter, ut et particularitatem et universalitatem ex tota auferat dictione, ut post exempla docuerunt non eum loqui de particulari sed de indefinita. quare hoc dicit: at si neque universales sint propositiones neque particulares, quod subaudiendum est, illae non sunt contrariae. sunt enim contrariae quae universaliter universalem terminum proponunt, indefinitae vero ad universalem terminum universalem terminationem non habent. idcirco autem ab indefinitis universalitatem solam et non particularitatem quoque seiunxit, quod indefinitas propositiones a contrariis solum, non etiam a particularibus segregabat. quod autem dico tale est: si vellet ostendere indefinitas propositiones proprie, ne-
p. 347 que particulares esse | neque universales diceret. quae

1 neque partic. b   de *om.* SFE^1 3 tantum de] de tantum STE (*corr.* S^{2}T^{2}E^1?)   14 in *om.* E   17 non eum] nam cum S (*corr.* S^2)   18 infinita SFE^1 dicit *om.* F   at *ego*: ut *codices* (*an* quod si?)   19 sunt E   22. 23 indefinitae — habent *om.* T^1 23 determinationem TE^1 26 *alt.* a] de T   27 autem *om.* S^1 28 propriè T: proprie diceret indefinitas *ceteri*   29 diceret *del.* S^{2}E^2, *om.* F

autem in universali neque universaliter neque particulariter proponuntur, id est quae neque universales sunt neque particulares, indefinitae sunt. nam quae neque universales sunt neque particulares, hae neque contrariae sunt neque subcontrariae. subcontrariae quidem idcirco non sunt, quia non habent additam particularem determinationem; idcirco vero contrariae non sunt, quia determinatio universalis in his non est. nunc autem cum tantum vellet ostendere eas contrarias non esse, de subcontrariis vero in praesenti vellet omittere, has esse indefinitas quae universale determinatum universaliter non haberent dixit, ut scilicet has non esse contrarias intellegeremus. idcirco vero non adiecit particularitatem eas non habere, quoniam a solis contrariis separare indefinitas volebat, non etiam a subcontrariis. ergo si indefinitas a contrariis et subcontrariis separare voluisset, ita diceret: quando autem in universalibus non universaliter nec particulariter, non sunt contrariae neque subcontrariae. sed quoniam non eas volebat nunc non esse subcontrarias demonstrare, sed tantum non esse contrarias, idcirco ei dicto quod est quando autem in universalibus non universaliter non addidit vel particulariter. hoc enim si addidisset, ad subcontrarias tenderet, de quibus nihil est additum. quare hoc dicit: hae quae indefinitae sunt, quoniam non habent universalitatem, contrariae non sunt. sed cum per se quidem contrariae non sint, possunt tamen quaedam significare contraria. hoc quid sit multipliciter expositorum sententiis expeditur. Herminus namque dicit idcirco indefinitas posse aliquando signi-

2 quae *om.* S[1] 3 quae *om.* F 7 vero *om.* S[1] 9. 10 contrarias eas T 11 indefinitas dixit S[2]FE[2] 12 dixit T: *om. ceteri* 17 et b: uel *codices* (a subcontrariis vel a contrariis F) 21 *prius* non *om.* T[1] 26 dicat SF (*corr.* S[2]F[2]) 28 sunt SFE (*corr.* S[2]E[2])

ficare contraria, cum ipsae careant contrarietate, quippe quae universalium rerum sunt, additum tamen universale non habent, in solis his quibus ea quae adfirmantur aut negantur subiecto naturaliter insunt: ut cum dicimus homo rationalis est, homo rationalis non est, quoniam rationalitas huiusmodi est quae in natura sit hominis, adfirmatio et negatio inter se verum falsumque dividunt et quaedam quodammodo ab his contraria designantur. sed nihil hoc attinet ad contraria significanda in his quae sunt indefinitae. nam etiam particulares ipsae quoque in talibus verum falsumque dividunt, ut est quidam homo rationalis est, quidam homo rationalis non est. has ergo secundum Herminum videmus posse significare contraria. cur ergo in his quoque dixit quoniam contrariae quidem non sunt, quae autem significantur est esse contraria? Alexander autem hoc dicit: quoniam indefinitae sunt hae, nihil eas, inquit, prohibet sicut ad particulares ita quoque ad universales reducere, quae videntur esse contrariae, ut in eo quod est homo animal est, homo animal non est, quoniam hae propositiones indefinitae sunt, possunt accipi et quasi contrariae. nam si dicimus homo animal est, potest ita accipi tamquam si dicamus omnis homo animal est, et rursus homo animal non est ita audiri potest tamquam si dicatur nullus homo animal est. cum autem dicitur homo ambulat, homo non ambulat, non ad contrarias, sed ad subcontrarias mens ducitur audi-

2 uniuersaliter F² rerum sunt] recurrit SF, recurrunt S²F² sunt b: sint E, designatiua sint T 3 *post* habent *(in fine versus) lacunam octo fere litterarum habet* T 6 rationabilitas E² 7 et adf. E 10 indefinitae *ego*: indefinita *codices* 15 non dixit T 14. 15 cur ergo — 17 contraria *ante* has ergo *transponenda videntur* 17 autem *del.* S², *om.* T quoniam] quoniam hoc S (hoc *del.* S²) 19 redducere S (*saepius*) 22 et *om.* b 24 ita *om.* F¹ 27 homo ambulat *om.* T¹ 28 dicitur S (*corr.* S²)

toris. quocirca possunt indefinitae aliquando significare contraria, quoniam eo ipso quod sunt indefinitae nihil eas prohibet ad contrariorum significationem universaliumque reduci. et haec quidem sententia habet aliquid rationis, non tamen integre id quod ab Aristotele dicitur ostendit. et meliorem sententiam sponte reiecit, quam post Porphyrius adprobavit. sunt enim quaedam negationes quae intra se adfirmationis eius quam negant retineant contrarietatem, ut in eo quod est sanus est, non est sanus, id quod dicitur non est sanus significat aeger est, quod est contrarium sano esse. rursus cum dicimus homo albus est, si contra hanc negemus per eam quae dicit homo albus non est, significare poterit quoniam homo niger est (nam qui niger est albus non est), sed nigrum esse et album esse contrarium est. quare significant quaedam negationes adfirmationesque contraria, sed hoc non semper. nam in eo quod est homo ambulat, homo non ambulat, nullum contrarium continetur. ambulationi enim nihil est contrarium. atque ideo dicit has quidem contrarias non esse, idcirco quod cum sint universales non universaliter enuntientur, posse autem aliquotiens contraria significare, cum intra negationem contrarium adfirmationis includitur. Aspasius vero et Alexandri et hanc posteriorem probavit. nos vero | dicimus non quidem Alexandri p. 348
sententiam abhorrere ratione, sed hanc esse meliorem.

1. 2 aliquando — indefinitae *om.* S^1 2 quod b: quo *codices* 7 post *om.* SF 10 id] idcirco T 16 quare] que S (*corr.* S^2) 19 *alt.* ambulat] ambiguum S (*corr.* S^2) 20 contrarium est F 20. 21 atque ideo dicit has NEB: *inter* atque *et* has *lacunam habent* SJ (has *om.* J, ias *add.* J^2), atque constat has S^{2}F, atque hoc est quod ait T *et in marg.* G, *lacunam post* has *habet* G (atque has ait G^2) 21 has duas NE 25 etiam T alexander (*sed* er *in ras.*) S (*corr.* S^2) F et *om.* S^{1}FE^1 26 probavit rationem T 27 abhorrere *om.* S^1 rationes S (*corr.* S^2)

nam quod ait quando autem in universalibus non universaliter, non sunt contrariae, quae autem significantur est esse contraria, ab Alexandro non est expositum, sed tantum dictum quando possint esse propositiones ipsae contrariae. a Porphyrio vero expositum diligenter est quando ea quae significantur possint esse contraria, quod ipse Aristotelis textus expressit. quamquam Alexander quoque eandem quam Porphyrius posuit viderit expositionem, eam tamen (ut dictum est) sponte reiecit et sibi huius expositionis confirmavit sententiam displicere. mihi vero aut utraeque recipiendae expositiones videntur aut melior iudicanda posterior. hoc enim ipse quoque Aristoteles quodammodo subter ostendit cum dicit: simul enim verum est dicere quoniam est homo albus et non est homo albus, et est homo probus et non est homo probus. si enim turpis, et non probus; et si fit aliquid, et non est. cuius quidem loci quae sit expositio, cum ad id venerimus, demonstrabimus. cognoscendum autem est et memoria retinendum, quod quaecumque propositiones universales universaliter fuerint praedicatae, si hae adfirmativae, illae vero sint negativae, semper utrasque esse contrarias, si nihil aequivocationis aut temporis aut aliorum quae supra determinata sunt ad faciendam oppositionem contrarietatis inpediat. non tamen omnes quaecumque contrariae sunt, hae aut in universalibus universaliter ponunt enuntiationem aut una adfirmativa est, altera negativa, ut in eo quod est Socrates sanus est, Socrates aeger est. hic enim neque in universali universalitas posita est neque

4 quando] quantum F (*corr.* F²), quoniam? 7 possunt T (*corr.* T²) 9 uideret F (*corr.* F²) 10 tamen S²FE²: quam *ceteri* 14. 15 cum dicit] dicens E (*corr.* E²) 23 sunt T 25 aut *om.* F¹ aliorum FT: aliquorum F²T¹ *et ceteri* 26 faciendum F (*corr.* F²) 30 hinc T (*corr.* T²) 31 possita T

rursus una est adfirmatio, altera vero negatio, sed sunt contrariae propositiones. contraria enim sunt quae significant. quocirca rectissime dictum est, quod quaecumque in universalibus rebus universaliter enuntiarent, si una earum esset adfirmativa, altera negativa, statim naturaliter essent contrariae: quae autem contrariae essent, non necesse esse eas vel universale universaliter enuntiare vel unam esse adfirmativam, alteram negativam, sed aliquotiens quidem posse has esse contrarias, quae universale in universalibus non significarent, sed hoc in his tantum quae essent in subiecto de quo fit adfirmatio naturaliter, ut in eo quod est animal et homo. cum dicimus homo animal est, ⟨homo animal non est⟩, quoniam inest in natura hominis animal, idcirco haec adfirmans illa negans videntur esse contraria, quamquam illic nulla determinatio neque particularitatis neque universalitatis addatur. * * *

In eo vero, quod praedicatur universale, universale praedicare universaliter non est verum; nulla enim adfirmatio erit, in qua de universali praedicato universale praedicetur, ut omnis homo omne animal est.

Quod dicit huiusmodi est: omnis propositio simplex duobus terminis constat. his saepe additur aut universalitatis aut particularitatis determinatio. sed ad

2 contrariae F (*corr.* F^2) 7 uniuersales F (*corr.* F^2) 10 in *om.* SF 11 significant S (*corr.* S^2) 12 sit T naturaliter *ego*: naturalis *codices* 13 et b: est *codices* 13. 14 homo (*prius*) — est *om.* S^1 14 homo an. n. est *add.* b: *om. codices* inest] est TE (*corr.* E^1) 16 contrariae? 18 *lacunae signum posui, quia pauca deesse videntur* 19 praedicatur universale T: uniuersale praed. Σ𝔗, praed. universaliter *ceteri* 20 universale *om.* T (*et* Σ𝔗 *qui pro eo habent:* id quod est) univ. praed. Σ𝔗 21 enim *om.* SFE^1 22 universali *ego*: uniuersaliter *codices* 23 est *om.* Σ𝔗

quam partem hae determinationes addantur exponit. videtur enim Aristoteli praedicato termino terminationem non oportere coniungi. in hac enim propositione, quae est homo animal est, quaeritur, subiectumne debeat cum determinatione dici, ut sit omnis homo animal est, an praedicatum, ut sit homo omne animal est, an utrumque, ut sit omnis homo omne animal est. sed neutrum eorum quae posterius dicta sunt fieri oportet. namque ad praedicatum numquam determinatio iungitur, sed tantum ad subiectum. neque enim verum est dicere omne animal omnis homo est, idcirco quoniam omnis praedicatio aut maior est subiecto aut aequalis (ut in eo quod dicimus omnis homo animal est plus est animal quam homo, et rursus in eo quod dicimus homo risibilis est risibile aequatur homini), ut autem minus sit praedicatum atque angustius subiecto fieri non potest. ergo in his praedicatis quae subiecto maiora sunt, ut in eo quod est animal, perspicue falsa propositio est, si determinatio universalitatis ad praedicatum terminum ponitur. nam si dicamus homo omne animal est, animal quod maius est homine per hanc determinationem ad subiectum hominem usque contrahimus, cum non
p 349 solum ad hominem, sed ad alia quoque nomen | animalis possit aptari. rursus in his quae aequalia sunt idem evenit. nam si dico omnis homo omne risibile est, primum si ad humanitatem ipsam referam superfluum est adicere determinationem; quod si ad singulos quosque homines, falsa est propositio. nam cum dico omnis homo omne risibile est, hoc videor signi-

1 terminationes SF   2. 3 determ. b (*in* E *ante* term. *littera erasa est*)   8 quae *om.* F^1 11 enim *om.* E   12 *prius* est *om.* F^1 12 idcirco — 13. 14 omnis homo *om.* F^1 13 omnis — 15 dicimus *om.* S^1 17 atque *om.* T^1 22 hominem S (*corr.* S^2), homini E   24 *alt.* ad *om.* F^1 26 omne *om.* S^1 28 dicere S (*corr.* S^2) F

ficare: singuli homines omne risibile sunt, quod fieri non potest. non igitur ad praedicatum, sed ad subiectum ponenda determinatio est. verba autem Aristotelis hoc modo sunt et ad hanc sententiam dicuntur: in his praedicatis quae sunt universalia his adicere universale aliquid, ut universale praedicatum universaliter praedicetur, non est verum. hoc enim est quod ait: in eo vero, quod praedicatur universale, id est quod habet praedicatum universale, ipsum universale praedicare universaliter non est verum. in praedicato enim universali, id est quod universale est et praedicatur, id ipsum praedicatum, quod universale est, universaliter praedicare, id est adiecta determinatione universalitatis, non est verum. neque enim potest fieri, ut ulla sit adfirmatio, in qua de universali praedicato universalis determinatio praedicetur. eiusque rei notionem exemplo aperit dicens, ut omnis homo omne animal. hoc autem quam sit inconveniens supra iam diximus.

Opponi autem adfirmationem negationi dico contradictorie, quae universale significat eidem, quoniam non universaliter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, est quidam homo albus; contrarie vero universalem adfirmationem et universalem negationem, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. quocirca has quidem inpossibile est simul veras esse, his vero oppositas contingit in eodem,

4 et *om.* F[1] 4. 5 ducuntur F 8. 9 universale b: uniuersaliter *codices* 11 universali b: uniuersaliter *codices* est *om.* E 15 adf. uera F 16 universali *ego*: uniuersaliter *codices* 17 eiq; F notitionem F 18 animal est b 21 Dico autem Σ𝔗 23 non o. h. a. est *om.* 𝔗[1] 24. 25 nullus — est qu. h. albus *om.* Σ𝔗 quidam homo albus est E[2] 26 ut *om.* SF

ut non omnis homo albus est, est quidam homo albus.

Quae sit integra contradictio his verbis ostendit. ait enim illam esse oppositionem contradictoriam, quaecumque dicit non esse universaliter rem universalem contra eam quae rem universalem universaliter proponit. atque hoc est quod ait: opponi autem adfirmationem negationi dico contradictorie, quae universale significat eidem, quoniam non universaliter, ut ei quae est omnis homo iustus est opponitur ea quae universale significat non tamen universaliter, ut ea quae est quidam homo iustus non est. hominem enim universalem significat non universaliter, ut cum dicit non omnis homo iustus est. haec est contradictoria oppositio, ut si sit universalis adfirmatio, sit particularis negatio, si sit universalis negatio, sit particularis adfirmatio. angulares enim (ut dictum est) solae faciunt contradictionem. verba igitur se obscure habent, sed sententia manifesta est. dicit enim eam opponi contradictorie adfirmationem negationi vel negationem adfirmationi, quaecumque id, quod res altera universale universaliter significaret, idem significaret non universaliter quod esset universale, ut in his quas supra diximus: ut haec, quae est omnis homo iustus est, rem universalem universaliter significavit, illa, quae est non omnis homo iustus est, eidem adfirmationi opposita de homine universali non universaliter negavit dicens non omnis homo iustus est. rursus ea, quae dicit nullus homo iustus est,

1 ut E^2: *om. ceteri* *alt.* est *om.* FΣ𝔗 2 albus est $Σ^2$𝔗 5 dicunt S (*corr.* S^2) T 8 contradictione T (*corr.* T^2) 9 *post* eidem *in marg. add.* quaecumque E^1? 12 *et* 14 ut *delendum videtur* 22 res *delendum videtur* 23 idem *ed. princ.*: eidem *codices* 24 *alt.* ut *delendum?* 26 significavit S^2: significaret S *et ceteri* 27 posita SFE (*corr.* F^2E^1) uniuersali homine E

rem universalem universaliter negavit dicens nullus, ea vero, quae dicit quidam homo iustus est, rem universalem particulariter adfirmavit et non universaliter. hominem enim quendam iustum esse proposuit, sed non hominem universaliter enuntiavit rem universalem. persequitur ergo proprietates omnes propositionum. ait enim: c o n t r a r i e v e r o u n i v e r s a l e m a d f i r m a t i o n e m e t u n i v e r s a l e m n e g a t i o n e m. sicut enim supra dixit eas quae universaliter universale significarent vel in adfirmatione vel in negatione esse contrarias, ita nunc quoque idem repetit contrarias esse dicens universalem adfirmationem universalemque negationem. earumque ponit exempla, quae utrasque universales monstrarent, u t o m n i s h o m o i u s t u s e s t, n u l l u s h o m o i u s t u s e s t. harum autem quae proprietas esset proposuit dicens: huiusmodi propositiones | inpossibile esse utrasque sibi in veritate in- p. 350
vicem consentire, quae autem his essent oppositae contingere utrasque veras esse. sunt autem oppositae his utraeque particulares: universali enim adfirmationi particularis negatio opponitur et universali negationi particularis adfirmatio opposita est. quocirca hae duae particularis adfirmatio et particularis negatio, quae oppositae sunt adfirmationi et negationi universalibus angulariter, hae possunt aliquando esse verae et in eodem, ut in eo quod est quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. sed quidam homo iustus est opposita est ei quae est nullus homo iustus est, illa vero quae est quidam homo iustus non est opposita est ei quae est omnis homo iustus est. sed utraeque inter se, id est quidam homo iustus est et

5 non T: *om. ceteri* (*ante* univ. *add.* S^2) hominem] omnem STE (*corr.* $S^2T^2E^1$, *del.* S^3) 6 igitur F 13 eorumque FTE 14 uniuersales esse TE 15 harum E^1: horum *ceteri* 17 inpossibiles S 18 autem *om.* F 25 hae *del.* S^2, *om.* F 26. 27 quidam h. i. est *om.* S^1F 28 est (*ante* ei) *om.* F^1 (*item* 30) 31 est (*post* iustus) *om.* S^1

quidam homo iustus non est, in veritate consentiunt. hoc est ergo quod ait: his vero oppositas contingit in eodem easque designat exemplis, ut non omnis homo albus est, est quidam homo albus. positis ergo duabus propositionibus, adfirmatione universali et universali negatione, ars danda est, quatenus earum inveniantur opposita. opposita autem dico contradictorie, non contrarie neque ullo alio modo. sit enim haec adfirmatio omnis homo iustus est et haec negatio nullus homo iustus est. contra adfirmationem quae est omnis homo iustus est videntur ergo esse negationes hae: una nullus homo iustus est, altera quidam homo iustus non est, altera non omnis homo iustus est et postrema indefinita homo iustus non est. quae harum igitur contra eam quae est omnis homo iustus est contradictorie constituitur? contradictorie autem voco oppositionem, in qua adfirmatio et negatio neque verae utraeque sint neque falsae utraeque, sed una semper vera, alia falsa. si ergo opponatur contra eam quae est omnis homo iustus est ea quae est nullus homo iustus est, universalis scilicet negatio, non est oppositio; utraeque enim falsae sunt. si vero opponatur ea quae est homo iustus non est indefinita, nec ipsa quoque facit oppositionem. quoniam enim indefinita est, potest aliquotiens pro universali negatione pro exspectatione auditoris intellegi. quocirca nec ipsa facit oppositionem. si enim hoc modo audita sit, cum ita accipitur ut contraria, simul eas falsas inveniri contingit. restat ergo, ut aut ea sit quae est

6. 7 quatinus F T 7 eorum S T E (*corr.* S[2]) opposite (*prius*) T (*corr.* T[1]) 9 *alt.* haec *om.* E[1] 11 ergo *del.* S[2] esse ergo F 12 hae b: haec *codices* 13. 14 altera — non est *om.* F[1] (F[2] *om.* altera quidam h. i. n. est) 14 postremo F 15 harum b: horum *codices* 16 non est S (*corr.* S[2]) contradictoriam b 19 altera F, alia semper T 23 opponatur F[2] T: ponatur *ceteri* non *om.* S[1] F[1] E

non omnis homo iustus est aut ea quae est quidam homo iustus non est. sed hae sibi consentiunt. idem enim dicit qui proponit quidam homo iustus non est et idem qui dicit non omnis homo iustus est. nam si quidam homo iustus non est, non omnis homo iustus est; et si non omnis homo iustus est, quidam homo iustus non est. quare utraeque particulares negationes contradictorie opponuntur contra universalem adfirmationem. in his enim neque verae utraeque sunt neque utraeque falsae, sed una vera, altera falsa. rursus sit negatio universalis ea quae est nullus homo iustus est. contra hanc videntur oppositae adfirmationes hae: omnis homo iustus est, homo iustus est, quidam homo iustus est. sed contra eam quae est nullus homo iustus est si opponitur ea quae est omnis homo iustus est, possunt esse utraeque falsae; quare non opponuntur contradictorie. at vero etiam ea quae dicit homo iustus est, quoniam indefinita est, potest ita in aliquibus intellegi tamquam si dicat omnis homo iustus est. quod si sic est, poterit aliquando cum ea negatione quae est nullus homo iustus est simul esse falsa; quare non est opposita. relinquitur ergo, ut ea quae est quidam homo iustus est contra eam quae est nullus homo iustus est contradictorie videatur opposita. angulariter igitur requirendae sunt, ut contra universalem adfirmationem illa ponatur quae sub universali negatione est, contra universalem negationem illa contradictorie constituatur quae est sub universali adfirmatione. quod scilicet volens Aristoteles ostendere sic ait:

1 est (*ante* aut) *om.* S[1] 5 si *om.* F[1] quidem S (*corr.* S[2]) 6 omnis *om.* F[1] 15 *alt.* est *om.* F opponatur T 17 contrariae SFTE (*corr.* S[2]E[1]) at] Sic T 20 *prius* est *om.* S[1] 22 simul — 24 iustus est *om.* F[1] 27 oppon. b negatione — 29 universali *om.* F[1]

Quaecumque igitur contradictiones universalium sunt universaliter, necesse est alteram veram esse vel falsam et quaecumque in singularibus sunt, ut est Socrates albus, non est Socrates albus.

In illis enim quae contradictoriae sunt universalibus universaliter praedicatis, in his verum semper falsumque dividitur. contradictoriae autem sunt universalis adfirmationis | p. 351 particularis negatio et universalis negationis particularis adfirmatio. in his igitur una semper vera est, altera semper falsa. atque hoc est quod ait: quaecumque igitur contradictiones universalium sunt universaliter, et hic distinguendum est, ut intellegatur sic: quaecumque igitur contradictiones sunt universalium propositionum universaliter propositarum, necesse est alteram veram, alteram falsam esse. et in his primum dividitur veritas falsitasque, quae sibi et qualitate et quantitate oppositae sunt: qualitate quod illa negatio est, illa adfirmatio, quantitate quod illa universalis, illa particularis est. secundo autem modo in his quae sunt singularia, si nullae argumentatorum nebulae sint, veritas falsitasque dividitur, ut in eo quod est Socrates albus est, Socrates albus non est. una enim vera est, altera falsa, si (ut dictum est) nulla ambiguitas aequivocationis inpediat.

Quaecumque autem in universalibus non universaliter, non semper haec vera est, illa vero falsa. simul enim verum est dicere quo-

1. 2 sunt universalium *codices* (*v. infra*) *praeter* Σ𝔗 3 esse veram Σ𝔗 vel Σ𝔗: alteram $\mathfrak{T}^2$ *et ceteri* 6 contrariae SFTE (*corr.* F^2E^1) 7 in his *del.* S^2, *om.* F 7. 8 falsumq, semper E 13. 14 disiunguendum E 22 argumentorum SF (*corr.* S^2F^2) 23 ut *om.* S^1 25 si ut] sicut TE est *om.* F^1 si nulla E 28. 29 illa vero] altera E (*corr.* E^2) 29 *sq.* quoniam Σ𝔗: *om. ceteri*

niam est homo albus et non est homo albus, et est homo probus et non est homo probus. si enim turpis, et non probus; et si fit aliquid, et non est. videbitur autem subito inconveniens esse, idcirco quoniam videtur significare non est homo albus simul etiam quoniam nemo homo albus. hoc autem neque idem significat neque simul necessario.

Propositiones eas, quae in universalibus non universaliter proferuntur, non semper veras esse vel falsas conatur ostendere. hoc autem per contraria monstrat. ea enim propositio quae est homo albus est et huius negatio quae est homo albus non est hoc modo ostenduntur verum et falsum inter se interdum non posse dividere: nam si verum est, ut hae duae adfirmationes, est homo albus et est homo niger, utraeque uno tempore verae sint, verum est quoque adfirmationem indefinitam et indefinitam negationem utrasque veras aliquotiens inveniri. nam si verum est quoniam est homo albus, verum itidem quoniam est homo niger (nam cum Gallus sit candidus, Aethiops nigerrimus invenitur): simul ergo verum est dicere quoniam est homo albus et est homo niger. sed qui niger est albus non est: simul ergo verum est dicere quoniam est homo albus et non est homo albus. idem quoque et de probo et turpi. nam si verum est dicere quoniam est homo probus, si quis hoc de philosopho dicat, et rursus verum est quoniam

1 albus homo $\Sigma\mathfrak{T}$ (*prius*) 2 *prius* et *om.* T 3 si enim turpis · non probus est; et est homo pulcher · et non est homo pulcher. si enim foedus · non pulcher; $\Sigma\mathfrak{T}$ 4 uidetur T 6 simul etiam significare $\Sigma\mathfrak{T}$ (*non omisso priore* sign.) *del.* sign. $\mathfrak{T}^2$ 7 homo *om.* $F^1\Sigma\mathfrak{T}$ albus *ego*: albus est *codices (cf. I. ed.)* 9 in *om.* F 14 ostenditur S^2F 14. 15 inter se *post* posse F 16 *alt.* est *om.* F^1 20 uerum enim F 23 albus — 25 albus *om.* S^1 25 *prius* est *om.* F^1 28 phisopho ST verum est *post* turpis (*p. 170, 1*) E

est homo turpis, si quis hoc de Sylla diceret, verum est utrumque, et quoniam est homo probus et quoniam est homo turpis. sed qui turpis est, probus non est: simul igitur verum est dicere quoniam est homo probus et non est homo probus. sed videbitur fortasse aliquid sibi dixisse contrarium et difficilior procedit ostensio, quae per huiusmodi exempla proponitur, quae contraria esse videantur. albus enim et niger et probus et turpis contraria sunt et fortasse dubitet quidam, utrum uno tempore contraria haec in aliquibus valeant reperiri. sed adiecit exemplum aliud, quod cum contrarium non sit, tamen ex eo sicut in contrariis quoque negatio procreatur: ut si quis dicat est homo probus et alius dicat fit homo probus, si quis vel alio docente vel se ipso corrigente aliqua disciplina rationis eniteat. nihil ergo contrarium habet esse probum et fieri probum; neque enim ita contrarium est, ut esse hominem probum et esse hominem turpem. quare si nihil habet contrarium, dubium non est quin simul esse possint. sed quod fit nondum est adhuc cum fit: quare nondum est probus qui fit probus. sed verum erat dicere cum eo quod est est probus homo, quoniam fit probus homo. sed qui fit probus homo, non est probus homo: verum est igitur dicere simul, quoniam est probus homo et non est probus homo, licet non invalida exempla sint posita de contrariis. nihil enim prohibet uno tempore contraria aliis atque aliis inesse subiectis. quocirca constat indefinitas per id quod in exemplis supra proposuit simul aliquotiens veras videri et non semper inter se verum falsumque partiri. quod vero ait: videbitur autem subito inconveniens esse, id-

1 silla FTE   1. 2 verum est *ego*: uerum esset *codices*
3 sed qui] si quis F   7. 8 proponuntur T (*corr.* T[1])   procedat *et* proponatur b   9 *alt.* et *om.* F   12 cum *om.* F[1]
30 posuit F   32 videbitur b: uidetur *codices*

circo quoniam videtur significare | non est p.352 homo albus, simul etiam quoniam nemo homo albus est, huiusmodi est: dixit enim propositionem adfirmationis eam quae dicit est homo albus veram posse esse cum ea quae dicit non est homo albus. nunc hoc notat: videtur, inquit, aliquotiens inconveniens esse et incongruum dicere eam quae dicit est homo albus et eam quae est non est homo albus simul veras esse posse, idcirco quod ea quae est non est homo albus emittit imaginationem quandam quod significet quoniam nullus homo albus est. videtur enim negatio huiusmodi, quae est non est homo albus, illud quoque significare simul quoniam nullus homo albus est, ut si quis dixerit non est homo albus hoc eum dixisse putandum sit, quoniam nullus homo albus est. hoc autem, inquit, id est non est homo albus et rursus nullus homo albus est, neque idem significat neque semper simul sunt. nam qui dicit nullus homo albus est, universalitatem determinans negationem de universalitate proponit, qui vero dicit non est homo albus, non omnino de tota universalitate negat, sed ei tantum sufficit de particularitate negasse. atque ea quae est nullus homo albus est, si unus homo albus fuerit, falsa est, ea vero quae dicit non est homo albus, etiam si unus homo albus non fuerit, vera est. quare non significant idem. dico autem, quoniam nec omnino, quotienscumque dictum fuerit non est homo albus, mox significat quoniam nullus homo albus est. nam cum dico nullus homo albus est, haec eadem significat quoniam non est homo albus (universalis enim intra se continet indefinitam):

2 *prius* homo *om.* E^1 *alt.* homo *del.* F^2 9 esse ueras F   11 significent SE (*corr.* S^{2}E^1)   17 et] est F   17. 18 significant S^{2}E^1 18 dicit] audit E (*corr.* E^1)   19 universalem b   21 tota de F   25 non *del.* S^{2}F^2 27 fuerit dictum F

cum autem dicimus non est homo albus, non omnino significat nullus homo albus est, indefinita enim non intra se continet universalem. superius namque monstravimus, quod indefinitae vim particularium optinerent. quare si, cum est universalis negatio, est indefinita negatio, cum vero est indefinita negatio, non omnino est universalis negatio, non convertitur secundum subsistendi consequentiam. quare non sunt simul. quae enim non convertuntur, simul non sunt, ut nos Praedicamentorum liber edocuit. quare neque idem significant negationes non est homo albus, nullus homo albus est neque simul sunt, quoniam non convertuntur ad consequentiam subsistendi. Syrianus tamen nititur indefinitam negationem vim definitae optinere negationis ostendere. hoc multis probare nititur argumentis Aristotele maxime reclamante. nec hoc tantum suis, sed Platonicis quoque Aristotelicisque rationibus probare contendit: eam quae dicit non est homo iustus huiusmodi esse, qualis est ea quae dicit nullus homo iustus est. sed nos auctoritati Aristotelicae servientes id quod ab illo veraciter dicitur adprobamus. nam quod Syrianus dicit indefinitam quidem adfirmationem particularis optinere vim, indefinitam vero negationem universalis, quam mendaciter diceretur quamque utraeque in particularibus rectissime proponerentur, et supra monstravimus et in his libris quos de categoricis syllogismis conposuimus in primo libro diligenter expressimus. nunc nobis ipse quoque Aristoteles testis est et Syrianus facillima ratione convincitur, quod in Analyticis quoque ex duabus indefinitis dicit non posse colligi syllogismum,

7 non] cum F conuertit T 8 simul sunt T 11 et nullus T 14 nitur S (*corr.* S²) 15 et hoc S²F² 16 neque F 22 namque quod T 26 proponentur FT (*corr.* T¹) 27 syllogissimis S (*corr.* S²), sylloismis F 29. 30 facillimae rationis F (*corr.* F²)

cum ex adfirmativa particulari et negativa universali particularis negativa possit esse collectio. quod si indefinitae adfirmatio et negatio et negationis universalis et particularis adfirmationis vim optinerent, numquam diceret Aristoteles has propositiones non colligere syllogismum. sed illud verius est, quoniam ex duabus particularibus nihil in qualibet propositionum conplexione colligitur, quod in his propositionibus quae indefinitae sunt nihil colligi dixit, quia particularium vim propositiones indefinitas arbitratus est optinere. quare multis modis Syriani argumenta franguntur. sed nos expositionis cursum ad sequentia convertamus.

Manifestum est autem quoniam una negatio unius adfirmationis est; hoc enim idem oportet negare negationem, quod adfirmavit adfirmatio, et de eodem, vel de aliquo singularium vel de aliquo universalium, vel universaliter | p.353 vel non universaliter. dico autem ut est Socrates albus, non est Socrates albus. si autem aliud aliquid vel de alio idem, non opposita, sed erit ab ea diversa. huic vero quae est omnis homo albus est illa quae est non omnis homo albus est, illi vero quae est aliqui homo albus est illa quae est nullus homo albus est, illi autem quae est est homo albus illa quae est non est homo albus.

Hinc quoque adparet adfirmationem indefinitam et

2 particularis negatiua *del.* F^2 negativae? posse S (*corr.* S^2) quid T (*corr.* T^1) 3 *alt.* et *om.* b 17 vel] et Σ𝔗 19 est *om.* S^1 20 *prius* albus *om.* F^1 22 eo Σ𝔗 23 homo *om.* Σ^1 23 *pr.* omnis — 24 quae est *om.* 𝔗^1 24 vero] autem 𝔗 aliqui *ego cf. infra*: aliquis Σ𝔗, quidam *ceteri* 26 est homo albus *ego cf. infra*: h. albus est *codices* 27 *prius* est *om.* T^1 *sequentia Arist. verba* Quoniam ergo uni negationi una affirmatio *in marg. add.* E^2

indefinitam negationem non semper unam in veritate, aliam in falsitate consistere. atque hinc docetur indefinitam negationem non idem valere, quod universalis negatio potest, et est alia universalis, alia indefinita negatio. nam si unicuique adfirmationi una negatio videtur opponi cumque diversae sint adfirmatio quae dicit est homo albus et ea quae dicit est quidam homo albus, diversas quoque habebunt in negationibus enuntiationes. et illa quidem quae indefinita est adfirmatio habebit indefinitam negationem, ut ea quae dicit est homo albus: huic opponitur non est homo albus, ea vero quae dicit est quidam homo albus negationem habebit oppositam eam quae dicit nullus homo albus est. quare si particularis adfirmatio definita et rursus adfirmatio indefinita a se ipsae diversae sunt, illud verum est oppositas quoque contradictorie negationes habere dissimiles. quare ea quae est nullus homo iustus est diversa est ab ea quae dicit homo iustus non est. atque hoc nunc Aristoteles exsequitur: ait enim unam semper negationem contra unam adfirmationem posse constitui. et eius causam conatur ostendere, quod omnis negatio eosdem terminos habet in enuntiatione, sed enuntiandi modo diversa est. nam quod ponit adfirmatio idem aufert negatio et quod illa praedicatum subiecto iungit hoc illa dividit atque disiungit. quare si idem praedicatum idem subiectum in negatione est, quod adfirmatio ante posuerat, non est dubium quin unius adfirmationis una negatio videatur. nam si duae sint, aut subiectum altera mutatura est aut praedicatum. sed quaecumque sunt huiusmodi, non sunt oppositae. hoc enim est quod ait: si autem aliud aliquid vel

4 est *om.* F[1] 8 diuersas — 13 albus *om.* F[1] 16 sint F (*corr.* F[2]) 17 haberi E[1] 18 *tert.* est *om.* S[1] 26. 27 idem subi. idem praed. b

de alio idem, non opposita, sed erit ab ea diversa. sensus enim huiusmodi est: si negatio aliud aliquid praedicando neget quam in adfirmatione fuit (ut si sit adfirmatio est homo albus, negatio dicat non est homo iustus, aliud praedicavit in negatione quam in adfirmatione fuerat constitutum) vel si de alio subiecto quam in adfirmatione fuerat idem quod in adfirmatione fuit dixerit praedicatum (ut si adfirmatio sit est homo iustus, negatio respondeat non est leo iustus, idem praedicatum est, subiecta diversa sunt): si ergo vel aliud quiddam praedicet in enuntiatione propositio vel de alio subiecto idem praedicet quod adfirmatio ante posuerat, non erunt illa adfirmatio negatioque oppositae, sed tantum a se diversae; neque enim se perimunt. et hanc rem demonstrativam addidit et quae esset argumentum unius adfirmationis praeter unam negationem esse non posse, sive in singularibus, ut in eo quod ipse dicit exemplo: est Socrates albus, non est Socrates albus, sive in universalibus universaliter praedicatis. cum his particulares in oppositione contradictorie constituuntur, ut in universali universaliter adfirmativa omnis homo albus est, in universali particulariter negativa praedicetur non omnis homo albus est; illi vero quae est in universali particulariter adfirmativa quidam homo albus est opponatur in universali universaliter propositio negativa nullus homo albus est; illi vero quae in universali non universaliter adfirmativa est est homo albus illa quae in universali non universaliter negativa est non est homo albus: ut quod ait vel de aliquo singularium ad haec exempla pertineat: est Socrates albus, non est Socrates

1 aliquo SFE opposite T (*corr.* T[1]) 6 fuerit S 7 id S (*corr.* S[2]) 13 erit SFT 15 enim *om.* S[1] 21 contradictoriae SF (*corr.* F[2]) 22 in *om.* FT[1] 23 in *om.* T[1] 26 universali *om.* S[1]

albus; quod autem secutus est vel de aliquo universalium, vel universaliter ad illa exempla dictum esse videatur quae sunt omnis homo albus est, non omnis homo albus est, aliqui homo albus est, nullus homo albus est; quod vero addidit vel non universaliter scilicet in universalibus ad illa exempla rettulerit quae sunt homo albus
p. 354 est, non est homo albus. | hinc igitur omnia rursus brevissime repetit dicens: iam sese dixisse, quoniam uni negationi una adfirmatio esset opposita et hoc non quolibet modo sed contradictorie, in quibus scilicet verum falsumque divideretur. dixisse etiam commemorat, quae essent hae quas contradictorias nominaret. dixit autem esse angulares, adfirmativam universalem et negativam particularem, rursus adfirmativam particularem et negativam universalem. disserui quoque, inquit, et quoniam aliae sunt contrariae. non enim eaedem sunt contrariae quae sunt contradictoriae. contrariae enim sunt sibimet universalis adfirmatio universalisque negatio. exposui illud quoque, inquit, quoniam non omnis vera vel falsa contradictio. nunc contradictionem non illam proprie, sed communiter de his dixit quae sibi sunt oppositae sive contrario modo sive subcontrario. hae namque non semper verum inter se falsumque divi-

1 est *om.* $S^1F^1E^1$ 2 vel *del.* F^2 illa *om.* E^1 4 *prius* est *om.* S^1 *alt.* est *om.* T^1 4. 5 aliqui h. a. est *om.* T^1 5. 6 addit T (*corr.* T^2) 6 vel *om.* F^1 universalibus] uniuersaliter S (*corr.* S^2) 7. 8 est homo albus? 8 *post* albus *hunc falsum Aristotelis textum inserit* B *et in marg.* E^2: manifestum est ergo quoniam una negatio unius affirmationis opposita et quoniam aliae contrariae sunt aliae contradictoriae et quae sint hae dictum est vel quoniam non omnis vera vel falsa contradictio et quando vera vel falsa. (*cf. vol. I p. 8*) 8 rursus igitur omnia F 9 reppetit SF 12 diuidetur F (*corr.* F^2) 19 sibimet *om.* E 23 de his *om.* T 24 opposita F

debant, ut una semper esset vera, alia falsa. poterat enim fieri ut contrariae simul invenirentur falsae, subcontrariae simul verae. de his autem, quae proprie contradictoriae sunt, de his sequitur et se iam exposuisse commemorat, et quare una vera vel falsa est et quando. idcirco enim adfirmatio universalis particulari negationi vi contradictionis opponitur, quod in omnibus a se ipsae diversae sunt et qualitate et quantitate. illa enim est adfirmatio, illa negatio, universalis illa, illa particularis. ideo ergo aut utraeque falsae aut utraeque verae inveniri non possunt. quando autem ita fuerit, constat unam veram esse, aliam falsam. atque hoc est quod ait: et quare et quando vera vel falsa, dictum esse scilicet memorans, quare oppositio et quando una semper vera sit, altera falsa: tunc utique quando angulariter constituuntur, idcirco quoniam et quantitate a se propositiones et qualitate diversae sunt. nobis autem dicendum est, quando oppositiones contrariae vel subcontrariae aut utraeque illae simul falsae sint aut utraeque illae simul verae aut una falsa, alia rursus inveniatur vera. in contrariis enim si ea quae non sunt naturaliter praedicentur, [utraeque] ut albedo, quoniam naturaliter homini non est, utraeque falsae sunt quae albedinem praedicant. falsum est enim omnis homo albus est, falsum est nullus homo albus est. sed quando ambae falsae sunt, verae sunt subcontrariae, ut est quidam homo albus est, quidam homo albus non est. quod si quid naturale praedicetur in contrariis, adfirmatio vera est, falsa negatio, ut quoniam naturale est homini esse animal, vera est ea quae dicit omnis homo animal est, falsa quae dicit nullus

1 uera esset F 4 de his autem T, de his *del.* S²F², dehinc b 6 et b: uel *codices* 13 falsam esse F 14 esset SFT (*corr.* T²) 21 simul illae F 23 utraeque *del.* S²F²E² utraeque sunt falsae b ut *om.* S¹

homo animal est. eodem quoque modo in subcontrariis vera est adfirmatio, falsa negatio. sin vero aliquid inpossibile praedicetur, falsa adfirmatio est, vera negatio, ut quoniam inpossibile est hominem esse lapidem, si dicamus ómnis homo lapis est, falsum est, nullus homo lapis est verum est. eandem quoque retinet vim subcontrarii natura: adfirmatio enim hic falsa est, vera negatio.

8. Una autem est adfirmatio et negatio quae unum de uno significat, vel cum sit universale universaliter vel non similiter, ut omnis homo albus est, non est omnis homo albus; est homo albus, non est homo albus; nullus homo albus est, est quidam homo albus, si album unum significat.

Ea quae a nobis superius sunt diligenter exposita, illa nunc ipse clarius monstrat. diximus namque unam propositionem esse quae unam quamlibet rem significaret et non plurimas, ita ut nec aequivocum subiectum haberet nec aequivocum praedicatum; una enim propositio sic fit. nunc hoc dicit: una propositio est quae unam rem significat id est quae neque subiectum aequivocum habet nec praedicatum. sive autem sit p. 355 universalis | adfirmatio sive universalis negatio sive particularis adfirmatio sive particularis negatio sive indefinitae utraeque sive contra se angulariter ponantur: una illa propositio est, quae unam rem in adfirmatione vel negatione significat. sed hic quaestio est, quemadmodum universalis adfirmatio unam rem signi-

4 est *om.* S^1 7 subcontrariis S (*corr.* S^2) 7. 8 falsa hic F 9 est autem $\mathfrak{T}$ 10. 11 uniuersale $\Sigma\mathfrak{T}E^2$: *om. ceteri* 12 *alt.* omnis *om.* Σ^1 13 est h. a. n. e. h. a. *om.* $\Sigma\mathfrak{T}$ 14 *alt.* est *om.* S^1 16 Ea *in ras.* S quae *om.* S^1 a *om.* F^1E 17 illa *del.* S^2 19 pluribus; E (*corr.* E^1) 20 praedicaret T (*corr.* T^2) enim] autem T (*corr.* T^2) 23 haberet F 24. 25 *alt.* sive — negatio *om.* F^1 26. 27 ponetur T (*corr.* T^2)

ficare possit, cum ipsa universalitas non de uno, sed de pluribus praedicetur. nam cum dico omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significans multa in ipsa adfirmationis praedicatione designo. quocirca nulla erit adfirmatio vel negatio universalis, quae unam rem significare possit, idcirco quod ipsa universalitas de pluribus (ut dictum est) individuis praedicatur. sed ad hoc respondemus: cum universale quiddam dicitur, ad unam quodammodo collectionem totius propositionis ordo perducitur et eius non ad particularitatem, sed ad universalitatem quae est una qualitas adplicatur: ut cum dicimus omnis homo iustus est, non tunc singulos intellegimus, sed ad unam humanitatem quidquid de homine dictum est ducitur. quare sive sit universalis adfirmatio sive universalis negatio vel in singularibus, potest fieri ut hae unae sint, si una significatione teneantur. atque hoc est quod ait eas propositiones quas supra proposuit, quae sunt omnis homo albus est, non est omnis homo albus; homo albus est, non est homo albus; nullus homo albus est, est quidam homo albus, unas videri, si album, inquit, unum significat. si enim album quod praedicatur multa significet vel si homo quod subiectum est non unum, non est una adfirmatio nec una negatio. hoc autem in sequentibus clarius monstrat dicens:

Sin vero duobus unum nomen est positum, ex quibus non est unum, non est una adfirmatio, ut si quis ponat nomen tunica homini

10 et *om.* T eius *post* ad T eius unitas b, eius vis? 11 unam S (*corr.* S^2) 13 intellegemus S, intelligemus E 15 dicitur b 20 est homo albus? 23 album *om.* F^1 24 qui T (*corr.* T^2) 27 Si $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $\mathfrak{T}^2$) est $\Sigma\mathfrak{T}$: sit *ceteri* 28 una *om.* Σ^1 28. 29 affirmatio una F 29 *sqq.* ut si — neg. una *del.* E^2 29 nomen ponat $\Sigma\mathfrak{T}$

et equo, est tunica alba haec non est una adfirmatio nec negatio una.

Sensus huiusmodi est: si una res plura significet, ex quibus multis unum effici possit, illa adfirmatio, in qua illud nomen vel praedicatur vel subicitur, multa non significat, ut in eo quod est homo. quod dicimus homo significat animal, significat rationale, significat mortale; sed ex his quae multa significat unum potest effici, quod est animal rationale mortale. quare hoc nomen homo licet plura sint quae significet, tamen quoniam iuncta in unum quodammodo veniunt corpus et unum quiddam ex se iuncta perficiunt, cum ita dictum fuerit, quasi ut ex his quae significat unum aliquid fiat, unum quod tota illa iuncta perficiunt nomen illud significare manifestum est. atque hoc est quod ait: sin vero duobus unum nomen est positum, ex quibus non est unum, non esse unam adfirmationem. si enim talia quilibet sermo plura significet, ex quibus iunctis unum effici nequeat corpus, nec possint ea quae significantur uno illo nomine in unam speciem substantiae convenire, non est illa una adfirmatio. quale autem nomen sit quod positum unam adfirmationem non facit, idcirco quod plura significet ex quibus unum fieri non possit, exempli sollertissima virtute monstravit dicens:

2 una negatio *hic codices* (*cf. infra*) *verba Arist. continuant usque ad* equus est albus et est homo albus B *et in marg.* E[1] 3 si] sed S (*corr.* S[2]) 4—6 ex quibus — significat *om.* F[1] 4 possit E[1]: non possit *codices* 6 non E[1]: *om. codices* significet S (*corr.* S[2]) 8. 9 mortale — mortale *om.* F[1] 8 significant S[2]F 10 hoc modo nomen (*om.* homo) F, hoc homo nomen F[2] sint T: sunt *ceteri* 11 cuncta S (*corr.* S[2]), *item* 12, coniuncta b 12 inueniunt F (*corr.* F[2]), conv.? quoddam SF exeiuncta F 13 ut *om.* b 15—18 manifestum — quilibet *om.* F[1] 15 est *om.* S[1] 18 est una affirmatio b enim] uero T 20 possit SFE (*corr.* S[2]F[2]) 21 in *om.* F[1] 23 faciat b 25 solertissima S

Ut si quis ponat nomen tunica homini et equo, est tunica alba haec non est una adfirmatio nec negatio una. nihil enim hoc differt dicere quam est equus et homo albus. hoc autem nihil differt quam dicere est equus albus et est homo albus.

Si quis ponat homini et equo nomen tunica, inquit, et in propositione nomen hoc ponitur, illa propositio non est una sed multiplex. nam si verbi gratia tunica homo atque equus dicatur, ut, cum dicit aliquis tunicam, aut equum designet aut hominem: si quis dicat in propositione sic: tunica alba est, non est una adfirmatio. quod enim dicit tunica alba est, huiusmodi est quasi si dicam homo et equus albus est. tunica enim equum atque hominem significatione monstravit. quod vero dicit homo atque equus albus est, nihil differt tamquam si dicat equus albus est, homo albus est. sed hae duae sunt propositiones et non similes, in his enim subiecta diversa sunt. quocirca si hae adfirmationes duae sunt, duplex quoque illa est adfirmatio, quae dicit homo atque equus albus est. quod si haec rursus duplex est, quoniam equum atque hominem tunicam significare propositum | est, p. 356
cum dicimus tunica alba est, non unum, sed plura significat. quocirca si ea adfirmatio quae multa designat non est una, haec quoque adfirmatio una non erit, cuius aut praedicatio aequivoca fuerit aut subiectum. atque hoc est quod ait:

Si ergo hae multa significant et sunt plures, manifestum est quoniam et prima multa

1 tonica E 3 una negatio E^2 hoc *om.* E^1 8 ponatur b 8. 9 posito E (positio E^1) 11 *prius* aut] atq; F 14 si *om.* S^1E dicat *ed. princ.* 15 tunica b: tunicam *codices* 18 et homo b 23 positum b 25. 26 designat] significat F 29 hae $\Sigma^2 \mathfrak{T}$: haec *ceteri*

vel nihil significat; neque enim est aliquis homo equus.

Quod si, inquit, est equus albus et est homo albus multa significant, illa quoque prima propositio, quae est est tunica alba, unde hae fluxerunt, multa designat: aut si quis dicat non eam multa significare, concedit profecto nihil omnino propositionis ipsius significatione monstrari. tunc enim nomen unum multa significans in unam significationem poterat convenire, quotiens ex his quae significat una posset coniungi constituique substantia, ut in eo quod supra proposui, cum homo animal rationale et mortale significat, quae in unum possunt iuncta congruere. nunc autem si tunica hominem equumque significat, multa designat, sed ea ipsa in unum corpus non veniunt. neque enim fieri potest ut aliqui homo equus sit. quare aut multa significat, quod verum est, aut si quis contendat non eam multa significare, sed quiddam ex his quae significat iunctum, quoniam nihil est quod ex equo et homine coniungatur, nihil omnino significat. hoc est enim quod dixit neque enim est aliquis homo equus, et hoc sub uno legendum est, non discrete pronuntiandum homo et rursus equus, sed homo equus, ut ex his iunctis adpareat nihil omnino posse constitui. cur autem hoc dixerit, sequens monstrat oratio. si enim ita facienda est oppositio, ut contra adfirmationem huiusmodi op-

1 significant SFE (*corr.* F²E²) aliquid SFE (*corr.* S²E²) 4 significat T (*corr.* T¹) 5 hae b: haec *codices* 6 ut F (*corr.* F²) 12 cum] nam? et *om.* E¹ 13 iuncta *ego*: cuncta *codices* (coniuncta b) 15 conv.? 16 aliquis F 18 quis F²: *om. codices* 19 quoniam *om.* S¹ 22 aliquid T² uno homine F (homine *del.* F²), *supra* uno *add.* s. accentu E² 23 pronuntiatum T et *om.* S¹ 25 omne S (*corr.* S²) ex hoc T (ex *del.* T²) 26 *ad* oratio *in marg. add. verba Arist.* quare — falsam E² 27 oppositio *ego*: propositio *codices*

ponatur negatio, quae in oppositione verum falsumque dividat, ut una vera, alia falsa sit, unam oportet esse adfirmationem et unam negationem, quod contingit, si neque subiectum neque praedicatum multa significet. quod si plura designet et sit aequivocum, non erit in huiusmodi propositionibus una semper vera, altera falsa. Herminus vero sic sentit, quod ait Aristoteles: sin vero duobus unum nomen est positum, ex quibus non est unum, non est una adfirmatio: ut in eo, inquit, quod est homo gressibilis est, quoniam quod dicimus gressibile potest et bipes esse et quadrupes et multipes animal demonstrari: ex his, inquit, omnibus unum fit, quod est pedes habens: ista, inquit, huiusmodi adfirmatio non multa significat. sed sententiam Aristotelis omnino non sequitur. neque enim ex his omnibus unum fit nec quadrupes et bipes et multipes pedem habere faciunt. hic enim numerus pedum, non pedum constitutio est. quare Herminus praetermittendus est. huic autem expositioni quam supra disserui et Aspasius et Porphyrius et Alexander in his quos in hunc librum ediderunt commentariis consenserunt. sed ne diutius nobis Aristotelis exemplum caliginis obscuritatem ferat, hoc in aliquo noto exemplo vocabuloque videndum est. cum enim dicimus: Aiax se peremit, et Telamonis Aiacem filium et Oileum demonstrat, ex quibus duobus unum fieri aliquid non potest. ex duobus enim individuis nihil omnimodis iungitur.

4. 5 significet b: significant *codices* 6 in *om.* F[1] opposit.? uera semper uera S (*corr.* S[2]) 12 multiplex SFTE (*corr.* F[2]T[2]E[1]), *similiter* 17 12. 13 esse *delendum et* demonstrare *scribendum videtur* 13 omnibus inquit F 17 bipes et quadr.? pedes b 21 his omnibus T (omnibus *del.* T[2]) 23 exempli F 25 diximus T perimit FTE (*corr.* F[2]T[1]E[1]) 26 talamonis SFE (*corr.* S[2]), talomonis T (telom. T[2]) aiacen SFE oilei E[1] demonstraret S (*corr.* S[2]) 28 omnino disiungitur S (*corr.* S[2]), omnino coniungitur F[2]

quare huiusmodi propositio multa significat. sed haec hactenus.

Nunc autem determinat haec, quae de propositionibus supra iam dixerat, non de omni tempore, sed de solis tantum praeterito et praesenti, quemadmodum se in veritate et in falsitate habeant, disseruisse. in futuris vero non idem est quale in praeterito praesentique in propositione iudicium, idcirco quod iam vel cum contigit vel cum est definita veritas et falsitas in propositionibus invenitur. ut cum dico *Brutus consulatum primus instituit sub rege Tarquinio,* | p. 357 dicat alius *Brutus consulatum non primus instituit sub rege Tarquinio*: hic una vera est, una falsa, et iam adfirmatio definite vera est, definite falsa negatio. rursus in praesenti cum dicimus *vernum tempus est, vernum tempus non est,* si hoc verno tempore dictum sit, adfirmatio vera est et definite vera, negatio falsa est et definite falsa. quod si hoc autumno dictum sit, definite falsa adfirmatio et definite vera negatio, idcirco quod sive in praeterito sive in praesenti veritas adfirmationis negationisve iam contigit. in futuro vero non eodem modo sese habet. ut cum dicimus *Gothos Franci superabunt,* si quis negat *Gothos Franci non superabunt,* una quidem vera est, una falsa, sed quae vera quae falsa ante exitum nullus agnoscit. atque hoc est quod ait:

9. In his ergo quae sunt et facta sunt necesse est adfirmationem vel negationem veram

6 *alt.* in *om.* T deseruisse F (*corr.* F^2) 8 que *om.* S^1 in *om.* T^1 9 *prius* cum *om.* S^{1}F^{1}E^{1}T contingit S (*corr.* S^2) 11 prius F (*corr.* F^2) 12 si dicat? consolatum TE 13 et iam *ego*: etiam *codices* 15 dicimus cum dicimus F (*corr.* F^2) 16 verno] uero E (*corr.* E^1) 17 falsa — 19 negatio *om.* F^1 18 est *om.* F 19 adfirmatio *om.* S^1 20 *pr.* sive *om.* F^1 21 contingit T^2 25 cognoscit F 27 et quae f. s. $\Sigma\mathfrak{T}$

vel falsam esse, in universalibus quidem universaliter semper hanc quidem veram, illam vero falsam, et in his quae sunt singularia, quemadmodum dictum est, ut non modo una semper vera sit, altera falsa in tota contradictione, sed illud quoque habeat, ut in una qualibet definite veritas aut falsitas reperiatur: ita ut in his singularibus veritas et falsitas in propositionibus dividatur, in universalibus autem, si his particularitates opponantur (quemadmodum dictum est), unam necesse est veram esse, alteram falsam, sed definita propositionum veritate vel falsitate, sicut supra disserui. quare in sequentibus quaedam de futuris tractanda sunt et quoniam maius opus est (quam hoc breviter dici possit viderimus) et nos secundi voluminis seriem longius extraximus, hoc loco fastidiosam longitudinem terminemus.

LIBER TERTIVS.

Ea quae huius libri series continebit altioris paene tractatus sunt quam ut in logica disciplina conveniat disputari, sed quoniam (ut saepe dictum est) orationibus sensa proferuntur, quibus subiectas res esse

1 uel falsam esse $\Sigma\mathfrak{T}$ *cf. infra*: esse uel falsam *hic codices* 1. 2 universaliter $\Sigma\mathfrak{T}$: *om. codices* 2 hanc semper F 3 sunt *om.* T 4 est] sit F (*corr.* F[2]) non ut F 6 in *om.* T[1] definita T 9 autem universaliter? 10 *alt.* est *om.* T esse ueram T 14 possit *ego*: posse *codices* 16 EXPLICIT SECDS · INCIPIT LIBER TERCIUS S, EXPLICIT LIBER · II · INCIPIT · III · F[2]TG, INCIPIT LIBER TERTIVS B, ANICII · MANLII · SEVERINI · BOETII · VIRI · CS · ET ILL · EX CSL · ORD · ATQ; PATRICII · AEDITIONIS · SCDAE · LIBER · SCDS · EXPL · INCIPIT · LIBER TERTIVS J, ANICII · MALLII · SEVERINI · BOETII · VIRI · CLARISSIMI ET ILLUSTRIS · EX CONSULARI ORDINE PATRICII SCDAE EDITION · EXPOSITIONU IN ARISTOTEL · PERIHERMENIAS · EXPLIC · LIB · II · INCIPIT TERTIVS E *subscr. om.* NF[1] 17 libri *om.* F[1] poene NE 18 sunt] est SFEGN (*corr.* F[2]E[2]G[2]) ut *del.* E[2], *om.* F[1]T loica E

manifestum est, non est dubium quin quod in rebus sit idem saepe transferatur ad voces. quare recte mihi consilium fuit subtilissimas Aristotelis sententias gemino ordine commentationis aperire. nam quod prior tenet editio, ingredientibus ad haec altiora et subtiliora quandam quodammodo faciliorem semitam parat; quod autem secunda editio in patefaciendis subtilibus sententiis elaborat, hoc studio doctrinaque provectis legendum discendumque proponitur. quare prius quaedam pauca dicenda sunt, quatenus ea de quibus postea tractaturi sumus haec ipsa legentibus non videantur ignota.

Categoricas propositiones Graeci vocant, quae sine aliqua condicione positionis promuntur, ut est dies est, sol est, homo est, homo iustus est, sol calet et cetera quae sine alicuius condicionis nodo atque ligamine proponuntur. sunt autem condicionales propositiones huiusmodi: si dies est, lux est, quas Graeci hypotheticas vocant. condicionales autem dicuntur, quod talis quaedam condicio proponitur ut dicatur, si hoc est, illud est. et illas quidem quas categoricas Graeci nominant, Latini praedicativas dicere possumus. nam si categoria praedicamentum est, cur non quoque categoricae propositiones praedicativae dicuntur? harum autem quaedam sunt quae cum sempiterna significent, sicut hae res quas significant semper sunt et numquam a propria natura discedunt, ita quoque ipsae propositiones inmutabili significatione sunt: ut si quis dicat deus est, deus inmortalis est. hae namque propositiones sicut de inmortalibus dicuntur, ita

6 quodadmodum SFE (*corr.* S²F²E²) 8 hoc F²: hoc aut SFNJB, hoc autem TE, hoc iam? 10 quaedam *om.* T¹ 14 propositionis S²F² 15 est *post* dies *del.* T², *om. ceteri* homo est *om.* T¹ 21 illud] nihil SFEGNJ (*corr.* E²G²N²) quidam S (*corr.* S²) quas *om.* F 22 latine B, latini autem F 24 dicantur b

quoque sempiternam habent et necessariam significationem. nec hoc in unius temporis | natura perspicitur, sed in omnium. nam cum dicimus deus inmortalis est vel inmortalis fuit vel inmortalis erit, a propria significationis necessitate nil discrepat. necessarias autem propositiones vocamus, in quibus id quod dicitur aut fuisse aut esse aut certe futurum esse necesse est evenire. et hae quidem quae sempiterna significant sempiternae necessitatis sunt. nam etiam si in his non sit manifesta veritatis natura, nil tamen prohibet fixam esse necessitatis in natura constantiam, ut si nobis ignotum est, utrum paria sint astra an inparia, non tamen idcirco poterit evenire ut nec paria nec inparia videantur, sed sine ulla dubitatione aut paria sunt aut inparia. omnis enim multitudo horum alterum retinet in natura. quocirca etiam in his, si quis dicat astra paria sunt aliusque respondeat astra paria non sunt vel si quis dicat astra inparia sunt aliusque respondeat astra inparia non sunt, unus horum verum ex necessitate proponit, quod, inquam, si id quod quilibet horum verum dixerit nobis ignotum est, necesse est tamen inmutabiliter esse quod dicitur. atque hae quidem sunt inmutabiliter necessariae propositiones. aliae vero sunt, quae non sempiterna significantes tamen et ipsae sunt necessariae, quousque illa subiecta sunt de quibus propositio aliquid adfirmat aut negat. ut cum dico homo mortalis est, quamdiu homo est, tamdiu hominem mortalem esse necesse est. nam si quis dicat ignis calidus est,

p. 358

5 nihil T 7 futurum esse *add.* E^2: *om. codices* 8 haec T 10 nihil F 12 sint astra sint F (*corr.* F^2) 18 vel] ut F (*corr.* F^1) 20 *supra* quod *scr.* quamvis G^2T^2 inquam *ego*: umquam *codices* (*del.* $S^2F^2E^1$, *om.* B) si] se SFTGNJ (*corr.* S^2F^2), etiamsi? quod umquam se *del. et in marg. add.* quamquam N^2 (proponit, et quamquam id b) 21 qui *om.* G^1 22 quod ////////// dicitur E 29 nam] vel? item?

quamdiu est ignis, tamdiu ex necessitate vera est propositio. aliae vero sunt, quae a natura necessitatis recedunt et quaedam tantum contingentia significant, sed haec aut aequaliter se ad adfirmationem negationemque habentia aut ad unum frequentius vergentia. et aequaliter quidem se habent, ut si quis dicat hodie me esse lavandum, hodie me non esse lavandum. nihil enim magis vel adfirmatio fiet aut negatio, utraeque enim aequaliter necessariae non sunt. illae vero quae plus ad alteram partem vergunt huiusmodi sunt, ut si quis dicat hominem in senecta canescere, hominem in senecta non canescere: fit quidem frequentius ut canescat, non tamen interclusum est, ut non canescat. praedicativarum autem propositionum natura ex rerum veritate et falsitate colligitur. quemadmodum enim sese res habent, ita sese propositiones habebunt, quae res significant. nam si in se res ullam retinent necessitatem, propositiones quoque necessariae sunt; sin vero tantum inesse significent (ut si quis dicat homo ambulat, homini ambulationem inesse monstravit), praeter aliquam necessitatem sunt tantum inesse significantes omni vacuae necessitate. quod si res inpossibiles sunt, propositiones quae illas res demonstrant inpossibiles nominantur; sin vero res contingenter venientes atque abeuntes, quae illas prodit contingens propositio nuncupatur. quoniam autem temporum alia sunt futura, alia praesentia, alia vero praeterita, res quoque subiectae temporibus his quoque temporum diversitatibus variae sunt. aliae enim praesentis temporis sunt, aliae

2 a *om.* F (*add.* F¹) 4 haec b: hae *codices* ad *om.* S¹E¹ 7 non *om.* E¹ 7. 8 lauandum esse F 8 aut] vel b 9 aequaliter E²: aliter *codices* 16 *alt.* sese] esse F, se F² 18 res *om.* S¹ retinent b: retinet *codices* 19. 20 significet T (*corr.* T²) 23. 24 quae propositiones T 25 contingentes T 26 produnt contingentes propositiones nuncupantur *ed. princ.* 28. 29 subiecta F E

futuri, aliae praeteriti. eodem quoque modo propositiones alias praeteriti temporis significatio tenet, ut cum dico Graeci Troiam evertere; aliae praesentis, ut Francorum Gothorumque pugna committitur; aliae futuri, ut Persae et Graeci bella moturi sunt. et de praeteritis quidem et de praesentibus, ut res ipsae, stabiles sunt et definitae. nam quod factum est, non est non factum, et quod non est factum, nondum factum est. idcirco de eo quod factum est verum est dicere definite, quoniam factum est, falsum est dicere, quoniam factum non est. rursus de eo quod factum non est verum est dicere, quoniam factum non est, falsum est, quoniam factum est. et de praesenti quoque: quod fit definitam habet naturam in eo quod fit, definitam quoque in propositionibus veritatem falsitatemque habere necesse est. nam quod fit definite verum est dicere quoniam fit, falsum quoniam non fit. quod non fit verum est dicere non fieri, falsum fieri. de definitione ergo propositionum praeteriti vel praesentis supra iam dictum est. nunc vero ad illarum propositionum veritatem falsitatemque disputationis ordinem vertit, quae in futuro dicuntur quaeque sunt contingentia. solet autem futura vocare,

2 aliae *et* significationem tenent *ed. princ.* 3 *et* 4 alias? 4 gottorumq; F 5 et *om.* F^{1}E grecos E^{2} bello E 6 res *om.* B (*add.* B^{1}) *post* ipsae *add.* s. propositiones S^{2}, ipsae sic propositiones B 7 stabiles *om.* B (*add.* B^{1}), instabiles SFEGNJ (*corr.* S^{2}F^{2}G^{2}N^{2}), sic stabiles E^{2} *post* definitae *add.* s. ita propositiones (propos. eorum G^{2}T) instabiles (stabiles G^{2}T) sunt et definitae J^{2}G^{2}T 7 nam — 10 definite *om.* F^{1} 12 *prius* non *om.* E^{1} 14 naturam//// S 16 nam cum F (cum *del.* F^{2}) 21 ueritatemque (*om.* falsitatem) N 22 uertet T (*corr.* T^{2}) 22. 23 quae quaeq; G (*corr.* G^{2}), ////// quaeq; F quaeque sunt] quae quis uno JE, quae quis uno uno N (quaeque uno verbo N^{2}) 23 sunt //////////////// contingentia F, sunt in futuro contingentia GT *et in marg.* S^{2}J^{1} 22. 23 quae quis uno contingentia *del.* E^{2}, *om.* B (quaeque contingentia B^{2}) 23 silet SFEGNJ (*corr.* E^{1}G^{2})

quae eadem contingentia dicere consuevit. contingens autem secundum Aristotelicam sententiam est, quodcumque aut casus fert aut ex libero cuiuslibet arbitrio et propria voluntate venit aut facilitate naturae in utramque partem redire possibile est, ut fiat scilicet | p. 359 et non fiat. haec ergo in praeteritum et praesens quidem definitum et constitutum habent eventum. quae enim evenerunt non evenisse non possunt et quae nunc fiunt ut nunc non fiant, cum fiunt, fieri non potest. in his autem, quae in futuro sunt et contingentia sunt, et fieri potest aliquid et non fieri. sed quoniam tres supra modos proposuimus contingentis, de quibus melius in physicis tractavimus, singulorum subdamus exempla. si hesterno domo egressus inveni amicum, quem in animo habebam quaerere, non tamen tunc quaerebam, ut non invenirem quem inveni antequam invenirem fieri poterat, cum autem inveni vel postquam inveni, ut non invenissem fieri non potest. rursus si ipse sponte praeterita nocte in agrum profectus sum, antequam hoc fieret, ut non proficiscerer fieri poterat, postquam profectus sum vel cum profectus sum, ut id non fieret quod fiebat aut non factum esset quod erat factum, fieri non valebat. amplius possibile est scindi hanc qua vestior tunicam: si hesterno die scissa est, cum scindebatur aut postquam scissa est, ut non scinderetur

6 ha S (*corr.* S²) et praesens B S² F² E²: *om. ceteri* 6. 7 in praeterito quidem et praesenti b 8 uenisse S F E (*corr.* S² F²) 9 et ut T (*corr.* T²) 11 *ante* potest *erasum est* non *in* S 13 fysicis S F, fisicis T E tractabimus *Jourdain (recherches critiques sur l'âge et l'origine des traductions latines d'Aristote etc. p. 161)* 14 esterno S (*corr.* S²) die *add.* S² F² E² 15 inveni amicum] inueniam eum F E (*corr.* F² E²) in *om.* F¹ 17 quem] quod *codices* (uel quem quod T) quererem inuenirem T 19 poterat b si *om.* F 20 in *om.* E¹ 21 non *om.* T¹ 24 qua T: quam *ceteri* 25 haesterno S 26 scissa b: excissa *codices*

aut non esset scissa, fieri nequibat, ante vero quam scinderetur, fieri poterat ut non scinderetur. perspicuum ergo in praesentibus atque praeteritis vel earundem rerum quae sunt contingentes definitum constitutumque esse eventum, in futuris autem unum quidem quodlibet duorum fieri posse, unum vero definitum non esse, sed in utramque partem vergere et aut hoc quidem aut illud ex necessitate evenire, ut autem hoc quodlibet definite vel quodlibet aliud definite, fieri non posse. quae enim contingentia sunt, in utraque parte contingunt. quod autem dico tale est: egredientem me hodie domo amicum invenire aut non invenire necesse est (in omnibus enim aut adfirmatio est aut negatio), sed invenire sine dubio definite aut certe si hoc non est rursus definite non invenire, quemadmodum hesterno die, quo amicum egrediens inveni (definitum est autem, quod non est verum me non invenisse), non eodem modo in his quae sunt contingentia et futura, sed tantum aut hoc quidem aut illud est et hoc ex necessitate, ut autem una res vel quilibet unus eventus definitus et iam quasi certus sit, fieri non potest. et in hac re dissimiles sunt propositiones contingentium et futurorum his quae sunt praeteritorum vel praesentium. nam cum similes sint in eo, quod in his aut adfirmatio est aut negatio,

1 nequi//bat S 3 est ergo S²F²E² vel] est T, *del.* S²F²E² 3. 4 earum T, eadem SFE (*corr.* S²F²E²) 4 contingentes b: contingentis *codices* 4. 5 constitumq; T 7 utraque parte SE 8 ut *om.* S¹ 9 *ad alt.* definite *add.* fiat TE² 12 egredientem *ego*: egrediente *codices* odie S (*corr.* S²) domum SFT (*corr.* S²F²) 15 *ad* invenire *add.* s. necesse est G²J²T (*quod del.* T² *et suprascr.* s. non necesse est) 16 esterno TE (*corr.* E¹) quo b: quod *codices* 17 domo inveni, definitum est: definitum est autem b quod inueni S² me eum E² 20 ut *ego*: quod *codices* una *om.* S¹ 21 et iam *ed. princ.*: etiam *codices*, et b 22 potest] possit est F (*corr.* F¹) 25 sunt T

sicut etiam in his quae sunt praeterita vel praesentia, in illo diversae sunt, quod in his quidem id est praeteritis et praesentibus rerum definitus eventus est, in futuris vero et contingentibus indefinitus est et incertus, nec solum nobis ignorantibus, sed naturae. nam licet ignoremus nos, utrum astra paria sint an inparia, unum tamen quodlibet definite in natura stellarum esse manifestum est. et hoc nobis quidem est ignoratum, naturae vero notissimum. sed non ita hodie me visurum esse amicum aut non visurum nobis quidem quid eveniat ignoratum est, notum vero naturae. non enim hoc naturaliter, sed casu evenit. quare huiusmodi propositiones non ad nostram, sed ad naturae ipsius notitiam secundum incertum eventum et inconstantem veritatem atque mendacium derivabuntur. talis enim est contingentis natura, ut in utraque parte vel aequaliter sese habeat, ut hodie me esse lavandum vel hodie me non esse lavandum, vel in una plus, minus in altera, ut hominem canescere senescentem vel hominem non canescere senescentem. illud enim plus fit, illud minus. sed nihil prohibet id quod rarius fit tamen fieri. de his ergo Aristotelica subtilitas disputatura primum a singularibus incohans ad universalia tractatui viam pandit. duobus enim modis contradictiones fiebant: aut in singularibus aut in universalibus universaliter praedicatis et his oppositis. ingreditur autem ex his tribus quae supra iam dicta sunt: ex casu, ex libero

4 et indef. T (et *del.* T[2]) 5 nec] sed F[2]E[2]B, et nec T (et *del. et supra* nec *scr.* uel et T[2]) sed] non F[2]E[2]B 8 *alt.* est *om.* F 11 quid E[2]: quod *ceteri* eueniet F, eueueniant (*sic*) T (n *del.* T[2]) 13 non modo b 15 de uabuntur T (diriu. T[2]) 16 contingens T (*corr.* T[2]) una utraque SFEG (una *del.* S[1]? E[1] G[2]), una uel utraque S[2]F[2]E[2] 17 vel *del.* S[2] 18 non esse] esse haud F 20 vel — senescentem *om.* F[1] 22 ergo] autem F 23 suptilitas E 24 tractaui F (*corr.* F[2]) 26 in *om.* F 28 iam *om.* E casu et ex F.

arbitrio, ex possibilitate, quae omnia uno nomine utrumlibet vocavit, fingens scilicet nomen ad hoc, quod non unius et certi eventus ista sunt, sed utriuslibet et quomodo contingit. hoc autem monstrativum est naturae instabilis et ad utramque partem sine ullius rei obluctatione vergentis. non autem oportet arbitrari illa esse utrumlibet et contingentium naturae, quaecumque nobis ignota sunt. neque enim si nobis ignotum est a Persis ad Graecos missos legatos, idcirco missos esse incerti eventus | est; nec si letale p. 360 signum in aegrotantis facie medicina deprehendit, ut aliud esse non possit nisi ille moriatur, nobis autem ignotum sit propter artis inperitiam, idcirco illum aegrum esse moriturum utrumlibet et contingentis naturae esse iudicandum est, sed illa sola talia sine dubio esse putanda sunt, quaecumque idcirco nobis ignota sunt, quod per propriam naturam qualem habeant eventum sciri non possunt, idcirco quoniam propria instabilitate naturae ad utraque verguntur, id est ad adfirmationis et negationis eventum propria instabilitate atque inconstantia permutantur. est autem inter philosophos disputatio de rerum quae fiunt causis, necessitatene omnia fiant an quaedam casu. et in hoc Epicureis et Stoicis et Peripateticis nostris magna contentio est, quorum paulisper sententias explicemus. Peripatetici enim, quorum Aristoteles princeps est, et casum et liberi arbitrium iudicii et necessitatem in rebus quae fiunt quaeque aguntur cum

2 ad hoc nomen T (*corr.* T^2) ad] ob F^2 4 quoquomodo T contingens SF^2 6 illius E (*corr.* E^1) obluctione F 7 et *om.* SFE 9 missos legatos E^1?: missus legatus *ceteri* 10 missos E^1?: missus *ceteri* laetale SF, loetale T 11 faciem SFE (*corr.* F^2) 12 nisi ut? 14 esse *del.* S^2F^2 15. 16 esse sine dubio F 16 idcirco *om.* S^1 19 stabilitate SFE, et stabilitate T (*corr.* T^2) vergunt? 20 ad *om.* E^1 21 constantia S (*corr.* S^2) 23 omnia *om.* E^1

gravissima auctoritate tum apertissima ratione confirmant. et casum quidem esse in physicis probant: quotiens aliquid agitur et non id evenit, propter quod res illa coepta est quae agebatur, id quod evenit ex casu evenisse putandum est, ut casus quidem non sine aliqua actione sit, quotiens autem aliud quiddam evenit per actionem quae geritur quam speratur, illud evenisse casu Peripatetica probat auctoritas. si quis enim terram fodiens vel scrobem demittens agri cultus causa thesaurum reperiat, casu ille thesaurus inventus est, non sine aliqua quidem actione (terra enim fossa est, cum thesaurus inventus est), sed non illa erat agentis intentio, ut thesaurus inveniretur. ergo agenti aliquid homini, aliud tamen agenti res diversa successit. hoc igitur ex casu evenire dicitur, quodcumque per quamlibet actionem evenit non propter eam rem coeptam, quae aliquid agenti successerit. et hoc quidem in ipsa rerum natura est, ut non hoc nostra constaret ignorantia, ut idcirco quaedam casu esse viderentur, quod nobis ignota essent, sed potius idcirco a nobis ignorarentur, quod haec in natura quaecumque casu fiunt nullam necessitatis constantiam aut providentiae modum tenerent. Stoici autem omnia quidem ex necessitate et providentia fieri putantes id quod ex casu fit non secundum ipsius fortunae naturam, sed secundum nostram ignorantiam metiun-

1 tum b: tunc *codices* 4 et ex T (*corr.* T[2]) 5 et b 6 fit E (*corr.* E[2]) b 9 fodiens terram F demittens b: dimittens *codices* 12 est inv. E 14 propter aliud b 15 ergo F 17 rem *om.* T[1] 17—19 et — ignorantia *om.* B[1] 18 natura est *om.* S[1]F[1]E[1]NJ non] uero T G[2] 19 nostra *ego*: extra S F E N J, extra nostram G T B E[2], ex nostra b constare S F J (*corr.* S[2]F[2]) ignorantiam T E G B ut] non T G[2], non ut B, ut non b quaedam] quae T 21 a *om.* F ignorentur F[2] 22 quae quodcumq; T, quae quocumq; T[2]F (*corr.* F[2]) 24 quadam T (quidam T[2]) 26 naturae T (*corr.* T[1])

tur. id enim casu fieri putant, quod cum necessitate sit, tamen ab hominibus ignoretur. et de libero quoque arbitrio eadem nobis paene illisque contentio est. nos enim liberum arbitrium ponimus nullo extrinsecus cogente in id, quod nobis faciendum vel non faciendum iudicantibus perpendentibusque videatur, ad quam rem praesumpta prius cogitatione perficiendam et agendam venimus, ut id quod fit ex nobis et ex nostro iudicio principium sumat nullo extrinsecus aut violenter cogente aut inpediente violenter. Stoici autem omnia necessitatibus dantes converso quodam ordine liberum voluntatis arbitrium custodire conantur. dicunt enim naturaliter quidem animam habere quandam voluntatem, ad quam propria natura ipsius voluntatis inpellitur, et sicut in corporibus inanimatis quaedam naturaliter gravia feruntur ad terram, levia sursum meant, et haec natura fieri nullus dubitet, ita quoque in hominibus et in ceteris animalibus voluntatem quidem naturalem esse cunctis, et quidquid fit a nobis secundum voluntatem quae in nobis naturalis est autumant, illud tamen addunt, quod ea velimus quae providentiae illius necessitas imperavit, ut sit quidem nobis voluntas concessa naturaliter et id quod facimus voluntate faciamus, quae scilicet in nobis est, ipsam tamen voluntatem illius providentiae necessitate constringi. ita fieri quidem omnia ex necessitate,

3 paene *del.* F² 4. 5 nullum — cogentem *codices* (*corr.* S²F²E²) 7 ficiendem (*sic*) T (*corr.* T²) 18. 19 uoluptatem SFE (*corr.* S²E²) *saepius* 20 quae et T in nobis naturalis *ego* (nobis naturalis S²): duobus (duabus NTBG²E²) naturis *codices* (*supra* duobus *scr.* scil. duobus animalibus J¹) 21 est *om.* G¹, esse NT (*corr.* T²) autumant F: putant *ceteri,* putant fieri b 22 imperabit S² sit] si SFE (*corr.* E¹), sit si T 23 quidem] quia S² naturaliter est S² et *del.* S² 24 naturali voluntate S² 25. 26 necessitas S²E² 26 constringit SFE (*corr.* F²)

quod voluntas ipsa naturalis necessitatem sequatur, fieri etiam quae facimus ex nobis, quod ipsa voluntas ex nobis est et secundum animalis naturam. nos autem liberum voluntatis arbitrium non id dicimus quod quisque voluerit, sed quod quisque iudicio et examinatione collegerit. alioquin muta quoque animalia habebunt liberum voluntatis arbitrium. illa enim videmus quaedam sponte refugere, quibusdam sponte concurrere. quod si velle aliquid vel nolle hoc recte liberi arbitrii vocabulo teneretur, non solum hoc esset hominum, sed ceterorum quoque animalium, quibus hanc liberi arbitrii potestatem abesse quis nesciat? sed est liberum arbitrium, quod ipsa quoque vocabula produnt, liberum nobis de voluntate iudicium. quotienscumque enim imaginationes quaedam concur-
p. 361 runt animo et voluntatem | irritant, eas ratio perpendit et de his iudicat, et quod ei melius videtur, cum arbitrio perpenderit et iudicatione collegerit, facit. atque ideo quaedam dulcia et speciem utilitatis monstrantia spernimus, quaedam amara licet nolentes tamen fortiter sustinemus: adeo non in voluntate, sed in iudicatione voluntatis liberum constat arbitrium et non in imaginatione, sed in ipsius imaginationis perpensione consistit. atque ideo quarundam actionum nos ipsi principia, non sequaces sumus. hoc est enim uti ratione uti iudicatione. omne enim commune nobis est cum ceteris animantibus, sola ratione disiungimur. quod si sola etiam iudicatione inter nos et

1 quod] quia T (*corr.* T^2) 1. 2 naturalis — ipsa *om.* J^1 2 ipsa scilic̄ duob; animalib; F (*interpol. del.* F^2) uolunta (*sic*) T 5 et *om.* E^1 6 colligerit SFTE (*corr.* $S^2T^2E^2$) multa b, quoque muta T 16 et] ex F (*corr.* F^2) uoluptate SFT (*corr.* F^2 uoluntate) 18 colligerit E (*corr.* E^2) 22 arbitrium constat E (*corr.* E^2) 22 — 24 et — consistit *om.* T^1 23 *prius* in *om.* FT 25 nos] non E (*corr.* E^2) 25. 26 est *post* ratione T (*corr.* T^2) 26 ratione quod est F^2 26. 27 nobis commune T (*corr.* T^2) 28 etiam] est b, est in?

cetera animalia distantia, cur dubitemus ratione uti hoc esse quod est uti iudicatione? quam si quis ex rebus tollat, rationem hominis sustulerit, hominis ratione sublata nec ipsa quoque humanitas permanebit. melius igitur nostri Peripatetici et casum in rebus ipsis fortuitum dantes et praeter ullam necessitatem et liberum quoque arbitrium neque in necessitate neque in eo quod ex necessitate quidem non est, non tamen in nobis est ut casus, sed in electione iudicationis et in voluntatis examinatione posuerunt. et in eo autem quod possibile esse dicitur est quaedam inter Peripateticos et Stoicos dissensio, quam hoc modo paucis absolvimus. illi enim definiunt possibile esse quod possit fieri, et quod fieri prohibetur non sit, hoc ad nostram possibilitatem scilicet referentes, ut quod nos possumus, id possibile dicerent, quod vero nobis inpossibile esset, id possibile negarent. Peripatetici autem non in nobis hoc, sed in ipsa natura posuerunt, ut quaedam ita essent possibilia fieri, ut essent possibilia non fieri, ut hunc calamum frangi quidem possibile est, <sed> etiam non frangi, et hoc non ad nostram possibilitatem referunt, sed ad ipsius rei naturam. cui sententiae contraria est illa quae dicit fato omnia fieri, cuius Stoici auctores sunt. quod enim fato fit ex principalibus causis evenit, sed si ita est, hoc quod non fiat non potest permutari. nos

1 est distantia E², distantia est S²F²T 2 quod] quo E (*corr.* E²) 3 sustulit T 6 illam E (*corr.* E²) 7 arbitrium, quod neque? 8 eo b: id *codices* 10 *prius* in *om.* E proposuerunt E² 11 possibile b: inpossibile *codices* 14.15 et quod fieri non possit impossibile esse E², non prohibetur ut non sit *ed. princ.* 14 et] ut? *an* 15 sit] esse? 16 id quod possibile S (quod *del.* S²) dicerent B: dicere *ceteri* (dicere debeamus E²), diceretur b 17 inpossibile nobis F negarent B: negare *ceteri* 19 *et* 20 esset (*utroque loco*) SFE 21 quidem *om.* S¹ sed *ego add.: om. codices*, et etiam b *an* possibile est *bis ponendum?* et] ut F (*corr.* F²) 26 quo E², ut?

autem dicimus ita quaedam esse possibilia fieri, ut eadem sint etiam non fieri possibilia, hoc nec ex necessitate nec ex possibilitate nostra metientes. his igitur expeditis illud addere sufficiat, haec Aristoteli fixa in sententia et disciplina retinenti facile fuisse contingentium propositionum modum de futuris ostendere: in utraque parte facere atque ideo determinatam eventus constantiam non habere. quod ni ita esset, omnia ex necessitate fieri crederentur, quod melius liquebit, cum ad ipsa Aristotelis verba venerimus. non autem incommode neque incongrue Aristoteles de rebus altioribus et fortasse non pertinentibus ad artem logicam disputationem transtulit, cum de propositionibus loqueretur. neque enim esset rectitudinem et significantiam propositionum constituere, nisi hanc ex rebus ita esse probavisset. praedicativae enim propositiones (ut dictum est) non in sermonibus neque in conplexione praedicationum, sed in rerum significatione consistunt. quare omnibus quae praedicenda erant explicitis ad ipsius Aristotelis sententias aperiendas enodandasque perveniamus.

9. In his ergo quae sunt et facta sunt necesse est adfirmationem vel negationem veram vel falsam esse, in universalibus quidem universaliter semper hanc quidem veram, illam vero falsam, et in his quae sunt singularia, quemadmodum dictum est; in his vero, quae in universalibus non universaliter dicuntur, non est necesse; dictum autem est et de his.

4 aristoteli S²F²E²: aristotelem *ceteri* 5 retinentem G²T 6. 7 ostendere aequaliter se habere in affirmatione et negatione et (et *om.*F) FBE², id est aequaliter se *etc.* b 13 loicam E 14 esset *om.* F¹ firmam rectit. b 21 peruenimus SFE 24 esse *post* veram F 25 universaliter *add.* S²F²E²: *om. ceteri* non semper S (non *del.* S²)

Categoricas propositiones quae praedicativae Latine possint nominari (ut supra iam diximus) ex rebus quas ipsae propositiones significant integra ratiocinandi norma diiudicat. illae namque quas hypotheticas vel condicionales vocamus ex ipsa condicione vim propriam trahunt, non ex his quae significant. cum enim dico: si homo est, animal est, et si lapis est, animal non est, illud est consequens, illud repugnans. quare ex consequentia et repugnantia propositionum tota in propositione vis vertitur. unde fit ut non significatio, sed condicio proposita hypotheticarum enuntiationum vim naturamque constituat: praedicativae propositiones (ut dictum est) ex rebus principaliter substantiam sumunt. atque ideo quoniam quaedam res sunt praesentis temporis, quaedam praeteriti, sicut eventus ipse rerum praesentis temporis vel praeteriti certus est, ita quoque praedicativarum propositionum de praeteritis et praesentibus certa veritas falsitasque est. erat autem contradictionis modus duplex: aut enim universalis | particularibus angulariter opponebatur p. 362 aut singularis significatio adfirmativa singularem negationem contradictoria oppositione peremerat. et in his una vera semper, falsa altera reperiebatur. in his autem quae essent indefinitae non necesse erat unam veram esse, alteram falsam. sed in his, in quibus veritas et falsitas dividebatur, in his non solum una vera est semper, altera semper falsa, in praeterito scilicet et praesenti, sed etiam una certam et definitam veritatem retinet, certam et definitam al-

1 quas E (*corr.* E²) 2 possunt T et ex SFE (*corr.* S²F²E²) 3. 4 rationandi S (*corr.* S²) 4 normam E 11 — 12 significatio — vim *om.* E¹ 11 propositam E 12 praedicativae vero b 16 ipsarum rerum *ed. princ.* 16. 17 ipse — est *om.* S¹ 18 et de E 20 particulari? 20. 21 universales — opponebantur b 22 positione SFE perimerat SFE (*corr.* E¹) 27 falsa semper F 28 una semper T 29 ueritatem — definitam *om.* F¹

tera falsitatem. in his autem quae sunt in futuro, si necessariae quidem propositiones sunt, licet et secundum futurum tempus dicantur, necesse est tamen non modo unam veram esse, alteram falsam, sed etiam unam definite veram, definite alteram falsam, ut cum dico: sol hoc anno verno tempore in arietem venturus est, si hoc alius neget, non solum una vera est, altera falsa, sed etiam vera est in hoc adfirmatio definite, ⟨definite⟩ falsa negatio. sed Aristoteles non solet illa futura dicere quae sunt necessaria, sed potius quae sunt contingentia. contingentia autem sunt (ut supra iam diximus) quaecumque vel ad esse vel ad non esse aequaliter sese habent, et sicut ipsa indefinitum habent esse et non esse, ita quoque de his adfirmationes ⟨et negationes⟩ indefinitam habent veritatem vel falsitatem, cum una semper vera sit, semper altera falsa, sed quae vera quaeve falsa sit, nondum in contingentibus notum est. nam sicut quae sunt necessaria esse, in his esse definitum est, quae autem sunt inpossibilia esse, in his non esse definitum est, ita quae et possunt esse et possunt non esse, in his neque esse neque non esse est definitum, sed veritas et falsitas ex eo quod est esse rei et ex eo quod est non esse rei sumitur. nam si sit quod dicitur, verum est, si non sit quod dicitur, falsum est. igitur in contingentibus et futuris sicut ipsum esse et non esse instabile est, esse tamen aut non esse necesse est, ita quoque in adfirmationibus ⟨et negationibus⟩ contingentia ipsa prodentibus veritas quidem vel falsitas in incerto est (quae enim vera sit, quae falsa secundum

2 et *om.* b 9 definite *ego add.: om. codices* 11 *alt.* sunt *om.* S[1] 15 et negationes *add.* b: *om. codices* 16. 17 altera falsa semper F 19. 20 sunt autem T 21 quae *in rasura* F, quoque quae b 22 definitum est F 23 esse — quod est *om.* S[1] 23. 24 et — rei *om.* F 28 et neg. *ego add.: om. codices* 29 vel] et Eb

ipsarum propositionum naturam ignoratur), necesse est tamen unam veram esse, alteram falsam. Porphyrius tamen quaedam de Stoica dialectica permiscet: quae cum Latinis auribus nota non sit, nec hoc ipsum quod in quaestionem venit agnoscitur atque ideo illa studio praetermittemus.

In singularibus vero et futuris non similiter. nam si omnis adfirmatio vel negatio vera vel falsa est, et omne necesse est vel esse vel non esse. ⟨nam⟩ si hic quidem dicat futurum aliquid, ille vero non dicat hoc idem ipsum, manifestum est, quoniam necesse est verum dicere alterum ipsorum, si omnis adfirmatio vera vel falsa. utraque enim non erunt simul in talibus. nam si verum est dicere, quoniam album vel non album est, necesse est esse album vel non album, et si est album vel non album, verum est vel adfirmare vel negare; et si non est, mentitur, et si mentitur, non est. quare necesse est aut adfirmationem aut negationem veram esse. nihil igitur neque est neque fit nec a casu nec utrumlibet nec erit nec non erit, sed ex necessitate omnia et non utrumlibet. aut enim qui dicit verus est aut qui negat. similiter enim vel fieret vel non fieret; utrumlibet enim nihil magis sic vel non sic se habet aut habebit. amplius si est album nunc, verum erat dicere primo quoniam erit album, quare semper ve-

5 quaestionem *ego*: quaestione *codices* 9 omnia SFE 10 vel *om.* S^1FE^1 nam *ego add.*: *om. codices* 12 *prius* est *om.* E^1 14 falsa *ego, cf. I. ed. p. 115:* falsa est *codices* utraeque $\mathfrak{T}^2$ 17 non $\Sigma\mathfrak{T}$ *I. ed.*: non esse *hic codices, cf. infra* et *om.* $S\mathfrak{T}E^1$ 18 *alt.* vel *om.* F 21 esse *om.* $\Sigma\mathfrak{T}^1$ (esse ueram $\mathfrak{T}^2$) 22 a *om.* $F\Sigma\mathfrak{T}$ 29 *sq.* uerum semper F

rum fuit dicere quodlibet eorum quae facta sunt, quoniam erit. quod si semper verum est dicere quoniam est vel erit, non potest hoc non esse nec non futurum esse. quod autem non potest non fieri, inpossibile est non fieri; quod autem inpossibile est non fieri, necesse est fieri. omnia ergo quae futura sunt necesse est fieri. nihil igitur utrumlibet neque a casu erit; nam si a casu, non ex necessitate.

Geminas esse contradictiones in propositionibus supra iam dictum est et nunc quoque commemoratum, in quibus necesse est unam veram esse, alteram falsam. sed ea quae dicentur de futuris et contingentibus melius intellegentur, si de his contingentibus loquamur, quae in singulari contradictione proveniunt. est enim universalium angularis contradictio in contingentibus huiusmodi: *cras omnes Athenienses bello navali pugnaturi sunt, cras non omnes Athenienses bello navali pugnaturi sunt.* in singularibus autem talis est: *cras Socrates in palaestra disputaturus est, cras*
p. 363 *Socrates in palaestra disputaturus* | *non est.* non autem oportet ignorare non esse similiter contingentes has quae dicunt *Socrates morietur* et *Socrates non morietur* et illas quae dicunt *Socrates cras morietur, Socrates cras non morietur.* illae enim superiores omnino contingentes non sunt, sed sunt necessariae (morietur enim Socrates ex necessitate), hae vero quae tempus definiunt nec ipsae in numerum contingentium recipiuntur, idcirco quod nobis quidem cras moriturum esse Socratem incertum est, naturae autem incertum

1 quodlibet E[2]: quodlibet illud *codices* 4 nec] uel S[2] E[2]ΣΣ̃ (nec Σ̃[2]) 6 quod — non fieri *om.* Σ[1] 11 diximus E (*corr.* E[2]) commemorat F 14. 15 loquamur T: loquatur T[2] *et ceteri* 15 in *om.* T[1] 23 et *om.* F 24. 25 et illas — non morietur *om.* S[1] 25 illa S 26 moritur T (*corr.* T[2])

non est atque ideo nec deo quoque incertum est, qui ipsam naturam optime novit, sed illae sunt proprie contingentes, quae neque in natura sunt neque in necessitate, sed aut in casu aut in libero arbitrio aut in possibilitate naturae: ex casu quidem, ut cum egredior domo amicum videam non ad hoc egrediens, ex libero arbitrio, ut quod possum et velle et non velle, an velim hoc antequam fiat incertum est, ex possibilitate, quod cum fieri possit et non fieri possit et antequam fiat, quod utroque modo potest, incertum sit. ideoque *cras Socrates disputaturus est in palaestra* contingens est, quod hoc ex libero venit arbitrio. ergo in huiusmodi contingentibus si in futurum una semper vera est, altera semper falsa et una definite vera, falsa altera definite et res verbis congruent, omnia necesse est esse vel non esse et quidquid fit ex necessitate fit et nihil neque possibile est esse, quod possibile sit non esse, neque liberum erit arbitrium neque in rebus ullis casus erit in omnibus necessitate dominante. in his namque id est in singularibus contradictionibus verum dicere uterque non potest. contradictoriae enim erant quae simul esse non possint. sed nec utraeque, negationes atque adfirmationes, falsae esse in contradictoriis possunt. illae enim erant contradictoriae quae simul non esse non poterant. quare unus verum dicturus est, unus falsum. quod si nihil datur in huiusmodi rebus id est contingentibus instabili eventus ordine et incerta ve-

4 *alt.* in *om.* F[1] 7 ex] et F (*corr.* F[2]) ut *delendum*? possim T 8 an] ac E (*corr.* E[1]) 9 cum *eras. in* SE, sum FT (*del.* F[2]) 10 potest fieri b 11 est] sit F (*corr.* F[1]) 13. 14 futuro b 15 definita F altera falsa T 15. 16 congruerit T[1] 19 ullus b 23 possunt T, possent? id est neg. E[2] 24 inter T contradictiones T (*corr.* T[2]) possint F (*corr.* F[1]) 25 *pr.* non *del.* S[2]F[2]E[2], *om.* T 28 instabile *codices* (*corr.* S[2]F[2]E[2]) et ualde E (ualde *del.* E[1])

ritatis et falsitatis enuntiatione provenire, quidquid verum dicitur in adfirmatione definite, hoc definite ⟨esse⟩ necesse est, quidquid falsum dicitur in negatione, hoc non esse necesse est. omnia igitur ex necessitate aut erunt aut ex necessitate non erunt. nihil ergo nec casus nec liberum arbitrium nec possibilitas ulla in rebus est, siquidem tenet cuncta necessitas. Aristoteles vero sumens istam hypotheticam propositionem, si omne quod in futuro dicitur aut verum definite aut falsum est definite, omnia ex necessitate fieri et nihil casu nihil iudicio nihil possibilitate, ea convenienti ordine monstrat. et posito unam veram, alteram falsam definite esse omnia ex necessitate contingere ex consensu rerum propositionumque demonstrat hoc modo: proponit enim hanc condicionem et hanc veram esse ex rerum ipsarum necessitate confirmat. est autem condicio: si omnis adfirmatio vel negatio in futurum ducta vera vel falsa est definite, et omne quidquid fit ex necessitate fieri et nihil neque casu neque propria et libera voluntate atque iudicio nec vero aliqua possibilitate, quae hic omnia utrumlibet vocabulo nuncupavit. ponit enim hanc condicionem dicens: nam si omnis adfirmatio vel negatio vera vel falsa est, subaudiendum est *definite*, et omne necesse est esse vel non esse. ⟨nam⟩ si hic quidem dicat futurum aliquid, ille vero non dicat hoc idem ipsum, manife-

3 esse *add.* b: *om. codices* 6 casum F (*corr.* F²) 10 falsum definite est F 11 casu *om.* S¹ ea *del.* S²F², eam? 12 et hoc E² posito TG²E²: positum *ceteri et* T², per positum S², propositum F² 13 falsam *om.* S¹FE¹G¹ definitam SFEG (definite falsam TE²G²) et posita una uera altera falsa diffinite *in marg.* S² 14 propositionumque T: propositionum F, propositionem SF²E, et propositionum S² 16. 17 confiat F (*corr.* F¹) 18 dicta TE² 21 hic *ego*: haec *codices, om.* b 22 uno vocabulo E² 25 omne *om.* E¹, omnia F vel esse? 26 nam *ego add.: om. codices*

stum est, ⟨quoniam necesse est⟩ verum dicere alterum ipsorum, si omnis adfirmatio [vel negatio] vera vel falsa est. utraque enim non erunt simul in talibus. ergo sensus huiusmodi est: si omnis, inquit, adfirmatio vel negatio vera vel falsa est definite, et omne necesse est aut esse aut non esse, quod vel adfirmatio ponit vel negatio perimit. nam si quilibet dixerit esse aliquid et alius dixerit idem ipsum non esse, unus quidem adfirmat, alter negat, sed in adfirmatione et negatione, quae in contradictione ponuntur, una semper vera est, altera falsa. neque enim fieri potest ut utraeque sint verae. non enim nunc sermo est aut de subcontrariis aut de indefinitis. namque subcontrariae, id est particularis negatio et adfirmatio particularis, et indefinitae utraeque verae in eodem esse poterant, contradictoriae autem minime. neque enim fieri potest, ut hae quae vel in singularibus contradictiones sunt vel in universalibus angulariter opponuntur simul umquam verae sint. hoc est enim quod ait utraque enim non erunt simul in talibus, id est utraeque enuntiationes non erunt verae in enuntiationibus contradictoriis. posita ergo hac condicione: si omnis adfirmatio definite vera vel falsa | [p. 364] sit, omnia ex necessitate evenire, hanc ipsam rerum ipsarum et propositionum consequentiam et similitudinem monstrare contendit dicens: nam si verum est dicere, quoniam album vel non album est, necesse est esse album vel non album, et si est album vel non album, verum est vel adfirmare vel negare; et

1 quoniam necesse est *add.* b: *om. codices* 2. 3 vel negatio *uncis inclusi* 3 utraque *ego*: utraeque *codices* 4 sensus] sensus in talibus F 5 uera est F 11 vera] falsa F 12 falsa uera F (falsa *del.* F[1]) 13 de *om.* F[1] 18 vel in *om.* T[1] 20 utraeque *codices* 24 sit] est T 26 ex similitudine E[2] 28. 29 album esse F

si non est, mentitur, et si mentitur, non est. quare necesse est <aut> adfirmationem aut negationem veram esse. omnis, inquit, adfirmatio omnisque negatio cum rebus ipsis vel vera vel falsa est. huius autem rei exempla ex praesentibus sumit. nam sicut se habent secundum necessitatem in praesenti tempore enuntiationes, ita se habebunt etiam in futuro. speculemur igitur in praesenti quae sit rerum propositionumque necessitas. si qua enim propositio de qualibet re dicta vera est, illam rem quam dixit esse necesse est. si enim dixerit, quoniam nix alba est, et hoc verum est, veritatem propositionis sequitur necessitas rei. necesse est enim esse nivem albam, si propositio quae de ea re praedicata est vera est. quod si dixerit quis non esse albam picem et haec vera est, manifestum est rem quoque propositionis consequi veritatem. amplius quoque et propositiones rerum necessitates sequuntur. si enim est aliqua res, verum est de ea dicere quoniam est, et si non est aliqua res, verum est de ea dicere quoniam non est. ita secundum veritatem adfirmationis et negationis necessitas rei substantiam sequitur et rerum necessitas propositionum comitatur necessitatem. atque hoc quidem in veris. in falsis quoque idem est e contrario. nam si falsa est adfirmatio, rem de qua loquitur non esse necesse est, ut si falsa est adfirmatio quae dicit picem esse albam, non esse albam picem necesse est. rursus si falsa est negatio quae dicit nivem non esse albam, esse albam nivem necesse est. rursus si res non est, adfirmatio quoque de ea re necessarie falsa est. quod si rursus res non

2 aut *ego add.: om. codices* 5 sumet SFE (*corr.* E²) 7 etiam *om.* T¹ 8 speculamur SFE 13 niuem esse E 14 eadem b praedicta E² 21 et] uel F 22 subsequitur F (sub *del.* F²) 26 si *om.* S 29 non albam esse T 30 non est res E 31 necessariae SF, necessario S²F²

sit id quod potest dicere falsa negatio, sine ulla dubitatione illa negatio falsa est et hoc esse necesse est, ut quoniam de nive potest dicere falsa negatio, quoniam alba non est, hoc ipsum quod falsa negatio dicit, id est albam non esse, non est. nix enim non alba non est. quare rerum necessitati falsitas veritasque convertitur. nam si est aliquid, vere de eodem dicitur, quoniam est, et si vere dicitur, illam rem de qua vere aliquid praedicatur esse necesse est; quod si non est id quod dicitur, falsa enuntiatio est, et si enuntiationes falsae sunt, res non esse necesse est. quod si haec ita sunt, positum est autem omnem adfirmationem et negationem veram esse definite, quoniam propositionum veritatem vel falsitatem rerum necessitas secundum esse vel non esse consequitur (esse quidem secundum veritatem, ut dictum est, non esse secundum falsitatem): nihil fit casu neque libera voluntate nec aliqua possibilitate. haec enim quae utrumlibet vocamus talia sunt, quae cum nondum sunt facta et fieri possunt et non fieri, si autem facta sint, non fieri potuerunt, ut hodie me Vergilii librum legere, quod nondum feci, potest quidem non fieri, potest etiam fieri, quod si fecero, potui non facere. haec igitur huiusmodi sunt quaecumque utrumlibet dicuntur. utrumlibet autem quid sit ipse planius monstrat dicens: u t r u m l i b e t e n i m n i h i l m a g i s s i c v e l n o n s i c s e h a b e t a u t h a b e b i t. est enim utrumlibet quod vel ad esse vel ad non esse aequaliter sese habeat, id est neque illud esse necesse sit

5 albam niuem S[2] non enim SF (non enim nix E[1] *in ras.*) 6. 7 ueritasque *ego*: utrasque F, utraque F[2]SE, utraeque T 7 eadem SFE (*corr.* F[2]E[2]) 10 *alt.* si *om.* S[1] 11 sunt falsae E 12 haec S[2]E; hae *ceteri* positum E[2]: oppositum SF, appositum T, propositum S[2]E 16 secundum *om.* S[1] 21 sunt G uergilii S: uirgilii S[2] *et ceteri* 29 habet T

neque non esse necesse sit. putaverunt autem quidam, quorum Stoici quoque sunt, Aristotelem dicere in futuro contingentes nec veras esse nec falsas. quod enim dixit nihil se magis ad esse habere quam ad non esse, hoc putaverunt tamquam nihil eas interesset falsas an veras putari. neque veras enim neque falsas esse arbitrati sunt. sed falso. non enim hoc Aristoteles dicit, quod utraeque nec verae nec falsae sunt, sed quod una quidem ipsarum quaelibet aut vera aut falsa est, non tamen quemadmodum in praeteritis definite nec quemadmodum in praesentibus, sed enuntiativarum vocum duplicem quodammodo esse naturam, quarum quaedam essent non modo in quibus verum et falsum inveniretur, sed in quibus una etiam esset definite vera, falsa altera definite, in aliis vero una quidem vera, altera falsa, sed indefinite et commutabiliter et hoc per suam naturam, non ad nostram ignorantiam atque notitiam. quocirca recte dictum
p. 365 est, si omnis | adfirmatio vel negatio vera definite esset, nihil fieri neque esse vel a casu vel a communi nomine utrumlibet nec esse aut non esse contingenter, sed aut esse definite aut non esse definite * * sed magis ex necessitate omnia. hoc enim consequitur eum qui dicit aut eum qui adfirmat verum esse aut eum qui negat. quod si hoc verum esset, itidem cum veritate vel fieret vel cum falsitate non fieret quod a vere falseve enuntiantibus dicebatur. quod si hoc in-

1 autem] enim T 7 falso T: falsum *ceteri* 9 sint b 12 vocum *delendum videtur* quemadmodum E (*corr.* E^2), quodadmodum F (quodadmodo F^2) 13 essent b: esse *codices* in quibus non modo b 14. 15 una — esset — vera, falsa altera *ego*: unam — esse — ueram falsàm alteram *codices* 15 vera — 16 indefinite *om.* S^1 16. 17 incommutabiliter E (*corr.* E^2) 21 contingens T (contingentes T^1) 22 *post* definite *pauca excidisse videntur* sed] et S^2F^2 23 magis] inquit? 25 itidem F: similiter F^2 *et ceteri* 25. 26 uel cum ueritate fieret B 26 ab T

possibile est et sunt quaedam res quae necessitate non sint (videmus autem quasdam esse casu, quasdam ex voluntate, quasdam ex propriae possibilitate naturae), frustra putatur sicut in praeteritis, ita quoque in futuris enuntiationibus unam esse veram, alteram falsam definite. quare haec una fuit eius argumentatio. aliam vero quasi ipse sibi opponens aliquam quaestionem ingreditur validiore tractatu:

Amplius si est album nunc, verum erat dicere primo quoniam erit album, quare semper verum fuit dicere quodlibet eorum quae facta sunt, quoniam erit. quod si semper verum est dicere quoniam est vel erit, non potest hoc non esse nec non futurum esse. quod autem non potest non fieri, inpossibile est non fieri; quod autem inpossibile est non fieri, necesse est fieri. omnia ergo quae futura sunt necesse est fieri. nihil igitur utrumlibet neque a casu erit; nam si a casu, non ex necessitate.

Ad adstruendum non esse omnes enuntiationes veras definite in futuro vel falsas ex eadem quidem argumentationis virtute et ex eodem possibilitatis eventu, diversam tamen ingreditur actionis viam. dudum enim ex his quae nondum erant facta, si vere futura esse praedicerentur, in rebus necessitatem solam esse posse collegit. nunc autem ex his rebus quae facta sunt argumentationem capit, si vere antequam fierent praedicerentur, necessitatis nexu eventus rerum omnium contineri. arbitrantur enim hi qui dicunt contingentium quoque propositionum stabilem esse enuntiationis modum secundum veritatem scilicet atque

2 sunt F^2T enim? 3 propria b 6 quidem una b 11 uerum dicere fuit F 14 nec] uel *hic codices cf. supra* non *om.* $S^1F^1E^1$ 20 astruendum SFE, asstr. T 23 argumentationis b, rationis *ed. princ.* 25 praedicentur E (*corr.* E^2) 26 factae b 28 rerum *om.* T^1

mendacium, quod omnia quaecumque facta sunt, inquiunt, potuerunt praedici, quoniam fient. hoc enim in natura quidem fuit antea, sed nobis hoc rei ipsius patefecit eventus. quare si omnia quaecumque evenerunt sunt et ea quae sunt futura esse praedici potuerunt, necesse est omnia quae dicuntur aut definite vera esse aut definite falsa, quoniam definitus eorum eventus secundum praesens tempus est. quare in omnibus in quibus aliquid evenit verum est dicere, quoniam eventurum est, et si nondum adhuc factum est. hoc autem illa res probat verum fuisse tunc dici, quoniam evenit id quod praedici potuerat; quod si praedictum esset, res eventura definita veritate praediceretur. hoc Aristoteles sumens ad idem inpossibile validissima ratione perducit et praesentis temporis naturam cum futuri enuntiatione coniungit. ait enim simile esse de praesentibus enuntiare secundum veritatis necessitatem et de futuris: nam si verum est dicere, quoniam est aliquid, esse necesse est, et si verum est dicere, quoniam erit, futurum sine dubio esse necesse est: omnia igitur ex necessitate futura sunt: ad idem scilicet inpossibile argumentationem trahens. sumit autem huius inpossibilitatis ordinem ex his propositionibus quae faciliores quidem ad intellectum sunt, idem tamen valent hoc modo: si semper, inquit, verum est dicere, quoniam est vel erit, quidquid tunc verum fuit praedicere, illud non potest non esse nec non futurum esse. quemadmodum enim id quod in praesenti vere dicitur esse, hoc non potest non esse, si vera de eo propo-

2 fierent E² 5 *pr.* sunt *om.* T 8. 9 in omnibus *om.* S 9 erat b 15 praeducit S 17 similem SF (*corr.* S²F²) 20 est *om.* T¹ 24 his *om.* E¹ 25 ad *om.* F¹ 27 fuit] fuerit E (*corr.* E²) 28 nec — 30 non esse *om.* T¹ 30 *prius* esse] est S si S²: *om. ceteri,* et F²TE ea SFTE (*corr.* F²T²E²)

sitio fuit, quae dicebat esse, ita quoque in futuro quae dicit aliquid futurum esse, illa si vera est, non potest non futurum esse quod praedicit. quod si non potest non fieri quod a vera propositione praedicitur, inpossibile est non fieri. idem est enim dicere non potest non fieri, quod dicere inpossibile est non fieri. quod autem inpossibile est non fieri, necesse est fieri. inpossibile enim idem necessitati valet contrarie praedicatum, ut ipse post docuit. nam quod inpossibile est esse necesse est non esse. quod enim ut sit possibile non est, illud non esse necesse est. quod si hoc est, | et contraria se eodem modo p. 366
habebunt. quod est inpossibile non esse, hoc esse necesse est. sed dictum est ea quae vera praedicuntur inpossibile esse non esse, hoc autem est ex necessitate esse. ea igitur quae praedicuntur ex necessitate futura sunt. nihil igitur utrumlibet neque casu nec omnino secundum liberum arbitrium, quod utrumlibet significatio totum clausit. nam quod dicit utrumlibet et possibilitatem et casum et liberum in significatione tenet arbitrium. ergo nihil fit a casu. nam si ⟨quis⟩ quaedam casu fieri dicat, ille rursus in ea re perimit necessitatem. quod enim casu est non ex necessitate est. nihil autem fit a casu, quoniam omnia ex necessitate proveniunt, quaecumque enuntiatio vera praedixerit. evenit autem huiusmodi inpossibilitas ex eo quod concessum est prius, omnia quaecumque facta sunt definite vere potuisse praedici. nam si ex necessitate contingit id quod evenit, verum

3 quod] quia T (*corr.* T^{2}) praedicat SFE (*corr.* S^{2}) 4 quod] quia T (*corr.* T^{2}), *item* 7 5 enim est T 8 necessitate T 9 contrarie b: contradictoriae (*vel* contradictorie) *codices* 13 est *om.* T^{1} 14 vere b 14. 15 dicuntur S (*corr.* S^{2}) 18 a casu? 19 causit S (*corr.* S^{2}) 20 *alt.* et *om.* F^{1} 22 quis *ego add.*: *om. codices* dicat F^{2}: dicant *ceteri* (dicantur S^{2}) 24 non T: non enim *ceteri*

fuit dicere quoniam erit. quod si ex necessitate non contingit, sed contingenter, non potius verum fuit dicere quoniam erit, sed magis quoniam contingit esse. nam qui dicit erit, ille quandam necessitatem in ipsa praedicatione ponit. hoc inde intellegitur, quod si vere dicat futurum esse id quod praedicitur non possibile sit non fieri, hoc autem ex necessitate sit fieri. ergo qui dicit, quoniam erit aliquid eorum quae contingenter eveniunt, in eo quod futurum esse dicit id quod contingenter evenit fortasse mentitur; vel si contigerit res illa quam praedicit, ille tamen mentitus est: non enim eventus falsus est, sed modus praedictionis. namque ita oportuit dicere: cras bellum navale contingenter eveniet, hoc est dicere: ita evenit, si evenerit, ut potuerit non evenire. qui ita dicit verum dicit, eventum enim contingenter praedixit. qui autem ita infit: cras bellum erit navale, quasi necesse sit, ita pronuntiat. quod si evenerit, non iam idcirco quia praedixit verum dixerit, quoniam id quod contingenter eventurum erat necessarie futurum praedixit. non ergo in eventu est falsitas, sed in praedictionis modo. quemadmodum enim si quis ambulante Socrate dicat: Socrates ex necessitate ambulat, ille mentitus est non in eo quod Socrates ambulat, sed in eo quod non ex necessitate ambulat, quod ille eum ex necessitate ambulare praedicavit, ita quoque in hoc qui dicit quoniam erit aliquid, etiam hoc si fiat, ille tamen

5 praedictione? inde *om.* T 6 non T: *om. ceteri* 6. 7 inpossibile S²F²E² 9. 10 id quod] idem (*vel* id est) T 11 illa *om.* F 12. 13 praedicationis SFE² (*corr.* S²) 13 namque S²: nam quod *ceteri* 14 eveniet] euenit T evenit] eueniet B 15 qui ita dicit S²: *om. ceteri*, hoc ergo qui dicit b 17 infit F: dicit *ceteri* sit T: est *ceteri* 20 event.] uenturum F 21 praedicationis SE² (*corr.* S²) 24 ambulabat FS²E² 24 *alt.* quod — 25 ambulat *om.* b 25 non *om.* E ambulabat SFT²E² 26 qui] quod E 27 si hoc F²

falsus est, non in eo quod factum est, sed in eo quod non ita factum est, ut ille praedixit esse futurum. quod si verum esset definite, ex necessitate esset futurum. igitur ex necessitate futurum esse praedixit, quodcumque sine ullo alio modo eventurum pronuntiavit. quare non in eventu rei, sed in praedicationis enuntiatione falsitas invenitur. oportet enim in contingentibus ita aliquid praedicere, si vera erit enuntiatio, ut dicat quidem futurum esse aliquid, sed ita, ut rursus relinquat esse possibile, ut futurum non sit. haec autem est contingentis natura contingenter in enuntiatione praedicare. quod si quis simpliciter id quod fortasse contingenter eveniet futurum esse praedixerit, ille rem contingentem necessarie futuram praedicit. atque ideo etiam si evenerit id quod dicitur, tamen ille mentitus est in eo quod hoc quidem contingenter evenit, ille autem ex necessitate futurum esse praedixerat. cum ergo sint quattuor enuntiationum veritatis et falsitatis modi, de his scilicet propositionibus quae in futuro praedicuntur (aut quoniam et erit et non erit id quod dicitur, id est ut et adfirmatio et negatio vera sit, aut quoniam nec erit nec non erit, id est ut et adfirmatio et negatio falsae sint, aut quoniam erit aut non erit, una tamen definite vera, altera falsa, aut rursus quoniam erit aut non erit utrisque secundum veritatem et falsitatem indefinitis et aequaliter ad veritatem mendaciumque vergentibus) docuit quidem supra et esse et non esse fieri non posse, cum dicit: u t r a q u e e n i m n o n e r u n t s i m u l i n t a l i b u s. docuit etiam aliquantisper aut

2 ita factum non F esse *om.* FTE 6 praedictionis? 9 dicat *om.* S¹ 12 praedicere? 15 praedixit b 19 modi *om.* S¹ 20 praedicantur b 21 *ult.* et *om.* F 22. 23 vera — negatio *om.* F¹ 24. 25 definite b: definita *codices* 25 vera F²E²: *om. ceteri* vera definite, definite? 29 dixit b utraeque *codices* 30 enim etiam T

esse aut non esse definite in contingentibus et futuris propositionibus esse non posse. nunc illud addit, quod neque esse neque non esse, id est quod nec illud dici vere possit, posse utrasque inveniri falsas, quae dicuntur in futuro propositiones. quod si neque utraeque verae sunt neque utraeque falsae neque una definite vera, falsa altera definite, restat ut una quidem vera sit, altera falsa, non tamen definite, sed utrumlibet et instabili modo, ut hoc quidem aut hoc evenire necesse sit, ut tamen una res quaelibet quasi necessarie et definite proveniat aut non proveniat fieri non possit. quemadmodum autem utrasque falsas non esse demonstraret, hic incohat: |

p. 367 At vero nec quoniam neutrum verum est contingit dicere, ut quoniam neque erit neque non erit. primum enim cum sit adfirmatio falsa, erit negatio non vera et haec cum sit falsa, contingit adfirmationem esse non veram. ad haec si verum est dicere, quoniam album est et magnum, oportet utraque esse; sin vero erit cras, esse cras; si autem neque erit neque non erit cras, non erit utrumlibet, ut navale bellum; oportebit enim neque fieri navale bellum neque non fieri navale bellum.

Sensus argumentationis huiusmodi est: nec illud, inquit, dici poterit, quod contingentium propositionum neutra vera sit in futuro. hoc autem nihil differt dicere quam si quis dicat utrasque esse falsas. hoc enim inpossibile est. in contradictionibus namque utraeque falsae inveniri non possunt. hoc enim pro-

14 nec *om.* S^1 16 primum $\mathfrak{T}$: primo *ceteri* 17 cum haec $\Sigma\mathfrak{T}$ 18 contigit T 21 oportet esse $S^3F^2E^2T\Sigma\mathfrak{T}$ 22 ut est $\Sigma\mathfrak{T}$ 26 inquit *om.* F^1 27 sint SFE (*corr.* E^2) 28 quam E^2: cum *codices* qui F (quis F^2) 29 enim *om.* E^1 namque] nam b

prium contradictoriarum est: ut proprietatem subcontrariarum refugiunt in eo quod simul verae esse non possunt, ita quoque et contrariarum proprietatem vitant in eo quod simul falsae non reperiuntur. habent ergo propriam naturam, ut neque falsae simul sint neque verae. quare una ipsarum semper erit vera, semper altera falsa. inpossibile est igitur, cum sit falsa negatio, non veram esse adfirmationem, et rursus cum sit falsa adfirmatio, negationem esse non veram. igitur nec hoc est dicere, quod utraeque non verae sint. quod per hoc dixit quod ait: at vero nec quoniam neutrum verum est contingit dicere, id est non nobis contingit dicere, hoc est inpossibile est dicere, quoniam neutrum verum est, scilicet quod adfirmationibus negationibusve proponitur contingentibus scilicet et futuris. qui autem Aristotelen arbitrati sunt utrasque propositiones in futuro falsas arbitrari, si haec quae nunc dicit diligentissime perlegissent, numquam tantis raptarentur erroribus. neque enim idem est dicere neutra vera est quod dicere neutra vera est definite. futurum esse enim cras bellum navale et non futurum non dicitur quoniam utraeque omnino falsae sunt, sed quoniam neutra est ⟨definite⟩ vera aut quaelibet ipsarum definite falsa, sed haec quidem vera, illa falsa, non tamen una ipsarum definite, sed quaelibet illa contingenter. his autem

1 contradictoriarum T^2: contrarium SFE, contrariarum TE^2, contrariorum E^1, contradictionum S^2F^2 1. 2 subcontrariorum SFE (*corr.* E^2) 2 refugiunt *ego*: refugiant *codices* esse uerae F 5 sint simul E 7 semper *om.* F 13 id — dicere *om.* T non *om.* E^1 14 verum *om.* F^1 16. 17 aristotelem FE 20 est idem est E (*corr.* E^2) 21 enim esse b 23 utraeque — falsae b: utraque — falsa *codices* (falso S, falsa S^2) sint b est *ego*: sunt *codices* (sint S^2) 24 definite *ego add.*: *om. codices* vera sit definite b aut b: ut *codices* falsa *ego*: sit falsa *codices* 25 illa] alia F 26 definite b: definita *codices* illarum b contingenter b: contingeret *codices* (continget F^2)

adicit aliud quiddam dicens: si propositionum veritas ex rerum substantia pendet, ut quidquid verum est in propositionibus dicere hoc esse necesse sit, si verum est dicere, quoniam erit aliquid album, veritatem sequitur rei necessarius eventus. quod si dicat quis quamlibet illam rem cras albam futuram, si hoc vere dixerit, cras ex necessitate alba futura est. sic igitur, si quis verum dicit neutram esse veram propositionum earum quae in futuro dicuntur, necesse est id quod dicitur et significatur ab illis propositionibus nec esse nec non esse. falsa enim et adfirmatione et negatione nec quod adfirmatio dicit fieri potest nec quod negatio. ergo ex necessitate neutrum fit, quod vel adfirmatio dicit vel negatio. ergo si dicat adfirmatio cras bellum navale futurum, quoniam falsa adfirmatio est, non erit cras bellum navale. rursus si idem neget negatio dicens non erit cras bellum navale, quoniam haec quoque falsa est, erit cras bellum navale. quare nec erit bellum navale, quia adfirmatio falsa est, nec non erit bellum navale, quia negatio. sed hanc ineptiam nec animus sibi ipse fingere potest. quis enim umquam dixerit rem aliquam ex necessitate nec esse nec non esse? quod ille scilicet dicit, qui dicit utrasque propositiones in futuro falsas exsistere.

Quae ergo contingunt inconvenientia haec sunt et huiusmodi alia, si omnis adfirmationis et negationis vel in his quae in universalibus

1 si *om.* S[1] 2 ut quidquid] inquit quod T 3 sit *ego*: est *codices* 4 est *om.* T[1] album aliquid T veritatem propositionis b 5 quis dicat E 6 uero F 7 sic] si E (*corr.* E[2]) 8 dicat b 13 sit SFE 15 adfirmatio] negatio SFE (*corr.* S[2]F[2]), *del.* E[2], *om.* T 16 rursus — 18 navale *om.* F[1] 18 non erit SFE (non *del.* E[2]) navale *om.* S[1] 19 nec] non S nauale bellum T 20 negatio falsa est T 22 aliquam rem E 23 *alt.* nec *om.* S[1] 23. 24 qui dicit] quidem SFE (*corr.* E[2]) 26. 27 omnes adfirmationes et negationes E[2] 27 in his quae *om.* E[1]

dicuntur universaliter vel in his quae sunt singularia necesse est oppositarum hanc esse veram, illam vero falsam, nihil autem utrumlibet esse in his quae fiunt, sed omnia esse vel fieri ex necessitate. quare non oportebit neque consiliari neque negotiari, | [p. 368] quoniam si hoc facimus, erit hoc, si vero hoc, non erit. nihil enim prohibet in millensimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse, hunc vero non dicere. quare ex necessitate erit quodlibet eorum verum erat dicere tunc.

Omnia in futuro vel vera vel falsa esse definite in propositionibus arbitrantes inpossibilitas ista consequitur: nihil enim neque ex libero voluntatis arbitrio neque ex aliqua possibilitate, neque ex casu quidquam fieri potest, si omnia necessitati subiecta sunt. quamquam quidam non dubitaverint dicere omnia ex necessitate et quibusdam artibus conati sunt id quod in nobis est cum rerum necessitate coniungere. dicunt enim quidam, quorum sunt Stoici, ut omnia quaecumque fiunt fati necessitate proveniant, et omnia quae fatalis agit ratio sine dubio necessitate contingere. sed illa esse sola in nobis et ex voluntate nostra, quaecumque per voluntatem nostram et per nos ipsos vis fati conplet ac perficit. neque enim, inquiunt, voluntas nostra in nobis est, sed idem volumus idemque nolumus, quidquid fati necessitas imperavit, ut voluntas quoque nostra ex fato pendere

2 oppositarum] oppositionem SE, oppositionem eorum TΣ𝔗, oppositionis F 3 nihil] plus SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) 3. 4 *supra* utrumlibet *scr.* s. contingit E^2 8 millesimum S^2 FTE^2Σ𝔗 10 quare quod S^2F^2TE^2Σ𝔗 non erit F (non *del.* F^2) 13 illa F (*corr.* F^2) 16 sed b 17 non *om.* F dubitaverunt b 18 necessitate esse b et *om.* F^1 20 ut *om.* b 21 proueniunt E (*corr.* E^2), provenire b 22 ait T ex necess. E 23 sed] et? et *om.* T 28 facto T

videatur. ita, quoniam per voluntatem nostram, quaedam ex nobis fiunt et ea quae fiunt in nobis fiunt quoniamque voluntas ipsa ex necessitate fati est, etiam quae nos voluntate nostra facimus, quod necessitas imperavit ea, ipsa inpulsi facimus necessitate. quare hoc modo significationem liberi arbitrii permutantes necessitatem et id quod in nobis est coniungere inpossibiliter et copulare contendunt. illud enim in nobis est liberum arbitrium, quod sit omni necessitate vacuum et ingenuum et suae potestatis, quorundamque nos domini quodammodo sumus vel faciendi vel non faciendi. quod si voluntatem quoque nostram fati nobis necessitas imperet, in nobis voluntas ipsa non erit, sed in fato, nec erit liberum arbitrium, sed potius serviens necessitati. unde fit ut, qui omnes actus eventuum necessitate constringunt, dicant per hoc poplitem quoque nos non flectere, nisi fatalis necessitas iusserit, caput quoque non scalpere, quare nec lavare, quare nec agere aliquid. his etiam adiciam vel aliquid feliciter vel aliquid infeliciter facere vel pati. unde fit ut neque casum neque liberum arbitrium nec possibile in rebus ullum esse contendant, quamvis liberum destruere metuentes arbitrium aliam ei fingant significationem, per quam nihilominus libera hominis voluntas evertitur. Aristotelica vero auctoritas ita haec in rebus posita et constituta esse confirmat, ut non exponat nunc, quid sit casus quidve possibile quidve in nobis, nec ea esse in rebus

3 qmq; ///////// uoluntas F 4 nos ex F² nostra uoluntate E eo quod S² 5 imperavit, ea ipsa b 7 necessitate F²T 10 ingenium F (*corr.* F²) 10. 11 quorundamque *ego*: quorumque *codices* (aliquorumque?) 11 quodadmodo FE (*corr.* E²) 12 voluntatem — nostram *ego*: uoluntates — nostri *codices* 15 omnis SFE (omnes S²F²E²) 17 non *om.* S¹T¹ 18 capud S 19 quare *del.* F², *om.* b 22. 23 contendant esse T (*corr.* T²) 24. 25 nihilhominus F

probet atque demonstret, sed in tantum apud illum haec in rebus esse manifestum est, ut opinionem, qua quis arbitratur enuntiationes in futuro omnes esse veras, per hoc inpossibilem esse dicat, quod casum et possibilitatem liberumque evertat arbitrium. haec enim ita constituta in rebus putat, ut non de his ulla opus sit demonstratione, sed inpossibilis ratio iudicetur, quaecumque vel possibile vel casum vel id quod in nobis est conatur evertere. et casum quidem quemadmodum definita in propositionibus futuris veritas destruat supra monstravit. nunc autem quemadmodum eadem ipsa veritas definita futurarum et contingentium propositionum tollat liberi arbitrii facultatem maxima vi argumentationis exsequitur dicens: huiusmodi cuncta contingere inpossibilia, si quis unam enuntiationis partem definite veram vel falsam esse confingat. sed nos secuti Porphyrium, cum huius disputationis expositionem coepimus, id quod prius dixit in singularibus et futuris ob hoc dixisse praediximus, quod facilior sit intellectus disputationis, si haec prius in singularibus perspicerentur. de quibus singularibus diligentissime praelocutus nunc de universalibus universaliter praedicatis et quae in his fiunt contradictiones loquitur. ita enim dicit: si omnis adfirmationis et negationis vel in his quae in universalibus dicuntur universaliter vel in his quae sunt singularia necesse est oppositarum hanc esse veram, illam vero falsam. Alexander autem in singularibus et futuris dixisse eum arbitratur, | tamquam si diceret in his fu- p. 369

4 inpossibile SFT 7 sed *om.* S^1 18 caepimus F, cepimus T 22 dilegentissime F (*corr.* F^2) praelocutus *om.* F^1 24 fiunt *om.* F, sunt F^2 24. 25 omnes adfirmationes et negationes SF^2E 25 in his *om.* T^1 26 *prius* in *om.* F 27. 28 oppositorum SFE, oppositionem eorum oppositorum T 28 esse veram b: ueram esse *codices*

turis quae in generatione et corruptione sunt. sunt enim quaedam futura quae in generatione et corruptione non sunt, ut quod de sole vel de luna vel de ceteris caelestibus pronuntiatur. haec vero, quae sunt in rebus his quarum est et nasci et corrumpi natura, unam semper non necesse est veram esse, alteram falsam. sed neutram ego inprobo expositionem, utraeque enim veracissima ratione firmantur. omnis autem sensus talis est, quo necessitatem solam in rebus imperare destruit Aristoteles: omne quod natura est non frustra est; consiliari autem homines naturaliter habent; quod si necessitas in rebus sola dominabitur, sine causa est consiliatio; sed consiliatio non frustra est, natura enim est: non igitur potest in rebus cuncta necessitas. ordo autem se sic habet: quae ergo, inquit, contingunt inconvenientia haec sunt et huiusmodi alia, scilicet quoniam qui est in rebus casus evertitur, alia vero quoniam possibilitas et liberi arbitrii voluntas amittitur. et haec quomodo contingunt ipse secutus est dicens: si omnis adfirmationis et negationis vel in his quae in universalibus dicuntur universaliter vel in his quae sunt singularia necesse est oppositarum hanc esse veram, illam vero falsam, nihil autem utrumlibet esse in his quae fiunt, sed omnia esse vel fieri ex necessitate. tunc enim inconvenientia illa contingunt, si omnis adfirmatio et negatio definite vera vel falsa est sive in his contradictionibus quae in universalibus angulariter fiunt sive

4 hae E 6 naturam F (*corr.* F²) una S 6. 7 altera F 8 utrae S (*corr.* S²) enim *om.* F 9 enim F quo *ego*: quod *codices* 15 sic se F 18 conuertitur T alie S, alio F, aliae F² 19 emittitur S (*corr.* S²) 20. 21 omnes adfirmationes et negationes F² 23 oppositorum STE, oppositionem eorum F 27 contingit SFE (*corr.* E²) 29 in *om.* T

in singularibus. tunc enim nihil est utrumlibet, sed ex necessitate omnia, quoniam veritatem et falsitatem propositionum rerum eventus ex necessitate consequitur. quare (ut ipse ait) non oportebit neque consiliari neque negotiari, quoniam si hoc facimus, erit hoc, si vero hoc, non erit. evertitur enim consiliatio, si frustra est, frustra autem eam esse dicit, quisquis in rebus solam ponit fati necessitatem. cur enim quisque consilium habeat, si nihil ex eo quod consiliatur efficiet, cum administret cuncta necessitas? quare non oportebit consiliari vel, si quis consiliatur, negotiari non debet. negotiari autem est actu aliquid et negotio agere, non lucrum, sed aliquam causam vel actum. nihil enim ipse per actum suum consiliumque expediet, nisi fati necessitas iubet. docuit autem quid esset consiliatio per hoc quod ait: quoniam si hoc facimus, erit hoc, si⟨vero⟩hoc, non erit. ita enim semper fit consiliatio, ut si sit Scipio, ita consiliabitur: si in Africam exercitum ducam, cladem Hannibalis ab Italia removebo: sin vero non ducam, non eripietur Italia. hoc est enim dicere: si hoc facio, ut si in Africam exercitum ducam, erit hoc, id est eripietur Italia: sin vero hoc, id est si hic mansero, non erit hoc, non eripietur Italia. et in aliis omnibus rebus eodem modo. simul autem monstravit in consiliis non esse necessitatem. si enim hoc, inquit, faciam, erit hoc, et si hoc, non erit. quod si necessitas in rebus esset, sive hoc quis faceret sive non faceret, quod necesse esset eveniret. quare quod consilii ratione fit non fit violentia necessitatis. ad-

1 nihil *om.* S^1F^1 est *om.* F^1 5 negotiatori E 8 dicat F (*corr.* F^1) 9 quis b, quisquam? 16. 17 quoniam] quod F 17 vero b: *om. codices* 18 fit] sit F sit *del.* S^2F^2 19 affricam S 20 annibalis S 21—24 hoc est — Italia *om.* F^1 21 est *om.* S^1 22 faciam b ut *delendum?* 23 eripitur SF (*corr.* S^2) 24 hoc, id est b

iunxit autem ei quod est consiliari neque negotiari et est ordo hoc modo: quare non oportebit neque consiliari, quoniam si hoc facimus, erit hoc, si vero hoc, non erit (nihil enim prohibet in millensimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse, hunc vero non dicere. quare ex necessitate erit quodlibet eorum verum erat dicere tunc) neque negotiari id est actum incipere atque negotium gerere. prior enim est consiliatio, posterius negotium, sed negotium post consiliationem posuit et cuncta quae ad consiliationis naturam addi oportebat post negotiationis interpositionem subdidit. est autem hoc modo: si omnia, inquit, necessitas agit, non oportet consiliari, quoniam si hoc facimus proveniet nobis hoc, si vero hoc facimus, non proveniet. nihil enim prohibet frustra unum dicere, alterum negare dicentem: si hoc facimus, erit hoc aut non erit. quod enim eventurum est fiet, sive ille per consilium coniectet hoc posse fieri, si quid aliud fecerit, sive ille neget hoc posse fieri, si hoc quod dixit faciat. ex necessitate enim futurum est, quidquid unus ipsorum verum dixerit. quod si consiliari omnino non oportet, nec negotiari oportebit id
p. 370 est nullum incipere negotium. sive enim quis | incipiat sive non incipiat, quod ex necessitate est sine ulla dubitatione proveniet. quare nihil alter homo altero distabit homine. eo enim meliores homines

1 autem *om.* F^1 neque negotiari S^2, negotiari F^2: *om. ceteri* 5 millesimum S^2FTE^2 quidem] enim F (*corr.* F^2) 8 erat b, est S^2: *om. codices* 11 ad *om.* S^1 12 oportebit S (*corr.* S^2) T 13 subdit T ordo hoc b 14 agit] ait T (*corr.* T^2) oportebit T (*corr.* T^2) 15 proueniat S (*sed in ras.*) 18 hoc *om.* S^1 19 fieri posse F (*item* 20) etiam si E^2B (*item* 20) quod F 19. 20 si quid — fieri *om.* G^1 21 dixi F (*corr.* F^2) 25 quidquid b 27 ab altero b homines] enim S (*corr.* S^2)

iudicamus, quod potiores sunt in consilio. sed ubi consiliatio frustra est cuncta necessitate faciente, homines quoque inter se nihil differunt. ipsa enim consiliatio nil differt utrum bona an mala sit, cum proventus necessitas in fati administratione consistat. quare si boni consilii homines laude digni sunt, mali consilii vituperatione, non aliter hoc erit iuste, nisi malus actus malumque consilium et e contra bonum in nostra sit potestate et non in fato. cum enim nulla ex necessitate constringitur eventus rei, tunc et liberum voluntatis arbitrium, ut non sit fatali serviens necessitati. ergo neque qui in hoc mundo simplices rerum ordines posuerunt recipiendi sunt et hi qui in permixta hac mundana mole non permixtas quoque actuum causas accipiunt repudiandi. nam neque qui casu omnia evenire dicunt recte arbitrantur neque qui omnia necessitatis violentia fingunt sana opinione tenentur neque omnia ex libero arbitrio esse manifestum est, sed horum omnium et causae mixtae et eventus. sunt enim quaedam ex casu, sunt aliqua ex necessitate, quaedam etiam videmus libero teneri iudicio. et actuum quidem nostrorum voluntas in nobis est. nostra enim voluntas domina quodammodo est nostrorum actuum et totius vitae rationis, sed non

1 potiores F: meliores *ceteri* sunt *om.* S¹F¹E 4 nihil FE 4. 5 prouentu FT (*corr.* F²), euentus E² 6 hominis E (*corr.* E²) 7 nisi S: nisi vel S² *et ceteri* (nisi ut *ed. princ.*, *an* nisi si?) 8 e contrario b bonum consilium F 9 *alt.* in *om.* E¹ 10 constringitur *ego*: constringatur *codices* erit et S² et] est? 11 est arb. F², arb. est E² ut *del.* T² non sit] fit non T 12 modo S (*corr.* S²) T 13 in *om.* F¹T¹ 14 mixta S (*corr.* S²) mole] modo S (*corr.* S²) 15 actuum S²F²: auctorum *codices*, actorum b 15—17 qui—necessitatis *om.* F¹ 17 qui omnia b: quoniam *codices* (qui S²F²T²E²) uiolentiam E 19 mixtae sunt b, *an* 20 eventus sunt. sunt? 22—24 voluntas — nostrorum *om.* S¹ 24 orationis T

eodem modo eventus quoque in nostra est potestate. pro alia namque re aliquid ex libero arbitrio facientibus ex isdem veniens causis casus interstrepit. ut [cum] scrobem deponens quis, ut infodiat vitem, si thesaurum inveniat, scrobem quidem deponere ex libero venit arbitrio, invenire thesaurum solus attulit casus, eam tamen causam habens casus, quam voluntas attulit. nisi enim foderet scrobem, thesaurus non esset inventus. quidam autem eventus nostris voluntatibus suppetit, quosdam inpedit quaedam violenta necessitas. prandere enim vel legere et alia huiusmodi sicut ex nostra voluntate sunt, ita quoque eorum saepe ex nostra voluntate pendet eventus. quod si nunc imperare Persis velit Romanus, arbitrium quidem voluntatis in ipso est, sed hunc eventum durior necessitas retinet et ad perfectionem vetat adduci. itaque omnium rerum et casus et voluntas et necessitas dominatur nec una harum res in omnibus ponenda est, sed trium mixta potentia. unde fit ut peccantium consideretur magis animus potius quam eventus et puniatur animus non perfectio, idcirco quod voluntas quidem nobis libera est, sed aliquotiens perfectionis ordo retinetur. quod si omnia vel casu vel necessitate fierent, nec laus digna bene facientibus nec ultio delinquentibus nec leges ullae essent iustae, quae aut bonis praemia aut malis restituerent poenas. venio nunc ad illud, quod multis quaeritur modis, an divinatio maneat, si non omnia in rebus ex necessitate contingunt. nam quod in vera praedictione est,

3 hisdem *codices* 4 cum *uncis inclusi* demittens *et* 5 demittere b 5. 6 inveniat — thesaurum *om.* S¹ 11 et] uel F 18 dominantur b, domina? res harum T (*corr.* T²) 20 magis *del.* E² 25 deliquentib; E essent *om.* F¹ 26 constituerent? penas T 28 non *om.* T¹ 29 contingant b praedictione T²: praedicatione *ceteri*

idem est in scientia, et sicut cum quis verum praedicit quod vere praedicitur esse necesse est, ita quod quis futurum novit illud futurum esse necesse est. sed divinatio non omnia ut ex necessitate futura pronuntiat atque idcirco frequenter ita divinatur, quod facillime in veterum libris agnoscitur: hoc quidem eventurum est, sed si hoc fit non eveniet, quasi intercidi possit et alio modo evenire. quod si ita est, necessitate non evenit. utrum autem, si omnia futura sciat deus, omnia esse necesse est, ita quaeramus. si quis dicat dei scientiam de futuris eventuum subsequi necessitatem, is profecto conversurus est, si omnia necessitate non contingunt, omnia deum scire non posse. nam si scientiam dei sequitur eventuum necessitas, si eventuum necessitas non sit, divina scientia perimitur. et quis tam inpia ratione animo torqueatur, ut haec de deo dicere audeat? sed fortasse quis dicat, quoniam evenire non potest, ut deus omnia futura non noverit, hinc evenire ut omnia ex necessitate sint, quoniam deo notitiam rerum futurarum tollere nefas est. sed si quis hoc dicat, illi videndum est, quod deum dum omnia scire conatur efficere omnia nescire contendit. binarium enim numerum esse inparem si quis se scire proponat, non ille noverit, sed potius nescit. ita quod non est potentiae nosse se id

1 in E²: *om. ceteri* rerum S (*corr.* S²) 1. 2 praedicat F, praedicet T (*corr.* F²T²) 4 diuinatio S²F²: diuinati F, diuinitati *ceteri* *supra* non *scr.* s. necesse est E² non novit sic b omnia assunt E³ 4. 5 pronuntiat S²F: pronuntiet SF² *et ceteri* 6 libris ueterum F 7. 8 interdici b 10 est] sit F² 11 de scientia *codices* (*corr.* S²F²E²) 11. 12 euentuum — necessitatem E²: euentum — necessitate *codices* 12 his B is profecto] ipse quoque G (*corr.* G²) conuersutus S (*corr.* S²), confessurus G²TE² 13 ex necessitate F contigunt T 14 si E¹: *om. ceteri* 16 impiam rationem T 16. 17 torqueat SFT (*corr.* S²), animum torqueat *ed. princ.* 22 quod] ne *et* 23 contendat? 25 se] sed F E, *delendum*?

arbitrari nosse potius inpotentiae est. quisquis ergo dicit deum cuncta nosse et ob hoc cuncta ex necessitate esse futura, is dicit deum ex necessitate eventura p. 371 credere, quaecumque ex necessitate non eveniunt. nam si omnia ex necessitate eventura | novit deus, in notione sua fallitur. non enim omnia ex necessitate eveniunt, sed aliqua contingenter. ergo si quae contingenter eventura sunt ex necessitate eventura noverit, in propria providentia falsus est. novit enim futura deus non ut ex necessitate evenientia, sed ut contingenter, ita ut etiam aliud posse fieri non ignoret, quid tamen fiat ex ipsorum hominum et actuum ratione persciscat. quare si quis omnia ex necessitate fieri dicat, deo quoque benivolentiam subripiat necesse est. nihil enim illius benignitas parit, quandoquidem cuncta necessitas administrat, ut ipsum dei benefacere ex necessitate quodammodo sit et non ex ipsius voluntate. nam si ex ipsius voluntate quaedam fiunt, ut ipse nulla necessitate claudatur, non omnia ex necessitate contingunt. quis igitur tam inpie sapiens deum quoque necessitate constringat? quis omnia ex necessitate fieri dicat, ⟨si⟩ ista quoque vis inpossibilitatis eveniet? quare ponendum in rebus est casu quaedam posse et voluntate effici et necessitate constringi et ratio, quae utrumvis horum subruit, inpossibilis iudicanda est. non igitur inmerito Aristoteles ad inpossibilem rationem perducit dicens et possibilitatem et casum et liberum arbitrium deperire, quod fieri nequit, si omnium futu-

1 potius *om.* TE[1] 3 is] his S (*corr.* S[2]) eventura *ego*: uentura *codices* 7 contingentur (*item* 7. 8) FT (*corr.* T[2]) 9 propria *om.* S[1] autem? 10 *alt.* ut *om.* S[1] 11 contingentia T (*corr.* T[2]), contingentur F 17 fit FTE (*corr.* E[2]) et *om.* *ed. princ.* 19 laudatur SFT (*corr.* S[2]F[2]) 21 quis *ego*: qui si *codices* 22 si *ego add.*: *om.* *codices* inpossibilitas FE (*corr.* E[2]) 24 effici S[2]: efficere *ceteri* (fieri?) *pr.* et] et non, nec? ratio *ego*: oratio *codices* 26 inpossibile T 28 deperi si? S (*corr.* S[2]), deperire, si? si *om.* S[1]F[1]E[1]T

rarum enuntiationum una semper vera est definite, falsa semper altera definite. harum enim veritatem et falsitatem necessitas consequitur, quae et casum de rebus et liberum subiudicat arbitrium. unde nunc quoque idem repetens dicit: nihil inpedire, utrum aliquis ante mille annos dicat aliquid futurum esse an alius neget. non enim secundum dicere vel negare cuncta facienda sunt vel non facienda, sed si necesse est dicentem vel negantem res quoque adfirmatas vel negatas subsequi, [etiam si illi non dicant] quae illis dicentibus evenire necesse erat, etiam non dicentibus evenire necesse est. dicit autem hoc modo:

At vero nec hoc differt, si aliqui dixerunt contradictionem vel non dixerunt; manifestum est enim, quod sic se habent res, et si ⟨non⟩ hic quidem adfirmaverit, ille vero negaverit; non enim propter negare vel adfirmare erit vel non erit nec in millensimum annum magis quam in quantolibet tempore. quare si in omni tempore sic se habebat, ut unum vere diceretur, necesse esset hoc fieri et unumquodque eorum quae fiunt sic se haberet, ut ex necessitate fieret. quando enim vere dicit quis, quoniam erit, non potest non fieri et quod factum est verum erat dicere semper, quoniam erit.

2 falsa — definite *om.* S^1 4 subripiat T, subducat b   7 non TB: non est *ceteri*   secundum *ego*: propter B, ut propter E^2, in T, fit *ceteri* (sic S^2F^2)   facit *et* 8 cuncta quae *ed. princ.*   10 etiam — dicant *uncis inclusi ut interpretationem vv.* etiam non dicentibus, *cf. p. 231, 24. 25*   11. 12 necesse — evenire *om.* T   13 dixerit E (*item* 14)   14 contradictionem b: negationem *codices*   15 quoniam E   habeat FGΣ𝔗 (*corr.* G^2), habeant $𝔗^2$ et *ed. princ.*: uel *codices,* etiam b   non *add.* b: *om. codices*   17 negare vel adf. Σ𝔗: adf. uel negare *ceteri*   18 annum *om.* SE^1 20 tempore *om.* S^1 habeat TE?$𝔗^2$ (*corr.* T^2E^2), haberet E^1 21 et? *eras. in* E, *om.* SFT   22 enim eorum E^2 habere FΣ𝔗 (*corr.* $Σ^2$)   23 fierent omnia E^3 13—26 At

Eventus necessariarum rerum Aristoteles non ex praedicentium veritate, sed ex ipsarum rerum natura considerans inquit: licet necesse sit, quisquis de re aliqua vera praedixerit, rem quam ante praenuntiaverit evenire, non tamen idcirco rerum necessitas ex praedictionis veritate pendet, sed divinandi veritas ex rerum potius necessitate perpenditur. non enim idcirco esse necesse est, quoniam verum aliquid praedictum est, sed quoniam necessario erat futurum, idcirco de ea re potuit aliquid vere praedici. quod si ita est, eveniendi rei vel non eveniendi non est causa is qui praedicit futuram esse vel negat. non enim adfirmationem et negationem esse necesse est, sed idcirco ea esse necesse est quae futura sunt, quoniam in natura propria quandam habent necessitatem, in quam si quis incurrerit, verum est quod praedicit. ergo si quaecumque nunc facta sunt verum de his fuisset dicere quoniam erunt, sive ille dixisset sive non dixisset, haec quae nunc facta sunt erant ex necessitate futura. non enim propter dicentem vel negantem in rebus necessitas est, sed propter rerum necessitatem veritas in praenuntiatione vel falsitas invenitur. quare si etiam ea quae nunc facta sunt vere potuissent praedici quoniam erunt et his ita positis rem necesse esset evenire, sive illi praedicerent sive non praedicerent, necesse est omne quod fit ex
p. 372 necessitate esse futurum | et nihil omnino utrumlibet

uero nec hoc differt si aliqui dixerint negationem uel non dixerint et cetera usque quod futurum uerum erat dicere quoniam erit B
1 necessarium TE (*corr.* T²E²) eventum necessarium b 3 considerat T (*corr.* T²) G² inquit *ego*: quod *codices* (inquit quod S²), ait quod b libet E 4 vere b 4. 5 pronunt. b 5 dicit euenire E² non *om.* S (6 non pendet S²) 8. 9 praedicatum SFE 12 his FE (*corr.* F²E²) praedicet T (*corr.* T²) rem fut. b 13 propter adf. S²E² vel b 15 propriam FE (*corr.* F²) 16 quam] qua FE 18 fuisse FE, fuit E² 19 nunc] non F (*del.* F²) 22 pronuntiatione F 24 dici SFE

in rebus est. namque si nihil necessitatem rerum adiuvat divinatio et nihil interest, utrum quis praedicat futurum esse aliquid an neget an nullus omnino aliquid nec in adfirmatione nec in negatione praedicat, manifestum est quoniam nec de eo ulla distantia est, sive quis ante quamlibet multum tempus aliquid eventurum vere esse praedixerit sive ante quamlibet paucos dies vel horas vel momenta. nihil enim interest: sive enim quis ante mille annos praediceret, quod ex necessitate esset futurum, sive ante annum vel mensem vel diem vel horam vel momentum, de necessitate rei eventurae nihil moveret. quod enim nihil interesset utrum praediceretur an non praediceretur, nihil quoque interest an iuxta praedicatur an longius. quod si haec ita sunt et omnia quaecumque evenerunt futura fuisse necesse est, totum liberum arbitrium perit, totus casus absumitur, rerum possibilitas praeter necessitatem omnis excluditur. simul autem Aristoteles praenuntiationem eventumque coniungens rerum necessitatem ex ipsa propositionum veritate confirmat dicens: si haec ita sunt, ut in omni tempore sic se haberet unumquodque quod factum est, ut hoc ipsum vere praediceretur, necesse esset hoc fieri, id est necesse esset quod praedictum vere est evenire. unumquodque enim eorum quae fiunt et vere praedicuntur sic se habet, ut ex necessitate fiat. hoc autem cur fiat haec ratio est: quod enim vere quis dicit, fieri necesse est. illa enim veritas ex rerum

2 adiubat SE (*corr.* S²E²) 6 siue enim si *codices* (si uere? enim si T, *corr.* T²), enim si *del.* S²F², si *del.* E¹ aliquod F 7 sive T: *om. ceteri* (uel S²F², aut E²), utrum — an? 8 enim *om.* E¹ 10 esse T (*corr.* T²) 12 quod] si S², quod si T 13 interest S² praedicetur (*bis*) STE 14 iusta S (*corr.* S²) `praedicetur T 16 fuisse] euenisse F 17 cassus F 17. 18 propter E² 21 in *om.* S 28 necesse] factum S

necessitate procreatur. quod si etiam id quod factum est veraciter praenuntiaretur futurum, nulla esset dubitatio omnia ex necessitate provenire. quod si hoc, inquit, est inpossibile (videmus enim quasdam res ex principio liberi arbitrii et ex nostrorum actuum fonte descendere), quid dubitamus frivolam rationem omnium necessitatis excludere nec dilectum humanae vitae interpositione necessitatis absumere? quae enim erit ulla discretio inter homines, si liberi arbitrii iudicium perit? cur postremum leges conditae, cur publice iura responsa sunt? cur instituta moresque, publici et privati actus constitutionibus principum et iudiciorum nexibus continentur, si certum est nihil humanis licere propositis? frustra enim cuncta sunt, si liberum arbitrium non est. leges enim et cetera ad continendos animos hominum conditas scimus. quod si se ipsi animi non regunt et eos aliqua quaedam violentia necessitatis inpellit, dubium non est quin vacuae istae leges sint, quae nihil sponte facientibus proponuntur. sed haec quam sint inpossibilia ipse Aristoteles probat, cuius recta sententia neque casum neque necessitatem neque possibilitatem in utraque parte naturae neque liberum tollit arbitrium, sed cuncta permiscens rebus pluribus mundum conpositum non arbitratur simplici vel casu vel necessitate vel liberae voluntatis iudicio contineri.

2 praenuntiaretur b: pronuntiaretur *codices* 4 enim *om.* F[1] 5 praentipio (*sic*) S (*corr.* S[2]) 6 fribolam SE (*corr.* S[2]E[2]) omnium rerum b 7 de necessitate E[2] nec *ego*: et *codices* delectum TG[2]E[1], delictum E[2] 8 inter positionem N, interpositioni F assumere S[2], non absumere E[2]B[2] 10 publica T (*corr.* T[2]) 11 cur responsa E[2] puplici F 12 pricipium (*sic*) T 13 conantur S (*corr.* S[2]) 15 et *om.* T 16 condita *ed. princ.* 19 sunt T 22 utramque partem? 23 neque *om.* T[1] 25 casus uel necessitatis FT (*corr.* F[2])

Quod si haec non sunt possibilia: videmus enim esse principium futurorum et ab eo quod consiliamur atque agimus aliquid.

Inpossibilia, inquit, ista sunt ut omnia ex necessitate proveniant. sumus enim quorundam nos ipsi quoque principia et animus noster ratione formatus actionesque nostrae ea ratione directae quarundam rerum principium tenent. sic enim id quod in nobis est habere videmur: nullo extra inpediente vel cogente ad quod nobis videtur ratione iudicante prosilimus. nec omnia necessitatibus subripienda sunt. omnium namque animalium genus in eo quod animalia sunt subiectum est aliud naturae, aliud caelestibus siderum cursibus, aliud rationi quoque mentis et animi cogitationi. arbores namque et animalia inrationabilia illae quidem tantum naturae subiectae sunt, pecudes vero etiam caelestium decretis. homines autem et naturae et sideribus et propriae voluntati subiecti sunt. multa enim natura dominante vel facimus vel patimur, ut mortem vel huiusmodi habitudinem corporis. multa secum rerum ipsarum necessitas trahit, ut ea quae cum facere velimus, non tamen facere valeamus. multa autem dat liberum voluntatis arbitrium, quae nobis volentibus fiunt [ut fierent si velimus]. unde fit ut natura quae motus

1 haec non $\Sigma\mathfrak{T}$: non haec *ceteri* sint $\mathfrak{T}$ uidemur $S^2E\Sigma^2\mathfrak{T}$ (*corr.* $\mathfrak{T}^2$) 2 esse] et $\Sigma\mathfrak{T}$ esse et $\Sigma^2\mathfrak{T}$ 5 quarundam FTE, quaedam E^2 6 armatus F 8 si sic S^2F^2, si? 9 se habere E^2, habere sese S^2F^2 videmur *ego*: dicitur *codices*, dicimur T^2 nulloq; E^2 10 ad id? 14 quodque *codices* (*corr.* $S^2F^2E^2$) 15 et quaedam E^2 16 illae — subiectae *ego*: illa — subiecta *codices* 24 nobis uobis J (uobis *del.* J^2) fiunt ut *om.* J (ut *add.* J^1) ut non B 25 uellemus E^2B 24. 25 ut — velimus *uncis inclusi ut interpretationem vv.* nobis volentibus fiunt, *nisi corrigere malis:* et (vel?) non fiunt (fient?), si nolimus. quae non fierent, nisi vellemus b, *cf. p. 227, 10*

est principium et liberi arbitrii facultate animi ratione participet. anima vero velut inligata corporibus, qui-
p. 373 bus natura dominatur, | imaginationibus et cupiditatibus et iracundiae ardoribus ceterisque, quae adferunt corpora, ex ipsa cui inligata est natura participat. cuncti autem divinae providentiae subiecti ex illa quoque divinorum voluntate pendemus. itaque nec caelestium necessitas tota subruitur nec casum disputatio haec de rebus eliminat et liberum firmat arbitrium. sed haec maiora sunt quam ut nunc digne pertractari queant. sumus igitur nos quoque rerum principia et ex nostris consiliis atque actibus in rebus plura consistunt. quod si ea quae per hanc rationem auferuntur perspicua sunt, quod vero ponitur id est adfirmationem et negationem omnem in futuro veram esse non aeque perspicuum est, cur dubitamus mendacem subterfugere rationis viam et tenere ea quae cum vera sunt tum manifesta sunt repudiatis his, quae nec veritate ulla firma sunt nec perspicuitate clarescunt? et quoniam supra iam dixerat: quare non oportebit neque consiliari neque negotiari, nunc hoc reddidit ad id quod ait consiliari dicens esse principium futurorum et ab eo quod consiliamur; ad id quod ait neque negotiari reddidit id quod subiecit atque agimus. quare tanta brevitate oratio constricta est, ut in ea teneatur rationis ordinisque necessitas.

Et quoniam est omnino in his quae non semper actu sunt esse possibile et non, in

1 principio *codices* (*corr.* $S^2F^2E^2$) et animi S^2F^2 2 vero *om.* F 7 pedemus T 11 quaeant S 14 afferuntur S^2F^2 18 sint S (*corr.* S^2) F^2, *om.* b tum b: tunc *codices* manifestum est T 21 oporteret T (*corr.* T^1) 22 hoc *om.* F id *add.* E^2: *om. ceteri* neque consiliari E^2 23 et *del.* F^2 25 atque b: ad id quod *codices* (ad *del.* S^2 F^2) agimus aliquid? tenta S (*corr.* S^2) 29 et non et ΣΤ

quibus utrumque contingit et esse et non esse, quare et fieri et non fieri. et multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quoniam hanc vestem possibile est incidi et non incidetur, sed prius exteretur. similiter autem et non incidi possibile est. non enim esset eam prius exteri, nisi esset possibile non incidi. quare et in aliis facturis, quaecumque secundum potentiam dicuntur huiusmodi: manifestum est, quoniam non omnia ex necessitate vel sunt vel fiunt, sed alia quidem utrumlibet et non magis vel adfirmatio vel negatio, alia vero magis quidem ⟨et⟩ in pluribus alterum, sed contingit fieri et alterum, alterum vero minime.

Continuus quidem sensus est ex superioribus hoc modo: supra enim ait quod si haec non sunt possibilia id est ut omnia necessitas administret: videmus enim a nobis quoddam esse principium futurorum et a nostris actibus atque consiliis: his illud addidit: quoniamque sunt aliqua quae possibilia quidem sunt esse cum non sint et non esse cum sint. haec etiam simul auferuntur, si necessitas in omnibus dominetur. et sensus quidem cum superioribus ita coniunctus est, quid autem habeat argumentationis tota sententia, hoc modo perspiciendum est: possibile esse dicitur quod in utramque partem facile naturae suae ratione vertatur, ut et cum non sit possibile sit

1 *alt.* et *om.* F   3 sese $\Sigma\mathfrak{T}$ 4. 5 incidetur — exteretur b: inciditur — exteritur *codices*   5 autem *om.* F   6 enim] eam S (*corr.* S^2)   esset possibile $T\mathfrak{T}^2$ 8 futuris $\mathfrak{T}^2$ 12 negatio $\Sigma\mathfrak{T}$: negatio uera est $\mathfrak{T}^2$ *et ceteri*   13 et b: *om. codices*   14 alterum ad alterum F, alterum //// alterum E   16 est *om.* T^1 17 haec non b: non haec *codices*   19 quiddam *codices* (*corr.* E^2)   21 quoniam quae SFE (*corr.* E^2), quoniam quia S^2, quae *del.* F^2 26 modo *om.* F^1 28 et *ego*: nec *codices* (*del.* $S^2F^2E^2$)

esse nec cum sit ut non sit res ulla prohibeat. ita ergo et quod possibile dicimus a necessitate seiungimus. aliter enim dicitur possibile me esse ambulare cum sedeam, aliter solem nunc esse in sagittario et post paucos dies in aquarium transgredi. ita enim possibile est ut etiam necesse sit. possibile autem dicere solemus, quod et cum non sit esse possit et cum sit non esse iterum possit. si quis ergo omnia necessitati subiecerit, ille naturam possibilitatis intercipit. tres sunt ergo sententiae de possibilitate. Philo enim dicit possibile esse, quod natura propria enuntiationis suscipiat veritatem, ut cum dico me hodie esse Theocriti Bucolica relecturum. hoc si nil extra prohibeat, quantum in se est, potest veraciter praedicari. eodem autem modo idem ipse Philo necessarium esse definit, quod cum verum sit, quantum in se est, numquam possit susceptivum esse mendacii. non necessarium autem idem ipse determinat, quod quantum in se est possit suscipere falsitatem. inpossibile vero, quod secundum propriam naturam numquam possit suscipere veritatem. idem tamen ipse contingens et possibile unum esse confirmat. Diodorus possibile esse determinat, quod aut est aut erit; inpossibile, quod cum falsum sit non erit verum; necessarium, quod cum verum sit non erit falsum;
p. 374 non necessarium, | quod aut iam est aut erit falsum. Stoici vero possibile quidem posuerunt, quod susceptibile esset verae praedicationis nihil his prohibentibus, quae cum extra sint cum ipso tamen fieri con-

5 aquario *codices* (*corr.* T²) 6 etiam esse b 7 *prius* et *om.* S, *del.* F² *alt.* et] nec F² 8 possit iterum T (*corr.* T²) 10 vero? filo *codices* (*item infra*) 11 a natura F² 13 nihil T 16 esse] autem T (*corr.* T²) 17 posse S (*corr.* S²) mandatis S (*corr.* S²), mendacis F (*corr.* F²) 18 ipse esse E² 29 quae — *p. 235, 4* ratione *om.* F¹

tingunt. inpossibile autem, quod nullam umquam suscipiat veritatem aliis extra eventum ipsius prohibentibus. necessarium autem, quod cum verum sit falsam praedicationem nulla ratione suscipiat. sed si omnia ex necessitate fiunt, in Diodori sententiam non rectam sine ulla dubitatione veniendum est. ille enim arbitratus est, si quis in mari moreretur, eum in terra mortem non potuisse suscipere. quod neque Philo neque Stoici dicunt. sed quamquam ista non dicant, tamen si unam partem contradictionis eventu metiuntur idem Diodoro sentire coguntur. nam si, quisquis in mari mortuus est, illum necesse fuit in mari necari, inpossibile eum fuit mortem in terra suscipere. quod est perfalsum. atque haec omnia inpossibilia subire coguntur, quicumque cum definite alteram contradictionis partem in futuro veram esse contendunt, solam necessitatem in rebus esse dicunt. neque enim, si quis naufragio periit in pelago, idcirco si numquam navigasset inmortalis in terra futurus fuisset. at ergo non ex eventu rerum, sed ex natura eventus ipsos suscipientium propositionum contradictiones iudicandae sunt. si enim mihi omnia nunc suppeditent ut Athenas eam, etiamsi non vadam, posse me tamen ire manifestum est; et cum iero potuisse non ire, id quoque apud eos qui eventus ex rerum natura recta ratione diiudicant indubitatum est.

1 numquam STE (*corr.* S²E²) 3 verum *om.* S 4 nulla ratione] non F *post* suscipiat *definitio non necessarii excidisse videtur* 5. 6 sententia — recta S 6 ulla *om.* F 7 mari *om.* T¹ marereтur T (mare moreretur T²), morarereтur (*sic*) S (moriretur S²) 9 istoici SF (*corr.* S²) 11 idem cum E 12 quis F² mare FTE est *om.* S¹ 13 eum] enim F 15 cum *del.* S² 17 esse dicunt *ego*: indicunt *codices* (indicant G, *corr.* G²), inducunt b indicunt in rebus T (*corr.* T²) 18 periit b: perit *codices* 19 futurum F 20 ergo] uero E² non] nunc S (*corr.* S²) 22 mihi *om.* T¹ nunc b: non *codices* 23 subpeditent T

non ergo id est possibile ut sit necessarium, sed quamquam quod necessarium est possibile sit, est tamen alia quaedam extrinsecus possibilitatis natura, quae et ab inpossibili et a necessitate seiuncta sit. Aristoteles enim hanc habet opinionem de his quae semper esse necesse est. ea enim putat nullam habere ad contraria cognationem: ut nix quoniam semper est frigida numquam calori coniuncta est. ignis quoque numquam frigori cognatus est, idcirco quod semper in frigoris contrarietate versatur id est in calore. omnia ergo quaecumque sunt necessaria nullam ad contraria earum qualitatum, quas ipsa retinent, habent cognationem. quod si quam cognationem haberet ignis ad frigus, frustra esset illa cognatio numquam igne in frigus qualitatem vertente. sed novimus nihil proprium natum frustra naturam solere perficere. ergo illa sint posita necessaria quaecumque ad contraria nullam habent cognationem. quaecumque autem habent illa sunt non necessaria, sed quoniam ad utramque partem contrarietatis naturali quadam cognatione videntur esse coniuncta, idcirco in utraque parte eorum eventus possibilis est: ut lignum hoc potest quidem secari, sed nihilo tamen minus habet ad contraria cognationem, potest enim non secari, et aqua potest quidem calescere, sed nihil eam prohibet frigori quoque esse coniunctam. et universaliter di-

1 id] idem E (*corr.* E²) id possibile est T 4 sunt SFEG (*corr.* S²F²E²G²), est b 5 Aristotelis FT habens hanc T habet *ego*: habens *codices* (Aristotelis — habemus?) 6 enim *del.* S²E² 7 contrariam FE (*corr.* F²) *item infra* 12 contraria earum *ego*: contrariarum *codices* (contrarium G, *corr.* G², contraria S²) qualitatum S²GT: qualitatem SFE, qualitates E² ipsa G²TE²: ipse *ceteri* retinet SFEG (*corr.* S²F²E²G²) 13 habere F 14 ad E: ac *ceteri* illa esset T 15 ignem SFTE (*corr.* S²F²E²) qualitate FT (*corr.* F²) uertentem E (*corr.* E²) 16 natura FT 19 non sunt b 20. 21 naturales — cognationes SF (*corr.* S²F²) 23 nichilo E

cere est: quaecumque neque semper sunt neque semper non sunt, sed aliquotiens sunt, aliquotiens non sunt, ea per hoc ipsum quod sunt et non sunt habent aliquam ad contraria cognationem. haec autem inpossibilium et necessariorum media sunt. inpossibile enim numquam esse potest, necessarium numquam non esse: inter haec propria quorundam natura est, quae horum utrorumque sit media, quae et esse scilicet possit et non esse. ergo hoc nunc dicit: videmus, inquit, in his quae non semper actu sunt (illa autem non semper actu sunt, quae ad utraque contraria habent cognationem: ⟨ut⟩ ignis semper actu calidus est, aqua vero non semper) quocirca videmus in his quae non semper actu sunt esse quaedam possibilia et non, id est ut et sint et non sint. quod in his evenit in quibus utrumque contingit id est et esse et non esse, ut aquam et esse calidam et non esse calidam, fieri quoque calidam et non fieri. multaque nobis perspicua sunt ita sese habentia, ut in utraque parte eventus sine ullo alicuius rei inpedimento vertatur, ut vestem quam possibile est quidem secari, sed fortasse ita contingit, ut non ante ferro dividatur, quam eam exterat vetustas. et hoc fieri potest, ut quaelibet vestis non ferro potius minutatim eat quam usu ipso exteratur. similiter autem non solum eam secari ⟨sed etiam non secari⟩ possibile est. non enim esset eam prius exteri quam secari, nisi prius possibile esset non secari. cum enim

2 aliqu. quidem sunt T 3 quod] non S (*corr.* S^2) 8 sint T^2 qui F 9 possint T^2 12 cognationem] contrarietatem SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) ut *ego add.: om. codices* 13 si uidemus SF (si *del.* S^2) 15 et non id est *del.* E^2 sit (*bis*) FE (*corr.* E^2) 17 *alt.* et *om.* E^1 *ult.* et *om.* T 20 in *om.* S^1 21 quam] hanc? quamlibet? 25 — 28 *hunc locum, quem ego restitui, codices ita mancum et turbatum exhibent:* similiter autem non solum eam secari possibile est eam (sed eam S^2E^2, possibile

exteritur, non secatur. hoc autem in quibus eveniat p. 375 universaliter | monstrat. evenit hoc enim, inquit, in facturis. facturae autem sunt, in quibuscumque generatio est atque corruptio. sive enim quid natura fiat sive arte, in his a faciendo facturam dixit. in his ergo facturis alia quidem potestate sunt, alia actu: ut aqua calida quidem est possibilitate, potest enim fieri calida, frigida vero actu est, est enim frigida. hoc autem actu et potestate ex materia venit. nam cum sit materia contrarietatis susceptrix et ipsa in se utriusque contrarietatis habeat cognationem, si ipsa per se cogitetur, nihil eorum habet quae in se suscipit et ipsa quidem nihil actu est, omnia tamen potestate. suscipiens autem contraria quamquam unam habeat contrarietatem, habet tamen et alteram simul, sed non actu, ut in eadem aqua. huius enim materia et caloris susceptrix est et frigoris, sed cum utrumlibet horum susceperit vel calorem vel frigus, est quidem, si ita contigit, calida, est etiam simul frigida, sed non eodem modo. nam fortasse actu calida est, frigida potestate. ergo quod potestate est in rebus ex materia venit. alioquin divinis corporibus nihil omnino est potestate, sed omne actu: ut soli numquam est lumen potestate, cui quidem nulla obscuritas, vel toto caelo nulla quies. ita sese ergo habent ex materia, ut omnia ipsa essent potestate, nihil autem actu, ar-

est possibile est etiam eam T) prius exteri quam secari. non enim esset eam possibile non secari, nisi prius possibile esset exteri.

2 enim *om.* T 9 fieri ex b 12 habeat S 14 autem *del.* S² 16 in *del.* E² 18 eorum E (*corr.* E²) 19 contingit T 23 namq; numquam E (namq; *del.* E²) 23. 24 lumen est B 24 cui quidem nulla *ego*: quidem ulla SFE (cui nulla S²F²) GNJ, actu quidem nulla G²T, sed actu nec potestate quidem ulla E²B 25 nullo S (*corr.* S²) qui es? S (qui est S²) ergo sese b 26 autem *om.* T 26 *sq.* arbitratu naturae *ego*: introitur natura *codices* (introitur *ante* actu B), intellegitur sed natura S²B²

bitratu naturae, quae in ipsa materia singulos pro ratione distribuit motus et singulas qualitatum proprietates singulis materiae partibus ponit, ut alias quidem natura ipsa necessarias ordinarit, ita ut quamdiu res illa esset eius in ipsa proprietas permaneret, ut igni calorem. nam quamdiu ignis est, tamdiu ignem calidum esse necesse est. aliis vero tales qualitates adposuit, quibus carere possint. et illa quidem necessaria qualitas informat uniuscuiusque substantiam. illa enim eius qualitas cum ipsa materia ex natura coniuncta est. istae vero aliae qualitates extra sunt, quae et admitti possunt et non admitti. atque hinc est generatio et corruptio. ex natura igitur et ex materia ista in rebus possibilitas venit. qua in re casus quoque aliquando subrepit, quae est indeterminata causa et sine ulla ratione cadens. neque enim natura est quae frustra nil efficit nec arbitrium liberum quod in iudicio et ratione consistit, sed extra est casus, qui propter aliam rem quibusdam factis ipse subitus et inprovisus exoritur. ex hac autem possibilitate etiam illa liberi arbitrii ratio venit. si enim non esset fieri aliquid possibile, sed omnia aut ex necessitate essent aut ex necessitate non essent, liberum arbitrium non maneret. recte igitur nec omnia casu ut Epicurus nec necessitate omnia ut

1 sed natura F², naturaque quae E² materia est E² 2 distribuere *codices* (*corr.* S²F²E²) 2. 3 propositionum qualitates T² 4 ordinari NFT (*corr.* F²) 6 calor b est ignis E 7 calidum ignem T alii S (*corr.* S²) vero rebus b 8 possit SFE 10 ex] ex ipsa F (ipsa *del.* F²) 12 admitti (*bis*) b: amitti *codices* hic S (*corr.* S²) 12. 13 hinc est *om.* T¹ 13 conruptio S, corr. S² *alt.* ex *del.* S² 14 quare in SF² 18 in *om.* T¹ oratione T (*corr.* T¹) 20 ex *ego*: et ex *codices* 22 non *om.* T¹ 25 ut et EN nec *om.* S¹FEG¹N ex necessitate T, omnia ex necessitate F (ex *del.* F²) ut] et SFG (*corr.* S²F²G²)

Stoicus nec rursus omnia libero arbitrio fieri proposuit, sed cuncta permiscens in permixto mundo permixtas quoque rerum causas esse proposuit, ut aliae quidem ex necessitate, aliae vero casu vel libero arbitrio vel postremo possibilitate contingerent. quorum omnium unum nomen est utrumlibet, vel in casu vel in voluntate vel in possibilitate. sed horum divisionem facit. nam eorum quae sunt utrumlibet alia sunt quae aequaliter se ad adfirmationem et negationem habent, ut est lecturum me esse hodie Vergilium et non lecturum: utroque enim modo utrumque est. hoc est enim quod ait et non magis vel adfirmatio vel negatio. aequaliter enim et possum legere Vergilium nunc et possum non legere. alia vero sunt quae non se aequaliter habeant, sed quamquam in una re frequentius eveniat, non tamen prohibitum est in altera provenire, ut in eo quod est hominem in senecta canescere. in pluribus quidem hoc contingit, sed contingit fieri et alterum, id est ut non canescat, alterum vero minime, id est ut canescat. ita igitur et ex possibilitate et ex casu et ex libero arbitrio contradictionem in una parte de futuro definite non esse veram vel falsam firmissima et validissima argumentatione constituit. his autem adicit hoc:

Igitur esse quod est, quando est, et non esse quod non est, quando non est, necesse est; sed non quod est omne necesse est esse nec quod non est necesse est non esse. non enim idem est omne quod est esse necessario, quando est, et simpliciter esse ex necessitate.|

1 istoicus SFEN (*corr.* S²F²E²), Stoici? 5 possibilitate — 6 *alt.* vel *om.* F 9 ad *om.* F 11 utroque] aequali? 12 enim est T 15 habent T (*corr.* T¹) 16 res? eueniant S² 20. 21 id est ut canescat *del.* E² 23. 24 firmissimam et ualidissimam argumentationem SFE, per firm. *etc.* b 29 nec *om.* S 31 ex] et ex SFTE (et *del.* S²E²)

Duplex modus necessitatis ostenditur: unus qui p. 376
cum alicuius accidentis necessitate proponitur, alter qui simplici praedicatione profertur. et simplici quidem praedicatione profertur, ⟨ut⟩ cum dicimus solem moveri necesse est. non enim solum quia nunc movetur, sed quia numquam non movebitur, idcirco in solis motu necessitas venit. altera vero quae cum condicione dicitur talis est: ut cum dicimus S o c r a t e m sedere necesse est, cum sedet, et non sedere necesse est, cum non sedet. nam cum idem eodem tempore sedere et non sedere non possit, quicumque sedet non potest non sedere, tunc cum sedet: igitur sedere necesse est. ergo quando quis sedet tunc cum sedet eum sedere necesse est. fieri enim non potest ut cum sedet non sedeat. rursus quando quis non sedet, tunc cum non sedet, eum non sedere necesse est. non enim potest idem non sedere et sedere. et potest ista esse cum condicione necessitas, ut cum sedet aliquis, tunc cum sedet, ex necessitate sedeat, et cum non sedet, tunc cum non sedet, ex necessitate non sedeat. sed ista cum condicione quae proponitur necessitas non illam simplicem secum trahit (non enim quicumque sedet simpliciter eum sedere necesse est, sed cum adiectione ea quae est tunc cum sedet), sicut solem dicimus non necesse esse tunc moveri, cum movetur, nec hoc addimus, ut solem moveri necesse sit cum movetur, sed tantum simpliciter dicimus solem moveri necesse est. et haec necessitas simplex de sole dicta veritatem in oratione perficiet. at vero illa quae cum condicione dicitur, ut cum dicimus Socratem sedere necesse est, tunc cum sedet, id

4 ut *add.* b: *om. codices* 7 motum? *an* evenit? 13 quando quis sedet tunc *ego*: tunc quando quis sedet *codices* cum sedet *om.* b 15 quando *om.* F[1] 16 necesse b: manifestum *codices* 17 ita F 20 non sedeat] fiat S (*corr.* S[2]) 24 dicimus non] non dicimus T 25 sed nec T 26 sed *om.* T 30 necesse est] necessitate S

quod proponimus tunc cum sedet et hanc condicionem temporis si a propositione dividamus, de tota propositione veritas perit. non enim possumus dicere quoniam Socrates ex necessitate sedet. potest enim et non sedere. habet enim quandam convenientiam et cognationem potestas Socratis sicut ad sedendum sic etiam ad non sedendum. ergo id quod dicimus ex necessitate Socraten sedere, tunc cum sedet, ad accidens respicientes proponimus. nam quoniam accidit Socrati sedere et eo tempore quo accidit ei non accidisse non potest (sic enim fiet ut eidem eadem res et accidat et non accidat uno eodemque tempore, quod inpossibile est), idcirco accidens eius inspicientes dicimus necesse esse Socraten sedere, sed non simpliciter, sed tunc cum sedet. et sicut Aethiopem dicere simpliciter esse candidum falsum est, verum tamen in aliquo esse candidum (in oculis enim illi vel in dentibus candor est), ita quoque falsum dicere Socraten ex necessitate sedere simpliciter, verum autem est hanc necessitatem in aliquo quodam tempore, non simpliciter praedicare, ut dicamus tunc cum sedet. quemadmodum enim in sole dicimus, quoniam solem moveri necesse est, simpliciter, si ita dicamus Socraten sedere necesse est, falsum est. sin vero marmoreum Socraten dicamus, quoniam Socraten marmoreum sedere necesse est, si fortasse sedens formatus sit, verum est et simpliciter de tali Socrate necessitas poterit praedicari. de ipso autem Socrate simpliciter

1 proponimus] dicimus SE² 3 possimus T (*corr.* T²) 8 socratem E, sedere socratem F 10 accidet T² 11 enim *om.* F¹ 13 eius accidens T (*corr.* T²) ei? 14 socratem FT 14. 15 similiter S (*corr.* S²) 15 tunc *om.* T¹ 16 veruntamen T est tamen S², tamen est E² 17 vel] et b 18 tantib; E (*corr.* E²) falsum est FTE 20 hanc necessitatem E²: ac necessitate *ceteri* aliquo E: alio *ceteri* tempore *ego*: ponere *codices* et non E² non *om.* T 21 praedicare *ego*: praedicari *codices* 23. 24 socratem F (*item* 25)

talis necessitas non dicitur. neque enim fieri potest, ut Socrates ex necessitate sedeat, nisi forte cum sedet. tunc enim cum sedet, quoniam sedet et non potest non sedere, ex necessitate sedet. alioquin non simpliciter ex necessitate sedet, sed contingenter, potest enim surgere. quod autem ex necessitate simpliciter est, illam permutare non potest necessitatem: ut quoniam simpliciter solem moveri necesse est, sol stare nulla ratione potest. hoc igitur dicit Aristoteles: omne quod est, quando est, et omne quod non est, quando non est, esse cum condicione et non esse necesse est, sed non sine condicione aut esse aut non esse simpliciter. haec enim illis solis necessitatibus adtributa sunt quaecumque nullius potentiae aut cognationis ad opposita sunt, ut sol ad quietem vel ignis ad frigus. neque enim idem est, inquit Aristoteles, ex necessitate esse aliquid, quando est, in condicione vel non esse, quando non est, et simpliciter dicere omne ex necessitate esse vel non esse. illud enim condicio verum fecit, in hoc simplicitatis natura effecit veritatem. similiter autem, inquit, et in eo quod non est. etiam in eo quod non est idem est: non omne quod non est non esse necesse est, sed tunc cum non est tunc non esse necesse est, et hoc in condicione rursus, non simpliciter. duabus igitur his necessitatibus demonstratis, una condicionali, altera simplici, nunc ad contradictionem rursus de futuro contingentemque revertitur. |

4.5 non simpliciter *ego*: simpliciter non *codices* 5 contingent F 6 enim *om.* F 12 sine *om.* F 15 ad *om.* S[1]FE[1]G sol B: solis *ceteri* 20 fecit] fuit S (*corr.* S[2]), facit? condicione — fit *ed. princ.* 21 efficit *ed. princ.* simpliciter E (*corr.* E[2]) 23 *prim.* non] nam B 25—27 non — rursus *om.* B[1] 26. 27 demonstratis nunc ad unam condicionem alteram simplicem et contradictionem *codices: corr.* S[2]F[2], *sed del.* nunc (demonstratis id est una S[2] *pro* condicionem *in marg.* contradictionem E[2], condicionem — et *om.* B) 28 contingentem S[2], contingentique b

p. 377 Et in contradictione eadem ratio. esse quidem vel non esse omne necesse est et futurum esse vel non; non tamen dividentem dicere alterum necessario. dico autem ⟨ut⟩ necesse est quidem futurum esse bellum navale cras vel non esse futurum, sed non futurum esse cras bellum navale necesse est vel non futurum esse, futurum autem esse vel non esse necesse est. quare quoniam similiter orationes verae sunt quemadmodum et res, manifestum est quoniam quaecumque sic se habent, ut utrumlibet sint et contraria ipsorum contingant, necesse est similiter se habere et contradictionem. quod contingit in his, quae non semper sunt et non semper non sunt.

Planissime quam sententiam haberet de contingentibus propositionibus et futuris exposuit dicens: in his totam quidem contradictionem dictam unam quamlibet partem habere veram alteram falsam, sed non ut aliquis dividat atque respondeat hanc quidem ex necessitate veram esse, illam vero ex necessitate alteram falsam: ut in eo quod dicimus *sol ⟨hodie⟩ occidit, sol hodie non occidit*, facillime in his aliquis dividens dicit, quoniam solem hodie occidere ex necessitate verum est, non occidere ex necessitate falsum. ita sese enim habet divinorum corporum ratio et natura, ut in his

1 ratio est *codices (cf. I. ed.)* 2 non *om.* E^1 4 ut *add.* b: *om. codices* 5 nabale SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$), *item* 7 6—7. 8 sed — vel n. fut. esse *del.* F^2, *om.* 𝔗 8 *prim.* esse] non esse Σ 9. 10 sunt uerae et 𝔗 10 et] in SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$), *om.* T 11 ut *om.* T 12 et *om.* S^1 contingat E (*corr.* E^2), contingere T 15 et — non sunt *om.* Σ^1 16 quam sententiam *ego*: quae sententia *codices* haberetur S^2F^2 22 hodie *add.* b: *om. codices* 22. 23 occidet (*bis*) b 23 odie S (*corr.* S^2) non occidit quoniam sol occidit F (qu. s. occidit *del.* F^2) in] ut E 26 his] his natura F (natura *del.* F^2)

nulla cognatio sit ad opposita, atque ideo vel quod sunt ex necessitate sunt vel quod non sunt ex necessitate non sunt. ea vero quae in generatione et corruptione sunt non ita sunt. habent enim hoc ipso, quod et gignuntur et corrumpuntur, ad opposita cognationem atque ideo in his non est unam partem contradictionis adsumere et eam necessario esse praedicare et rursus aliam necessario non esse proponere, quamvis totius contradictionis una quaelibet pars vera sit, altera falsa, sed incognite et indefinite, et non nobis, verum natura ipsa harum rerum quae proponuntur dubitabilis, ut in ea propositione quae est *Socrates hodie lecturus est, Socrates hodie lecturus non est.* totius quidem contradictionis una vera est, una falsa (aut enim lecturus est aut non lecturus) et hoc confuse in tota oratione perspectum, sed nullus potest dividere et respondere, quoniam vera est lecturum eum esse vel certe quoniam vera est non eum esse lecturum. hoc autem non quod audientes de futuro nesciamus, sed quod eadem res et esse possit et non esse. alioquin si ex nostra inscientia hoc eveniret et non ex ipsarum rerum variabili et indefinito proventu, illa rursus inpossibilitas contingeret, ut omnia necessitas administraret. non enim propter scientiam nostram quod ex necessitate est eventurum est, sed etiam si nos nesciamus, erit tamen alicuius rei eventus constitutus et indubitatus: illam rem futuram esse necesse est. ergo quoniam hoc fieri non potest et

4 hoc] ex F (*corr.* F²) 11 naturae S²F² ipsa harum *ego*: ipsarum *codices*, ipsa F² 12 dubitabilis est b 14 totus T una *om.* N *alt.* una] altera JFB 15. 16 confuso F (*corr.* F²) 16 et in SFE inperspectum S², perplexum? 17 est oratio E¹? 21 scientia *codices* (*corr.* E²) 24 administret F 26. 27 alicuius] eius *et* indubitanter b erit *post* indubitatus *ponendum et* cuius *scribendum videtur* 27 idcirco illam E²

sunt quaedam quae non ex necessitate proveniant, sed contingenter, in his quamquam totius contradictionis in qualibet eius parte veritas inveniatur aut falsitas, non tamen ut aliquis dividat et dicat hanc quidem veram esse, illam vero falsam. quod huiusmodi monstravit exemplo: cras enim bellum navale fieri aut non fieri necesse est, non tamen ex necessitate fiet cras aut ex necessitate cras non fiet, ut possit aliquis dividere et praedicare dicens cras fiet, ut hoc vere dicat et ita ex definito contingat, vel rursus cras non fiet, et hoc eodem modo proveniat: hoc fieri non potest, sed tantum indefinite quaecumque una pars contradictionis vera est, altera falsa, sed quae evenerit. eventus autem ipsorum indiscretus est: et illud enim et illud poterit evenire. hoc autem idcirco est quoniam non est ex antiquioribus quibusdam causis pendens rerum eventus, ut quaedam quodammodo necessitatis catena sit, sed potius haec ex nostro arbitrio et libera voluntate sunt, in quibus est nulla necessitas. quod si, inquit, itidem o r a t i o n e s v e r a e s u n t q u e m a d m o d u m e t r e s: hoc sumpsit a P l a t o n e, qui dixit similiter se habere orationes rebus et cognatas quodammodo esse in ipsa significatione, ⟨ut⟩ si sint res inpermutabiles et ratione stabili permanentes oratio quoque de his vera esset et necessaria, sin vero esset res quae varietate naturae numquam perpetuo permaneret in orationibus quoque fixa veritas non esset et nulla per huiusmodi orationes demonstratio pro-

4 ut *del.* E² 6 nabale E (*corr.* E²) 11 et] ut? proueniet *codices* (*corr.* S²E²) 13 sed] scilicet? *an excidit* non definite vera vel falsa? evenerit incertum est S² 14 ipsius T², ipse? est *om.* S¹ 16 causis quibusdam T (*corr.* T²) 20 itidem F: similiter *ceteri* 22 cognata FTE 23 ut *add.* b: *om. codices* sunt S 25 quodque F, quodcumq; E (*corr.* F²E²) 26 perpetuo *om.* F¹ (perpetua F²) 28 oratio T (*del.* T²)

veniret. hoc igitur sumens Aristoteles ut optime dictum sic ait: | quoniam, inquit, orationes similiter p. 378
sese habent quemadmodum res, manifestum est quoniam quaecumque res ita sunt, ut utrumlibet sint et contraria ipsorum contingere possint, necesse est ita contradictionem se habere, quae de illis natura instabilibus atque indefinitis rebus est, ut si res sint dubitabiles et indefinito variabilique proventu contradictio quoque quae de his rebus fit variabili indefinitoque proventu sit. quae autem essent huiusmodi res, quarum eventus varius indefinitusque constaret, planissime demonstravit dicens: quod contingit in his, quae non semper sunt et non semper non sunt. ea enim sunt, in quibus contingit utrumlibet, quae neque semper sunt (possunt enim corrumpi) neque semper non sunt (possunt enim generari et fieri). haec enim sunt quae habent ad opposita cognationem, sicut in ipsa propria substantia rerum ipsarum eventus docet. nam esse et non esse oppositum est. quod autem non fuit et generatur et fit ex eo quod non fuit est. habuit igitur in hoc ad esse et non esse id est ad opposita cognationem. sin vero idem ipsum quod est corrumpatur, ex eo quod fuit non erit. habebit igitur rursus ad opposita cognationem. quare et sicut harum quae sunt in generatione et corruptione rerum proventus indefinitus est, ita quoque et contradictionum partes, quamquam in tota contradictione una vera sit, altera falsa. indefinitum

1 haec B 2 dicto SEGF^{2} (*corr.* S^{2}E^{2}), dictio F, dicta B *post* ait *verba Arist.* (quare — non sunt) *inserit* b 6 natura G^{2}T: naturae *ceteri* (*et* T^{2}) 7 ut *ego*: quod *codices* sunt T 8 et] atque E^{2} 9 uariabiliq; F 10 fit F^{2} 14 contigit FE (*corr.* E^{2}) 16 generati S (*corr.* S^{2}) 18.19 eventus] euentus rerum E^{2} 19 et] ad *ed. princ.* 20 *alt.* quod] quae T 21 non *om.* S^{1}FE^{1} est *del.* S^{2} 24 habet E (*corr.* E^{2}) 25 *prius* et *del.* E^{2} 28 sit et F 28 — *p.* 248, 2 indef. — falsa *om.* F

enim et indiscretum est, quae una harum vera sit, quae altera falsa.

Horum enim necesse est quidem alteram partem contradictionis veram esse vel falsam, non tamen hoc aut illud, sed utrumlibet et magis quidem veram alteram, non tamen iam veram vel falsam. quare manifestum est, quoniam non est necesse omnis adfirmationis vel negationis oppositarum hanc quidem veram, illam vero falsam esse.

Docuit supra nos in his quae utrumlibet sunt rebus contradictionis unam partem non esse definite veram, falsam vero alteram definite: nunc a frequentiori et a rariori argumentum trahit. supra namque monstravit esse quasdam res quae frequentius quidem contingant, non tamen interclusum sit, ut et opposita aliquando contingant. contingit enim ut rarius infrequentiusque contingat. ergo si in his quaecumque in pluribus eveniunt non necesse est unam veram esse, alteram falsam (idcirco quod quicumque dixerit hominem in senecta canescere et hoc ex necessitate esse protulerit mentietur, potest enim et non canescere): si in his ergo non est definite una vera, altera falsa, in quibus una res frequentius evenit, rarius altera, multo minus in his in quibus oppositorum eventus aequalis est. et verum est quidem dicere, quoniam hoc contingit frequentius, non tamen omnino quoniam

1 horum TE 8. 9 omnes adfirmationes uel negationes *codices* (affirmationesq; negationes E, q; *in* vel *mutat* E^1? affirmationes negationesq; E^2), omnis affirmationis et negationis b 9 oppositorum F 10 vero] aut 𝔗, autem Σ 11. 12 ////rebus S 15 quae *om.* F^1 16 sit *om.* S^1 et b: ei SFE, eis S^{2}E^2, eius T 17 non contingant S^2 contigit T ut E^2: nec *codices* (sed F^2, sed ut S^2) inrarius *codices* (*corr.* S^{2}F^{2}E^2) 17. 18 infrequentius NE, frequentiusq; E^2 20 qui *om.* S^1 21 secta E (*corr.* E^2) 26 quidem *om.* S

contingit, idcirco quod, licet rarius, tamen contingit oppositum. quod si neque in his quae in pluribus praedicantur una definite vera est, altera falsa et multo minus in his quorum aequaliter indiscretus eventus est, manifestum est in futuris et contingentibus propositionibus non esse unam veram, alteram falsam. hoc enim in principio ut monstraret validissima argumentatione contendit.

Neque enim quemadmodum in his quae sunt, sic se habet etiam in his quae non sunt, possibilibus tamen esse aut non esse, sed quemadmodum dictum est.

Ad divisionem temporum in principio factam totam revocat quaestionem. ait enim prius propositiones eas quae fierent aut in praesenti aut in praeterito aut in futuro praedicari. et eas quidem quae de praeterito vel praesenti dicerentur definitam veritatem | vel falsitatem habere, sive in sempiternis et di- p. 379
vinis dicerentur rebus sive in nascentibus atque morientibus, in quibus utrumlibet contingeret, ut haberent ad opposita cognationem. in futuris vero, si de divinis quidem rebus aliquis et inmutabilibus loqueretur, eodem modo unam veram definite, alteram falsam esse definite. non enim habere huiusmodi naturas ad opposita cognationem. in his autem quae in generatione et corruptione essent de futuro praedicatis vel adfirmative vel negative non eundem esse modum veritatis definitae, sed totius quidem contradictionis unam partem veram esse, alteram falsam, definite autem unam veram, definite alteram falsam mi-

5 in] et in F   10 habet E: habent *ceteri*   11 possibilius F^2Σ𝔗   non tamen 𝔗   15 eas] hae T^2 16. 17 aut — praeterito *om.* S^1 17 uel in S (in *del.* S^2)   18 habebunt *codices* (*corr.* E^2)   19 rebus dicerentur E   23 definito F   25 negationem T^2 27. 28 nondum E (*corr.* E^2)   28 definite T

nime. nunc autem non utraque tempora posuit, praesens scilicet et praeteritum, sed tantum praesens. dixit enim: neque enim quemadmodum in his quae sunt, id est in his quae praesentia sunt. quod vero ait in his quae non sunt, possibilibus tamen esse, de futuris loquitur, quae cum non sint tamen esse possunt. non enim sic se habet in praesenti praedicata propositio, quemadmodum in futuro, in his scilicet quae utrumlibet sunt et in generatione et in corruptione consistunt. in illis enim id est praeteritis et praesentibus definite una vera est, altera falsa: in his id est futuris et contingentibus veritas et falsitas propositionum nulla definitione constringitur. sed quoniam de futuris propositionibus Aristotelicam sententiam quantum facultas fuit diligenter expressimus, prolixitatem voluminis terminemus.

LIBER QVARTVS.

Est quidem libri huius (de interpretatione apud Latinos, apud Graecos vero περὶ ἑρμηνείας inscribitur) obscura orationis series obscurissimis adiecta sententiis atque ideo non hunc magnis expedissem

1 posuit] sit S (*corr.* S^2) 5 possibilius F^2 8 praedicata *ego*: praedicta *codices* 10 *pr.* in *om.* E autem E (*corr.* E^2) est in E 11 praesentibus] futuris SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) 12 est//// S 16 EXPLICIT LIBER TERCIVS INCIPIT QVARTVS STG, ANICII MANLII SEVERINI BOETII V̄ · C̄ · ET ILL̄ · EX CSLM̄ ORD̄ · ATQ: PATRICII EDITIONIS SC̄DAE IN PERIERMENIAS ARISTLS LIB̄ · III · EXPL̄ · INCIP̄ · LIB̄ · QVARTVS: J, ANITII · MALL̄ · SEVERINI BOETII · VIRI CLARISSIMI ET ILLVSTRIS · EX CONSVLI ORDINE PATRICII C̄D AE EDITIONIS EXPOSITIONVM IN ARISTOTEL̄ · PERIHERMENIAS EXPLIC̄ · LIB̄ · TERTIVS INCIPIT QVARTVS · E *subscriptionem om.* F NB 20 huius qui $S^2F^2E^2$ 21 peri hermenias *codices* 21. 22 scribitur *codices* (*corr.* S^2E^2) 22 obscura orationis B: obscurationis *ceteri* adiecta] obducta S^2 23 hunc *ego*: hoc *codices* magnis TG^2E^2: magis *ceteri* expedissem] prodessem S^2

voluminibus, nisi etiam nihil labori concedens quam pote planissime quod in prima editione altitudinis et subtilitatis omiseram secunda commentatione conplerem. sed danda est prolixitati venia et operis longitudo libri obscuritate pensanda est. sunt tamen gradus apud nos satisfacientes lectorum et diligentiae et fastidio cupientium facillime magna cognoscere. huius enim libri post has geminas commentationes quoddam breviarium facimus, ita ut in quibusdam et fere in omnibus Aristotelis ipsius verbis utamur, tantum quod ille brevitate dixit obscure nos aliquibus additis dilucidiorem seriem adiectione faciamus, ut quasi inter textus brevitatem commentationisque diffusionem medius ingrediatur stilus diffuse dicta colligens et angustissime scripta diffundens. atque haec posterius. nunc autem quoniam ab Aristotele supra monstratum est in futuro contingentium propositionum veritatem et falsitatem non stabili neque definita ratione esse divisam et quidquid supra latissima disputatio conplexa est, nunc haec eius intentio est, ut categoricarum propositionum numerum tradat, quaecumque cum finito vel infinito nomine simpliciter fiunt. primo enim volumine dictum est nomen esse ut *homo*, infinitum vero nomen ut *non homo*. praedicativae autem et categoricae propositiones sunt quae duobus tantum simplicibus terminis constant: hae

1 nisi /// etiam E nil E 2 potero F², possem E² 3 scuptilitatis (*sic*) S (*corr.* S²) commemoratione S 5. 6 gradum F T E (*corr.* F²E²) 6 lectoris E² 7 cupientis *codices* (*corr.* S²F²) 9 faciemus b 11 ut quod T² breuiter F (*corr.* F²) 12 adiectis T dilucidiorem *ego*: dulciorem *codices* adiectionem T ut in S (in *del.* S²) 14 diffuse G²T²: diffusionem SG, diffusionum E, diffusione S²F G²T 20 *alt.* est *om.* S¹F 22 finito vel *add.* E², *om.* *codices*, finito et? 23 volumine b: uero *codices* (*om.* E¹), libro? 24 nomen *om.* F 25 vel? 26 hae b: haec *codices* (*om.* T), hae autem sunt *ed. princ.*

sive cum finito nomine, ut est *homo ambulat*, sive cum nomine infinito, ut est *non homo ambulat*. harum igitur propositionum categoricarum atque simplicium p. 380 tradere numerum contendit, | quaecumque fiunt adiectione nominis infiniti. sed quoniam propositiones omnes aut secundum qualitatem differunt aut secundum quantitatem (secundum qualitatem, quod haec quidem adfirmativa est, illa vero negativa, secundum quantitatem vero, quod haec quidem plura conplectitur, illa vero pauca): secundum quam differentiam hae propositiones quae dicunt *homo ambulat* et rursus *non homo ambulat* a se differunt? secundum qualitatem an secundum quantitatem? nam quod dico *homo ambulat* qualitatem quandam substantiae id est hominem ambulare designat et rem definitam atque substantiam unamque speciem ambulabilem esse pronuntiat, quod autem dico *non homo ambulat* hominem quidem rem definitam tollo, innumerabilia vero significo. quare illa quidem quae dicit *homo ambulat* secundum qualitatem, quae vero *non homo ambulat* videbitur secundum quantitatem potius discrepare. an certe illud magis est verius: [ut et] quod dico *homo ambulat homo* simplex nomen quasi adfirmationi est proximum, quod vero dico *non homo ambulat non homo* infinitum nomen negationis videtur esse consimile? sed adfirmatio et negatio secundum qualitatem differunt, haec autem adfirmationi sunt negationique similia: qualitate igitur potius quam ulla discrepant quantitate. an magis illud est verius, quod quemad-

1 nomine sunt E^2 4 contendet F (*corr.* F^2) et quaecumq; E^2 7—9 quod — uero *om.* F^1 12. 13 secundum qual. an *ego*: aut sec. qual. aut *codices* (aut — quant. *fort. delendum*) 16 unamque *ego*: quae unam *codices* 18. 19 tollit — significat? 19. 20 secundum — ambulat *in marg.* E^1? *om. codices et ed. princ., quae v.* 21 *post* discrepare *add*: ab ea quae dicit non homo ambulat 22 ut et *uncis inclusi* (in eo? quia?) 25 negationi T^2E^2 28 consimilia E differunt E

modum se habet propositio quae dicit *Socrates ambulat* ad eam quae dicit *quidam homo ambulat*, ita sese habet *homo ambulat* ad eam quae dicit *non homo ambulat?* propositio namque quae est *quidam homo ambulat*, si plures ambulent, necesse est ut vera sit, si autem plures ambulent, ut Socrates ambulet non est necesse. possunt enim plures ambulare et Socrates non ambulare, sed cum plures ambulant, quidam homo ambulat. hoc autem ideo evenit, quia quod dicimus *quidam homo ambulat* particularitatem iungimus universalitati id est homini et, si qui sub illa universalitate sunt id est sub homine ambulante, eam quae dicit *quidam homo ambulat* veram esse necesse est. at vero cum dicitur *Socrates ambulat*, quoniam Socrates circa unius cuiusdam proprietatem est, nisi ipse Socrates ambulaverit, quamquam omnes homines ambulent, non est verum dicere *Socrates ambulat.* sicut ergo *quidam homo ambulat* indefinita ⟨est, *Socrates ambulat* propria ac definita⟩: sic etiam in eo quod est *homo* et *non homo.* qui dicit *homo ambulat* dicit quoniam quoddam animal ambulat et hoc nomine et qualitate determinat dicens *homo ambulat.* qui vero dicit *non homo ambulat* non quidem omnia subruit, sed hominem tantum, cetera vero animalia ambulabilia esse pronuntiat. ergo sive equus sive bos sive leo ambulat, verum est *non homo ambulat*, sed non est verum *homo ambulat*, si non ipse homo ambulat. quare

1. 2 ambulabat (*item* 2) F (*corr.* F^2) 6 ambulet] ambulat SF (*corr.* S^2F^2) 9 ideo] dico E (*corr.* E^1) 12 sunt *del.* S^2F^2 ambulant S^2F^2 17 est *om.* S^1 sic SFEGJ 18 indefinita TG^2: definita *ceteri* (indefinita — 20 ambulat *om.* J^1) 18. 19 est — definita *ego add.: om. codices, nisi quod* E^2 *et* B *ita locum restituunt:* sicut ergo socrates ambulat propria quidam homo ambulat definita (diffinita est B^2) Sicut ergo quidam homo ambulat definite verum est, si plures ambulant; non autem Socrates ambulat, quamvis plures ambulent, nisi ipse Socrates ambulet b

quemadmodum se habet *quidam homo ambulat* ad *Socrates ambulat*, quod illic, si plures homines ambularent, verum erat *quidam homo ambulat*, non etiam *Socrates ambulat*, nisi ipse Socrates ambularet: ita quoque in eo quod est *homo ambulat* et *non homo ambulat* dici potest. nam si plura quae sunt non homines ambulent, verum est dicere quoniam *non homo ambulat*, non autem verum est dicere quoniam *homo ambulat*, nisi ipse homo ambulet. secundum definitionem ⟨ergo⟩ potius et proprietatem videntur discrepare quam aliquam totam quantitatem vel partem vel rursus aliquam qualitatem. nam, sicut posterius demonstrabitur, ea quae dicit *non homo ambulat* adfirmatio potius quam negatio est. atque haec hactenus praedixisse sufficiat.

10. Quoniam autem est de aliquo adfirmatio significans aliquid, hoc autem est vel nomen vel innomine, unum autem oportet esse et de uno hoc quod est in adfirmatione (nomen autem dictum est et innomine prius; non homo enim nomen quidem non dico, sed infinitum nomen; unum enim quodammodo signi-
p. 381 ficat | infinitum, quemadmodum et non currit non verbum, sed infinitum verbum), erit omnis adfirmatio vel ex nomine et verbo vel ex infinito nomine et verbo. praeter verbum autem nulla adfirmatio vel negatio. est enim vel erit vel fuit vel fit, vel quaecumque alia

8. 9 non autem — ambulat *om.* F^1 9 ambulat SFT (*corr.* S^2F^2) 10 ergo *add.* b: *om. codices* 11 quam secundum E^2 11. 12 aliqua tota quantitate vel parte vel r. aliqua qualitate S^2F^2 14 actenus F 15 sufficiant S^2 18 innomine *ego: cf. p.* 256, 4: innominabile Σ𝔗, innominatum *ceteri* (*item* 20) 22 quodammodo *om.* Σ$𝔗^1$ (sign. quodammodo $𝔗^2$) 24 erit autem E^2 25 uerbo est $𝔗^2$ 25. 26 et verbo vel ex inf. n. et v.] uel ex uerbo Σ (*corr.* $Σ^2$) 26 verbum *om.* F^1 28 vel fit *om.* Σ𝔗

huiusmodi, verba ex his sunt quae sunt posita; consignificant enim tempus. quare prima adfirmatio et negatio est homo, non est homo, deinde est non homo, non est non homo; rursus est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo.

In secundo (ut arbitror) libro praediximus omnem enuntiationem simplicem id est praedicativam ex subiecto et praedicato consistere, quorum semper praedicatio aut verbum esset aut quod idem posset, tamquam si verbi dictio poneretur: ut cum dicimus *homo ambulat*, verbum ponitur; cum vero dicimus *homo rationabilis*, subaudiatur hic verbum *est*, ut totus intellectus sit *homo rationabilis est.* quocirca necesse est aut verbum semper esse praedicatum aut quod sit verbo consimile idemque in enuntiationibus possit. quod vero subiectum esset, aut omnino nomen esse aut quod vice nominis fungeretur. quocirca illud maxime colligendum est omne in categorica propositione subiectum nomen esse, omne vero praedicatum verbum. sed quoniam, cum de nomine loqueretur, aliud quoddam nomen introduxit, quod simpliciter quidem et per se nomen non esset, infinitum tamen nomen vocaretur, id quod cum negativa particula profertur, omnis autem propositio ex nominis subiectione consistit, est autem categorica propositio, quae aliquid de aliquo praedicat vel negat, et de quo praedicat quidem nomen est quoniamque in nomine infinitum etiam

2 consignificat SFTE (*corr.* S²F²) prima est S (*sed ex corr.*) FTE𝔗Σ² 4. 5 rursus *om.* Σ𝔗 6 *in marg. Arist. verba* et in extrinsecus temporibus eadem ratio est *add.* E² 11 ut cum] Ecum (*sic*) F 13 totius F (*corr.* F²) 14. 15 est aut est uerbum semper esse aut praedicatum quod E² 16 posse SFE, possit esse E² 22 quod *ego:* ut *codices* 23 et per se *del.* F² infinitum tamen infinitum S (*alt.* inf. *del.* S²) nomen non F (non *del.* F²)

nomen dicitur, necesse est semper categoricam propositionem aut nomen habere subiectum aut illud quod dicitur infinitum. infinitum vero nomen est quod ipse nunc innomine vocat. omnis ergo propositio praedicativa in duas dividitur species: aut ex infinito nomine subiectum est aut ex simplici nomine. ex infinito quidem, cum dico *non homo ambulat*, ex finito autem et simplici, ut *homo ambulat*. huius autem quae ex finito et simplici est species sunt duae: quae aut universale nomen subicit, ut *homo ambulat*, aut singulare, ut *Socrates ambulat*. quare ita fit divisio: omnium enuntiationum simplicium, quae ex duobus terminis constant, aliae sunt ex infinito nomine subiecto, aliae vero ex finito et simplici. earum quae simplex habent subiectum aliae sunt quae universale simplex subiciunt, aliae quae singulare. supra vero perdocuit, quod sint differentiae propositionum simplex nomen in subiecto ponentium: quod aliae sint universales, aliae particulares, aliae indefinitae. et secundum quantitatem quidem hoc modo differunt, secundum qualitatem vero, quod aliae adfirmativae sint, aliae negativae. idem quoque in his propositionibus quae ex infinito nomine subiecto enuntiantur. aliae namque harum indefinitae sunt, aliae definitae. definitarum aliae sunt universales, aliae particulares. hic quoque secundum quantitatem nec minus secundum qualitatem eaedem infinitorum quoque nominum propositionibus differentiae sunt. dicimus enim alias esse adfirmativas, alias negativas. subiecta vero descriptio docet, quae sint adfirmativae simplices,

2 quod] de quo E (*corr.* E²) 4 innominatum S²F²T²E² 5 diuitur (*sic*) F aut enim E² 6 quemadmodum cum E 7 infinito T 8 infinito FE (*corr.* F²) 10 subiecit T 12 ex] de E 15 sunt *om.* E¹ 16 quot S²F² quae T² 18 quae T 21 sunt b aliae vero T 22 finito S (*corr.* S²) 23 indefinitae b: infinitae *codices* 27 dicitur *codices* (*corr.* E¹) 28 esse *om.* F¹ (affirmatiuas esse F²)

quae sint negativae, et rursus quae sint adfirmativae ex infinito nomine et quae negativae easque omnes in propriis determinationibus adiunximus nec minus etiam indefinitas in utraque specie propositionum posuimus singulare habentibus subiectum simplicibus propositionibus reiectis. sint enim indefinitae simplices hae: homo ambulat, homo non ambulat; contra has vero divisae secundum infinitum nomen hae: non homo ambulat, non homo non ambulat. universales ex simplici subiecto nomine sint hae: omnis homo ambulat, nullus homo ambulat; contra has divisae ex infinito nomine universales: omnis non homo ambulat, nullus non homo ambulat. rursus particulares ex finito | p. 382 nomine subiecto sint: quidam homo ambulat, quidam homo non ambulat; rursus contra has divisae ex infinito nomine subiecto hae: quidam non homo ambulat, quidam non homo non ambulat. hoc autem subiecta descriptione declaratur:

Indefinitae ex simplici nomine subiecto.

Homo ambulat	Homo non ambulat

Indefinitae ex infinito nomine subiecto.

Non homo ambulat	Non homo non ambulat

Universales ex simplici nomine subiecto.

Omnis homo ambulat	Nullus homo ambulat

Universales ex infinito nomine subiecto.

Omnis non homo ambulat	Nullus non homo ambulat

Particulares ex simplici nomine subiecto.

Quidam homo ambulat	Quidam homo non ambulat

1 sunt T (*alt.*) 2 et ex F T indefinito F E (*corr.* F²) 3 determinantib; F E (*corr.* F²E²) 5 uniuersale habentium S²F² simplicibus] singularib; S²F² 6 heae E 9 uniuersalis E 13 non ambulat E² indefinito S F E (*corr.* S²F² E²) 15 particulares rursus S²F T G rursus particularis E indefinito S F E (*corr.* S²E²) 17 hoc — 258, 2 *om.* B 25 *et* 26 *om.* S¹F¹E G

Particulares ex infinito nomine subiecto.

Quidam non homo ambulat	Quidam non homo non ambulat.

Haec ergo partiens et de propositionibus ex duobus terminis constitutis faciens propositionem colligit omnis ex subiecto nomine propositiones et eas tantum ad divisionem sumit, quae ex infinito nomine fiunt, faciens huiusmodi divisionem principalem, ut sit: propositionum aliae sunt ex finito nomine, aliae ex infinito. oportuerat quidem volentem cuncta partiri ad differentias propositionum non solum infinita sumere nomina, sed etiam verba. sed quoniam noverat nomen quidem infinitum conservare propositionem quam invenisset, ut si in adfirmativa diceretur adfirmativam servaret enuntiationem, ut est *non homo ambulat*, si in negativa negativam, ut est *non homo non ambulat*, verba vero quae sunt infinita iuncta in propositione non adfirmationem, sed perficere negationem, idcirco de his reticuit, quod hae magis quae ex verbo infinito sunt ad unam qualitatem pertinent propositionis id est ad negativam. semper enim fit ex infinito verbo negatio. haec igitur colligens ait: quoniam autem est de aliquo subiecto adfirmatio significans aliquid id est praedicans, hoc est quoniam omnis propositio ex subiecto et praedicato. quod autem subiectum est vel nomen vel innominatum. in-

4 propositionem] diuisionem F^2 (considerationem?) colligit *ego*: inquit *codices* 5 omnes E nomine esse E^2 nomine fit G^2T propositionis GF propositio S^2F^2T et *del.* F^2 6 finito et infinito? indefinito GFE nomine et finito nomine b 9 quidem] qualem FTE (*corr.* F^2E^2) aequaliter T^2 cunctam F (*corr.* F^2) partiri] patientiam FTE (*corr.* F^2E^2) partiri dicere T^2 10 solum] possum FTE (*corr.* $F^2T^2E^2$) 13 ut si] uis T si *om.* $S^1F^1E^1$ 15 sin in F 16. 17 propositionem T 17 sed semper T facere T^2 18 haec T 23 quoniam] quod F 24 subiecto est E^2 praedicato est T 25 est *om.* F^1 nomen est E^2 (est, est?)

nominatum autem est quod propositum subruit nomen, ut est *non homo.* nomen enim quod est *homo* differt nominis infiniti privatione quod est *non homo* atque ideo et innominatum vocavit. qualis autem debeat esse propositio de qua tractat ostendit dicens: unum autem oportet esse et de uno hoc quod est in adfirmatione, id est ex duobus terminis propositionem oportere consistere. commemorat quoque quid sit innominatum se supra dixisse, quoniam quod diceremus *non homo* nomen quidem Aristoteles non diceret, sed quod nomen simpliciter non vocaret hoc addito infinito nomen diceret infinitum, idcirco quoniam unum quidem significat, sed infinitum. *non homo* enim quod significationem eius quod dicimus *homo* tollit unum est et unam per se significationem subripiens, multa sunt quae intellegentium sensibus relinquantur. commemorat etiam quoniam *non currit* verbum superius infinitum vocavit et non simpliciter verbum. quoniam ergo aliquid de aliquo adfirmatio est, hoc autem quod subiectum est aut nomen esse oportet aut innominatum id est infinitum nomen, duplex propositionis species invenitur. omnis enim adfirmatio vel ex nomine est et verbo vel ex infinito nomine et verbo. eodem quoque modo et negatio. neque enim reperietur ulla umquam adfirmatio, cui negatio inveniri non possit. quod si duplex species adfirmationum, duplex quoque species est negationum. illud

1 est *om.* F 2 aufert T 4 uocabit SF (*corr.* S[2]) 5 unam *codices* (*corr.* T[2]E[2]) 9. 10 dicimus b 10 Aristoteles *delendum?* 11 nomen] diceret F (*del.* F[2]) 12 dicere TE (*corr.* E[2]) 13 quidem unum E non homo] nomen *codices* (*corr.* S[2]F[2]) 14 quod S[2]F[2] (*prius*): quod ipse SFEG quod ipsam G[2]T quod et per se E[2] non homo *codices* (*corr.* S[2]F[2]G[2]) 15 unum FE (*corr.* F[2]) 16. 17 relinquatur FE (*corr.* F[2]E[2]) relinquuntur b 18 uocabit F 21 ut duplex SF[2] 22 inueniatur S[2]F[2] 23 *prius* ex] in *codices* (ex finito E[2]) 25 cuius S[2]F[2] 26 duplex est T 27 aliud?

quoque commemorat quod supra iam dixit. nam licet p. 383 ex | nomine et verbo et rursus ex eo, quod non est nomen, sed infinitum, nomine et verbo sit adfirmatio et negatio praedicativa id est categorica: ut autem praeter verbum sit ulla adfirmatio aut negatio aut praeter id quod idem significet verbo vel in subauditione vel aliquo alio modo fieri non potest. ponit quoque verba quae paene in omnibus propositionibus aut sub ipsa cadunt aut quae idem valeant. est enim, inquit, vel erit vel fuit ⟨vel fit⟩, vel quaecumque alia consignificant tempus, verba sunt, sicut ex his doceri possumus quae ante posita sunt atque concessa, cum definitio verborum daretur: verba esse quae consignificarent tempus. quare si haec consignificant tempus, non est dubium quin verba sint. sed praeter haec aut praeter idem valentia propositio nulla est. recte igitur dictum est praeter verba praedicativam propositionem non posse constitui. iuste tamen aliquis quaestionem videatur opponere, cur cum iam dixerit praeter verbum enuntiationes nulla ratione posse constitui nunc idem repetit, quasi nil de his antea praedixisset. sed superfluum videri non debet. quoniam enim finitum nomen cum negativa particula nomen est infinitum, idcirco putaretur fortasse negatio esse quod diceremus *non homo*. quod si haec negatio, *homo* adfirmatio. ne in hunc ergo quisquam laberetur errorem, hoc dixit et congrue repetivit, quoniam praeter verbum esse enuntiatio non potest, tamquam si dice-

3 nomen E^2 fit *codices* (*corr.* E^2) 4 autem *del.* E^2 5 *alt.* aut *om.* S^1 6 significat T (*corr.* T^2) uerbum *codices* (*corr.* S^2F^2) 7 alio] aliquo F T E (*corr.* F^2 alio aliquo T^2E^2) 9 ipsas S^2 cadant b 10 vel fit *ego add.*: *om. codices* 11 significant *codices* (*corr.* S^2F^2) 13 essent F T E (*corr.* F^2E^2) 15 qui F E (*corr.* F^2E^2) 22 non *om. codices: add.* S^2 23 infinitum *codices* (*corr.* S^2F^2) 25 dicimus b negatio est homo est T 26—27 hoc — errore S F E 28 si non F (non *del.* F^2)

ret: nemo arbitretur infinitum nomen esse negationem nec nomen adfirmationem, praeter enim verbum adfirmatio et negatio nulla umquam potest ratione constitui. in hoc illud quoque noverat quod verbum infinitum et negationem significaret et infinitum verbum. id enim quod dicimus *non ambulat* et infinitum est verbum et negatio, sed per se quidem si dicatur simplex sine aliquibus aliis adiectionibus infinitum verbum est; sin vero cum nomine aut cum infinito nomine proferatur, non iam verbum infinitum, sed negatio accipitur: ut *non* negativa particula cum *ambulat* iuncta infinitum verbum efficiat *non ambulat*, sed in propositione quae est *homo non ambulat* hominem non ambulare designet. atque ideo ait subiecta quidem in propositionibus posse esse vel nomina vel infinita nomina, praedicata vero praeter verba esse non posse. nam sive in adfirmationibus quis coniungat quid, verbum sine dubio praedicavit, sive in negationibus, non infinitum verbum, sed tantum verbum, cui addita *non* particula totam qualitatem propositionis ex adfirmativa in negativam commutet. quare recte nullam differentiam propositionum de infinitis verbis fecit. infinita enim verba tunc sunt infinita, cum sola sunt. si vero cum infinito nomine iungantur aut nomine, non infinita verba iam sunt, sed finita, cum negatione tamen in tota propositione intelleguntur. si ergo, quemadmodum Stoici volunt, ad nomina negationes ponerentur, ut esset *non homo ambulat* negatio, ambiguum

2 nec *om.* T uerbum enim b 5 esset uerbum S²F² 10 profertur S (*corr.* S²) 12 non infinitum *codices* (non *del.* S²F²) uerbum] nomen SFEGB (*corr.* S²F²E²G²) 16 praedicata B: praedicatiua *ceteri* 17 coniungat S²F²: cogit *codices* (ponit G²T²E²) quid *ego*: id *codices* (idem S²F²) 18 praedicabit T 19 infinitum est S² 21 commutat T 23 sunt sola F (*corr.* F²) 26 in tota *om.* F¹ 27 istoici F (*corr.* F²)

esse posset, cum dicimus *non homo*, an infinitum nomen esset, an vero finitum cum negatione coniunctum. sed quoniam Aristoteli placet verbis negationes oportere coniungi, infinita magis verba ambigui intellectus sunt, an infinita videantur, an cum negatione finita. atque ideo ita discernitur: sumptum cum nomine infinitum verbum negatio fit et negativa propositio, ut est *homo non ambulat*, per se vero dictum infinitum verbum est, ut *non ambulat.* atque ideo hic solam differentiam nominum et infinitorum nominum in propositionibus dedit, non etiam verborum infinitorum, idcirco quod de coniunctis loquebatur, id est de nominibus vel infinitis nominibus atque verbis. in qua coniunctione id quod per se infinitum verbum dicitur negatio est. neque enim oportet sicut omnis propositio aut ex finito nomine aut ex infinito constat, ita quoque aut ex verbo constare aut ex infinito verbo. infinitum enim verbum in propositionibus non est, sed quotiens aliquid (ut dictum est) tale ponitur, finitum quidem verbum est, sed illi iuncta negatio totam propositionem privat ac destruit. et verbum quidem infinitum iunctum nominibus negationem ut faciat necesse est, nomen vero infinitum iunctum verbis non necesse est ut faciat negationem. quod enim dicimus *non homo ambulat* adfirmatio est non negatio. ergo quoniam adfirmationem
p. 384 oportet aliquid de aliquo significare, | nomen autem infinitum est aliquid, quotiens dicimus *non homo ambulat*, ambulationem id est aliquid de *non homine* id est de aliquo praedicamus. sed si dicamus *non ambulat*, non potius de aliquo praedicavimus aliquid, sed ab aliquo. qui enim dicit *homo non ambulat*, ambu-

1 aut E (*corr.* E^{2}) 2 uero finitum] finitum uerbum T 12 uel uerbis uel T 15 infinito F (*corr.* F^{2}) 16 aut in ex F (in *del.* F^{2}) finito T (*corr.* T^{2}) 16. 17 ex finito uerbo T 21 et T 28 non *om.* F E^{1} 28. 29 de aliquo id est de non homine T 29 si *om.* T^{1} 30 praedicamus b 31 ab al. tollimus b

lationem ab homine tollit, non de homine praedicat. quare negatio potius quam adfirmatio est. si enim adfirmatio esset, id est si verbum esset infinitum, aliquid de aliquo praedicaret. nunc autem aliquid ab aliquo tollit: non est igitur verbum infinitum, sed potius negatio, quotiens in tota sumitur propositione. numerum vero propositionum, quarum nos supra quoque descripsimus, ipse subiecit: indefinitas quidem prius, post vero contra iacentes. quod si quis vel ad illa revertitur vel hic intendit animum, in quo vel nostra vel Aristotelica dispositio discrepet diligenter agnoscit. nos enim et contrarias proposuimus et subcontrarias, Aristoteles vero solum contradictorie sibimet contra iacentes oppositasque proposuit. sed Aristoteles non solum in praesenti tempore easdem propositionum dicit esse differentias quas proposuit, sed etiam in aliis quoque temporibus quae sunt extrinsecus. extrinsecus autem tempora vocat quae praeter praesens sunt praeteritum scilicet et futurum.

Quando autem est tertium adiacens praedicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. dico autem ut est iustus homo; est tertium dico adiacere nomen vel verbum in adfirmatione. quare idcirco quattuor istae erunt, quarum duae quidem ad adfirmationem et negationem sese habebunt secundum consequentiam ut privationes, duae vero minime. dico autem quoniam est aut iusto adiacebit aut non iusto, quare etiam negatio. quattuor ergo erunt. intellegi-

7 quas b 9 contra *om.* F¹ 13 contradictione T 14 iacentis SFE (*corr.* S²F²E²) oppositaq; F 18 *alt.* extrinsecus *om.* S¹F¹E¹ uocant SFE (*corr.* S²F²E²) 19 praesentis SFEG (*corr.* S²F²E²G²) praesentis significationes *ed. princ.* 21 propositiones ΣΣ 22. 23 iacere F (*corr.* F²) 23 quare ΣΣ: *om. ceteri* (*cf. infra p.* 270, 13) 24 quorum FE (*corr.* F²E²) 28 *supra* iusto *scr.* homini Σ² (*bis*) 29 ergo *om.* F¹ enim Σ² sunt ΣΣ intelligemus E

mus vero quod dicitur ex his quae subscripta sunt. est iustus homo, huius negatio non est iustus homo; est non iustus homo, huius negatio non est non iustus homo. est enim hoc loco et non est iusto et non iusto adiacet. haec igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita.

Fertur autem etiam alia inscriptio quae est hoc modo: dico autem quoniam est aut *homini* adiacebit aut *non homini*, quare et negatio. et rursus paulo post: est enim hoc loco et non est *homini* adiacet. haec igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita.

Quod autem dicitur perobscurum est et exponitur a pluribus incurate, quorum cum iudicio conpetenti enumerabo sententias. postquam de his propositionibus expedivit, quae duobus constiterint terminis et subiectum habuerint aut nomen aut (ut ipse ait) innominatum id est infinitum nomen, nunc ad eas transit, in quibus est tertium adiacens praedicatur, uno subiecto duobus praedicatis: ut in eo quod dicimus homo iustus est homo subiectum est et iustus et est utraque praedicantur. ergo in hoc duo sunt praedicata, unum vero subiectum. et fortasse aliqui inquirat cur ita dixerit: quando autem est tertium adiacens praedicatur. non enim tertium praedicatur, sed secundum. duo enim sunt quae praedicantur, unum vero subiectum est. sed non ita dictum est, quasi *est* in

1 suscripta SΣ (*corr.* Σ^2) 3 est] et E (*corr.* E[2]) huius *om.* $\Sigma\mathfrak{T}^1$ 4 loco enim hoc $\Sigma\mathfrak{T}$ (enim loco hoc $\mathfrak{T}^2$) 5 homini et non homini Σ^2 8 scriptio? 10 quare etiam? 12 adiacet et non homini S[2] 13 dispositi S F T E G (*corr.* S[2] T[2] E[2] G[2]) 14 exponitur *ego*: exponi *codices* (expositum E[2]B) 15 incurate E[2]B: incurat *ceteri* (incusat S[2]F[2]) 17 expediuit T: expeditur *ceteri* 20 praedicatum FTE (*corr.* F[2]E[2]) 23 duo *om.* F[1] 24 aliquis S[2] 25 est *om.* F[1]

propositione quae dicit homo iustus est tertium praedicaretur, sed quoniam adiacet tertium et praedicatur. ergo quod dicitur tertium ad adiacere refertur. etenim in ea propositione quae dicit homo iustus est *est* tertium adiacet, praedicatur autem iam non tertium, sed secundum. ergo tertium numeratum adiacet, secundum vero numeratum praedicatur. hoc est igitur quod ait: quando est tertium adiacens praedicatur, non quoniam tertium praedicatur, sed praedicatur tertium adiacens id est tertio loco. facit igitur nunc in his propositionibus considerationem, in quibus *est* tertium adiacens secundum praedicatur. et sicut in his in quibus tantum praedicatur *est*, non etiam adiacens praedicabatur, ut homo est, de subiecto considerationem fecit, quot modis sumptum subiectum differentias faceret propositionum (aut enim nomen esse subiectum aut infinitum nomen), sic nunc de praedicato | loquitur et de praedicati differentiis tractat. p. 385 in his enim propositionibus, in quibus est tertium adiacens praedicatur, sumptum praedicatum alias nomen, alias infinitum nomen facit differentias propositionum. praedicatum autem dico in ea propositione quae ponit homo iustus est *iustus*. hoc enim praedicatum de homine est, *est* autem non praedicatur, sed tertium adiacens praedicatur id est secundo loco et adiacens iusto, tertium vero in tota propositione praedicatur, non quasi quaedam pars totius propositionis, sed potius demonstratio qualitatis. non enim

1. 2 praedicatur T (*corr.* T²) 2 adiecit SE (*corr.* E²) et] est E² 3 ad *om.* S¹ 5 tertium T: tertio *ceteri* (tertio loco E²) praedicatur *ego*: praedicatum *codices* (*item* 12) 12 est est E² 14 praedicatur S² 15 quod FT (*corr.* F²) 16 propositionem F 17 sic F² T²: hic *codices* (ita hic E²) 18 praedicatis SFE (s *del.* E²) 19 enim *om.* F¹ 23 proponit b *alt.* iustus] iustum T: *om.* *ceteri* (*post* dico *add.* iustus S²) 25 secundum SFE (*corr.* S²F²E²)

hoc quod dicimus *est* constituit propositionem totam, sed qualis sit id est quoniam est adfirmativa demonstrat. atque ideo non dixit tertium praedicatur tantum, sed tertium adiacens praedicatur. non enim positum tertium praedicatur solum, sed adiacens tertium secundo loco et quodammodo accidenter praedicatur. potest etiam sic intelligi: idcirco dixisse Aristotelem *est* in his tertium adiacens praedicari, quoniam possit aliquotiens et per se praedicari, ut si quis dicat *Socrates philosophus est*, ut propositio haec hoc sentiat: *Socrates philosophus vivit.* est enim pro vivit positum est. si quis ergo sic dicat, duo inveniuntur subiecta, *est* vero solum praedicatur, non etiam adiacens. quod enim dicimus *Socrates philosophus* utraque subiecta sunt, *est* autem praedicatur solum. si quis autem dicat sic *Socrates philosophus est*, ut non iam Socratem philosophum esse atque vivere, sed Socratem philosophari et philosophum esse enuntiatione significet, tunc invenitur unum subiectum, duo praedicata. *Socrates* enim subiectum est, *philosophus* autem et *est* praedicata, quorum *philosophus* quidem principaliter praedicatur, *est* autem adiacens philosopho et ipsum praedicatur, sed non simpliciter praedicatur, sed adiacens. sunt autem etiam aliae propositiones hoc modo: *Socrates in lycio leget.* et sunt hae ex tribus terminis. sed de hac interim propositionum natura nil tractat, sed de his solis in quibus est tertium adiacens praedicatur, ut est homo iustus est. sed de his duas quidem oppositiones. quocirca recte duae oppositiones

6 quodammodo T²E²: quodadmodum T quemadmodum *ceteri* 8 tertio SFE 9 per se] posse S (*corr.* S²) 10 haec *del.* T² 11. 12 positum est *om.* S¹ (*delendum?*) 15 sic dicat G 20 est et phil. F (et *del.* F²) 22 philosophus SFEG (*corr.* S²F²G²) nomini quod est philosophus B 24 etiam] et F 25 lycito F (*corr.* F²) legit T disputat B 28 *alt.* est *om.* S¹ duae? 29 oppositiones facit S² oppositiones ponit T

quattuor propositionum sunt. hoc autem huiusmodi est: quando est tertium adiacens praedicatur, quod principaliter praedicatur aut nomen erit aut infinitum nomen. et hae aut adfirmative praedicandae sunt aut negative. quocirca simplicis nominis adfirmatio et simplicis nominis negatio una est oppositio et duae propositiones. finitum autem et infinitum hic non subiectum, sed sumitur praedicatum, ut in eo quod est homo iustus est iustus praedicatur. hoc autem nomen erit aut infinitum nomen. fiunt ergo ex his duae adfirmationes: homo iustus est, homo non iustus est ⟨et duae negationes: homo iustus non est, homo non iustus non est⟩. atque hoc quidem in indefinitis. posterius autem monstrabitur hoc etiam in his esse, quae determinationem habent universalitatis vel particularitatis. nunc autem horum ordo subiectus numerum oppositionemque declaret.

Oppositio una.	
Adfirmatio simplex.	Negatio simplex.
Homo iustus est.	Homo iustus non est.
Oppositio una.	
Adfirmatio ex infinito.	Negatio ex infinito.
Homo non iustus est.	Homo non iustus non est.

Simplices in superposita descriptione propositiones vocavi, in quibus nomen praedicatur, ut homo iustus

4 haec b autem T praedicanda b 4. 5 adfirmatiuae — negatiuae TE 5 negatiue] nature F (*corr.* F^2) 7 *post* propositiones *addendum videtur*: et infiniti nominis adfirmatio et infiniti nominis negatio rursus una est oppositio et duae propositiones 11 h. non iustus est] non est homo iustus SFEG (*corr.* F^2 est h. non iustus S^2) 12. 13 et duae n. — h. n. i. n. est *ego add.*: *om. codices* (duae adf. et duae negationes homo iustus est homo iustus non est homo non iustus est homo non iustus non est E^{2}B) 13 in *om.* S^{1}T infinitis F (*corr.* F^2) 16. 17 numerum propositionum oppositionumq;? 17 declarat G (*corr.* G^2) 24. 25 uocabi SF (*corr.* S^{2}F^2) uocauit E^2 25 finitum nomen S^2

est, homo iustus non est. ex infinitis autem, in quibus nomen infinitum principaliter praedicatur, ut est homo non iustus est, homo non iustus non est. sive autem *est* primo dicatur sive postea idem est nec hoc turbet quod Aristoteles *est* primum dixit, nos vero postremum, sed idem est. fiunt igitur oppositiones duae, quattuor propositiones sunt. hae quattuor propositiones ex senario propositionum numero ad pauciora reductae sunt. si enim simplices et ex duobus terminis fuissent, hoc modo essent: homo est, homo non est, iustus est, iustus non est, non iustus est, non iustus non est, et essent hae sex propositiones. posset quidem adici hoc quidem etiam, ut de infinito nomine subiecto fierent propositiones, ut est non homo est, non homo non est. sed de his posterius dicit. nunc autem sex illae simplices in quattuor raptae sunt, |
p. 386 idcirco quoniam res simplices iunctae naturaliter redeunt pauciores. coniunctio enim ipsa numerum minuit, ut si sint decem res et singulae singulis iungantur, ut binae fiant, quinarius numerus coniunctionis redit. ita etiam hic modo sex erant propositiones (ut supra docui) quae [et] simpliciter dicerentur, sed hae adstrictae sunt et coniunctione deminutae. nam quod posuerunt istae quattuor: homo est, homo non est, iustus est, iustus non est, hae coniunctione in duas redactae sunt. iunctus enim homo cum iusto duas propositiones fecerunt: homo iustus est, homo iustus non est. rursus

4 primo dicatur] praedicatur SFE (*corr.* S^2F^2) primo praedicatur E^2 ante praedicatur T (primum?) 6 duae *om.* S^1F^1E 7 quia quattuor T fiunt igitur propositiones quattuor, oppositiones duae (*del.* sunt) E^2 et hae E^2 8 pauciores? 8. 9 redductae S (*corr.* S^2) 13 addici F (*corr.* F^2) quidem *del.* E^2 (quoque?) 15 dicet? 16 in *om.* S^1 reductae b 17 tres F 18 in pauciores S^2F^2 20 bini SFE (*corr.* E^2) 21 etiam *ego*: enim *codices* hoc E (*corr.* E^2) 21. 22 docuit *codices* (*corr.* S^2F^2) 22 et *uncis inclusi* 23 diminutae F^2T propos. b

ad eundem ipsum hominem infinitum cum praedicatur, aliae duae propositiones ex infinito praedicato rationabiliter oriuntur: homo non iustus est, homo non iustus non est. quorum duae sunt oppositiones, quattuor vero propositiones. ita igitur ex sex propositionibus id est est homo, non est homo, est iustus, non est iustus, est non iustus, non est non iustus (quae cum sex sint propositiones, tres tamen habent oppositiones) homo iusto et homo non iusto subiectus quattuor solas propositiones fecit, duplicem vero oppositionem. qui vero dixerunt numerosiores fieri propositiones ex his, in quibus *est* adiacens praedicaretur, quam ex his, quae duobus terminis constarent, illos non intellexisse rerum naturam manifestum est, quae ita fert, ut semper ex pluribus simplicibus rariores redeant res pauciores que coniunctae. ait igitur: in his in quibus est tertium adiacens praedicatur: ut hoc quod ait tertium non ad praedicationem referatur potius quam ad ordinem, ipse distinxit dicens: dico autem ut est iustus homo; est tertium dico adiacere nomen vel verbum in adfirmatione. non inquit tertium praedicari, sed tertium adiacere, ad ordinem scilicet, non ad praedicationem, ut tertium quidem adiaceret, adiacens autem praedicaretur id est non simpliciter praedicaretur. neque enim superius terminus in propositione est. atque ideo si quis resolvere propositionem velit in suos terminos, ille non resolvit in *est*, sed in id quod est homo et iustus. et erunt duo termini: subiectus quidem homo, praedicatus vero

4 quarum b 5 ex] et E (*corr.* E²) 8 tam T tantum b 9 homo non] non homo SFEG (*corr.* S²G²) homo *del.* E² 16 at E 17 ut autem? 19 ut ipse b distincxit F 22 ad T: sed ad *ceteri* 23 referuntur ut B 24 non *om. codices* (*add.* S²F²E²) 25 enim est G²T superius est S² terminum SFEGN (*corr.* S²F²E²G²) 27 suis terminis *codices* (*corr.* G²T²) soluit G 28 id S²F²T: et SFE eo E²

iustus, *est* autem quod adiacens praedicatur et tertium adiacens non in termino, sed in qualitate potius propositionis (ut dictum est) iustius accipietur. nomen autem vel verbum ait *est* propter hanc causam. tertium enim nomen adiacere *est* dixit, ut doceret prima duo esse hominem scilicet et iustum, idcirco autem ait nomen vel verbum, quoniam verba quoque nomina sunt. hoc autem prius dixit dicens: ipsa quidem per se dicta verba nomina sunt. postquam igitur dixit, quid vellet ostendere per id quod ait est tertium adiacens praedicatur, quoniam ad ordinem non ad praedicationem, subter exposuit quot fierent propositiones dicens: quare idcirco quattuor istae erunt. dixit autem communem istis quattuor accidentiam, quam paulo post diligenter exponam. quod autem accidit hoc est: cum sint hae quattuor propopositiones, quas subter positurus est, duae ipsarum se ad adfirmationem et negationem ita habebunt secundum consequentiam ut privationes, duae vero minime. sed hanc his propositionibus accidentiam paulo post demonstrabo. nunc autem illud respiciamus, quemadmodum ipse quattuor fieri propositiones dicat. ait enim: dico autem quoniam est aut iusto adiacebit aut non iusto. fiet enim duplex propositio, si *est* aut iusto adiaceat aut non iusto, hoc modo: est homo iustus, est homo non iustus. quare, inquit, si *est* adfirmativo modo positum nunc quidem cum iusto, nunc autem cum non iusto geminas fecit propositiones scilicet adfirmativas, idem quoque *est* cum negatione coniunctum id est *non* geminas

3 iustius *om.* b 4 uerbum] nomen F (*corr.* F²) 9 per] secundum b 10 per] pro FE (*corr.* E²) *om.* T 12 praedicationem referatur S² quod FTE (*corr.* E²) 13 quattuor idcirco E 16 addidit S² 17 quas E²: quae *codices* 25 adiacet E (*corr.* E²) 26 *prius* iustus *om.* F¹ 27 posito STE (*corr.* S²T²) 29 facit T² 30 non] nunc TE

quoque faciet negationes eas scilicet quae sunt: non est homo iustus, non est homo non iustus. hoc est autem quod ait: dico autem quoniam est aut iusto adiacebit aut non iusto. si enim adiacet iusto, facit hanc adfirmationem: est iustus homo; si adiacet non iusto, facit hanc adfirmationem: est non iustus homo. quare etiam negatio, quae iuncta cum *est* non est facit. haec igitur negatio copulata iusto et non iusto duas efficiet negationes contra eas quas supra diximus propositiones. si enim addatur iusto, talem facit negationem: non est iustus homo; si non iusto: non est non iustus homo. hoc autem cur evenit? quoniam est et non est iusto | et non iusto ad- p. 387
iacet, est cum iusto et non iusto duas faciente propositiones; non est iterum cum iusto et non iusto alias duas. ex quibus quattuor duae oppositiones sunt, ut ait supra: quando est tertium adiacens praedicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. quare sensus sese totus hoc modo habet. sed quoniam est alia quoque scriptio loci, sic dicat: dico autem quoniam est aut homini adiacebit aut non homini, quare etiam negatio. quattuor ergo erunt. intellegimus vero quod dicimus ex his quae subscripta sunt. est iustus homo, huius negatio non est iustus homo; est non iustus homo, huius negatio non est non iustus homo, est hoc loco et non est homini adiacente. turbabat expositores

1 quoque *om.* F fecit F facit F^{2} faciat E (*corr.* E^{2}) 2 *alt.* homo *om.* S^{1} 12 cur *om.* S *del.* F^{2} 13 *alt.* est *om.* S 14 et] est cum TE (et cum E^{2}) faciente *ego*: facientem GES?F? facientes T faciens $G^{2}T^{2}E^{2}$ faciet S^{2} facit F^{2} 16 quattuor *om.* F^{1} 20 loci *om.* E^{1} quae sic $S^{2}F^{2}E^{2}$ dicit $S^{2}G^{2}T$ 22 ergo *om.* FE^{1} igitur $F^{2}S^{2}$ negationes erunt FE propositiones erunt E^{2} (negationes *del.* F^{2}) 23 intellegemus S intelligemus E (*corr.* E^{2}) dicitur? 27 adiacens F^{2} adiacere E^{2} 26. 27 est enim — homini et non homini adiacet b

et dubitabant quid hoc esset, quod cum supra dixisset: dico autem quoniam est aut homini adiacebit aut non homini, in eorum exemplo et dispositione *est* non adposuit homini aut non homini, sed iusto et non iusto dicens: intellegimus vero quod dicitur ex his quae subscripta sunt. est iustus homo, huius negatio non est iustus homo; est non iustus homo, huius negatio non est non iustus homo, et postquam iusto et non iusto est et non est adposuit quod ante non dixit, sed ad hominem et ad non hominem est adiacere proposuit, postea infert: est enim hoc loco homini adiacet, qui posuerat iusto et non iusto est et non est adiacere. unde Alexander quoque dicit scripturae esse culpam, non philosophi recte dicentis et emendandam esse scripturam. sed non eum oportuit confundi, si pro homine et non homine iustum et non iustum intulit. haec enim exempla potius sunt quam propositionum necessitas. quod enim dixit est homini et non homini adiacere ita sumpsit, tamquam si homo praedicaretur, ut in eo quod est *Socrates homo est* vel rursus *Socrates non homo est.* ergo volens sumere quodcumque praedicatum, nunc quidem simplex, nunc autem infinitum, intulit iustum et non iustum indifferenter habens, an homo et non homo praedicaretur, an iustus et non iustus, modo in praedicato alias sumeretur nomen, alias infinitum nomen. non ergo oportuit conturbari Alexandrum aliosque in hac inscriptione, in qua nos philosophus exercere voluerit, sicut Porphy-

6 suscripta SE 12 loco et non est? homini et non homini S² 15 dicenti SE (*corr.* S²E²) sed *codices* (*corr.* E²) 17 et non homine *add.* E²: *om. codices* 18 sunt potius E 21. 22 socrates homo uel rursus socratis homo est socratis non homo (socratis homo non F²) est SFE (*corr.* E²) 23 praedicatum est *codices* (*corr.* b) 26 modo *ego*: solo *codices* (solum S²) 28 Alex. cont. E scriptione b 29 philosophos T (*corr.* T²) voluit b

rium et Herminum non turbabat, qui dicunt exempla haec esse finiti praedicati et infiniti, in quibus quodlibet praedicatum [sit] aeque accipi oportere. velut si, cum dixisset homini et non homini adiacere est et non est, album et non album postea intulisset, sufficeret. hoc enim illud praedicatum alias finitum, alias infinitum sumere quibuscumque nominibus. et quod ait homini et non homini adiacere est et postea intulit iusto et non iusto et subiecit hominem, non ita putandum est, tamquam de subiectis id est homine et non homine loqui voluerit et postea per errorem intulerit in praedicato iusto et non iusto, sed potius ipsum homini et non homini ita sumpsit, tamquam in aliquo praedicaretur, ut (sicut dictum est) *Socrates homo est, Socrates non homo est.* hic ergo homo et non homo praedicatur. rursus si quis dicat homo iustus est, homo non iustus est, nihil differt. eodem enim modo praedicatum in una propositione simplex sumptum est, in altera infinitum, velut si dicam nix alba est, nix non alba est, eodem modo. non ergo culpanda scriptura est quae, cum prius proposuisset homini et non homini adiacere est, iustum et non iustum intulit. nil enim interest, sive iustum aut non iustum praedicetur sive homo aut non homo, dummodo praedicationem alias infinitam, alias vero sumat finitam, tunc cum est tertium adiacens praedicatur. exercere igitur intellegentiam nostram acumenque philosophus voluit rerum omnium sollertissimus, non falsa scriptura con-

1 turbabunt SFE (*corr.* S^2) turbauit T 2 esse *post* praedicati E (*corr.* E^2) 3 sit *uncis inclusi* oporteret *ed. princ.* velut *ego*: uel *codices* sic G (*corr.* G^2) 5. 6 sufficit G (*corr.* G^2) 6 enim est G^2T sufficeret hoc aut illud? 8 est *om.* G^1 10 id est de SF^2 15 non h. est] homo non est F 17 nil E 20 eodem modo *om.* T 21 proposuit T

23 enim b: nri *codices* (nrā E) 24. 25 praedicatio a. infinita, alias v. sumatur finita?

fundere. quando autem ea quae supra dixit colligens ait: est enim hoc loco et non est homini adiacet, hoc sentit, quoniam in hac propositione quae dicit homo iustus est, quam supra proposuerat, iustus de homine praedicatur, *est* autem adiacens iusto adiacebit ⟨et homini⟩; et in ea quae dicit homo iustus non est, quoniam iustus praedicatur de homine, *non est* autem adiacet, *non est* igitur homini quoque adiacebit. hoc est enim quod ait: est enim hoc loco et non est homini adiacet. nam si iustus praedicatur de homine, *est* autem et *non est* adiacet iusto, homini quoque adiacebit, | p. 388 ut dictum est. hanc quoque scripturam emendandam esse Alexander opinatur faciendumque esse hoc modo, sicut prius quoque exposuimus: est enim hoc loco et non est iusto et non iusto adiacet. sed ordo quidem totius sententiae diligenter expositus est, sive illa scriptio sit sive illa. neutra enim mutanda est. et una quidem plus habet exercitii, altera vero facilitatis, sed ad unam intellegentiam utraque perveniunt. restat igitur ut id quod ait: quare idcirco quattuor istae erunt, quarum duae quidem ad adfirmationem et negationem sese habebunt secundum consequentiam ut privationes, duae vero minime diligentius exponamus. locus enim magna brevitate constrictus est et nimia obscuritate ac subtilitate difficilis. et hunc quidem in prima editione huius operis transcurrentes exposuimus atque [in] brevissimam ut in aliis quoque dedimus expositionem. nunc autem quid in se sensus habeat veri, quid hac brevitate latitet, quantum facultas sup-

4 posuerat FE (*corr.* F^2) 6 et homini *add.* b: *om. codices* (homini quoq; adiacebit S^2F^2) 8 adiacet iusto S^2F^2 13 emendandum E (*corr.* E^1) 17 sit *om.* SFE 20 utraeq; S^2 perueniunt b: proueniunt *codices* ut *add.* S^1: *om. ceteri* id *om.* b 22 ad *om.* F^1E^1 et negationem *om.* S^1FE 25 constrinctus S (*corr.* S^2) 28 in *uncis inclusi*: in eo b, eius? 30 qui S^2F^2 quidue in E^2 latet et S^2T

petit, nos ipsi patefaciemus, et quantum valet animum lector intendat. cui si forte paulo obscuriora videantur, rerum inputet difficultati; si vero planiora quam putaverit, suo gratiam debebit acumini. sed prius quid de hoc loco Herminus arbitretur quam possibiliter expediam. ait Herminus tribus modis propositiones cum infinito nomine posse proferri: aut enim infinitum subiectum habent, ut est non homo iustus est, aut infinitum praedicatum, ut homo non iustus est, aut infinitum praedicatum et infinitum subiectum, ut non homo non iustus est. harum igitur, inquit, quaecumque ad praedicatum terminum habent nomen infinitum, similes sunt his quae aliquam denuntiant privationem. denuntiant autem privationem hae quae dicunt homo iniustus. ergo istis huiusmodi quae proponunt homo iniustus est illae, inquit, consentiunt quae sunt ex infinito praedicato, ut ea quae est homo non iustus est. idem enim est, inquit, esse hominem iniustum quod hominem non iustum. illae vero quae habent aut subiectum infinitum, ut est non homo iustus est, aut utraque infinita, ut est non homo non iustus est, non consentiunt ad privatoriam propositionem, quae est homo iniustus est. nulla similitudo est enim eius propositionis quae dicit non homo iustus est et eius quae dicit homo inustus est. nec vero eius quae proponit non homo non iustus est et eius quae enuntiat homo iniustus est. namque illae quae infinitum nomen habent in praedicatione hae privatoriis consentiunt, illae vero propositiones quae aut subiectum habent infinitum aut utraque infinita privatoriis longe diversae sunt. sed haec Herminus. longe a toto in-

1. 2 animus lectoris E² 2 si *om.* S¹ 13 *et* 14 enuntiant? 15 h. iniustus est, homo iniustus non est b (*item negationem addit* 16 *et* 18) 17 non sunt SFE (non *del.* S²F²E²) 18 non iustus] iustus non E (*corr.* E²) 23 enim *post* nulla b 24 dicit] est b 27 non est b 30 a priv.? 31 diuersa *codices* (*corr.* b) hic b

tellectu et ratione sententiae discrepans has interposuit, quae aut ex utrisque infinitis aut ex subiecto fierent infinito. quid autem esset quod ait secundum consequentiam vel quae duae haberent se secundum consequentiam ut privationes, quae vero non, exponens nihil planum fecit et sensus nihilo magis ante expositionem Hermini quam post expositionem obscurus est. nos autem Porphyrium sequentes eique doctissimo viro consentientes haec dicimus: quattuor esse propositiones, quarum duae quidem ex finitis nominibus sunt, duae vero ex infinitis nominibus praedicatis. sunt autem ex finitis nominibus hoc modo: adfirmatio est iustus homo, negatio non est iustus homo. ex infinitis vero nominibus praedicatis adfirmatio est quae dicit est non iustus homo, negatio quae proponit non est non iustus homo. sed has ex infinitis nominibus praedicatis propositiones in reliquo sermone infinitas vocabimus, ut adfirmatio infinita sit extra expositionem ea quae dicit est non iustus homo, negatio infinita ea quae dicit non est non iustus homo, ut quod dicturi eramus propositionem ex nomine infinito praedicato hanc infinitam nominemus, illas autem duas quae nullum nomen habent infinitum nec subiectum nec praedicatum simplices vocamus. sunt ergo simplices propositiones hae: est homo iustus, non est homo iustus. privatorias autem propositiones voco quaecumque habent privationem. privatoriae autem sunt hoc modo: est iniustus homo, haec enim iustitia subiectum privabit, et rursus non est iniustus homo, haec rursus iniustitia subiectum privabit. ergo cum sint duae propositiones simplices, una adfirmativa,

6 nil E (*item post* nilo: *corr.* E²) 19 extra expos.] in hac expositione E² 22 nominibus SFT (*corr.* S²F² nominamus T²) 24 uocemus b 25 iustus homo F 29 priuat b (*item* 30) 31 propos.] adfirmationes SFE (*corr.* S²F²E²)

altera negativa, et sint duae privatoriae, | eae quoque p. 389 una adfirmativa, una negativa, nec non etiam sint aliae infinitae, adfirmativa rursus et negativa, dico quoniam, quemadmodum se privatoriae propositiones adfirmatio scilicet et negatio ad adfirmationes et negationes simplices habuerint, sic se habebunt etiam quae sunt infinitae ad easdem ipsas simplices scilicet secundum consequentiam. quod autem dico tale est. disponantur prius duae simplices id est adfirmatio quae dicit est iustus homo et rursus negatio quae dicit non est iustus homo. sub his autem disponantur privatoriae: sub adfirmatione quidem simplici privatoria negativa, sub negativa simplici adfirmativa privatoria, ut sub ea quae dicit est homo iustus ponatur ea quae dicit non est homo iniustus et sub ea quae dicit non est homo iustus ponatur ea quae proponit est homo iniustus. rursus sub privatoriis disponantur infinitae: sub adfirmatione adfirmatio, sub negatione negatio. sub adfirmatione quidem privatoria quae dicit est iniustus homo disponatur adfirmativa infinita est non iustus homo, sub negativa vero privatoria quae dicit non est iniustus homo ponatur negativa infinita quae dicit non est non iustus homo. hoc autem subiecta descriptio docet:

SIMPLICES

Adfirmatio	Negatio
est iustus homo	non est iustus homo

PRIVATORIAE

Negatio	Adfirmatio
non est iniustus homo	est iniustus homo

1 aliae duae S^2TE duae aliae F ea FTE (heae E^2) 2 aliae duae E^2 6 habuerunt SFE 10 homo *om.* SF 12 quidem] autem E 17. 18 adfirmatione] adfirmatiue S (*corr.* S^2) 21 non est] est non SFE (*corr.* E^2) 25 *ad figuram addit* T *sinistra parte*: Hanc consecuntur istae, sed non e con-

INFINITAE

Negatio	Adfirmatio
non est non iustus homo	est non iustus homo

His ergo dispositis dico quoniam, quemadmodum se habent privatoriae, id est adfirmatio et negatio quae dicunt est iniustus homo, non est iniustus homo, ad simplices quae proponunt est iustus homo, non est iustus homo secundum consequentiam, sic se habebunt etiam infinitae propositiones adfirmatio et negatio hae scilicet quae sunt est non iustus homo, non est non iustus homo ad easdem simplices quae sunt est iustus homo, non est iustus homo. videamus quae sit simplicium et privatoriarum consequentia, ut utrum se sic habeant infinitae ad simplices, quemadmodum se habent privatoriae ad easdem simplices, cognoscamus. dispositae igitur sunt in primo quidem ordine simplices propositiones, adfirmatio simplex quae dicit est iustus homo et negatio simplex quae dicit non est iustus homo. sub his id est sub adfirmatione simplici duae negationes, una privatoria quae est non est iniustus homo et altera infinita quae est non est non iustus homo. sub negatione vero simplici quae dicit non est iustus homo duae adfirmationes, una privatoria quae dicit est iniustus homo, altera infinita quae dicit est non iustus homo. illud quoque in descriptione videndum est, quod angulariter se adfirmationes negationesque respiciunt. nam adfirmatio quae est simplex est iustus homo angulariter se contra utrasque respicit adfirmationes infinitam scilicet et privatoriam quae sunt est non iustus homo, est iniustus homo. rursus negatio simplex quae est non est iustus homo angu-

verso *dextra*: Haec consequitur istas, sed non e converso. *figuram om.* B 4 hic SF (*corr.* S²F²) sic E² igitur B igitur ita b 7 homo *om.* S¹ 12 vid. igitur? 13. 14 sic se S 22 negatio F (*corr.* F²) 29 infinita — priuatoria T 29. 30 quae sunt — priuatoriam (279, 2) *om.* S¹

lariter respicit duas negationes infinitam scilicet et privatoriam. et in veritate simplicem adfirmationem privatoria negatio sequitur. nam si verum est dicere quoniam est iustus homo, verum est dicere quoniam non est iniustus homo. nam qui iustus est non est iniustus. et possumus istam continuam propositionem coniunctamque proponere: si iustus est homo, non est iniustus homo. sequitur ergo adfirmationem simplicem privatoria negatio, ut si vera fuerit adfirmatio simplex vera quoque sit negatio privatoria et adfirmationis simplicis veritatem negationis privatoriae veritas consequatur. at vero non e converso est. neque enim adfirmatio simplex negationem sequitur privatoriam. nam si verum est dicere quoniam non est iniustus homo, non est omnino verum dicere quoniam est homo iustus. potest enim vere de equo dici quoniam equus non est iniustus homo (neque enim omnino homo est et ideo nec iniustus homo est), sed non potest dici de equo, quoniam equus est homo iustus. ita ergo, quoniam verum non est de equo quoniam est iustus homo equus, veritatem negationis privatoriae non sequitur veritas simplicis adfirmationis. atque ideo nec continua propositio hinc et coniuncta proferri proponique potest. non est enim vera propositio, si quis dicat: si non est iniustus homo, est iustus homo. de equo enim (ut dictum est) verum est quia non est iniustus homo, non tamen verum est iustum esse hominem equum. quare negationem privatoriam simplex | adfirmatio non sequitur. monstratum est igitur quo- p.390

1 duas *om.* T 6 ista FE (*corr.* F^2) ita SE^2G continentiam T 7 coniunctam F componere F (*corr.* F^2) 12 e conuerso b: haec conuersio *codices* (econuersio T^2) 16 dici de aequo S (*corr.* S^2) 20 quoniam uerum non est G^2T: uerum est (*om.* quoniam *et* non) *ceteri* non est iniustus S^2F^2 20. 21 uerum — equus *del.* E^2 *om.* B 24 uera] ita F (*corr.* F^1) 27 iniustum T

niam adfirmationem simplicem negatio privatoria sequeretur, negationem vero privatoriam simplex adfirmatio non sequeretur. rursus videamus et in opposita parte qualis sit consequentia. in diversa enim parte adfirmationem quidem privatoriam sequitur negatio simplex, negationem vero simplicem adfirmatio privatoria non sequitur. nam si verum est dicere quoniam est iniustus homo, verum est dicere quoniam non est iustus homo. qui enim iniustus est, iustus non est et adfirmativae privatoriae eius scilicet quae dicit est iniustus homo veritatem sequitur negativa simplex quae est non est iustus homo. hoc autem non convertitur. neque enim simplicem negativam sequitur privatoria adfirmativa. nam si verum est dicere quoniam non est iustus homo, non est omnino verum quoniam est iniustus homo. de equo enim verum est dicere quoniam equus non est iustus homo (nam qui omnino homo non est nec iustus homo est), sed non de eodem equo dici potest vere quoniam equus est iniustus homo. nam qui homo non est nec iniustus esse potest. quare veritatem negativae simplicis non sequitur veritas privativae adfirmationis, veritatem autem adfirmationis privatoriae sequitur ex necessitate veritas simplicis negativae. quocirca monstratum est hoc in utrisque, quoniam adfirmationem quidem simplicem sequeretur negatio privatoria, negationem vero privatoriam non sequitur adfirmatio simplex; rursus adfirmationem privatoriam sequitur negatio simplex, negationem simplicem non sequitur adfirmatio privatoria. his ergo ita positis de infinitis privatoriisque tractemus. privatoriae namque et infinitae adfirmationes adfirmationibus, negationes consentiunt negationi-

2 negationem — 6 simplex *om.* F[1] 10 praedicatoriae FE (*corr.* F[2]E[2]) 12 *alt.* non *om.* T 17 qui *del.* F[2] 18 *pr.* homo *om.* S[1]F[1]E[1] *alt.* est *om.* T[1] 20 iniustus homo E[2] 22 privatoriae b

bus hoc modo. adfirmatio enim privatoria quae dicit est iniustus homo consentit infinitae adfirmationi quae dicit est non iustus homo. idem enim significant utraeque et privatoria adfirmatio et infinita adfirmatio et quamquam in aliquo sermone prolatione discrepent, tamen significatione nil discrepant, nisi tantum quod quem illa iniustum ponit id est privatoria, haec ponit esse non iustum. et rursus negatio privatoria quae est non est iniustus homo consentit atque concordat ei negationi quae est infinita non est non iustus homo. hae quoque idem, quod sibi istae consentiunt. sequitur autem simplicem adfirmationem eam quae dicit est iustus homo privatoria negatio quae dicit non est iniustus homo; sequitur igitur eandem ipsam simplicem adfirmationem infinita negatio, id est eam quae dicit est iustus homo ea quae proponit non est non iustus homo. nam si sibi privatoria negatio et infinita consentiunt, quam consequitur privatoria negatio, eandem quoque infinita negatio consequitur. sed adfirmationem simplicem quae proponit est iustus homo privatoria negatio sequitur quae dicit non est iniustus homo: quare sequitur etiam eandem simplicem adfirmationem quae enuntiat est iustus homo infinita negatio non est non iustus homo. rursus e diversa parte idem evenit: quoniam adfirmationem privatoriam quae dicit est iniustus homo sequebatur negativa simplex quae proponit non est iustus homo, sequitur quoque infinitam adfirmationem quae dicit est

2 affirmationes F (*corr.* F²) 3 enim] re T ergo T² idemq; (*om.* enim) S²F² significat F (*corr.* F¹) 4 *pr.* et *om.* b 5 aliqua T sermonis F²T sermone *del.* E² prolatione *om.* S¹ prolatione/// F 9 non est iniustus] non iustus FE (*corr.* F²E²) consentiat E (*corr.* E²) 11 idem] id est F (*corr.* F²) idem faciunt S² 12 enim F 17 si S²T: *om. ceteri* 18 quam S²T: *om. ceteri* (et si *add.* E²) 19 eadem SFE (*corr.* S²F²) 20 ponit S (*corr.* S²) 24 negatio quae dicit b 28 indefinitam *codices* (*corr.* E²)

non iustus homo simplex negatio quae dicit non est iustus homo. nam si privatoria adfirmatio et infinita consentiunt, quae sequitur privatoriam, eadem sequitur infinitam. sed privatoriam adfirmationem quae dicit est iniustus homo sequitur simplex negatio quae proponit non est iustus homo; sed privatoria adfirmatio et infinita adfirmatio idem significant sibique consentiunt: sequitur igitur simplex negatio quae est non est iustus homo infinitam adfirmationem quae dicit est non iustus homo. sed hoc e converso non evenit. nunc enim demonstratum est quod simplicem adfirmationem sequeretur infinita negatio et simplex negatio veritatem infinitae adfirmationis sequeretur, sed non est e converso, ut rursus infinitam negationem sequatur finita adfirmatio et simplicem negationem infinita rursus adfirmatio consequatur. nam si idem privatoria negatio quae est non est iniustus homo et infinita negatio significat quae est non est non iustus homo,
p. 391 quoniam adfirmatio simplex | quae dicit est iustus homo non sequitur privatoriam negationem quae est non est iniustus homo, ut supra monstravimus, eadem ipsa simplex adfirmatio quae proponit est iustus homo non sequitur infinitam negationem quae enuntiat non est non iustus homo. rursus in parte altera si adfirmatio privatoria quae proponit est iniustus homo idem significat cum infinita adfirmatione quae dicit est non iustus

1 dicit] proponit b 3 sequeitur (*sic*) T (*corr.* T^{2}) priuatoria E 4 indefinitam *codices* (indefinita E): *corr.* S^{2} infinita E^{2} 5 sequitur *in marg.* S^{2} negatio *om.* S^{1} 9 infinitam — veritatem (13) *om.* F^{1} 10 homo *om.* S^{1} haec conuero (*sic*) S (*corr.* S^{1}) 14 e] hae F conuersio F^{2} 15 simplex finita T 18 significant b 19 adfirmationem simplicem *codices* (*corr.* b) 20 non *del.* $S^{2}F^{2}E^{2}G^{2}$ *om.* T priuatoria negatio *codices* (*corr.* b) 21. 22 eandem ipsam simplicem adfirmationem *codices* (*corr.* b) 22 iustus *om.* S^{1} non *del.* $S^{2}F^{2}E^{2}G^{2}$ *om.* T 23 infinita negatio *codices* (*corr.* b)

homo, privatoria autem adfirmatio quae proponit est iniustus homo non sequebatur simplicem negationem quae dicit non est iustus homo, nec eandem quoque simplicem negationem quae proponit non est iustus homo sequitur infinita adfirmatio quae dicit est non iustus homo. sed quamquam hoc ratio consequentiae et necessitas monstret, nos tamen id quod demonstravimus ratione exemplis quoque doceamus. dico enim adfirmationem simplicem quae dicit est iustus homo sequi infinitam negationem quae dicit non est non iustus homo, sicut eandem quoque simplicem adfirmationem sequebatur privatoria negatio quae proponit non est iniustus homo. nam si verum est dicere quoniam est iustus homo, verum quoque de eo dicere quoniam non est non iustus homo (nam qui iustus est non est non iustus) sicut verum erat dicere, quoniam idem qui iustus est non est iniustus. quare simplicem adfirmationem sequitur infinita negatio, sicut eandem quoque simplicem privatoria negatio sequebatur. sed hoc non convertitur. neque enim statim verum est, qui non est non iustus homo eundem esse iustum. equus enim non est non iustus homo (neque enim omnino homo est: qui autem omnino homo non est, non poterit esse homo non iustus), sed de equo, de quo verum est dicere quoniam non est non iustus homo, non est de eo verum dicere quoniam est iustus homo, sicut de eodem equo verum esset dicere privatoriam nega-

1 priuatoriam — adfirmationem *codices* (*corr.* b) 2 non *del.* S²F²E²G² *om.* T simplex negatio *codices* (*corr.* b) 3 nec *del.* S²F²G² *om.* T haec E² 3. 4 eadem — simplex negatio *codices* (*corr.* b) 5 infinitam adfirmationem *codices* (*corr.* b) 6 haec E (*corr.* E²) 7 nos *om.* T¹ 11 homo *om.* T 14 est de E² eodem est b dicere est T 15 *alt.* est *om.* S¹ 16 iustus homo T 17 *pr.* est *om.* F 19 simpl. adf.? 20 qui *ego*: quoniam qui T quoniam *ceteri* 21 esse *om.* F¹ 22 *pr.* enim *om.* E¹ 24 de quo *om.* F 26 iustus est F sicut nec SFEG (nec *del.* S²G² et b) 27 de] e T erat? 27 *sq.* priuatoria negatione SF priu. negatio S²F²TE (*corr.* E²)

tionem quae proponit non est iniustus homo (haec enim poterat etiam de equo dici) nec erat verum quoniam sequeretur hanc id est privatoriam negationem simplex adfirmatio quae diceret est iustus homo. quare non sequitur infinitam negationem quae est non est non iustus homo simplex adfirmatio quae proponit est iustus homo, sicut ne illam quidem quae consentit infinitae negationi id est privatoriam negationem quae proponit non est iniustus homo ea quae dicit est iustus homo simplex adfirmatio sequebatur. concludenti igitur dicendum est quoniam adfirmationem quidem simplicem sequitur infinita negatio, sicut eam privatoria sequebatur, infinitam vero negationem non sequitur simplex adfirmatio, sicut nec negationem privatoriam sequebatur. rursus in parte altera idem e converso evenit. adfirmationem enim infinitam sequitur negativa simplex, sicut privatoriam quoque adfirmationem eadem simplex negatio sequebatur. nam qui est non iustus homo ille ex necessitate non est iustus, sicut etiam qui est iniustus homo ille ex necessitate non est iustus. at vero si verum est dicere quoniam non est iustus homo, non est omnino necesse illum esse non iustum hominem. equus enim non est iustus homo (nam qui omnino homo non est nec iustus homo esse potest), sed nullus de eodem dicere potest quoniam equus est non iustus homo (qui enim homo non est nec non iustus homo esse potest), sicut etiam cum diceremus non est iustus homo, non sequebatur privatoria adfirmatio quae dicit est iniustus homo. equus namque non est iustus homo, sed de eodem equo nemo dicit quo-

4 simplex — negationem (5) *om.* F[1] dicit b 5 negationem infinitam F 7 nec T 14 negatio priuatoria T 16 euenit et F (et *del.* F[2]) negatio b 23 homo *om.* S[1]FE[1] homo iustus T (*transp.* T[2]) 24 iustus *om.* F[1] esse potest homo F 28 iustus *om.* S[1] 29 iniustus] non iustus FE (*corr.* E[2] non *del.* F[2])

niam est iniustus homo. iterum igitur concludenti dicendum est adfirmationem infinitam sequi simplicem negationem, sicut adfirmationem quoque privatoriam sequebatur, sed non convertere. neque enim sequitur simplicem negationem infinita adfirmatio, sicut eam nec privatoria adfirmatio sequebatur. sic ergo cum sint quattuor propositiones, duae simplices, duae infinitae, quarum duae simplices sunt: est iustus homo, non est iustus homo, duae vero infinitae: est non iustus homo, non est non iustus homo (et harum quattuor duae quidem id est negatio infinita et negatio simplex sequuntur duas id est negatio infinita simplicem adfirmationem, ea quae dicit non est non iustus homo eam quae dicit est iustus homo, infinitam autem adfirmationem simplex negatio, eam quae dicit est non iustus homo | ea quae proponit non est iustus homo; p. 392 duae vero aliae id est adfirmatio simplex et adfirmatio infinita non sequuntur negationem infinitam et simplicem negationem. hoc autem etiam in privatoriis evenit, ut adfirmatio privatoria non sequatur simplicem negationem, cum illam simplex negatio sequatur, et rursus negatio privatoria sequatur adfirmationem simplicem, cum simplex adfirmatio non sequatur privatoriam negationem): recte dictum est harum quattuor id est duarum simplicium propositionum et duarum infinitarum duas duabus esse consequentes et habere quandam consequentiam ad alias, sicut infinita negatio et simplex negatio sequuntur simplicem adfirmationem et infinitam adfirmationem, sicut privatio-

1 iterum *om.* E^1 4 conuerti S^2F^2 5 negationem *om.* S^1 6 priuatoria — simplices (7) *om.* F^1 9 non est — 10 *pr.* homo *om.* SFE^1 vero *om.* T 10 non (*post* non est) *del.* $S^2F^2E^2$ et — homo (13) *om.* F^1 18 indefinita *codices* (*corr.* b) indefinitam *codices* (*corr.* E^2) 21 illa FE 27 sicut] scilicet? 28. 29 adfirm.] negationem SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) 29 *sq.* privationes] priuatoriae F (*corr.* F^2)

nes quoque. nam et privatoria negatio sequebatur simplicem adfirmationem et simplex negatio sequebatur privatoriam adfirmationem. ergo duae habent consequentiam id est infinita negatio et simplex negatio consequentiam ad simplicem et infinitam adfirmationem, sicut privationes quoque (namque et privationes similiter sunt, ut saepe supra monstravi), duae vero minime habent consequentiam. neque enim negativam infinitam simplex sequitur adfirmativa aut infinita adfirmativa simplicem negativam sequitur, sicut in privationibus quoque fuit. in privationibus namque nec adfirmatio simplex privatoriam negationem sequebatur nec simplicem negationem privatoria adfirmatio consecuta est. sensus ergo huiusmodi est: quattuor istae erunt, id est quattuor propositiones, ex quibus duplicem fieri oppositionem dixerat. quattuor autem istae sunt duae simplices: adfirmativa est iustus homo, negativa non est iustus homo, et duae infinitae: adfirmativa est non iustus homo, negativa non est non iustus homo. quarum, inquit, duae, scilicet negativa infinita et negativa simplex, sic se habebunt ad adfirmationem et negationem secundum consequentiam, id est ita alias duas adfirmationes simplicem et infinitam ipsae duae negationes sequuntur, ut eas privationes sequebantur; duae vero minime id est simplex adfirmatio et infinita adfirmatio: non se habebunt secundum consequentiam ipsae duae adfirmationes ad duas negationes, infinitam scilicet et simplicem, quas non sequebantur, sicut nec dudum has negationes privatoriae quoque adfirmationes secutae sunt. quod vero ait secundum adfirmationem et negationem non ita

5 consequentiam *del.* E[2] consequentiam habent T[2] simplicem affirmationem T[2] 12 adfirmationem simplicem priuatoria negatio SFE (*corr.* S[2]F[2]E[2]) 16. 17 sunt istae E 23 est ad F (ad *del.* F[2]) ad alias SFEG (ad *del.* E[2]G[2]) 31 secundum] ad? secundum consequentiam ad b

intellegendum est, quasi una sit adfirmatio aut una negatio, sed quoniam in quattuor propositionibus, in quibus duae quidem adfirmationes erunt, duae vero negationes (adfirmationes: simplex quidem est iustus homo, infinita autem est non iustus homo, negationes autem: simplex quidem non est iustus homo, infinita autem non est non iustus homo), quoniam adfirmationes duas, simplicem quidem est iustus homo, infinitam est non iustus homo, duae negationes sequebantur (simplex negatio quae est non est iustus homo infinitam adfirmationem quae dicit est non iustus homo, et rursus infinita negatio simplicem adfirmationem sequebatur), quoniam ergo (ut dictum est) duas adfirmationes simplicem et infinitam duae negationes simplex et infinita sequebantur, hoc autem et in privationibus erat, idcirco dictum est ad adfirmationem et negationem secundum consequentiam sic se habere harum quattuor propositionum duas, sicut etiam se privationes haberent. ad adfirmationem autem et negationem dixit, quod duas adfirmationes duae negationes sequerentur, duae vero minime, id est duas negationes duae adfirmationes non sequerentur. neque enim sequebatur negationem infinitam simplex adfirmatio aut simplicem negationem infinita adfirmatio, sicut nec in privationibus erat, quod saepe supra monstratum est. ne quis autem nos arbitretur de eodem genere propositionem dicere negationis adfirmationisque. neque enim dicimus negationem simplicem sequi adfirmationem simplicem. hoc enim inpossibile est. num-

1 una aut T (*transp.* T^2) 21. 22 duae negationes duas adfirmationes SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) duae affirmationes duas negationes T 23 negatio infinita simplicem adfirmationem SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) affirmatio finita infinitam negationem T 27 propositionum $S^2F^2E^2$ dicere sequi E^2 negationes E^2 adfirmationisq; S^2: adfirmationibus *codices* (et affirmationis F^2 in adfirmationibus E^1 affirmationes E^2)

quam enim sibi consentiunt simplex adfirmatio simplexque negatio, nec rursus infinita negatio et infinita adfirmatio. neque enim fieri potest, ut aut negatio quae dicit non est iustus homo adfirmationi quae proponit est iustus homo consentiat aut adfirmatio quae dicit est non iustus homo negationi quae dicit non est non iustus homo. *** eam enim quae dicit est iustus p. 393 | homo simplicem adfirmationem sequitur privatoria negatio quae dicit non est iniustus homo, sed negativam, inquiunt, infinitam quae est non est non iustus homo haec non sequitur adfirmativa simplex quae dicit est iustus homo. ergo quemadmodum negativa privatoria quae est non est iniustus homo sequitur adfirmativam simplicem quae dicit est iustus homo, non eodem modo eadem simplex adfirmatio quae dicit est iustus homo sequitur infinitam negationem quae dicit non est non iustus homo. quibus dicendum est non eos hanc consequentiam recte intellegere nec quicquam in hac huiusmodi propositionum consequentia discrepare. cur enim hoc notaverint, quod non sequatur negationem infinitam quae est non est non iustus homo finita adfirmatio quae dicit est iustus homo? nam hoc nil mirabile debet videri. idcirco enim simplex adfirmatio quae dicit est iustus homo non sequitur infinitam negationem quae dicit non est non iustus homo, quoniam nec antea privatoriam sequebatur. neque enim sequebatur eadem simplex adfirmatio quae dicit est iustus homo privatoriam negationem quae dicit non est iniustus homo et ea causa est cur infinitam quo-

4 affirmatio F (*corr.* F^{2}) 6 *alt.* dicit] proponit F 7 *post* homo *lacunae signum posui, nam quaedam deesse apparet* ea F E (*corr.* E^{2}) 8 sequetur F (*corr.* F^{2}) 11 haec *del.* $S^{2}F^{2}$ *om.* E dixit F (*corr.* F^{2}) 13. 14 affirmationem T 15 eadem] eamdem F (*corr.* F^{2}) 20 hoc non E^{2} notauerit F^{2}G notaverunt b 22 infinita S F E simplex $S^{2}F^{2}T^{2}$ non iustus E^{2} 23 nil *om.* F^{1}

que non sequitur. infinita enim et privatoria (ut supra saepe iam dictum est) sibi consentiunt. quare nulla est discrepantia. nam si simplex adfirmatio privatoriam negationem sequeretur, eandem quoque infinitam sequeretur. nunc autem quoniam simplex adfirmatio privatoriam negativam non sequitur, nec infinitam quoque sequitur negativam. illi autem qui sumpserunt quoniam sequeretur privatoria negatio simplicem adfirmationem et in eadem consequentia discrepare dixerunt, quod simplex adfirmatio non sequeretur infinitam negationem, non ita oportuit discrepantiam sumere, sed magis si, quemadmodum privatoria negatio adfirmationem simplicem, sic infinita negatio non sequeretur simplicem adfirmationem, tunc in consequentia discreparet, nunc autem nulla est omnino discrepantia. atque in hac quidem parte nihil omnino discrepant atque discordant. videamus nunc in altera parte, quam illi esse discrepantiam dicunt infinitarum consequentiae et privatoriarum ad simplices, ut in ea quoque si quid vere discrepent videamus. dicunt enim adfirmationi quidem privatoriae quae dicit est iniustus homo consentientem esse et concordantem simplicem negativam quae dicit non est iustus homo et sicut negatio simplex sequitur privatoriam adfirmationem, aiunt, quoniam non ita sequitur simplicem negationem quae dicit non est iustus homo infinita adfirmatio quae dicit est non iustus homo. haec enim illam non sequitur. quibus dicendum est rursus, quoniam idcirco infinita adfirmatio quae dicit est non iustus homo non sequitur

1 sequetur T (*corr.* T[2]) sequatur E[2] 3 si *om.* F[1] 4 eadem S[2]F[2] 5 quoniam *om.* T 7 illos? sum serunt S 14 consequentiam F (*corr.* F[2]) 14. 15 discreparent S[2] 15 est *om.* T 16 nil G 18 infinitarum affirmationum S[2]F[2] 19 priuatorium T priuatoriarum affirmationum ad simplicem negationem S[2]F[2] 24 simplex sequitur privatoriam *ego*: priuatoria sequitur simplicem *codices* adfirmationem *om.* S[1]

simplicem negationem quae proponit non est iustus homo, quoniam privatoria adfirmatio quae dicit est iniustus homo non sequitur simplicem negationem quae proponit non est iustus homo. quod si privatoria adfirmatio sequeretur simplicem negationem, sequeretur sine dubio infinita quoque adfirmatio eandem simplicem negationem. nunc autem quoniam privatoria adfirmatio simplicem negationem non sequitur, nec infinita adfirmatio simplicem sequitur negationem. adfirmatio enim privatoria et adfirmatio infinita sibimet consentiunt. illi vero qui discrepantiam ostendere voluerunt infinitarum et privatoriarum consequentiae ad simplicem, quod cum negatio simplex sequeretur adfirmationem privatoriam non eodem modo infinita adfirmatio sequeretur simplicem negationem, non ita oportuit colligi discrepantiam, sed potius si, quemadmodum adfirmativa privatoria quae dicit est iniustus homo ⟨non sequitur simplicem negationem quae est non est iustus homo⟩, ita infinita adfirmatio quae enuntiat est non iustus homo sequeretur simplicem negationem quae est non est iustus homo, tunc oportuerat dicere aliquid discrepare consequentiam privatoriarum et infinitarum ad simplices. nunc autem cum eodem modo privatoria adfirmatio non sequatur simplicem negationem, eodem quoque modo infinita adfirmatio non sequatur simplicem negationem, manifestum est nullam esse in his discrepantiam, immo in omnibus simillimum, et illos nihil per hanc rationem

1 neg.] affirmationem F (*corr.* F^2) non *om.* F^{1}E^1 11 illos S^{2}F^2 illis? 11. 12 uoluerunt ostendere E (*transp.* E^2) 15 ita *om.* S^1 16 colligere S^{2}F^{2}T 17 adfirmatiuam priuatoriam S^{2}F^2 18. 19 non — homo *ego add.*: *om. codices* 19 non ita S^{2}F^2 infinitam adfirmationem S^{2}F^2 20 non sequeretur TG^{2}E^2 20. 21 simplex negatio S^{2}F^2 25 negat.] affirmationem F (*corr.* F^2) 28 simillimum *ego*: simillimam *codices* simillimam consequentiam b per *om.* S^1

quam volunt addere recte disserere, | immo potius maioribus obscuram sententiam obscuritatibus inplicare. p. 394 sed potius ita intellegendum est, ut id quod ait: quarum duae quidem ad adfirmationem et negationem sese habebunt secundum consequentiam ut privationes, duae vero minime ita accipiamus tamquam si ita dixisset: quattuor propositionum, duarum simplicium, duarum vero infinitarum, duas id est adfirmationes simplicem et infinitam sequuntur duae negationes, simplex et infinita scilicet, sicut privationes quoque (in privationibus enim adfirmativam simplicem sequebatur negatio privatoria et simplex negatio privatoriam adfirmationem), reliquae vero duae, id est simplex adfirmatio et infinita adfirmatio nullam habent consequentiam ad negationes, id est simplicem et infinitam, sicut nec privationes quoque (nam adfirmatio privatoria non sequebatur negationem simplicem nec simplex adfirmatio privatoriam negationem), ut dicamus hoc modo: quare quattuor istae erunt, duae simplices, duae infinitae, quarum id est duarum simplicium et duarum infinitarum duae quidem id est negationes simplex et infinita habent se ad adfirmationes simplicem et infinitam secundum consequentiam ut privationes, duae vero minime id est adfirmationes simplex et infinita ad duas negationes, id est simplicem et infinitam. hoc est enim quod ait: ad adfirmationem et negationem sic se habebunt secundum consequentiam id est consequentur negationes eas quae sunt adfirmationes, ut pri-

4 ad *om.* F^1E^1 10 simplicis (simplices S^2F^2G) et infinitae *codices* (*corr.* G^2T^2) 13 adfirmat.] negationem S (*corr.* S^2) 14 adfirmatio] negatio (*bis*) SFE (*corr.* S^2F^2) 15 negationes] adfirmationes SFE (*corr.* S^2F^2) 21 id est — minime (24) *om.* S^1F^1EJNGB 22 habent — 25 infinita *om.* G^2T 25 negationes] affirmationes G^2T 26 infinitam nullam habent consequentiam B 27 sic se] sese? 28. 29 consequentes SF 29 ad eas S^2F^2 ut] et N

vationes sicut in privationibus quoque dicebatur, duae vero id est adfirmationes simplex et infinita non habebunt se secundum consequentiam ad duas negationes, id est simplicem et infinitam, sicut privationes quoque se secundum sequentiam non habebant. nam privatoria adfirmatio non sequebatur negationem simplicem nec simplex adfirmatio privatoriam negationem. est alia quoque simplicior expositio, quam Alexander post multas alias expositiones in quibus animum vertit edidit hoc modo: cum sint, inquit, quattuor propositiones, quarum duae sunt infinitae, duae vero simplices, duae, inquit, infinitae aequaliter se habent secundum adfirmationem et negationem ad privatorias, duae vero simplices ad easdem privatorias se similiter non habent hoc modo: adfirmativa enim infinita consentit adfirmativae privatoriae. ea enim quae dicit infinita adfirmatio est non iustus homo ei consentit privatoriae adfirmationi quae dicit est iniustus homo. ea vero infinita negatio quae dicit non est non iustus homo privatoriae negationi consentit quae dicit non est iniustus homo. atque hae quidem duae, id est infinita adfirmatio et infinita negatio, ita sese habent ad adfirmationem et negationem, ut privationes, id est eadem adfirmant vel negant, quae etiam privationes adfirmant vel negant, duae vero minime, id est duae simplices minime se ita habent ad adfir-

2 adfirm.] negationes SFE (*corr.* S^2F^2) 2. 3 habebunt E^2: haberent *codices* habent b 3. 4 negat.] adfirmationes SFE (*corr.* S^2F^2) 5 conseq. b 6 priuatoriam E^2 adfirm.] negatio SFE (*corr.* S^2F^2) negationem E^2 negationem] adfirmationem SFE (*corr.* S^2F^2) 6. 7 adfirmatio simplex E^2 7 simplicem E^2 negatio priuatoriam adfirmationem SFE (*corr.* S^2F^2) negationem priuatoria adfirmatio E^2 16 *addendum videtur*: et negativa infinita consentit negativae privatoriae 20 consentit *om.* F^1 21 haec F (*corr.* F^2) 22 negatio *om.* S^1 24 quae] quare S (*corr.* S^2) 26 minime *om.* T^1 ita se E

mationem et negationem, sicut privationes. nam omnino non contingit simplex adfirmatio privatoriam adfirmationem. ea enim quae dicit est iustus homo non consentit ei quae dicit est iniustus homo. nec rursus negatio simplex privatoriae negationi consentit. ea enim quae dicit non est iustus homo quae simplex negatio est plurimum dissidet ab ea quae dicit non est iniustus homo quae est privatoria negatio. ergo cum sint quattuor, adfirmatio simplex et negatio simplex, adfirmatio infinita et negatio infinita, harum duae, id est adfirmatio infinita et negatio infinita, ita aliquid adfirmant vel negant ut privationes (hoc est enim quod ait: ita sese habent ad adfirmationem et negationem, ut privationes), duae vero minime. neque enim ita adfirmant et negant duae simplices, sicut duae privatoriae. adfirmatio namque simplex ab adfirmatione privatoria discrepat, et rursus negatio simplex a negatione privatoria longe dissidet atque discordat. sed haec (ut diximus) Alexandri expositio est post multas alias simplicior, non tamen repudianda, sed illa superior verior esse videtur, quod Aristoteles ipse testatur. ait enim paulo post: haec igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita. hanc enim consequentiam quam in superiori expositione memoravi privatoriarum et infinitarum ad simplices in primi libri priorum resolutoriorum quae *ἀναλυτικά* Graeci vocant fine disposuit. dicit autem Porphyrius fuisse quosdam sui temporis, qui hunc exponerent librum, et quoniam ab Hermino vel Aspasio vel Alexandro expositiones singulas proferentes multa contraria et expositionibus male ab illis editis dissi-

2 contigit F (*corr.* F²) 14 etenim SE 16 simplex namq; F 20 simplicior expositiones T 24 priori E (*corr.* E²) 26. 27 analytica SF analitica TE 29 locum b ermino F 31 et in E²

p. 395 dentia reperirent, arbitratos fuisse | librum hunc Aristotelis, ut dignum esset, exponi non posse multosque illius temporis viros totam huius libri praeterisse doctrinam, quod inexplicabilem putarent esse caliginem. nos autem brevissime hunc locum in prima editione praeteriimus, sed quod illic pro intellectus simplicitate breviter posuimus, hic omni latitudine totam sententiae vim et prolixitatem digessimus. quare quoniam superiora digne (ut mihi videtur) expressimus, sequentis textus ordinem sententiamque videamus.

Similiter autem se habet et si universalis nominis sit adfirmatio, ut omnis est homo iustus, non omnis est homo iustus; omnis est homo non iustus, non omnis est homo non iustus. sed non similiter angulares contingit veras esse. contingit autem aliquando.

De indefinitis quaedam propositionibus praelocutus nunc de his quae terminatae sunt secundum universalitatis et particularitatis adiectionem dicit, quod etiam ipsae similiter se habeant, sicut illae quoque quae sine ulla determinatione dicebantur, simplex scilicet oppositio atque infinita. quod vero ait: similiter autem se habet et si universalis nominis sit adfirmatio, alii ita intellexerunt, ut quod ait similiter referant ad numerum oppositionum et propositionum. nam sicut in his quae indefinitae sunt et

2 omnino non b 5 preuissime (*sic*) T 6 praeteriimus *ego*: praeterimus *codices* (praeteriuimus S^2E^2) ille S (*corr.* S^2) 8 prolixitate? disgessimus S 9. 10 sequentes SFE (*corr.* S^2E^2) 10 sententiae quae S (*corr.* S^2) 11 habent T 13 non o. e. h. iustus *om.* Σ^1 14 non omnis — iustus *om.* Σ^1 $\mathfrak{T}^1$ 15 angularis SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) contigit (*item* 16) F (*corr.* F^2) 17 infinitis *codices* (*corr.* E^2) quaedam *om.* F^1 18 determ. E^2 19 dicit] dedit S (*corr.* S^1) 20 se sicut S (se *del.* S^2) 21 ulla *om.* F nulla E 22 expositio G (*corr.* G^2) propositio b 22—24 similiter — ait *om.* F^1 23 habent T 25. 26 prop. et opp. b 26 sicut] si quod SFE (*corr.* $S^2F^2E^1$) si T in se finitae SFE (*corr.* S^2E^1)

indeterminatae duae sunt oppositiones, una simplicis negationis et simplicis adfirmationis, altera infinitae adfirmationis et infinitae negationis, quattuor autem propositiones, quod supra iam dictum est, ita quoque in his quae terminationem secundum universalitatem particularitatemque habent quattuor fiunt propositiones et oppositio duplex. oppositio enim una est universalis adfirmationis simplicis et particularis negationis simplicis, ut est omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est. et haec quidem una est oppositio. alia vero infinitae universalis adfirmationis et infinitae particularis negationis, ut omnis homo non iustus est, non omnis homo non iustus est. quare hic quoque, cum duae sint oppositiones, erunt sine dubio quattuor propositiones, sicut in his de quibus supra dixerat, quae scilicet determinatione carebant. alii vero qui Aristotelis animum penitus inspexerunt non aiunt similiter solum se habere determinatas propositiones ad numerum oppositionum et propositionum, sed etiam ad consequentiam. nam quae est consequentia negationum ad adfirmationes in his propositionibus simplicibus et infinitis, quae praeter determinationem dicuntur, eadem se similitudo habet in his quae terminatione proferuntur. sed quoniam non in omnibus omnia similia habent, idcirco addidit notans: sed non similiter angulares contingit veras esse. contingit autem aliquando. sensus autem totus huiusmodi est: similiter, inquit, se habent hae propositiones quae

1 deae E (*corr.* E[1]) 3 autem sunt T 4 iam *del.* F[2] 5 terminatione F determ. TE[2] 9 simplicis nota particularem negationem T (nota — neg. *del. et in marg. reicit* T[2]) 10 *alt.* est *om.* E[1] oppos.] quidem oppositio F (quidem oppos. *del.* F[2]) 17 poenitus FE 18 solent SFE (*corr.* E[2]) determinatae F[2] 20 consequentias S (*corr.* S[1]) 23 se — habet] habetur et b cum determ. E[2] 26 contigit (*bis*) F (*corr.* F[2])

secundum determinationem dicuntur infinitae ad simplices et simplices ad infinitas, quemadmodum illae quoque sese habebant quae sine determinatione indefinitae dicebantur. sed habent quandam dissimilitudinem, quod angulares propositiones in his quae cum determinatione dicuntur non eodem modo verae sunt, quomodo illae quae sine determinatione proferebantur vel infinitae vel simplices. videamus ergo prius, an eadem in his quae determinatae sunt sit consequentia quae in his est quae indefinitae proferuntur, post videamus quae sit in angularibus dissimilitudo. disponantur ergo non solum eae quae simplices vel infinitae sunt, sed etiam quae sunt privatoriae. et prius quidem disponantur hoc modo: simplex adfirmatio et simplex negatio et hae quidem indefinitae, id est praeter universalitatis aut particularitatis adiectionem. sub his sub adfirmatione quidem simplici ponatur negatio privatoria, sub negatione vero simplici adfirmatio privatoria: hae quoque rursus indefinitae. sub his autem ponantur sub adfirmatione privatoria et sub simplici negatione adfirmatio infinita, sub privatoria autem negatione et sub simplici adfirmatione ponatur negativa infinita, et hae quoque indefinitae et indeterminatae sine ulla vel universalitate vel particularitate. sub his autem disponantur hae quas determinatas vel universalitatis p. 396 quantitate vel particularitatis | vocamus. et primo quidem adfirmatio universalis simplex, contra hanc negatio particularis simplex. sub adfirmatione autem universali simplici ponatur negatio particularis privatoria, sub negatione autem particulari simplici universalis adfirmatio privatoria. rursus sub negatione particulari privatoria et sub adfirmatione universali simplici po-

3. 4 indefinite F 12 heae F^2 ee T 13 quidem prius T 14. 15 et simplex negatio *om.* S F $E^1 G^1$ 19 ponatur b 22 sub *om.* T negatio T G^2 infinita *om.* S F $E^1 G^1$ 28 particularis] uniuersalis S F E (*corr.* $S^2 F^2 E^2$) 32 et *om.* S^1

natur negatio particularis infinita, sub adfirmatione vero universali privatoria et sub negatione simplici particulari ponatur universalis adfirmatio infinita. erit autem huiusmodi descriptio:

INDEFINITAE

Adfirmatio simplex	Negatio simplex
Homo iustus est	Homo iustus non est
Negatio privatoria	Adfirmatio privatoria
Homo iniustus non est	Homo iniustus est
Negatio infinita	Adfirmatio infinita
Homo non iustus non est	Homo non iustus est

DEFINITAE

Adfirmatio universalis simplex	Negatio particularis simplex
Omnis homo iustus est	Non omnis homo iustus est
Negatio particularis privatoria	Adfirmatio universalis privatoria
Non omnis homo iniustus est	Omnis homo iniustus est
Negatio particularis infinita	Adfirmatio universalis infinita
Non omnis homo non iustus est	Omnis homo non iustus est.

In hoc ordine propositionum quem supra descripsimus quae sint angulares manifestum est. sunt namque adfirmationes quidem adfirmationibus, negationes vero negationibus. et in his quidem quae indefinitae sunt eodem modo angulares sunt adfirmationes. simplex quidem adfirmatio quae dicit est homo iustus privatoriae adfirmationi quae dicit est homo iniustus et in-

intra figuram et indefinitis et definitis add. T *sinistra parte*: Hanc consecuntur istae sed non e conuerso *dextra*: Haec consequitur istas sed non e conuerso 28 eodem] hoc? 29 affirmatio quidem E² iustus homo T (*transp.* T²) 30 iniustus homo T

finitae adfirmationi quae proponit est homo non iustus angularis est. negatio vero simplex quae est non est homo iustus negationi privatoriae quae dicit non est homo iniustus et negationi infinitae quae est non est homo non iustus angularis est. item si quis ad definitas propositiones aspiciat, idem sine aliqua dubitatione reperiet. adfirmatio enim universalis simplex quae est omnis est homo iustus adfirmationi universali privatoriae quae enuntiat omnis est homo iniustus et adfirmationi universali infinitae quae proponit omnis est homo non iustus angularis est, item negatio particularis simplex quae est non omnis est homo iustus negationi particulari privatoriae quae dicit non omnis est homo iniustus et negationi particulari infinitae quae proponit non omnis est homo non iustus angularis. sunt igitur adfirmationes adfirmationibus et negationes negationibus angulares et in ordine indefinitarum propositionum et in ordine definitarum. quocirca de earum sequentia speculandum est. dictum est enim prius quod adfirmationem indefinitam simplicem sequeretur privatoria et infinita négatio, eas vero simplex adfirmatio non sequeretur. rursus infinitam adfirmationem privatoriamque adfirmationem sequitur simplex negatio, hae vero negationem simplicem non sequuntur. rursus si quis ad ordinem definitarum respiciat, idem inveniet. adfirmationem namque universalem simplicem sequitur particularis privatoria negatio et particularis infinita negatio. nam si vera est universalis adfirmatio simplex quae dicit omnis est homo iustus,

4 quae est] quae dicit F 5. 6 indefinitas FE (*corr.* F²E²) 7 repperiret F (*corr.* F²) repperiat TE (*corr.* E²) 9 nuntiat FE (*corr.* E²) et — iustus (11) *om.* S¹ 15. 16 angulares SFE (*corr.* E²) 16 sunt] est E² est. Igitur sunt T 17 angulares sunt E² 18 definitarum sunt S² 19 consequentia TE² 21 indefinita T 26 inueniat T 29 est homo est E (*alt.* est *del.* E²)

vera est etiam particularis privatoria negatio quae dicit non omnis est homo iniustus. hoc autem idcirco evenit, quod ea quae dicit non omnis homo iniustus est idem potest quod simplex et similis est ei quae proponit quidam homo iustus est particulari simplici adfirmationi. nam si non omnis homo iniustus est, quidam homo iustus est. sed particularis adfirmatio simplex sequitur universalem | adfirmationem simplicem. p. 397 quando enim vera est universalis adfirmatio quae dicit omnis est homo iustus, vera est et particularis adfirmatio quae proponit quidam homo iustus est. sed ei quae dicit quidam homo iustus est consentit particularis negatio privatoria quae proponit non omnis est homo iniustus. quocirca etiam particularis negatio privatoria universali simplici adfirmationi consentiet. sequitur igitur eam quae dicit omnis est homo iustus universalem scilicet simplicem adfirmationem ea quae proponit non omnis est homo iniustus particularis negatio privatoria. sed huic particulari negationi privatoriae quae dicit non omnis est homo iniustus consentit infinita particularis negatio quae dicit non omnis est homo non iustus. nam si verum est, quoniam non omnis est homo iniustus, et verum est, quoniam non omnis est homo non iustus. idem est enim esse iniustum quod non iustum. sed privatoria particularis negatio sequitur simplicem universalem adfirmationem: infinita igitur negatio particularis sequitur simplicem universalem adfirmationem eique consentit, si prius adfirmatio universalis vera sit. quocirca eam quae dicit omnis est homo iustus universalem simplicem

3 iustus FE (*corr.* F^2E^2) 4 similes F 5 est *om.* F^1 10 et *om.* T^1 11 prop.] dicit T 13 pronit F (*corr.* F^2) 14 iustus FE (*corr.* F^2E^2) 15 privatoria *om.* S^1F^1E consentit T 18 est *om.* F^1 partilaris (*sic*) F 22. 23 nam — iniustus TG^2: *om. ceteri* 23 et *om.* G^1 24 enim est E 25 non esse T 28 adf. univ. E

adfirmationem sequuntur sine dubio particularis negatio privatoria non omnis est homo iniustus et particularis negatio infinita non omnis est homo non iustus. quare hic quoque adfirmationem negationes sequuntur. sed hoc non convertitur. quoniam enim (ut dictum est) negatio particularis privatoria quae dicit non omnis est homo iniustus consentit particulari adfirmationi simplici, ei scilicet quae dicit quidam homo iustus est, hanc autem particularem adfirmationem non sequitur universalis adfirmatio (neque enim, si verum est quendam esse hominem iustum, idcirco iam et omnem esse hominem iustum necesse est): quare non sequitur adfirmatio universalis simplex omnis est homo iustus adfirmationem particularem simplicem quidam est homo iustus (potest enim hac vera id est particulari universalis esse falsa), sed particularis adfirmatio simplex particulari negationi privatoriae consentit: quare nec privatoriam particularem negationem simplex adfirmatio sequitur universalis. eam igitur quae dicit non omnis est homo iniustus non sequitur adfirmatio universalis simplex quae proponit omnis homo iustus est. sed particularis privatoria negatio consentit particulari negationi infinitae: universalis igitur adfirmatio simplex non sequitur particularem negationem infinitam. ea igitur quae dicit omnis est homo iustus adfirmatio universalis simplex non sequitur eam quae dicit non omnis est homo non iustus particularem infinitam negationem. duae igitur negationes infinita et privatoria particulares sequuntur universalem adfirmationem simplicem, sicut in his quoque erat quae sunt

1 sequitur F[2] 2 priuatoria] infinita T non iustus T 3 infinita] priuatoria *codices* (*corr.* S[2]F[2]E[2]) est *om.* F[1] 3. 4 non iustus] iniustus T 9 autem] rem S (*corr.* S[2]) 22 privatoria] infinita S[2]F[2] 23 particulari priuatoriae SFE (priv. *del.* E[2]) infinitae *del.* S[2]F[2] 24 particularitatem S (*corr.* S[2]) 29 particulares b: particula S particularis S[2] *et ceteri*

indefinitae. duae enim negationes infinita et privatoria indefinitae simplicem adfirmationem sequebantur indefinitam. sed non e converso. adfirmatio enim universalis simplex non sequitur negationes particularem infinitam et privatoriam, sicut nec indefinita quoque adfirmatio simplex indefinitas sequebatur negationes privatoriam atque infinitam. quare in hoc uno ordine similiter sese habent definitae his quae sunt indefinitae. aequaliter enim adfirmationibus veris verae sunt negationes, veras negationes adfirmationum veritas non sequitur nec his consentit. rursus in altera parte perspiciamus, quemadmodum adfirmationes universales privatoriam scilicet et infinitam particularis negatio simplex sequatur. namque adfirmationem universalem privatoriam omnis est homo iniustus sequitur particularis negatio simplex non omnis est homo iustus. ea enim quae dicit omnis est homo iniustus consentit simplici universali negationi quae dicit nullus homo iustus est. nam si omnis est homo iniustus, nullus est homo iustus. sed hanc, id est universalem simplicem negationem, sequitur particularis simplex negatio. nam si vera est quoniam nullus homo iustus est, vera est quoniam non omnis homo iustus est. sed universalis negatio simplex universali adfirmationi privatoriae consentit: sequitur ergo particularis simplex negatio quae est non omnis est homo iustus universalem adfirmationem privatoriam quae proponit omnis est homo iniustus. sed haec universali adfirmationi infinitae consentit. idem enim significant omnis est homo iniustus

7 adq; F   10 veras negationes *del.* E[2]   adf. veritas] negationum ueritatem SFEG (*corr.* S[2]F[2]G[2]) negationum ueritatem non sequitur ueritas affirmationum E[2]   11 altera parte *ego*: alteram partem *codices*   14 sequitur F (*corr.* F[2])   15 homo *om.* F   17 contendit SFE (*corr.* E[2])   25 negatio] adfirmatio SFE (*corr.* S[2]F[2]E[1])   26 non *om.* S[1]   27 est *om.* F[1]   29 significat b

p. 398 et omnis est homo non iustus. quare sequitur | quoque particularis negatio simplex quae est non omnis est homo iustus universalem adfirmationem infinitam quae dicit omnis est homo non iustus. hic quoque adfirmationes universales privatoriam atque infinitam sequitur simplex negatio particularis, sed non convertitur. etenim quoniam simplicem particularem negationem quae dicit non omnis est homo iustus non sequitur universalis negatio quae proponit nullus homo iustus est (neque enim si vera est non omnem hominem esse iustum, vera est nullum hominem esse iustum), haec autem, id est universalis simplex negatio, consentit unumque significat cum adfirmatione universali privatoria: non sequitur igitur universalis privatoria adfirmativa quae dicit omnis est homo iniustus simplicem particularem negationem quae proponit non omnis est homo iustus, sicut nec eandem particularem negationem universalis negatio sequebatur. sed privatoria universalis adfirmatio consentit cum infinita adfirmatione universali: igitur particularem negationem quae dicit non omnis est homo iustus universalis adfirmatio infinita non sequitur quae proponit omnis est homo non iustus. quare hic quoque adfirmationes duas universales, id est privatoriam atque infinitam, particularis simplex negatio sequitur, sicut adfirmationes quoque duas indefinitas privatoriam atque infinitam negativa indefinita sequebatur. sed duae adfirmationes universales privatoria et infinita non sequuntur particularem simplicem negationem, sicut duae quoque indefinitae

4 est *om.* F^1 14 *alt.* privatoria *om.* S F E (*post* adfirm. *add.* S^2F^2) 17 nec T G^2: *om. ceteri* 18 non sequebatur S^2E^2 22 omnis] non E (*corr.* E^2) 22. 23 non iustus] iniustus S F E (*corr.* $S^2F^2E^2$) 26 infinitas E (*corr.* E^2) privatoriam — indefinitae (29) *om.* F^1 27 duas *codices* (*corr.* $S^2F^2E^2$) 28 priuatoriam et infinitam *codices* (*corr.* $S^2F^2E^2$) non *del.* G^2 *om.* T sequitur *codices* (*corr.* $S^2F^2E^2$) 28. 29 particularis simplex negatio *codices* (*corr.* $S^2F^2E^2$) duas — indefinitas *codices* (*corr.* $S^2F^2E^2$)

adfirmationes privatoria et infinita indefinitam simplicem negationem non sequebantur. similiter se igitur habent definitae indefinitis secundum consequentiam. angulares autem non eodem modo sese habent. nam indefinitarum propositionum angulares simul veras esse contingit. nam si verum est, quoniam est homo iustus, quae est indefinita adfirmatio simplex, nihil prohibet veram esse etiam quae dicit est homo iniustus et rursus eam quae dicit est homo non iustus, quae sunt indefinitae adfirmationes privatoria et infinita. rursus negationes negationibus quae sunt angulares veras esse contingit, ut ea quae est non est homo iustus si vera est, nihil prohibet veram esse etiam quae dicit non est homo iniustus et eam quae proponit non est homo non iustus. angulares ergo sibi in indefinitis in veritate consentire nihil prohibet, sed in his tantum terminis, ut in secundo huius operis volumine docuimus, quae neque naturalia sunt inesse neque inpossibilia. si quis enim dicat est homo rationabilis, huic angulares verae esse non possunt, hae scilicet quae dicunt est homo inrationabilis et rursus est homo non rationabilis. rationabilitas enim homini per naturam inest. similiter autem et de inpossibilibus dicendum est. quod si sint talia quae neque inpossibilia sint inesse nec naturalia sint inesse (ut in ea propositione quae dicit est homo iustus: iustitiam neque naturalem esse ne-

1 adfirmationes simplicem et priuatoriam indefinitam simplex negatio SFEGN (*ego correxi*) adf. infinita et priuatoria indefinitam simplicem negationem S²F² adf. priuatoria et infinita simplicem neg. E² adf. priuatoriam et indefinitam simplex neg. TG² 2 non *del.* G² *om.* T sequebatur *codices* (*corr.* S²E²) 3 habent *om.* T 4 angularis FE (*corr.* F²E²) 6 contigit T (*corr.* T²) 10 inf.] indefinita T 12 *pr.* est] dicit F 15 angularis SFE (*corr.* S²E²) *pr.* in S²: *om. codices* indefinitas E² 16 nil TE 17 in *om.* S qui S² 17. 18 quae neque] queq; F (*corr.* F¹) 19 rationalis E² 22 est FT

cesse est homini nec inpossibile esse), manifestum est, quoniam angulares sibimet semper in veritate consentiunt. atque hoc idem de negativis quoque angularibus recte dicitur. in his igitur terminis qui nec naturales sunt nec inpossibiles semper angulares et negationes negationibus et adfirmationes adfirmationibus simul veras esse contingit. et hoc quidem in his quae indefinitae sunt. in his autem quae definitae sunt et universalitatis particularitatisque participes non eodem modo sunt. in quibusvis enim terminis sive possibilibus sive naturalibus sive inpossibilibus adfirmationes adfirmationibus sibimet angularibus in veritate consentire non possunt, negationes autem negationibus angulares angularibus in his tantum terminis qui neque naturales neque inpossibiles sunt in veritate poterunt convenire. et primum quemadmodum adfirmationes adfirmationibus sibimet angularibus in veritate consentire non possunt in quibuslibet terminis demonstrandum est. ea enim quae dicit omnis est homo iustus et ea quae dicit omnis est homo iniustus, quae est scilicet angularis, verae simul esse non possunt. ea namque quae dicit omnis est homo iniustus nil differt ab ea quae proponit nullus homo iustus est. sed omnis est homo iustus et nullus homo iustus est, quoniam contrariae sunt, simul verae esse non possunt. sed ea quae dicit nullus est homo iustus convenit atque consentit ei quae proponit omnis est
p. 399 homo iniustus: quare | omnis est homo iustus et omnis est homo iniustus simul verae esse non possunt. sed eadem quae proponit omnis est homo iniustus consentit (ut saepe dictum est) ei quae dicit omnis est

1 inpossibilitate SFEG (*corr.* E^2G^2) inpossibilem S^2 inesse E^2 est *om.* FE^1G^1 2 angularis SFE (*corr.* E^2) 4 naturale F 7 uera F 10 sunt] est? autem E 11 *post* inpossibilibus *add.* siue non naturalibus S^2 14 qui *om.* $F^1E^1G^1$ 23 ad F 24 set F

homo non iustus. quare in his nec haec in veritate consentire potest ei quae dicit quoniam omnis est homo iustus. adfirmatio igitur universalis simplex omnis est homo iustus adfirmationibus universalibus privatoriae et infinitae quae sunt omnis est homo iniustus et omnis est homo non iustus sibimet angularibus in veritate simul nulla ratione consentit, sicut in his quae indefinitae erant et adfirmationes adfirmationibus et negationes negationibus in veritate poterant consentire. in his autem quae sunt definitae adfirmationes angulares simul verae esse non possunt. recte igitur dictum est, quoniam in aliis omnibus similis est consequentia definitarum et indefinitarum. adfirmationibus enim consentiunt in veritate negationes, negationibus autem adfirmationes non omnino consentiunt, quae similitudo consequentiae in utrisque est id est et in his quae definitae sunt et in his quae indefinitae. sed est distantia, quod non similiter angulares contingit veras esse. et adfirmationes adfirmationibus et negationes negationibus in indefinitis veras esse contingit eas scilicet quae sunt angulares. in his autem quae sunt definitae adfirmationes adfirmationibus angulares veras esse aliquando nulla ratione contingit. hoc autem manifestum erit, si quis et ea sibi proponat exempla in quibus sunt termini naturales atque inpossibiles et ea in quibus sunt possibiles et non naturales neque inpossibiles. in omnibus enim inveniet adfirmationes adfirmationibus definitas

1 in his nec F: nec in his F² *et ceteri* (in *om.* E¹) 3 univ. igitur E 5 est *om.* S¹ (*item* 6) 7 nulla *om.* F¹ consistit S (*corr.* S²) 11 non *om.* S¹F¹E¹ 13. 14 adfirmationes E (*corr.* E²) negationes T 14. in ver. neg.] affirmationibus in ueritate T 18 sunt sed FT 19 esse ueras T et *om.* F¹ 20 in *om.* F 20. 21 indefinitas F (*corr.* F²) 24 est S (*corr.* S²) 25 ea manifeste F (manifeste *del.* F²) proponat sibi FG 28 adfirmationes] adfirmationis FE (*corr.* E²) definitas S²: definitis SFE *del.* E² *om.* GT

definitis angulares simul veras esse non posse. quod autem addidit contingit autem aliquando huiusmodi est: quamquam enim adfirmationes adfirmationibus angulares definitae simul verae esse non possint quibuscumque propositis terminis, potest tamen fieri ut negationes negationibus verae inveniantur et sit haec similitudo ad indefinitas angulares. nam sicut illic negationes negationibus indefinitae angulares verae esse simul poterant in his quae neque naturalia neque inpossibilia essent, ita hic quoque id est in ordine definitarum negationes definitas negationibus definitis angulares angularibus simul veras esse contingit in his quae neque inpossibiles sunt nec naturales. negatio enim simplex particularis quae dicit non omnis est homo iustus potest simul vera esse cum ea quae dicit non omnis est homo iniustus. potest enim fieri ut quidam sint iusti, quidam autem non sint iusti et in eo utraeque verae sunt, et ea quae dicit non omnis est homo iustus, quia sunt quidam iniusti, et ea quae dicit non omnis est homo iniustus, quia poterunt esse aliqui iusti. sed haec consentit infinitae negationi particulari quae dicit non omnis est homo non iustus. idem est enim dicere non omnis est homo iniustus quod non omnis est homo non iustus. quocirca et hae sibimet angulares simul verae esse possunt. nam si quidam sunt iusti, quidam iniusti, verum est dicere quoniam non omnis est homo iustus, quia sunt quidam iniusti, rursus verum est dicere non omnis est homo non iustus, quia sunt quidam iusti. negationes igitur

3 est *om.* F quamquam T G²: quam *ceteri*, quamuis S² F² E² 4 possunt F 7 infinitas S (*corr.* S²) E, indiffinitas E² 8 infinitae S F T E, indiffinitae E² 10 hoc F (*corr.* F¹) 11 definitas E²: definitae *codices* 18 eo *om.* F¹ ea T: in ea *ceteri* (*item* 19) 20 iustus F (*corr.* F¹) qui T 22. 23 idem — iniustus *om.* F¹ 26 iniusti] non iusti S (*corr.* S²)

negationibus angulares definitae simul verae esse possunt et hoc est simile indefinitis, in quibus sicut adfirmationes adfirmationibus, ita quoque in veritate angulares negationes negationibus consentiunt. sensus ergo totus huiusmodi est: similiter autem, inquit, se habet, id est similis erit consequentia propositionum, quemadmodum fuit in indefinitis, etiam si universalis nominis sit adfirmatio, id est etiam si definitae adfirmationes negationesque ponantur, ut per subiecta exempla monstravit dicens adfirmationi simplici universali omnis est homo iustus opponi non omnis est homo iustus particularem scilicet simplicem negationem. et rursus universalem adfirmationem infinitam proponens eam scilicet quae est omnis est homo non iustus huic illam opposuit quae dicit non omnis est homo non iustus. hae, inquit, similiter se habent ad consequentiam quemadmodum indefinitae. quomodo autem se illae haberent ad consequentiam supra monstratum est. sed non, inquit, similiter angulares contingit veras esse. in his enim quae erant indefinitae adfirmationes adfirmationibus angulares simul verae esse poterant. in his autem quae definitae sunt | simul verae esse non possunt. p. 400
contingit autem aliquando, ut similiter angulares verae sint in his quae definitae sunt, quemadmodum et in indefinitis. negationes enim negationibus angulares definitae simul in veritate consentiunt, ut in his quoque inveniebatur quas indefinitas supra descripsimus. plenus est igitur huiusmodi intellectus. Herminus autem hoc aliter sic exponit: similiter, inquit,

1 angularis FE (*corr.* E^{2}) 2 est *om.* E^{1} in indef.? 7 in *om.* $S^{1}FTE^{1}$ et si? 12 particulare F scilicet *om.* S^{1} 13 negationem S^{2}: rem STE, *del.* E^{2}, *om.* F 17 abent F 19 monstrandum F (*corr.* F^{2}) 21 definitae S (*corr.* S^{2}) affirmationib; affirmationes T 24 autem *om.* F 26 in *om.* $S^{1}F$ 29 intellectus est F (est *del.* F^{2})

duas facient oppositiones quattuor propositiones, si fuerint duae simplices, duae infinitae, determinatione tamen adiecta. hoc autem sic monstrat: proponit prius simplicem adfirmationem universalem quae dicit omnis est iustus homo, contra hanc particularem simplicem negationem non omnis est iustus homo, sub adfirmatione universali simplici adfirmationem universalem infinitam quae dicit omnis est non iustus homo, contra hanc sub negatione particulari simplici particularem negationem infinitam quae proponit non omnis est non iustus homo.

Omnis est iustus homo	Non omnis est iustus homo
Omnis est non iustus homo	Non omnis est non iustus homo.

His ergo ita dispositis duae, inquit, fiunt oppositiones. contra enim eam quae est omnis est iustus homo opponitur illa quae proponit non omnis est iustus homo. hoc autem idcirco quoniam sibi contradictorie oppositae sunt universalis adfirmatio simplex et particularis negatio simplex. et est haec quidem una oppositio. rursus contra eandem adfirmationem simplicem quae dicit omnis est iustus homo opponitur universalis adfirmatio infinita quae dicit omnis est non iustus homo et hoc contrario modo. ea namque quae dicit omnis est non iustus homo idem significat eique consentit quae dicit nullus homo iustus est. sed haec quae proponit nullus homo iustus est contrario modo opposita est ei quae dicit omnis est iustus homo. quocirca etiam ea quae proponit omnis est non iustus

5 homo iustus F 6 neg.] affirmationem F (*corr.* F²) 6. 7 uniuersali affirmatione T 9 negationem F 12—14 *dispositionem om.* T¹ 16 enim *om.* T 21. 22 simplicem *om.* F 22 non iustus F (non *del.* F²) 29 ei S

homo contrarie erit opposita ei quae dicit omnis est iustus homo. est igitur haec quoque altera oppositio. duae ergo sunt oppositiones, quemadmodum etiam in his quae sunt indefinitae: licet alio modo essent oppositae, tamen duae erant oppositiones. secundum diametrum autem non similiter veras contingit esse, ut ipse ait. illae enim quoniam indefinitae erant, et secundum diametrum quae erant simul veras esse contingebat et omnes omnibus. quod si quis ad indefinitarum descriptiones redeat diligenter agnoscit. hic autem, inquit, hoc est in his quae definitae sunt, non idem est. hoc sic monstrat: ea enim propositio quae dicit omnis est iustus homo non consentit contradictioni suae quae dicit non omnis est iustus homo. rursus ea quae dicit omnis est non iustus homo non consentit rursus ei quae dicit non omnis est non iustus homo. haec enim contrariae ipsius consentiebat. quare cum vera est universalis adfirmatio simplex quae dicit omnis est iustus homo, sine dubio falsa est ea quae dicit omnis est non iustus homo. sed hac falsa contradictio eius vera erit: vera igitur est ea quae negat dicens non omnis est non iustus homo. quocirca hae duae propositiones angulares verae aliquotiens inveniuntur: omnis est iustus homo, non omnis est non iustus homo. contingit ergo aliquando veras esse, sed non, inquit, omnino. nam si a particulari negatione infinita coeperis, non idem est id est non eadem veritas venit. hoc autem tali probatur modo: si enim vera est quoniam non omnis est non iustus

1 ea S[2] 2 quoque haec F 6 contingit ueras E contigit T (*corr.* T[1]) 10 reddeat F agnoscet b 12 propositio enim E 14 quae dicit *om.* F 15 ei F 20 haec S (*corr.* S[2]) F 21 est igitur E 22 non iustus est F 24 non iustus F[2] 25 non *om.* F 26 a *om.* FE[1] 27 negationem F indefinita FE (*corr.* F[2]E[2]) ceperis F 28 eandem F (*corr.* F[2]) evenit?

homo, falsa est ea quae dicit omnis est non iustus homo. est enim ei contradictorie opposita. hac autem falsa quae dicit omnis est non iustus homo non omnino veram necesse est esse eam quae proponit omnis est iustus homo, idcirco quoniam hae duae sibi contrariorum loco oppositae sunt. contrarias autem propositiones simul falsas esse posse supra docuimus. ergo non necesse est, si falsa est omnis est non iustus homo, veram esse eam quae dicit omnis est iustus homo. quod si non necesse est, hoc potest fieri ut utraeque sint falsae. quare evenit aliquando, ut vera hac propositione quae dicit non omnis est non iustus
p.401 homo falsa sit illa quae | proponit omnis est iustus homo. quare non similiter secundum diametrum in veritate propositiones sibi consentiunt. atque hoc quidem Herminus non recte expositione dicens ordinem turbat. si quis autem vel hoc quod Herminus ait diligenter agnoscit vel id quod supra nos diximus, cognoscit multam esse differentiam expositionis et meliorem superiorem iudicans ei, si quid nobis credit, recte consentiet.

Hae igitur duae oppositae sunt, aliae autem ad non homo ut subiectum aliquid addito, ut est iustus non homo, non est iustus non homo; est non iustus non homo, non est non iustus non homo. magis plures autem his non erunt oppositiones. hae autem extra illas ipsae secundum se erunt ut nomine utentes non homo.

1 non *om.* F^1 *del.* E^2 7 supra quoq; T 11 ut *om.* F^1 12 est *om.* F 14 secundum *om.* S^{1}F 16 recta E^2 expositionem S^{2}T 17 agit E (*corr.* E^1) 18 agnoscet *et* (19) cognoscet? 20 ei *del.* S^2 quidem S^2 credit] adherebit S^3 21—23 recte — non homo *om.* S^1 22 oppositiones F 23 ut ad SFE (ad *del.* S^{2}F^2) aliquid S: aliquod S^2 *et ceteri* additum S^{2}F^{2}TEΣ𝔗 (*corr.* Σ^2) 26 autem plures E 28 utentes Σ𝔗: utentes eo quod est *ceteri* (utentis F, *corr.* F^2)

Supra iam dixerat omne subiectum aut ex nomine simplici et finito aut ex nomine rursus infinito consistere et eorum oppositiones ostendit quod essent duae et quattuor propositiones, duae quidem simplex subiectum nomen habentes, duae vero infinitum. post has quando est tertium adiacens praedicaretur, illic quoque dupliciter oppositiones fieri dixit, cum scilicet finitum nomen esset subiectum, ⟨finitum⟩ vel infinitum praedicatum, earumque inter se eam consequentiam demonstravit, qualem haberent privatoriae ad easdem ipsas simplices, quibus ex infinito nomine propositiones conpararentur. et quoniam omnis harum varietas propositionum ita fit, cum est tertium praedicatur, ut aut et subiectum et praedicatum finita sint aut subiectum quidem finitum, praedicatum vero infinitum (de quibus supra locutus est, cum earum consequentiam demonstravit) aut infinitum habent subiectum, finitum vero praedicatum aut infinitum et subiectum et praedicatum. et habent quidem propositiones utrumque finitum, ut est homo iustus est, homo iustus non est, finitum vero subiectum, infinitum praedicatum, ut est homo non iustus est, homo non iustus non est. et harum quidem consequentia supra monstrata est. aliae vero sunt, quae infinitum habent subiectum et quasi nomine utuntur nomine infinito, ut non homo iustus est, non homo iustus non est. utuntur enim hae propositiones subiecto id est

1 dixerat GTE^2B: erat *ceteri*, ait S^2 est aut E, esse aut E^2 nomini F   5 habentes S^2F^2: habentium *codices*   5. 6. positas ES? F? *del.* S^2F^2, et post has E^2, postea T   6 tertio SFE (*corr.* E^2)   8 subiectum G^2T: *om. ceteri*   finitum *ego add.*: *om. codices*   8. 9 vel infinitum E^2: infinitum vero *codices* (nomen — infinitum vero *om.* B, finitum vel infinitum esset praedicatum B^2)   9 earumque b: eorumq; *codices*   iam? S: eam S^2 11 ipsa F (*corr.* F^1)   12 pararentur T (*corr.* T^2)   13 ueritas T   13. 14 praedicaretur F   16 earum b: eorum *codices*   17 habeant T (*item* 19)   27 utentur S

non homo ut nomine, praedicato vero eo quod est iustus. hoc est enim quod ait aliae autem ad non homo ut subiectum aliquid addito. si quis enim ponat non homo quidem subiectum et de hoc aut finitum nomen praedicet, ut est iustus, aut infinitum, ut est non iustus, utroque modo duplicem rursus faciet oppositionem. quattuor sunt autem propositiones hae:

Est non homo iustus	Non est non homo iustus
Est non homo non iustus	Non est non homo non iustus.

In his igitur quattuor propositionibus, oppositionibus vero duplicibus non homo quidem subiectus est, sed in superiore oppositione finitum quidem praedicatur nomen quod est iustus, ⟨in inferiore vero infinitum quod est non iustus⟩. sed illae, inquit, quae praedicatum quidem infinitum habent, subiectum vero finitum vel quibus et praedicatum finitum est et subiectum, habent aliquam ad se consequentiam, hae vero quas postea memoravimus, id est quae infinitum haberent subiectum, praedicatum autem vel infinitum vel finitum, nullam habent consequentiam ad eas propositiones, quae sive finito praedicato sive infinito, ex finito tamen subiecto consisterent. hoc est enim quod ait: hae autem extra illas ipsae secundum se erunt, id est nullam consequentiam ad superiores quae ex finito subiecto constarent habere eas quae infinitum subiectum in propositionis ordine retinerent. postquam igitur enumeravit et quae ex utrisque finitis consisterent, id est et subiecto et praedicato, et has

2 est *om.* T 3 ut] aut S (*corr.* S²) adiectum SE (ad subiectum E²) aliquid *ego*: aliquod *codices* additum FT 7 quattuor *om.* T¹ 12 subiectum F²E 13 superiori T 14. 15 in inf. — iustus *add. ed. princ. om. codices* 26 ait habere E² 27 propositionib; E² 28 et eas b 29 has *ego*: his SFT, in his E, illas b

quae ex subiecto quidem finito, praedicato vero infinito essent, has etiam quae ex subiecto infinito essent et ex finito praedicato nec non illas addidit quae ex utrisque infinitis constare viderentur: postquam igitur has enumeravit, ait: magis plures autem his non erunt | oppositiones. omnis enim oppositio (quod p. 402 supra iam dictum est) aut ex utrisque finitis est, ut est homo iustus, non est homo iustus, aut ex finito subiecto, infinito praedicato, ut est homo non iustus, non est homo non iustus, aut ex infinito quidem subiecto, finito vero praedicato, ut est non homo iustus, non est non homo iustus, aut ex infinitis utrisque, ut est non homo non iustus, non est non homo non iustus: ut autem quinta oppositio reperiri possit, nulla rerum ratione possibile est. de his ergo haec dicta sint, in quibus est tertium adiacens praedicatur.

In his vero in quibus est non convenit, ut in eo quod est currere vel ambulare, idem faciunt sic posita ac si est adderetur, ut est currit omnis homo, non currit omnis homo; currit omnis non homo, non currit omnis non homo. non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationem ad homo addendum est. omnis enim non universale significat, sed quoniam universaliter. manifestum est autem ex eo quod est currit homo, non currit homo; currit non

1 exubiecto F et has — praedicato *om.* G (quae etiam ex subiecto finito. praedicato *in marg.* G^1) 2 has *ego*: his *codices* 3 aut SFEG (*corr.* G^1) ex *del.* G^1 *om.* T infinito SFE (*corr.* S^2E^2) finito autem? 4 viderentur b: uidentur *codices* 5 autem plures E^2 8 iustus est aut F (est *del.* F^2) 15 ritione T heaec F 16 sunt b 19 sic E^2Σ𝔗: *om. ceteri* (faciunt//// F) posita E^2Σ𝔗: opposita *ceteri* haec ac Σ𝔗 (haec *del.* $𝔗^2$) *prius* est *om.* F^1 23 negatio $S^2F^2E^2Σ^2$𝔗 id quod est adomo F (id quod est *del.* F^2) ad id quod est homo Σ𝔗 24 enim *om.* $Σ𝔗^1$

homo, non currit non homo. haec enim ab illis differunt eo quod non universaliter sunt. quare omnis vel nullus nihil aliud consignificat nisi quoniam universaliter de nomine vel adfirmat vel negat. ergo cetera eadem oportet adponi.

Sunt quaedam propositiones in quibus est quidem tertium adiacens praedicatur et hoc sono ipso et prolatione cognoscitur, aliae vero sunt in quibus tale verbum praedicatur, quod tertium quidem adiacens non praedicetur, habeat tamen contineatque intra se verbum est. quae praedicatio si solvatur in participium atque verbum, quod ante solo verbo dictum praedicatum secundum praedicabatur, tertio loco praedicabitur est et fit similis propositio, tamquam si prolatione quoque haberet est verbum. si quis enim dicat omnis homo currit, in hac propositione unum subiectum est, alterum praedicatur. homo enim subiectus est, praedicatur autem currit. neque enim possumus in hac propositione tres esse terminos arbitrari, idcirco quod omnis quidem terminus non est, sed subiecti termini determinatio. significat enim quoniam res universalis, id est homo, universaliter subicitur cursui, cum dicit omnis homo currit. nulla est enim hominis exceptio, ubi omnem currere determinatio est. ergo non ponitur loco termini id quod dicimus omnis, sed potius

2 non *del.* S^2, *om.* $\Sigma\mathfrak{T}^1$ 3 aliquid $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $\mathfrak{T}^2$) 3. 4 consignificat $E^2\Sigma\mathfrak{T}$: consignificant F, significant STE, significat $\mathfrak{T}^2$ 5 et cetera $S^2T\Sigma\mathfrak{T}$ eodem $S^2\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $\mathfrak{T}^2$) opportet $F\Sigma$ 6 ad opponi F (*corr.* F^2) opponi $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $\mathfrak{T}^2$) 8 adiacens G^2T: *om. ceteri* praedicatum SFEG (*corr.* $S^2F^2G^2$) est praedicatum E^2 11 contineatque *ego*: continuo atque *codices* (coniunctum atque E^2B) 12 praedicatio *ego*: negatio SFEG, propositio G^2TE^2, propositiones S^2, oratio F^2 soluantur S^2 participium si soluatur F (si soluatur *del.* F^2) 13 verbum est b 14 secundo praedicabitur b 20 tres *om.* T^1 23 dicitur b 25 omnem] nomen F, omnem hominem F^2

subiecti termini determinatio est. quocirca in hac propositione quae dicit omnis homo currit duo sunt termini: homo et currit. ergo in eadem quamquam verbum est non praedicetur in prolatione, in verbi tamen quod est currit significatione concluditur. si quis enim hanc propositionem quae dicit omnis homo currit solvat in participium atque verbum, faciet omnis homo currens est et idem significat participium verbo coniunctum quod significat verbum, quod utraque conplectitur. nam cum dico omnis homo currit, omni homini actionem praesto esse pronuntio; quod si idem rursus dicam omnis homo currens est, eandem actionem homini rursus adesse proponit. idem igitur significat verbum currit quod currens est. et in ea propositione quae dicit omnis homo currit licet in prolatione est non dicatur, tamen tertium potestate praedicatur, quod hinc cognoscitur, si tota propositio dissolvatur in participium scilicet atque verbum. quamobrem sicut ex nomine infinito subiecto fit adfirmatio, non eodem modo ex infinito verbo adfirmatio fieri potest, sed mox vis in ea negationis agnoscitur. quomodo enim facimus adfirmationem dicentes omnis non homo currit, non homo scilicet subiectum infinitum ponentes, non ita possumus dicere fieri adfirmationem cum proponimus omnis homo non currit. haec enim iam negatio est. quare ubicumque fuerit non currit vel non laborat vel non ambulat vel non legit, in omnibus negatio fit, in quibuscumque infinitum verbum praedicatur. dubitabit autem aliquis an sicut ex infinito verbo fieri adfirmatio non potest, sed semper negatio

3 hac eadem b   4 *alt.* in *om.* E   8. 9 iunctum FT 9 utraq; parte T (parte *del.* T²)   13 rursus *om.* F   proponit] significat GT, proposui b, propono?   14 in *om.* T¹ eadem E²   17 solvatur b   18 scilicet *om.* F   21 in ea vis b   quomodo] quando E (*corr.* E²)   26 fuerint F 29 dubitauit FEG (*corr.* G²) dubitat E²

ex hoc praedicamento fit, ita quoque si eadem propositio solvatur | p. 403 in participium atque verbum, an ex infinito participio possit adfirmatio fieri. quaeritur enim an sicut in hac propositione quae dicit omnis homo currit qui ita proponit dicens omnis homo non currit facere adfirmationem non potest, sed sine dubio negationem facit, ita quoque si eadem solvatur in participium et verbum, ut dicat quis omnis homo currens est, si fiat infinitum non currens et dicatur omnis homo non currens est, an haec adfirmatio sit an certe negatio tantundem valens tamquam si aliquis dicat omnis homo non est currens. sed fuerunt qui hoc cum ex multis aliis tum ex aliquo Platonis syllogismo colligerent et quid ex ea re definirent doctissimorum virorum auctoritate cognoscerent. ex duabus enim negativis syllogismus fieri non potest. in quodam enim dialogo Plato huiusmodi interrogat syllogismum: sensus, inquit, non contingunt substantiae rationem; ⟨substantiae rationem⟩ quod non contingit, nec ipsius veritatis contingit notionem: sensus igitur veritatis notionem non contingit. videtur enim ex omnibus negativis fecisse syllogismum, quod fieri non potest, atque ideo aiunt infinitum verbum quod est non contingit pro participio infinito posuisse id est non contingens est. est enim in pluribus aliis inveniendi facultas frequenter verbum infinitum positum pro nomine infinito.

---

17 Plato Theaet. p. 186

2 ex E^2: *om. codices* (in T^2)   3 quaeretur STE (*corr.* E^2)   8 quis *om.* S^1 12 haec T   13 tum S^2 tunc SFEG (*corr.* E^2G^2)   platone SFGJ (*corr.* $S^2F^2G^2$) plato NE, platonico N^2E^1 (platonis E^2)   14 ut E^2B   quod T, quidquid B^2 18 contingit b   18. 19 *alt.* substantiae rationem *ego add.*: s. quod rationem substantiae non contingit G^2, sed quod rationem substantiae non contingit T: *om. ceteri*   19 quod si S^2 20 non contingit E^2 23 aiunt] adiunt S, adeunt G (*corr.* G^2) adiungunt F, adiciunt S^2 non *om.* $S^1F^1E^1$

quare verbum quidem dixere quidam semper facere negationem, si infinitum proponatur, participia autem vel nomina si sint infinita posse facere adfirmationem. et ideo quotienscumque a magnis viris infinitum verbum et duae negationes in syllogismo proponuntur, hac ratione defenditur, quod dicatur verbum infinitum pro participio esse propositum, quod participium nominis loco in propositione praedicatur. et hoc quidem Alexander Aphrodisius arbitratur ceterique complures. idcirco enim aiunt non posse fieri ex infinito verbo adfirmationem, quoniam sicut verbum est infinitum verbum mox totam perficiet negationem, sic etiam verba quae in sese conplectuntur verbum est non facient infinitam adfirmationem, sed potius negationem. si quis enim sic dicat homo currens non est, nullus hanc dixerit adfirmationem. si quis vero sic homo non currit, idcirco nec haec propositio adfirmatio est quoniam currit est verbum intra se continet et sicut ad est verbum iuncta particula negativa non facit adfirmationem, sed potius negationem, ita quoque ad illud verbum iuncta negatio quod intra se continet est verbum plenam perficit negationem. Aristoteles autem non videtur ista discernere, sed similiter arbitrari, sive cum participio ponatur est ver-

4 manis F (*corr.* F[1]) 6 quod S[2]F[2]: quo *codices*, ut? 8 hoc G[2]: haec T, id E[2]: *om. ceteri* 9 afrodisius *codices*, Aphrodisieus? arbitrabitur E, arbitrabantur E[2] 10 complures] id? pro plures F, ////// proplures S, perplures S[2]F[2] (id probant complures?) *ad* plures *in marg. add.* affirmationem ex infinito uerbo non posse fieri F[2] 11 si/// F verbum] non T est uerbum G 12 si sit inf. E[2], si fit inf. B verbum *del.* F[2]G[2], uerbum non est E[2]B sicut NE (*corr.* E[2]) 13 quae sint SFGE (sint *del.* S[2]F[2]G[2]E[2]) quae sunt N sese] esse N, se E[2]B 14 faciet S (*corr.* S[2]) 14. 15 sed potius neg. *om.* T[1] 15—16 si — adf. *om.* T 18 est v. intra se *om.* T (*add.* T[1]) continget T 21 aliud b 22 perfecit E (*corr.* E[2]) 23 ita E[2] 24 arbitratur T

bum sive sine participio verbum illud quod verbum est intra se claudit atque conplectitur. dicit enim hoc modo: in his vero in quibus est non convenit, ut in eo quod est currere vel ambulare, idem faciunt sic posita ac si est adderetur. et huius subiecit exemplum, ut est currit omnis homo. in hac enim propositione quae dicit currit omnis homo non quidem convenit poni est verbum; eodem modo vel si quis dicat omnis homo ambulat, hic quoque est verbum poni non convenit, sed haec talia sunt, tamquam si est adderetur. quod exemplo docuit. nam sicut est currens omnis homo adfirmatio est cursus praesentiam monstrans, ita quoque currit omnis homo adfirmatio idem valens idemque significans. has ex simplicibus subiectis adfirmationes in quibus est dici non convenit consequenter enumerat dicens currit omnis homo mediam ponens determinationem, quod est omnis, inter currit quod est praedicatio et subiectum quod est homo: contra hanc opponit simplicem negationem dicens non currit omnis homo. rursus facit adfirmationem ex infinito nomine currit omnis non homo, huic opponit negationem infiniti nominis subiecti non currit omnis non homo. et has idcirco proposuit, ut monstraret idem in his evenire in quibus est non convenit praedicari, quod in illis quoque in quibus est tertium adiacens praedicabatur. sed quoniam in negatione infiniti nominis sub-

6 currit omnis homo b: currens omnis homo currit omnis homo *codices* (*corrigunt et in marg. continuant verba Aristot. usque ad* non currit omnis non homo S²F²) 7 enim b: etiam *codices* 10 uenit SF (*corr.* S²F²), *item* 16, 25 14 adf. est E² significant FE (*corr.* F²E²) hae SFE (*corr.* S²F²) haec T et has E² 15 affirmationib; T ex simplicibus et infinitis subiectis adfirmationes et negationes? 17 quae b 18 *pr.* est *om.* E¹ 22 cui//// F negatio F (*corr.* F²) infinito E (*corr.* E²) 27 *sq.* subiecti ait] subtiait SF (*corr.* S²F²), subticuit E, *del. hic* E², *om.* B

iecti ait non currit omnis non homo, poterat quis dicere non recte fecisse negationem eius adfirmationis quae est currit omnis non homo hanc quae dicit non currit omnis non homo, sed potius ita debuisse oppositionem constitui: currit omnis | non homo, non currit non omnis homo. p. 404 ex hoc autem demonstrat ita faciendam esse negationem, ut eam ipse disposuit. dicit enim: n o n e n i m d i c e n d u m e s t n o n o m n i s h o m o, s e d n o n n e g a t i o n e m a d h o m o a d d e n d u m e s t. qui est sensus huiusmodi: quotiens facimus, inquit, negationem contra hanc adfirmationem quae dicit currit omnis non homo, non est negativa particula non adiungenda ei quod est omnis, sed potius subiecto id est nomini quod est homo. cum enim ita dicimus currit omnis non homo, facienda est negatio non currit omnis non homo. non enim dicendum est non currit non omnis homo et non negativa particula non est adicienda ad omnis, sed potius ad homo. huius autem haec causa est quod omnis determinatio in terminorum numero non adscribitur, sed potius ad vim suam id est ad determinationem. non enim aliquid universale significat ipsum omnis, sed significat quidem universale homo, omnis autem determinatio est, quoniam quis id quod universale est id est homo universaliter praedicat. non ergo universale aliquid significat omnis determinatio, sed potius quoniam uni-

1 homo subticuit (subiticuit B) E^2B *deinde addunt* E^2B: ait non enim dicendum est non omnis homo sed non negationem (negatio B) ad id quod est homo addendum est. poterat enim E^2B 2 fec.] facere F (*corr.* F^1) 5 *alt.* non *om.* FE^1 9 negationem *ego*: negatio *codices* homo] hoc T 10 qui// E 12 non est *om.* T 13 non est adi. FT (est *del.* F^2) 14 nomini E: homini *ceteri* non homo S^2 15—17 facienda — homo *om.* T^1 17 *prim.* non *om.* F^1E^1T et] id est b 20 numerum? 23 uniuersale uniuersaliter B quod est homo EB autem omnis F (*corr.* F^2) 24 quis *del.* F^2E^2 25 praedicatur *codices* (*corr.* S^2)

versale nomen universaliter praedicatur. atque ideo quotiens in his negatio fit, ad subiectum potius nomen trahi oportet negationem non ad determinationem. sed ne forte quis dubitet, ut etiam in aliis quoque ita fieri oportere oppositiones dicat. in his enim quae subiectum habent finitum, cum dicimus omnis homo currit, si contra hanc contradictorie opposita negatio ponitur, ad determinationem particula negativa constituenda est, ut contra eam quae dicit omnis homo currit ea sit quae dicit non omnis homo currit. in his autem quae ex infinito nomine subiecto fiunt, sive in adfirmatione sive in negatione, a subiecto nomine non est separanda negatio. hoc autem ita esse facillima ratione cognoscitur, si determinationes paulisper auferantur et in his propositionibus ex infinito nomine subiecto quae sunt indefinitae speculatio fiat. sit enim adfirmatio indefinita non homo currit. contra hanc erit negatio non homo non currit. si igitur hae propositiones factae sunt in universalibus terminis (universalis enim terminus est homo), sed non habent additam determinationem, quoniam universaliter praedicantur, id est omnis, et servata est et in adfirmatione et negatione ad subiectum negativa particula (semper enim fiebat necessarie infinitum), etiam tunc quando additur aliquid quod determinet, non ad determinationem addenda est negatio, sed potius ad subiectum nomen. quod cum in adfirmatione fuerit infinitum, hoc idem infinitum ut in negatione revertatur providendum est. sicut enim finitum terminum et simplicem in his in-

1 universaliter] uniuersale S (*corr.* S²) 4 ut] et? 7 condictoriae E (*corr.* E²) oppositam FE (*corr.* F²) 9 ea T 13 separata *codices* (*corr.* S²F²E²) 16 inspeculatio F, inspelatio E (*corr.* F²E²) fiat] fit T (*corr.* T²) 19 facta F sint E (*corr.* E²) 20 abent F 21 non praedicantur S²F²E² 22 *alt.* et *om.* T¹ in adf.] ad infirmatione E (*corr.* E²) 24 necessarie] nomen b nunc S (*corr.* S¹) 25. 26 adtendenda E (*corr.* E²) 29 infinitum FE (*corr.* F²E²)

definitis propositionibus ad adfirmationem et negationem custodiri oportet, ut dicamus currit homo, non currit homo, ita quoque in ea oppositione quae est ex infinito nomine subiecto idem servandum est, ut quod in adfirmatione subiectum est idem servetur etiam in negatione. quod si hoc in his quae indefinitae sunt evenit, cur non etiam in illis idem fieri oportere videatur quae definitae sunt? hoc solum enim definitae ab indefinitis differunt, quod cum indefinitae universalia praedicant praeter universalitatis determinationem, determinatae et definitae idem illud praedicant universale cum adiectione et significatione quoniam universaliter praedicatur. nihil igitur aliud omnis vel nullus significat, nisi quoniam id quod universale dicitur universaliter praedicatur. ergo omnia eadem quae in adfirmatione et negatione indefinitis ponebantur eadem quoque et in eisdem determinatis servanda sunt. omnis enim et nullus non sunt termini, sed universalis termini determinationes.

His igitur ab Aristotele decursis nos quoque a Syriano, cui Philoxeno esse cognomen supra rettulimus, propositionum omnium numerum, de quibus in hac libri disputatione perpendit, nimis ad rem pertinentem atque utilem transferamus. et prius perspiciendum est in categoricis propositionibus quot indefinitae sunt. quantae enim fuerint indefinitae, tot

1 ad E[2]: *om. codices* adfirmatione et negatione S[2] 2 custodire T 3 propositione b est S[2]E[2]: *om. codices* 4 subiecto est T 5 reseruetur F 6. 7 infinitae FE (*corr.* E[2]) 7 evenit *ego*: uenit *codices* 9 infinitis FTE (*corr.* E[2]) infinitae FTE (*corr.* E[2]) 10 praeter uniu. determ. *om.* T[1] 11 idem *om.* S[1] illud *om.* F 12 signatione SFE 14 quoniam] quod F (*corr.* F[2]) 16 in indef. T[2]E[2] 17 et *om.* T eis F 19 uniuersales T 21 suriano SFE (*corr.* S[2]F[2]E[2]) filoxeno *codices* (filoxenus S[2]F[2]) 23 perpedit F (*corr.* F[2]) perpenditur? rem *om.* F[1] 25 quod FT 26 sint E[2]

erunt universales, tot particulares, tot singularium atque individuorum propositiones. et prius quidem adfirmationes perspiciamus hoc modo: quattuor modi sunt propositionum: aut enim indefinitae sunt aut universales aut particulares aut singularium atque individuorum. si ergo perspiciantur quantae sint indefini-
p. 405 tae adfirmationes, | has si per quaternarium numerum multiplicavero, colligitur mihi numerus adfirmationum. quem si duplico, colligitur etiam negationum hoc modo. praedicatur enim est aut ipsum solum aut certe tertium adiacens cum alio. et si solum praedicatur, aut ad nomen simplex atque finitum praedicandum est aut ad infinitum. ex his duae sunt adfirmationes: est homo, est non homo. quotiens autem est tertium adiacens praedicatur, hae quattuor erunt adfirmationes: aut cum subiectum infinitum est solum, ut est iustus non homo, aut cum praedicatum infinitum est solum, ut est non iustus homo, aut cum utraque finita sunt, ut est iustus homo, aut cum utraque infinita sunt, ut est non iustus non homo. magis plures autem his, ut ipse ait, propositiones inveniri non possunt. cum igitur sex sint adfirmationes, duae quibus est praedicatur, quattuor vero adiacente, has si per quaternarium ducam, viginti et quattuor fient. quas rursus si binario multiplicem, quadraginta octo mihi summa subcrescunt. tot igitur erunt adfirmationes et negationes quaecumque vel praedicato est verbo vel tertio adiacenti et praedicato fiunt. qua in re quoniam tres

7 et has E 8 uel affirmationem F (*corr.* F^2) 12 praedicatum b 13 aut *om.* S^1F^1 ad *om.* T et ex S^2F^2 sint E (*corr.* E^2) 15 hae T: et FE, *del.* E^2, *om.* S? 16. 17 ut —solum *om.* $S^1F^1E^1$ 17 solum infinitum (*om.* est) SF 21 is SF (*corr.* F^2) oppositiones $T^2E^2G^2$ 23 adiacente *ego*: adiacentes *codices* (adiacente est S^2F^2) 24 ducam *om.* G^1 et *om.* b 26 subcrescet E^2B ad adfirm. FE (ad *del.* F^2E^2) 27 uerbo solo T G^2 28 adiacente? in *om.* b

sunt aliae qualitates propositionum, quae sunt necessariae, contingentes et inesse tantum significantes, secundum quas qualitates istae omnes propositiones proferuntur, has quadraginta octo propositiones si in ternarium numerum duxerimus, scilicet propositionum qualitates, centum quadraginta quattuor omnis propositionum praedicativarum, de quibus hoc libro tractat, numerositas crescet. sed nunc praeter has tris qualitates quae sint quadraginta octo propositiones cum negationibus suis (quas si per qualitates propositionum, necessariam scilicet et contingentem et inesse significantem, multiplicavero, centum quadraginta quattuor fient) subter adscripsimus.

EST SOLUM

Est homo	Non est homo
Est non homo	Non est non homo
Est omnis homo	Non est omnis homo
Est omnis non homo	Non est omnis non homo
Est quidam homo	Non est quidam homo
Est quidam non homo	Non est quidam non homo
Est Socrates	Non est Socrates
Est non Socrates	Non est non Socrates

ITEM EST TERTIUM

Est iustus homo	Non est iustus homo
Est iustus omnis homo	Non est iustus omnis homo
Est iustus quidam homo	Non est iustus quidam homo
Est iustus Socrates	Non est iustus Socrates

5 scilicet secundum B propositiones T (*corr.* T^2) 6 qualitates *om.* T^1 omnis *ego*: omnes *codices*, omnium b 6. 7 propositiones *codices* (*corr.* b) 7 tractatur? 8 crescit B tres S^{2}F^{2}E^{2}T 9 quae *om.* F^1 sunt TE^2 10 qua T 13 adscribimus E^2 *dispositionem om.* T^{1}B (*spatio relicto*) 14 est solum *om.* SFEN 15—22 *ordinem propositionum ita mutat* E, *ut quaternas finitas quaternae infinitae sequantur* 23 TERTIUM ADIACENS E

Est iustus non homo	Non est iustus non homo
Est iustus omnis non homo	Non est iustus omnis non homo
Est iustus quidam non homo	Non est iustus quidam non homo
Est iustus non Socrates	Non est iustus non Socrates
Est non iustus homo	Non est non iustus homo
Est non iustus omnis homo	Non est non iustus omnis homo
Est non iustus quidam homo	Non est non iustus quidam homo
Est non iustus Socrates	Non est non iustus Socrates
Est non iustus non homo	Non est non iustus non homo
Est non iustus omnis non homo	Non est non iustus omnis non homo
Est non iustus quidam non homo	Non est non iustus quidam non homo
Est non iustus non Socrates	Non est non iustus non Socrates

p. 406 Has igitur propositiones Syriano calculis colligente nos quoque nominatim disposuimus, idcirco quoniam facilior fides habebitur numero, si per exempla prodantur, simul etiam quoniam male doctus de his propositionibus perversissime contendebat et adfirmationes quidem negationum loco ponens, negationes vero adfirmationum totum ordinem confundebat. quare ne quem illius oratio a rectae rationis veritate traduceret, idcirco hanc ad tenacioris memoriae subsidium fecimus dispositionem.

Quoniam vero contraria est negatio ei quae

17 habitur E (*corr.* E[1]) 17. 18 perdantur F (*corr.* F[2]) prodatur? 18 dictus T (*corr.* T[1]) 19 contendebant T (*corr.* T[1]) et *om.* S[1] 20 negationes] pergationes N per negationes N[1]EB 21. 22 nequam F (*corr.* F[2]) 22 ac F (*corr.* F[2]) 23 hanc *om.* F[1] tenacioris *ego*: telatioris SFTGJ, elatioris NEB, dilatioris *vel* latioris F[2] 25 vero] ergo ΣΣ

est omne est animal iustum illa quae significat quoniam nullum est animal iustum, hae quidem manifestum est quoniam numquam erunt neque verae simul neque in eodem ipso, his vero oppositae erunt aliquando, ⟨ut⟩ non omne animal iustum est ⟨et⟩ est aliquod animal iustum.

Hoc quoque est diligentissime superius demonstratum, quod contrariae aliquotiens verum falsumque dividerent, si aut in rebus naturalibus aut in inpossibilibus proponerentur: aliquotiens vero simul inveniri posse falsas, si res neque naturales neque inpossibiles praedicarent. contrarias autem esse dictum est, quaecumque vel adfirmative vel negative universalem facerent enuntiationem. ergo nunc hoc dicit: quae sunt, inquit, contrariae simul verae esse non possunt. et hoc non sine quadam rerum determinatione locutus est. ait enim: quoniam vero contraria est negatio ei quae est omne est animal iustum scilicet adfirmationi illa quae significat quoniam nullum est animal iustum scilicet negatio, hae quidem, inquit, quoniam sunt contrariae, quae simul verae esse non possunt, manifestum est quoniam numquam erunt neque verae simul neque in eodem. sed quod dixit neque verae simul huiusmodi est: nihil enim prohibet alio et alio tempore et adfirmationem universalem et negationem veraciter

1 *alt.* est *post* iustum E (*transp.* E²) illae S (*corr.* S²) 2 haec F, hoc T𝔗² (*corr.* T²) 4 uere simul Σ𝔗: simul uere (*vel* uerae) *ceteri* 5 opposite sunt F ut *add.* b: *om. codices* 6 et *add.* b: *om. codices* 6. 7 est — iustum *om.* Σ𝔗 (aliq. an. iustum est 𝔗²) 6 aliquot F 8. 9 monstratum F 10 *prius* aut] autem F 11 vero] uerum falsum F 13 dictum esse est E (*corr.* E²) 13. 14 quaecumque S²: queq; T, quisq; SF, si quisq; E, si quis b 14 et — et? 14. 15 faceret S? b 17 quaeda (*sic*) F 24. 25 falsae in eodem E 25 dixit quod T (*corr.* T²) 26 proibet F

posse proponi. ut si quis dicat omnis homo iustus est, hoc si aureo saeculo diceretur, verissime proponeretur. quod si quis rursus dicat nullus homo iustus est, hoc si ferreo saeculo enuntiet, erit vera propositio. quare contingit et adfirmationem universalem et negationem veras esse, quas manifestum est esse contrarias, sed non simul: illa enim in aureo saeculo, si ita contingit, illa in ferreo. sed haec tempora diversa sunt et non sunt simul. quare recte hoc quoque addidit ut diceret manifestum est quoniam numquam erunt neque verae simul. quod autem addidit neque in eodem ad aliam eiusdem rei determinationem valet. possunt enim rursus eodem tempore et simul universalis adfirmatio et universalis negatio verae esse, sed si non de eodem praedicentur. ut si quis dicat omne animal rationale est, hoc si de hominibus praedicetur, vera est adfirmatio. quod si quis dicat nullum animal rationale est, hoc si de equis enuntiet, vera erit uno eodemque tempore contra universalem adfirmationem universalis facta negatio, sed non in eodem. illa enim adfirmatio de hominibus facta est, haec vero de equis negatio. quam ob rem recte dictum est numquam esse simul contrarias veras posse neque in eodem id est nec uno eodemque tempore nec de uno subiecto. sed quoniam his oppositae erant universali quidem adfirmationi particularis negatio, universali vero negationi adfirmatio particularis et has diximus idcirco subcontrarias dici, quod diversa quodammodo contrariis patiantur, manifestum est quoniam sicut contrariae verae simul esse non possunt, dividunt tamen aliquotiens inter se veritatem

1 propositioni SFE (*corr.* E²), opponi S² 4 enuntietur T, enuntiaret b 13 ualent SFE (*corr.* S²E²) rursum E 14 adf. et universalis *om.* T 17 praecetur E (*corr.* E²) 22 hae F aequis FE 27 uniuersa F (*in fine versus*) vero *om.* S 30 uerae simul uerae SFT (*prius* uerae *del.* S³)

et falsitatem, ita quoque et subcontrariae dividunt quidem verum inter se falsumque aliquotiens, quando contrariae quoque diviserint, simul autem verae inveniri possunt, quando universales et contrariae simul falsae sunt, ut autem simul falsae sint, nulla rerum ratione contingit. ergo contrarias quidem simul veras esse atque in eodem numquam quisquam poterit invenire, subcontrarias autem quae universalibus et contrariis oppositae sunt sibi invicem conparatas veras inveniri possibile est: ut in eo ipso exemplo quod ipse proposuit non omne animal iustum est vera est, rursus est aliquod animal iustum haec quoque vera est. quare | contrariae simul verae esse non pos- p. 407
sunt, subcontrarias simul veras nihil prohibet inveniri.

Sequuntur vero hae: hanc quidem quae est nullus est homo iustus illa quae est omnis est homo non iustus, illam vero quae est est aliqui iustus homo opposita quoniam non omnis est homo non iustus. necesse est enim esse aliquem.

De consequentia propositionum simplicium atque infinitarum sufficienter quidem supra disseruit, sed nunc haec est huic intentio non quae particularis adfirmatio vel negatio quam universalem adfirmationem vel negationem sequatur, quod iam supra monstravit,

2 inter se uerum E 3 diuiderint *codices* (*corr.* E²) 4 uniuersalis SFE (*corr.* E²) 5 *prius* falsae S²: uerae *codices* (uerae non B) 6 rationē F 8 subcontra T (*corr.* T²) 13 uerā F 15 secuntur F, sequitur Σ𝔗 hae hanc] eam Σ𝔗 est *om.* Σ𝔗¹ 16 est *post* iustus Σ𝔗 (*corr.* 𝔗²) est *post* omnis *om.* T¹ hanc quidem quae est omnis est homo non iustus illa quae est nullus est homo iustus? *an* 15 hanc] haec *et* 16 illam? 17 illa F T *alt.* est *om.* Σ𝔗 aliqui Σ𝔗: aliquis *ceteri* 18. 19 est homo b: homo est SFTEΣ𝔗², est *post* iustus Σ𝔗 19 est *om.* F¹ esse *del.* 𝔗² aliquid SFTE (*corr.* S²T²E²) 20 consequenti FE (*corr.* E²) 21 diseruit F 22 haec] hec F, hoc T non dicere E² quo F

sed quae universalis negatio universalem sequatur adfirmationem vel quae particularis negatio particulari scilicet adfirmationi consentiat. proponitque has quattuor dicens negationem quidem simplicem universalem et adfirmationem infinitam universalem sese sequi et sibimet consentire nec minus his oppositas id est particularem adfirmationem simplicem et particularem infinitam negationem et in veritate et in falsitate se sequi et a se nullo modo discrepare. disponantur enim hae quattuor: prior adfirmatio infinita universalis quae dicit omnis est homo non iustus, sub hac ei consentiens simplex universalis negatio quae proponit nullus est homo iustus; rursus in altera parte contra adfirmationem infinitam particularis simplex adfirmatio quae dicit est aliqui homo iustus et sub hac particularis infinita negatio quae proponit non omnis est homo non iustus.

Omnis est homo non iustus	Est quidam homo iustus
Nullus est homo iustus	Non omnis est homo non iustus.

His ergo ita dispositis si adfirmatio universalis infinita vera sit ea quae dicit omnis est homo non iustus, vera est etiam ea quae proponit nullus est homo iustus quae est universalis simplex negatio. hoc autem melius in verioribus cognoscitur exemplis. dicatur enim omnis est homo non quadrupes vera, rursus nullus est homo quadrupes haec quoque vera est. quod si una harum falsa sit, falsa quoque erit et altera. nam si falsa est quoniam omnis est homo non iustus, sicut vere quoque falsa est, illa quoque negatio simplex mendacissime praedicavit quae dicit nullus est homo

1 sequitur *codices* (*corr.* S²E²) 10 prius T 11 sub] sed S (*corr.* S²) hanc SFE (*corr.* E²) 15 aliquis S² 16 hanc SE (*corr.* E²) 18 *prius* est *om.* S¹ quidam] aliquis b 19 *prius* est *om.* S¹ omnis est b: est omnis *codices* 24 inferioribus E 25—27 non — harum *om.* F 28. 29 sicut — est *del.* S² 30 praedicabit *ed. princ.*

iustus. quocirca adfirmatio universalis infinita et negatio universalis simplex sibimet consentiunt, ut una vera alteram veram esse necesse sit, alterius falsitate reliquam quoque falsitas consequatur. idem quoque evenit in parte altera. nam si vera est quoniam quidam homo iustus est, vera quoque est quoniam non omnis est homo non iustus, est enim aliqui. nam id quod dicitur non omnis tantundem est, tamquam si qui dicat quidam non est, quod in alio quoque exemplo manifestius adparebit. si quis dicat non omnis homo iustus est, hoc est dicere quidam homo iustus non est. ergo non omnis quidam non significat. si quis ergo ita proponat quidam homo non iustus non est, quem dicit non esse non iustum iustum esse confirmat. quare ille de quo dicitur quoniam non iustus non est erit iustus. unde fit ut ea quae dicit non omnis est homo non iustus consentiat ei quae dicit quidam homo non iustus non est. sed haec consentit ei quae dicit quidam homo iustus est: haec igitur quoque consentit et ei quae proponit non omnis est homo non iustus. sed quoniam hoc fortasse aliquatenus videtur obscurius, consequentiae ipsarum hoc modo sumendae sunt. sitque nobis hoc positum adfirmationem universalem infinitam et negationem universalem simplicem sibimet consentire, ut unius veritatem et falsitatem alterius veritas aut falsitas consequatur. si falsa est adfirmatio infinita universalis quae dicit omnis est homo non iustus, vera erit huic opposita parti-

3 altera F 4 reliqua F, falsitatem reliquae b 5. 6 quoniam — quoque est *om.* F 7 aliquis S² 8 tantum T (*corr.* T²) est *om.* G¹ 9 quis S²F, *del.* G² est *del.* E² 14 quae F *prius* esse] est F 16 non est *om.* S¹ non *om.* S¹FEG¹ 18 *alt.* non *om.* S¹FEG¹ hoc T non consentit E² consentiat S (*corr.* S²) 20 et *om.* b proponitur SF 24 *alt.* universalem *om.* S¹ 25 consentiret FE (*corr.* E²) ut *om.* T 26 falsitas aut ueritas T

cularis infinita negatio quae proponit non omnis est homo non iustus. sed cum falsa est adfirmatio universalis infinita, falsa quoque est universalis simplex negatio quae dicit nullus est homo iustus. sed hac falsa particularem adfirmationem quae huic contradictorie opposita est veram esse necesse est, quae est est quidam homo iustus. quocirca quando adfirmatio universalis infinita falsa est, vera est particularis in-
p. 408 finita negatio | et quando universalis negatio simplex falsa est, vera est simplex adfirmatio particularis. sed adfirmatio universalis infinita et negatio universalis simplex simul falsae sunt et sibimet in falsitate consentiunt: simul igitur erunt verae simplex particularis adfirmatio et infinita negatio particularis. rursus si vera est adfirmatio universalis infinita, falsa erit negatio particularis infinita: ei enim contradictorie opposita est. si rursus vera est universalis simplex negatio, falsa est particularis simplex adfirmatio. sed universalis adfirmatio infinita et universalis negatio simplex simul verae sunt: simul igitur erunt falsae particularis adfirmatio simplex et particularis infinita negatio. quare hae quoque, id est particularis adfirmatio simplex et particularis infinita negatio, sibimet in veritate et falsitate consentiunt et veritatem suam et mendacium invicem consequuntur. quare adfirmatio quidem et negatio utraque universalis, haec simplex, illa infinita, sequuntur sese sibique consentiunt. particulares autem, id est universalibus oppositae simplex adfirmativa et negativa infinita, ipsae quoque sibimet consentiunt. quare rectus est ordo, ut sicut adfirmationi universali infinitae consentit simplex universalis negatio, ita parti-

2 non *om.* S[1]F E[1] 5 particulare affirmatione F 14 particulares F 19 et *om.* S[1] 22 haec E 23 partic.] uniuersalis S F E G (*corr.* S[2] G[2]) 25 consecuntur F T 26 utraque *om.* T 27 secuntur F T particularis F E (*corr.* E[2]) 31 infiuita T 31 *sq.* periculari E (*corr.* E[2])

culari adfirmationi simplici particularis negatio infinita consentiat.

Manifestum est autem, quoniam etiam in singularibus, si est verum interrogatum negare, quoniam et adfirmare verum est, ut putasne Socrates sapiens est? non; quoniam Socrates igitur non sapiens est. in universalibus vero non est vera quae similiter dicitur, vera autem negatio, ut putasne omnis homo sapiens? non. omnis igitur homo non sapiens. hoc enim falsum est. sed non omnis igitur homo sapiens vera est; haec autem est opposita, illa vero contraria.

De consequentia propositionum disputans et sibi quemadmodum consentirent illum tractatum parumper egressus docere proposuit, quae veniant in responsionem de singularibus, si ad praedicationem ipsorum sit particula negationis adposita, quae rursus in his quae de universalibus sunt propositionibus ad praedicationem addita particula negativa concurrant. neque enim oportet similiter facere enuntiationes. non enim simile est quod ex utraque praedicatione contingit. hoc autem ita manifestum est: si quis de singulari aliquo interrogatus neget, ille qui interrogaverit potest facere ex infinito nomine praedicato ⟨adfirmationem, praedicato⟩ illam scilicet negationem iungens quam respondens ante negaverit, et hoc veraciter praedicabit. de universalibus autem adparebit non eandem

6 non E^{2}: non est *ceteri* 6—8 quoniam — non est *om.* S^{1} 6 quoniam *del.* E^{2}, *om.* TΣ𝔗 7 est vera est S^{2} 8 dicuntur Σ𝔗 (*corr.* 𝔗^{2}) 9 sapiens est T 10 igitur omnis Σ𝔗 (*item* 11) enim *om.* Σ𝔗 12 autem *om.* Σ𝔗^{1} opposita est Σ𝔗 15 consentiret T 16. 17 eveniant in responsione? 17 ipsarum b 20 concurrent S (*corr.* S^{2}) 25 infinitiuo T 25. 26 adfirmationem, praedicato *ego add.*: *om. codices,* conclusionem *add.* E^{2}B^{1} 26 iugens E (*corr.* E^{2}) 27 negaverat b 27. 28. praedicauit SFE (*corr.* S^{2})

veritatem posse contingere, si ex his adfirmatio conponatur. si quis enim interroget alium putasne Socrates sapiens est? si ille responderit non, vere ille concludit dicens: Socrates igitur non sapiens est. sit autem hoc in alio quoque clariori exemplo manifestum atque interrogemus aliquem hoc modo: Socratesne Romanus est? ille respondeat: non, nos vere concludere possumus: Socrates igitur non Romanus est, facientes ex negatione quam ille respondebat et ex nomine quod nos in propositione praedicavimus adfirmationem ex nomine infinito quae dicit: Socrates non sapiens est vel Socrates non Romanus est. has enim adfirmationes esse ex infinito nomine supra monstratum est. si igitur eodem modo aliquis in universalibus subiectis interroget dicens: omnisne homo sapiens est? nos utique respondebimus: non. tum ille eadem similitudine concludit. dicit enim: omnis igitur homo non sapiens est. quocirca nullus homo sapiens est. ea enim quae dicit omnis homo non sapiens est consentire monstrata est ei quae dicit nullus homo sapiens est. videbitur ergo quodammodo ex vera responsione falsa inlata esse conclusio. cui nos dicimus negationem quidem nos respondisse, non ut ea negatio ad praedicatum iungeretur, sed ad determinationem. neque enim nos voluisse ab omni homine sapientiam tollere, cum interrogante an omnis homo sapiens esset

1 his *om.* T affirmatione T² 5 est *om.* E¹ alio] uno B clariore? 6 atque] ad quae G²T², si E²B, age? *an delendum?* interrogemus F²: interrogarentur SFE, interrogarentem G, interrogetur S², interrogamus E²B, interroganti G², interrogante T ///aliquem E, per aliquem B (per *del.* B¹), aliquis S², aliquo G²T 7 atque ille E²B 9 ex neg.] et negationem SFE (*corr.* S²F²E²) 10 et *om.* S¹F¹E¹ ex *om.* T 11 ex] cum S² 14 uel in E (uel *del.* E²) 17 eandem similitudinem T 20 homo *om.* E¹ 21 quemadmodum S, quodadmodum FE (*corr.* S²E²) 23 rogationem S (*corr.* S²) 26 interrogante aliquo b

nos negaremus, sed ab omni potius id est determinatione voluisse nos abstrahere sapientiam, illud scilicet significantes, quod alicui esset et alicui non esset sapientia, ut quod diximus non | tantum valeret tamquam p. 409 si diceremus non omnis. ergo si illa negatio ad nomen, id est ad sapientem iungatur, universalis fit adfirmatio quae dicit omnis homo non sapiens est consentiens universali negationi quae proponit nullus homo sapiens est. sed haec contraria est interrogationi. fuit enim interrogatio omnisne homo sapiens est? haec habet universalem adfirmationem, cui contraria est universalis negatio, cui rursus negationi consentit adfirmatio universalis infinita. quocirca adfirmationi quoque universali simplici, quae in interrogatione posita est, id est omnisne homo sapiens est? contraria est ea quae dicit conclusio quoniam omnis homo non sapiens est. quod si dicat non omnis homo sapiens est, et verum est et ei est opposita. contra enim eam quae dicit interrogationem omnisne homo sapiens est? cum responsum fuerit non et iuncta negatio fuerit ad omnis, particularis negatio fit dicens non omnis homo sapiens est, quae est opposita universali adfirmationi ei quae in interrogatione proposita est [universali]. hoc est enim quod ait: *haec autem est opposita, illa vero contraria.* per verba autem sensus iste sic con-

1 non F 2 noluis (*sic*) E (*corr.* E^{2}) abstraere F (*corr.* F^{2}) 3 inesset T (*bis*) 4 ut quod E^{2}: //quod S, quod *ceteri* (et quod — valere?) ualet S^{2}F^{2} 6 sapientiam T sit FE (*corr.* F^{2}E^{2}) 9 *alt.* est *om.* S^{1} 10 sapiens] animal *codices* (*corr.* E^{2}) hoc T 11 habet est SF, habet /// E contra SE (*corr.* S^{2}) 14 in *om.* S^{1}FE^{1} 17 dicatur b 18 uera T 19 omnisne F^{2}E^{2}: *om. codices* (an omnis S^{2}) homone T sapiens] animal *codices* (*corr.* S^{2}E^{2}) 20. 21 omnes particulares SFE (*corr.* S^{2}F^{2}E^{2}) 21 sit F (*corr.* F^{2}) dicens T: dicentis *ceteri* 22 *prius* est *om.* F 23 in *om.* SFE^{1}T (fuit in S^{2}) posita E est *om.* SF^{1}E^{1} (propositae F) universali *uncis inclusi* (*om. ed. princeps*) 25 sic *om.* S^{1}

stat: manifestum est autem, inquit, quoniam in singularibus, ut est Socrates et quidquid individuum est, si est verum interrogatum negare, id est si quando quis aliquid interrogatus vere negaverit, ⟨ut⟩ cum aliquis interrogatur, an Romanus sit Socrates, ille neget, quoniam et adfirmare verum est, ut ille qui interrogat ex negatione et nomine praedicato faciat infinitam adfirmationem. et huius exemplum: putasne Socrates sapiens est? responsio non. conclusio quoniam Socrates igitur non sapiens est. sed hoc non similiter in universalibus se habet, quod per hoc monstrat quod ait: in universalibus vero non est vera quae similiter dicitur, id est non est vera adfirmatio infinita facta ex praedicato nomine et respondentis negatione, sed potius vera est negatio, non adfirmatio. huius exemplum: nam interrogatio est ut putasne omnis homo sapiens? responsio non. falsa conclusio omnis igitur homo non sapiens. hoc enim falsum est et simile ei quod supra de singulari subiecto praediximus, sed potius illa quae dicit non omnis igitur homo sapiens est, ut respondentis negatio ad omnis iungatur et fiat negatio particularis. est enim haec vera. haec autem est opposita. nam cum adfirmatio universalis interrogata esset ea quae dicit omnis homo sapiens est, ex negativa particula factum est non omnis homo sapiens est in conclusione et sunt oppositae.

1 quoniam etiam? 3 *pr.* si] sicut F (*corr.* F^2) 4 aliquit T interrogatur SFE (*corr.* F^2) interrogat. interrogatus T uero T ut *add.* b: *om. codices* 6 neget non S^2 7 interroget ST (*corr.* S^1T^1) 8 exemplum est T 10 quoniam *del.* E^2, *om.* T 11 in *om.* T 12 ait *om.* S^1 in *om.* S^1E^1 16 exemplum est T, ex. tale est b nam ut F 17 ut *om.* T sapiens est T 19 enim] igitur T et non F^2 22 vera est? ut E^2: aut FT, *eras. in* S, at GF^2E, ut uniuersali determinationi S^2 omnis *add.* E^1: *om. ceteri* 24 est etiam E^1 25 omnisne b 27 sapiens] animal SFE (*corr.* S^2E^2)

illa est enim adfirmatio universalis, haec autem particularis negatio. illa vero contraria. nam si non negatio ad praedicatum iungatur, fit universalis adfirmatio infinita, quae consentit universali negationi finitae. sed haec contra adfirmationem universalem finitam quae in interrogatione est posita contraria est. contraria igitur erit etiam illa quae universalis est adfirmatio infinita. quae autem causa est, cur in singularibus vel adfirmatio ex infinito nomine vel negatio finita sibimet consentiant, in universalibus autem universalis adfirmatio ex infinito nomine non consentiat particulari negationi finitae, quaerendum est. etenim si quis dicat Socrates non sapiens est et Socrates sapiens non est, idem est et hae duae sibimet consentiunt, si quis autem dicat omnis homo non sapiens est et rursus non omnis homo sapiens est, hae duae sibi non consentiunt. sed haec ratio est, quod in singularibus subiectis non sunt duplices oppositiones, sed una tantum, id est quae negationem facit, in universalibus autem universaliter praedicatis duplex oppositio est, una contraria, una vero contradictoria. si ergo sit huiusmodi adfirmatio quae dicat Socrates sapiens est, contra hanc una est oppositio quae proponit Socrates sapiens non est. si ergo dicat aliquis Socrates non sapiens est, haec nullum alium habebit intellectum quam ea quae dicit Socrates sapiens non est. unam enim tantum solam diximus in singularibus oppositionem. quare quaecumque aliae fuerint, eadem signi-

4. 5 infinitae SFE (*corr.* S²F²E²), simplici T 6 in *om.* S¹FE¹ opposita SFE (*corr.* S²E²), prop.? 10 consentiat SFE (*corr.* E²) 11 consentiant T (*corr.* T¹) 12 infinitae SFTE (*corr.* S²E²) 13 si *om.* T¹ Socr. non] non Socrates F 14 haec T 16 non *om.* S¹ est *om.* F 17 non *om.* F¹ quod si in F 20 universaliter] uniuersalis S (*corr.* S²) praedicans E (*corr.* E¹) 21 vero *om.* F¹ 22 dicit S (*corr.* S²) 27 tantum enim F (*corr.* F²) 28 fuerunt T

ficatione concurrent. in universalibus vero universaliter praedicatis non eodem modo est. nam si sit adfirmatio universalis quae dicit omnis homo sapiens est, contra hanc etiam illa est quae dicit nullus homo sapiens est, etiam illa quae dicit non omnis homo sapiens est. et illa est contraria, haec contradictoria. duplex ergo haec oppositio sibi non potest consentire. illa enim totum tollit quae est universalis negatio, illa partem p. 410 finita quae | est particularis negatio. sed universalis negatio universali adfirmationi ex infinito nomine consentit: diversa igitur erit haec quoque a particulari finita negatione. quoniam ergo duplex est oppositio in universalibus, simplex in singularibus, recte in eadem similitudine praedicationis non eadem veritas falsitasque contingit.

Illae vero secundum infinita oppositae nomina vel verba, ut in eo quod est non homo vel non iustus, quasi negationes sine nomine vel verbo esse videbuntur, sed non sunt; semper enim vel veram esse vel falsam necesse est negationem, qui vero dixit non homo, nihil magis de homine, sed etiam minus verus fuit vel falsus, si non aliquid addatur. significat autem est omnis non homo iustus nulli illarum idem nec huic opposita ea quae est non est omnis non homo iustus. illa vero quae est

3 uniuersalibus S (*corr.* S²) 4. 5 etiam — etiam] et — et? 6 simplex S (*corr.* S²) 8 tollit] illa S (*corr.* S²) 9 finita *ego*: finito *codices* (diffinitae E²) 11 diuerso T haec erit T (*corr.* T²) 12 ergo *add.* S²: *om. codices* (et quoniam E²) 14 praedicationes SFE 15 contingat F 16 illa S² uero Σ𝔗S²: uero quae sunt 𝔗² *et ceteri* infinite T oppositae] contra iacentes Σ𝔗S² 19 uidebuntur Σ𝔗: uidentur *ceteri* 22 nomine SFE (*corr.* F²E¹) 25 ea *del.* Σ, *om.* 𝔗¹ 26 omnis est 𝔗 (*transponit* 𝔗²) homo non T (*transp.* T²) iustus *om.* Σ¹

omnis non iustus non homo illi quae est nullus iustus non homo idem significat.

Novimus propositiones ex infinitis fieri posse nominibus: has ergo dissolvens Aristoteles sumit proxime dictionem nominis infiniti et de ea disputat ⟨an⟩ si contra finitum nomen conparetur haec quaedam enuntiativa oppositio videatur. si quis enim sumat id quod dicimus non homo et opponat contra id quod dicimus homo, videbitur fortasse aliquatenus facere oppositionem. quoniam enim omnis negativa particula adiecta verbo, quod continet propositionem, negationem facit, si modus aliquis propositionis non praedicetur, quod posterius demonstrandum est, [et] videtur cum adiecta fuerit negativa particula quandam facere negationem, ut si non particula iungatur ei quod est homo faciet non homo. hoc est enim quod ait: illae vero quae sunt secundum infinita oppositae nomina vel verba, ut in eo quod est non homo vel non iustus, quasi negationes sine nomine vel verbo esse videntur. si quis enim dicat non currit, haec fit sine nomine negatio; quod si quis dicat non homo, haec quoque est sine verbo negatio. quae dictiones secundum infinitum nomen et verbum opponuntur finito verbo vel nomini quod est currit et homo: videbuntur ergo hae negationes secundum infinitum nomen vel

1 non homo non iustus F est illi SFTE (est *del.* S²) 2 homo est SFTE (est *del.* S²) p. 336, 23 — p. 337, 2 sign. — significat *del.* E² *om.* b 4. 5 proxime] per se b 6 an *ego add.*: *om. codices* (ut S²) infinitum S (*corr.* S²) haec] an b 7 videatur *om.* F 8 ponat F 10 omnis] non? 12 etiamsi E²B propositionibus F 13 et *uncis inclusi*: et] ita etiam nomini E² 13. 14 ita etiam uidetur nomini B (etiam *om.* B¹) 17 quae sunt *delendum?* 17. 18 infinitae E (*corr.*E¹) 18 ut *om.* E¹ 20 uidebuntur? 24 opponi F² 25 nomini vel verbo b homo et currit b 26 vel] et TE

verbum quae praedicantur, sed non sunt. maxima enim probatio has negationes non esse convincit, quod omnis negatio vel vera vel falsa est, quod autem dicimus non homo vel non currit, licet simplicia quoque et finita homo scilicet atque currit nihil verum falsumve significent, tamen haec infinita multo minus aliquid verum aut falsum demonstrant. non quod simplicia verum aliquid falsumve significent, idcirco dicimus infinitas dictiones simplicibus minus verum falsumve monstrare, sed quod quamquam nihil verum vel falsum designet simplex nomen aut verbum, tamen definitum quiddam proponit, ut in eo quod est homo finitum quiddam est et una species. is vero qui dicit non homo, praesentem quidem speciem interimit, infinitas tamen alias dat intellegere ipse nihil ponens. quocirca quamquam finita verba vel nomina per se vera vel falsa esse non possint nisi cum aliis iuncta sint, tamen longe minus veritatis aut falsitatis capacia sunt nomina infinita vel verba, quae nec hoc ipsum quidem quod significant ponunt, sed illud quidem perimunt, nihil autem per se aliud in significatione constituunt: postremo propinquius ad veritatis vel falsitatis finita intellectus. minus igitur vera vel falsa est dictio nominis infiniti quam alicuius simplicis et finiti vocabuli.

Significat autem est omnis non homo iustus

1 quod S (*corr.* S²) praedicatur E (*corr.* E¹) 2 probatio T²: turbatio *codices*, ratio E² uincit T, conuicit E (*corr.* E¹) 4 libet F (*corr.* F²) 5 infinita E 7 non enim? 12 homo homo? 13 est *om.* F quid F 14 speciem] praesentem F interemit S F E (*corr.* S²) 15 ipsa SFE (ipsae S²) 16 per se] ipse F, ipsa F² 20 significabant G²T, significant finita S² (finitae S³) 20. 21 primunt S (*corr.* S²) 21 aliud nisi E² in *om.* FG 22 propinquior S²F² 22. 23 prop. uel falsitatis aduersitatis T falsitatis capacitatem S² 23 finitus S², finita sunt E²B finita ad falsitatis uel ueritatis G² intellectus est G²T, intellectus est quam infinitus S² 24 nominas infinita T (*corr.* T¹)

nulli illarum idem nec huic opposita ea quae est non est omnis non homo iustus. illa vero quae est omnis non iustus non homo illi quae est nullus iustus non homo idem significat.

Postquam de propositionibus infinitum habentibus praedicatum sufficienti disputatione locutus est earumque oppositiones ostendit consequentiasque demonstravit, in medio de infinitis nominibus quod non essent negationes breviter pernotavit, nunc redit ad eas propositiones quae subiectum habent infinitum, praedicatum vero vel finitum vel infinitum. et primum quidem an eaedem sint idemque significent habeantque ordine aliquam consequentiam hae propositiones quae ex infinito subiecto | p.411 sunt cum his quae ex infinito praedicato sunt vel ex utrisque finitis docet. ait enim has duas propositiones quae sunt est omnis non homo iustus, non est omnis non homo iustus nulli illarum idem significare quae aut ex utrisque finitis esset aut ex praedicato infinito. et disponantur quidem illae quae aut ex utrisque finitis sunt aut ex praedicato infinito. et primum quidem ponatur simplex adfirmatio universalis, sub hac negatio universalis ex praedicato infinito superiori simplici adfirmationi consentiens. contra vero ponatur universalis simplex negatio et sub hac universalis ex infinito praedicato adfirmatio, quas constat sibimet consentire praesidente adfirmatione universali quae est ex infinito scilicet praedicato.

1 nulla E (*corr.* E²) 2 uera E (*corr.* E²) 4 significant F (*corr.* F¹) 8 atque in b 11 infin. uel fin. T (*transp.* T¹) quidem *om.* F 12 eadem F habentq; E (*corr.* E²) ordinem F 13 aliquamq; F² consentiam E (*corr.* E¹), sequentiam T 13. 14 finito F 14 cum in F (in *del.* F¹) 16 duae FE (*corr.* F²E²) 17 iustus et eam quae est T non est — iustus *om.* SFE¹ 19 esset] sunt b, essent? 20 *pr.* aut ex *om.* T¹ 24 consentiunt S (*corr.* S²) 26 praecedente b 27 est *om.* S¹

Est omnis homo iustus	Nullus est homo iustus
Nullus est homo non iustus	Est omnis homo non iustus

Cum ergo ita sint adfirmationes positae et negationes quae simplex quidem subiectum habeant, infinitum vero vel simplex praedicatum, nunc Aristoteles dicit quoniam hae propositiones quae subiectum habent infinitum nulli illarum superiorum quas disposuimus idem significant. haec enim quae dicit est omnis non homo iustus non consentit ei quae dicit est omnis homo iustus nec rursus ei quae dicit est omnis homo non iustus nec his rursus quae sunt nullus est homo iustus vel nullus est homo non iustus. hae enim omnes hominem subiectum habent, illa vero non hominem. quocirca nec huius negatio, id est universalis adfirmationis ex infinito subiecto particularis scilicet negatio, cum ulla earum quae finitum subiectum habent poterit consentire. ea enim quae dicit non est omnis non homo iustus neque cum ea quae proponit est omnis homo iustus neque cum ea quae dicit est omnis homo non iustus neque cum his quae enuntiant nullus est homo iustus vel nullus est homo non iustus. sed non hoc dicit, quoniam ex infinito subiecto propositiones diversae sunt his quae sunt vel ex finito praedicato vel ex infinito, subiecto tamen finito. possunt enim diversae quidem esse praedicationes, idem tamen aliquotiens significare, ut ea quae dicit omnis est homo iniustus cum sit diversa ab ea quae dicit nullus est homo iustus, idem tamen aliquando significant, si adfirmatio privatoria praecesserit. dictum est enim quod adfirmationibus praecedentibus negationes sine dubio

8 significare S[2] est] est enim F 12 haec F 13 omnes b: *om.* T, omnem *ceteri* 18. 19 est — dicit *om.* SFE[1] 19 dicit] proponit T 22 dixit F 23 infinito SFT (*corr.* T[2]) 24 finito S[2]F[2] 25 praedic.] propositiones? *an delendum?* 26. 27 iniustus homo T 29 quodquod SFE, quotquot S[2]GT (*corr.* F[2]T[2])

sequerentur. ergo non hoc dicit, quoniam diversae sunt ex infinito nomine subiecto, praedicato vel finito vel infinito ⟨his quae sunt ex praedicato vel finito vel infinito⟩, subiecto tamen finito, sed quod omnino sibi non consentiant nec idem significent id est tota sint propositionis virtute dissimiles. atque haec quidem dixit de his quae finitum subiectum haberent, infinitum vero praedicatum. venit autem nunc ad ipsarum consequentias quae ex infinito nomine subiecto constant et sicut supra consequentiam earum quae ex utrisque finitis erant vel ex infinito praedicato docuit, ita quoque nunc e converso quae ex utrisque infinitis nominibus constant vel infinito nomine subiecto qualem ad se habeant consequentiam monstrat dicens: *illa vero quae est omnis non iustus non homo illi quae est nullus iustus non homo idem significat.* has duas tantum propositiones monstrat, adfirmativam scilicet universalem ex utrisque infinitis quae dicit *omnis non iustus non homo* ei consentire quae est universalis negatio ex solo infinito subiecto quae dicit *nullus iustus non homo.* in his autem subauditur particula est, ut sit tota propositio omnis non iustus non homo est et rursus nullus iustus non homo | p.412 est. nam sicut in his, quae finitum habebant subiectum, infinitum vero vel finitum praedicatum, adfirmationem ex finito subiecto et infinito

2 sunt propositiones $S^2 F^2$ B subiecto propositionibus quae sunt ex S^2, subiecto his quae sunt ex B 3 vel infinito *om.* $S^1 F E^1 G^1$ (uel infinito uel finito F^2) his — infinito *ego add.*: *om. codices* 5 uel nec E ///id F sunt S (*corr.* S^2) 6 ueritate T hoc T 8 uero uel finitum B (vel fin. *del.* B^2) 9 finito E subiecto et ex utroque infinito B 10 consequentia SF, consequentias S^2 19 omnis — 21 dicit *om.* F (omnis non iustus non homo et uniuersalem negatiuam ex infinito subiecto ut *in marg.* F^2) 20 est *om.* S^1 23 non homo non iustus F 24. 25 habent F 26 et T: uel *ceteri*

praedicato eam scilicet quae dicit est omnis homo non iustus sequebatur simplex universalis negatio quae ex utrisque finitis constat id est nullus homo iustus est, ita quoque in his permutatis tantum subiectis idem evenit. nam sicut illic negatio ex utrisque finitis universalis sequebatur adfirmationem ex finito subiecto et infinito praedicato universalem, ita hic quoque adfirmationem ex utrisque infinitis universalem sequitur negatio ex infinito subiecto ipsa quoque universalis. et has quidem duas propositiones adscripsit solam in his consequentiam, ceteras autem, quod putabat intellectu esse faciles, persequi neglexit. nos autem eas ne quid relictum videatur adponimus. est enim sequentia hoc modo:

Omnis non homo non iustus est	Quidam non homo iustus est
Nullus non homo iustus est	Non omnis non homo non iustus est
Omnis non homo iustus est	Quidam non homo non iustus est
Nullus non homo non iustus est	Non omnis non homo iustus est.

5 euenit S^2: uenit *ceteri* 6 uniuersalem affirmationem B^2 6 ex — 7. 8 adfirmationem G^2TB: *om.* G^1 *et ceteri* (*lacunam sic explent*: ex subiecto finito praedicato uero infinito ita quoque adfirmationem S^2, ex praedicato infinito ita hic quoque E^2) 6 infinito T (*corr.* T^1) 7 et ex B uniuersalem *om.* B hic *om.* B^1 8 univ.] affirmationem uniuersalem E^2 ita sequitur F^2 9 uniuersalem S (*corr.* S^2) 10 solamq; G^2T 11 consequentiam ostendens B 11. 12 intellectus F^2 12 facilis SFT (*corr.* S^2T^2) nelexit F (*corr.* F^2) 13 nequit F 13. 14 consequentia TE^2 14 *propositiones supra p.* 340 *dispositas hic repetit* E^2. *in parte universalium*: 15 *alt.* non *om.* S^1 21 *alt.* non *om.* S^1FE *in parte particularium: duas posteriores praemittit* T 15 homo non S, non homo non S^2FE (*alt.* non *del.* E^2) 17 *tert.* non *om.* SFE 19 *alt.* non *del.* S^2E^2 21 non iustus S^2E

Has igitur si quis diligenter inspexerit duas conparationes duabus convenientissimam consequentiam consensumque monstrabunt.

LIBER QUINTUS.

Maximam operis emensi partem ea quae sequuntur licet magnis quaestionibus inpedita, tamen audacius atque animosius exsequimur nec defatigari in singulis partibus oportet totius dialecticae prodere adgressos atque expedire doctrinam. itaque rectam commentationis seriem conteximus.

Transposita vero nomina vel verba idem significant, ut est albus homo, est homo albus. nam si hoc non est, eiusdem multae erunt negationes. sed ostensum est, quoniam una unius est. eius enim quae est est albus homo negatio est non est albus homo; eius vero quae est est homo albus, si non eadem est ei quae est est albus homo, erit negatio vel ea quae est non est non homo albus vel ea quae est non est homo albus. sed altera quidem est negatio eius quae est est non homo albus, altera

2 duabus *om.* B conuenientissimas S² 2. 3 consequentia consensuq; S² 3 //SENSVUMQ. F monstrabunt b: monstra SFEGJ, monstrabit NJ²G²TE²B, habere monstrabit B², monstratas esse dinoscit S²

EXPLICIT LIBER IIII INCIPIT QUINTUS FELICIT̄ S EXPLICIT LIBER · IIII · INCIPIT · V · GTJ AN̄ · MALL̄ · SEV̄ · BOET̄ · VC̄ · ET ILL̄ · EX CS̄ · ORD̄ · PAT̄ · SCDAE · EDIT̄ · EXPOSIT̄ · IN ARIST̄ · PERIHERMENIAS · EXPL̄ · LIB̄ · QVARTVS · INCIP̄ · LIB̄ · QVINTVS ∴ E *subscr. om.* NFB

5 secuntur FTE 7 exsequemur b 8 opportet S aggressos b: adgressus F, adgressum (*vel* aggressum) *ceteri et* F²

12 homo albus (alius F) est (albus est *om.* 𝔗¹) albus homo *codices* (*corr.* b) 13. 14 negationes erunt Σ𝔗 14 ostentum Σ𝔗 (*corr.* Σ²𝔗²) 15 est unius 𝔗 *tert.* est *om.* 𝔗¹ 17 ei] quae etiam ei F (quae etiam *del.* F²) Σ𝔗 (est etiam 𝔗, est *del.* 𝔗²) 20 albus homo 𝔗 (*corr.* 𝔗²) 21 alia *codices* (*corr.* b)

vero eius quae est est albus homo. quare erunt duae unius. quoniam igitur transposito nomine vel verbo eadem fit adfirmatio vel negatio manifestum est.

Docet nunc quoniam si verba vel nomina transferantur et aliud prius, aliud vero posterius praedicetur, unam sine dubio significantiam retinere. sive enim quis dicat est homo albus sive est albus homo sive homo albus est sive albus homo est sive quomodolibet aliter ordinem praedicationis permutet, eadem sine dubio significatio permanebit. et hoc quidem fortasse oratoribus vel poetis non eodem modo per-
p. 413 spiciendum | est quo dialecticis. etenim qui ad conpositionem orationis spectant, maximum differt quo verba et nomina praedicationis suae ordine proferantur. multum enim interest in eo quod ait Cicero: ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna servavit, ita dixisse ut dictum est an ita: ad hanc te amentiam peperit natura, exercuit voluntas, servavit fortuna. sic enim minor est sententiae magnitudo minusque in ea lucet id quod si conponatur eminet et sese vel nolentibus hominum auribus animisque patefacit. rursus cum dicit Vergilius: pacique inponere morem, potuisset servare metrum, si ita dixisset: moremque inponere paci, sed esset debilior sonus nec eo ictu versus tam praeclare nunc conpositus diceretur. ergo non idem valet oratoribus vel poetis verborum nominumque ordo mu-

---

16. 17 Cic. in Cat. I c. 10 § 25
23. 24 Verg. Aen. VI 852

1 homo albus $\Sigma\mathfrak{T}$ (*transp.* $\mathfrak{T}^2$) 2 quod iam SE (*corr.* S^2E^2) 5 si *om.* F^1 nomina et verba b 10 praedicationisque SF, praedicationesque S^2 11 permanebit in eternum F (in eternum *del.* F^2) 13 his etenim? qui] quantum E^2 14 spectat E^2 21 si sic b 22 vel *del.* F^2 23 patefecit F (*corr.* F^2) 23. 24 uirgilius *codices*

tatus. qui enim ad conpositionem spectant, multum in ordine sermonum ornamenti reperient. dialecticis vero, quibus nulla ad orationis leporem cura dicendi congruit quibusque sola veritas perscrutatur, nihil differt quolibet ordine verba et nomina si permutentur, cum tamen eandem vim quam prius in significatione retineant. sed nec apud ipsos modis omnibus permutato ordine dictionis eadem semper vis significatioque servatur. haec enim particula quae negativa est, id est non, multum valet multamque differentiam perficit variis adiecta locis. si quis enim dicat homo albus non est, faciet indefinitam simplicem negationem. si quis vero dicat homo non albus est, faciet indefinitam ex infinito praedicato adfirmationem. si quis autem praedicet non homo albus est, idem quoque constituit ex infinito subiecto indefinitam adfirmationem. rursus si quis dicat hoc modo: omnis homo non iustus est, haec consentit ei quae dicit nullus homo iustus est. quod si idem non ad universalitatis determinationem ponatur, ut dicatur non omnis homo iustus est, non iam universalis adfirmatio infinitae praedicationis consentiens universali simplici negationi fit, sed potius particularis negatio simplex. videsne igitur quam multas faciat differentias negativa particula diversae nominum praedicationi coniuncta? sed quamquam haec ita sint, potest tamen eadem alio modo diversis in locis posita eandem vim significationemque servare.

1 qui b: quae *codices* (quod B) expectant S F E G N J (*corr.* S²F²G²) 2 peperirent E (*corr.* E²) 3 quos S²F² nulla est NEB ornationis B 3. 4 cura dicendi congruit G² T (dicenti T, *corr.* T¹): curadi conriguit JSF, cura diriguit G, cura loquendi NEB, cura contraxit S²F² 5 quali T si *del.* G² *om.* NTEB, sic S²F² permutantur N 7. 8 retineant — significatioque *om.* F¹ 8 eadem b: ea *codices* 10 perfecit SFTE (*corr.* S²T¹E²) 13 faciet — 15 est *om.* F¹ 18 hoc T 19 uniuersalis E 21 ex infinito praedicato S²F² 24 diuerse? 25. 26 ita sint haec E

si enim posita non particula cum universalitate sua cum eadem ipsa saepius permutetur, idem sine dubio in significatione consistit. si quis enim dicat non omnis homo albus est, particularis est negatio simplex. si quis vero sic dicat homo non omnis albus est, eadem significatio est, vel si hoc modo homo albus non omnis est, nec haec a superiori significatione discedit, vel si quis amplius quoque permutet dicens homo albus est non omnis, a priori significatione nil discrepat. eodem modo vel si quomodolibet aliter permutetur, cum propria tamen universalitatis determinatione, diverso permutata modo idem semper necesse est in significatione servetur. eodem modo si eadem non particula cum alio nomine vel verbo iuncta saepius transferatur, ut cum dicimus homo iustus non est, rursus homo non est iustus, rursus non est homo iustus, eadem significatio retinetur. quocirca si sola negativa parcula permutata sit et non eodem semper ordine praedicetur, multas differentias faciet propositionum. sin vero iuncta cum alio nomine saepius (ut dictum est) transferatur, eadem in translationibus omnibus significatio permanebit. his igitur ita dispositis videndum est quae sit Aristotelis demonstratio verba et nomina transposita eandem semper vim significationemque subicere. ait enim: transposita vero verba vel nomina idem significant, ut est albus homo, est homo albus. haec enim transpositis nominibus atque verbis eandem retinet significationem. in illa enim prius albus est, posterior homo, in hac autem prior homo, posterior albus. quod si hoc falsum est et non sunt eaedem,

1 posita est S[2] 10 eo T 14. 15 particula — cum *om.* S[1] 19 facies SFE 23 cum uerba T 24. 25. eandem — transposita *om.* F[1] 24 subiecerit S (*corr.* S[2]), habere subiecerit T, subiceret E (*corr.* E[2]), servare? 25 nom. vel verba? 26 homo albus est albus homo *codices* (*corr.* b) 28 in] ad SFE (*corr.* S[2]) illam FE prior? 29 posterius b

sed a se diversae sunt, inpossibile aliquid inconveniensque contingit. erunt enim duae negationes unius adfirmationis, quod est inpossibile. ostensum enim est quoniam una negatio unius adfirmationis est. nunc igitur videamus si hae adfirmationes quae dicunt est albus homo et est homo albus non sunt eaedem, sed diversae, quemadmodum unius adfirmationis duae sint negationes. et primo quidem disponantur hoc modo:

Est albus homo
Est homo albus

Huius ergo propositionis quae dicit est albus homo erit negatio ea scilicet quae proponit non est albus homo. alia namque | quae esse possit rationabiliter p. 414 non potest inveniri. disponantur igitur rursus eaedem et superior cum propria negatione:

Est albus homo	Non est albus homo
Est homo albus	

Cum igitur eius quae dicit est albus homo negatio sit ea quae proponit non est albus homo, si ea quae dicit est homo albus diversa erit ab ea propositione quae enuntiat est albus homo, alia eius erit negatio. sit ergo aut ea quae dicit non est non homo albus aut ea quae dicit non est homo albus. rursus igitur disponantur duae quidem adfirmationes primae alternatim positae et e contrario confessa prioris negatio. contra secundam vero utraeque hae negationes quas dicimus adscribantur.

Est albus homo	Non est albus homo
Est homo albus	Non est non homo albus Non est homo albus

1 a] ad F (*corr.* F²) 4 adfirm.] negationis F (*corr.* F²) 5 si *om.* T 6 albus homo S (*transp.* S²) 11 igitur E 18 igitur *om.* T¹ 20 albus *om.* F¹ 26 secundum S utraq; S (*corr.* S²) 27 ascribantur ST 29 non est non h. a. *om.* S¹, *hanc negationem postremam ponunt* FE

His ergo ita descriptis eius propositionis quae dicit est homo albus non potest illa esse negatio quae dicit non est non homo albus. illius est enim negatio quae habet subiectum infinitum quae dicit est non homo albus. similiter autem et si quamlibet aliam quis posuerit negationem, eius sine dubio alia adfirmatio reperietur. unde fit ut relinquatur ea eius esse negatio quae proponit non est homo albus. est ergo negatio eius quae dicit est homo albus ea quae dicit non est homo albus. sed eius adfirmationis quae proponit est albus homo negatio est et ista quae dicit non est homo albus. quod probat ea res quod inter se verum falsumque dividunt. nam si verum est esse album hominem, falsum est non esse hominem album. quod si in aliquibus verum invenitur, hoc secundum definitionem propositionis agnoscitur, non secundum negationis formam, ut magis secundum quantitatem non sint sibi oppositae potius quam secundum qualitatem. quod illa res monstrat si quis sic dicat: est albus omnis homo. si contra hanc ponatur non est omnis homo albus, perspicuum est quoniam inter se et veritatem dividunt et falsitatem. unam enim veram esse necesse est, unam falsam. quare etiam si determinationes auferantur, eadem oppositio redit, licet sit indefinita. nam sicut in ea quae dicit omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est sublatis omnis et non omnis homo iustus est et homo iustus non est adfirmatio et negatio sunt oppositae, ita quoque et in

1 discr. ST (descr. S²T²) 2 albus homo F 3 negatio E²: negationis SFE, affirmationis S²F²T 6 proposuerit F 7 repperietur S: repperitur S² *et ceteri* 9 est — dicit *om.* T¹ 10 albus *om.* F¹ 11 ista] infinita F (*corr.* F²) 16 propositi eius T 18 non *om.* T 20 *post* homo *negationem addunt*: non est omnis homo albus SFTEG (*del.* S²E², non est albus omnis homo G²T²) si E²: *om. ceteri* 20. 21 si — albus *om.* E¹ 25 infinita SFE (*corr.* E²)

his sublato omnis et non omnis ea quae dicit est albus homo ei quae dicit non est homo albus opposita est. additis enim determinationibus una semper vera est, altera falsa. sed diximus quoniam eius adfirmationis quae dicit est albus homo negatio esset non est albus homo. duae igitur negationes non est albus homo et non est homo albus unius adfirmationis sunt quae enuntiat est albus homo. quod evenit si negationes hae quae dicunt non est homo albus et non est albus homo a se diversae sunt. quod ex eo contingit quod prius propositum est eam quae dicit est albus homo diversam esse ab ea quae dicit est homo albus. quod si hoc inpossibile est ut una adfirmatio duas habeat negationes et perspicuum est contra eam adfirmationem quae dicit est albus homo utrasque has negationes quae dicunt non est albus homo et non est homo albus opponi, hae a se diversae non sunt sibique consentiunt et tantum permutatione nominis distant, ceteris autem omnibus eaedem sunt. quod si hae negationes eaedem sunt, eaedem quoque sunt adfirmationes. recte igitur dictum est quoniam transposita verba et nomina eandem vim significationemque servarent. sensus ergo totus sese ita habet. hoc modo autem ordo verborum: transposita vero, inquit, nomina vel verba idem significant. et | horum exemplum: ut est p. 415
albus homo, est homo albus. in his enim nomina transposita sunt. nam si hoc non est, id est si non idem significant verba nominaque transposita, quiddam inpossibile et inconveniens. ait enim eius-

3 uera semper F 5 homo albus F (*transp.* F[2]) (*prius*) 7 albus homo E (*transp.* E[2]) 8 homo albus *codices* (*corr.* S[2]) 11 propositam F, positum b 12 ab ea esse E 17 hae *om.* F[1] 18 hominis T 21 nom. et verba b 23 ita *om.* F[1] 26 homo albus est albus homo *codices* (*ego corr.*) 29 inpossibile contingit G[2]T fiet et? inconueniens contingat S[2]F[2], inconv. est E[2], inconv. fit?

dem multae erunt negationes, id est eiusdem adfirmationis multae erunt negationes. sed hoc inpossibile est. ostensum est enim quoniam una negatio unius adfirmationis est. duas ergo negationes uni opponi adfirmationi, si verba et nomina transposita non idem significant, sic demonstrat: eius enim quae est est albus homo scilicet adfirmationis negatio est non est albus homo (contra illam enim adfirmationem haec negatio iuste ponitur), eius vero quae est est homo albus, id est alterius adfirmationis, si non eadem est ei quae est est albus homo, id est si diversa est a priore propositione quae dicit est albus homo et non est ei eadem, ac si diceret: si ei non consentit, erit negatio vel ea quae est non est non homo albus vel ea quae est non est homo albus vel quaecumque alia, quam si quis ponat, non esse negationem una ratione refellitur, qua haec quam posuit. refellitur autem haec hoc modo: ait enim: sed altera quidem est negatio eius quae est est non homo albus, altera vero eius quae est est albus homo. inter duas enim negationes quas posuit, illam scilicet quae dicit non est non homo albus et eam quae proponit non est homo albus, illa quae dicit non est non homo albus negatio est adfirmationis infinitum habentis subiectum quae dicit est non homo albus, alia vero, scilicet quae proponit non est homo albus, eius est

8 enim illam F 8. 9 adfirmationem enim E 9 oppon. b 10 homo *om.* S[1] albus homo F (*transp.* F[2]) 11 *alt.* est *om.* SF 12 priori E 15 non est — quae est G[2]T: *om. ceteri* 16 homo albus *ego*: albus homo *codices* homo uel non est non homo albus S[2] 17 non *del.* S[2]F[2]E[2] 18 qua] quia F, quare T (re *del.* T[2]), quam E, *del.* S[2]F[2] haec] hac G[2]T, hic E[2], *del.* S[2]F[2] quam] quoque E[2], quam ipse S[2]F[2] refelletur T (*corr.* T[1]) haec *del.* S[2]F[2]E[2] 20 non *om.* SFE[1] 21 est albus homo] est non homo albus S[2]F[2] 22 scilicet *om.* F 24 albus homo *codices* (*corr.* S[2]F[2]), *item* 27 27 et quae F (et *del.* F[2])

negatio quae est est albus homo. cum ea enim verum dividit atque falsum. quare erunt duae negationes unius adfirmationis. sed hoc inpossibile est. quoniam igitur transposito nomine vel verbo eadem fit adfirmatio vel negatio manifestum est: superiorem argumentationem hac huius sententiae conclusione confirmans. fecit autem hunc syllogismum in secundo modo hypothetico quem indemonstrabilem vocat hoc modo: si primum est, secundum est; sed secundum non est, primum igitur non est, id est si transpositis verbis et nominibus non sunt eaedem propositiones, unius adfirmationis duae sunt negationes; sed hoc inpossibile est: non igitur diversae sunt propositiones transpositis verbis atque nominibus.

11. At vero unum de pluribus vel plura de uno adfirmare vel negare, si non est unum ex pluribus, non est adfirmatio una neque negatio. dico autem unum non si unum nomen sit positum, non sit autem unum ex illis, ut homo est fortasse et animal et bipes et mansuetum, sed ex his unum fit; ex albo autem et homine et ambulare non unum. quare nec si unum aliquid de his adfirmet aliquis erit una adfirmatio, sed vox quidem una, adfirmationes vero multae, nec si de uno ista, sed similiter plures.

Multos talis loci huius caligo confudit, ut digne exsequi et quod ab Aristotele dicebatur expedire non

1 *pr.* est *om.* S^1, dicit B enim ea F 3 haec S (*corr.* S^2) 4 igitur inquit? 5 est inquit T 7 confirmatam E^2, confirmat b 8 ypothetico *codices* (ypoetico F, *corr.* F^2) 8. 9 vocant? 16 uno] una 𝔗 unum//// Σ 17 una *om.* S^1 neque *om.* Σ𝔗, uel $Σ^2$𝔗 19 *alt.* sit] fit S^2F^2Σ𝔗 20 aequae fortasse S F T E (aeque S^2 E^2) 22 quare] quare non unum quare Σ𝔗 (*corr.* $𝔗^2$) 25 ///sed F 27 multus SF, multis E (*corr.* $S^2F^2E^2$) illius F (*corr.* F^2) 28 experiri T^2

possent. nos autem supra iam diximus magnae fuisse curae apud Peripateticae sectae principes diiudicare, quae esset una adfirmatio vel negatio, quae plures. neque enim vocis sonitu cognoscuntur aut numero terminorum. est enim ut una quidem res de una re praedicetur et non sit una enuntiatio. potest item fieri ut vel plures de una re praedicentur vel una de pluribus, una tamen ex his omnibus enuntiatio fiat. quae res magnae apud eos cautelae fuit, ut ubi incidisset perspecta regula non lateret. nam si quis dicat canis animal est, non est una enuntiatio. canis enim multa significat. si quis vero dicat homo animal rationale mortale est vel animal rationale mortale homo, singulae enuntiationes sunt, idcirco quoniam unum ex omnibus quiddam fieri potest. nam de animali, mortali et rationali simul iunctis unus homo perficitur. item alia sunt quae plurima praedicantur, de quibus
p. 416 unum aliquid | effici constituique non possit. neque si illa de altero praedicentur neque si de illis aliud, una adfirmatio vel una negatio est, sed tot dicendae sunt esse adfirmationes quot sunt hae res quae vel de una praedicantur vel de quibus una dicitur, ut cum dicimus: Socrates calvus philosophus ambulat. ex calvitia et philosophia et ambulatione nihil unum coniungitur, ut haec quasi alicuius speciem forment. quocirca sive haec de uno praedicentur sive unus de istis, non poterit esse una enuntiatio. et communiter quidem totius propositi sensus huiusmodi est. nunc autem ad ipsa Aristotelis verba veniamus. dicit enim: at

2 aput F (*corr.* F^{2}) peri parthеticae F diudicare F 5 ut *om.* F^{1} 6 item] enim S 9 ut *om.* $SF^{1}TE^{1}G$ incidisse STEG (*corr.* $S^{2}E^{2}$) 10 perfecta F (*corr.* F^{2}) perspecte T 11 enim] autem F 13 *alt.* mortale *add.* E^{2}: *om. ceteri* 14 ex his F 17 plura b 21 quod F 23 ex] et T 23. 24 caluitio TE^{2} 25 format S, formet $S^{1}FE$ (*corr.* S^{2}) 26 unus] unum E^{2}

vero unum de pluribus vel plura de uno adfirmare vel negare, si non est unum ex pluribus, non est adfirmatio una neque negatio. si, inquit, plura de uno praedices, ut cum dicis: philosophus simus calvus Socrates est vel rursus cum unum de pluribus praedicas, cum dicis: Socrates philosophus simus calvus est, si ex his pluribus quae vel praedicas vel subicis unum aliquid non fit, quemadmodum fieri unum potest de his quae praedicamus substantia animata sensibilis id quod est animal, non fit una negatio nec una adfirmatio, quandoquidem plura vel praedicantur vel subiciuntur, ex quibus congregatis una species non exsistat. quod si unum de uno aliquis praedicaverit, quorum unum nomen plura significet, ex quibus pluribus unum aliquid non fiat, rursus non est una adfirmatio nec una negatio. si quis enim dicat canis animal est, nomen canis significat et latrabilem et caelestem et marinum, ex quibus iunctis nihil unum efficitur. quare quoniam ex his pluribus unum aliquid effici non potest, ex illo quoque nomine non fit una adfirmatio et una negatio, quod praedicatur aut subicitur, cum multa significet ex quibus unum fieri non possit. quod per hoc ostendit quod ait: dico autem unum non si unum nomen sit positum, non sit autem unum ex illis. potest enim fieri ut unum nomen de uno praedicetur, sed si unum ipsorum plura significet, ex quibus unum non sit, non est una adfirmatio nec una negatio. neque enim vox una perficit enuntiationem, sed eius quod significatur simplicitas, vel si plura sint, in unum collectorum

4 cum *om.* T[1] dicit T, dicimus E (*corr.* T[2]E[2]) 5 simul SFE (*corr.* E[2], *item* 7) cum *om.* F[1] 6 ut cum S[2] 10. 11 aff. nec una neg. b 17 significet S (*corr.* S[1]) 20 *prius* non *om.* F 23 posset SFE *pr.* quod *om.* S[1]FE 24 *prius* unum *om.* T[1] 29 unam S[2], una unam? 30 collecta b

aliquid unum faciendi potentia. huius autem rei subiecit exemplum quo plurimos fefellit dicens: ut homo est fortasse et animal et bipes et mansuetum, sed ex his unum fit, ex albo autem et homine et ambulare non unum. putaverunt enim alii ita hunc dixisse, ut ostenderet exempli gratia se hanc quasi definitionem dedisse, ne forte aliquis arbitraretur hanc quasi veram hominis definitionem posuisse, quae est animal bipes mansuetum. idcirco enim, inquiunt, dixit fortasse et animal et bipes et mansuetum est, ne quis omnino putaret huiusmodi esse hominis definitionem Aristotelem arbitrari. alii vero hoc non ita dictum acceperunt, sed potius in hanc sententiam scripturamque Aristotelis dictum interpretati sunt: ut homo est aeque et animal et bipes et mansuetum, sed ex his unum fit, ut ita intellegeretur: homo quidem aequaliter se habet ad id quod homo est et ad id quod animal bipes mansuetum est. quocirca si idem et aequum est dicere hominem, quod animal bipes mansuetum, necesse est quotiens de uno haec plura praedicantur, id est animal bipes mansuetum de homine, quoniam aequale est homini, quod unum est, unum quiddam praedices, quamvis tres voces praedicare videaris. sed omnes hi nihil omnino intellegunt, sed est melior expositio quam Porphyrius dedit. volens, inquit, Aristoteles monstrare, quae una esset adfirmatio, quae non una, dixit primo, quoniam plura de uno praedicare vel plura uni subicere non est ad unam enuntiationem, nisi ex illis pluribus unum aliquid fieret. videns item quod adhuc possint plures esse adfirmationes etiam his praedicatis, quae cum

2 quos T (*corr.* T²) quod b 3 *tert.* et *om.* F 6 hoc? sed SF (*corr.* S²F²) 8 hominis ueram F 11 est *om.* b 14 dictum Arist. scripturamque b 15 aequae FE 17 id *om.* E 19 equm F qui T 21. 22 mansuetum est F 24 uideatis S (*corr.* S²) hi *om.* F 25 porpyrius F 28 vel plura *om.* S¹

plura sint, unum tamen ex his fieri possit, hoc dixit fortasse et animal et bipes est et mansuetum. quod autem dico tale est: manifestum quidem sit, quoniam si plura de uno praedicentur, ex quibus unum fieri non possit, vel si plura uni subiciantur, ex quibus unum non sit, quoniam non est una adfirmatio vel negatio. nunc autem tractemus de his pluribus ex quibus unum aliquid fieri potest. inveniemus enim et in his in modo ipso enuntiandi plures aliquotiens enuntiationes et non unam reperiri, quamquam ex pluribus unum fieri aliquid possit. si quis enim sic dicat: animal rationale mortale homo est, | simul iun- p. 417
gens animal rationale mortale, quoniam continue dictum est et ex his unum aliquid fit, una est adfirmatio. sin vero sit aliquid intervalli, ut ita quis dicat: homo animal et rursus rationale et aliquantulum requiescens dicat mortale est, non est una adfirmatio nec una negatio. haec enim intercapedo plurimas efficit enuntiationes. rursus si cum coniunctione dicantur homo animal et rationale et mortale est, sic quoque multae propositiones sunt. nec differt aliquid vel requiescendo vel interponendo coniunctiones dicere quam si quis sic dicat: homo animal est, homo rationalis est, homo mortalis est, quae perspicue propositiones multae sunt. videns ergo hoc Aristoteles ita dixit: homo est fortasse et animal et bipes et mansuetum. ad hoc inquit fortasse tamquam si ita diceret: de homine quidem et bipede et mansueto fit unum, sed est aliquotiens forte ut plures propositiones sint, cum ea coniunctio quaedam separat atque discer-

1 hoc] homo? dicxit F dixit ut homo est b 2 est *om.* b 5 possit *om.* S^1 subiciuntur T 6 una non est F 13 continuo T 19 cum *om.* F^1 coniungationes F, iunctione E (*corr.* F^2E^1) 24 perspicuae FE 25 uides S (*corr.* S^2) 28 mansuetum F 29 unum *om.* F 30 eas T seperat E (*corr.* E^2)

nit. erit enim fortasse homo et animal, ut haec una sit propositio, et bipes ut altera et mansuetum ut rursus altera. sed ex his unum aliquid fit, quae cum continue prolata sunt, quoniam ex his unum aliquid conficitur, una est propositio. non autem idem evenit in omnibus. ex albo enim et homine et ambulare non unum fit. si quis enim dicat: Socrates homo albus ambulat, non est una adfirmatio, quoniam ex homine albedine et ambulatione nulla omnino species fit. quare conclusio est, quoniam nec si de his pluribus, ex quibus unum non fit, unum aliquid praedicetur, ut ex terreno latrabili et caelesti et marino quoniam unum non fit et de his unum aliquid praedicatur, quod dicimus canis, huiusmodi nomen quod plura significat, ex quibus unum non fit, si de altero praedicetur vel si subiciatur alteri, non fit una adfirmatio nec una negatio, sed erit quidem vox una, adfirmationes vero plurimae. sive enim unum de pluribus praedicetur, ex quibus non fit unum, vel plura huiusmodi de uno, vel si unum de uno praedicetur, quod praedicatum plura significet, ex quibus unum non fit, sive illud praedicatum alteri subiciatur, omnino non fit una adfirmatio nec una negatio. est autem regula huiusmodi: una adfirmatio est, si aut duo termini singulas res significent aut si plura ita de uno praedicentur vel uni subiciantur, ut ex his aliquid unum fieri possit, aut unum nomen quod vel praedicatur vel subicitur talia significet plura, quae omnia unam quodammodo speciem valeant congregare.

4 continuae SE prolatae STE prolate F (*corr.* b) 5 uenit *codices* (*corr.* b) 7 Socrates] albus T² 8 albus *om.* T 9 homine et F 10 nec *del.* T² 12 ex cane b latrabile et caeleste SFE (*corr.* E²) 13 non unum fit F 13. 14 praedicetur E² 15 si — 19 unum *om.* T¹ 19 unum non fit T² 20 *pr.* uno] unum S (*corr.* S²) 22 praedicato T² 27 qu. vel] uel quod E

Si ergo dialectica interrogatio responsionis est petitio, vel propositionis vel alterius partis contradictionis, propositio vero unius contradictionis est, non erit una responsio ad haec; nec una interrogatio, nec si sit vera. dictum autem in Topicis de his est. similiter autem manifestum est, quoniam nec hoc ipsum quid est dialectica est interrogatio. oportet enim datum esse ex interrogatione eligere utram velit contradictionis partem enuntiare, quia oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo an non hoc.

Quisquis dialectica utitur interrogatione, hic aut simpliciter interrogat atque unam propositionem in interrogatione ponit, ut contra eam sit una responsio, aut utrasque interrogans dicit, ad quas non fit simplex responsio, sed una tota propositio respondetur. si quis enim dicat interrogans: Socrates animal est? contra hanc talis est responsio: aut ita aut non. si quis vero hoc modo interroget: Socrates animal est an non? contra hanc non est una responsio. si enim respondetur ita, de qua adnueris ignoratur, de adfirmatione an de negatione; rursus si non responderis, nescitur quam negare volueris, adfirmationem an negationem. quare contra huiusmodi interrogationes tota propositio respondenda est, id est altera pars contra-

3 positio SE (*corr.* S^2E^1) propositionis F (*corr.* F^2) 4 *post* est *addunt*: quocirca huiusmodi interrogationi T$\Sigma\mathfrak{T}$ *et in marg.* E^2, *deinde* quae plura significat T *et in marg.* $E^2\mathfrak{T}^2$ 5 nec una *om.* $\Sigma^1\mathfrak{T}^1$ sit] sic FE (*corr.* E^1) uera est Σ^2 6 in top. de his est E: de his est in top. *cceteri*, est autem in top. de his E^2 8 quid est] quidem Σ (*corr.* Σ^2) *post* interrogatio *addunt*: Si quis interroget quidem $\Sigma\mathfrak{T}$ (*del.* $\mathfrak{T}^2$) 9 data FE^2 haec eligere $E^2\Sigma\mathfrak{T}$ 10 utrum E$\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $E^2\Sigma^2\mathfrak{T}^2$) 11 interrogatum T^2 12 hoc animal T$\Sigma\mathfrak{T}$ homo *del.* E^2 hoc] homo T$\Sigma\mathfrak{T}$ 13 quiquis F 16 aut *om.* T^1 dicit *om.* S^1, *delendum?* 20 socratesne S^2

dictionis, aut tota adfirmatio aut tota negatio, ut dicas aut est animal Socrates aut, si hoc non videtur, respondeas non est animal Socrates. in his igitur quae multa sunt, ex quibus unum fieri nequit, si fiat interrogatio, et ipsa reprehensibilis est et contra eam una responsio. quisquis enim ea plura interrogat, ex quibus unum esse non possit, multas facit interroga-
p. 418 tiones. contra | quam si simpliciter respondeatur, etiam si vera sit ipsa responsio, tamen iure reprehenditur. contra enim multiplicem interrogationem multiplex debet esse responsio. si quis enim dicat interrogans: Socrates philosophus est et legit et ambulat? quia potest fieri ut sit quidem philosophus et legat, non autem ambulet vel ambulet, sed non legat, potest item fieri ut et legat et ambulet, contra huiusmodi propositionem non est una responsio. nam qui ita interrogavit: Socrates philosophus est et legit et ambulat? aut inperite aut captiose interrogavit. contra quam interrogationem, si contigerit Socratem philosophum esse et ambulare et legere, si respondeatur: ita est, haec quoque responsio reprehenditur. contra plures enim interrogationes una responsio non debet adhiberi, etiam si vere per illam unam respondeatur, sicut in hac quoque, si et philosophus est et legit et ambulat. quocirca si interrogatio dialectica responsionis petitio est, per quam responsionem fiat propositio, ut cum quis dixerit interrogans dies est? alius respondeat non, fiat inde negatio dies non est, vel certe altera pars propositionis, cum ita interrogatur:

1 dicat S (*corr.* S^2) 4 multe T (*corr.* T^1) nequid F fiat una E 5 ea F 6 non una T et quisquis E^2 enim *om.* E 7 multam — interrogationem T 8 quas F^2, quae E^2 11 interrogat T (*corr.* T^1) 12 et ambulat et legit T (*transp.* T^2) 14 tamen F 19 interr.] responsionem *codices* (*corr.* S^2E^2) contingerit T 20 et leg. et amb. b 22 interrogationem S (*corr.* S^2) 25 si *om.* S^1 dialectice F (*corr.* F^2) 29 alia G oppositionis b interrogetur E

dies est an dies non est? ut congrue scilicet respondeatur diem esse aut diem non esse, id est tota propositio: hae quae ex his pluribus fiunt atque interrogantur, ut unum ex his fieri non possit, non sunt simplices interrogationes. quocirca nec ad eas simplex est reddenda responsio. de his autem se in Topicis dixisse commemorat. rursus quia dialectica interrogatio responsionis est petitio (ut supra dictum est) vel propositionis vel alterius partis contradictionis, quod paulo post demonstrabitur, inperite illi interrogant qui ita dicunt: quid est animal? vel quid est homo? oportet enim qui dialectice interrogat dare interrogatione optionem, an sibi respondens adfirmationem eligere velit an negationem. qui vero sic interrogat, ut quid est aliqua res velit dicere respondentem, non est illa interrogatio dialectica. interrogant autem quidam hoc modo: putasne anima ignis est? cum respondens negaverit, addet: nonne tibi aliquid videtur esse inter ignem atque aerem, medium corpus, ut sit anima? cum respondens hoc quoque abnuerit, ille persequitur: an fortasse magis tibi videtur aquam esse animam vel terram? cum ille neque terram neque aquam animam esse consenserit, tunc defessi interrogationibus ita interrogant: quid est ergo anima? haec autem non est interrogatio dialectica, sed potius discipuli ad magistrum aliquid addiscere cupientis. qui enim aliquid cupit addiscere interrogat eum qui docere potest quid sit de quo ambigit. dialecticus

11 quid] quis FE (*corr.* F²E²) 13 interrogationi *codices*, ex interrogatione b oppositionem SFEG (*corr.* S²G²) 15 dicere *om.* F 16 responderi F² 16. 17 intellegunt T 17 animal *codices* (*corr.* b, *item* 20) 18 addunt b 19 aliquod E² 20. 21 annuerit *codices* (*corr.* E²) 21 illi persequuntur b 23 conserit B, conceserit (*sic*) B¹ 24 quid] prae *codices* (*corr.* S²B¹, quae res B) animal B¹ 27 qui eum S (*transp.* S²) 28 dialecticos F (*corr.* F²)

autem (ut dictum est) ita interrogare debet, ut respondenti sit optio an adfirmationem an negationem velit eligere. oportet autem scire, quoniam omnis interrogatio responsionis est petitio, dialectica vero non cuiusdam responsionis, sed eius quae in utraque parte habeat optionem. ergo hoc ipsum quid est non est dialectica interrogatio. oportet enim ita interrogare, ut ex interrogatione responsor possit eligere alteram contradictionis partem. debet enim terminare et definire is qui interrogat, an hoc sit quod dicitur an non, ut homo animal est an non? ut ille aut adfirmationem respondeat aut negationem. quod autem dixit dialecticam interrogationem petitionem esse responsionis, vel propositionis vel alterius partis contradictionis, huiusmodi est: quisquis interrogat adfirmationem, aut eandem exspectat ut auditor sibi respondeat aut contradictionem, ut si quis sic interroget: homo animal est? si ille adnuerit, propositionem reddidit, eam scilicet quam proposuit interrogans; si vero interrogante aliquo, an homo animal sit, respondens dixerit non est, contradictionem respondisse videbitur. ille enim adfirmationem interrogavit, ille negationem respondet, quod est contradictio. rursus si negationem interroget et ille respondeat negationem, eandem propositionem reddidit, quam is qui interrogabat ante proposuerat; sin vero interrogante alio negationem ille adfirmationem responderit, contradictio responsa est. hoc est igitur quod ait interrogationem responsionis petitionem esse et cuius responsionis

2 optio] ///////// SF, oppositio G (*corr.* G²) oppositum E, copia NS²B, concessum F² 3 elegere S (*corr.* S²) enim b 5 cuiusuis F² 5. 6 in utramque partem? 6 oppositionem *codices* (*corr.* S²G²) 16 expetit b 17. 18 interrogat T 18 propositionem annuerit F 19 reddit E² (*item* 25) sin T 22 adfirm. interr.] affirmauit F 23 respondit b 26 aliquo b

addidit vel propositionis, si idem respondeat, quod ille interrogat, vel alterius partis contradictionis, si cum ille adfirmationem interrogat, ille responderit negationem, vel si cum ille negationem in interrogatione posuerit, ille | adfirmationem in responsione p. 419 reddiderit. interrogationis autem secundum Peripateticos duplex species est: aut cum dialectica interrogatio est aut cum non dialectica. non dialecticae autem interrogationis duae sunt species, sicut Eudemus docet: una quidem quando sumentes accidens interrogamus, cui illud accidat, ut quando videmus domum Ciceronis, si interrogemus, quis illic maneat, vel quando subiectum quidem ipsum et rem sumimus, quid autem illi accidat interrogamus, ut si ipsum Ciceronem quis videat et interroget, quo divertat. et haec una species est eorum, quae secundum accidens non dialectice interrogamus. altera vero quando proponentes nomen quid sit quaerimus aut genus aut differentiam aut definitionem requirentes, ut si quis interroget quid sit animal, vel quando definitionem aut aliquid superius dictorum sumimus et quaerimus, cuius illa sint, ut si quis quaerat, animal rationale mortale cuius sit definitio.

Quoniam vero haec quidem praedicantur conposita, ut unum sit omne praedicamentum eorum quae extra praedicantur, alia vero non, quae differentia est? de homine enim verum est dicere et extra animal et extra bipes et ut unum et hominem et album et haec ut unum.

3 interroget FTE 4 in *om.* E 4. 5 interrogationem F 6 interrogationes S (*corr.* S^2) 9 species sunt T^2B sicut *del.* T^2 Eudemus *ego*: audiuimus *codices* 9. 10 sicut audiuimus docet *del.* E^2, *om.* B 10 sumentis accedens SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) 11 accidit T (*corr.* T^1) quando] cum b domo F (*corr.* F^2) 14 ille accedat S (*corr.* S^2) cyceronem F 16. 17 interrogamur ST^2E 23 vero *om.* Σ𝔗 26 quid F 27 *tert.* et *om.* S^1TE^1 28 ut *del.* $𝔗^2$ et (*post* hominem) *om.* Σ𝔗

sed non, si citharoedus et bonus, etiam citharoedus bonus. si enim, quoniam alterutrum dicitur, et utrumque dicitur, multa et inconvenientia erunt. de homine enim et hominem verum est dicere et album, quare et omne. rursus si album, et omne. quare erit homo albus albus et hoc in infinitum. et rursus musicus albus ambulans; et haec eadem frequenter inplicita. amplius si Socrates Socrates et homo, et Socrates Socrates homo. ⟨et si homo⟩ et bipes, et homo bipes.

Multa sunt quae cum singillatim vere praedicentur, si quis ea coniungat et praedicet, veram praedicationem tenent. sunt autem alia quae, si per se et disiuncta praedicentur, vera sunt; sin vero coniuncte dicantur, veritatem in praedicatione non retinent. quae ergo horum sit differentia oportet agnosci. si quis enim dicat Socratem animal esse, verum dixerit; si quis rursus praedicet, quoniam Socrates bipes est, hoc

1 non *om.* $F^1\Sigma^1$ si *om.* F si et $S^2\Sigma\mathfrak{T}$ citharedus *codices* (*corr.* b, *item post*) est et $T\Sigma\mathfrak{T}$ 1. 2 etiam cith. bonus *om.* Σ^1 2. 3 dicetur STE (*corr.* E^2) 3 detur F, dicetur E^2 5 est] est et $\mathfrak{T}$ omne] hominem $TE^2\Sigma\mathfrak{T}$ 6 si] in S? E, et S^2E^2 *et ceteri* album sed album Σ, album si et album Σ^2F, album uel si et album $\mathfrak{T}$ omne b: hominem *codices* et homo F, homo homo $S^2\Sigma^2\mathfrak{T}TE$ 6. 7 albus albus $\mathfrak{T}^2$: et albus F, albus *ceteri* 7 et *om.* $\Sigma\mathfrak{T}^1$ indefinitum FE (*corr.* E^2) 7. 8 albus et $\mathfrak{T}$ (et *del.* $\mathfrak{T}^2$) 8. 9 simplicitas est $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $\Sigma^2\mathfrak{T}^2$) simplicitatem F 9 est et E^2 10 et Socr. — si homo *om.* F et b: ut SE, erit E^2 et homo SE (et *del.* E^2) et si homo *add.* b: *om.* *codices* 9—11 *pro Aristotelis textu post* amplius *habent Boetii expositionem primae editionis p.* 158, 12—17 (si — bipes) $T\Sigma\mathfrak{T}$; *deinde addunt Aristotelis textum mancum, ut est in* F: socrates socrates et homo et bipes et homo bipes $\Sigma\mathfrak{T}$, *quae rursus delet* $\mathfrak{T}^2$ *cf. vol.* I *p.* 17 12 uerae E 12. 13 praedicantur T 13 eam F 14 tenet SFE si *om.* F et *om.* F 15 si non F uera E coniunctae FE (*corr.* E^2) coniuncta b 16 praedicationem F

quoque verum est. quae si coniuncta dicantur, ut est Socrates animal bipes est, a propria veritate non discrepat. atque haec quidem in genere et ea differentia quae substantialis est Socrati. quod si de accidenti quoque dicatur, potest idem nihilo minus evenire. si quis enim sic dicat: Socrates homo est, verum est, rursus Socrates calvus est, hoc quoque verum est. quod si iungat dicens Socrates homo calvus est, veram rursus ex coniunctis faciet praedicationem. atque in his quidem ea quae singillatim vere dicebantur, iuncta veraciter praedicata sunt. sunt autem alia in quibus singillatim quidem praedicata vera sunt, iuncta vero qualitatem veritatis amittunt. ut si quis dicat, quoniam Socrates bonus est, verum est, rursus Socrates quoque citharoedus est, sit hoc quoque verum. haec coniungere non necesse est, ut sit verum Socrates bonus citharoedus est. potest enim bonus quidem esse homo et cum sit citharoedus, non tamen esse bonus, sed in alia re quidem bonus, in alia tantum artis illius cognitor, non tamen in ipsa perfectus. hoc autem facilius tali liquebit exemplo: si quis enim dicat, quoniam Tiberius Graccus malus est, verum est, rursus Tiberius Graccus orator est, hoc quoque verum est. si coniungens dicat: Tiberius igitur malus orator est, falso dixerit, optimus enim orator fuit. sed ne quis nos ita dicentes ignorare putet oratoris esse definitionem virum bonum dicendi peritum, aliter ista dicta sunt, ad exemplum potius quam ad veritatem. atque

2 a] et T 2. 3 discrepant T 3 genere sunt T 10 singulatim E (*saepius*) 11 aliqua T 15 quoque *om.* b citharidus SF, citharedus S²T, cytharedus E sic S uerum est F (est *del.* F²) 16 contingere S (*corr.* S²) 17 citharidus SF, citharedus S² *et ceteri* (*item* 18) 20 perfecta SFE (*corr.* S²E²) 22 tyberius FE grecus F uerum est G²T: *om. ceteri* 22. 23 tyberius F 24 coniung.] quis iungens E² est orator T 26 dicentis SFE (*corr.* S²E²) 27 ista TE²: ita *ceteri* 28 adque F

haec quidem proposita ab Aristotele sunt, cuius in textu verba sic constant: *quoniam vero*, inquit, alia *quidem praedicantur* coniuncta et *conposita*, ut ex his unum praedicamentum fiat eorum quae extra vere dicta sunt, alia vero cum extra singillatimque vere praedicarentur iuncta veram non faciunt praedicationem, inquirendum est quae eorum sit differentia. exempla autem horum talia sunt. eorum quidem, quae p. 420 extra praedicantur vere nec | si coniuncta sunt naturam veritatis amittunt, tale exemplum est: *de homine verum est dicere*, quoniam et animal est et bipes, rursus quoniam animal bipes verum est de eodem homine dicere, ut de Socrate. de eodem quoque Socrate et hominem extra et album, si ita contingit, verum est dicere et de eo praedicare animal bipes a veritate non discrepat. atque haec quidem extra singillatimque praedicantur vere et iuncta vera sunt. quod si de aliquo praedicetur, quoniam citharoedus est, et verum sit et rursus quoniam bonus est, et verum sit, non necesse est dici quoniam bonus citharoedus est. potest enim esse solum quidem citharoedus, bonus autem homo. hucusque quidem ista disposuit. quoniam autem videbantur quidam arbitrari, quod omnia quae singillatim vere praedicarentur eadem quoque conposita recte dicerentur, contra hos dicit, quoniam multa erunt inconvenientia multaque inpossibilia sunt, si quis dicat omne quod singillatim praedicatur veraciter id iunctum vere praedicari. de homine enim verum est dicere quoniam homo est. nam de Socrate

2 texta T, texto *ceteri* (*corr.* E[1]) consistant F 5 *alt.* uere TE[2]: re *ceteri*, recte S[2] 7. 8 et exempla F (et *del.* F[2]) 9 sic E[2] sunt *del.* E[2] 12 uero F 14 contigit SE (*corr.* S[2]E[2]) 15 eodem b animal bipes] hominem album? 16 discrepat non F 17 que] quae *codices* (*ego corr.*) 18 praedicentur SF citharidus F (*item post*) 21 solum quidem esse F 22 huiusque SFE (*corr.* S[2]E[2]) 24 praedicantur T 26 sunt *delendum*? 27 praedicantur T (*corr.* T[1]) 29 *pr.* est *om.* S (*add.* S[1])

qui homo est vere dicitur quoniam homo est. rursus de eodem vere potest dici quoniam albus est. quare et si haec iungas et ut unum praedices, verum est dicere de aliquo homine quoniam homo albus est. sed homo qui albus est verum est de eo dicere quoniam albus est: quare etiam haec si iungas: erit igitur praedicatio Socrates homo albus albus est. nam de Socrate verum erat dicere quoniam homo albus est. sed de homine albo verum est dicere quoniam albus est. haec iuncta homo albus albus faciunt. quod si de eodem homine albo album rursus praedicari velis, verum est: quocirca et si iungas: erit igitur praedicatio homo albus albus albus est. atque hoc idem in infinitum. rursus si quis de aliquo homine dicat quoniam ille homo musicus est, si verum dicat adiciatque quoniam idem homo ambulans est, verum dicit, si iungat quoniam ille homo ambulans musicus est. sed si verum est de aliquo homine praedicare quod sit ambulans musicus, de ambulante autem musico verum est dicere quoniam musicus est, erit ille homo homo ambulans musicus musicus. sed de eodem verum est dicere quoniam ambulans est, verum igitur erit de eo rursus dicere quoniam homo ambulans ambulans musicus musicus est. amplius quoque Socrates Socrates est et rursus homo: erit igitur Socrates Socrates homo. sed et bipes: erit igitur Socrates Socrates homo bipes. sed de Socrate verum est dicere quoniam Socrates homo bipes est. sed cum dixi hominem de eo, iam et bipe-

1 quon.] quia F 5 *ante* verum *add.* E²: et homo est et albus 6 homo albus E² igitur *om.* b 7 homo albus albus est b: albus homo est S T E, est homo albus F, albus albus homo homo est E² 10 *alt.* albus *om.* E¹ 11 praedicare b 12 iunctas SF (*corr.* S²F²) iuncta sunt T 13 *tert.* albus *add.* E²: *om. ceteri* quidem F in *om.* T 20 *alt.* homo *del.* E² 23 homo *om.* S 14—24 *haec non integra videntur, quod praedicatio* albus *non commemoratur* 24 *alt.* est *om.* F 27 uerus E (*corr.* E²)

dem dixi (omnis enim homo bipes est): verum est ergo de eo dicere quoniam bipes est. sed verum erat dicere quoniam Socrates Socrates homo bipes est: vera erit igitur praedicatio Socrates homo bipes bipes est. sed rursus hominem dixi atque in eo aliud bipes nominavi (omnis enim homo bipes est): Socrates igitur homo bipes bipes bipes est. et hoc in infinitum protractum superflua loquacitas invenitur. non igitur fieri potest ut modis omnibus quicquid extra dicitur id iunctum vere praedicetur.

Quoniam ergo si quis simpliciter ponat conplexiones fieri plurima inconvenientia contingit dicere manifestum est; quemadmodum autem ponendum, nunc dicimus. eorum igitur quae praedicantur et de quibus praedicantur quaecumque secundum accidens dicuntur vel de eodem vel alterum de altero, haec non erunt unum, ut homo albus est et musicus, sed non est idem album et musicum; accidentia enim sunt utraque eidem. nec si album musicum verum est dicere, tamen non erit album musicum unum aliquid; secundum accidens enim musicum album. quare non erit album musicum. quocirca nec citharoedus bonus simpliciter, sed animal bipes; non enim secundum accidens. amplius nec quaecumque insunt in altero. quare neque album frequenter neque

4 igitur erit E Socrates Socrates b bipes homo E *alt.* bipes *add.* E²: *om. codices* 7. 8 protactum S F (*corr.* S²), protracto b 8 loquaquitas S (*corr.* S²) 11 quis] quidem Σ𝔗 (*corr.* Σ²𝔗²) 12 plurima Σ𝔗: plura *ceteri* 12. 13 contingere (*om.* dicere) S²Σ𝔗 14 ponendum Σ𝔗: ponendum est 𝔗² *et ceteri* dicemus S²F²Σ𝔗 igitur *om.* STE 16 quae SFTE (*corr.* S²) 19 album et musicum *ego*: musicum et album STE (musicus T: *corr.* T²) musicus et albus FΣ𝔗 22 enim dicitur F² 23 erit unum F² 25 enim Σ𝔗: enim erit 𝔗² *et ceteri* 27 altero *ego* (*cf. vol.* I *p.* 160, 10): alio *codices* album *om.* S¹F¹E¹

homo homo animal vel bipes; insunt enim in homine bipes et animal.

Quae superius conprehendit ea nunc apertissima ratione determinat dicens de his solis extra praedicatis veraciter non posse unam praedicationem fieri veram, si coniuncta | sint, quaecumque aut accidentia p. 421 sunt eidem, aut cum unum alii accidit, accidens aliud de illo accidenti praedicatur. si quis enim de Socrate dicat quoniam Socrates citharoedus est, rursus Socrates bonus est, si utraque veraciter praedicet, duo accidentia de uno subiecto praedicavit, id est de Socrate. quocirca non potest ex his una fieri praedicatio, ut dicatur Socrates citharoedus bonus est. rursus si de Socrate praedicetur musicus (sit enim Socrates musicus), de musico autem si praedicetur albus, et hoc fortasse sit verum, non tamen iam necesse est musicum album esse. si enim sit musicus Socrates, si de eodem musico albus praedicetur, praedicatur quidem de Socrate subiecto musicus, de musico autem quod est accidens praedicatur album, rursus aliud accidens: ergo non potest hic una fieri vera propositio ut dicatur: Socrates musicus albus est. neque enim semper musicus albus esse potest, sed hanc naturam habent accidentia, ut veniant et recedant. ergo si eius, qui musicus albus est, in sole stantis cutem calor fuscaverit, non erit quidem albus cum sit musicus. quocirca neque tunc cum vere praedicabatur, quoniam Socrates musicus albus est, neque tunc fuit recta veraque praedicatio. non enim habet permanendi naturam accidens, ut semper vere praedicetur. ratio autem verborum sic constat: quoniam ergo, inquit, si quis

1 *alt.* homo *del.* E^2 bibes T 2 animal et bipes Σ𝔗 13 si *del.* E^1 16 est socratem S^2 20 aliud b: aliud est *codices* 23 potest esse F naturam *om.* F^1 25 statis SFE (*corr.* F^2E^2) aestatis S^2E^1 27 cum *om.* T

dicat omnino quomodolibet conplexiones fieri, id est ut quod singillatim praedicaveras hoc conplexum conexumque proponas, plurima inconvenientia dicere contingit (multa enim concurrunt inpossibilia, sicut supra ipse monstravit, tunc quando ad nimiam loquacitatem perduxit eos eadem frequenter nomina repetentes), quemadmodum ponendum est nunc dicimus, id est quemadmodum autem debent quae singillatim vere dicuntur iuncta praedicari, nunc, inquit, dicimus. omnia, inquit, quae praedicantur de alio et rursus de quibus alia praedicantur duplici modo sunt: aut enim accidentia sunt aut substantialia. et aliae quidem praedicationes sunt secundum accidens, quotiens aut duo accidentia de substantia aut accidens de accidenti alicui substantiae praedicatur, alia vero non secundum accidens, quotiens aliquid de aliquo substantialiter dicetur. eorum igitur quaecumque secundum accidens dicuntur, eorum si vel duo sint accidentia et de eodem praedicentur vel si alterum accidens de altero accidenti dicatur, ex his non potest una fieri propositio neque erit unum si iuncta sint. homo enim et albus est et musicus, sed album musicum, quoniam in unam formam non concurrunt, non facient unam propositionem. non enim idem album et musicum. utraque enim eidem sunt accidentia, non tamen idem sunt. nec si album de musico praedicemus, id est accidens de accidenti, et hoc verum sit, non tamen necesse est id quod musicum est esse album. neque enim unum est aliquid. accidenter enim id quod musicum est

5 loquaquitatem S (*corr.* S²) 7 quemadmodum autem T 9 coniuncta E² dicemus S² 10 inquit *del.* F²E² quae *om.* S¹FE quibusdam SFE (*corr.* F²) 11 et haec duplici E² 14. 15 alicuius FT 16. 17 dicitur TE 18 eorum *del.* G² *om.* T si *om.* SFE (vel si E²) G¹ 20 praedicatio b 21 erit] enim S, enim erit T et] et si T (si *del.* T²) 24 idem est T

album est. quoniam enim id ipsum cui musicum accidit album est, idcirco musicum album dicitur. non est autem idem musicum album. quocirca eadem ratione tenetur, ut non possit idem esse citharoedus bonus nec in unum corpus coniuncta faciant aliquid unum, quamquam singillatim vere praedicentur. quod si quis aliquid substantialiter praedicet duasque res singillatim dicat, possunt in unam propositionem redire, quae substantialiter vere seiuncte separatimque praedicantur. homo enim, cum et animal sit et bipes, est animal bipes et fit ex his una praedicatio. nam neque animal secundum accidens inest homini nec bipes. quod per hoc ostendit quod ait: sed animal bipes; non enim secundum accidens. addit quoque illud, quoniam nec ea iuncta recte praedicantur, quaecumque vel latenter vel in prolatione in aliquo terminorum continentur, qui in propositione positi sunt. idcirco enim de homine albo non debet dici albus, ut veniat praedicatio homo albus albus, quoniam iam in homine albo continetur album. rursus de homine idcirco non debet praedicari bipes, quoniam licet non sit prolatum, tamen qui homo est bipes est. sed de homine si quis bipes praedicet, de re duos habente pedes deque hac differentia quod est bipes praedicat bipes. quocirca erit hic quoque homo bipes bipes. homo enim continet intra se bipes et qui dicit hominem cum sua differentia dicit. si quis ergo ad hunc praedicet bipes, de re duos habente pedes bipedem praedicavit. erit igitur homo bipes bipes. sed ita praedicari non | debet. continetur enim in homine bipes, p. 422

1 idem T (*corr.* T^{2}) 5 facient S 6 uere — 8 singillatim *om.* T^{1} 9 seiunctae FE (*corr.* E^{2}) 10. 11 est an. bipes *om.* T^{1} 14 est enim T addidit T 20 albo *om.* F continentur F (*corr.* F^{2}) 23 habenti F 26 dicunt T^{2} (*item* 27) 27 adhuc T (*corr.* T^{1}) 28 duo F (*corr.* F^{2}) bipedem] sibi pedem SFTE (*corr.* T^{2}) 29 predicabit T 30 continentur F (*corr.* F^{2})

ad quod si rursus bipes praedices, molestissimam facies repetitionem. hoc enim est quod ait: amplius nec quaecumque insunt in alio: continentur vel prolatione, ut in eo quod est homo albus (continetur in eo albus, quoniam per prolationem iam dictum est) aut potestate et vi, ut in eo quod est homo continetur bipes, quamquam dictum penitus non sit.

Verum autem dicere de aliquo et simpliciter, ut quendam hominem hominem aut quendam album hominem album; non semper autem, sed quando in adiecto quidem aliquid oppositorum inest quae consequitur contradictio, non verum sed falsum est, ut mortuum hominem hominem dicere, quando autem non inest, verum.

Haec quaestio contraria superiori est. illic enim quaerebatur, si quae singillatim praedicabantur, an semper eadem vere coniuncta conpositaque dicerentur, hic autem converso ordine idem quaerit, an ea quae conposita vere praedicantur singillatim dicta vere dicantur. post obitum enim Socratis possumus dicere hoc cadaver homo mortuus est et hominem mortuumque iungentes unam inde veram facere praedicationem. solum autem hominem dicere cadaver illud non est verum. rursus eundem Socratem vivum verum est dicere quoniam animal bipes est et singillatim verum

3 altero? alio id est E^2 continenter $S^2F^2E^2$ continentur] vel latenter T vel] aut b 5 per *om.* T (*add.* T^1) 7 poenitus E 8 uerum *ego* (*cf. infra p. 372, 21*): uerum est *codices* 9 ut] aut 𝔗 *alt.* hominem *om.* $𝔗^1$ 10 hominem album album E (*transp.* E^2) autem non semper E, an certe non semper E^2 11 quidem Σ𝔗: quidem id est praedicato *ceteri* 12 quaedam $T^1𝔗^2$, quia T^2 13 *alt.* hominem *om.* $TΣ^1$, non hominem SE (non *del.* S^2) 14 autem *om.* E (*add.* E^1) dicere uerum F (dicere *del.* F^2) uerum Σ𝔗: uerum est $𝔗^2$ *et ceteri* 16 praedicabentur S (*corr.* S^2) praedicarentur E 17 seposique S, sepositaque S^2FE (*corr.* E^2) 18 id T

est dicere quoniam animal est. quare quaeritur quae sit huius quoque differentia praedicationis, ut cum coniuncta dicuntur et vere de subiectis praedicantur alias quidem et extra dici vere possint, alias vero praeter illam coniunctionem simplicia si dicantur falsa sint. hoc autem quasi dubitans dixit. ita enim legendum est, quasi si dubitans diceret sic: verum est autem dicere de aliquo conpositum coniunctumque aliquid, ut de aliquo homine hominem aut de aliquo albo album, ita ut et horum aliquid simpliciter praedicetur, an certe non semper? et dat regulam qua pernoscamus, an quae conposita dicuntur eadem singillatim dici possint an minime. quotiens enim talia sunt quae praedicantur cum alio, ut in se non habeant contradictionem praedicata, possunt dici et separata veraciter. quod si habeant in se aliquam contradictionem quae praedicantur et conposita dicuntur vere, separata vere praedicari non possunt. qui <enim> dicit cadaver hominem mortuum vere dicit, solum autem hominem dicere vere non potest, idcirco quoniam prius cum coniunctione praedicavit dicens hominem mortuum, mortuusque quod adiacet hominis praedicamento (cum homine enim praedicatum est mortuus) contradictionem tenet contra hominem. est enim homo animal, mortuus vero non animal: ergo mortuus et homo contradictionem quandam inter se habent. illud est enim animal, illud vero non animal. quocirca quoniam inter se haec habent quandam contrarietatem,

4 dici uere dici (*om.* possint) F 6 sint *ego*: sunt *codices* 7 si *om.* F (*add.* F[1]) 10 et T: ex *ceteri*, *del.* F[2]E[2], extra S[2] 11 semper non certe T[2] 11. 12 pernoscamur S (*corr.* S[2]) 13 alia SFTG 15 praedicari SF, praedicati S[2]G, praedicanti E (*corr.* G[2]E[2]) et dici F[2] separatae S 18 praedicari uere E quae SFE (*corr.* S[2]F[2]) ut ea quae E[1] enim *ego add.*: *om.* *codices* 19 autem] et item E (*corr.* E[1]) 22 mortuusque quod *ego*: mortuus quod *codices* (*an* vero quod?) 23 praedicamentum T 25 uere S 26 habet SF

separatus homo de mortuo homine solus non dicitur. eodem quoque modo est et si quis dicat manum esse marmoream statuae: verum dicit, solum autem manum dicere esse eam quae statuae est falsum est. habet enim manus potestatem dandi accipiendique, sed illa marmorea non habet. ergo est quaedam contradictio inter manum et manum marmoream, quod illa dare atque accipere potest, illa non potest. haec enim sibi contradictionis opponuntur modo. ergo quotienscumque tale aliquid praedicatur, ut homo de cadavere, cui tale aliquid coniunctum sit atque adiaceat, quod faciat contradictionem contra praedicatum (ut hic adiacet mortuus homo simulque praedicatur de cadavere, ut faciat contra ipsum hominem contradictionem eamque in se contineat), non potest separari una praedicatio, ut singillatim dicatur, sin vero non sit ista contradictio, potest: ut in eo quod est Socrates animal bipes est. animal et bipes nulla contradictione opponuntur: quocirca potest de eo et animal singillatim atque simpliciter et bipes dici. sensus quidem huiusmodi est, ordo autem se sic habet. dubitans enim dixit: verum autem dicere de aliquo conposite et conexe et rursus simpliciter, ut quendam hominem hominem aut quendam album album, an certe non semper, sed tunc quando in adiecto, id est in eo quod adiectum cum aliquo praedicatur, inest aliquid oppositorum talium
p. 423 quaecumque consequitur contradictio, | id est quam oppositionem mox contradictio consequatur, ut oppositionem hominis et mortui sequitur contradictio, animal scilicet et non animal: si igitur sic sint, non est

2 est *delendum?* 6 est *om.* F (*add.* F^1) 9 contradictio T (*corr.* T^2) 10 tale est F cui E^1: quod ei *codices* (ut ei?) 11 tale *om.* F 12. 13 mortuo G^2T 13 homini F^2 21. 22 est autem TE^2 23 ut *add.* F^2: *om. codices* 25 iectum S (*corr.* S^2) adiecto T^2 29 sequitur T: sequatur *ceteri* 30 est *om.* F (*add.* F^1)

verum simpliciter praedicari, sed falsum, ut mortuum hominem, quem coniuncte vere dicere possis, eundem hominem solum non vere praedicabis. quando autem haec oppositio in his quae praedicantur non inest, verum est quod coniuncte praedicaveris et simpliciter praedicare. adiectum est autem in quo venit aliquotiens oppositio huiusmodi, ut in eo quod est homo mortuus mortuus adicitur homini. aliter enim vere homo de cadavere non potest praedicari.

Vel etiam quando inest quidem semper non verum, quando vero non inest, non semper verum, ut Homerus est aliquid, ut poeta. ergo etiam est an non? secundum accidens enim praedicatur esse de Homero; quoniam ⟨enim⟩ poeta est, sed non secundum se, praedicatur de Homero quoniam est. quare in quantiscumque praedicamentis neque contrarietas inest, si definitiones pro nominibus dicantur, et secundum se praedicantur et non secundum accidens, in his et simpliciter uerum erit dicere. quod autem non est, quoniam opinabile est, non verum dicere esse aliquid. opinatio enim eius non est, quoniam est, sed quoniam non est.

Quoniam supra dixerat, quando esset in adiecto contradictio, non esse verum simpliciter praedicare, quando vero non esset, verum esse quod coniuncte

1 ut] et F 3 autem *ego*: enim *codices* 4 dicantur S (*corr.* S^1) inest T: est *ceteri* 6 evenit? 10. 11 non uerum] falsum Σ𝔗 11 uerum est SFTE est S (*corr.* S^2) 11. 12 uerum est *codices* (*cf. vol. I p. 18, 11*) 12 *pr.* ut *om.* S^1 E^1 13 an] aut S^2E^2TΣ𝔗 est enim 𝔗 14 Homero] homine Σ (*corr.* $Σ^2$) enim *ego add.*: *om. codices* (*cf. vol. I p. 18, 13*) 16 Homero] homine uero Σ (*corr.* $Σ^2$) enim quoniam 𝔗 (enim *del.* $𝔗^2$) 17 contrarietas aliqua aut ulla oppositio Σ𝔗E^2 18 praedicantur Σ𝔗 et quae uel Σ𝔗 19 praedicentur STE 22 uerum F: est uerum *ceteri* 26 esse b: esset *codices* non iuncte SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$)

diceretur simpliciter dicere, hoc ipsum quoniam videbatur in aliquibus non esse verum, consequenter emendat. ait enim verum esse illud quod supra dictum est, quandocumque in adiecto esset aliqua contradictio, non esse verum simpliciter praedicare, quod coniuncte diceretur, quando autem non inest contradictio, non semper verum esse praedicare simpliciter, quod coniuncte vere diceretur, sed aliquotiens verum, aliquotiens vero falsum. huius rei tale exemplum est: cum dico Homerus poeta est, est et poeta coniuncte de Homero vere praedicavi. sin vero dixero Homerus est, falsum est, quamquam non sit aliqua contradictio inter est et poetam, neque in adiecto est ulla talis est oppositio quam consequatur contradictio. cur autem hoc eveniat, talis ratio est: de Homero enim poetam quidem principaliter praedicamus, cum dicimus Homerus poeta est, est autem verbum de poeta quidem praedicamus principaliter, de Homero autem secundo loco. non enim idcirco praedicamus esse, quia Homerus est, sed quia poeta est. sublato igitur eo quod principaliter praedicatur, id est poeta, licet nullam contradictionem habeat est, quod adiacet poetae, contra poetam, non fit vera praedicatio dicendo Homerus est. secundum accidens enim est praedicatur, non principaliter. sublata autem principali praedicatione, quod secundum accidens praedicabatur, falsum continuo reperitur. quod autem addit: quare in quantiscumque praedicamentis neque contrarietas inest, si definitiones pro nominibus dicantur, et secundum se praedicantur et non secundum acci-

2 alibus S E (*corr.* S[2] E[1]) aliis *ceteri* consequentur S (*corr.* S[2]) 5 coniuncte uere F 6 inesset? 7 esse *ego*: est *codices* 8 uerum] uere T (*corr.* T[1]) 11 praedicabitur S E (*corr.* S[2]E[2]) 13 talis est S: talis *ceteri* 28 neque in E (in *del.* E[2]) 29 definitionis F E (*corr.* F[2]E[2]) 30 praedicentur *codices* (*ego corr.*)

dens, in his et simpliciter verum erit dicere huiusmodi est:

Ea quae superius dixit una ratione collegit dicens: quaecumque eo modo praedicantur, ut neque in nominibus neque in definitionibus propriis aliquam teneant contrarietatem, haec et extra simpliciterque praedicata vera sunt, ut in eo quod est homo mortuus mortuus atque homo: haec quidem nominibus nullius contrarietatis contradictionisve sunt, sed si horum pro nominibus definitiones sumantur, mox contrarietas oppositionis agnoscitur. si quis enim dederit hominis definitionem, dicit animal esse rationale, si quis mortui, dicit esse corpus, verum vita privatum atque inanimum atque ex hoc tota vis contradictionis adparet. quocirca si sumantur definitiones pro nominibus et in his aliqua contrarietas inesse videbitur vel si secundum accidens aliquid praedicetur, ut est de Homero, cum de poeta principaliter praedicetur, non praedicabuntur simpliciter vere quaecumque conposita praedicabantur. quod si neque contrarietas ulla sit et per se praedicentur et non per accidens, quicquid conposite vere dicitur, hoc simpliciter vere praedicatur. quoniam | autem fuerunt quidam qui hoc ipsum quod p.424 non est esse dicerent totum syllogismum his propositionibus coniungentes: quod non est opinabile est, quod autem opinabile est est: igitur est quod non est: hoc igitur dicit: si verum est praedicare, inquit, de

3 colligit E^2 5 omnibus *codices* (*corr.* $S^2F^2T^2E^2$) 8 mortuus *add.* G^2T: *om. ceteri* in omnib; T, in nominib; G^1 11 dederit *om.* F (*add.* F^1) 13 verum *om.* b 14 inanimatum EG^2 appareret S F E G (*corr.* $S^2E^2G^2$), apparet *om.* B (*add.* B^1) 15 et *om.* T (*add.* T^1) 22 hoc et b 25 non *om.* SFE^1G^1 quoniam opinabile T (qu. *del.* T^2) est *om.* G^1 26 quod — op. est *om.* T^1 *alt.* est] non est S^2 quod opinabile est est. quod autem non est opinabile est. est igitur quod non est *in marg.* S^2 27 igitur *delendum?*

eo quod non est quoniam opinabile est, est quidem verbum de opinabili praedicamus, de eo autem quod non est secundum accidens. quoniam enim quod non est opinabile est, idcirco secundo loco de eo quod non est verbum est praedicamus. quare non possumus simpliciter dicere esse quod non est. idcirco enim opinabile est, quia non est. scibile enim esset, si per se esset, non opinabile, sicut Homerus idcirco esse dicitur, quia poeta est, non quia per se est. vel certe idcirco dicitur Homerus esse poeta, quia poesis ipsius exstat et permanet, sicut aliquos in filiis suis saepe vivere dicimus. quocirca id quod non est idcirco esse dicitur opinabile, quoniam ipsius est opinatio, non autem quoniam id quod non est per se aliquid esse potest. his igitur ante perstructis atque ordine terminatis ad propositionum modos, rem in dialectica utilissimam, de propositionibus tractatum disputationemque convertit. restat nunc de propositionum modis oppositionumque disserere. multis enim dubitatum est rationibus, an idem modus esset propositionum sine modo positarum, qui illarum quoque quae propriis modis et qualitatibus terminantur. incohat autem de his rebus dubitationem sic.

12. His vero determinatis perspiciendum quemadmodum se habent negationes et adfirmationes ad se invicem hae scilicet quae sunt

2 opinabile SFE 4 de eo *om.* F 5 *alt.* est *om.* S^1T^1 7 *pr.* est *om.* S^1 12 quodcirca SF (*corr.* S^2) 12. 13 dicitur esse T 15 praestructis? perstrictis b 16 dialecticam S 17 utilimam S, utillimam S^2FTEG^2 (*corr.* E^2), ultimam G 19 propositionumque S (*corr.* S^2) oppositioneque? (de prop. cum modis oppositionibus?) 21 positorum SFE (*corr.* F^2E^1) propositarum T quae] qui SFE (*corr.* E^2) 22 id quod autem SFEJG (id quod *del.* E^2G^2, autem *del.* F^2) 23 dubitationem *om.* T^1, dubitatur F^2 24 perspiciendum est *codices hic, cf. infra* 25 sese $S^2\Sigma\mathfrak{T}$ habent Σ: habeant Σ^2 *et ceteri* (*cf. vol. I p.166,22*) 26 ad se $\Sigma\mathfrak{T}$: ad *ceteri* eae $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $\mathfrak{T}^2$)

de possibile esse et non possibile et contingere et non contingere et de inpossibili et de necessario; habet enim aliquas dubitationes.

Omnis propositio aut sine ullo modo simpliciter pronuntiatur, ut Socrates ambulat vel dies est vel quicquid simpliciter et sine ulla qualitate praedicatur. sunt autem aliae quae cum propriis dicuntur modis, ut est Socrates velociter ambulat. ambulationi enim Socratis modus est additus, cum dicimus eum velociter ambulare. quomodo enim ambulet, significat id quod de ambulatione eius velociter praedicamus. similiter autem si quis dicat Socrates bene doctus est, quemadmodum sit doctus ostendit nec solum doctus dixit, sed modum quoque doctrinae Socratis adiungit. sed quoniam sunt modi alii per quos aliquid posse fieri dicimus, aliquid esse, aliquid necesse esse, aliquid contingere, quaeritur in his quoque quemadmodum fieri contradictionis debeat oppositio. in his enim propositionibus, quae simpliciter et sine ullo modo praedicantur, facile locus contradictionis agnoscitur. huius enim adfirmationis quae est Socrates ambulat negatio si ad verbum ponatur, ut est Socrates non ambulat, rectissime oppositione facta ambulare a Socrate disiunxit. rursus huius propositionis quae est Socrates philosophus est, si quis ad est verbum negationem ponat, integram faciet negationem dicens: Socrates philosophus non est. neque enim fieri potest ut ad aliud in simplicibus adfirmationibus negatio

1 de $S^2\Sigma\mathfrak{T}$: *om. ceteri* non] non esse $S^2\Sigma\mathfrak{T}$ 2 de inpossibili F^2E^2: inpossibile (*vel* imp.) *ceteri* 3 habent $S^2F^2E^2\Sigma^2\mathfrak{T}$ 5 *pr.* vel *ego*: ut *codices* 6 praedicantur E (*corr.* E^2), *deinde addunt*: aut cum modo profertur G^2T (proferuntur G^2) 7 sint SFEG (*corr.* $S^2F^2E^2G^2$) aut F, autem *del.* E^2 *om.* B (uel sunt E^2) quaecumq; *codices* (*corr.* $S^2T^2E^2G^2$) 8 enim] autem E 13 doctum S^2 14 adiunxit b 16 inesse E^2B, esse impossibile G^2T 18 his *om.* S^1F^1 22 aduerbium F (*corr.* F^2) 28 ad *om.* SF^1TE^1

ponatur nisi ad id verbum quod totius vim continet propositionis. si quis enim in hac propositione quae est homo albus est non dicat fieri negationem eam quae est homo albus non est, sed potius homo non albus est, hoc modo falsum ostenditur: proposito lapide interrogetur de eo an lapis ille homo albus sit, ut si ille negaverit ponens negationem eius quae est homo albus est eam quae dicit homo non albus est dicatur ei: si non est de hoc lapide vera adfirmatio quae dicit homo albus est, vera erit de eo negatio ea scilicet quae dicit homo non albus est. sed haec quoque falsa est. omnino enim lapis homo non est atque ideo de eo non poterit praedicari quoniam homo non albus est. quod si neque adfirmatio neque negatio de eo vera est, hoc autem inpossibile est, ut contradictoriae adfirmationes et negationes de eodem praedicatae utraeque falsae sint, constat non esse eius adfirmationis | p. 425 quae dicit homo albus est illam negationem quae dicit homo non albus est, sed potius eam per quam proponitur quoniam albus non est. nusquam igitur alibi ponenda negatio est in his quae simpliciter et sine modo aliquo praedicantur nisi ad verbum quod totam continet propositionem. de his autem sufficienter supra iam diximus. in his autem in quibus aliqui modus adponitur dubitatio est, an ad modum illum ponatur negativa particula an locum suum servet ad verbum, sicut in his quoque propositionibus fiebat,

1 ponat ST ni F uerbum iungatur S^2, uerbum posita T 3 dicit E (*corr.* E^2) fieri in E (in *del.* E^2) 5 ostendit F^2 propositum lapidem SFE (*corr.* S^2E^2) 5. 6 si interrogetur F^2 6 sit *post* homo G an albus GE (an *del.* G^2E^2) ut] et? 7 eius affirmationis S^2 8 dicit] est F 9 de] sed GFE (*corr.* E^2), ex F^2, sed si de G^2T uera est G^2T 10 homo — 11 dicit *om.* S^1 10 non erit F^2 12 at F, ac F^2 13 *alt.* non *om.* S^1FTE^1 15 contradictorie E^2 17 sunt TE (*corr.* T^2E^2) 21 neg.] propositio SFEG (*corr.* $S^2E^2G^2$) 24 iam supra iam T iam *om.* F

quae simplices et sine modo ullo proponebantur. nam si servet locum suum negativa particula, ut ponatur ad verbum, proprietas contradictionis excidit et verum inter se falsumque non dividit. modus enim quidam est faciendi aliquid, quotiens dicimus possibile esse vel necesse esse vel quicquid huiusmodi est. ergo si quis me dicat nunc posse ambulare, idem neget negationem ponens ad verbum quod est ambulare dicatque me posse non ambulare, adfirmatio et negatio contradictoriae de eodem dictae verae simul invenientur. me namque et ambulare posse et non ambulare posse manifestum est. quod si in hoc modo possibilitatis non recte verbo particula negativa coniungitur, etiam in his quoque quae nullam habent differentiam, an ad modum an ad verbum negatio ponatur, custodienda est talis oppositio quae huic speciei propositionum quae cum modo proferuntur conveniat. in hac ⟨enim⟩ propositione quae dicit Socrates velociter ambulat, sive quis ita neget Socrates velociter non ambulat ad verbum ponens negationem sive sic Socrates non velociter ambulat modo negativam particulam iungens, prope simile esse videbitur. dividit enim cum adfirmatione veritatem falsitatemque utroque modo apta negatio. sed quoniam sunt plurimi modi, in quibus si ad verbum iungatur particula negativa, non est negatio superius enuntiatae adfirmationis, idcirco servanda est in omnibus secundum modum propositionibus ista oppositio, ut uno eodemque modo cunctarum

3 excedit *codices* (*corr.* S^2E^2) 5 est *om.* T^1 7 si idem F^2, idemque E^2 9. 10 contradictorie S F T E^2 10 dictae *om.* S^1, dicta F (*corr.* F^2) 12 si *om.* T^1 14 his *om.* F^1 15 *alt.* ad *om.* F (*add.* F^1) uerbum est S T E (est *del.* T^2E^2) 16 positio? propositum G (*corr.* G^2) propositae G^1 17 proferuntur *ante* quae S F E (*transp.* $S^2F^2E^2$) conueniant F E (*corr.* F^2E^2) conueniat *ante* quae G T ut in F^2 T E^2 enim *ego add.*: *om. codices* 18 si F (*corr.* F^1) 23 aptata T 24 plures b 28 oppositio T^2: propositio *codices*, positio G^2, negatio F^2

fieri oppositiones dicantur, ut in illis quidem negatio quae simplices sunt rem neget, in his autem quae cum modo sunt modum neget, ut in eo quod est Socrates ambulat rem ipsam id est ambulat neget adimatque propositio dicens Socrates non ambulat, in illis autem quae cum modo sunt rem quidem esse consentiat, modum neget, ut in ea propositione quae dicit Socrates velociter ambulat negatio dicat Socrates non velociter ambulat, ut sive ambulet sive non ambulet nulla sit differentia, modum autem id est velociter ambulandi perimat ex adverso constituta negatio. quamquam in quibusdam hoc non sit: simul enim cum modo ipso etiam rem perimi necesse est, ut in eo quod est Socrates potest ambulare, Socrates non potest ambulare et modum et rem modo ipsi iuncta particula negationis intercipit. sed hoc in his fere evenit, in quibus non fieri quidem aliquid dicitur et actus ipsius additur modus, sed potius faciendi in futuro modus, ut si quis dicat Socratem ambulare posse, non quod iam ambulet, sed quod eum sit ambulare possibile. hic si possibili negatio coniungatur, etiam rem illam tulisse videbitur de qua illa possibilitas praedicatur. si quis autem dicat quoniam Socrates velociter ambulat, facere eum aliquid dicit modumque illi actui iungit, ut quemadmodum illud faciat quod facere dicitur quilibet agnoscat. in his res quidem permanet, modus autem subruitur, ut superius dictum. an certe illud magis verius est dicendum, quod semper huius-

1 oppositionis E (*corr.* E²) 2 in his *om.* S¹ 4 *pr.* ambulat *om.* S¹ 5 oppositio S², negatio F² 6 illis] his E autem] enim S 9 (*item* 9. 10) ambulat S (*corr.* S²) 12 fit F simul b: similiter *codices* 13 res *codices* (*corr.* E²) 15 coniuncta E² 17 quibusdam S (*corr.* S²) 18 non additur S²T aditur F 20 eum] cum F (*del.* F²) 21 si *om.* E (*add.* E¹) illam rem S ipsam b 22 praedicabatur b 23 enim F 26 permanent E² 27 dictum est S²TE²

modi propositiones modum quidem auferant, rem vero de qua modus ille praedicatur non perimant? et in quibus ponitur res, ut in eo quod est Socrates velociter ambulat, et in quibus praedicatur actus ipse et praesens, quia fiat atque agatur, manifestum est modum quidem subrui, rem vero quae fieri dicitur permanere, ut cum dicimus Socrates non velociter ambulat, ambulare eum quidem non subtractum est, sed tantum haec negatio velocitatem ab ambulatione disiunxit. in his autem quae possibilitatem aliquid in futuro faciendi per modum ponunt nullus omnino actus ponitur, sed tantum modus. ad quem modum iuncta negatio modum quidem perimit, sed res illa de qua modus praedicabatur non permanet, idcirco quoniam nec tunc cum praedicabatur cum modo aliquid fieri agive propositum est, ut si quis dicat Socratem possibile est ambulare, | positus quidem modus est, res p.426
vero actu constituta non est. non enim dictum est quoniam ambulat, sed quoniam eum possibile est ambulare. hanc ergo possibilitatem tollit negatio in propositione quae dicit Socratem non possibile est ambulare, sed in eadem propositione res de qua dicebatur modus ille non permanet. hoc autem idcirco evenit, quia ne in adfirmatione quidem posita est res de qua praedicatus est modus. atque ideo non a negatione perempta res, quippe quam negatio positam non invenit, sed tantum modus, qui etiam ab adfirmatione constitutus est. magna autem distantia est, an ad modum negatio ponatur an ad verbum. nam si ad verbum ponam, praedicatio a subiecto disiungitur, ut est Socrates non ambulat. nam ambulat quod prae-

2 et in his quidem in? 3. 4 velociter *om. codices* (*add.* S^2E^1) 8 substractum S 10 possibilitate SF 12 punitur F (*corr.* F^2) 14 praedicabitur T 17 *pr.* est] esse T 18 actus *codices* (*corr.* S^2) 19 inpossibile F (in *del.* F^2) 24 nec T 26 est res S^2TE^2 31 uelociter non S^2

dicatio est a subiecto quod est Socrates divisum est. sin vero ad modum ponatur, non praedicatio a subiecto dividitur, sed a praedicatione potius disiungitur modus, ut in eo quod est Socrates non velociter ambulat non ambulationem a Socrate propositio ista disiunxit, sed velocitatem ab ambulatione id est modum a praedicato. et hoc in his facilius evidentiusque adparet, quaecumque ita praedicantur, * * * ac fieri. oportet autem quid possibile, quid necessarium, quid inesse definire eorumque significationes ostendere, quod nobis et ad huius loci subtilitatem proderit, quem tractamus, et superiora quaecumque de contingentibus dicta sunt magis liquebunt et Analyticorum nobis mentem apertissima luce vulgabit. quattuor modi sunt quos Aristoteles in hoc libro de interpretatione disponit: aut enim esse aliquid dicitur aut contingere esse aut possibile esse aut necesse esse. quorum contingere esse et possibile esse idem significat nec quicquam discrepat dicere cras posse esse circenses et rursus cras contingere esse circenses, nisi hoc tantum quod possibile quidem potest privatione subduci, contingens vero minime. contra enim id quod dicitur possibile esse et negatio possibilitatis infertur aliquotiens, ut est non possibile esse, et privatio, ut est inpossibile esse. namque quod dicimus inpossibile esse privatio possibilitatis est. in contingenti autem quamquam idem significet sola tantum opponitur negatio, nulla vero privatio

1 praedic.] imaginatio SFEG (*corr.* $S^2F^2E^2G^2$) 5 oppositio S^2 5. 6 disiungit T^2 8 *post* praedicantur *lacunae signum posui*: ut fieri aliquid dicatur S^2, ut praesens actus cum modo fiat F^2, ut et fieri et non fieri posse dicantur E^2B fiunt G^2T 9 sit possibile S^2 10 sit definire G^2T 11 suptilitatem F quam S (*corr.* S^2) 14 uulgauit SFE (*corr.* S^2E^2) uulgabunt T quod SFE (*corr.* S^2E^1) 15 disponet SFE (*corr.* E^2) 18 significant T 20. 21 possibili F^2 21 priuatio F subdici SFEG (*corr.* $S^2E^1G^2$) subici F^2 27 tamen *ed. princ.*

reperitur: ut in eo quod est contingens, si hoc perimere volumus, dicimus non contingens et hoc negatio est, incontingens autem nullus dixerit quod est privatio. cum igitur contingens esse et possibile esse idem significent, multa in his diversitas est secundum Porphyrium quae sunt necessaria et inesse tantum significantia et contingentia vel possibilia. quod enim esse aliquid dicitur, de praesenti tempore iudicatur. si quid enim nunc alicui inest, hoc esse praedicatur, quod vero ita inest, ut semper sit et numquam mutetur, illud necesse esse dicitur, ut soli motus lunaeque cum terra obstitit defectus. quae autem contingere dicuntur vel possibilia esse, illorum neque secundum praesens neque secundum aliquam inmutabilitatem speculamur eventum, sed tantum respicimus quantum contingentis propositio pollicetur. quod enim posse esse vel contingere dicitur, nondum quidem est, sed esse poterit. sive autem eveniat sive non eveniat, quia tamen esse potest, contingens vel possibilis dicitur propositio. non enim ex eventu diiudicantur huiusmodi propositiones, sed potius ex significatione hoc modo: si quis enim dicat posse cras esse circenses, possibilis est contingensque adfirmatio. quod si cras sint circenses, non tamen aliquid est actu propositionis contingentis vel possibilis permutatum, ut necesse fuisse videatur, quod illa possibiliter promittebat. quod si rursus non sint circenses, omnino nec sic aliquid permutatum est, ut necesse fuisse non esse circenses

1 ut] nam? 2 haec b 6 et *om.* S[1]FE[1] 7 et non S (non *del.* S[2]) 9 inest S[2]T[2]: est *ceteri* 11 et illud E[2] solis T 13 illarum SFE 14 inmutabilem E (*corr.* E[2]) 19 tantum *codices* (*corr.* b) vel *ego*: ut SF, et S[2]T, aut E 24 est] ex F[2] actu et S[2] 24. 25 propositiones contingentes vel possibiles SFEG (*corr.* F[2]E[2]G[2]) 25 permutatum est SFEG (est *del.* E[2]G[2]) permutatae non sunt S[2] 26 fuisse *in ras.* S[2] illae S[2] promittebant S[2] 27 sic] si SFE (*corr.* S[2]F[2]E[2])

videatur. non enim (ut dictum est) secundum eventum ista iudicantur, sed potius secundum ipsius propositionis promissum. quid enim dicit quisquis dixerit cras posse esse circenses? hoc, ut opinor, sive sint sive non sint nulla tamen interclusum esse necessitate, ne non sint. quare quattuor modorum duo quidem idem sunt, contingens atque possibile, hi autem duo cum duobus reliquis atque ipsi reliqui a se dissentiunt. possibile enim et contingens distat ab ea propositione quae esse aliquid dicit. haec enim secundum possibilitatem futuri temporis adfirmationem proponit, illa vero secundum praesentis actum. utraeque vero, et ea quae esse et ea quae possibile esse vel contingere p. 427 significat, a | necessaria propositione disiunctae sunt. necessitas enim non modo inesse vult aliquid, sed etiam inmutabiliter inesse, ut illud quod esse dicitur numquam esse non possit. quocirca consequentiae quoque ordinis evidenter adparent. quod enim est necessarium sine eo quod est esse vel contingere esse vel possibile esse dici non potest. quidquid enim necessarium est et est et esse potest vel si esse non posset, nec esset omnino. quod si non esset, nec necesse esse diceretur. quare omne necessarium et est et possibile est. sed neque omne est necessarium est (possunt enim esse quaedam, quae ut sint non est necesse, ut Socratem ambulare vel cetera quae de separabilibus accidentibus sumuntur) vel rursus quod contingit esse vel esse possibile est mox esse necesse

3 quid enim dicit *del.* F^2 4 ut *del.* S^2 7 eidem SEG (*corr.* S^{2}E^2) sint S (*corr.* S^2) sunt id est F 14 significauit *codices* (*ego corr.*) 17 non esse non F^2 consequentia S^{2}F^{2}T 18 apparuit *codices* (*corr.* E^2) 19 uel non SFEG (non *del.* S^{2}F^{2}E^{2}G^2, *item* 20) contingit F 22 posset] possit SFE 24 sed — p. 385, 2 possibilitas *om.* G (*add.* G^1) 24 non aeque b *pr.* est] esse G^2, uel esse T, quod est E^2 25 enim *om.* T 26 de *om.* S^1 27 vel] neq; T, *supra* uel *scr.* s. neq; E^2 quod *in ras.* S^2

est. quare necesse est quidem sequuntur esse et possibilitas, sed neque esse neque possibile esse necessitas ulla consequitur. rursus omne esse sequitur posse esse. quod enim est et potest esse. nam si esse non posset, sine ulla dubitatione nec esset. possibile autem esse non consequitur esse. quod enim possibile est potest et non esse, ut me possibile est quidem nunc procedere, sed hoc mihi non est esse. non enim nunc procedo. quare gradatim haec omnis est consequentia. necesse est namque et esse sequitur et possibilitas. rursus esse eadem sequitur possibilitas, possibilitatem autem nec esse sequitur nec necessitas. liquet ergo, quoniam duo modi sunt possibilium: unum quod iam sequitur necessitatem, alterum quod non sequitur ipsa necessitas. nam cum dico necesse est ut nunc sol moveatur, hoc etiam possibile est, cum vero dico possibile est me nunc sumere codicem, non est necesse. recte igitur ab Aristotele paulo post dubitabitur, utrum sit illud possibile quod necessitati conveniat. sed cum ad eadem loca venerimus, quid sibi ista possibilium similitudo velit vel quemadmodum discerni possit agnoscemus. nunc autem quoniam adfirmativarum propositionum consequentias explicuimus, negativarum rursus consequentias exploremus. harum namque quattuor propositionum, quae fiunt ex esse, ex necesse esse, ex possibile esse vel contingit esse, quattuor negationes sunt id est non esse, non necesse esse, non possibile esse vel non contingere esse. sed quemadmodum adfirmationes contingere esse et possibile esse eaedem

1 *pr.* est] non est S² *alt.* est] esse T 4 possit FTE (*corr.* T²) 5 ulla *om.* S¹ 6 possibile est esse b 9 gratim SFE (*corr.* S²F²E²) 10 est namque] namq, esse T 10. 11 et poss. — sequitur *om.* S 16 uero *om.* E 17 necesse est T 18 ergo T dubitatur FT utrum T: ut SFE, an F²E¹ 20 eum locum? 21 uel *om.* S¹ 21. 22 agnoscimus F 22 adfirmationem S (*corr.* S²) 26 possibili F²

erant secundum significationum similitudinem, ita quoque negationes eaedem sunt. neque enim discrepat quicquam dicere non possibile est quam si enuntiet non contingit. consequentiae autem se in adfirmativis habebant hoc modo, ut necessarias propositiones sequerentur esse aliquid significantes atque possibiles, eas autem quae esse aliquid dicerent eaedem possibiles sequerentur, sed neque possibilibus esse aliquid significantes nec necessariae consentiebant. in negativis vero e contra est. negationem enim possibilitatis sequitur et eius quae est esse aliquid significantis negatio et necessariae. negationem vero necessarii neque eius quod est esse neque eius quod est possibile esse negatio sequitur. disponantur enim in ordinem omnes hoc modo:

Possibile esse	Non possibile esse.
Contingens esse	Non contingens esse.
Esse	Non esse.
Necesse esse	Non necesse esse.

Repetendum igitur breviter est adfirmativarum consequentias, ut quemadmodum e converso sint in negativis evidentius patefiat. esse sequitur possibilitas et contingentia, possibilitatem vero et contingentiam esse non sequitur, necesse esse vero sequitur et esse et possibilitas et contingentia, possibilitatem autem et contingentiam nec esse sequitur nec necessitas. in negationibus vero e contra est. non posse esse et non contingere sequitur non esse. quicquid enim non potest esse non est. non esse autem non posse esse

3 enuntietur? 7 eis F² dicerent — 8 aliquid *om.* F 9 nec *del.* F² non consentiebant F² 10 e *om.* SE¹ 11 ea F² 12 necessaria F² 13 *prius* eius *in ras.* S² *pr.* quod] quid S (*corr.* S²) 20 ad adfirmatiuarum E² 20. 21 consequentia S²F² 21 euerso S (con *add.* S²) sit? 24 esse vero *om.* F (*spatio relicto*), vero esse b 27 e *om.* T contrario b 29 est] esse SE (*corr.* S²E²)

non sequitur. quod enim non est non omnino interclusum est ut esse non possit. nunc ego enim Traiani forum non video, sed non est necesse ut non videam. fieri enim potest ut propius accedens videam. rursus non posse esse et non contingens esse nec non esse sequitur nec non necesse esse. | quod enim p. 428 esse non potest non videbitur vere dici, quoniam illud non necesse est esse, sed potius quoniam illud necesse est non esse. negationem autem necessitatis, id est non necesse esse, neque non esse sequitur neque non possibile esse. me enim cum ambulo non necesse est ambulare. neque enim ex necessitate quisquam ambulat. nec rursus quod non est necesse id non potest fieri. quisquis enim ambulat non quidem illi ambulare necesse est, sed tamen potest. atque ideo quod non est necesse esse non omnino interclusum est ut esse non possit. et de non contingenti eadem ratio est. diverso igitur modo quam in adfirmationibus negativa conversio est. illic enim necessitatem et essentia et possibilitas sequebatur, essentiam autem possibilitas, sed neque possibilitatem essentia vel necessitas nec rursus essentiam necessitas sequebatur. hic autem non possibile esse et non esse et non necesse esse consequitur. sed neque non necesse esse non esse sequitur neque utrasque possibilitatis negatio, quae non posse aliquid esse proponit. an magis illud dicendum est, quod sicut se in adfirmationibus habet, ita quoque in negationibus, ut Theo-

2. 3 tragani SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) 4 accidens F (*corr.* F^2) 5 rursus — 9 esse *manca aut certe corrupta videntur* 5. 6 nec — nec] et — et? 6 *post* necesse esse *in marg. add.* E^2: quod enim non est non uidebitur uere dici quoniam illud esse non potest, sed potius quoniam potest non esse uel esse quod est non necesse esse 8 non *delendum*? 9 non necesse est esse? 14 non fieri S^2 15 ulli F^2 ambulare illi E (*transp.* E^2) tamen *editio princeps*: tantum *codices* 24 et *del.* F^2

phrastus acutissime perspexit? fuit enim consequentia in adfirmativis, ut necessitatem et esse consequeretur et possibilitas, possibilitatem vero nec esse nec necessitas sequeretur. idem quoque penitus perspicientibus in negationibus adparebit. veniens namque negatio in necessario faciensque huiusmodi negationem quae dicit non necesse est vim necessitatis infringit et totam propositionem ad possibile duxit. quod enim non necesse est esse fracto rigore necessitatis ad possibilitatem perductum est. sed possibilitatem nec esse sequebatur nec necessitas. recte igitur fractam necessitatem et ad possibile perductam, cum negatio dicit non necesse esse, nec non esse nec non contingere esse consequitur. rursus qui dicit possibile esse, si ei disiunctio negationis addatur, tollit possibile et ad necessitatis perpetuitatem negativa forma totam propositionem revocat, ut est non possibile. quod enim non possibile est fieri non potest ut sit, quod autem fieri non potest ut sit necesse est ut non sit. ergo necessariam quandam vim habet haec propositio in qua dicimus non posse esse aliquid. sed necessitatem sequebatur et essentia et possibilitas. non necesse autem esse ad possibilitatem respicit. recte igitur non necesse esse, quod est iam possibilitatis, sequetur propositionem quae dicit non posse esse, quod est necessitatis. alii ergo ordines propositionum sunt, vis tamen eadem, ut necessitatem cuncta sequantur, possibilitatem vero necessitas non sequatur. hic oritur

4 sequeretur *post* esse T   poenitus E   7 est] esse T, est esse E²   8 ducit T   9 est *om.* S¹   13 necesse est esse T   14 quae E²   est esse T   15 tollo SFT 16 formam S (*corr.* S²) *om.* F   17 *post* possibile *addit* b: quod enim est possibile, non est adhuc, quando dicitur, sed in futuro, sic quidem negatio illius in necessitatem versa de eo quod est mutare non poterit   18 non est S²   est *om.* SF, est esse b   19. 20 necessariam ergo T   20 quadam F (*corr.* F²)   24 sequitur S²

quaestio subdifficilis. nam si necessitatem sequitur possibilitas, non necesse autem possibilitati confine est, cur non necesse esse sequatur id quod dicimus non necesse esse? nam si possibilitas sequitur necessitatem, non necesse autem esse possibilitatem, sequi debet necessitatem id quod non necesse praedicamus. quae hoc modo dissolvitur: non possibile esse quamquam vim habeat necessitatis, differt tamen a necessitate, quod illud adfirmativam habet speciem, illud vero negativam. sic etiam possibile esse et non necesse esse differunt eo tantum, quod illud est adfirmativum, illud vero negativum, cum vis significationis eadem sit. sed necessitatem adfirmatio possibilitatis et contingentis sequebatur. quamquam tamen possibilitatem imitetur eique consentiat id quod dicimus non necesse esse, tamen negatio quaedam est. recte igitur adfirmationem quod est necesse esse non sequitur negatio per quam aliquid non necesse esse proponimus. et hanc quidem huius solutionem quaestionis Theophrastus vir doctissimus repperit. nos autem his determinatis ad sequentia procedamus. sunt enim, ut ipse ait Aristoteles, in his multae dubitationes. sed totius textus plenissimum sensum primo ponimus. quod etsi longum est, tamen ne intercisa videatur esse sententia non gravabor adponere.

Nam si eorum quae conplectuntur illae sibi invicem oppositae sunt contradictiones, quaecumque secundum esse et non esse disponun-

2 confinis SE 5 esse quod diximus F[2] possibilitatem tenet S[2] 6 non *del.* F[2] necesse esse E[2] 7 soluitur T 8 autem G (*corr.* G[1]), autem tamen E (autem *del.* E[2]) 9 quod] ut SFEG (*corr.* E[2]G[1], *item* 11) 14 tamen *om.* S, enim S[1] (*del.* S[2]) 17 quem T, quae F[2]T[2] 19 theoprassus F (theofrastus F[2]) 23 ponamus b qui — longus b si et S (*transp.* S[2]) 24 intercessa SFE (*corr.* S[2]F[2]E[1]) interscissa E[2] 25 opponere SFGE, exponere E[1] 28 et b: uel *codices*

p. 429 tur, ut eius quae est esse hominem | negatio est non esse hominem, non, esse non hominem et eius quae est esse album hominem, non, esse non album hominem, sed non esse album hominem. si enim de omnibus aut dictio aut negatio, lignum erit verum dicere esse non album hominem. quod si hoc modo, et quantiscumque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur, ut eius, quae est ambulat homo, non, ambulat non homo negatio est, sed non ambulat homo; nihil enim differt dicere hominem ambulare vel hominem ambulantem esse. quare si hoc modo in omnibus, et eius quae est possibile esse negatio est possibile non esse, ⟨sed⟩ non, non possibile esse. videtur autem idem posse et esse et non esse; omne enim quod est possibile dividi vel ambulare et non

2 *alt.* non] non autem ea quae est TE^2Σ𝔗, *om.* F, non ea quae dicit F^2 esse *om.* F (*post* hominem *add.* F^2) 3—5 et eius quae est esse album hominem negatio est ea (eius Σ, *corr.* $Σ^1$) quae est non esse album hominem, sed non ea quae est esse non album h. Σ𝔗, *idem habet* T, *nisi quod prius* ea quae est *om.* 4 *pr.* non *om.* F sed *om.* F non ea quae dicit F^2 5 non hominem F^2 dictio est E aut *om.* $𝔗^1$ 6 negatio] dictio S, negatio uera S^2Σ𝔗, neg. uera est T$𝔗^2$ 6—7 lignum — hominem *om.* $Σ^1𝔗^1$ 7 *post* hominem *add.*: cum lignum falsum sit dicere esse album hominem erit uerum de eo dicere esse non album hominem S^2Σ𝔗 (*cf. vol. I p. 19*) si in 𝔗 8 facit S (*corr.* S^2) FTE 9 ut] et F (*corr.* F^2) ambulare E (*corr.* E^2) 10—11 non amb. — homo *om.* S^1 10 non ambulat non homo negatio est E: ambulat non homo (*om. pr.* non *et* negatio est) F, non ea quae est amb. non h. F^2, negatio est non amb. non h. S^2 (non neg. est non amb. non h. S^3), ambulat non homo negatio non est T$𝔗^2$, negatio est non ea quae est amb. non h. Σ𝔗 sed ea quae est Σ$𝔗^2$ (sed — homo *om.* $𝔗^1$) 13 omnibus est T$𝔗^2$ 14 possibile est esse F^2 et negatio TE, et negationem (*om.* est) F (*corr.* E^2F^2) possibile est F^2 15 sed *add.* b (*cf. I. ed.*): *om. codices* *pr.* non *om.* SFE, non ea quae est $S^2F^2E^2$ *et ceteri* est esse F^2 16 possibile S^2F (*corr.* F^2) E^2Σ𝔗

ambulare et non dividi possibile est. ratio autem, quoniam omne quod sic possibile est non semper actu est, quare inerit ei etiam negatio; potest igitur et non ambulare quod est ambulabile et non videri quod est visibile. at vero inpossibile de eodem veras oppositas esse dictiones; non igitur est ista negatio. contingit enim ex his aut idem ipsum dicere et negare simul de eodem aut non secundum esse et non esse quae adponuntur fieri adfirmationes vel negationes. si ergo illud inpossibilius, hoc erit magis eligendum. est igitur negatio eius quae est possibile esse non possibile esse. eadem quoque ratio est et in eo quod est contingens esse; etenim eius negatio non contingens esse. et in aliis quoque simili modo, ut necessario et inpossibili. fiunt enim quemadmodum in illis esse et non esse adpositiones, subiectae vero res hoc quidem album, illud vero homo, eodem quoque modo hoc loco esse quidem subiectum fit, posse vero et contingere adpositiones determinantes quemadmodum in illis esse et non esse veritatem, simi-

1. 2 autem *ego*: autem est *codices* (*cf. I. ed.*) 3 actu *ego*: in actu *codices* (*cf. I. ed.*) inheret SFTE (*corr.* $S^2T^2E^2$) ei] erit Σ, uel fiet iam *in marg.* Σ^2, uel si etiam erit 𝔗 (*corr.* $\mathfrak{T}^2$) 4 non *om.* $\mathfrak{T}^1$ quod est ambulabile *om.* $S^1F^1E^1$ 5 ambulare T 6 est de $S^2FTE^2\Sigma\mathfrak{T}$ oppositas ueras *codices* (*cf. infra*) 7 ita Σ, uel ista $\Sigma^2\mathfrak{T}$ 10 et] uel *codices* (*cf. infra*) opponuntur $F^2\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $\mathfrak{T}^2$) 11 inpossibilius est *codices* (*cf. I. ed.*) 13 non] ea quae est non $TE^2\Sigma\mathfrak{T}$

14. 15 contingere STE 15 negatio est $F^2T\mathfrak{T}^2$ 15. 16 contingere *codices* (*corr.* b) 17 in necessario et in inp. F^2E^2 18 in illis quemadmodum $\Sigma\mathfrak{T}$ (*transp.* $\mathfrak{T}^2$) 18 oppositiones $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* Σ^2) 19 subiecto F huius $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* Σ^2)

20 quo S (*corr.* S^2) 21 possibile $S^2\Sigma\mathfrak{T}$ 22 determinantis SFE (*corr.* $S^2F^2E^2$) 21. 22 admodum *om.* $\mathfrak{T}^1$ 23 ueritatem et falsitatem diuidunt F^2

liter autem hae etiam in esse possibile et esse non possibile.

Haec Aristotele subtiliter discutiente illud oportet agnoscere, quod multum differt ipsius possibilitatis vim naturamque definire vel propriae scientiae qualitate concludere et possibilem enuntiationem qualis esse debeat iudicare. namque in possibilis cognitione illud solum perspicitur, an id quod dicitur fieri possit nullo extrinsecus inpediente casu. quod etiamsi accidat, nihil de statu prioris possibilitatis. ipsius possibilis enuntiationis diiudicatio plurimum differt, quod mox poterit ex ipsa de possibilibus enuntiationibus disputatione cognosci. nam sicut non est idem hominis definitionem respondere quaerentibus et ipsam definitionem alio termino definitionis includere, ita non idem est de possibili enuntiatione et quid ipsum possibile est tractare. unde fit ut, cum possibile atque contingens idem in significationibus sit, diversum esse in enuntiationibus videatur. supra namque docuimus possibilitatem et contingentiam eiusdem significationis esse, ut quod contingeret fieri idem esset possibile, quod possibile esset idem quoque contingeret. sed possibilis enuntiatio non est eadem quae contingens. neque enim si quis possibilem adfirmationem proponat eique opponat contingentem negationem, rectam faciet contradictionem. si quis enim dicat quodlibet illud esse possibile, alius respondeat negans rem illam contingere, licet quantum in significatione est priorem possibilitatem abstulerit, non tamen est dicenda contra-

1 in] in eo quod est E^{2}, ut in eo quod est F^{2}, id est $T\mathfrak{T}^{2}$ 8 id *om.* T^{1} posse FE (*corr.* E^{2}) 10 *post* possibilitatis *add.*: permotatur (*sic*) S^{2}, mutat F^{2}, permutatur E^{2}, permutabitur $G^{2}T$ a quo ipsius $G^{2}T$, uerum ipsius E^{2}, ipsius uero S^{2}, *post* ipsius *interpungendum?* 13 si quod FE (*corr.* E^{2}) 16 et *add.* F^{2}: *om. codices* quod *codices* (*corr.* b) 20 significationis *om.* S^{1} 21 contigerit T 27 illam rem T 27. 28 non contingere S^{2}

dictio, in qua alii termini in negatione, alii in adfirmatione enuntiati sunt. possibilis enim adfirmatio de possibilitate negationem, non de contingentia habere debebit. idem quoque in contingentibus. neque enim si quis aliquid contingere dixerit, opponenda illi est possibilitatis negatio, licet idem sit possibile quod contingens. constat igitur diversissimam esse rationem modi per se diiudicandi et enuntiationis, quae cum modo et cum qualitate praedicatur. unde fit ut, quamquam idem in significationibus possibilitas et contingentia sint, quasi diversae ab Aristotele in modorum ordine proponantur. illud autem ignorandum non est, quod Stoicis universalius videatur esse quo distet possibile a necessario. dividunt enim enuntiationes hoc modo: enuntiationum, inquiunt, aliae sunt possibiles, aliae inpossibiles, possibilium aliae sunt necessariae, aliae non necessariae, rursus non necessariarum aliae sunt possibiles, aliae vero inpossibiles: stulte atque inprovide idem possibile et genus non necessarii et speciem constituentes. novit autem Aristoteles et id possibile quod non necessarium est et id possibile rursus quod esse necessarium potest. eodem namque modo non dicitur possibile esse, quod vel ex falsitate in verum transit aliquando vel rursus ex veritate in falsum. ut si quis dicat nunc, quoniam dies est, verum dixerit, idem si hoc nocte praedicet, falsum est et haec veritas propositionis in falsum est permutata. sic ergo quaedam sunt possibilitates, ut eas et esse et non esse contingat, quae non eodem modo dicuntur quemadmodum illae quae mutabilem naturam non habent, ut hae scilicet quas necessarias dicimus. ut

5 dixit SFE 6 est S (*corr.* S[2]) 12 uero T 13 instoicis F, ///stoicis SE quod istet E, *del.* E[2] distat G (*corr.* G[2]) 17 necessariorum T, necessarium E (*corr.* E[2]) 18 aliae vero inpossibiles *om.* T 24. 25 falso SFE (*corr.* E[2]) 25 est *om.* F 28 si E (*corr.* E[2]) 31 *pr.* ut *delendum?*

si quis dicat solem moveri vel solem possibile esse moveri, haec numquam ex veritate in falsitatem mutabitur. sed nunc de Aristotelis Stoicorumque dissensione tacendum est. illud tamen solum studiosius perquirendum est, quo loco sit ponenda negatio in his propositionibus, in quibus modus aliqui praedicatur, ut quae dicentur esse possibiles enuntiationes. possibiles, contingentes et necessariae et quaecumque cum p. 430 modo sunt propositiones illae veraciter esse | dicentur, in quarum significationibus rei de qua praedicantur subsistendi qualitas invenitur, ut cum dico Socrates bene loquitur, modus quidam est loquendi Socratem. ergo sicut in his propositionibus, quaecumque cuiuslibet illius rei subsistentiam promittunt, ad ipsam subsistentiam negatio ponitur (ut cum dicimus Socrates est, ad esse aptatur negatio, cum negamus Socrates non est), ita quoque in his quae modum subsistentiae dicunt ad eum modum ponenda negatio est, qui ad illam subsistentiam videtur adiectus, ut cum dicimus Socrates bene loquitur, modus ipsius rei est id quod praedicatum est bene: ad hunc igitur modum et qualitatem ponenda negatio est. possibiles autem propositiones vel contingentes eas esse dicimus, in quibus modus ipse monstratur et potius non esse de modo dicitur, sed modus de eo quod est esse. cum enim dicimus possibile esse, esse quidem quiddam dicimus, quemadmodum autem sit additum est, id est possibile, ut non necessarium neque aliquo alio modo nisi tantum secundum potestatem dicatur. fit ergo esse

2 falsitate SF 4 ita dicendum S 6 aliquis E² 7 ut *ego*: at S, aut S² *et ceteri* 9 illud S *post* esse *addit*: secundum modum sicut aliae secundum esse E² 14 subsistendiam S (d *in* c *mutat* S²) 16 est — Socrates (20) *om.* T¹ 19 adiecta SFE (*corr.* S²E²) 24 ipse *om.* S¹ non potius E² 28 necessario T 29 dicantur FTE (*corr.* F²E²) esse *om.* S¹FE¹

subiectum, praedicatio vero modus vel contingens vel possibilis vel necessarius vel quilibet alius. atque hae quidem propositiones secundum modum dicuntur, in quibus de substantia nihil ambigitur, de modo autem et qualitate sola tractatur. sin vero subiciatur quidem modus, praedicetur vero esse, tunc de substantia rei quaeritur non de modo, ut si quis dicat possibile est, ut ipsum possibile in rebus esse pronuntiet, huic propositioni nullus modus adiectus est. cum enim dicimus possibile esse modum habere, hoc per se ita non dicimus, sed particulam propositionis ablatam. ita enim perspicimus quasi si cum propositione esset iuncta. quam si cum propria propositione iunxerimus, et quali modo praedicetur adparet. cum enim dicimus possibile est, ut modum significet, particula propositionis est. quam si suo corpori adgregemus facientes aliquam propositionem, quid modus ille profiteatur agnoscimus. age enim id quod dixi possibile est coniungamus aliis praedicamentis atque inde una enuntiatio conficiatur dicamusque Socratem ambulare possibile est. videsne modum in propositione possibile, ut etiam sive Socrates ambulet sive non ambulet, posse eum tamen ambulare ex ipso propositionis modo quilibet agnoscat? ita igitur auferentes de toto partem possibilem enuntiationem quasi si tota sit propositio speculamur, ut in his dictionibus fieri solet, quae pluralitatem determinant, ut si dubitemus contra omnis an nullus ponatur an non omnis, ita eas speculemur, quasi si integras propositiones, quas determinationes propo-

1 subiecto SFE (*corr.* S^2E^2) 9 modus *om.* F 11 enim S: eam S^2 *et ceteri* (enim eam?) 12 esse FE (*corr.* E^2) 13 propositione] pro T (*corr.* T^2) et *del.* S^2 15 est esse S^2 16 corpore S 20 confiteatur G (*corr.* G^2) Socratem] elimannum F 22 non ambulet G^2, non ambulat T sive non ambulet *om.* S^1FTE^1G 28 speculemur T: speculamur *ceteri* 29 si *del.* S^2E^2, *om.* T

sitionum esse manifestum est. concludenti igitur dicendum est: in his quae modum praedicant omnes aliae res subiectae sunt vel esse vel ambulare vel legere vel dicere vel quicquid aliud cum aliquo modo fieri dicetur, in his autem ubi modus ipse ⟨subicitur, esse vero⟩ praedicatur, ut integra sit propositio, non enim propositionis, non est cum modo propositio, sed ibi tantum de subsistentia modi proponitur. ut si qui dicat possibile est, quiddam in rebus dicit esse possibile, et rursus contingens est, quiddam in rebus dicit esse quod contingat, et rursus necesse est, esse quiddam dicit in rebus quod sit necesse: hic non de modo, sed de solo esse tractatur. quare quotiens esse quidem subicitur, modus autem praedicatur, ut cum dicimus Socratem ambulare possibile est, ad modum iungenda negatio est, quotiens vero modus subicitur, esse autem praedicatur, ad esse ponenda negatio est. ut cum dicimus possibile est, quia ita dicimus tamquam si diceremus possibilitas est, et cum dicimus contingere est, ita dicimus tamquam si diceremus contingentia est, ad esse ponenda negatio est dicendumque possibile non est, quod idem valet tamquam si diceretur possibilitas non est. eodem quoque modo et de contingentia. non autem perfecte speculantibus idem semper videri debet subiectum, quod primo loco reperiri dicitur, idem praedicatum semper, quod secundo loco praedicatur. in quibusdam enim verum est, in

1 est *om.* S^1 2 omnes *del.* S^2 3 subiecta F 5 modis T ipsae S (*corr.* S^2) subicitur esse vero *add.* b: *om. codices* 6 non praedicatur S^2E^2 6. 7 non enim propositionis *del.* S^2 enim *delendum?* 6 ut — 7 propositio *del. et* ibi *in* ubi *mutat* E^2 8 si *om.* T^1 9 *alt.* possibile — *pr.* esse (11) *om.* E^1 10 quid T (dam *add.* T^2) 11 contingit S, contingens T (*corr.* S^2T^2) 14 cum *om.* T 15 Socratem ambulare *om.* S^1 non possibile T^2 24 id? 25. 26 reperiri *delendum?* 26 idem E: id enim E^2 *et ceteri* (id autem?) praedicatur *codices* (*corr.* S^2) 27 praedicatur] ponitur S^2

aliis vero ex significatione potius propositionum colligimus, qui terminus subiectus sit, qui vero praedicatus. nam cum dico homo animal est, prius mihi necesse est dicere hominem, post praedicare animal atque ideo subiectum dicitur homo, animal vero praedicatur. in his autem in quibus modus additur sic est: cum dicimus Socrates bene loquitur, idem valet tamquam si dicamus Socrates bene loquens est et | hic quidem bene prius dictum est, postea vero loquens p. 431 est et videtur subiectum quidem esse id quod dictum est bene, praedicatum autem id quod dictum loquens est. sed hoc falsum est. et hinc facillime poterit inveniri, quod loquentem quidem esse eum nullus ignorat, quisquis audit Socratem bene loquentem esse, vim autem totius propositionis modus continet. in id enim intendendus est animus, non si loquatur. hoc enim indubitatum est. nam qui eum bene dicit loqui, loqui quoque consentit. quare ad modum intendendus est animus, ad id quod dictum est bene. Socrates enim bene loquitur quod dixit, loqui quidem non sufficit dicere, nisi etiam dicat bene. continet igitur totam propositionem modus. sed rursus propositionem continet praedicatio: modus igitur in his propositionibus potius praedicatur. concludendum igitur universaliter est omnem modorum contradictionem non secundum esse verbum fieri nec secundum id rursus verbum quod in se esse contineat, sed potius secundum modum. continere autem in se verba id quod est esse dicuntur, ut cum dicimus loquitur. tantundem enim valet tamquam si dicamus loquens est. quare quaecumque propositiones quemlibet illum in se retineant modum,

1 propositionem T (*corr.* T¹) 6 sicut E 11 dictum est b 12 est. et] esse? huic T (hoc hinc?) hoc poteritS² 13 eum] cum F T 16 intendus S (*corr.* S²) 17 eum] cum F 18 quemadmodum S (quem *del.* S²) 20 qui? 22 rursus totam b 24 potius *om.* T 31 inseret ineant E (*corr.* E²)

dubitandum non est quin non ad id quod ponit esse negatio iuste adplicetur, sed potius ad eum modum quo aliquid esse fierive pronuntietur. omnis namque cum modo adfirmatio talis est, ut non intendere debeat animum auditor ad id quod esse dicitur, sed ad id potius quomodo illud esse dicatur. ut cum dicimus Socrates bene loquitur, non perspiciendum est an loquatur, sed illuc potius animi dirigenda intentio est quemadmodum loquatur. hoc enim videtur totam continere propositionem. ergo contra possibile esse non est ea negatio quae dicit possibile non esse, sed non possibile esse. eodem modo et contra eam quae dicit contingere esse non ea quae enuntiat contingere non esse, sed potius ea negatio est quae dicit non contingere esse. idem quoque et in necessariis inpossibilibusque modis ceterisque, quae nunc Aristoteles pro solita brevitate transgressus est, faciendum videtur. sed quoniam commentationis virtus est non solum universaliter vim sensus expromere, verum etiam textus ipsius sermonibus ordinique conectere, ea quae superius confuse dicta sunt nunc per sermonum ipsorum ab Aristotele dictorum ordinem dividamus. his vero determinatis perspiciendum quemadmodum se habent negationes et adfirmationes ad ⟨se⟩ invicem hae scilicet quae sunt de possibile esse et non possibile et contingere et non contingere et ⟨de⟩ inpossibili et de necessario; habet enim aliquas dubitationes. perspiciendum, inquit, est de adfirmationibus negationibusque, qua

3 quod SFEG (*corr.* S^{2}E^2) qui G^{2}T pronuntiet *codices* (*corr.* S^2) 8 illic *codices* (*corr.* b) 14 est *om.* F 20 cometere SEG (*corr.* S^{2}G^2) committere FT (*corr.* T^2) E^{2}G^1 23 perspiciendum est S^{2}T 24 habent b: habeant *codices* se *ego add.*: *om. codices* 25 haeae S (*corr.* S^2) heae FE de *om.* T 27 de *add.* b: *om. codices* possibile S, impossibile S^2, inpossibile *ceteri* (*corr.* b) 27. 28 habent S^{2}T

ratione videantur opponi in his propositionibus, quas quidam modus continet, ut in his quae sunt possibiles vel contingentes vel necessariae vel inpossibiles vel verae vel falsae vel bene vel male vel quicquid aliqua qualitate praedicatur. habet enim, inquit, aliquas dubitationes et quas dubitationes habeat continuo eas subicit. nam si eorum quae conplectuntur illae sibi invicem oppositae sunt contradictiones, quaecumque secundum esse et non esse disponuntur. sensus totus huiusmodi est: in omnibus conplexionibus propositionum illa in his oppositio valet, quaecumque secundum esse et non esse fit. ut cum dicimus homo est, huius negatio homo non est, sed non ea quae dicit non homo est. et rursus eius quae proponit est albus homo illa negatio est quae dicit non est albus homo, non ea quae proponit est non albus homo. hoc ipsum autem, quoniam eius quae dicit est albus homo non est negatio ea quae dicit est non albus homo, sed potius ea quae dicit non est albus homo, sic demonstrat: si enim de omnibus aut dictio aut negatio, lignum erit verum dicere esse non album hominem. breviter dictum est, sed ita posse videtur exponi: propositum, inquit, sit lignum, de quo duae enuntiationes dicantur. illud tamen nobis manifestum sit de omnibus, si adfirmatio vera est, falsam esse negationem, eam scilicet quae contradictorie opponitur, et si vera negatio, falsam adfirmationem. pronuntietur igitur de proposito ligno, quoniam lignum hoc est albus homo. hoc falsum est.

3 necessariis FE (*corr.* E²) inpossibilis FE (*corr.* E²) 4 uere uel false E² 6 habet T 8 illa F 9 et *ego*: uel *codices* 13 est *om.* T¹ neg. est b 16 non ea *om.* T¹ 21 dictio est E² negatio uera S², negatio uera est T 22 non *om.* S¹ 23 posse] per se F 27 neg. est b 27. 28 falsa adfirmatione *codices* (*ego corr.*) 28 adfirmatio esse E² lignum FE (*corr.* E²)

si igitur haec adfirmatio falsa est, vera debet eius esse negatio. si igitur ea est negatio adfirmationis quae dicit est albus homo ea quae negat dicens est p. 432 non albus | homo, haec negatio vere praedicabitur de ligno dicente quolibet quod lignum hoc est non albus homo. sed hoc fieri non potest. perspicue enim falsum est lignum esse non album hominem. quod enim omnino homo non est nec non albus homo esse potest. falsae igitur utraeque, et adfirmatio quae dicit de ligno quoniam est albus homo et negatio de eo quae dicit quoniam est non albus homo. quod si sunt falsae utraeque, haec negatio illius adfirmationis non est. quaerenda igitur est alia quae cum ea verum dividat atque falsum. qua in re nulla alia reperietur contra eam quae dicit est albus homo praeter eam quae dicit non est albus homo. nam si ea dicitur esse adfirmationis huius quae dicit est albus homo negatio quae enuntiat est non albus homo, erit ut de ligno de quo adfirmatio dicta falsa est vera sit enuntiata negatio eritque de ligno verum dicere, quoniam lignum hoc est non albus homo, sed hoc inpossibile est. constat igitur neque eam propositionem quae dicit est non albus homo illius adfirmationis esse negationem quae proponit est albus homo et eam quae dicit non est albus homo negationem esse eiusdem adfirmationis quae dicit est albus homo. videsne igitur ut prope in omnibus adfirmationes et negationes secundum esse vel non esse fiant? illa enim album quod esse dixit, illa negat album non esse dicens, rursus illa dicit hominem esse, illa vero negat dicens hominem non esse et in ceteris eodem modo est. quod

2 ea *del.* S^2 est *om.* T^1 3 ea *om.* b 8 *alt.* homo *om.* T 10 ea SFE 11 si *om.* T^1 14 in *om.* T 16 non est] est non SFEG (*corr.* $S^2E^2G^2$) 24 *pr.* quae] quo E (*corr.* E^2) 25 est *in ras.* S^2 28 vel] et? 29 quidem b dicit b

si hoc modo, et in quantiscumque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur, ut eius, quae est ambulat homo, non ea quae est ambulat non homo negatio est, sed ea quae est non ambulat homo; nihil enim differt ⟨dicere⟩ hominem ambulare vel hominem ambulantem esse. nec hoc solum, inquit, in his evenire potest propositionibus, quae secundum esse vel non esse disponuntur, sed etiam in his quaecumque verbis talibus continentur, ut verba illa vim eius quod est esse concludant, ut est homo ambulat: ambulat continet in se esse. idem enim est ambulat quod est ambulans. ad haec igitur verba quae in propositionibus esse continent aptanda negatio est. si enim omnis contradictio secundum esse vel non esse fit, haec autem verba esse propria significatione concludunt quoniamque verba haec ita ponuntur tamquam si hoc ipsum esse poneretur, manifestum est ad ea verba quae esse continent negationem poni oportere ad earum similitudinem propositionum, quae secundum esse et non esse supra dicta ratione sibimet opponuntur. his igitur ante praedictis quid inconveniens ex his possit esse persequitur. quare si hoc modo in omnibus, et eius quae est possibile esse negatio est possibile non esse, ⟨sed⟩ non, non possibile esse. videtur autem idem posse et esse et non esse; omne enim quod est possibile dividi vel ambulare et non ambulare et non dividi possibile est. supe-

1 est et T   in *delendum?*   3 *et* 4 ea quae est *delendum?* 4 quae //// est E   5 dicere *add.* b: *om. codices*   7 nec] et T (*corr.* T^2)   hoc est T   8 vel] et?   12 *pr.* est *om.* S^{1}F   est ambulans est TE^2 15 vel] et?   16 significatio S (*corr.* S^2)   17 ipsud SFE (*corr.* S^{2}E^2)   esse *om.* T^1 19 oportere] potero F   20 uel T   22 quod S (*corr.* S^2)   posse SFE (*corr.* S^{2}E^2)   23 modo *om.* F   25 sed *add.* b: *om. codices* (et E^2)   *pr.* non *om. codices*: non ea quae est S^{2}T^{2}E^2

rius demonstratum est quemadmodum in his quae conplectuntur enuntiationibus secundum esse potius et non esse fierent oppositiones, nunc hoc dicit: si hoc, inquit, in omnibus propositionibus faciendum est, ut earum contradictiones secundum esse et non esse ponantur, et in his quae aliquid possibile esse pronuntiant non ita ponenda negatio est, ut dicat non possibile esse, sed potius secundum non esse constituenda est, ut dicatur possibile non esse negationem eius esse quae dicit possibile esse. sed si hoc dicimus, inquit, adfirmatio et negatio contradictoriae verum inter se falsumque non dividunt. omne enim quod potest esse idem etiam potest non esse. quod enim potest dividi idem potest non dividi et quod potest ambulare idem potest et non ambulare. quae autem sit huiusmodi possibilitas, per quam cum dicitur aliquid fieri posse, illud tamen relinquatur posse non fieri, consequenter explanat dicens: r a t i o a u t e m e s t, q u o n i a m o m n e q u o d s i c p o s s i b i l e e s t n o n s e m p e r i n a c t u e s t, q u a r e i n e r i t e i e t i a m n e g a t i o; p o t e s t i g i t u r e t n o n a m b u l a r e q u o d e s t a m b u l a b i l e e t n o n v i d e r i q u o d e s t v i s i b i l e. a t v e r o i n p o s s i b i l e e s t p. 433 d e e o d e m | v e r a s o p p o s i t a s e s s e d i c t i o n e s; n o n i g i t u r e s t i s t a n e g a t i o. causa est igitur, inquit, cur id quod posse esse dicitur idem possit non esse, quod omne quod possibile dicimus ita pronuntiamus, ut non semper in actu sit, id est non sit necessarium. omne namque quod semper in actu est necessarium est, ut sol semper movetur: itaque illi semper agitur motus. si quis autem me dicat ambulare posse, quo-

1 quae *om.* T^1 7 *alt.* non *om.* T^1 8 sed etiam T 11 contradictorie E^2 13 non *om.* E^1 15 et *om.* TE non potest T 18 est *delendum?* omne] ne FE (*corr.* E^2) 19 sit SFE (*corr.* S^2E^2) est *om.* S^1FE^1 in *delendum?* 20 igitur *om.* S^1 21 ambulabile] ambulare T 22 *alt.* est *delendum?* 23 eo *codices* (*corr.* S^2E^2) 25 cur *om.* T 29 atque?

niam mihi ambulationis motus non semper agitur et inest mihi aliquotiens non ambulare, inest quoque illud ut vere de me dicatur posse me non ambulare, cum vere pronuntietur posse ambulare. ergo quaecumque non semper in actu sunt et posse esse et posse non esse recipiunt. potest igitur et quod est ambulabile, id est quod ambulare potest, non ambulare et quod est visibile non videri. quocirca docetur non esse negationem eius quae dicit posse esse eam quae proponit posse non esse, idcirco quod utraeque sunt verae in his quae (ut ipse ait) non semper actu sunt. contingit enim unum ex utrisque quae Aristoteles dicit: aut idem ipsum dicere et negare simul de eodem aut non secundum esse et non esse quae adponuntur fieri adfirmationes vel negationes, ut aut idem sint adfirmatio et negatio sibique consentiant, si secundum esse et non esse in omnibus contradictio fit, ut est in eo quod est posse esse et posse non esse (idem enim utraeque sunt sibique consentiunt et si quis eam dicit contradictionem esse contradictionem sibi consentire dicit), aut certe non in omnibus negationibus secundum esse et non esse ea quae adponuntur fieri adfirmationes vel negationes, id est non in omnibus negationibus secundum adpositionem esse vel non esse vel eorum verborum quae esse continent fieri contradictionem. si ergo illud, inquit, inpossibilius est, hoc erit magis eligendum. duo supra posuerat quae ex supra dictis rationibus evenirent: aut unum et idem ipsum esse

3 de me *om.* T 8 uidere SFTE (*corr.* E²) docet F 15 apponantur T (*item* 23) vel] et b 16 id est ut b 18 *alt.* est *om.* T 22 negationibus *delendum?* affirmationibus et neg. E² (*item* 24) eas T 22 ea — 25 non esse *om.* F 25 oppositionem E² *pr.* vel] et? 29 aut] ut SFEG (*corr.* E²), aut ut TG² et] aut SFEG (*corr.* E²G²), atque S², *om.* T esset S²G²

dicere et negare simul de eodem, id est ut dictio et negatio idem essent simul de eodem praedicatae sibique consentirent, aut non secundum esse vel non esse fieri contradictionem. sed videntur utraque quasi quodammodo inconvenientia esse, quippe cum illud unum etiam inpossibile sit, ut adfirmatio negatioque consentiant, illud alterum id est non secundum esse et non esse fieri oppositiones inconsentiens sit aliis propositionibus, in quibus hoc modo contradictionem fieri manifestum est. nunc ergo hoc dicit: quoniam utrumque, inquit, inconveniens est, unum autem ex his erit eligendum, quod minus est inpossibile, hoc sumendum est. minus autem est inpossibile, ut secundum esse et non esse non fiant oppositiones. hoc enim nihil prohibet, illud autem inpossibilius, ut adfirmatio negatioque consentiant. hoc igitur erit eligendum potius: has quae cum modo sunt propositiones non eas habere oppositiones, quae secundum esse et non esse fiunt, sed potius eas quae ad modum ponuntur. non autem ita dixit inpossibilius est, tamquam si altera inpossibilis sit, sed ad hoc potius rettulit quod utraeque quasi inconvenientes videntur, quarum unam etiam inpossibilem esse non dubium est. hinc quoque disponit secundum modum aliquem pronuntiatarum propositionum quae esse negationes ponuntur. dicit enim: e s t i g i t u r n e g a t i o e i u s q u a e e s t p o s s i b i l e e s s e ea quae est n o n p o s s i b i l e e s s e, negationem scilicet

1 et b: aut *codices* simul aut negare T (*transp.* T[2]) 3 et? 4. 5 quodadmodum FE (quodadmodo E[2]) 8 inconueniens S[2] 10 hoc ergo T 15 inpossibilius est F 16 igitur *om.* E[1] 17 cum *om.* T[1] 18 et T: uel *ceteri* 19 ea F 20 si *del.* E[2] alteri T altera res? ratio? alterum inpossibile b 21 ad *om.* T[1] 21. 22 utraque b 22 inconueniens G (*corr.* G[2]), inconvenientia b quorum unum b 23 inpossibile G (*corr.* G[2]) b quoque] ergo? vero? 24 aliquid SFE, *del.* E[2] 25 negationes *om.* G[1] ponuntur S[2]: ponunt *codices* (disponunt G, dis *del.* G[2])

addens non ad esse verbum, sed ad modum quod est possibile. eandem quoque rationem dicit esse et in contingentibus. eius enim quae est contingere esse negatio | est non contingere esse. docet etiam de necessario p.434 et inpossibili sibi idem videri. quae autem natura huius oppositionis sit, licet breviter, veracissime tamen expressa est, de qua nos superius diutius locuti sumus. quod si quis perspicacius intendit, illius intellegentiam loci cum hac gradatim proficiscente expositione communicat.

Fiunt enim quemadmodum in illis esse et non esse adpositiones, subiectae vero res hoc quidem album, illud vero homo, eodem quoque modo hoc loco esse quidem subiectum fit, posse vero et contingere adpositiones determinantes quemadmodum in illis esse et non esse veritatem, similiter autem hae etiam in esse possibile et esse non possibile.

Adpositiones vocat praedicationes. dicit ergo in his propositionibus, quae praeter aliquem modum dicuntur, praedicantur quidem semper esse et non esse vel ea verba quae esse continent, subiciuntur vero res de quibus illa praedicantur, ut album, cum dicimus album est, vel homo, cum dicimus homo est. atque ideo quoniam in his praedicatio totam continet propositionem veritatemque et falsitatem praedicatio illa determinat, praedicatur autem esse vel quicquid esse continet, iure secundum esse et non esse contradictiones ponuntur. in his autem, id est in quibus modus aliqui praedicatur, esse quidem subiectum est vel ea verba quae esse continent, modus autem solus quodammodo prae-

9 gradati T 10 communicet b 17 in] id est T, in eo quod est E² 18 *Arist. textum continuat usque ad* non inpossibile non esse b 23 ut *om.* T¹ 24 est *om.* SFE¹ uel hominem *codices* (*corr.* b) 30 est *om.* SFE¹ 31 quodadmodo FE (*item p.* 406, 3)

dicatur. nam quod dicitur esse solum sine modo aliquo ipsius rei substantia pronuntiatur et quaeritur in eo quodammodo an sit: idcirco esse ponente adfirmatione dicit negatio non esse. in his autem in quibus modus aliquis est non dicitur aliquid esse, sed cum qualitate quadam esse, ut esse quidem nec adfirmatio ambigat nec negatio, de qualitate autem, id est quomodo sit, tunc inter aliquos dubitatur. atque ideo ponente aliquo, quoniam Socrates bene loquitur, non ponitur negatio, quoniam bene non loquitur, sed quoniam non bene loquitur, idcirco quoniam (ut dictum est) non ad esse vel ad ea verba quae esse continent ⟨nec⟩ propositionem totam conficiunt, sed potius ad modum intenditur animus audientis, cum adfirmatio aliquid esse pronuntiat. si igitur haec continent totius propositionis vim, quod autem propositionis vim continet praedicatur et secundum id quod praedicatur semper oppositiones fiunt, recte solis modis vis negationis adponitur. his autem rationabiliter constitutis illud rursus exsequitur, quod non modo contradictio non est posse esse et posse non esse, verum etiam huiusmodi propositiones, quae cum modis positae, negationem tamen habent ad esse coniunctam, omnino negationes non sunt, sed adfirmationes. possunt enim earum negationes aliae reperiri. ait enim: eius vero quae est possibile non esse
p.435 negatio | est non possibile non esse. in tantum, inquit, non est ulla contradictio eius quae est posse esse et eius quae est posse non esse, ut ea quae dicit

1 quando? solum esse T modo *om.* F 2 predicatur pronuntiatur T (predicatur *del.* T^{1}) 12 vel ad *in ras.* S^{2} nec *ego add.: om. codices* (et S^{2}, propositionemque T^{2}) *sed transpositione scribere malim* sed potius ad ea quae prop. totam conficiunt 13 non conficiunt S^{2} confiunt T (*corr.* T^{1}) constituunt b modos T^{2} 14 cum] quo? quomodo? 15 hoc b continet S (*corr.* S^{2}) b (hic continet? hi continent?) 16. 17 et — praedicatur *om.* T^{1} 22 modo sunt b 24 aliae *om.* F 28 dicunt T (*corr.* T^{2})

posse non esse non esse negatio, sed potius adfirmatio convincatur. adfirmatio autem adfirmationi numquam contradictorie opponitur. docetur autem esse adfirmatio ea quae dicit posse non esse, quod eius alia quaedam negatio reperitur, ea scilicet quae dicit non posse non esse. simulque illud adiungit: cum sint, inquit, huius propositionis quae dicit aliquid posse esse duae quae videantur esse negationes, ea scilicet quae dicit posse non esse et ea quae proponit non posse esse, hinc agnoscitur quae harum sit contradictoria contra eam quae dicit posse esse adfirmationem: quae enim verum falsumque cum ea dividit, ipsa eius potius potest esse quam ea quae illi consentit. ei autem quae est posse esse consentit ea quae dicit posse non esse, ut supra iam docui: ea quae dicit non posse esse si falsa est, vera est ea quae dicit posse esse, haec rursus si falsa est, vera est illa quae enuntiat non posse esse. dividunt igitur hae veritatem falsitatemque, quod in singulis exemplis facillime poterit inveniri. age enim dicat quis posse me ambulare, ille verum dixerit, si quis vero dicat non posse me ambulare, mentitus est. rursus si quis dicat posse solem consistere, mentitur, si quis vero dicat non posse solem consistere, de ipsius nullus ambigit veritate. dividunt igitur veritatem falsitatemque hae scilicet quae dicunt posse esse et non posse esse, illae vero se sequuntur quae dicunt posse esse et posse non esse. quae igitur consentiunt, contradictiones non sunt, quae autem veritatem inter se falsitatemque dividunt, ipsas contradictiones magis esse

1 negatio non esse T 3 ponitur T 6 sit SE (*corr.* S²E²) *om.* T 8 quae *om.* T uidentur S (*corr.* S²) 9 *alt.* posse *om.* S¹ 12 ista? illa? eius E: esse SF, *om.* T 13 aut T 15 docuit F ea autem b 16 sed haec TE² sed si SFE (sed *del.* S², *transp.* E²) 22 mentitur — 23 consistere *om.* S¹FE¹ 23 autem S dicat *om.* S 24 nullius E (*corr.* E²) 25. 26 non posse] posse non T (*corr.* T²) 26 sese b

putandum est. quod per hoc ait: quare et sequi sese invicem videbuntur. quae autem propositiones sese sequantur dicit: idem enim possibile est esse et non esse. cur autem sese sequantur monstrat adiciens: non enim contradictiones sibi invicem sunt. si enim contradictiones essent, numquam sese sequerentur. sed quae sint contradictiones declarat dicens: sed possibile esse et non possibile esse numquam simul sunt. cur autem numquam simul sint, non tacuit. ait namque: opponuntur enim. nam idcirco numquam simul sunt et veritatem falsitatemque dividunt, quoniam opponuntur. docet quoque eius propositionis quae dicit posse non esse illam esse negationem quae proponit non posse non esse. ex eadem vi ad propositionem transit. dicit enim: at vero possibile non esse et non possibile non esse numquam simul sunt, per quod ostenditur illam esse adfirmationem, illam vero negationem. universaliter enim quaecumque idem de eodem haec ponit, haec aufert, si illa sit adfirmatio, illa negatio et nihil aequivocationis aut universalium determinationis inpediat, contradictorie sibimet opponuntur. cetera iam ita ut ait per se expedita sunt, ut longa expositione non egeant, nisi quaedam in eorum ordine permiscenda sunt, quae id quod per se est lucidum clarius monstrent. persequitur enim similiter ceteros modos dicens quae propositiones quarum adfirmationum non sint negationes et quae sint

1 sese] esse se E (esse *del.* E^2) 3 est *delendum?* 4 sequantur sese T (*transp.* T^2) 5 non enim] nam T *post* invicem *in marg. add.* E^2: huiusmodi possibile est esse et possibile est non esse 6 sese] esse S, se S^2 9 quur S 10 nam] namque T 12 propositiones F 13 *alt.* esse *om.* T^1 14 et ex S^2E^2 (et eadem via?) ad hanc b oppositionem G^2T^2 (propotionem T) 17 sunt *in ras.* S^2 affirmationem esse T 19 hoc ponit FE (*corr.* F^2E^2) 21 inpediant SFEG (*corr.* S^2E^2) 22 ut T: *om. ceteri* ait *del.* S^2E^2 25 est *om.* T^1 monstret SFEG (*corr.* $S^2E^2G^2$), per quae — monstretur b

et eas, quas negationes non esse dicit, ut adfirmationes esse demonstret, alias negationes opponit. similiter autem, inquit, et eius propositionis quae est necessarium esse non est ea negatio quae dicit necessarium non esse (haec enim adfirmatio est, sicut mox negatione opposita conprobavit), sed potius ea negatio est eius quae est necessarium esse quae dicit non necessarium esse. eodem quoque modo cuncta persequitur dicens: eius vero quae est necessarium non esse, quam supra dixerat non esse oppositam ei quae dicit necessarium esse, illa negatio est quae proponit non necessarium non esse. quaecumque enim negationem ad esse positam habent, illas si cum modo sint adfirmationes esse putandas. eius vero quae est inpossibile esse, non est ea negatio quae dicit inpossibile non esse (non enim ad modum habet negativam particulam iunctam), sed potius ea quae dicit non inpossibile esse. hae namque inter se verum falsumque dividunt. illius vero quae ad esse habet negativam particulam, quam adfirmationem esse manifestum est, id est eius quae dicit inpossibile non esse, ea negatio est quae dicit non inpossibile non esse. concludit etiam breviter id quod superius demonstravit dicens: | et uni- p. 436
versaliter vero (quemadmodum dictum est) esse

1 eis S^2 ut] in SF (*corr.* S^2) 2 demonstrent T *post* opponit *hunc Aristot. textum in marg. addit* E^2: similiter autem et eius quae est necessarium esse non ea quae est necessarium non esse sed non necessarium esse; eius autem (uero E^3) quae est necessarium non esse ea quae est non necessarium non esse. et eius quae est inpossibile esse non inpossibile non esse (*sic omissis ceteris*). *deinde sequuntur:* et uniuersaliter — uerum non uerum 4 ea *om.* T 6 sicut b: si quod SFE, quod S^2E^2T 9 coniuncta T 11 esse *in ras.* S^2 13 ad non esse SFEG (non *del.* E^2G^2) 14 *ad* putandas *addit:* s. dicit S^2 (illae — putandae sunt b) 17 habent T 20 habet *om.* T^1 23 possibile T etiam] autem? 24 et *in ras.* S^2 25 uero $\Sigma\mathfrak{T}$: *om. ceteri*

quidem et non esse oportet ponere quemadmodum subiecta, negationem vero et adfirmationem haec facientem ad unum adponere et has putare oportet esse oppositas dictiones.

Universaliter, inquit, dicimus, sicut supra iam dictum est, in his propositionibus quae modos additos habent esse et non esse subiecta potius fieri, modos vero praedicari atque ideo ad unum quemlibet modum, id est secundum unum, fieri debere adfirmationem semper et negationem, ut sicut adfirmationem praedicatus modus continet, ita negativa particula ad modum iuncta totam contineat negationem. proponit autem eas quas putat esse oppositas dictiones hoc modo:

Possibile	Non possibile
Contingens	Non contingens
Inpossibile	Non inpossibile
Necessarium	Non necessarium.

Quod autem addidit verum non verum, ad hoc pertinet, ut omnes modos includeret. vere enim modus quidam est, sicut et bene, sicut velociter, sicut laete, sicut graviter, et quicumque modi sunt, hoc modo facienda est contradictio: verum est, non verum est, non autem non est verum, velociter ambulare, non velociter ambulare, sed non illa quae dicit velociter non ambulare. concludenti igitur semper ad modum iungenda negatio est. illae enim semper sibimet opponuntur, ut supra iam dictum est, quae secundum praedicationes habent negativas particulas iunctas. praedicantur autem in his modi, ut supra iam monstravimus.

2 subiecta *om.* Σ¹𝔗¹ 3 unum id est (idem Σ, *del.* Σ²) tantummodo ad modum Σ𝔗 opponere FE 4 opp. dictiones] oppositiones T (*corr.* T²) dictiones et negationes Σ𝔗 14 Possibile Contradictoriae Non possibile T (*item in tribus reliquis*) 17 uerum non uerum *add.* S² 19 modos ut omnes T 20 laeue T, lente T² 22 *pr.* est *om.* S¹ 26 illa S 29 modis FE (*corr.* E²)

secundum modos igitur in his negatio posita integram vim contradictionis efficiet.

Expeditis modorum oppositionibus de consequentia propositionum atque consensu habebitur subtilis utilisque tractatus. si igitur possibile esse simpliciter diceretur, simplex et facilis propositionum videretur esse consensus nec quicquam in earum consequentia posset errari: nunc autem quoniam dupliciter dicitur, secundum diversos modos non eaedem propositionum sunt consequentiae. quod autem dico tale est. possibilis duae sunt partes: unum quod cum non sit esse potest, alterum quod ideo praedicatur esse possibile, quia iam est quidem. prior pars corruptibilibus et permutabilibus propria est. in mortalibus enim Socrates potest esse cum non fuit, sicut ipsi quoque mortales, qui sunt id quod antea non fuerant. potest enim homo cum non loquitur loqui et cum non ambulat ambulare. ergo haec pars secundum id dicitur quod non quidem iam est, esse tamen potest. illa vero alia pars possibilis quae secundum id dicitur, quod iam est aliquid actu, non potestate, utrisque se naturis adcommodat, et sempiternis scilicet et mortalibus. nam quod in sempiternis est esse possibile est, rursus quod est in mortalibus nec hoc a subsistendi possibilitate discedit, sed tantum differt, quia id quod in aeternis est nullo modo permutatur et semper esse necesse est, illud vero quod in rebus mortalibus invenitur poterit et non esse et ut sit non est necesse. ego namque cum scribo inest mihi scribere, quocirca et scribere

1 modus SFE, modum S[2] 5 esset F 6 et *om.* T[1] 9 aduersos S (*corr.* S[2]) modos diuersos T 11 cum *om.* E[1] 13 prior quidem b 14 mortabilibus G Socrates] quod est? 15 sicut *om.* F mortalis SFENJ (*corr.* S[2]E[2]) 16 fuerat SFENJ (*corr.* S[2]E[2]) 17 *alt.* non *om.* T 19 alia *in ras.* S[2] 20 possibilis pars T 21 se] ex SFE (*corr.* S[2]E[2]) 25 differunt E 26 esse *om.* T 28 ergo TE (*corr.* E[1])

mihi possibile est, sed quoniam sum ipse mortalis, non est haec potestas scribendi necessaria: neque enim ex necessitate scribo. at vero cum caelo dicimus inesse motum, nulla dubitatio est quin necesse sit caelum moveri. in mortalibus igitur rebus cum est aliquid et esse potest et ut sit non est necesse, in sempiternis autem quod est necesse est esse et quia est esse possibile est. cum igitur principaliter possibilis duae sint partes: una quae secundum id dicitur quod cum non sit esse tamen potest, altera quae secundum id praedicatur quod iam est aliquid actu non solum potestate, huiusmodi possibile quod iam sit actu duas ex se species profert: unam quae cum sit non est necessaria, alteram quae cum sit illud quoque habet ut eam esse necesse sit. nec hoc solius Aristotelis subtilitas deprehendit, verum Diodorus quoque possibile ita definit: quod est aut erit. unde Aristoteles id quod Diodorus ait erit illud possibile putat quod cum non sit fieri tamen potest, quod autem dixit Diodorus est id possibile Aristoteles interpretatur quod idcirco dicitur esse possibile, quia iam actu est. cuius possi-
p. 437 bilitatis | modi duas partes esse docuimus: unam quam necessariam dicimus, alteram quam non necessariam praedicamus. huius autem non necessariae duae rursus partes sunt: una quae a potestate pervenit ad actum, altera quae semper actu fuit, a quando res illa quae susceptibilis ipsius est fuit. et illa quidem quae a possibilitate ad actum venit utriusque partis contradictionis susceptibilis est, ut nunc ego qui scribo ex potestate ad actum veni et agens possum scribere.

5 est *om.* F 10 non *om.* S^{1}F 17 autem F erit S^{2}: non est SFE, non erit est T (non est erit T^{2}) 18 erit] non est E^{2} 20 iccirco F 22 modi *om.* T 24 non *om.* S^{1} F$E^{1}G^{1}$ 25 sunt partes F 26 a quando SNE: quando FTG^{2} aliquando GE^{2} (*item p.* 413, 11) 27 suptibilis S (*corr.* S^{2}) 29 ergo S (*corr.* S^{2})

ante enim quam scriberem erat mihi scribendi potentia, sed ex potestate scribendi veni ad actum scribendi. quare utraque mihi conveniunt et non scribere et scribere. possum enim et non scribere, possum et scribere, quae est quodammodo contradictio. atque ideo quaecumque ex potestate ad actum venerunt, ea et facere possum et non facere et esse et non esse, ut qui loquitur, quia antea potuit loqui quam loqueretur et nunc ideo potest loqui quia loquitur, et potest loqui et potest non loqui. alia vero quae numquam ante potestate fuit, sed semper actu, a quando res ipsa fuit quae aliquid potestate esse diceretur, ad unam rem tantum apta est, ut ignis numquam fuit potestate calidus, ut postea actu calidus sentiretur, nec nix ante frigida potestate, post actu, sed a quando fuit ignis actu calidus fuit, a quando nix actu frigida. quocirca hae potentiae non sunt aptae ad utraque. neque enim ignis frigus incutere nec nix calidum quicquam possit efficere. quare facienda a principio huiusmodi divisio: possibilis alia pars est quae cum non sit esse tamen potest, alia vero quae actu est et ideo possibilis dicitur. si enim non posset, nec esset omnino. huius autem possibilitatis quae secundum illum dicitur modum, quod iam est actu, duae partes sunt: una secundum id quod ex necessitate esse dicimus, altera secundum id quod cum sit non tamen esse ex necessitate

3 utraeque T 4 non *om.* T[1] 5 quodadmodo FE 9 loquetur E (*corr.* E[2]) 10 non potest FTE (*transp.* E[2]) 11 potestatem E (*corr.* E[2]) 12 non diceretur S[2] 13 fuit ante b 15 a quando SNE: quando TG[2], aliquando G FE[2] (*item* 16) fuit fuit FE (*alt. del.* E[2]) 18 frigus TE[2]: frigidus SFE, frigidum S[2]F[2] incutere *om.* S[1] quidquam E, quidam T potest T 19 est a T 21 possibile b 21. 22 dicetur SFE (*corr.* E[2]) 22 enim esse T[2] possit *codices* (*corr.* E[2]) 24 qui T[2] 25 quod — 26 id *om.* F 26 quod *om.* S

aliquid arbitramur. huius autem non necessariae possibilitatis duae sunt aliae partes: una quae quoniam ex potestate ad actum venit et esse et non esse recipiet facultatem, altera quae quia numquam actum habere destitit, a quando fuit id quod dicitur ei esse possibile, ad unam tantum partem apta est atque possibilis, eam scilicet quam actus semper exercuit, ut igni calor vel nivi frigus vel adamanti durities vel aquae liquor. sed nullus arbitretur ex necessariae possibilitatis specie esse id quod dicimus numquam potestate fuisse actus quosdam in quibusdam rebus, ut igni calorem. ipse enim ignis exstingui potest. in illis autem quae necessaria sunt non modo qualitas a subiecta re discedere numquam debet, quod videtur etiam in igni, a quo sua caloris qualitas non recedit, sed etiam illud quod subiecta illa substantia inmortalis esse videatur, quod igni non accidit. solem enim et cetera mundi huius corpora quae superna sunt et caelestia inmortalia Peripatetica disciplina putat atque ideo consentienter sibi dicit solem necessario moveri, quod non modo a sole motus ille numquam recedit, sed ne sol ipse esse quidem desinet. his igitur praedictis id ad quod haec praemissa sunt id est consequentia propositionum diligentius exsequenda est.

13. Et consequentiae vero secundum ordinem fiunt ita ponentibus: illi enim quae est possibile esse illa quae est contingere esse, et hoc illi convertitur, et non inpossibile esse

1 aliquod T, *delendum?* non *om.* T^{1} 1. 2 potestatis SF, possibilitas T (*corr.* T^{2}) 3 recipit S^{2}F, *om.* T^{1} 5 a quando SE: aliquando FGNE^{2}, quando G^{2}T 6 atque *om.* T 7 actu b 8 duries S, duricies S^{2} 15 sui T redit T (*corr.* T^{2}) 17 accedit SF, accedet E, accidet S^{2} 18 corpura S (*corr.* S^{2}) 20 dicet SFE, docet b 21 illie T reccedit T 22 quidem esse? desinit? (net *in ras.* S) 25 et Σ𝔗: *om. ceteri* 27 est *om.* Σ𝔗^{1} contingit Σ𝔗 28 conuertit Σ𝔗^{1} et Σ𝔗: et ea quae est *ceteri*

et non necessarium esse; illi vero quae est possibile non esse et contingere non esse ea quae est non necessarium non esse et non inpossibile non esse; illi vero quae est non possibile esse et non contingens esse illa quae est necessarium non esse et inpossibile esse; illi vero quae est non possibile non esse et non contingens non esse illa quae est necesse esse et inpossibile non esse. consideretur autem ex subscriptione quemadmodum dicimus.

Haec Aristoteles consentienter his quae nos supra praemisimus addidit de consequentia propositionum. quae etsi manifesta sunt acute perspicientibus, tamen ne nos nihil | huic quoque loco addidisse videamur p. 438 brevissima ea expositione percurrimus. primum voluit demonstrare, quoniam quaecumque de possibili dicerentur eadem etiam de contingenti dici veracissime possint atque ideo ait illi quae est possibile esse consequentem esse illam quae dicit aliquid contingere. et ne in his aliquid discrepans videretur, adiecit dicens et hoc illi convertitur, ut intellegeremus quod esset possibile hoc contingere et quod contingeret illud esse possibile. quare quae sibi convertuntur, ea aequalia sunt atque eadem. quicquid igitur in possibili dici potest, idem in contingenti praedicatur. haec ergo, id est possibile atque contingens, sequi dixit illas propositiones quae dicerent non inpossibile esse et eas quae necessarium negant id est non necesse esse ali-

1 et *om.* ΣΣ 1. 2 et possibile ΣΣ (et *del.* Σ^2) 3. 4 possibile SFE (*corr.* S^{2}E^2) 8 necessae T (*corr.* T^2) 9 consideretur b: consideratur SFE, considerentur TΣΣ, considerator (= θεωρείσθω)? 9. 10 suscriptione S (*corr.* S^2) 10 quae admodum E 13 quod *codices* (*corr.* E^2) 14 loco *in ras.* S 15 uoluit *om.* T^1 16 possibile SE 18 possunt b, possent? 19 aliquid] illiquid SFEG (*corr.* S^{2}E^{2}G^2) 22 contingere SFE 23 esset *codices* (*corr.* b) 26. 27 illam propositionem quae diceret b 27. 28 eam — negat b

quid praedicant. ait enim: illi enim quae est possibile esse illa quae est contingere esse, et hoc illi convertitur, et ea quae est non inpossibile esse et non necessarium esse, tamquam si hoc diceret: et possibile est sequitur contingentia et haec utraque sibi convertuntur, sed has sequitur non inpossibile esse et non necessarium esse. hoc quam recte dictum sit neminem latet. nam quod est possibile esse atque esse contingit, ut sit inpossibile non est. nam si esset inpossibile, non diceretur posse esse, quod ut non esset ratio inpossibilitatis adstringeret. ergo id quod potest esse non est inpossibile esse. similiter non est necesse esse id quod posse esse dicitur. hoc autem idcirco evenit, quia id quod possibile praedicamus ad utramque partem facile vertitur. nam et ut sit fieri potest et ut non sit. at vero necessitas et inpossibilitas in alterutra parte constringitur. nam quod inpossibile est esse numquam potest. porro autem quod necesse est non esse numquam potest. ergo id quod negamus inpossibile esse consentire facimus possibilitati. id autem quod negamus necessarium rursus eidem naturae vim possibilitatis adiungimus [ut sit hoc modo dicendum] et ut verius loquamur, ita dicendum est: quod possibile est et esse poterit et non esse, rursus quod inpossibile est esse non potest, quod necesse est non esse non potest. ergo si inpossibilem enuntiationem negationis adiectione frangamus dicentes non inpossibile esse, illi partem possibilitatis

1 praedicant *ego*: praedicare *codices* (praedicarent?) aliquid praedicare *om.* b 3 conuertit F 5 *pr.* et *delendum?* esse b 6 utreq; T (hae utraeque?) conuertunt F 9 atque *ego*: idque *codices* (quodque?) et ut S² 10 est] esse FEG (*corr.* G²) posse] possibile F 11 non *om.* T¹ possibilitatis S (*corr.* S²) adstringet S (*corr.* S²) 14 autem *om.* T¹ 16 *pr.* et *om.* T¹ 18 est esse esse E 23 ut — dicendum *uncis inclusi* loquamur *om.* T¹ 28 dicentis E (*corr.* E²) parem T, parti?

adiungimus in qua esse posse aliquid dicitur, sin vero necessariae propositionis rigorem negatione minuamus dicentes non necesse esse, illud evenit ut ad eam partem necessariam propositionem adplicemus, quae in possibilitate est, ut possit non esse. quare possibilitatem sequitur non esse inpossibile, idcirco quia quod possibile est fieri potest. eandem rursus possibilitatem sequitur propositio quae dicit non necesse esse, idcirco quia quod possibile est poterit et non esse. aliter idem dicimus: quod possibile est non est verum dicere, quoniam inpossibile est, quia fieri potest. rursus quod possibile est non est verum dicere, quoniam necesse est esse. potest enim quod possibile est esse idem non esse. quare si de possibilitate inpossibilitas et necessitas recte dici non potest, eorum negationes possibilitati consentient, quae sunt non inpossibile esse et non necessarium esse. sed meminisse debemus eandem semper in omnibus de contingenti et de possibili esse rationem, de eo scilicet possibili quod cum adhuc non sit poterit tamen esse aut non esse. aliam rursus consequentiam dicit hoc modo: illi vero quae est possibile non esse et contingere non esse ea quae est non necessarium non esse et non inpossibile non esse. propter eandem causam has quoque esse consequentias dixit. illi enim quae est possibile non esse et ei quae est contingere non esse illam consentire ait quae dicat non necesse esse non esse et non inpossibile esse non esse. hoc autem ideo quia quod potest non esse potest et esse et rursus quod contingit non esse contingit et esse.

7 poterit b 11 quia] qua E (*corr.* E²) 13 *alt.* est *om.* S¹ 15 earum? 16 consentiunt T (*corr.* T²) 17 necesse T 19 possibile (*prius*) SE (*corr.* E²) 22 quod *codices* (*corr.* b) et *om.* SFE¹ 24 non (*post* et) *om.* T¹ 25 hanc quoque consequentiam dicit b consequentes? 27 consentirent T (*corr.* T²) dicit T 29 autem *om.* T 30 *alt.* et *om.* SFE

at vero quod necesse est non esse illud non potest esse, quod autem inpossibile est non esse illud non esse non poterit. quare a possibili utraeque discrepant. nam quia possibilitas posse esse aliquid promittit, contrarium sentit ea quae dicit necesse esse non esse. rursus quia possibilitas habet in se vim, ut id quod potest esse possit et non esse, dissentit ab ea multumque discrepat quae dicit inpossibile esse non esse. quod si propositio quae praedicat necesse esse non esse et rursus quae dicit inpossibile esse non esse a possibilitate dissentiunt, recte nimirum harum negationes possibilitati consentire creduntur. possibiles autem propositiones voco huiusmodi quae
p. 439 vel in adfirmatione | vel in negatione possibilitatem aliquam monstrant altera parte non interclusa, ut quae dicit possibile esse aliquid esse ab hac non intercluditur ea per quam dici poterit possibile esse non esse vel si quis dicat possibile aliquid non esse, ab hac rursus non interclusum est, ut esse possit. atque ideo adfirmationem quae praedicat posse esse possibilem voco nec minus eam quae dicit aliquid posse non esse. et in istis propositionibus quas Aristoteles ponit, in quibus dicit possibile non esse, non videatur ita dicere tamquam si hoc modo pronuntiet, ut velit intendere aliquid inpossibile esse cum dicit possibile non esse. ita enim hanc propositionem dicit non quo possibilitatem illam auferat, sed quo dicat possibile esse aliquid ut non sit. subaudiendum enim est adiungendumque ad possibile verbum quod est esse, ut cum

4 nam quia S^2: namq; *codices* possibilitati quae E^2 5 sunt T ea *om.* T^1 9 si *om.* S^1 11 non esse *bis ponunt* FE (*alt. del.* E^2) 12 possibiliti T 13 possibilis autem propositionis loco (loca G^2T) *codices*: *corr.* S^2 15 monstramus SF (*corr.* S^2) interclusa sunt G^2T 16. 17 tercluditur T (in *add.* T^2) 19 inclusum S (*corr.* S^2) 20 adfirmationem G^2TE^2: negationem *ceteri*, propositionem S^2 21 posse *om.* T^1 25 non *om.* E^1 28 enim *om.* T^1

ille dicit possibile non esse nos intellegamus possibile esse non esse, id est possibile esse ut non sit. tertiam consequentiam ponit hanc in qua consentire dicit illi quae est non possibile esse et non contingens esse illam quae dicit necessarium non esse et inpossibile esse. hoc ita planum est ut expositione non egeat. quod enim non possibile est hoc fieri non potest, quod fieri non potest necesse est ut non sit, quod autem necesse est ut non sit ut sit inpossibile est. recte igitur dicitur eam propositionem quae dicit aliquid non posse esse et eam quae dicit non contingere esse consequi illas quae esse cum necesse est negant et quae inpossibilitatem adfirmant [non est contingens scilicet esse et non necessarium esse]. reliquam consequentiam, in qua eas propositiones quae dicerent non possibile esse aliquid non esse et non contingere non esse illas quae proponerent necesse esse et inpossibile non esse, neque ullam habet obscuritatem. nam quod non est possibile ut non sit hoc inpossibile est ut non sit. id quod enim dicimus inpossibile esse idem valet tamquam si dicamus non possibile esse. quod enim facit negatio in ea interpretatione in qua dicimus non possibile, idem facit privatio in ea in qua dicimus inpossibile. quod autem inpossibile est non esse late patet, quia necesse est esse. ergo et quod non est possibile ut non sit manifestum est quoniam esse necesse est. idem quoque

2 *alt.* non *om.* T[1] 4 possibilitatem T contingere T (*corr.* T[2]) 5 necessario *codices* (*corr.* b) 6 ut — 8 *alt.* potest *om.* T[1] 7 indigeat T non possib.] inpossibile T 8 quod — potest *om.* S[1] 9 ut sit *om.* E 10 dixit T (*corr.* T[2]) 12. 13 quae necesse esse negant E[2] 13 negat — adfirmat? 13. 14 non — esse, *inepti additamentum, uncis inclusi* non est contingens] impossibile S[2] G[2] T 14 non necess.] necessarium non S[2]G[2]TE[2] 14. 15 reliqua consequentia? s. ponit E[2] 17 illis b 18 consentire dicit neque b 20 enim quod E[2] 24 *alt.* in *om.* F 25 paret T (*corr.* T[2])

et de contingenti dicendum est. describit autem eas hoc modo, ut non solum mente et ratione capiantur, verum etiam subiectae oculis faciliores intellectu sint. nos autem, ut sit lucidior explanatio, de his duos facimus ordines. et in primo quidem eas proposuimus quae praecedunt, in secundo vero eas quae sequuntur, ut sit multa facultas vel per se earum rationes non intellegentibus, ad descriptionem tamen respicientibus, quae quam sequatur agnoscere.

Praecedentes	Sequentes
Possibile esse	Non inpossibile esse
Contingens esse	Non necesse esse
Praecedentes	Sequentes
Possibile non esse	Non necessarium non esse
Contingens non esse	Non inpossibile non esse
Praecedentes	Sequentes
Non possibile esse	Necessarium non esse
Non contingens esse	Inpossibile esse
Praecedentes	Sequentes
Non possibile non esse	Necesse esse
Non contingens non esse	Inpossibile non esse.

Hac igitur descriptione facta, quid Aristoteles communiter de propositionibus universaliterque tractaverit, nulli sollertius intuenti videtur ambiguum. cetera vero quae singillatim de eorum consequentiis disputavit, quoniam defetigari lectores nolumus, sextum volumen expediet.

3 facilior intellectus sit *codices* (*ego corr.*) 4. 5 facimus duos T (*transp.* T^{2}) 5 fecimus? 7 ut *om.* S^{1} 10—21 *inter binas praecedentes et sequentes in medio addit* Consequentes T 22 quod T 24 sollertius *et* ambiguū S, *sed* soll *et* uū *in ras.* 25 earum? 26 defatigari FE noluinus (*sic*) S

LIBER SEXTUS.

| Sextus hic liber longae commentationi terminum p. 440 ponit, quae quodam magno labore constiterit ac temporis mora. nam et plurimorum sunt in unum coacervatae sententiae et duorum ferme annorum spatium continuo commentandi sudore consumpsimus. neque ego arbitror quibusdam sinistre interpretantibus gloriose factum videri, ut quod dici breviter posset id nos ostentatione doctrinae non ad lectorum scientiam potius quam prolixitate ad fastidium tenderemus. quibus responsum velim non haec tam mendaciter esse sensuros, si prioris commenti perlegerent brevitatem. nam neque brevius explicari potuit angustissimorum obscuritas inpedita sermonum et quam multa ad plenam libri huius intellegentiam desint agnoscitur. quid autem utrumque opus legentibus utilitatis exhibeat, hinc facillime mihi videtur posse perpendi, quod cum hanc secundam editionem in manus quisquam primum sumpserit rerum ipsarum spatiosa varietate confunditur, ut qui in maioribus intendere mentem nequit editionis primae brevitatem simplicitatemque desideret.

1 EXPLICIT LIBER · V · INCIPIT LIBER · VI · S EXPLICIT LIBER QVINTVS · INCIPIT LIBER SEXTVS · T EXPLICIT LIBER · V · INCIPIT · VI · G ANICII · MANLII · SEVERINI · BOETII · V̄ · C̄L̄ · ET ĪL̄L̄ · EXC̄S̄ · ŌR̄D̄ · ATQ · PATRICII · AEDITIONIS SC̄D̄AE IN PERIERMENIAS ARIST̄L̄S LĪB̄ · QVINTVS EXPL̄ · INCIPIT EIVSDEM LIBER SEXTVS ∵ J SĒC̄DAE EDITIOÑ · EXPOSIT̄ · IN ARIS̄T̄ · PERIHERM̄ · INCIPIT LĪB̄ · SEXTVS .,. E *subscr. om.* F

2 longae *om.* F 3 quae quodam G²T: quod namque? S, quodamque (*vel* quodam quae) S² *et ceteri*, et quod F² quodam *delendum?* 4 mora expediet F² 6 commentati E (*corr.* E²) 7 enim ego T 11 tamen T 12 perlegerint E² 15 desit F T (*corr.* F²T¹) agnoscit S F E J (*corr.* S²) agnoscent b 16 exibeat F (*corr.* F²) 17 perpendere *codices* (*corr.* S²) videntur posse perpendere? 18 quispiam? primum *om.* F 19 spatiosa E²: spacium S F, spatium E, *om.* T, fortasse F² (spatio et? *an delendum, ut ex dittographia vocabuli* ipsarum *natum?*) 20 in *om.* T¹, *del.* E² maiorem T 21 simplicitemq; T desiderat *codices* (*corr.* S²E²)

quod si quis ad prioris editionis duos libros lector accesserit, sumpsisse sibi ad scientiam quiddam fortasse videbitur, sed cum postremo hanc secundam cognoverit editionem, quam multa in prima ignorarit agnoscit. nec homines a legendo longum opus labore deterreat, cum nos non inpedierit ad scribendum. sed ne ipsum quoque prooemium tendi longius videatur, ad Aristotelis seriem et ad ea quae de consequentia propositionum diligenter exsequitur revertamur. ea quae communiter universaliterque de propositionibus omnibus et de earum ad se invicem consequentiis speculanda fuerant in superiori propositionum ipsarum descriptione disposuit, nunc vero quae singillatim singulis accidunt diligentissimo tractatu persequitur. ait enim ita:

Ergo inpossibile et non inpossibile illud quod est contingens et possibile et non contingens et non possibile sequitur quidem contradictorie, sed conversim; illud enim quod est possibile esse negatio inpossibilis, negationem vero adfirmatio; illud enim quod est non possibile esse illud quod est inpossibile esse; adfirmatio enim est inpossibile esse, non inpossibile vero negatio.

Consequentia propositionum (ut superior descriptio docet) secundum possibile et necessarium facta est. quam rem illa quoque secuta est, ut et de contin-

1 ad prioris *om.* T^1 2 sumpsissime S (*corr.* S^2) 3 uibitur T (*corr.* T^1) 4 ignoraret *codices* (*ego corr.*) · agnoscet? 5 labor? 7 prohemium SFTE^2, prohymium E, proemium S^2T^2 protendi F^2 8 oppositionum *codices* (*corr.* F^2) 9 exequi S (*corr.* S^2) ea] et? 13 accedunt SFE (*corr.* E^2) 15 *alt.* inposs.] possibile Σ (*corr.* Σ^2) 16 *prius* et *om.* S^1 18 illi Σ (*corr.* Σ^2) est non S (non *del.* S^2) 19 negatio — 21 *pr.* esse *om.* Σ^1 negatio inpossibilis] illud quod est non inpossibile esse $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* $\mathfrak{T}^2$) 20 illi $\Sigma\mathfrak{T}$ enim *om.* $\mathfrak{T}$ 22 esse *om.* $\Sigma\mathfrak{T}$ 22. 23 possibile $S^2\Sigma^2\mathfrak{T}$ 26 et de *ego*: ex *codices*

gentibus et inpossibilibus propositionibus consequentiisque diceretur. nam cum contingens recto modo possibili consentiat, inpossibile converso ordine necessarium est, ut paulo post docebimus. speculatur ergo de possibili contingenti et inpossibili, quemadmodum ad se invicem vel quas habeant consequentias idque constituit hoc modo dicens: inpossibile et non inpossibile sequuntur quidem possibile et non possibile contradictorie quidem, sed conversim. hoc autem huiusmodi est: scimus adfirmationem privatoriam esse eam quae dicit inpossibile esse, huius vero negationem non inpossibile esse, rursus adfirmationem possibilem eam quae dicit possibile esse, huius negationem quae proponit non possibile esse. sequitur ergo adfirmationem possibilem negatio inpossibilitatis. nam | quod possibile p. 441 est idem est non inpossibile. alioquin si ea quae dicit non inpossibile est non sequitur possibilitatem, sequitur eius adfirmatio, id est inpossibile esse. erit ergo quod possibile est inpossibile, quod fieri non potest. quod si inpossibilitas possibilitatem non sequitur, non inpossibile esse sequitur possibilitatem. at vero negationem possibilitatis sequitur adfirmatio inpossibilitatis. nam quod non possibile est inpossibile est. eandem enim vim optinet negatio in propositionibus quam etiam privatio. et de contingenti eodem modo. nam quod contingens est illud est non inpossibile. nam si contingens et possibile se sequuntur, possibile vero et non inpossibile consentiunt, contingens et non inpossibile idem designant. rursus non contingens

1 et consequentiisque S E (et *del.* S², que *del.* E²) et in consequentiis T (in *del.* T²) 3 inp.] inpossibili T 4 speculator T (*corr.* T²) 5 et contingenti F² 6 id quod T (*corr.* T²) 8 *alt.* possibile *om.* S¹ 11 vero] ergo S 17 esse b 18 adfirmatio G²T: negatio *ceteri* 19 non *om.* T¹ 22 negatio T (*corr.* T²) negationem sequitur T (negationem *del.* T²) 22. 23 possibilitatis T (*corr.* T¹) 24 est *om.* T¹ 25 de *om.* T¹ 28 cont. etiam et b

et inpossibile idem videri poterit perspicienti, quod non contingens quidem et non possibile idem sentiunt. sed non possibile inpossibilitati consentit. quocirca et non contingens quoque inpossibile aliquid esse denuntiat. fit ergo ut adfirmatio inpossibilitatis contradictionem possibilitatis sequatur, sed non ut adfirmatio adfirmationem, nec ut negatio negationem, sed conversim, id est ut adfirmatio negationi, negatio vero adfirmationi consentiat. adfirmationem namque quae est possibile esse sequitur negatio inpossibilis quae dicit non inpossibile esse, negationem vero possibilitatis quae est non possibile esse sequitur inpossibilitatis adfirmatio quae proponit inpossibile esse. idem quoque et de contingenti dicendum est. adfirmationem namque contingentis sequitur negatio inpossibilitatis, negationem vero contingentis sequitur adfirmatio inpossibilitatis. omnino enim quicquid de possibilitate proponitur idem de contingentibus iudicatur. disponantur ergo hoc modo: primum quidem adfirmatio inpossibilis, contra eam negatio inpossibilis, et sub adfirmatione inpossibili ponantur ex contingentibus et possibilibus, quas ipsa sequitur inpossibilitas, sub negatione vero inpossibilitatis illae possibilis et contingentis propositiones, quibus ipsa inpossibilitatis negatio consentit, hoc modo:

Adfirmatio	Contradictio	Negatio
Inpossibile esse		Non inpossibile esse

2 consentiunt T, sentiunt *in ras.* S 5 adfirmatio] contradictio? *an* adf. et negatio? 5 inpossibilitatis — 6 adfirmatio *om.* S[1] 6 ut *om.* S 7 nec non ut F conuertim T (*corr.* T[1]) 9 est ////////// possibile E 10 impossibilitatis b 11 non esse F (non *del.* F[2]) 18 disponatur T 20. 21 ponatur *codices* (*corr.* F[2]T[2]) 21 contingenti et possibili? negationes quas F[2], propositiones quas T 24 hoc modo *om.* S 25—p. 425, 5 *descriptio in ras. in* SE *dextra et sinistra titulum* Consequentes *addit* T 25 contradictoriae FT (*item* p. 425, 3)

Negatio	Contradictio	Adfirmatio
Non possibile esse		Possibile esse
Negatio	Contradictio	Adfirmatio
Non contingens esse		Contingens esse.

Patet ergo ut contradictiones quidem aliis contradictionibus consentiant. qua in re illud quoque manifestum est, quod adfirmationes negationibus, negationes vero adfirmationibus consentiunt. sensus ergo totus talis est, sermonum vero ratio haec est: inpossibile, inquit, et non inpossibile scilicet quod est contradictio duas contradictiones id est illud quod est contingens et possibile et non contingens et non possibile sequitur quidem contradictorie (nam una contradictio inpossibilis duas sequitur contradictiones, id est contingens et non contingens, possibile et non possibile), sed quamquam contradictionem sequatur alia contradictio, conversim tamen sibi consentiunt. nam quod est possibile esse sequitur negatio inpossibilis, ut superior descriptio docet, negationem vero possibilis adfirmatio scilicet inpossibilis. nam quod est non possibile consentit ei quod est inpossibile. est autem adfirmatio inpossibilis ea quae dicit inpossibile esse. et quamquam involuta sit sermonum ratio, tamen si quis secundum superiorem expositionem ad ipsius Aristotelis sermones su-

6 quidem *om.* S¹ aliquis T 10 est *om.* F haec *om.* T 12 illud *om.* F 13 inpossibile FE (in *del.* E², non possibile F²) 15 inpossibilis et non inpossibilis E² sequitur *om.* T¹ 16 contingens et *om.* T 17 *pr.* possibile *om.* T *post* non possibile *addit* T: altera contradictio non inpossibile item sequitur duas contradictiones id est possibile et contingens 20 seperior T (*corr.* T¹) 21 possibili F (*corr.* F²) 23 autem] enim? 24 *addendum videtur*: negatio vero ea quae est non inpossibile esse

periores redeat et quod illis deest ex nostra expositione conpenset, sensus planissimus a ratione non deviat.

Necessarium vero quemadmodum, considerandum est. manifestum quoniam non eodem modo, sed contrariae sequuntur, contradictoriae autem extra. non enim est negatio eius, quod est necesse non esse, non necesse esse, contingit enim veras esse in eodem utrasque; quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

Inpossibilis atque possibilis dudum conparatione p. 442 didicimus, quod adfirmationem possibilem | inpossibilis negatio sequeretur, rursus negationi possibilis inpossibilis adfirmatio consentiret. quaerens ergo nunc, quemadmodum possibilium et necessariarum propositionum fiat consequentia, dicit non eodem modo in his evenire quemadmodum in illis evenit quae ex possibilis et inpossibilis conparationibus nascebantur. in illis enim contradictiones oppositae contradictiones rursus oppositas sequebantur, ut adfirmationem negatio, negationem adfirmatio sequeretur. in his autem hoc est in necessariis et possibilibus non eodem modo est, sed contrariae quidem sequuntur, contradictoriae vero et oppositae extra sunt et non sequuntur. et prius quidem quae sint contrariae, quae contradictoriae disponamus. propositionis enim quae dicit necesse esse ea quae proponit non necesse esse contradictoria est, ea

4 quemadmodum sit FE[2] 5 manifestum est *codices* (*cf. vol. I p. 184, 19*) 6 contrariae 𝔗: contrariae quidem *ceteri* 7 extra sunt FE[2] 9 easdem FE (*corr.* E[2]) 10 *alt.* est] esse 𝔗 12 conparationem *codices* (*corr.* E[2]) 15 adf.] negatio T (*corr.* T[2]) 17 consequentiae SF (*corr.* S[2]) fiant consequentiae b 23 possibilis F (*corr.* F[1]) 24 contradictione T (*corr.* T[1]) 25 appositae E (*corr.* E[2]) 24. 25 contradictorie vero oppositae? 26 sunt T

vero quae dicit necesse esse non esse contraria: ut si quis dicat solem necesse esse moveri, huic est opposita contradictorie solem non necesse esse moveri, contraria vero solem necesse esse non moveri. possibilem igitur propositionem sequitur contradictio necessarii, contradictionem vero possibilis non sequitur necessitas (quod eveniret si in his sese oppositae sequerentur) sed potius ea quae est contraria necessitati. age enim propositioni quae dicit possibile esse videamus quae ex necessariis consentiat. illa quidem quae dicit necesse esse non ei poterit consentire. quod enim possibile est esse potest et non esse, quod autem esse necesse est non esse non poterit. ergo si possibilitatem necessitas non sequitur, sequitur eam necessitatis contradictio. non sequitur ergo propositionem eam quae dicit possibile esse ea scilicet quae proponit necesse esse: sequitur ergo propositionem possibilem contradictio necessitatis quae proponit non necesse esse. sed contradictioni possibilis necessitas non consentit. neque enim dicere possumus, quoniam eam propositionem quae dicit non possibile esse sequatur ea quae proponit necesse esse, sed potius contraria necessariae illa quae dicit necesse esse non esse. nam cum non possibile est, necesse est non esse. disponantur enim hae scilicet quae se sequuntur et sub his necessaria et quae sit contradictio, quae contrarietas adscribatur.

2 esse] est T 5 necessaria E (*corr.* E²) 6. 7 necessitas sequitur T (*transp.* T²) 7 sese] esse SFE (*corr.* S², non necesse esse et necesse esse E²) 9 propositioni *ego*: oppositioni *codices* (appositioni E, *corr.* E¹, oppositionis T²) 10 consentiat *ego*: consentiunt SFE, consentiant T quidem *om.* S¹ 16 scilicet *om.* T proponit] dicit T non necesse F (non *del.* F²) 24 est esse T haec SFEG (*corr.* S²E²) haee T 25 quae se] quas E² necessaria *ego*: necessariae *codices*

Possibile
Non necesse esse

Non possibile
Necesse esse non esse

Contradictio

Contrarietas

Necesse esse.

Nulli ergo dubium est quin adfirmationem possibilis sequatur necessarii negatio, negationem vero possibilis necessarium non sequatur, sed potius contrarietas necessarii. nam cum possibile esse sequatur contradictio necessitatis, quod est non necesse est, contradictionem possibilis quae dicit non possibile esse non sequitur necessitas ipsa, sed potius contraria ea scilicet quae proponit necesse esse non esse. sensus ergo huiusmodi est, talis vero est ordo sermonum: n e c e s s a r i u m v e r o, inquit, q u e m a d m o d u m id est quas habeat consequentias, c o n s i d e r a n d u m e s t. primo quidem definit dicens: m a n i f e s t u m e s t q u o n i a m n o n e o d e m m o d o, quo loco subaudiendum est: quemadmodum in his quae sunt possibiles et inpossibiles, s e d c o n t r a r i a e s e q u u n t u r, c o n t r a d i c t o r i a e v e r o e x t r a s u n t e t n o n s e q u u n t u r. namque contradictionem possibilis necessarii non contradictio, sed (ut supra docuimus) contrarietas sequebatur. non enim contradictio contradictioni in hac necessarii consequentia consentiebat. sequebatur | p. 443 namque possibilitatem illud quod est non necessarium, non possibile autem seque-

1 possibile esse (*bis*) b *in medio* Contradictio *add.* T 3 contradictoriae b contrarietas E^2: contrariae *ceteri* 3 *et* 4 *om.* S^1 1—4 *dextra et sinistra* Consequentes *add.* T 9 quae b *alt.* est] esse E^2 13 ordo est FE 14 quemadmodum sit S^2E^2 15 quid SG (*corr.* S^2) quod G^2TE, que E^2 18 in *om.* SFE 21 necessarii G^2T: contrarii *ceteri* (contrario S) *del.* S^2E^2 23 necessaria T 25 *pr.* non *om.* T^1

batur ea propositio quae diceret necesse esse non esse, non autem necesse esse. sed rursus necesse esse non esse et non necesse esse non sunt contradictiones, sed non necesse esse quidem negatio necessarii est, illa vero quae dicit necesse esse non esse contraria necessarii. contra se autem non sunt contradictoriae. possunt enim in uno eodemque simul inveniri. quod per hoc ait quod dixit: contingit enim veras esse in eodem utrasque. nam quod est necessarium non esse, non est necessarium esse, ut quoniam necesse est hominem quadrupedem non esse, non necesse est esse hominem quadrupedem. nam si hoc falsum est, necesse erit hominem esse quadrupedem, cum necesse sit non esse. quocirca manifestum est, quoniam simul aliquando inveniri possunt non necesse esse et rursus necesse esse non esse propositiones. quae cum ita sint, contradictiones non sunt. causam vero reddens cur, cum secundum possibilis ⟨et inpossibilis⟩ conparationem ad contradictiones sit reddita consequentia, non eodem modo in necessariis potuerit evenire, sic dicit:

Causa autem cur non consequatur similiter ceteris, quoniam contrarie inpossibile necessario redditur idem valens. nam si inpossibile est esse, necesse est hoc, non esse, sed non esse; si vero inpossibile non esse, hoc necessarium est esse. quare si illa similiter

1 dicit b   2 non autem non *codices* (*corr.* S^2E^2)   5 *pr.* esse *om.* S   7 simul *om.* T^1 8 contigit E   16 cum] non S^2 17 ita sint G^2T: *om. ceteri* (contrarie sunt E^2)   non *add.* G^2E^2: *om. codices*   18 circum E (*corr.* E^2)   et inpossibilis *ego add.*: *om. codices*   18. 19 conparationem] contradictionem S   19 contradictionis F   20 notuerit F   21 autem Σ𝔗: autem est $𝔗^2$ *et ceteri*   sequatur Σ𝔗, consequantur E^2 24 non necesse 𝔗   haec Σ𝔗 (*corr.* $𝔗^2$)   non Σ𝔗: non quidem *ceteri* (*cf. infra*)   sed *ego*: sed potius *codices* (*cf. infra*) sed non esse *om.* Σ𝔗   25 sin E^2 inpossibile est T

possibile et non, haec e contrario: nam idem significat necessarium et inpossibile, sed (quemadmodum dictum est) contrarie.

Causa est, inquit, cur consequentia in necessariis ita reddatur, quod necessarium semper inpossibili contraria ratione consentit. nam quod inpossibile est esse hoc necesse est non esse, et rursus quod necesse est esse hoc inpossibile est non esse. fit igitur contrarietas quaedam. nam cum inpossibilitas esse habet, necessitas non esse, et cum necessitas esse, inpossibilitas non esse. ergo idem valet inpossibilitas et necessitas non eodem modo reddita, sed si necessitas secundum esse, inpossibilitas secundum non esse, et si inpossibilitas secundum esse, secundum non esse necessitas. quare idcirco evenit ista contrario modo consensio. nam ubi est inpossibile esse, ibi est necesse non esse, sed inpossibile esse et non possibile esse consentiunt: igitur non possibile esse et necesse non esse consentiunt. nulli ergo dubium est idcirco necesse esse non esse sequi possibilis negationem, quoniam inpossibilitas quae sequitur possibilis negationem consentit ei quae dicit necesse non esse. hoc autem ideo quia inpossibilitas et necessitas idem valent (ut dixi) si contrarie proponantur. quare quod dicitur hoc modo est: causa autem est, inquit, cur non consequatur similiter ceteris, id est quae secundum possibile et inpossibile factae sunt, quoniam contrarie inpossibile necessario redditur idem valens, id est con-

1 possibili? (= τῷ δυνατῷ) haec *om.* S¹E¹ e *om.* SFE¹ΣΣ 2 possibile *codices* (*corr.* S²Σ²) sed *om.* T¹, et ΣΣ, sed et F 3 contrariae *codices* (*corr.* T²E²) conversim b 9 esse] sese FE (*corr.* E²) 9. 10 necesse T 12 si *om.* F¹T 15 consentio SF, consequentia S² 16 ibi *eras. in* S 18 non necesse non SFE (*corr.* S²E²) 23. 24 contrariae *codices* (*corr.* E²) 24 quere T (*corr.* T¹) 25 quur S consequantur SFE 27 facta FT 28 necessariae SFE (*corr.* S²)

trario modo reddita et pronuntiata inpossibilitas necessitati idem valet. nam si inpossibile est esse, necesse est hoc, non esse, sed necesse non esse hoc est quod inpossibile est esse. nullus ergo dixerit quoniam esse necesse est, sed potius quoniam necesse est non esse, tamquam si ita dixisset: nam si inpossibile est esse, necesse est hoc non esse, sed non putandum est quoniam inpossibile est esse hoc est quod necesse est esse. quod si rursus inpossibile est non esse, hoc necesse est esse. conversim igitur et contrarie inpossibilitas necessitati redditur idem valens [id est contrario modo reddita et pronuntiata inpossibilitatis necessitati]. quod si inpossibilitas ad possibile simili contradictione et contradictionum conversione consequentiam reddit, idem autem valet inpossibilitas et necessitas contrarie praedicata, nulli dubium est quin recte hic contraria et non opposita fuerit consequentia. an certe ita exponendum est: quoniam in consequentia inpossibilis et non inpossibilis ad eas quae proponebant possibile et non possibile eam quae est non possibile ea quae dicit aliquid esse inpossibile sequebatur, contrarie vero inpossibile idem valet quod necessarium, manifestum est quoniam, si similiter se habet, id est eo modo quo dictum est, inpossibile ad consequentiam possibilis et non possibilis, | inpossibile p. 444 vero ei quod est non possibile consentaneum sit, id quod e contrario idem valet, id est necessarium non esse, id sequi eam propositionem quam etiam inpossi-

3 necesse est T 7 *alt.* non *om.* T[1] 10 et *om.* T[1] 12. 13 id est — necessitati *uncis inclusi* (*cf. supra v. 1. 2*) 13 necessitati idem ualet E[2] ad non T 15 aut F ualet *om.* T[1] 17 hinc S, *om.* T 18 ita *om.* T[1] 21 non *om.* T[1] possibilis S (*corr.* S[2]) 23 est *om.* F 24 inpossibile et non inpossibile G[2]T 25 sequentiam S (*corr.* S[2]) 26 sit] est? (*an* 24 habeat?) 27 id est *om.* S[1]FEG[1] necessario SFEG (*corr.* G[2]) 28 sequitur? eam sequi G etiam] eam S (*corr.* S[2])

bilitas sequebatur. est autem contrarie idem valens inpossibilitati ea quae est necessarium non esse sequiturque inpossibilitas eam propositionem quae est non possibile esse: et necessarium non esse igitur sequitur eam quae est non possibile esse, ut sit sensus hic: quoniam inpossibile necessario idem potest e contrario, similiter vero sese habet, id est eo modo quo dictum est, inpossibilis consequentia ad eas quae sunt possibile et non possibile * * *

An certe inpossibile sic poni necessarii contradictiones? nam quod est necessarium esse, possibile est esse, nam si non, negatio consequetur; necesse enim aut dicere aut negare. quare si non possibile est esse, inpossibile est esse: inpossibile igitur est esse quod necesse est esse, quod est inconveniens. at vero illud quod est possibile esse non inpossibile esse sequitur, hoc vero illud quod est non necessarium esse. quare contingit quod est necessarium esse non necessarium esse, quod est inconveniens. at vero neque necessarium esse sequitur possibile esse neque necessarium non esse; illi enim utraque contingit accidere, horum autem utrumlibet verum fuerit, non erunt illa vera. simul enim possibile esse et non esse; sin vero necesse esse vel non esse, non

2 necessario SFEG (*corr.* G^2) 3 que] quae F non *om.* F 4 et *om.* b necessario SFEG (*corr.* G^2) 7 eodem F 8 quae sunt] quasi *codices* (*corr.* $S^2T^2E^2G^2$) 9 *post* possibile *lacunae signum posui* 8 consequentia — 10 inpossibile *in ras. in* T 10 aut $\Sigma\mathfrak{T}$ inp. est *codices* (esse $\mathfrak{T}$) *cf. vol. I p. 191, 19* necessariae $\Sigma\mathfrak{T}$ (*corr.* Σ^2) 13 consequitur *codices* (*corr. ed princ.*) enim *ego*: est enim $\mathfrak{T}$, enim est *ceteri* 14 si *om.* Σ^1 14. 15 inp. est esse *om.* Σ 15 inpossibile *om.* $\mathfrak{T}^1$ est esse *om.* $\mathfrak{T}^1$ 18 est *om.* T^1 non *om.* $\mathfrak{T}^1$ 20 *alt.* esse *om.* $\Sigma\mathfrak{T}^1$ 23 accedere FE (*corr.* E^2) 24 fuerint SFE (*corr.* S^2E^2) 25 esse $\Sigma\mathfrak{T}$: est esse *ceteri* (est *del.* E^2) 26 nec. est esse *codices* (*cf. vol. I p. 23, 5*)

erit possibile utrumque. relinquitur ergo non necessarium non esse sequi possibile esse. hoc enim verum est et de necesse esse. haec enim fit contradictio eius quae sequitur non possibile esse; illud enim sequitur inpossibile esse et necesse non esse, cuius negatio non necesse non esse. sequuntur igitur et hae contradictiones secundum praedictum modum et nihil inpossibile contingit sic positis.

Superius quidem propositionum facta conversio est ita, ut possibilem propositionem necessarii negatio sequeretur. atque his ita positis non evenit, ut contradictio contradictionem sequeretur nec ut converso modo sequeretur, quod in illis scilicet eveniebat in quibus possibilium et inpossibilium sequentia considerabatur, quoniam contradictio necessarii, quod est scilicet non necessarium esse, sequebatur possibilem propositionem, possibilis vero contradictionem non consecuta est necessitas, sed contrarium necessitatis. hoc permutare volens intendit ita constituere consequentias, ut simili modo contradictio quidem contradictioni consentiat, sed conversim. hoc autem hac ratione disponit. dicit enim: erravi fortasse quod necessarii et possibilis consequentiam ex possibili incohavi et non ex necessario, ut eius hoc consensionem metiretur. posuit enim prae-

2 sequi] ei quod F$\Sigma\mathfrak{T}$ (ei quod est $\mathfrak{T}^2$) esse] est enim $\mathfrak{T}$, est esse $\Sigma\mathfrak{T}^2$ 3 non esse F$\Sigma\mathfrak{T}^2$ (non *del.* Σ^2) esse *om.* T 4 non $\Sigma\mathfrak{T}$: id quod est non *ceteri* 5 sequitur *ego*: sequitur hoc quod est $\Sigma\mathfrak{T}$, sequitur id quod est *ceteri* (sequitur *om.* T) possibile Σ (*corr.* Σ^2) non possibile S F T E^2 (*corr.* S^2) 6 et *del.* E^2 necesse b: necesse esse *codices* negatio $\Sigma\mathfrak{T}$: negatio est *ceteri* necesse b: necesse esse *codices* 7 haec $\Sigma\mathfrak{T}$ 10 consensio? 12 ut *om.* T^1 13 neq; T 15 consequ. b 16 neces T (sarii *add.* T^2) 18 non] nunc SF (*corr.* S^2) 20 ita *om.* T^1 et T 22 disposuit T 24 *alt.* ex *om.* T 25 consensionem *ego*: consensione *codices* (consentione F, consequentia S^2) mentiretur T^2

cedens possibile esse eique sicut consentiens non necessarium esse. et haec quidem superius. nunc autem convertit et dicit: an fortasse, inquit, errore lapsi ita has consequentias constituimus, ut primo poneremus possibile esse, huic autem adiungeremus velut consequens necessarii negationem quae diceret non necesse esse? ac potius illud verum est, ut posito prius necessario necessitati possibilitas consentiens subsequatur? videtur enim omnem necessariam propositionem possibilitas subsequi. quod si quis neget, illi confitendum est, quoniam negatio possibilis sequitur necessitatem. in omnibus enim aut adfirmatio aut negatio est. ergo si necessariam propositionem non sequitur possibilitas, possibilitatis negatio consequitur. [ut ita dicatur] ergo recta consequentia ita dicit: quod necesse est esse non possibile est esse. sed dudum dictum est, quod ei propositioni quae proponeret non possibile esse inpossibilitas consentiret. sed non possibile esse consequitur necessitatem, et inpossibilitas igitur consequitur necessitatem. p. 445 | erit itaque recta propositionum consequentia: si necesse est esse, inpossibile est esse. sed hoc fieri non potest. si igitur inpossibilitas non sequitur necessitatem, sequitur autem propositio quae aliquid non posse esse denuntiat inpossibilem propositionem, necessariae propositioni possibilitatis negatio quae est non possibile esse non consentit. quod si haec necessariae enuntiationi non consentit, consentiet adfirmatio. necessitatem igitur possibilitas consequi-

1 sicut G^{2}T: sit FE, fuit SE^2 7 an E^2 8 necessitatis E (*corr.* E^2) 12 enim *om.* SFT^{1}E^1 14. 15 ut ita dicatur *uncis inclusi* (*cf. p. 416, 23*) 16 *alt.* esse *om.* T 17 poneret FE 18 consentiret T: constaret *ceteri* non *om.* T^1 19 necessitati FT et *om.* T 19. 20 consequetur b 20 necessitati *codices* (*corr.* E^2) 21 necessaria T 23 sequitur autem] non sequitur S^2 23—24 propositionem — inpossibilis propositio? 24. 25 inpossibilis igitur propositio S^2 25 propositionis SFE (*corr.* E^2) propositioni et S^2

tur. erit ergo recta propositionum consequentia hoc modo: si necesse est esse, possibile est esse. sed rursus alia nobis ex his inpedimenta nascuntur. nam si quis dicat necessitati propositionem possibilem consentire, quoniam possibilitati ea propositio quae dicit non inpossibile esse et rursus ea quae enuntiat non necesse esse consentit, quod superior ordo praedocuit, erit ut necessariae propositioni consentiat ea quae dicit non necesse esse. erit igitur recta consequentia: si necesse est esse, non necesse est esse. sed hoc rursus est inpossibile. quod si ita est, aliquid in possibilis consequentiis propositionum permutandum est, ut possit ipsa sibi ratio consentire. aut igitur illud primo inconvenienter dictum est, quod necessarii negatio adfirmationem possibilem sequeretur, ut ea quae est non necesse esse sequatur eam quae dicit possibile esse, vel certe illud non recte sensimus ad possibilem propositionem necessarium consentire. quod quia perabsurdum est (nullus enim dixerit necessitati possibilitatem esse contrariam: evenit enim quod necesse est hoc fieri non posse) rectaque est haec consequentia: si necesse est, possibile est, fit ut potius necessarii negatio propositionem possibilem non sequatur. sed cum haec dicuntur, illud intellegi placet, quod necessitatem possibilitas sequatur, ut id quod necesse est, hoc dicatur esse possibile, illud autem quod per se possibile est non modis omnibus sit necesse. nam si necesse est, fieri non potest ut non sit, quod vero possibile est, et non esse potest. igitur quod possi-

7 perdocuit F 8 necessarii *codices* (*corr.* E²) 10 *pr.* est *om.* F 11. 12 aliquid inpossibile, consequentiae — permutandae sunt S² 13 oratio T 15 non *om.* S¹E¹ 16 ea FE (*corr.* E²) 17 ad *del.* E² 18 ad necessarium E² (ad necessariam b) 19 necessitatem E (*corr.* E²) 21 est *om.* T¹ 22 necessarii] necessarium G²T (non necessarium?) 23 negatio *add.* S²: *om.* *codices* (contradictio E²) 25 possibilitatem E (*corr.* E²) 29 est *om.* F et] et esse et T

bile est non est necesse. dico autem, quia neque ea propositio sequitur possibilitatem, quae necessitati omnino contraria est. est namque necessariae propositioni contraria ea quae dicit necesse est non esse. hanc possibilitati consentire nullus inpellet. nam quod necesse est non esse, illud non potest esse, quod autem possibile est, et esse et non esse potest. necessitas ergo propositionis quae secundum esse praedicatur idcirco non sequitur possibilitatem, quoniam possibilitas quidem et non esse potest, necessitas vero quae secundum esse est non esse non potest. rursus necessitas quae secundum non esse praedicatur a possibilitate differt eamque non sequitur, quod necessitas ea quae secundum non esse dicitur non potest esse, possibile vero et esse et non esse potest. quid igitur ut neque opposita negatio necessarii possibilitatem sequatur, quae non necesse esse proponit, neque ipsa necessitas adfirmandi quae dicit necesse esse neque huic contraria quae dicit necesse esse non esse? sed in his quattuor videbuntur. est enim necessaria adfirmatio quae dicit necesse esse, huic opposita est ea quae praedicatur non necesse esse, rursus contraria necessitati adfirmatio est quae dicit necesse est non esse, huic opponitur ea quae proponit non necesse est non esse, quod subiecta docet subscriptio:

Necesse est esse	Non necesse est esse
Necesse est non esse	Non necesse est non esse.

Si igitur neque ea quae dicit necesse est esse neque huic opposita quae proponit non necesse est esse nec necessitati contraria, cuius sententia est quoniam

3 namque] autem T 5 implet S (*corr.* S²) 15 igitur dicendum est S² 22 adfirmatio *om.* T¹ 23 *alt.* est] esse T (*corr.* T²) 25 suscriptio S T, descriptio b 26 *in medio add.*: Oppositae T (*item* 27) 26 *et* 27 *sinistra add.*: Contrariae T 30 huius S (*corr.* S²)

necesse est non esse, possibilitati consentit, restat ut ei consentiat quarta quae dicit non necesse est non esse, quae scilicet quarta aliquatenus etiam ipsi necessitati consentit, necessitas vero possibilitati minime. omne enim quod necesse est esse et possibile est esse et ut non sit non est necesse. idcirco autem haec propositio quae dicit non necesse est non esse necessitati consentit, quia necessitati quidem contraria est ea quae dicit necesse est non esse, haec vero opposita est huic propositioni quae dicit necesse est non esse, ea scilicet quae proponit non necesse est non esse: quare consentiet ei propositio quae contraria | est sibi- p.446
met oppositae adfirmationi. quod si quis attentius inspicit et ad supra scriptum omnino revertitur, facile cognoscit. si igitur possibile est (ut dictum est) sequitur ea propositio quae dicit non necesse est non esse, negationem possibilis sequitur huic opposita quae dicit necesse est non esse eritque huiusmodi consequentia: si possibile est, non necesse est non esse, rursus si non possibile est, necesse est non esse. reversa est igitur illa consequentia quae contradictorie quidem fiebat, sed conversim, sicut supra de possibilibus ⟨et inpossibilibus⟩ dictum est. hic namque adfirmationem possibilem negatio sequitur quae necessarium quidem destruit, sed id quod ad non esse ponitur, ea scilicet quae dicit non necesse est non esse, rursus negationem possibilis adfirmatio sequitur necessaria quae secundum non esse ponitur. est igitur hic quoque eadem conversio, ut contradictio quidem contradictionem sequatur, sed conversim, ut adfirmatio negationi, negatio vero adfirmationi conveniat. melius vero hoc si sub

1 non *om.* F^1 2 *alt.* non *om.* T 6 et *om.* T est] esse E (*corr.* E^2) 7 *alt.* non *om.* T^1 15 esse T ut *om.* S^1 16 *pr.* non — 18 dicit *om.* T^1 19 possibile est esse T (*item* 20) 20 *pr.* non *om.* E^1 22. 23 et inpossibilibus *ego add.: om. codices* (de impossibilibus b) 24 non sequitur S^2 25 quod *om.* T

oculos caderet liquere credidimus atque ideo apertissime sententiam rei subiectae dispositionis nos ordo commoneat.

Adfirmatio possibilis	Negatio possibilis opposita
Secundum esse	Secundum esse
Possibile esse	Non possibile esse
Negatio necessaria	Adfirmatio necessaria
Secundum non esse	Secundum non esse
Non necesse est non esse	Necesse est non esse.

Omnis quidem sententia est talis, ordo autem sermonum huiusmodi est: postquam dixit de possibilium et inpossibilium consequentia, quod contradictiones quidem contradictionibus convenirent, sed conversim, id est quod adfirmatio negationi, negatio vero consentiret adfirmationi, haec eadem, inquit, consequentia quemadmodum in necessariis evenit, videndum est. speculatus igitur et de necessariis idem non repperit. nam cum dixisset necessarii negationem consentire possibilitati, adfirmatio necessaria negationi possibilitatis non consensit. eiusdem rei reddens causas illud arguit, quod inpossibilitas necessitati idem valeret contrarie reddita. quam rem emendare volens ita dixit: an certe, inquit, inpossibile est sic poni necessarii contradictiones? ut negationem scilicet necessarii possibilitati consentire diceremus. addit autem dubitationem

1 caderet *ego*: cadere S, cadet S²F E, cadat T 1. 2 apertissimae E, opertissime T (*corr.* T²) 4 opposita *om.* T 6 est esse (*bis*) b *in medio add.*: oppositae T (*item* 9) 4—9 *dextra et sinistra add.*: Consentientes T 10 talis est S² *et ceteri* 14 negatio *om.* S¹ 15. 16 quae admodum F E 16 euenit G² T: inuenit S (*sed* in *in ras.*), F, inuenitur S² E, eveniat b 19 negationis F 20 causam? arguet S F E (*corr.* E²) 21 possibilitas S F E (*corr.* S² E²) ualere *codices* (*corr.* b) contrariae *codices* (*corr.* T² E²) 22 reddita b: reddita est *codices* 23 necessariae S F (*corr.* S²) contrariae E

quandam, quae ita sese habet. nam quod est, inquit, necessarium esse, illud sine dubio possibile est esse. nam si non, id est si quod necessarium est possibile non est, negatio possibilitatis consequitur. necesse est enim in omnibus rebus aut dicere id est adfirmare aut certe negare. in omnibus namque rebus aut adfirmatio vera est aut negatio. quare si non possibile est esse, id est si hoc est non possibile esse [quod inpossibile est, fiet id] quod necessarium est esse, sequitur autem propositionem quae dicit non possibile est esse illa quae proponit inpossibile est esse, fit aliquid inpossibile ut dicatur: inpossibile igitur est esse id quod necesse est esse. sed hoc inconveniens est. ergo hic docuit, quod necessitatem possibilitas sequeretur. nunc autem aliud addit: quoniam supra dixit possibili propositioni necessariae adfirmationis negationem consentire, nunc de eadem re dubitationem dicens: at vero illud quod est possibile esse non inpossibile esse sequitur. nam quod possibile est, hoc non est inpossibile, sed quod non est inpossibile esse non necesse est esse. ergo si non inpossibile esse sequitur possibilitatem, non inpossibilitatem autem sequitur id quod dicitur non necessarium esse sequiturque possibilem propositionem id quod dicimus non neces-

3 *pr.* est *om.* T[1] 4 *alt.* est] esse T 4. 5 consequetur? 5 est *om.* b 6 dicere *om.* T (*add.* T[1]) 8 *pr.* si *om.* S[1] 9 est (*post* hoc) *om.* G[1] 9. 10 quod — id *uncis inclusi* 9 inpossibile est esse G[2]T 10 quod est G (est *del.* G[2]) esse] impossibile esse S[2] 11 est *om.* F 12 et fit E[2] 15 hinc? 16 illud T 18 parat dicens S[2], facit dicens T, profert dicens b 19 est possibile *ego*: inpossibile S, inpossibile est S[2]FE, possibile est TE[2] 19. 20 impossibile E[2]: est possibile SFE, est impossibile T, possibile S[2] 20 quitur S (se *add.* S[2]) est *om.* SFE[1] 21 quod *om.* T[1] 22 non *om.* T[1] non *om.* T inpossibile b: possibile *codices* esse] est F, est esse S[2]TE 23 possibilitatem b: inpossibilitatem SFE, non impossibilitatem T

sarium esse, nulli dubium est quin, si necessitatem possibilitas sequitur, sequatur adfirmationem necessariam negatio necessariae. quare contingit quod est necessarium esse id ipsum non necessarium esse. quod est inconveniens. constat ergo quoniam adfirmationem possibilem non sequitur opposita negatio necessariae adfirmationi, idcirco quod illud removendum est: aut, quod supra diximus, ne sequatur possibilem adfirmationem negatio necessariae, aut ne necessitatem possibilitas sequatur. quod quia fieri nullo modo potest, illud est removendum, ne possibilitatem necessitati opposita negatio subsequatur. igitur ea quae dicit non necesse est esse non sequitur possibilitatem. et quia haec om̄nia in medio tacuerat, supra dictis addit: at vero neque necessarium esse sequitur possibile esse, hoc scilicet sententiae includens possibilitati non consentire necessarium, nec hoc solum, p. 447 sed neque illud quod dicimus necessarium | non esse. hoc ut tractatum sit ipse planius monstrat. illi enim id est possibili utraque contingit accidere et esse scilicet et non esse, horum autem, id est necessarii secundum esse et necessarii secundum non esse, utrumlibet verum fuerit, non erunt illa vera. hoc ipse exponit. de possibili enim utroque ita dicit: simul enim possibile est et esse et non esse (hoc est ergo quod ait: illi enim utraque contingit accidere); sin vero, inquit, necesse est esse

3 necessariae] necessaria T, necessarii b 7 affirmationis T 8 aut quod *ego*: quod ut *codices* (quod *del.* S^2E^2) ne si G^2T 9 necessarie G, necessaria G^2T aut *ego*: ut *codices* ne *om.* S^1FG^1, *del.* E^2 10 sequitur E^2 11 possibilitatis $SFET^2$ (*corr.* S^2E^2) 12 necessitati E^2: ne necessitatem E, necessitatem SFT^2, necessitatis S^2T 14 tacuerit *codices* (*corr.* E^2) 15 esse T: *om. ceteri* 16 esse *om.* S^1 haec hoc S (haec *del.* S^2) 18 necessaria SFE (*corr.* S^2E^2) 20 id est *om.* E^1 accedere FE (*corr.* E^2) 24 possibile S utraque S^2, utrumque? ita *om.* F 25 *pr.* et *om.* T^1 26. 27 contigit S (*corr.* S^2) 27 accedere SFE (*corr.* S^2E^2)

vel non esse, id est si non potest non esse et non poterit esse, non erit possibile utrumque, ut si esse necesse est, non poterit non esse vel si non esse necesse est, non poterit esse. tres igitur propositiones non necesse esse, necesse esse, necesse esse non esse possibilitatem non sequuntur. relinquitur ergo id est ut quarta propositio, quae opponitur necessario ⟨quod⟩ secundum non esse adfirmatur, possibilitatem sequatur, id est non necessarium non esse sequi possibile esse. sed quia possibile consentit necessario, haec quoque necessario consentit. namque hoc est quod dixit: hoc enim verum est et de necesse esse. nam quod necesse est, non necesse est ut non sit. haec igitur propositio quae dicit non necesse est non esse contradictio est eius adfirmationis quae sequitur negationem possibilitatis eam scilicet quae dicit non possibile esse. nam cum adfirmationem eam quae est scilicet possibile esse sequatur necessarii secundum non esse negatio ea quae proponit non necesse est non esse, negationem possibilis eam scilicet quae proponit non possibile est esse sequitur adfirmatio necessaria secundum non esse quae dicit necesse est non esse, quam eandem quae proponit non possibile esse, quae est scilicet negatio possibilitatis, inpossibilis adfirmatio sequitur quae proponit inpossibile esse. hoc est ergo quod ait: haec enim fit contradictio eius quae sequitur id quod est non possibile esse. nam cum possibilem adfirmationem sequatur necessariae secun-

1 vel] et TE et E²: et si T, *om. ceteri,* vel? 3 *alt.* non *om.* S¹FE¹ 6 non *om.* T¹ sequitur E (*corr.* E²) 7 id est *delendum?* ut *om.* T necessariae T 8 quod *ego add.: om. codices* adfirmatur SFE (*del.* E²): oppositioni T, affirmationi T², adfirmationis S² 9 necessario SFE (*corr.* E²) 11 consentit necessario E 13 *pr.* est] est esse T 19 negationem F 21 est *om.* E¹ 23 eadem SFE (*corr.* S²E²) 27 est *om.* E¹ 28 necessaria T

dum non esse negatio quae dicit non necesse est non esse, haec necessaria secundum non esse negatio contradictio est eius quae sequitur negationem possibilitatis. illud enim, id est negationem possibilitatis, sequitur id quod est inpossibile. nam cum negatio possibilitatis sit quae dicit non possibile esse, hanc sequitur ea quae dicit inpossibile est esse, cui consentit ea quae dicit necesse esse non esse. sequitur igitur possibilis propositionis negationem ea quae dicit necesse esse non esse, cuius est contradictio ea quae dicit non necesse esse non esse. fit ergo hic quoque ut contradictio contradictionem sequatur, sed conversim. quod ait per hoc cum dixit: sequuntur igitur et hae contradictiones secundum praedictum modum eum scilicet, ut adfirmatio negationem, negatio vero sequatur adfirmationem, et nihil quidem erit vel inconveniens vel inpossibile ita positis consequentiis, ut adfirmationem quidem possibilem negatio necessarii secundum non esse sequatur, negationi vero possibilis adfirmatio necessaria secundum non esse consentiat. quibus explicitis alias rursus adicit dubitationes.

Supra namque consequentias ita disposuit, ut praecedens necessarium possibilitas sequeretur, nunc de eodem ipso ambigit. sive enim quis ponat consentire necessario possibile, sive quis neget, utrumque videtur incongruum, quoniam si quis neget possibilitatem

1 est *om.* F 2 necessariae? 8 non esse *om.* S[1] 8. 9 inpossibilis SFE (*corr.* S[2]E[2]) 9 non necesse SFEG (non *del.* S[2]E[2]G[2]) 10 esse non esse *om.* S[1]FEG (est non esse G[2]T, non esse E[2]) est *om.* GT est ea G[2] 11 hic G[2]T: id *ceteri* 19 esse *om.* T[1] 21 dicit S (*corr.* S[2]) dubitationem S (*corr.* S[2]) *post* dubitationes *Arist. textum usque ad* hoc autem falsum est *in marg. add.* E[2] *et in textu* B (*sed hic tantum prima et postrema verba, quae vocula* usque *iunguntur*) 22 namque *om.* B 24 quis ponat T: disponat *ceteri* 25 si S (ue *add.* S[2]) quis *om.* T[1] 26 quoniam S[2]: quae nam SFE, namque TE[2] possibilem S (*corr.* S[2])

necessitati congruere, is dicit quoniam possibilitatis negatio necessariae propositioni conveniet. si quis enim abnuat propositioni quae dicit aliquid necesse esse consentire eam quae proponit possibile esse, is illud abnuere non potest, quia negatio possibilitatis necessitati consentiat, eritque integra consequentia: si necesse est esse, non possibile est | esse, quandoquidem illa falsa p. 448 est consequentia quae dicit: si necesse est esse, possibile est esse. quod si hoc fieri non potest, ut possibilitatis negatio necessariae consentiat adfirmationi, illud verum est adfirmationem possibilem necessariae convenire. sed in hoc quoque maior inerit difficultas. omne namque quod possibile est esse, possibile est et non esse. sed si possibilitas necessitatem sequitur, erit id quod necesse est ut possit esse et possit non esse secundum naturam scilicet possibilitatis, quae ipsi convenit necessitati. sed hoc inpossibile est: non igitur possibilitas sequitur necessitatem. quod si possibilitas necessitatem non sequitur, negatio possibilitatis sequitur, ea scilicet quae est non possibile esse, evenientque ea rursus incommoda, quae dudum cum eum locum tractaremus expressimus. quod si quis possibilitatis non velit esse negationem eam quae dicit non possibile esse, sed potius eam quae dicit possibile esse non esse, quamquam ille non recto ordine adfirmationem negationi adcommodet dictumque supra sit, quotiens cum modo propositiones dicuntur ad modos ipsos potius negationem poni oportere quam ad verba, dandae tamen manus sunt, ut cum eo quoque concesso, quod ad de-

1 id b 3 annuat *codices* (*corr.* S^2) 4 non possibile E^2 is] et si E^2 4. 5 annuere *codices* (*corr.* S^2) 6 erit E^2 7 non *del.* E^2 8. 9 non possibile E^2 10 necessaria F adfirmationi] negationi S (*corr.* S^2) 11 illud ad F 15 est] est esse T 17 sed si E (si *del.* E^2) 20. 21 euenienter T (*corr.* T^2) 24 *pr.* esse *om.* F 25 affirmationi negationem b 26 quotienscumq; modo F

fensionem utile aliquibus videri possit, argumentationis falsam sententiam fregerimus, penitus atque altius sit veritas constituta. sit ergo haec negatio possibilitatis quam ipsi volunt, id est ea quae dicit possibile esse non esse, sed haec quoque necessitati non convenit. si quis enim dicat quoniam possibile esse necessarium non sequitur, sequitur mox possibilis contradictio necessitatem. quod si quis contradictionem possibilis ponat eam quae dicit possibile esse non esse eaque necessitati consentire putatur, erit secundum eum recta consequentia: si necesse est esse, possibile est non esse, sed hoc fieri non potest. quod enim necesse est esse non potest non esse. si igitur possibilitas non sequitur necessitatem (erit enim quod necesse est contingens, possibile namque et contingens idem valet), negationes possibilitatis, sive ea quae dicit non possibile esse, sive ea cuius sententia est possibile esse non esse, necessitati convenient. sed utrumque inpossibile est. quod si haec non sequuntur, sequitur ea quae est earum adfirmatio, id est possibilitas. sed hoc quoque fieri non potest, ut saepius supra monstravi. haec ergo huiusmodi quaestio in sequenti ordine ab ipso resolvitur. nunc quoniam quaestionis supra dictae talis sensus est, verba ipsa sermonumque ordo videatur. ait namque ita:

Dubitabit autem, inquit, aliquis, si illud quod est necessarium esse possibile esse sequitur,

2 fregeremus FE (*corr.* E[2]) 4 esse *om.* S (*sed* non esse (*v.* 5) *in ras.*) 7 *alt.* sequitur] sed T 9 possibile esse non esse eaque S[2]: possibile esse non eam quae SFE, possibile non esse eamque TE[2] (possibile esse non esse quae?) 10 putat TE[2] cum S (*corr.* S[2]) recta *om.* T[1] 15 possibile *om.* S[1] 15. 16 negatio T 17 sentia E (*corr.* E[2]) cuius sententia est] quae dicit T 20 possibilitas T: possibilitatis *ceteri* 23 nunc autem b 25 *post* ita *Aristotelis textus inserendus videtur* 26 dubitauit SFEΣ𝔗 (*corr.* E[2]) 27 *alt.* esse *om.* Σ𝔗

id est si necessitati possibilitas consentit. nam si non sequitur, id est si neget aliquis ut possibilitas necessitatem sequatur, contradictio consequitur, possibilitatis scilicet contradictio. nam quod possibilitas non sequitur, contradictio possibilitatis sequitur, ea scilicet quae dicit non possibile esse. et praetermisit quod ex his esset inpossibile. hoc autem est ut, si necessitatem possibilitas non sequatur et contradictio possibilitatis consentiat, sit recta consequentia: si necessarium est esse, non possibile est esse, quod est inconveniens. et si quis non hanc dicat esse contradictionem, id est si quis neget possibilitatis contradictionem esse quae dicit non possibile esse, illud certe ei necesse est dicere quod possibilitatis contradictio ea sit quae dicit possibile esse non esse. sed utraeque falsae sunt de necesse esse. nam quod necesse est, fieri non potest ut non possibile sit, et rursus quod necesse est, fieri non potest ut possibile sit non esse. rursus idem videtur esse possibile incidi et non incidi. possibilitas enim adfirmationi negationique communis est. namque et esse et non esse potest quod possibile esse dicitur. hoc autem falsum est, id est de necessario praedicari. necessarium namque si est, non esse non poterit; si non est, nulla ratione contingit. quod si quis dicat quoniam possibilitas necessitatem sequitur, eadem possibilitas consentit contingenti et erit necesse esse contingere non esse, id est erit contingens id quod ne-

1 consentiat S² 3 sequitur ΣT (sequetur?) 15 *pr.* esse *om.* ΣT 16 de necesse esse *om.* ΣT 19 at uero rursus ΣT uidetur rursus idem E (uidetur *post* non incidi E²) 20 et non incidi *om.* T¹ 22 *alt.* esse *om.* F (*add.* F¹) 23 id est *del.* E² 24 non esse E²: nec esse (*vel* necesse) *codices* *ad* si non est *in marg. add.*: al. si necesse est non esse S² (si non esse non potest?) 22—25 hoc — contingit *transponenda videntur post p. 446, 7*: contingens non esse 26 sequitur *om.* S¹ 27. 28 contingens b

cesse esse praedicatur. nam si quod possibile est potest non esse, quod autem potest non esse contingit ut non sit, non dubium est quin, si necessitatem possibilitas sequitur, sequatur eam quoque et contingentia. sed contingens possumus dicere in negatione, ut dicatur contingit non esse: est igitur quod necesse est esse contingens non esse. | p. 449 hoc autem falsum est. atque hic quidem ordo sermonum est, ut in aliis fere omnibus perplexus atque constrictus: alias enim similitudo enuntiationum, alias id quod deest inplicitam reddit obscuramque sententiam. quod si quis Aristotelis verbis seriem nostrae expositionis adnectat et quod illic propter similitudinem confusum est per expositionis nostrae distinctionem ac separationem disgreget, quod vero in Aristotelis sermonibus minus est hinc conpenset, sententiae ratio totius elucebit. nunc ergo quoniam proposuit quaestionem, eam continenter exsequitur his verbis:

Manifestum autem quoniam non omne possibile vel esse vel ambulare et opposita valet, sed est in quibus non sit verum, et primum quidem in his quae non secundum rationem possunt, ut ignis calfactibilis et habet vim inrationabilem. ergo secundum rationem potestates ipsae eaedem plurimorum etiam contrariorum. inrationabiles vero non omnes, sed quemadmodum dictum est, ignem non est pos-

1 esse] est enim SFE, est esse S[2] (quod est necesse; necesse esse enim praedicatur E[2]) 6 contingens T (*corr.* T[1]) 8 in *om.* E[1] 10 reddi SFE (*corr.* S[2]E[2]) *om.* T (obscuramque reddit T[2]) 11 quod] quos F (*corr.* F[1]) 14. 15 quod uero] quidue S[2] 19 autem S: est autem S[2] *et ceteri,* autem est Σ𝔗 22 quidem *om.* SFE[1] 23 calefictibilis F, calefactibilis TE[2]Σ𝔗 23. 24 rationabilem SFE (*corr.* S[2]E[2]) 24. 25 potestatis E (*corr.* E[2]) 25 ipsae *om.* S?E[1], ipse F haeedem F, eadem 𝔗 25. 26 contrariorum sunt *codices* (*cf. vol. I p. 199, 21*) 26 inrationabilis — omnis SFTE (*corr.* S[2]E[2])

sibile calefacere et non, nec quaecumque alia semper agunt. aliqua vero possunt et secundum inrationabiles potestates simul quaedam opposita. sed hoc quidem idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, nec quaecumque secundum eandem speciem dicuntur.

Cum de possibilis et necessarii consequentia dubitasset cumque si possibilitas necessitati ⟨non consentiret, inpossibilitas⟩ consentiret, quod erat incommodum, vel si possibilitas rursus necessitatem sequeretur, necessitas ipsa cui possibilitas consentiret in se et esse et non esse susciperet, nunc incongruentem ambiguitatem rationabili argumentatione dissolvit dicens: non vere illud metui, ne possibilitas necessitatem sequens ipsam naturam necessitatis atque rigorem frangeret, ut id quod necesse esset in contingentiam permutetur. neque enim, inquit, omne quod possibile est esse et possibile est non esse. sunt enim plura quae unam tantum vim continent et ad negationem nullo modo sint apta, ut in his possibilitatibus quas inrationabilis actus efficit. nam cum sit possibile ignem calefacere, non est possibile ut non calefaciat. quare haec potestas non potest opposita. si qua enim potestas opposita potest, illa et esse potest et non esse et facere et non facere, quae vero non potest opposita, unam

p. 446, 27 — 447, 1 possibile non est E (*transp.* E[1]) non esse possibile E[2]ΣꚌ   1 nec] uel FE[2]ΣꚌ   2 alia Ꚍ (*corr.* Ꚍ[2])   3 quaedam simul T, simul *om.* SFE   4 oppositae E (*corr.* E[2])   9. 10 non consentiret, inpossibilitas *ego add.: om. codices*   12 in se eadem E[2]   13 susciperet consequeretur T   15 illum SFE (*corr.* E[2])   metuere S[2]   17 contingentia SFE (*corr.* E[2])   permutaretur b   21 sunt E[2]   inrationabiles S (*corr.* S[2])   22 affectus E (*corr.* E[2])   23 calefiat T (*corr.* T[2])   24 potest] est T (*corr.* T[2])   25 et illa et F   et non esse *in ras.* S[2]

rem tantum potest, quae adfirmationem tantum dat, negationem vero repudiet. si quis ergo ponat possibilitatem necessitati consentire, non idcirco iam necesse est ipsam necessitatem in contingentiam verti, cui contingenti scilicet possibilitas consentit. non enim, inquit, omne possibile utrumque potest, id est et posse esse et posse non esse, atque ideo non omne possibile contingentiae consentit. docet autem hoc his modis: in his, inquit, quae non secundum rationem possunt, possibilitas quae esse dicitur non valet opposita, ut ignem calefacere inrationale est. nulla enim ratio est cur ignis calefaciat: omnium namque quae naturaliter fiunt nulla ratio est. ergo haec quorum potestas inrationabilis est non possunt opposita, ut ignis non potest calefacere et non calefacere. si enim utrumque possint, opposita possunt. calefacere enim et non calefacere opposita sunt. cum ergo inrationabiles potestates et opposita agendi non habeant facultatem, illa quae secundum rationem fiunt ad oppositorum aecum actum poterunt retineri, ut quicquid ex voluntate et ratione conceptum est ad utrumque valeat, ⟨ut⟩ medicinam mihi exercere et possibile est et possibile non est vel rursus ambulare. quod enim quisquis animi ratione vel adpetentia vult, hoc ex ratione venire dicitur. et in his omnibus illa potestas est quae ad utrumque valeat, id est et ad adfirmationem et ad negationem, ut sit scilicet et non sit. in his autem quae sunt

1 ad affirmationem E^2B^2 dat] accedat E^2B^2 2 repulit G, repudiat G^2TB ergo G^2T: *om. ceteri,* enim E^2 6 posse *om.* T 8 modis his E, his verbis? 9 inquit] autem B non *om.* $S^1FE^1G^1$ 11 irrationabile E^2 13 *post* est *add.*: quod naturaliter fit ratio non est T, *quod delet et in marginem reicit* T^2 16 possunt F 17 oppositae FE (*corr.* E^2) 19 adq; F (q; *del.* F^2) aequum S^2E^2, *om.* T 21 concoeptum E ut *ego add.: om. codices* (medicinam namque b) 23 ambulare uel non ambulare E^2 24 adpotentia S (*corr.* S^2) 26 *pr.* et *om.* E

inrationabilia, licet in solis evenire possit, ut ea potestas quae dicitur non etiam possit opposita, tamen non omnis inrationabilis potestas opposita non potest, ut aqua et friget et humida est: ergo et frigescere potest facile et humectari, sed eadem permutata in calidam potest frigescendi | non habere vim, cum non p. 450 possit humectandi amittere potestatem, dum aqua sit. quocirca non omnis potestas opposita valet, sed valet quidem opposita potestas ea quae secundum rationabiles motus valuit, illa vero potestas quae opposita non valet in solis inrationabilibus invenitur, licet non in omnibus. sunt enim inrationabiles potestates quae utrumque possint, ut id quod dictum est de aquae frigore. et tota quidem sententiae vis talis est, nunc quis sermonum ordo sit explicetur. *manifestum*, inquit, *est quoniam non omne possibile vel esse vel ambulare et opposita valet.* quod ita dictum esse manifestum est, non ut putaremus quoniam omne quod ambulare potest vel quod esse potest non possit opposita, id est non possit non esse: hoc enim videtur textus ostendere, sed nemo ita intellegat potiusque sic dictum videatur: manifestum est quoniam non omne possibile, ut possibile frequenter solemus usurpare, cum dicimus possibile esse ambulare, opposita valet. neque enim quod omnis potestas adfirmationi negationique conveniat, sed sunt quaedam quae unum tantum possint, ut supra iam diximus. atque hoc apertius intellegitur, si ita dicamus: manifestum est autem quoniam non

3 *alt.* non *om.* S^1F T E^1G 4 *prim.* et *om.* G 5 humectare? 6 uim non habere E cum S^2: ut quod S F E G, quamquam G^2T, ut quod non potest oppositum non possit E^2 7 aliqua S F E (*corr.* S^2E^2) 8 ualet opposita E sed ualet *om.* T^1 10 ualet S^2 12 in *om.* S^1T E, *del.* F^2 potestas S (*corr.* S^2) 16 quod F 17 et *om.* S F E 18 esse] est S (*corr.* S^2) 19 non] non esse S F E (esse *del.* E^2) non etiam? 19 *et* 20 posset? 21 textu T 24 esse vel? et opposita? 25 quod *om.* b (inquit? est ut ?) 25. 26 conuenit b

omne possibile et opposita valet, quoniam scilicet possibile frequenter et de esse et de ambulare praedicamus. hoc ita cogitans facilius quis agnoscit, quid ipsius textus verba denuntient, cum etiam adminiculari quis debeat obscuris sensibus patientia atque consensu, quod ad sententiam potius dicentis exspectet, etsi se sermonum ratio ita non habeat. hoc ergo ita constituto manifestum esse scilicet non omnes potestates opposita valere, sed esse quasdam in quibus non sit verum dicere quoniam opposita valent, [et] datur exemplum: in his quidem primum quae inrationabiliter possunt, id est non secundum aliquam rationem, quarum scilicet potestatum reddi ratio non potest, quod ipsarum natura sit, ut quoniam ignis calfactibilis est, idcirco de eo ratio reddi non potest: hoc namque illi naturaliter adest. et haec quidem ignis potestas non valet opposita, scilicet <cum> sit inrationalis, quae vero rationabiles sunt et secundum rationabilem potestatem eaedem plurimorum etiam contrariorum sunt. nam quibus ratio dominatur, ad utraque opposita natura ipsorum apta est, ut eaedem potestates sint plurimorum quae sunt contraria, ut si est mihi possibile ambulare, quoniam hoc ex ratione et ex voluntate fit, sit possibile non ambulare et est haec potestas non unius, sed plurimorum eorumque contrariorum. licet enim adfirmatio et negatio sit quodammodo ambulare et non

4 amminiculari S F E, amminiculum T   5. 6 quod ad] quoad S^2 6 spectet E^2 se *om.* b   7 constituente T   8 est E^2 omnis potestatis F E (*corr.* E^2)   10 et *uncis inclusi* (datur exemplum: et?)   12 est *om.* S   14 sit natura E   ignis *om.* $S^1 F E^1 G^1$ calefactibilis $T E^2$ 16 et *ego*: ut *codices*   ualeat b   17 scilicet *ego*: licet *codices*   cum *ego add.*: *om. codices*   inrationabilis E   18 rationales T (*corr.* T^1)   secundum rationem potestates?   19 hae aedem E (*corr.* E^2)   20 dominator E (*corr.* E^2)   21 potestas T (*corr.* T^2)   22 contraria *om.* S^1 24 sit] est?   haec potestas *ego*: hoc potestatis *codices*   26 quodadmodo E

ambulare, tamen nunc ab Aristotele in contrarii vice disponitur. et hoc quidem in omnibus rationabilibus potestatibus planum est eas plurimorum esse contrariorum et opposita valere, quae vero secundum rationem non sunt, licet sint quaedam quae opposita valeant, non tamen omnia. nam cum aqua frigendi habeat potestatem, quod est inrationabile, est ei rursus alia potestas calefaciendi, cum ipsa sit calefacta, sed non in omnibus potestatibus inrationabilibus hoc inveniri potest. ignis enim (ut dictum est) unam calefaciendi tantum videtur habere potestatem. hoc est enim quod ait: inrationabiles vero non omnes, id est opposita valent, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere et non, daturque in omnibus regula quae non sint possibilia contrariorum, ea scilicet quae semper unam rem actu continent, ut ignis semper calet, sol semper movetur et cetera huiusmodi, quod per hoc ait quod dixit: nec quaecumque alia semper agunt. aliqua vero possunt quaedam opposita etiam secundum inrationabiles potestates, ut dictum est de aqua. sed hoc idcirco dictum esse testatur, ut cognosceremus nihil evenire contrariorum, si quis diceret possibilitatem necessario consentire. cum enim non omnis possibilitas contraria valeret, ea scilicet necessitati consentit, quae contraria non valet, sed unam rem semper agit. hoc est enim quod ait: sed hoc quidem idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, nec quaecumque secundum eandem speciem dicuntur.

2 ponitur? 5 ualent S (*corr.* S²) 6 aliqua SFE (*corr.* S²E²) frigefaciendi b habeant SFE (*corr.* S²E²) 11 est *om.* E¹ 12 in rationabilibus SFE (*corr.* E²), in irrationabilibus S², irrationabilis T omnis *codices* (*corr.* S²E²) 13 ualet T 14 possibile est T 20 inrationales F 22 cognosceremur S (*corr.* S²) 24 ualeat? 26 enim] ei SFE (*corr.* E², *del.* S²) 27 quoniam *om.* S¹

quod ait: nec quaecumque secundum eandem speciem dicuntur tale est: non modo, inquit, ⟨non⟩ omne quod dicitur possibile contrariorum esse potest, sed etiam quae sub eadem specie sunt quaedam contraria non possunt, ut ea quae sunt inrationabilium. nam p. 451 cum omnium inrationabilium in eo quod inrationabilia | sunt una sit species, tamen ne in his quidem inveniri potest, ut in omnibus eadem sit contrariorum potestas, ut de igne quod supra iam dictum est. nam cum eius inrationabilis sit potestas, non tamen talis est ut ad contraria transferatur. recte igitur dictum est, quoniam nec quae sub eadem specie sunt poterunt omnia contrariorum esse potentia. nam cum ignis potestas cum aliis omnibus potestatibus inrationabilibus sub eadem sit specie, quod inrationabilis est potestas, tamen non valet opposita. atque hoc quidem quod adtemptare possit totam quaestionem, non tamen validissime dissolvere praedixit: quo vero maxime dirigat dubitationem ambiguitatemque constituat, ipse continuata oratione adicit dicens:

Quaedam vero potestates aequivocae sunt. possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem quoniam verum est ut in actu, ut possibile est ambulare quoniam ambulat, et omnino possibile est esse quoniam iam est actu quod dicitur possibile, illud vero quod forsitan aget, ut possibile est ambulare quoniam ambulabit. et haec quidem in mobilibus solis est potestas, illa vero et in inmobilibus. in

2 non *om.* T *alt.* non *ego add.*: *om. codices* (inquit////// omne S) 3 non potest G^{2}TE^2 7 nec T 9 iam supra T 14. 15 eadem E^2: ea *codices* 15 quae b 16 hoc b: haec *codices* 16. 17 adtemptare S, *sed* re *in ras.* 18 solvere? quod b 25 actu est $\mathfrak{T}$ 27 agit SFTE (*corr.* S^{2}E^2) ut] quod SFTE 28 ambulauit FE (*corr.* E^2) 29 in *om.* Σ^1 mobilibus SFE (*corr.* S^2)

utrisque vero verum est dicere non inpossibile esse ambulare vel esse, et quod ambulat iam et agit et ambulabile. sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem verum est. quare quoniam partem universale sequitur, illud quod ex necessitate est sequitur posse esse, sed non omnino.

Quid haec sententia contineret, quam nunc Aristoteles proposuit, quinto quidem libro diligenter expressimus et nunc eam breviter exsequimur. expositionis enim causa doctrinaeque hunc nobis secundum expositionis sumpsimus laborem, non augendi prolixitate fastidii. talis ergo est tota sententia: possibile quod frequenter in rebus dicimus non simpliciter dicitur atque ideo quoniam possibile a potestate traductum est, ipsa quoque potestas aequivoca est. hoc hinc manifestum est, quod quaedam possibilitates ad hoc dicuntur non quoniam aguntur, sed quoniam ut agantur nihil inpedit, ut si de aliquo sano corpore omnibusque aliis quae inpedire poterant remotis sedente dicatur possibile esse eum ambulare, non quoniam ambularet, sed quoniam ut ambularet nihil omnino prohibet. quaedam vero potestates ita dicuntur quoniam iam actu sunt atque aguntur, ut si quis de ambulante homine dicat possibile eum esse ambulare. atque ideo illa possibilitas quae non secundum actum aliquem dicitur, sed secundum id quod posset agere dicitur, eo quod agere non prohibetur, a potestate pos-

1 possibile T (*corr.* T²) 2 et *om.* S¹ 3 si Σ (*corr.* Σ²) inpossibile F 5 autem ΣT: autem dicere *ceteri* parti TE (*corr.* E²) 6 ex *om.* FTE¹ 10 exsequamur b 12 sumsimus S (*corr.* S²) sumimus E 13 est *om.* F est ergo E sententia tota E 18 non aguntur SFEG (non *del.* S²E²G²) nunc aguntur? 19 impediet (impediat?) S (*corr.* S²) si quis T 21 dicat T cum S (*corr.* S²) ambulare eum E, eum *delere vult* E² 22 ambulat b quod S (*corr.* S²) ambulet b 23 possibilitates b 24 acta F (*item p.* 454, 5)

sibilitas nominatur. haec vero quae iam agit atque in actu est, actus ipse, possibilitas appellatur. duae ergo significationes sunt possibilitatis: una quae eam possibilitatem designat quae est potestate, quae scilicet actu non sit, altera quae eam possibilitatem significet quae iam actu sit. haec autem possibilitas quae iam actu est aut ex potestate ad actum transit aut semper in actu naturaliter fuit, ut cum homo ex eo quod sedet ambulat, potest ambulare atque ideo ex potestate in actum vertit, sol vero cum movetur, numquam ex potestate in actum vertit (neque enim aliquando hunc motum non egit) neque ignis ut nunc caleret, aliquando non caluit. ergo ea rursus possibilitas quae secundum actum aliquem dicitur duas intra se species continet: unam quae talem actum possibilitatis designet, quem non esse non liceat, et haec dicitur necessaria et numquam ex potestate in actum vertit, sed in actu naturaliter mansit; alterum vero quod liceat et non esse, quod scilicet ex potestate in actum migravit, et hoc non necessarium, cum sit actu. et haec talis potestas, quae ex potestate in actum vertit, in solis mobilibus est, hoc est quae moveri possunt, haec autem sunt corporalia. incorporalia enim non moveri quibus rationibus adstruatur paulo post dicemus. illae vero quae semper in actu propria naturae qualitate manserunt, et in mobilibus inveniuntur, ut
p. 452 igni calor qui semper actu et numquam fuerit | po-

1 quae iam] quaedam F E (*corr.* E^2) 3 uero E 5 significet] scilicet S (*corr.* S^2) 6 autem] enim T 7 transiit? 9 atque] et G 10 uenit G^2 (*item postea*) 11 uertitur S^2 13 eas F 15 possibilitatis *om.* T^1 16 quae F 18 actum S (*corr.* S^2) alteram uero quam T 20 non *om.* S^1FTE^1 necesse T cum *in ras.* T actus *codices* (*corr.* b) 21 possibilitas b ex potestate *om.* S^1 uertet STE (*corr.* E^2), uertitur S^2 23 incorporaliter T enim] uero b 24 astruatur TE^2 25 illa SE 26 mansuerunt S (*corr.* S^2), mansurae T 27 color S (*corr.* S^2)

testate, et in his quae sunt inmobilia, haec autem sunt incorporalia et divina. quare potestas ea quae ex potestate in actum migravit solorum est corruptibilium et corporalium, ea vero quae semper actu fuit divinis corporalibusque communis est. ut igitur tota ratio breviter accingatur, ita dicendum est: possibilitas aequivoca est et multa significans. est enim una possibilitas quae ipsa quidem non sit in actu, esse tamen possit atque ideo de ea possibilitas praedicetur, est autem alia quae iam est actu. haec autem potestas quae iam actu est non est aequivoca, sed genus. habet enim sub se species eam potestatem quae actu quidem est, sed ex potestate migraverit, aliam vero quae actu est, sed ex potestate non migravit. et illa quidem quae ex potestate non migraverit, ipsa dicitur necessaria, quae numquam relinquet subiectum, illa vero quae ex potestate ad actum transiit sine ulla dubitatione dicitur non necessaria, idcirco quod poterit relinquere aliquando subiectum. sed de his utrisque, scilicet quae vel in potestate vel in actu possibilitates dicuntur, communis poterit esse praedicatio, si dicamus utrasque esse non inpossibiles. nam et qui potest ambulare, cum non ambulet, et qui iam ambulat, verum est de his dicere quoniam non est inpossibile eos id agere quod possunt agere vel agunt. cum vero sub significatione possibilitatis duo sint: una possibilitas quae actu non est, alia vero quae actu est, illa possibilitas quae secundum potestatem dicitur necessario non adcommodatur neque aliquando necessitati poterit consentire. restat igitur, ut sub ea possibilitate necessitas ponatur quae actu est. sed ea

2 possibilitas b 13 migrauit T b 14 migrauerit T 15 migrauit b 17 transiit *ego*: transiet *codices* 18 quod E²: ut SFE, quia T 20. 21 possibilitatis *codices* (*corr.* b) 24 ambulet TE (*corr.* E²) 25 eos *del.* S² 26 duae? sunt E 27 non *om.* T 28 non est T est illa *om.* S¹

quoque habet unam speciem per quam ex potestate in actum migrat, quae est non necessaria: quare ne in hac quidem potest poni necessitas. restat igitur ut, quoniam id quod necesse est esse nullus negat esse possibile, sub possibili est autem et ea quae potestate esse dicitur, sed necessitas non ponitur neque sub ea potestate quae actu est et poterit subiectum relinquere, ponatur sub eo actu qui subiectum relinquere non potest, ut sit necessitas possibilitas quae sit actu et subiectum numquam relinquat, eo quod ad actum ex potestate non venerit. species igitur quaedam erit necessitas possibilitatis, siquidem illic ponitur, ubi est ea possibilitas quae actu semper est. quod quoniam speciem sequitur genus et ubi est species genus deesse non potest, sequitur speciem suam, id est necessitatem, genus proprium, id est possibilitas, sed non omne. ea vero possibilitas necessitatem non sequitur, quae potestate tantum est, non etiam actu, neque ea quae cum sit actu relinquere subiectum potest, sed ea tantum quae cum actu sit numquam poterit a subiecto discedere. sequitur ergo possibilitas necessitatem nihilque evenit inpossibile, sed ea, ut dictum est, quae in actu sit et numquam in subiecto natura esse desistat. totus quidem sensus huiusmodi est, ratio vero verborum ita constabit: q u a e d a m v e r o, inquit, p o t e s t a t e s a e q u i v o c a e s u n t. hoc idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas aequivoca est. est enim potestas quae ut genus sit, ea scilicet quae secundum actum praedicatur. quemadmodum autem quaedam potestates aequivocae sint exsequitur dicens: p o s s i b i l e e n i m n o n s i m p l i c i t e r

2 actu F 5 est] esse S² 6 sed *del.* S² sed sub ea? sub qua? 8 poni potest ponatur T 10 relinquit S (*corr.* S²) 14 quod *in ras.* S 15 sequitur *post* suam T 22 que *om.* T euenerit E eadem T 23 subiectum SFE (*corr.* E²), subiecti S²T 26 aequiuoca F (*item* 30)

dicitur, et hoc partitur: sed hoc quidem quoniam verum est ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam ambulat, et omnino possibile est esse, quoniam iam est actu quod dicitur possibile. hoc planius nihil poterit demonstrari, quin illud possibile dicat, quod iam agitur. quod si quis possibile esse neget, hoc agi et fieri atque esse dicit quod inpossibile est, sed hoc omnem modum inrationabilitatis excedit. aliam vero partem significationis possibilitatis hanc dicit: illud vero quod forsitan aget, et dat huius exemplum, ut possibile est ambulare, quoniam ambulabit. non ergo quod iam agit, sed quod forsitan aget, id est quod ut agat fortasse nihil prohibet. et haec quidem, inquit, in mobilibus solis est potestas, haec scilicet possibilitas quae potestate dicitur non secundum actum. mobilia vero, ut dictum est, sola corpora dicit. illa vero, id est quae actu sunt, et in inmobilibus, id est divinis. atque ideo addidit haec cum dicit et in inmobilibus, ut non suspicemur in solis esse divinis actus possibilitatem, sed etiam in mortalibus atque corporeis. in utrisque vero verum est dicere non inpossibile esse ambulare vel esse, et quod ambulat iam et quod agit et ambulabile. in utrisque, inquit, significationibus una praedicatio poterit convenire, ut dicamus non esse inpos-

1 equidem T 3 quoniam iam S²TE 4 iam *om.* S¹ 5 poterat T 7 agi *ego*: agit SFT, ait GE 11 agit *codices* (*corr.* S²E²), *item* 13 12 ambulauit FE (*corr.* E²) 13 id est *om.* F 14 agatur E² 15 in] im TE (*corr.* E²) 16 quae *add.* S²: *om. codices* 17 ut *om.* T 18 sunt] est b in *om.* S 18. 19 immobilibus S: mobilibus *ceteri* 19 id] ut S²E²G²T divinis *ego*: ignis *codices* *post* ignis *add.*: et in immobilibus G²T² haec addidit G 20 in *om.* ST immobilibus ST: mobilibus *ceteri* 21 possibilitate F in] im E

sibile vel ambulare quod iam ambulat vel ambulare quod potest ambulare et non ambulat, quod per hoc ait quod dixit ambulabile. ambulabile enim est p. 453 quod non | quidem ambulet, possit tamen ambulare. his addit: sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, id est sic possibile, quemadmodum aequivoce possibilitas praedicatur, non est verum de necessario simpliciter et universaliter atque omnino praedicare, hoc est non omne possibile necessario consentit. alterum autem id est possibile verum est, hoc est de necessario praedicare, illud scilicet quod secundum actum dicitur inmutabilem. quare quoniam partem suam, id est speciem, id quod est universale, id est genus, sequitur, illud quod ex necessitate est, quod scilicet species est possibilitatis, sequitur posse esse, id est possibilitas, sed non, inquit, omnino. nam illa possibilitas, quae in actu praedicatur et relinquere subiectum potest, non sequitur necessitatem, sed ea tantum, quae cum in actu sit neque ex potestate in actum vertit neque poterit subiectum relinquere. atque haec quidem quae Aristoteles dixit huiusmodi sunt, quae vero nos distulimus, ut doceremus inmobilia esse divina, mobilia vero sola corpora vocari brevissime demonstrandum est. sex motus species esse manifestum est, sicut in praedicamentorum libro Aristoteles digessit, quamquam hoc in physicis permuta-

---

26. 27 Arist. categ. c. 14.

---

1 uel ambulare quod iam ambulat *in codicibus post* non ambulat (2) *leguntur* (*corr.* b) 4 ambulat T (*corr.* T^1) 5 possibile *om.* S^1 utrum T 7 quod quemadmodum E^2 12. 13 inmutabile E 16 possibilitatem SFE (*corr.* S^2E^2) posse] possibile T 17 omnino inquit T 20 sint T (*corr.* T^2) 21 uertitur S^2, uenit T 24 diuina hoc modo se habent T 27 fysicis SE, phisicis T, syricis G (*corr.* G^2)

verit. sed nunc ita ponamus tamquam si omnino sex sint. si secundum nullam motus speciem moveri divina atque incorporalia ratio declaravit, ordine convincitur non moveri divina. ergo neque generantur neque corrumpuntur neque crescunt neque minuuntur neque de loco in locum transeunt, quippe quae plenitudine naturae suae ubique tota sunt nec de deo aliquid intellegi fas est, nec rursus aliquibus passionibus permutantur. quod si secundum nullum horum motuum divinarum rerum permutabilis est natura, manifestum est ea omnino non esse mobilia atque sex motus hos solis corporibus evenire. atque hoc quidem de plurimis quae de ea re possunt dici rationibus atque argumentis limasse sufficiat. nunc quoniam Aristoteles consentire necessario possibilitatem non omnem docuit et quae ei conveniret expressit, rursus de ipsorum consequentia et quid primo, quid posterius poni debeat, memoriter subicit dicens:

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est et quod non necessarium omnium vel esse vel non esse, et alia ut horum consequentia considerare oportet. manifestum est autem ex his quae dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est secundum actum est, quare si priora sempiterna, et quae actu sunt potestate priora sunt. et haec quidem sine potestate actu sunt, ut primae substantiae,

3 declarabit S[2]G[2]T, declarauerit b 4 divina *bis ponendum?* neque T: quae SFEG, quae non S[2], quae neque E[2]G[2]B 5 neque crescunt *om.* S[1] 8 nec de rursus *codices* (de *del.* S[2]E[2]) 9. 10 motum *codices* (*corr.* b) 12 haec b 13 pluribus G 14 libasse b sufficiat S, *sed* ciat *in ras.* quia T 17 et quid E 20 necessarium Σ𝔗: necessarium est *ceteri* 21 ut b (*cf. vol. I p. 205, 7 et 25*): quemadmodum S[2]FE[2]Σ𝔗, *om.* STE horum] ista 𝔗, ista horum F (*cf. infra*) 23 autem est TE 24 quae 𝔗 non ex F 25 priora sunt FΣ𝔗 27 ut] et STE (*corr.* S[2]T[2]E[2]), et ut F𝔗 (*corr.* 𝔗[2])

alia vero cum potestate, quae natura priora sunt, tempore vero posteriora, alia vero numquam sunt actu, sed potestate solum.

Postquam de possibilis et necessarii consequentia quid videretur exposuit, haec ad emendationem quodammodo superioris ordinis adponit, ut quoniam superius a possibili incohans ceteras omnes propositiones ad possibile et contingens et ad eorum consensum reduxit, nunc hoc rationabiliter mutet, ut non potius a possibilitate incohandum sit, sed a necessitate. nam si quis animadvertat diligentius superiorem descriptionem, primo positum est possibile et contingens et ad eadem cunctorum consensus relatus est. nunc autem hoc permutatum videtur. dicit enim fortasse hoc esse rectius, ut magis propositionum consequentia a necessariis incohetur. est autem totus sensus huiusmodi: quoniam, inquit, necessaria sempiterna sunt, quae autem sempiterna sunt omnium aliorum quae sempiterna non sunt principium sunt, necesse est ut id quod necessarium est ceteris omnibus prius esse videatur. ergo consequentiae quoque eodem modo faciendae sunt, ut primo quidem necessitas, post vero possibilitas et cetera proponantur, sintque consequentiae hoc modo:

Necesse esse	Non necesse esse
Non possibile esse non esse	Possibile esse non esse
Necesse esse non esse	Non necesse esse non esse
Non possibile esse	Possibile esse |

1 uero sunt actu $E^2\Sigma$ potestate *ego* (*cf. vol. I p. 206, 24*): possibilitate *codices* 2 tempora T (*corr.* T^2) 4 et b: uel *codices* 5 exponit SFE 8 earum F, horum T 11 adnimuertat (*sic*) F, advertat b 12 esse F 13 eam T est relatus F 14 permutandum b 17 sunt — 18. 19 sempiterna *om.* S^1 19 non *om.* F 25—28 *om.* T^1, *sed spatio relicto.* Consequentes *sinistra binis add.* T 26 *pr.*

Videsne igitur ut primo quidem necesse esse et non p. 454 necesse esse propositum sit, secundo vero loco ad necessitatis cetera consensum consequentiamque relata sint? hoc est ergo quod dixit fortasse principium quoddam esse omnium vel esse vel non esse id quod esset necessarium, ut a necessario speculandarum propositionum principium sumeretur, quod esse aliarum propositionum vel non esse secundum consequentiam consensum constitueret. et quoniam prius positum est necesse esse, huic consentit ea quae dicit non possibile esse non esse. istius ergo propositionis quae dicit non esse possibile ut non sit, quae scilicet non esse denuntiat (tollit enim possibile quod modus est), principium est necessitas, cui sine ulla dubitatione consentit. et rursus quoniam ei quae dicit non necesse esse consentit ea quae dicit possibile est non esse, huius propositionis, quae aliquid esse constituit, id est possibile, principium est ea propositio quae dicit non necesse est. ergo sive adfirmative necessitas proponatur sive negative, vide principium quoddam esse ceterorum et cetera velut his, id est necessariis, consentientia iudicari oportere. et hoc est quod ait: et alia quemadmodum ista consequentia considerare oportet. cur autem istud eveniat, consequenter ostendit dicens: quoniam ea quae necessaria sunt actu

possibile esse] esse possibile SFE (*corr.* S²E²), possibile est T, possibile b *alt.* possibile esse] possibile est T, possibile b non esse *om.* S¹, *in ras. in* E 27 necesse est *et* non necesse est T 27 *et* 28 *om.* b

1 esse necesse F 3 consequentiaq; F 6 esset] non sit F 8 consequentia SF (*corr.* S²), consequentiae T 9 consensumq; S² 12 scilicet] dicit G (*corr.* G²) 13 denuntiat *om.* G¹ 14 cui *om.* G¹ 16 est] esse b 19 est] esse b 20 uidetur E²B 20. 21 quoddam esse principium F 22 conscientia S (*corr.* S²) 23 quae admodum SE (*corr.* E²) quemadmodum ista] ut horum b

sunt, ut frequenter supra monstratum est, ea vero quae necessaria sunt sempiterna sunt, quae vero sempiterna sunt priora sunt his quorum sunt huiusmodi potestates quae in actu nondum sint, manifestum est quoniam et quae actu sunt et ⟨ex⟩ potestate ad actum non veniunt priora sunt. sed de eo actu loquimur, qui ex potestate ad actum non venit, sed semper actu propriae naturae constitutione permansit, ut cum ignis calet vel sol movetur et cetera huiusmodi ita sunt, ut actum numquam reliquerint neque ab his actus afuerit aliquando neque ex potestate ad hunc venerint actum. quoniam ergo huiusmodi fuerunt ut semper essent, quae autem semper sunt, ea omnibus sunt priora, erunt etiam potestate secundum propriam naturam priora. sed quae priora semper sempiterna sunt et rursus eadem necessaria, actu sunt et necesse est, ut ea quae actu sunt his quae sunt potestate priora sint. post haec fit ab Aristotele divisio rerum hoc modo: rerum aliae sunt actu semper, qui ex potestate non venerit, et istae sunt quarum nullae sunt potestates, sed semper in actu sunt. aliae vero quae in actum ex potestate migraverint, quarum quidem substantia et actus secundum tempus posterior est potestate, natura vero prior. in omnibus enim illud quod est actu prius est et nobilius quam id quod potestate est. illud enim quod potestate est adhuc ad actum festinat atque ideo perfectio quidem est actus,

1 monstratum est *om.* G^1, memoratum est F 2 *alt.* quae] quoniam T (*corr.* T^2) 4 potestates — 6 ueniunt *om.* F 5 *pr.* et] ea? et ea quae T ex *add.* b: *om. codices* 6 non *om.* T^1 9 cetera *post* sunt F ista S (*corr.* S^2) 10 relinquerint S (*corr.* S^2) 10. 11 abfuerit T 12 fuerint S (*corr.* S^2) 13 semper *om.* S T E^1 15 semper *delendum?* 18 sint b: sunt *codices* fit *om.* T^1 20 istae tales F quorum *codices* (*corr.* b), *item* 22 22 migrauerit S (*corr.* S^2), migrauerunt F 24 potestati F istud F 26. 27 ad actum adhuc T 27 perfectior E^2 quaedam b

potestas vero adhuc quiddam est inperfectum, quod tunc perficitur cum ad actum aliquando pervenerit. quod autem perfectum est eo quod est inperfectum generosius et prius esse manifestum est. nam si res quae ad actum suum ex potestate venerunt, prius fuerunt potestate, post vero actu, ergo actus earum rerum posterior est potestate, si ad tempus referamus, prior vero eadem potestate, si ad naturam. et hoc est quod ait: alias res esse, quae cum possibilitate sunt et actu sunt, sed actum potestate tempore quidem posteriorem habeant, natura vero priorem, quasdam autem res esse in quibus sola potestas sit, numquam actus, ut numerus infinitus. crescere enim potest in infinita numerus, quicumque vero numerus dictus sit vel centum vel mille vel decem milia et ceteri finitos esse necesse est. ergo actu numerus numquam est infinitus, quoniam vero potest in infinita concrescere, idcirco solum potestate est infinitus. eodem quoque modo et tempus. quantumcumque enim tempus dixeris finitum est, sed quoniam tempus potest in infinita concrescere, idcirco dicimus tempus esse infinitum, quod potestate sit infinitum, non actu. nihil enim actu esse poterit infinitum. quod autem supra dixit quae semper actu essent primas esse substantias, non ita putandum est primas eum substantias dicere quemadmodum in categoriis, ubi primas substantias individuas dicit. hic autem primas substantias quae sem-

---

26 Arist. categ. c. 5.

---

2 ad actum] adhuc tum F (*corr.* F^1) peruenerint SFE (*corr.* S^2E^2) 7 tempus] potestatem T 9 res esse] res se S (*corr.* S^2) quae cum] quaecumq; S (*corr.* S^2) potestate? 15 ·c· F uel decem milia *om.* F finitos *ego*: finitus *codices,* finitum E^2 16 n̓quam E 17 in infinitis S (*corr.* S^2) potest] post S (*corr.* S^2) in *om.* S^1FE^1 con *om.* F^1T 18 solam T, sola T^2 postate S 19 quantum enim cumq; F 25 eum] enim F 26 cathegoriis FT^2

per actu sunt idcirco nominat quia, ut dictum est, quae semper actu sunt principalia ceterarum rerum sunt atque ideo primas eas substantias esse necesse est. |

p. 455 **14.** Utrum autem contraria est adfirmatio negationi et oratio orationi quae dicit quoniam omnis homo iustus est ei quae est nullus homo iustus est an omnis homo iustus est ei quae est omnis homo iniustus est? Callias iustus est, Callias iustus non est, Callias iniustus est: quae harum contraria est?

Post propositionum consequentias pertractatas easque subtili inquisitione dispositas illud exoritur inquirendum, quod magnam in se utilitatem ita praefert, ut quanta in eo vis utilitatis sit, prima quoque fronte legentium mentibus ingeratur. nam cum sit manifestum, quoniam adfirmationem opposita negatio semper oppugnat maximeque perimet universalem adfirmationem universalis negatio quoniamque non ignoratur, quod adfirmatio quae contrarium adfirmat ipsa quoque contrarii perimat propositionem, quaeritur quae magis perimat magisque oppugnet adfirmativam, utrumne ea quae universalis negatio est an ea quae contrarii vel privationis adfirmatio. sit enim positum hanc esse adfirmationem quae proponit omnis homo iustus est: hanc ergo duae perimunt propositiones, et universalis scilicet negatio quae dicit quoniam nullus homo iustus est et ea quae privationem

2 principia S (*corr.* S^2) b 7 est *om.* Σ ei — an o. h. i. est (8) *om.* Σ^1 nullius F (*corr.* F^2) 8 iustus *om.* Σ aut F$\Sigma\mathfrak{T}$ 9 gallias Σ (*item post*) 10 Callias i. n. est *om.* S^1FT$E^1\mathfrak{T}$ 11 horum *codices* (*corr.* b) 14. 15 profert GT 15 quanta G^2T^2: quantam T, quantum *ceteri* vis *om.* b 18 obpugnat F (*item* 22) perimat E^2, perimit? 20 adfirmatio priuatoria E^2 27 scilicet *om.* F 28 privationem] propositionem T (*corr.* T^2)

iustitiae praedicat adfirmando, ea scilicet quae dicit omnis homo iniustus est. adfirmatio igitur quae proponit omnis homo iustus est perimitur et a negatione propria universali quae dicit nullus homo iustus est et ab adfirmatione privatoria quae proponit omnis homo iniustus est. cum igitur ab utrisque perimatur, quod autem perimitur ei quod [eam] perimit videtur esse contrarium quoniamque a duobus, ut dictum est, perimitur et duae unius contrariae esse non possunt, quae duarum propositionum quas supra memoravimus, id est negationis universalis et privatoriae adfirmativae, contraria sit universali adfirmationi superius conprehensae? in qua re quam sit utilis quaestio nullus ignorat, qui cogitat, quia nisi hoc ab Aristotele quaesitum enodatumque esset, magnam fore dubitationem, an illud reciperetur, ut duo unius possent esse contraria, quod manifesto fieri non potest. nam cum duo unam rem perimant, quis esset qui dubitaret aut unam rem duabus opponi aut duabus unam rem perimentibus quaeri oportere, quae magis earum videretur contraria? contrarias autem nunc dicimus non secundum eum modum, quem Aristoteles in praedicamentis explicuit, sed tantum ad id quod res rem vel propositio perimit propositionem, ut quasi hoc modo

22 Arist. categ. c. 10. 11.

1 affirmationem T (*corr.* T²) 6 igitur] enim F 7 quae (*item post*) b perimetur SFTE (*corr.* E²) eam] se G²T, *uncis inclusi,* rem? uideatur? 8 contraria b duabus b 10 monstrauimus S 11 negationes uniuersales F (*corr.* F²) 12 est T² 12. 13 conprehensae quaerendum est E²B 14 hoc *om.* F 15 enudatumq; F magna foret dubitatio b fodere G (*corr.* G²) 17 manifeste TE duo] dico E (*corr.* E²) 18 *post* perimant *nonnulla verba erasa sunt in* S qui non E² dubitet S (*corr.* S²), quis est qui dubitet? 20 earum magis G 20. 21 earum contraria esse uideatur F 24 perimat F

quaeratur: adfirmatio universalis secundum quam magis perimitur, utrumne secundum eam quae universalis est negatio an secundum eam quae vel privationem praedicat vel quodlibet aliud quod ex ipsa oppositione vim contrarii repraesentet? unde etiam illud latere non oportet, nulli esse dubium inter universalem adfirmationem privatoriam et universalem negationem quae esset opposita contrarie. supra enim iam dictum est adfirmationi universali negationem universalem esse contrariam, sed hic, ut dictum est, non hoc dicitur, sed illud potius quae magis perimat rem. nam quae magis perimit ea propemodum magis videbitur esse contraria. atque ideo non solum de universalibus proposuit, sed ne suspicaretur quis quod illam contrarietatem diceret quam vel in praedicamentis locutus est vel rursus supra cum de universali adfirmatione et negatione loqueretur, de particularibus adiecit, quibus non erat contrariae oppositionis adfirmatio atque negatio. nam si recte superius conprehensa meminimus, adfirmatio universalis et negatio universalis contrariae esse dicebantur. nec solum hoc, sed etiam secundum iustum et iniustum constituit quaestionem, quod habitus et privatio potius est quam ulla contrarietas. quare, ut diximus, intellegendum est esse nunc in quaestione, quae propositio quam propositionem proxime efficaciusque destruat ac perimat. huius inquirendae rei via exsistet hoc modo: |

p. 456 Nam si ea quae sunt in voce sequuntur ea

1 queritur T (*corr.* T^{2}) 3 ac SFE (*corr.* E^{2}) 5 representat T 5. 6 non oportet nulli latere F 8 contrariae *codices* (*ego corr.*) 11 quod F 14 suspicatur T (*corr.* T^{1}) quis suspicaretur F 15 de qua? locus S (*corr.* S^{2}) 17 et *om.* S^{1} particularibus] singularibus? 18 erant T oppositionis *ego*: propositiones T, propositionis *ceteri* 20 uniuersalis negatio F 27 viam insistit? 28 sequitur SE (*corr.* S^{2}E^{2})

quae sunt in anima, illic autem contraria est opinio contrarii, ut omnis homo iustus ei quae est omnis homo iniustus, etiam in his quae sunt in voce adfirmationibus necesse est similiter sese habere. quod si neque illic contrarii opinatio contraria est, nec adfirmatio adfirmationi erit contraria, sed ea quae dicta est negatio. quare considerandum est, quae opinatio vera falsae opinioni contraria est, utrum negationis an certe ea quae contrarium esse opinatur. dico autem hoc modo. est quaedam opinatio vera boni quoniam bonum est, alia vero quoniam non bonum falsa, alia vero quoniam malum. quaenam ergo harum contraria est verae? et si est una, secundum quam contraria?

Haec investigatio, quae magis sit universali adfirmationi contraria, utrumne privatoria universalis adfirmatio an universalis negatio, hinc sumitur quod omnis fere proprietas, quam in vocibus venire necesse est, ex opinionibus venit quas voces ipsae significant. quod igitur quaerendum in vocibus est, hoc prius est in opinionibus perspiciendum. neque enim fieri potest ut, cum vocum significatio ex opinionibus veniat, quas scilicet voces ipsae significant, non prius proprietates vocum in opinionibus reperiantur. requirendum igitur

1 illi FEΣ (*corr.* E^{2}Σ^2) aut F 2 contrariae FE (*corr.* E^2) iustus Σ𝔗: iustus est *ceteri* 3 iniustus Σ𝔗: iniustus est *ceteri* aut etiam SFE (aut *del.* S^{2}E^2) 5 contraria F 7 erit Σ: *om. ceteri* dicta est Σ: est dicta *ceteri* 8 quare *om.* E^1 cui S^{2}Σ 10 negationi S^{2}Σ ei S^{2}Σ 13 non bonum *ego* (*cf. vol. I p. 209, 13*): non bonum est *codices* (bonum non est F) falsa *ante* quoniam *codices praeter* Σ𝔗 uero falsa E^2 14 malum Σ𝔗: malum est *ceteri* quae FΣ𝔗 ergo *om.* Σ𝔗 eorum Σ, horum 𝔗 17 haec T: haec est *ceteri* 20 euenire b 22. 23 in opinionibus est F 23 perficiendum T 26 *sq.* est igitur F

est quemadmodum se ista in opinionibus posita habeant, ut quod in his fuerit repertum ad voces rationabiliter transferatur. quaeratur igitur prius in opinionibus hoc modo: si opinio privatoriae universalis adfirmationis magis est contraria opinioni simplicis universalis adfirmationis quam opinio universalis negationis, manifestum quoniam privatoria universalis adfirmatio magis perimit universalem simplicem adfirmationem quam universalis negatio. quod si illud magis ratio reppererit, quod opinio negationis universalis opinionem adfirmationis universalis magis perimat potius quam opinio privatoriae adfirmationis opinionem universalis adfirmationis, constat quod universalis negatio magis contraria est universali adfirmationi potius quam privatoria adfirmatio. hoc autem ut inveniatur, ita faciendum est: ponatur opinio quaedam vera, contra eam duae falsae, quarum una adfirmatio sit privatoria, altera universalis negatio. de duabus igitur falsis quam mendaciorem ratio invenerit, eam dicimus verae opinioni magis esse contrariam. sint igitur tres opiniones, una vera, duae falsae, et sit quidem vera haec quae id quod bonum est bonum esse arbitratur, ea scilicet quam dicit Aristoteles opinionem esse b o n i q u o n i a m b o n u m e s t; sit autem ex falsis una quae id quod bonum est non bonum esse arbitratur, quam Aristoteles dicit falsam opinio-

2 in *om.* S[1] 4 opinioni SFE (*corr.* S[2]E[2]) priuatoria E[2] 6 opinioni SFE (*corr.* S[2]E[2]) 7 est quoniam TE[2] priuatoriam SFE (*corr.* S[2]E[2]) 11 uniuersalis adfirmationis F magis — 13 adfirmationis *om.* F 12 ac potius E[2] 12. 13 opinionem univ. adf. *om.* b 13 perimat constat E[2] 16 ponitur F 18 fit T (*item* 22) 22 haec uera F 24. 25 sit autem ex falsis una G[2]T: *om. ceteri* (altera S[2], alia falsa E[2], falsa vero una b) 25 quae — 26 arbitratur S[2]G[2]TE[2]: *om. ceteri* 26 arbitratur et haec S[2] quam — non bonum est (*p. 469, 1*) S[2]: *om. codices* (ea est quae ab aristotele data est opinio boni quoniam non bonum est E[2])

nem boni quoniam non bonum est; reliqua quae id quod bonum est malum esse arbitratur ea est quae ab Aristotele dicta est opinio boni quoniam malum est. ex his igitur tribus, una vera, duabus falsis, quaerendum est quae magis sit contraria verae. sed quia contingit saepe et negationem et privationem unum significare, in his praesertim contrariis in quibus nulla medietas invenitur, addit: et si est una, secundum quam contraria? hoc autem huiusmodi est: in his contrariis in quibus nulla medietas est idem negatio valet quod etiam privatio, in his vero in quibus est quaedam medietas adfirmatio privatoria et negatio non eiusdem significationis sunt. age enim sint huiusmodi contraria quae sint inmediata genitum esse et ingenitum esse. in contrariis igitur inmediatis idem privatoria adfirmatio quod negatio valet, in his autem quae medietatem habent non idem. neque enim aequum est dicere quemlibet illum esse malum et rursus non esse bonum. nam cum bonum negatur, potest aliquid medium audientis animus suspicari; cum vero malum ponitur, tota audientis suspicio in contrarium reiecta est, atque ideo non idem significant. sed quia saepe (ut dictum est) privatio vel contrarietas negationi consentit, quotiens tales quaedam propositiones reperiuntur, in quibus nihil negatione discrepet privatoria adfirmatio, quaerendum est, ut Aristoteli videtur, secundum quam potius prolationem |

3 data *codices* (*corr.* S²) 1 reliqua — 3. 4 malum est] reliqua quae id quod bonum est non bonum esse arbitrabatur. tercia quae id quod bonum est malum esse arbitrabatur ea est ab aristotile data est in opinionibus boni quoniam malum est. B 6 sepe contingit F 11 priuatio est SFT 13. 14 enim sunt E 15 inmedietatis FE (*corr.* F²E²) 16 idem] id est FE (*corr.* E²) 21 suspitio F, suspicatio b 22 est reiecta F 27 praelationem SFE, praedicationem S², relationem E²

p. 457 vel opinionem verae adfirmationi vel opinioni contraria propositio vel opinio fiat. quamquam enim interdum idem significent, alio tamen modo ipsis propositionibus utuntur. nam qui negationem ponit id quod est dicit non esse, qui vero privationem id quod non est dicit esse. cum igitur diversum initium et diversa intentio quodammodo sit propositionum sub eadem significatione, et quae earum magis verae propositioni contraria sit et secundum quem motum animi magis vera propositio perimatur quaerendum est. hoc est enim quod ait: et si est una, secundum quam contraria? non enim dicit quoniam omnino negatio et privatio idem sunt, sed in his in quibus idem sunt, hoc est in inmediatis contrariis, et quando idem significant, quoniam non secundum unum motum animi unam significationem dicunt, qui contrarium vel privationem ponunt et qui negationem, secundum quam contraria magis est propositio, utrumne secundum eam quae privationem ponit an secundum eam quae negationem? post hoc quemadmodum sit contrarietatis natura designat.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo, quod contrariorum sunt, falsum est. boni enim quoniam bonum est et mali quoniam malum eadem fortasse et vera, sive plures sive una sit. sunt autem ista contraria. sed non eo quod contrariorum sint contrariae sunt, sed magis eo quod contrarie.

1 contrario S (*corr.* S^2) 2 opinioni F 3 significet T modo tamen F 4 utimur b 6 non esse F (non *del.* F^2) 7 quodadmodo E sit *om.* S^1 8 et *delendum?* 9 magis *om.* S^1 14 est enim mediatis S (*corr.* S^2) in *om.* T inmedietatis E 15 quoniam non secundum unum *om.* T^1 20 haec b quae admodum E 21 diffiniri F 22 falsum est *om.* Σ^1 24 fortasse *ego* (*cf. infra*): fortasse est opinio SFTE, fortasse opinio est Σ, opinio est fortasse $\mathfrak{T}$ etiam et uerae Σ 24. 25 plures sint $\Sigma\mathfrak{T}$ 25 sit uera $\Sigma\mathfrak{T}$ 26 eo $\Sigma\mathfrak{T}$: est in eo F, in eo *ceteri* sint *om.*

Sensus quidem breviter expeditus, sed summa rationis veritate contextus est. cum enim de contrariis disputat, quemadmodum contrariae opiniones esse possint prima fronte disponit. arbitratur enim quidam contrarias esse opiniones, quae de contrariis aliquid arbitrarentur, sed hoc falsum esse convincitur. neque enim si bonum et malum contrarium est et aliqui de bono et malo opinetur, mox necesse est ut contrarietas subsequatur. age enim quilibet de bono opinetur quoniam bonum est et rursus de malo opinetur quoniam malum est. cum igitur idem de bono et de malo opinetur, illud quoniam bonum, illud quoniam malum, tamen contrariae opiniones non sunt. neque enim contrarium est opinari id quod bonum est bonum esse et id quod malum est malum esse. utraeque enim verae sunt, opinionum autem contrarietas in falsitate cognoscitur. quo autem modo huiusmodi opiniones contrariae esse possunt, quae de eadem quodammodo adfectione animi proficiscuntur, id est opiniones cognoscentes quod verum est? non igitur si quis contrariorum aliquam opinionem habeat et quicquam de contrariis arbitretur, statim necesse est subsequi in opinionibus contrarietatem. ergo non est contrarietas opinionum in ea arbitratione, quae contrariorum est vel quae de contrariis habetur, sed potius contrarietas in opinionibus tunc fit, quotiens de una eademque re contrarie quisquam opinatur. ut

Σ, sunt T (*corr.* T^2) 26. 27 sunt contrariae Σ𝔗 27 contrariae *codices* (*corr.* E^2)

1 expeditur B (*corr.* B^2) sed] ac B 3 disputet G quae admodum E (*corr.* E^2) 4 arbitrabantur E^2B, arbitrantur? 6 arbitrentur F 7 si *om.* F (*add.* F^1) aliquis S^2 *et ceteri* 8 opponitur F 9 bono et de malo F 12 bonum est F 17 in ueritate et in falsitate E^2 18 aedem E (*corr.* E^2) 20 quae quod (*vel* que quod) SFEG (*corr.* S^2 G^2), quidque quod E^2 est uerum F 26 fid E (*corr.* E^2) 27 quis b

quaelibet res sit proposita bona: de ea si quis contrario modo opinetur, quoniam bonum est, de eadem rursus quoniam malum est, opinio quae id quod est bonum bonum esse putat vera est, altera vero quae id quod est bonum malum esse arbitratur falsa est, vera autem et falsa contrariae sunt. recte igitur has opiniones quas veritas falsitasque disiungit contrarias esse dicimus et sunt non contrariorum, sed de una eademque re per contrarietatem ductae. recte igitur dictum est non oportere definire contrarias opiniones in eo quod contrariorum sint, sed potius in eo quod de eadem re contrarie suspicentur. ordo vero sermonum talis est: nam arbitrari, inquit, contrarias opiniones definiri in eo, quod contrariorum sint, id est in eo quod quaedam de contrariis opinentur, falsum est. quomodo autem falsum sit ipse declarat. boni enim quoniam bonum est et mali quoniam malum est eadem fortasse est, id est non sibi sunt contrariae opiniones, sed utraeque idem sunt. quemadmodum autem idem sint ipse subiunxit dicens et vera. idcirco enim idem sunt, quia verae sunt, contrarietas autem in veritate, ut dictum est, et falsitate est posita. qua in re si consentiunt, idem in veritate et falsitate esse videbuntur. nec hoc nume-
p. 458 rositas inpediet. sive enim | plures sive una sit, in eo quod verae sunt idem sunt. sunt autem, inquit, ista contraria, id est quae in opinionibus ver-

2 eodem *codices* (*corr.* b) 3. 4 bonum est FT 4 putet F (*corr.* F^1) uero est F 5 est *om.* T bonum est F arbitretur F 7 quae T 9 edemque E (*corr.* E^2) dictae b 10 oportere b: potero S?FG, potere E, putare G^{2}T, posse S^{2}E^2 diffinire F, definiri? 11 sunt F, sint *in ras. in* S 12 suspicientur E (*corr.* E^2) 14 diffiniri F 15 quod *om.* E^1 18 fortasse est opinio T 19 utraq; SFT 20 quae admodum E sunt F 23 quam in rem SFEG (*corr.* S^{2}E^2), quam rem T, quare b id est F

santur. sed non eo quod vel contrariorum sunt vel de contrariis arbitrantur, contrariae opiniones inveniuntur, sed ipsarum contrarietas inde nascitur, quod de una re contrario modo opinantur. hoc est quod ait: sed magis eo quod contrarie. hic enim contrarie adverbii loco positum est, tamquam si diceret: sed magis ea re contrariae sunt, quod contrarie opinantur, et subintellegimus de una scilicet re. si enim non de una re contrarie opinentur, sed de pluribus, poterunt non esse contrariae. quod facile cauteque perspiciens unusquisque reperiet.

Si ergo est boni quoniam est bonum opinatio, est autem quoniam non bonum, est vero quoniam aliquid aliud quod non est neque potest esse, aliarum quidem nulla ponenda est, neque quaecumque esse quod non est opinantur neque quaecumque non esse quod est (infinitae enim utraeque sunt, et quaecumque esse opinantur quod non est et quaecumque non esse quod est), sed in quibus est fallacia. hae autem ex quibus sunt generationes. ex oppositis vero generationes, quare etiam fallacia.

1 in eo F T E   3 ipsorum *codices* (*corr.* b)   5 in eo T   6 aduerbii E^{2}: aduerso *codices*   7 contrariae — 9 re *om.* T^{1} 8 opinentur T   9 non de una re b: de una re non *codices*   10 quid S (*corr.* S^{2})   10. 11 caute?   12 ergo *om.* S^{1}Σ (est ergo $Σ^{2}$)   bonum est F   12. 13 opinio Σ   13 bonum est E   14 aliud Σ𝔗: aliud est *ceteri*   15 aliorum Σ𝔗   16. 17 opinatur Σ𝔗TE^{2} 17 est] non est 𝔗 (non *del.* $𝔗^{2}$)   18 infinita — utraq; Σ   sunt utraeq; 𝔗   quaecumque Σ𝔗: quae *ceteri*   19 opinatur S E Σ   quaecumque *ego*: quae *codices*   21 hae autem *ego* (*cf. vol. I p. 213, 25*): haec est autem S F T E, haec autem est Σ𝔗   ex quibus F: ex his ex quibus F^{1} *et ceteri*   sunt 𝔗: sunt et *ceteri*   22 positis 𝔗   uero sunt 𝔗   etiam Σ𝔗: et *ceteri*
23 *post* fallacia *addunt*: si ergo quod bonum est et bonum (et bonum *om.* F) et non malum est. S F E (*del.* E^{2})

Validam quidem sententiam brevissimis sermonibus clausit, cuius, ut breviter dicendum sit, haec vis est: qui de contrarietate propositionum nosse quaerebat, debebat primo quae propositionum non esset infinita constituere atque ad eam vim contrarietatis aptare. in omnibus enim contrariis unum uni contrarium est. si autem sit quaedam in propositionibus infinitas, illa tota infinitas propositionum uni propositioni contraria esse non poterit. hoc sumendo totum textum argumentationis ingreditur aitque non solum exspectari oportere in propositionibus quod falsa verae sit contraria, sed quod inter omnes falsas illa falsa sit verae contraria, quae una est et non infinita. possunt autem esse infinitae propositiones et falsae, potest una finita eadem quoque falsa, quae verae contraria esse rationabiliter ponenda est. volens ergo constare, quoniam negatio potius contraria sit adfirmationi quam ea adfirmatio quae contrarium ponit, hoc dicit: potest, inquit, esse opinatio quaedam quae id quod est de unaquaque re esse opinetur. est etiam alia quae id quod non est rem ullam esse arbitretur. est alia quae id quod secum habet res ulla proposita non eam habere putet. est rursus alia quae id quod est res ipsa non eam id esse arbitretur. ut autem hoc per vagatum luceat exemplum, sumpsit propositum de quo opinaretur aliquis id quod est bonum. si quis igitur hoc

1 ualedam SE (*corr.* S²E²) 2 ut *om.* S¹ 4 sunt non F, non *del.* S²G², *om.* T essent G (*corr.* G²) infinita *ego*: infinitas *codices* (finitas S²) 9 totum sumendo F 10 atque SE (*corr.* S²) 12 uere F 15 eademq; T contrariae SFE (*corr.* S²E²) 16 uolo T (*corr.* T²) constituere E² 17. 18 eam adfirmationem E (*corr.* E²) 18 contrariorum S FE (*corr.* E²) 20 alia] illa S 21 illam TE² arbitratur T est etiam F, est autem b 22 quae F illa TE² 22. 23 habet reputet F 23 putat T id *om.* E¹ 24 arbitratur SFT 25. 26 opinatur T 26 aliquid S (*corr.* S²) bonum est F

bonum bonum esse opinetur, vere opinabitur. rursus si quis hoc esse bonum quod non est bonum putet, false opinabitur: ut si quis arbitretur quoniam bonum laedit, quoniam inutile est, quoniam bonum iniustum est, is ea de bono opinabitur quae non sunt et hoc falsum est. rursus qui id quod in se habet bonum non habere arbitratur, is opinabitur hoc modo: bonum non esse utile, bonum non esse iustum, bonum non esse expetendum, et is quoque fallitur. quod si quis sit qui hoc ipsum quod est bonum, non esse bonum arbitretur, ut non putet bonum neque malum esse, id est quod non est, neque ⟨non⟩ expetendum esse, id est quod in sese habet, sed id quod est ipsum bonum non esse, ita arbitratur bonum non esse bonum. ceterae igitur omnes opiniones infinitae sunt. possumus enim permulta colligere falsa quae cum non sint de unaquaque re ea tamen esse dicamus, ut in eo ipso bono possum dicere, quia malum est, possum quia turpe, quia iniustum, quia vitabile, quia periculosum, et cetera quaecumque in bono nullus inveniet et haec sunt infinita. rursus possum dicere ea quae habet bonum non esse in bono, ut si dicam bonum non esse utile, bonum non esse expetendum, bonum non esse quod auget atque haec quidem rursus infinita sunt. sed quando id quod est aliqua res aufert opinio, hoc facere nisi semel non potest. neque enim aliqua per id effici possunt, si quod bonum est non esse bonum arbitratur. ergo ceterae quaecumque aut id

1 *pr.* bonum *om.* T[1] opinabitur] opinatur T (*corr.* T[2]) 2 bonum esse T 5 opinabitur de bono T et] ex E (*corr.* E[2]) 6 qui id] quid S (*corr.* S[2]) 7 arbitretur F 8 utile esse F 10 ipsud SE (*corr.* S[2]E[2]) 12 *pr.* est *om.* T non *ego add.*: *om. codices* 13 sed] se E (*corr.* E[2]) 14 *pr.* non T: *om. ceteri* 16 cumq; S (q; *del.* S[2]) non *om.* F[1] sit T (*corr.* T[2]) 21 rursum F 23 non *om.* T[1] esse *om.* S bonum *om.* S 27 est *om.* S[1] 28 arbitretur T cetera S

quod non est bonum esse arbitrantur aut id quod p. 459 habet in sese bonum non esse arbitrantur | falsae sunt, sed in infinitum. bonum autem ita nunc usurpat, tamquam si dicat bonitas. si quis autem ipsam bonitatem non esse bonum arbitretur, is et falsus est et definito modo falsus est. sed in falsis quae definita sunt et una numero, ea magis et proxime veris videntur esse contraria. una enim res semper uni rei est contraria. quocirca recte haec magis contraria est quae negat id quod est potius quam ea quae negat vel id quod in sese habet vel adfirmat quod in se non habet. hoc autem ut ostenderet non recto sermone usus est, sed ad quiddam aliud orationem detorsit, quae res confusionem non minimam fecit. nam cum dixisset non debere nos illas potius ponere contrarias verae opinioni quae infinitae sunt, subiunxit illud quod ait: *sed in quibus est fallacia*. haec autem est ex his ex quibus sunt et generationes. hoc autem talem sententiam claudit: inquit opiniones veris opinionibus opponendum esse contrarias in quibus principium est fallaciae. fallaciae autem ex his nascuntur ex quibus etiam et generationes, generationes autem in oppositis inveniuntur. hoc autem tale est: omnis generatio ex permutatione eius quod fuit surgit. nisi enim id quod fuit prius esse desierit, non potest esse generatio. omne enim quod gignitur in aliam quodammodo formam substantiae permutatur. ergo cum non fuerit id quod fuit tunc gignitur et est quiddam aliud quam fuit et qui fallitur id quod est quae-

2 esse] habere b 3 in *om.* T^1 infinitum] factum S (*corr.* S^2) 6 diffinita F (*ut solet*) 13 sermone] ordine T^2 ad id T 15 illa S (*corr.* S^2) 17 in *om.* S F E^1 17. 18 hae autem sunt b 18 ex quibus *om.* T^1 19 eas inquit? 20 opponendas S^2 est S (*corr.* S^2) 21 est principium T fallaciae autem *om.* S F E^1 22 quibus] his T et *om.* T^1 27 quodadmodo E 28 quod non T (non *del.* T^2) 28. 29 quoddam T

libet res non esse arbitratur. nam qui quod bonum est malum esse putat fallitur, sed fieri aliter non potest ut sit malum, nisi non sit bonum et in ceteris eodem modo. fallacia igitur est et principium fallaciae est, quod quis id quod est aliqua res non eam esse arbitratur. haec autem fallacia ex his est ex quibus sunt generationes. omnis enim, ut dixi, generatio ex detrimento surget, ut quod fit dulce non fit ex albo, sed ex non dulci, et rursus quod fit album non fit ex duro, sed ex non albo, et ceterae generationes ex negationibus potius proficiscuntur et est prima inde fallacia. quod si ubi prima fallacia [ex quibus sunt generationes], ibi integerrima falsitas est et proxima verae opinioni, haec autem in oppositis reperiuntur, hoc est in adfirmationibus et negationibus, dubium non est quin negationis opinatio magis contraria sit ea opinione quae contrarium aliquid in arbitratione confirmat. et sensus quidem huiusmodi est, verba autem sese sic habent: si ergo est, inquit, boni quoniam est bonum opinatio, quae scilicet vera est, est autem quoniam non bonum est, quae falsa est ac definita, est vero quoniam aliquid aliud est quod non est neque potest esse, id est ea quae id esse adscribit quod non est, aliarum

1 qui S[2]T: *om. ceteri,* si E[2] 3 in T: *om. ceteri* (de b) 5 est quod] cum b 7 generationes sunt F 7. 8 et determinato G (*corr.* G[2]) 8 surgit b sit F fit S, *sed* it *in ras.* 9 non *om.* F (non ex F[1]) dulci] maro F, amaro GE (*corr.* G[2]E[2]), non dulci *in ras.* S[2] 10 sed *om.* T[1] non ex SF (*corr.* S[2]) 10. 11 negationibus *ego*: generationibus SFE, oppositis T 12 ibi S[2]E[2] fallacia est T ex] in T, id est ex G[2] ex — 13 generationes *uncis inclusi* 13 ibi G[2]T: ubi *ceteri* integer una E (*corr.* E[2]) proximi T 14 haec S[2]E[2]: non haec *codices* (hae?) autem nisi G[2]T 15 haec SFE (*corr.* S[2]E[2]) neg.] generationibus S (*corr.* S[2]) 16 negationibus S (*corr.* S[2]) 17 ea opinione *ego*: ei opinioni *codices* 19 autem *om.* T 21 est bonum F 24 ea *om.* F ascribit SF, asscribit T

quidem omnium nulla ponenda est, dicit, neque quaecumque esse quod non est opinatur, id est quae id quod non est res proposita esse eam putat, neque quaecumque non esse quod est, id est neque ea quae id quod habet res proposita in opinionibus negat. cur autem istae non ponantur contrariae docet hoc modo: infinitae enim, inquit, utraeque sunt, et quae esse opinantur quod non est, et quae non esse quod est. sed quae magis ponenda est? in quibus est, inquit, fallacia, id est in quibus principium fallaciae. principium autem fallaciae unde ducitur? ex his ducitur, ex quibus sunt et generationes. unde autem sunt generationes? ex oppositis. omnis enim, ut dictum est, generatio ex eo quoniam non est id quod fuit, quod scilicet ad negationem vergit. quare, inquit, etiam fallacia et principium fallaciae in oppositis invenitur, ubi etiam generationes, ex quibus est ipsa fallacia.

Si ergo quod bonum est et bonum et non malum est, et hoc quidem secundum se, illud vero secundum accidens (accidit enim ei malo non esse), magis autem in unoquoque est vera quae secundum se est, etiam falsa, siquidem et vera. ergo ea quae est quoniam non est

1 dicit *del.* S²E² 2 opinantur *et* 3 putant? 3 eam esse F //////// putet S (putat S¹) 3 quod — 5 id *om.* T¹ 5 posita E 5 eae *et* 6 negant? 6 istae *ego*: ista *codices* non ista T ponantur *ego*: opinantur *codices* 7 inquit *om.* T 8 *et* 9 quaecumque? 8 opinatur SFE 9 non *om.* S¹ esse quod non F (*transp.* F²) 10. 11 quibus est E² 11 fallaciae est b principium autem fallaciae E²: *om. codices* 12 dicitur S (*prius*) 13 autem *om.* F 14 enim *om.* S¹ 14. 15 ex eo est T, ex eo surgit E² 15 quod b quoniam — fuit] quod non est fit S² 19 quod bonum est ΣΣ: quod est bonum T, esse bonum (*om.* quod) SFE (*corr.* E²) non *om.* F (*add.* F¹) 21 ei *om.* SFE¹ malum *codices* (*cf. vol. I p. 215, 6*) 22 in unoquoque *om.* SFE¹ 23 quae ΣΣ: quae est *ceteri* sese ΣΣ

bonum quod bonum est eius quod secundum se est falsa est, illa vero quae est quoniam malum eius quod est secundum accidens. quare magis erit falsa | de bono ea quae est negationis opinio quam ea quae est contrarii. p.460

Licet haec omnia in primae editionis secundo commentario diligentissime explicuerimus, ne tamen curta expositio huius libri esse videatur, hic quoque eadem repetentes explicabimus. est namque ingressus huius argumentationis huiusmodi: si, inquit, posita vera propositione plures sint quae eam perimunt falsae, illa inter eas verae propositioni magis erit contraria, quaecumque magis est falsa. quaerendum igitur est quae inter plures falsas propositiones magis falsa sit, ut ea verae propositioni magis videatur esse contraria. hoc autem per veritatem dicendum est. nam cum vere et per ipsam rem aliquid dici possit et per accidens, illud tamen maxime veritatis naturam tenet, quod secundum rem ipsam dicitur potius quam quod secundum accidens venit. ut si quis de bono opinetur, quoniam bonum est, hic secundum ipsam rem veram opinionem habet, sin vero aliquis arbitretur, quoniam bonum utile est, verum quidem opinabitur, sed ista veritas de bono per accidens fit boni. accidit

1 quod bonum est *om.* S^1E^1 1.2 eius quod secundum se est] si est SE, secundum se consistens S^2, secundum se consistentis E^2, secundum se consistens si est F, secundum se T, secundum se continens (consistentes Σ^2) Σ, aliter eius quae secundum se est · secundum se consistentis $\mathfrak{T}$ (*cf. infra*) 3 quod $\Sigma\mathfrak{T}$: quae *ceteri* 5 contraria $F\Sigma\mathfrak{T}$ 6 dictionis T (*corr.* T^2) 7 tam SFEG (*corr.* S^2E^2) spurca S, cur ea E (*corr.* S^2E^2) 8 libri huius G hic b: id *codices* eandem B 9 explicauimus SFE (*corr.* S^2) ingressus textum E^3 10 hoc modo E^3 inquit] quid S (*corr.* S^2) 11 sunt F 13 magis *om.* F est igitur F 14 in plurimis T 16 discendum? 18 tenet naturam F 19 rem — 20 secundum *om.* F 20 euenit? 20. 21 operetur F 22 ueram *om.* S^1

enim bono ut utile quoque sit. quare illa quae bonum bonum esse arbitratur per se vera est, id est secundum ipsam rem vera est, illa vero quae id quod bonum est utile esse opinatur per accidens boni vera est. quare propinquior naturae bonitatis est ea quae id quod bonum est bonum esse arbitratur quam ea quae id quod bonum est utile. quod si ita est, verior illa est quae secundum ipsam rem vera est potius quam ea quae secundum accidens videtur. his igitur ita constitutis et de falsitate idem dicendum. falsa enim propositio quae illi verae contraria est, quae secundum se est, magis falsa est quam ea quae illam veram perimit, quae secundum accidens vera est. nam si verior ea quae de ipsa natura rei verum aliquid opinatur, illa erit magis falsa quae perimit veriorem. quod si illa, quamquam sit vera, minus tamen, quae de rei accidente pronuntiat, minus quoque illa erit falsa quae minus veriorem perimit. his igitur ita constitutis videamus nunc quemadmodum se in his habeant opinionibus vel propositionibus de quibus nunc tractatur. idem igitur sit exemplum: ut supra dictum, id quod est bonum et bonum est et non malum, sed quod bonum est secundum ipsam rem est, quod vero malum non est accidit ei. nam id quod bonum est per naturam bonum est, quod vero malum non est secundo loco et quasi accidenter est. ergo opinio de bono quoniam bonum est verior erit propinquiorque naturae ea opinione quae est de bono

1 sit *om.* F 2 arbitratur esse F 5 quare *ego*: in quam (*vel* inquam) rem *codices* (in qua re S², quamobrem b) 10 dicendum est b 11 *alt.* quae b: ea quae *codices* 12 illa F 14 si *om.* T si sit? ea uerior est F ea est S²TE 15 opinetur T (*corr.* T²) 18 veriorem] falsiorem SFE (*corr.* E²) perit F (*corr.* F¹) 20 habeat? de] uel de SFE (uel *del.* S²E²) 21 sit igitur F 22 dictum est TE² 24 non *om.* S¹ (non malum S²) id *om.* S¹

quoniam malum non est. si igitur ita est et ea quae veriorem opinionem perimit magis falsa est quam ea quae illam quae quamquam vera sit minus tamen est vera, manifestum est quoniam negatio magis est falsior quam ea adfirmatio quae contrarium ponit. nam negatio dicit non esse bonum quod bonum est, adfirmatio vero malum esse quod bonum est: negatio ea quae est non esse bonum quod bonum illam secundum se opinionem veram perimit quae dicit bonum esse quod bonum est, illa vero adfirmatio contrarii quae est malum esse quod bonum est illam opinionem perimit veram quae de bono secundum accidens est, id est non malum esse quod bonum est. constat igitur magis falsam esse opinionem quae dicit non esse bonum quod bonum est potius quam eam quae opinatur malum esse quod bonum est. quod si haec falsior, magis contraria: magis igitur contraria est negationis opinio quam contrariae adfirmationis. expedito igitur sensu verba ipsa discutienda sunt. si ergo, inquit, quod bonum est sit bonum et non sit malum, et hoc quidem secundum se, id est ut quod bonum est bonum sit, illud vero secundum accidens, hoc est quod bonum est ut malum non sit, (accidit enim ei malum non esse), magis autem in unoquoque est vera, quae secundum se est, nam quod secundum uniuscuiusque naturam est pro-

3 quae illam quae T: quae *codices*, quae eam opinionem perimit quae S[2] 3. 4 uera est F 5 affirmatio ea T 6 bonum *in ras.* S[2] quoniam T 8 est illam E[2] 13 id est] idem SE (*corr.* S[2]E[2]) esse *om.* SFE 13 constat — 16 bonum est *om.* F 15 ea SE (*corr.* E[2]) 15. 16 opinetur E (*corr.* E[2]) 16 haec] est b 18 adfirmationes FE (*corr.* E[2]) 20 *alt.* bonum *om.* S[1]FE[1], bonum sit TE[2]B 21 ut quod b: inquid SF, inquit S[2] *et ceteri* (inquit quod B) 22 est B: et *ceteri* sit *ego*: esse *codices* (esse dicatur b) 24 malo? non *om.* S[1] 26 uniuscuiuscumq; F (uniuscuiuscuius F[2])

pinquius est ei rei cui secundum naturam: quocirca et veritas secundum rem, quia rei proxima est, verior est quam est ea quae secundum accidens est (hoc est enim quod ait: *magis autem in unoquoque est vera quae secundum se est*): quod si hoc ita est, *etiam falsa*, id est etiam illa est falsitas magis falsior quae illam perimit opinionem vel propositionem quae secundum se vera est, siquidem illa secundum naturam rei vera verior est quam quae secundum accidens | p. 461 vera est, hoc est enim quod dixit: *siquidem et vera*. hoc igitur disponens exemplo confirmat: *ergo ea quae est quoniam non est bonum quod bonum est eius quod secundum se est falsa est*, hoc est illa quae opinatur ⟨id quod bonum est non esse bonum opponitur⟩ illi opinioni quae secundum se vera fuit. hoc enim haec verba demonstrant, quod dixit: *ergo ea quae est quoniam non est bonum quod bonum est eius quod secundum se est falsa est*, id est quae ipsum bonum negat bonum esse per se verae propositionis falsa est, id est opposita. falsitas enim veritati opponitur. *illa vero quae est quoniam malum eius quod est secundum accidens*, hoc est illa opinio quae id quod bonum est malum arbitratur esse falsa est et apta ei propositioni quae est secundum accidens vera, id est quae

1 cui est b naturam est TE^2 2 est *om.* F 3 est (*ante* ea) *om.* T^1E? 6 id est] idem SE (*corr.* S^2E^2) etiam] falsa etiam T (*om.* falsitas) 8—10 illa secundum accidens uera uerior est quam quae secundum naturam rei uera est SFEG: *ego transpositione correxi* (quam *delent, ut* illa — uera *ablativus comparationis sit,* $S^2E^2G^2$, *om.* T, minus uerior E^3B) 10 dixit] ait T 11 dispones T (*corr.* T^1), exponens b 13 quae T 14 opinatur] opponitur S^2, opinatur negationem T 14 id — 15 opponitur *ego add.*: *om. codices* 16 quod] cum b 18 *alt.* quod] quae T 19 neg. bonum] bonum negat T 22 quod] quae TE^2 25 est *post* accidens T

opinabatur bonum non esse malum. quare magis erit falsa de bono ea quae est negationis opinio quam ea quae est contrarii, id est magis contraria est negatio quam adfirmatio contrarii, siquidem cum sint de bono utraeque praedicatae, falsior tamen negatio reperitur. sed quod dixit bono accidere, ut malum non sit, non ita intellegendum est, quemadmodum solemus dicere substantiae aliquid accidere. neque enim fieri potest, sed accidere hic intellegendum est secundo loco dici. principaliter enim quod est bonum dicitur bonum, secundo vero loco dicitur non est malum. hoc autem tractum est a similitudine substantiae et accidentis. unaquaeque enim substantia principaliter quidem substantia est, secundo vero vel alba vel bipeda vel iacens vel quicquid substantiis accidere potest.

Falsus est autem magis circa singula qui habet contrariam opinionem; contraria enim eorum quae plurimum circa idem differunt. quod si harum contraria est altera, magis vero contraria contradictionis, manifestum est quoniam haec erit contraria.

Vis omnis argumentationis, ut brevissime expediatur, huiusmodi est: omne verum aut secundum se verum est aut secundum accidens, quare necesse est etiam falsum aut secundum se falsum esse aut per accidens. verum autem illud esse verius constat quod secundum se est potius quam illud quod per accidens.

3 contrarii — magis *om.* S[1] 5 falsior b: uerior *codices* 9 accedere E (*corr.* E[2]) 11 est bonum] bonum est F 12 esse? tractatum S (*corr.* S[2]) 15 uero loco T 17 falsum Σ est *om.* F autem est T 17. 18 quae habent Σ 18 habet et F contrariam] contrarium E (*corr.* E[2]) contrarium enim est Σ𝔗 19 eorum sunt SFTE (*cf. vol. I p. 217, 19*) 20 horum 𝔗 24. 25 uerum se uerum S (*pr.* uerum *del.* S[2]) 26 se *om.* E[1] 28 per *om.* S[1]

qui vero contrariam de re aliqua habet opinionem quam res ipsa est, necesse est ut plurimum falsus sit. etenim contrarietas opinionum, quotiens de una eademque re longissime a se absistentes opiniones sunt. quod igitur magis falsum est, hoc erit etiam falsum contrarium. illud enim quod magis a veritate abest, hoc magis falsum est. in opinionibus vero quae a se plurimum differunt, ea sunt contraria. illa igitur in opinionibus contraria est quae plurimum falsa est. est autem, ut dictum est, plurimum falsa, quae secundum se falsa est, id est quae illam perimit propositionem quae secundum se vera est. quocirca (haec enim est negatio) negatio contraria est adfirmationi potius quam ea adfirmatio quae contrarium ponit. talis igitur sensus his verbis includitur: *falsus est autem magis,* inquit, *circa singula qui habet contrariam opinionem.* quamquam enim possit esse quilibet falsus, etiamsi de eadem re contrariam non habeat opinionem, ille tamen magis fallitur qui contrarium aliquid opinatur. hoc autem cur eveniat dicit: *contraria enim eorum sunt quae plurimum circa idem differunt.* idcirco enim maxime falsa contraria opinantur, quia contrarietas non nisi in plurimum discrepantibus invenitur. *quod si harum contraria est altera,* id est quod si harum propositionum, quae per se falsa est vel quae per accidens, unam contrariam esse necesse est, *magis vero contraria contradictionis,* hoc est magis autem falsa negatio

3 est enim E² opinionum est T 4 abstinentes F 5 *alt.* falsum] magis E², *om.* b 6 contrarium] plurimum T² 12 quocirca *del.* E², *om.* b enim *ego*: autem *codices* 12. 13 negatio est T 13 negatio igitur S² *et ceteri* 15 autem est F autem *om.* T 16 qui] quid E (*corr.* E²) 18 non habet contrariam F habet SFT 20. 21 contrarium F 23 opinatur TE² (*corr.* T¹), opponitur E³ 24 earum T 25 id est *om.* T quod *del.* E² 26 vel] et? 28 autem *om.* F

(hoc enim quod ait: magis vero contraria hoc sensit tamquam si dixisset: magis vero falsa contradictionis est, id est magis vero falsa negatio est), concludit: si illa, ut dictum est superius, ita sunt, manifestum esse, quoniam haec, id est contradictionis, erit contraria.

Illa vero quae est quoniam malum est quod bonum inplicita est; etenim quoniam non bonum est necesse est fere idem ipsum opinari.

Postquam idcirco contrariam potius negationem esse monstravit, quod haec magis esset falsa | quam p. 462
ea quae contrarium adfirmaret, et distinctione falsitatis contrariam esse propositionem opinionemque quae rem propositam negaret edocuit, nunc ex simplicibus inplicitisque propositionibus opinionibusque idem nititur adprobare. dicit enim, quod ea adfirmatio quae contrarium ponit inplicita et non simplex sit. idcirco autem inplicita est, quod quae arbitratur id quod bonum est malum esse mox illi quoque opinari necesse est id quod bonum est bonum non esse. neque enim aliter esse malum potest, nisi bonum non sit. quare qui quod bonum est malum esse arbitratur, et rem bonam malum putat et eandem ipsam non esse bonum. non igitur simplex est haec opinio de bono, quoniam malum est. continet enim intra se illam, quoniam non est bonum. qui vero opinatur non esse bonum quod bonum est, non illi quoque necesse est opinari quo-

1 est enim E^2 2 sentit? 4 est *om.* SE 7 illud Σ 8 est bonum $\Sigma\mathfrak{T}E^2$, bonum est F non *om.* Σ^1 8. 9 bonum non F 9 fere *om.* F$\Sigma\mathfrak{T}$ 10 contrarium SFE (*corr.* E^2) 11 esse] sese SFE (*corr.* S^2E^2) 12 contrariam T (*corr.* T^2) 13 contrarium S (*corr.* S^2) 14 edocuit S, *sed* e *in ras.* S^2 15 implicitam (*om.* que) T 17 sit simplex E 19 illam b, illud? 22 qui quod] quidquid SFE (*corr.* S^2E^2) 22. 23 bonam rem F 23 purat S (*corr.* S^2) 24 opinio haec T 27 illud? neccesse T

niam malum est. potest enim et non esse aliquid bonum et malum non esse. atque hoc quidem in his innititur rebus in quibus aliqua medietas poterit inveniri. hoc quoque cautissime addidit. his igitur ita positis quoniam contrarii opinio non est simplex, simplex vero est negationis, necesse est ut contra simplicem opinionem simplex potius videatur esse contrarium. est autem simplex opinio boni quoniam bonum est vera, simplex vero boni quoniam non bonum est falsa. simplici igitur opinioni de bono quoniam bonum est simplex erit contraria, negationis scilicet, quae est boni quoniam non est bonum. tota vero vis huius argumentationis hinc tracta est: quotiens vera est quaedam propositio et duae quae eam perimere possint, si una earum nihil indigens alterius veram propositionem perimat, reliqua vero praeter alteram eandem veram propositionem perimere non possit, illa magis dicenda contraria est, quae sibi sufficiens nec reliquae indigens propositam propositionem perimere valet. veram autem propositionem de bono quoniam bonum est sola perimere potest et ad illius verae interitum est sibi ipsa sufficiens illa quae opinatur non esse bonum quod bonum est. illa vero quae opinatur malum esse sibi sola non sufficiet, nisi illa quoque ei auxilietur, quae est id quod bonum est bonum non esse. idcirco enim contraria illa aufert, quia secum negationem trahit. manifestum est hanc quae ad ve-

3 nititur T, inuenitur E^{2} 4. 5 positis ita F 5 contraria T non simplex est F 7 esse uideatur F 7. 8 contraria? 8 autem *om.* F 9 bonum non E 14 propositio quaedam est F 15 possunt FT 16 alteram *om.* T^{1} 21 sola quae dicit quoniam non bonum est S^{2}, sola negatio b 22 illa quae opinatur G^{2}T: *om. ceteri,* ea quae proponit E^{2}B 22. 23 non — est G^{2}TE^{2}B: *om. ceteri* 24 ni F 25 auxiliaetur E 26 illam b *supra* aufert *scr.* s. ueram E^{2} 27 trait F (*corr.* F^{1}) ergo est?

rae propositionis interitum sibi ipsa sufficit recte magis videri contrariam quam eam quae sibi ipsa non sufficit, nisi ei vis negativae propositionis addatur.

Amplius, si etiam in aliis similiter oportet se habere, et hic videbitur bene esse dictum; aut enim ubique ea quae est contradictionis aut nusquam. quibus vero non est contraria, de his est quidem falsa ea quae est verae opposita, ut qui hominem non putat hominem falsus est. si ergo hae contrariae sunt, et aliae contradictionis.

Quod de his, inquit, propositionibus dicimus si hoc in omnibus invenitur, firmum debet esse quod dicimus. neque enim verisimile est in aliis quidem propositionibus negationes esse contrarias, in aliis vero adfirmationes quae contrarium ponunt, sed si hoc in omnibus propositionibus invenitur et contradictionibus, ut contradictio potius contraria sit, id est negatio, quam quae contrarium habet, nihil est dubium quin haec ratio consistat in omnibus: sin vero in aliis ea quae contrarium ponit magis contraria est quam negatio, hic quoque ita sese manifestum est non habere. ubi enim inveniri potest contrarietas, in his dubitatio est, quaenam sit contraria, utrumne ea quae contrarium adfirmat an ea quae id quod propositum est negat. ergo in his in quibus dubium non est quemadmodum

1 sufficit S, *sed* t *in ras.* S² 2 ipsa *om.* T 6 uidetur ΣΤ 8 contraria Σ: contrarium *ceteri* 9 uera SF 10 qui *in ras.* SE putet Σ 11 haec SFE (*corr.* E²) aliae Σ: illae aliae quae sunt *ceteri* 12 contradictiones Σ (illae aliae quae sunt contradictionis et aliae contradictiones Τ) 13 conpropositionibus SF (*corr.* S²), conpositionibus E si *om.* S¹FT 14 quod *om.* F (*add.* F¹) 16 esse *om.* F 17 hoc S, *sed* o *in ras.* S² 17. 18 omnibus aliis? ceteris omnibus? 19 quam *om.* SFE¹G¹ 20 habet et FTEG (et *del.* E²) 23 sese] esse T non *delendum?* 24 autem?

sit hoc speculandum est. dubium autem non est in his in quibus nulla est contrarietas, ut in substantiis. hic enim solae sunt contrariae negationes. si ergo huic opinioni quae est de homine quoniam homo est illa opponitur quae est de homine quoniam homo non est, manifestum est in aliis quoque in quibus contrarietas invenitur locum contrarietatis negationem potius optinere. [nam si in his in quibus contrarietas est, ut in bono vel malo, manifestum est potius illam esse contrariam quae bonum negaret quam eam quae
p. 463 malum opponeret ei quae id quod | bonum est bonum esse arbitretur, nec in his eam contrariam esse oporteret in quibus contrarietas nulla est.] quid enim attinet cum de homine dicimus, quod contrarium non habet, ibi esse negationem contrariam, cum vero de bono, quod contrarium habet, ibi non esse, sed potius eam quae contrarium poneret? quodcumque enim convertitur a negatione suam vim in omnibus servare debet. quod ergo dicitur ab Aristotele, ut breviter explicem, tale est: si in aliis negatio est contraria, hic quoque negationem esse contrariam manifestum est; quod si in aliis minime, in his quoque quae supra posuit. sed in omnibus aliis in quibus contrarietas non invenitur contradictio contrarietatis locum tenet, et in his igitur in quibus est aliqua contrarietas eundem locum neque alium tenebit. quod in his verbis

1 autem *om.* S^1 2 contrarietas est F 4 huic T: huic contrariae *ceteri* (huic uerae?) 7 contrarietas T (*corr.* T^2) 8 nam — 13 est *uncis inclusi* 8 si non S^2 his] aliis F 9 in malo F 11 oponeret F, optineret E (*corr.* E^2) 11 ei — 12 arbitretur *del.* S^2 12 arbitratur T esse contrariam F 11 ei — 13 oporteret *bis scripta sunt in* SFEG (*corr.* S^2) 13 nulla contrarietas F 17 opponeret T quocumque E^2 enim *om.* F^1 18 negatio (*del.* a) E^2 19 dicit F 22 nec in his S^2, neque in his E^2, nec his B (minime *bis ponendum?*) quae *om.* G^1 24 non *om.* F 26 in *om.* b

explicuit: amplius, si etiam in aliis similiter oportet se habere, et hic videbitur bene esse dictum. nam si in ceteris omnibus ita se habere necesse est, et in his quae supra sunt dicta ita sese habet et id quod dictum est optime dictum esse videbitur. aut enim ubique ea quae est contradictionis * * * alicubi quidem contrariam reperiri, alicubi vero minime. quibus vero non est contrarium, ut in substantiis in quibus nulla est contraria (hoc enim nos, si bene meminimus, praedicamenta docuerunt), de his est quidem falsa ea quae est verae opposita, id est in his invenitur quidem opposita falsa opinio verae opinioni, sed quae sit ista manifestum est. nam ubi nulla contrarietas, liquet contradictionis esse contrarietatem. ut qui hominem non putat hominem falsus est. haec enim sola contrarietas verae propositionis invenitur. si ergo hae contrariae sunt, et illae aliae quae sunt contradictionis, id est si in his quae contrarietatem non habent negationes sunt contrariae (necesse est enim aliquas esse contrarias), in aliis omnibus etiam in quibus est aliqua contrarietas, ut bono et malo, negatio locum optinet contrarietatis.

Amplius similiter se habet boni quoniam bonum est et non boni quoniam non bonum

4 et] sicut S[2] in *om.* S[1]FTE[1] dicta sunt F ita *om.* S 5 *alt.* dictum *post* uidebitur F 5. 6 uidetur G 7 *post* contradictionis *lacunae signum posui*: aut nusquam *add.* S[2]TE[2]G[2], aut nusquam si contingat B, aut nusquam: neque enim verisimile est contradictionem? quidem *om.* B contrarium G[2]T repperi F 8 minime falsum est S[2], minime s. possumus E[2], minime manifestum est G[2]T 8. 9 contraria? 9 contrarietas G[2]T 13 falsa *om.* S[1] 14 contrarietas est S[2]TE[2] 16 putat *post* qui (15) F 18 hae *om.* S[1]FE, horum T[2] sint SE (*corr.* E[2]) (*prius*) 19 si *om.* T[1] 21 contrariae SFE (*corr.* S[2]), contrarie E[2] 22 ut] ut in T 23 tenet F 24 habet ΣΣ: habent *ceteri*

est, et super has boni quoniam non bonum est et non boni quoniam bonum est. illi ergo quae est non boni quoniam non bonum verae opinioni quae est contraria? non enim ea quae dicit quoniam malum; simul enim aliquando erit vera, numquam autem vera verae contraria est; est enim quiddam non bonum malum, quare contingit simul veras esse. at vero nec illa quae est non malum; simul enim et haec erunt. relinquitur ergo ei quae est non boni quoniam non bonum contraria ea quae est non boni quoniam bonum, quare et ea quae est boni quoniam non bonum ei quae est boni quoniam bonum.

Quaecumque superius dicta sunt, ea rursus validiore per proportionem argumentatione confirmat. proportio autem est rerum inter se invicem similitudo. si igitur positae sint res quattuor, quarum duae sint praecedentes, reliquae sequentes, et sic se habeat prima ad secundam quemadmodum tertia ad quartam, necesse est ita sese habere primam ad tertiam quemadmodum fuerit secunda ad quartam. hoc enim ipsum

1 et super — 2 bonum est *om.* S^1 2 bonum] non bonum F igitur 𝔗 3 quia F uerae Σ𝔗: est uerae *ceteri* 4 quae Σ𝔗: quae ita F, quaenam *ceteri* enim *om.* S^1E^1 5 malum est *codices* (*cf. vol. I p. 27, 4*) 6 erit uera Σ𝔗: erunt uerae *ceteri* 7 quoddam 𝔗 8 esse ueras *hic codices* (*cf. infra*) 9 ha S, hae S^2TE 10 relinquitur ergo] sequitur enim Σ (*corr.* $Σ^2$) 11 bonum Σ: bonum est *ceteri* ea *om.* $Σ^1$ 12 bonum Σ𝔗: bonum est *ceteri* quae est *om.* SFE 13 quoniam *om.* $Σ^1$ bonum Σ𝔗: bonum est *ceteri* (bonum est est F, *pr.* est *del.* F^2) ei *om.* S^1FE, et Σ (*corr.* $Σ^2$) non boni Σ𝔗 (non *del.* $Σ^2$) 14 bonum Σ𝔗: bonum est *ceteri* 16 propositionem SFE (*corr.* S^2), per portionem T, proportionum (*om.* per) T^2E^2 17 propositio F autem *om.* F 18 ergo T duae sunt F 19 habent F, habebat T (*corr.* T^2) 22 autem?

breviter facillimeque numeris agnoscamus. sit enim primus numerus II, secundus VI, rursus incohantibus tertius IIII, quartus XII.

II	VI
IIII	XII

In his igitur praecedentes quidem sunt duo et quattuor, sequentes vero sex et duodecim. sunt autem ut duo ad sex, ita quattuor ad duodecim. nam sicut duo senarii tertia pars est, ita quaternarius duodenarii tertia pars est. quocirca sicuti quaternarius praecedens ad sequentem, ita alius praecedens ad alium sequentem erit; ut praecedens ad praecedentem, ita sequens ad sequentem. sed duo ad quattuor qui sunt praecedentes medietas est, et sex igitur ad duodecim medietas est. igitur in omni proportione hoc respiciendum, quod si de quattuor propositis rebus sicut prima est ad secundam, ita tertia ad quartam, erit ut prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. ista igitur numerorum proportio ad propositionum vim naturamque transferatur sintque duae propositiones | primae, p. 464 quarum una praecedens, altera sequens, et aliae rursus duae, quarum una praecedens, altera similiter sequens, et in his sit aliqua similitudo. sit enim prima boni quoniam bonum est, hanc sequatur boni quoniam

1 brebiter S (*corr.* S^2) agnoscimus E 2 vi] iiii E^2 3 iiii] vi E^2 xii] duodecim TE 4. 5 *ad* ii *et* iiii precedentes, *ad* vi *et* xii sequentes *add.* T 6 duae SFE (*corr.* S^2E^2) et *om.* SFE 9 senarii] denarii SF (*corr.* S^2) 10. 11 praecedens/////////////////////ad (ad *in ras.*) S 12 erunt SE et ut b 13 duo *om.* S^1FE (*post* praecedentes [14] ii *add.* E^2) 15 est est? in *add.* E^2: *om. codices* propositione SFE (*corr.* S^2E^2) 15. 16 respiciendum est T 16 si] se S (*corr.* S^2) 17 tertiam FE (*corr.* E^2) 18 ita erit S^2 igitur *om.* F 19 proportio] proositio S (*corr.* S^2), propositio F, positio S^1TE naturam T (*corr.* T^2) 20 sintque] si neq; F 24 *sq.* hanc — est *om.* S^1

bonum non est. rursus sit praecedens tertia non boni quoniam non bonum est, hanc autem sequens quarta non boni quoniam bonum est.

I	II
Boni quoniam bonum est.	Boni quoniam bonum non est
III	IIII
Non boni quoniam non bonum est	Non boni quoniam bonum est.

Praesciatur igitur in his quae sit proportionis similitudo. est enim ut prima boni quoniam bonum est ad secundam boni quoniam bonum non est, ita tertia non boni quoniam bonum non est ad quartam non boni quoniam bonum est. nam sicut boni quoniam bonum est vera propositio est, falsa autem boni quoniam non est bonum, ita quoque non boni quoniam non est bonum vera propositio est, falsa autem non boni quoniam bonum est. quod si ita est et eodem modo sese habet opinio boni quoniam bonum est ad opinionem quae est boni quoniam bonum non est, quemadmodum etiam opinio non boni quoniam non bonum est ad opinionem non boni quoniam bonum est, et quemadmodum se habet prima ad tertiam, ita sese habebit secunda ad quartam. quemadmodum sese habet igitur boni quoniam bonum est ad eam quae est non boni quoniam non bonum est, cum utraeque sint verae, ita sese habet opinio boni quoniam bonum non est ad opinionem non boni quoniam bonum est, quod ipsae quoque utraeque sunt falsae. nam ut istae

1 non bonum F prorsus SFE (*corr.* S²E²) 3 quoniam non FE (non *del.* E²) 5 bonum non] non bonum T 4—7 *ad* I *et* III precedentes, *ad* II *et* IIII sequentes *add.* T 8 perspiciatur E²B propositionis SEG (*corr.* G²), propositiones F 12 non est E (non *del.* E²) 13 falsae F 19. 20 bonum non F 22 habet S (*corr.* S²) habebit//////////// secunda E se S 24 est non] non est F *alt.* non *om.* T (bonum non T²) 27 sint FT

simul verae, ita illae simul falsae. quocirca ut est prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. ostensa igitur hac proportione inmutato ordine eaedem disponantur. sed sit prior opinio ea quae est non boni quoniam bonum non est eamque sequatur boni quoniam bonum est et sub his praecedens tertia non boni quoniam bonum est, quarta sequens boni quoniam bonum non est.

I vera	II vera
Non boni quoniam bonum non est	Boni quoniam bonum est
III falsa	IIII falsa
Non boni quoniam bonum est	Boni quoniam bonum non est.

Ut igitur superius demonstratum est, ita se habet opinio non boni quoniam non bonum est ad eam opinionem quae est boni quoniam bonum est, quemadmodum non boni quoniam bonum est ad eam quae est boni quoniam non est bonum. ut enim illae simul verae, ita hae simul falsae eademque proportio est. quocirca erit sicut prima quae est non boni quoniam non bonum est ad tertiam eam quae est non boni quoniam bonum est, ita erit secunda boni quoniam bonum est ad quartam boni quoniam non est bonum. requirendum igitur est quemadmodum hic nunc sit prima ad tertiam, ut ex eo speculemur, quemadmodum sit secunda ad quartam. dico enim, quoniam huic opinioni quae arbitratur non esse bonum quod bonum non est contraria illa est quae arbitratur id quod

1 uerae sunt T 3 propositione F T E[2] in mutato? *an* in *delendum?* 4 sit *post* opinio F 5 eam quae F E (*corr.* E[2]) sequantur S (*corr.* S[2]) 8 non *om.* F 10 bonum non] non bonum T (*item* 12) 9—12 *dextra et sinistra* Contrariae *add.* T 14 *pr.* non *om.* S[1]F[1]E[1] *alt.* non *om.* F[1] 17 enim *om.* F 18 eadem quoque F propositio S F E (*corr.* S[2]E[2]) 20 eam *om.* F, ea E 21 non bonum F (non *del.* F[2]) 23 est igitur F nunc] non F 26 opinio S (*corr.* S[2]) 26. 27 bonum non S[2]: non bonum T, non *om.* *ceteri*

bonum non est bonum esse. age enim, si potis est, contra eam opinionem quae id quod bonum non est non bonum putat sit ea quae id quod bonum non est malum putat. sed hoc fieri non potest. contrariae enim opiniones simul numquam verae sunt, possunt autem simul hae esse verae. si quis enim parricidium quod non est bonum putet non esse bonum, idem quoque parricidium quod per naturam non est bonum malum putet, vere in utraque opinione arbitratur. igitur non est contraria opinio ei quae id quod bonum non est non bonum putat ea quae id quod bonum non est malum arbitratur. rursus ponatur eidem opinioni de non bono quoniam non est bonum contraria ea quae arbitratur id quod non est bonum non esse
p. 465 malum. id quoque | interdum est. fieri enim potest ut id quod bonum non est nec malum sit. neque enim omnia quaecumque bona non sunt statim mala sunt, sed est ut bona quidem non sint, nec tamen mala sint. si quis enim lapidem nequiquam iacentem, quod per se bonum non est, non bonum esse putet, vere arbitrabitur, idem ipsum lapidem, quod per se bonum non est, si non malum putet, nihil eius opinioni falsitatis incurrit. quare quoniam ea quae est non boni quoniam non bonum est et cum ea quae est non boni quoniam malum est et cum ea quae est non boni quoniam non est malum vera aliquotiens

1 non est bonum F non esse E^2 positis F 2 non *om.* T^1 5 opiniones enim F 6 patricidium E (*corr.* E^2), *item* 8 7 quod — 8 parricidium *bis scripta sunt in* SFE (*corr.* F^2E^2) 7 putat T 9 in *om.* b 10 ei T: ea *ceteri* 11 non bonum — 12 non est *om.* F 11 ei S^2E^2 12 opponatur S^2 eadem SFE (*corr.* S^2E^2) 15 interdum *ego*: iteratum *codices*, ratum B^2, contrarium non b 18 quidem *post* est F nec tamen T: tamen nec *ceteri* 19 enim T: igitur *ceteri* 20 non bonum — 22 non est *om.* F 22. 23 opinionis SFE (*corr.* S^2) 23 quoniam *om.* F^1 25 non *om.* S^1FE^1

invenitur, neutri contraria est. restat igitur ut ei sit contraria opinio non boni quoniam non bonum est quae opinatur id quod non est bonum bonum esse, haec autem est non boni quoniam bonum est. contraria igitur est non boni quoniam non bonum est ei quae est non boni quoniam bonum est. sed hic ita sese habebat opinio non boni quoniam bonum est ad opinionem non boni quoniam non bonum est, quemadmodum opinio boni quoniam bonum est ad eandem opinionem quae est boni quoniam non est bonum. sed prima tertiaque contrariae, secunda igitur quartaque secundum similitudinem proportionis sunt sine ulla dubitatione contrariae. potest vero et simplicius intellegi hoc modo: si boni quoniam bonum est opinio et non boni quoniam non est bonum opinio similes secundum veritatem sunt, boni autem quoniam non est bonum et rursus non boni quoniam bonum est ipsae quoque similes secundum falsitatem sunt, si una falsarum uni verarum opinionum inventa fuerit contraria, erit reliqua falsa reliquae verae contraria, quod sola efficit similitudo. ostenditur autem una falsa uni verae, quemadmodum supra exposuimus, contraria, hoc est ea quae dicit id quod non est bonum bonum esse ei quae arbitratur id quod non est bonum non esse bonum. relinquitur igitur ea quae arbitratur id quod bonum est non esse bonum contraria esse ei quae opinatur id quod bonum est esse bonum. qua in re colligitur negationem potius quam contrarium

2 quoniam non E (*sed* non *erasum*): non *om. ceteri* 3 quae T: quoniam *ceteri* bonum non bonum T 4 hae SE (*corr.* S^2E^2) 7 habet F non bonum T est *om.* E^1 8 *alt.* non *om.* T 10 *pr.* est *om.* S^1 12 propositionis F 13 simplicis T (*corr.* T^2) 18 secundum falsitatem similes F 19 falsa S^2 uniuersarum SFE, uni uerae opinioni S^2 20 contrariae F 22 exposuit T 23 id *om.* E 27 bonum esse F 28 in *delendum?*

ponentem adfirmationem verae adfirmationi esse contrariam. perplexa igitur sententia his modis quibus diximus expedita est, sed se sic habet ordo sermonum: amplius, inquit, similiter se habet boni quoniam bonum est et non boni quoniam non bonum est, quae utraeque verae sunt, et super has boni quoniam non bonum est et non boni quoniam bonum est, quae sunt utraeque mendaces. illi ergo quae est non boni quoniam non bonum est verae opinioni quaenam est contraria? hoc quasi interrogativo modo dictum est. non enim ea quae dicit quoniam malum est, quoniam simul aliquando esse poterit vera. hoc autem in contrariis non potest inveniri. numquam enim vera verae contraria est. quemadmodum autem fieri potest, ut simul sint verae? quoniam est quiddam non bonum malum, quare contingit simul veras esse. at vero nec illa quae est non malum; simul enim et hae erunt, id est possunt aliquando simul esse verae, in his praesertim rebus quae inter bonum malumque sunt. relinquitur ergo ei quae est non boni quoniam non bonum, quae scilicet vera est, contraria ea quae est non boni quoniam bonum est, quae falsa est et simul vera non potest inveniri. quare, ad similitudinem superius positam proportionis revertitur, ut dicat et eam quae est boni quoniam non bonum est ei quae est boni quoniam

7 bonum non F 8 utraeque E²: uerae quae *codices* 9 *pr.* non *om.* S¹FE¹ bonum non F 11 enim *om.* SFE 13 poterunt uerae b 13. 14 inueniri non potest F 17 ac F 18 illa *om.* T¹ est quoniam E et *del.* F² haec? 22 bonum est FT 23 ei S (*corr.* S²) non bonum T (non *del.* T²) 25. 26 proportionis B: propositio SFEG, *del.* E², proportio G²T 26 ea SFE (*corr.* S²E²), ei T 26. 27 quoniam bonum est eam quae est boni quoniam non bonum est T 27 *sq.* ei — bonum est *om.* SFEJG, *post* contrariam *habet* B

bonum est contrariam. quod si quis ea quae superius dicta sunt diligentius intuetur, nec in totius sententiae statu nec quicquam in ordine fallitur.

Manifestum vero quoniam nihil interest, nec si universaliter ponamus adfirmationem; huic enim universalis negatio contraria erit, ut opinioni quae opinatur quoniam omne quod est bonum bonum est ea quae est quoniam nihil eorum quae bona sunt bonum est.

In superiori argumentatione omnia de indefinitis explicuit, sed quoniam fortasse aliquis poterat suspicari non eandem rationem esse posse in his propositionibus quae sunt definitae atque in his aliquid interesse, utrum eadem demonstratio ⟨quae⟩ in his quae indefinitae sunt eveniret, hoc addit nihil interesse, utrum eandem demonstrationem, quam ipse | p.466 superius in propositionibus indefinitis fecit, quisquam faciat in universalibus, quae iam sine dubio definitae sunt. si quis enim secundum indefinitarum propositionum superiorem dispositionem definitas disponat easque secundum praedictum modum speculetur, non aliam universalis adfirmationis opinioni contrariam reperiet quam eam quae est universalis negationis opinio. nihil enim interest inter indefinitas definitasque propositiones, nisi quod indefinitae quidem sine determinatione, definitae

3 falsitur S (*corr.* S^2) 4 vero *ego*: ergo est SFTE, est ergo $\Sigma\mathfrak{T}$ 5 si *om.* $S^1\Sigma^1$ ponimus T 6 erit contraria Σ 7 ut] quod SE (*corr.* S^2E^2), ut quod F 8 bonum est F *alt.* bonum *om.* S^1E^1 ea quae est] uel F quoniam *om.* Σ 9 bonum est] non bona sunt FΣ (*corr.* Σ^2) 10 de *om.* S^1 infinitis F 14 quae *ego add.*: *om. codices* in his G^2T: *om. ceteri* 14. 15 indefinitae *ego*: ei definitae SFEG, et definitae G^2T demonstratio quae in indefinitis est definitis S^2, demonstratio eis quae definitae B 16 eadem F (*corr.* F^2) demonstratione F 17 faciat] facit T (*corr.* T^2) 19 infinitarum F 20 disponit E 22 ea F 24 definitas indefinitasq; F 25 quo SE (*corr.* S^2E^2) definitae SFE (*corr.* S^2E^2) indefinitae SFE (*corr.* S^2E^2)

vero cum augmento determinationis sunt, vel universalitatis vel particularitatis. hoc est enim quod ait: nihil interest, nec si universaliter ponatur adfirmatio. universali namque adfirmationi universalis contraria erit negatio, ut opinioni quae opinatur quoniam omne quod est bonum bonum est, quae scilicet est universalis adfirmationis, ea sit contraria quae est quoniam nihil eorum quae bona sunt bonum est, hoc est opinio universalis negationis. hoc autem cur fiat ostendit.

Nam ea quae est boni quoniam bonum, si universaliter sit bonum, eadem est ei quae opinatur quicquid est bonum quoniam bonum est. ⟨hoc autem⟩ nihil differt ab eo quod est omne quod est bonum bonum est. similiter autem et in non bono.

Gradatim indefinitam propositionem ad similitudinem universalis adduxit. dicit autem: quaecumque fuerit indefinita propositio, ei si quod in sermone solemus dicere quicquid addatur, universalis fit, ut nihil omnino distet ea quae ad rem in adfirmatione omne praedicat. ut ea opinio vel propositio quae est de bono quoniam bonum est hoc scilicet opinatur, quoniam bonum bonum est, huic si addatur quicquid, ut ita dicamus: quicquid bonum est bonum est, nihil differt ab ea quae opinatur omne bonum bonum esse. quare eadem vis est superioris demonstrationis in

1 argumento SF 2 est *om.* S¹FE 5 negationi ut opinio S (*corr.* S²) 6 bonum est T *alt.* bonum *om.* S¹F 7 sit] erit? 11 ea *om.* Σ bonum Σ: bonum est *ceteri* 12 ea Σ ei b: et SFTE, *om.* Σ𝔗 13 est bonum *ego*: bonum est *codices* 14 hoc autem *add.* b: *om. codices* (*cf. vol. I p. 222, 23*) nihil enim E² 14. 15 nihil — bonum est *om.* Σ 14 eo quod b: ea quae *codices* 16 in *om.* Σ 21 adfirmationem SFE (*corr.* S²E²) omnem SFE (*corr.* E²) 23. 24 hoc — bonum est *om.* b 26 est F 27 superioris est F superius T

propositionibus indefinitis, quae etiam in universalibus, quae parvulum quiddam distant, quod non ad qualitatem nec ad vim propositionis, sed ad quantitatem refertur. universalitas enim quantitatis ponitur. et sensus quidem huiusmodi est, verba vero sic sunt. superius proposuerat nihil interesse, an indefinita esset propositio an universalis. cur autem nihil intersit hoc modo dicit: nam ea quae est boni quoniam bonum est, id est indefinita adfirmatio, si universaliter sit bonum, id est si bonum universaliter proferatur, eadem est ei quae opinatur quicquid bonum est quoniam bonum est, id est nihil discrepat ab ea opinione quae opinatur quicquid bonum est bonum esse. huiusmodi autem opinio nihil differt ab ea, quae aperte universaliter proponitur, quae est omne quod est bonum bonum est. similiter autem et in non bono, id est non bonum quoque eadem ratione dicimus. ea namque propositio vel opinio quae opinatur non bonum esse quod non bonum est, si ei adicitur universalitas, nihil differt ab ea quae dicit quicquid non bonum est non est bonum. haec autem nullo distat ab ea, quae universaliter aperte proponitur, quae est omne quod bonum non est non est bonum.

Quare si in opinione sic se habet, sunt autem hae quae sunt in voce adfirmationes et

4 quantitati S^2 ponitur *ego*: opponitur SFEG, apponitur S^2G^2T 6 indefinitas F esse SF (*corr.* S^2) 7 propositiones F nihil *om.* F 8 ea] eius F 10 si *om.* F 11 ei b: et *codices* 12 est bonum quoniam? 14 est quoniam F 15 quae aperte *om.* T^1 proponitur *om.* T^1 16 bonum est F 16. 17 similiter — bono *om.* SFE^1G^1J 17 id est *del.* S^2 19. 20 quod non bonum est G^2T: *om. ceteri* (*an* non bonum *bis ponendum?*) 21 *alt.* est *om.* S^1 22 haec — 24 est bonum *om.* F 22 nullo modo T 25 sic se 𝔗: se sic *ceteri* habent SFTE (*corr.* E^2) 26 ea STE𝔗, heae E^2, haec ea F in *om.* E^1 in uoce *om.* Σ 26 *sq.* adfirmationis et negationis SFTE𝔗 (*corr.* F^2E^2)

negationes notae earum quae sunt in anima, manifestum est, quoniam etiam adfirmationi contraria quidem negatio circa idem universalis, ut ei quae est quoniam omne bonum bonum est vel quoniam omnis homo bonus ea quae est vel quoniam nullum vel nullus, contradictorie autem aut non omnis aut non omne.

Superiores omnes argumentationes ad unum colligit redigitque ad conclusionem omnem quaestionis vim. supra enim negationes et adfirmationes earumque contrarietates de opinionibus pensari oportere praedixerat, nunc vero quoniam in opinionibus repperit illam contrariam esse, quae esset universalis negatio, idem refert ad propositiones, quas manifestum est, quoniam voces sunt et significativae, passiones animi designare. in principio enim libri significativas voces passiones animae monstrare veraciter docuit, nunc ea velut probaturus est: quoniam in opinionibus p. 467 illa potius contraria universali | adfirmationi reperta est, quae esset universalis negatio potius quam ea quae contrarium universali adfirmationi adfirmaret, idem quoque arbitratur in vocibus provenire, hoc est adfirmationi universali non adfirmationem contrariam rem ponentem, sed universalem negationem esse con-

1 eorum *codices* (*cf. vol. I p. 27, 24*) 3 quidem Σ𝔗: quidem est *ceteri* 4 quoniam *om.* Σ𝔗, *item* 5 5 homo omnis F bonus Σ𝔗: bonus est *ceteri* 7 non *om.* S^1E^1 omnes SE (*corr.* S^2E^2), omnis homo FΣ non *om.* S^1 8 omnes SFE (*corr.* S^2E^2) 9 superius F omnes] autem F ad unum *ego*: a bonum S, ad bonum S^2 *et ceteri* 9. 10 colligit T^2E^2: tollit *codices* 10 redegit quae S 11 enim] eam S (*corr.* S^2) 13 uero *om.* S^1 opinibus E (*corr.* E^1) 14 esse T 16 sunt *om.* T^1 19 uelud F 20 contraria docuit S (docuit *del.* S^2) 23 proferre F (*supra scr.* uel uenire F^1) 24 contrarium T 25 rem ponentem] reponentem SFTE (*corr.* E^2)

trariam, contradictorias vero eas quae, cum adfirmatio universalis esset, particularis negatio inveniretur. atque hoc quidem planissime dictum est nec aliquis in verbis error est, sed nos, ut cetera nihil ambiguum relinquentes ipsorum quoque verborum, eorum ordinem persequemur. ait enim: quare si in opinione se sic habet, id est quod opinio negationis contraria invenitur opinioni adfirmationis potius quam contrarium ponens adfirmatio, sunt autem hae quae sunt in voce adfirmationes et negationes notae earum quae sunt in anima (nam sicut in voce adfirmatio et negatio est, ita quoque etiam in opinione, cum ipse animus in cogitatione sua aliquid adfirmat aut quid negat, quod nos alio loco diligentius expediemus): ergo quoniam adfirmationes et negationes quae sunt in voce notae earum sunt adfirmationum vel negationum quae sunt in anima, manifestum est, quoniam etiam adfirmationi contraria quidem est negatio circa idem universalis. circa idem autem addidit, ne disiunctas adfirmationes et negationes contrarias diceremus, sed ut adfirmatio et negatio de una eademque re illa quidem universaliter adfirmaret, illa vero universaliter negaret. earum autem exempla haec sunt: ut ei quae est quoniam

1 contradictoriam uero eam T 5 uerborum G²T: uerborum sed SFEGJ, uerborum uim S², uerborum sensum E²B eorum *del.* G², *om.* T, eorumque S², et ordinem eorum B² (ordinem eorum B) 5. 6 ordine SFEGJ (*corr.* S²G²) 7 sic se? 9 pones T (*corr.* T²) autem sunt haec F 10 adfirmationis et negationis FTE (*corr.* E²) 10. 11 eorum *codices* (*corr.* b) 13 aliqua S (*corr.* S²) 14 aliquid E² 14. 15 expediuimus E² (expediimus?) 15 adfirmationis et negationis SFE (*corr.* E²) 16 *pr.* sunt] si SFE (*corr.* S²E²) 18 etiam *om.* F 19 circa] contra SFE (*corr.* S²E²) 20 disiunctim E² adfirmationis E (*corr.* E²) 21 sed ut E²B: et ait *ceteri* 22 negatio esset E²B illa F: illam *ceteri*, et illam E²B 23 adfirmare *codices* (*ego corr.*) illam *codices* (*ego corr.*) negare *codices* (*ego corr.*)

omne bonum bonum est vel quoniam omnis homo bonus est ea quae est quoniam nullum, id est nullum bonum bonum est, quae contraria est, vel nullus, hoc est quoniam nullus homo bonus est. contradictoria autem aut non omnis, id est non omnis homo bonus est contra eam quae dicit omnis homo bonus est, aut non omne, hoc est non omne bonum bonum est contra eam quae dicit quoniam omne bonum bonum est. constat igitur in his propositionibus quas supra proposuit illam magis esse contrariam, adfirmationi quae dicit omnis homo iustus est eam quae dicit nullus homo iustus est potius quam eam quae dicit omnis homo iniustus est.

Manifestum autem quoniam et veram verae non contingit esse contrariam nec opinionem nec contradictionem. contrariae enim sunt quae circa opposita sunt, circa eadem autem contingit verum dicere eundem; simul autem eidem non contingit inesse contraria.

Post haec libri terminum expedit in ea speculatione et demonstratione, per quam, licet verum sit manifestumque omnibus duas propositiones veras non esse contrarias, tamen id ipsum demonstrare conatur. est autem huius argumentationis ingressus huiusmodi: ea quae sunt contraria opposita sunt, opposita vero non possunt eidem simul inesse: contraria igitur eidem simul inesse non possunt. de quibus autem aliquid simul verum dici potest, illa simul eidem inesse possunt, quae vero simul eidem inesse

3 quae *om.* b 5 contradictorie? aut] ut SFE 9. 10 propositio T (*corr.* T²) 10 illam *om.* b 13 omnis *om.* SFE iustus F 14 autem *ego*: est autem *codices* (*cf. infra*) 15. 16 opinione nec contradictione Σ² 16 contraria T E²Σ𝔗 17 quae circa] quocirca F 18 continget T 19 contrariam SF (*corr.* S²) 22 que *om.* T¹ 24 ingressis T (*corr.* T²) 28 autem *om.* S¹ non potest S² 29 esse F non possunt SFE (non *del.* E²)

non possunt, de his simul verae propositiones, adfirmatio et negatio, esse non possunt. sed contraria simul eidem inesse non possunt: quae igitur simul verum dicunt contrariae non sunt, idcirco quoniam de quibus et adfirmatio et negatio simul verae esse possunt, illa simul eidem insunt. quocirca quae simul verae sunt contrariae non sunt. sensus hic est, verba autem sic constant: manifestum autem est, inquit, quoniam et veram verae non contingit esse contrariam, id est duas veras propositiones non posse esse contrarias, nec opinionem nec contradictionem: si opinio non est vera verae contraria, multo magis nec contradictio quae ex opinionibus venit. contradictio autem hic pro contrarietate posuit: de ea enim non agebatur. contrariae enim sunt quae circa opposita sunt, id est omne contrarium oppositum. circa eadem autem contingit verum dicere, idcirco quod de his solis et negatio et adfirmatio verae simul esse possunt, quae eidem simul esse contingit, simul autem eidem non contingit inesse contraria, ut concludatur: quoniam de quibus adfirmatio et negatio simul verae sunt, ea simul eidem inesse possunt, contraria vero simul eidem inesse | non possunt, quae simul verae sunt non possunt p. 468 esse contraria.

Noster quoque labor iam tranquillo constitit portu. nihil enim, ut arbitror, relictum est quod ad plenam

2 contrariae SFE (*corr.* E^2) T^2 6 illae FE 12 opinio non est] opinionem F uera *om.* T 14 contradictionem S^2T 15 contraria E^2 autem T 16 contrarium est E^2 17 opposita T non contingit SFEG (non *del.* $F^2E^2G^2$) 18 dicere eundem? 19 non possunt SFEG (non *del.* E^2G^2) idem *codices* (*corr.* b) 20 inesse? 21 inesse] simul esse SFEG (*corr.* E^2G^2, simul *del.* S^2) 23. 24 inesse] esse SFE 24 quae ergo E^2B uera TE^2 25 contrariae? 26 consistit TB

huius libri notitiam pertineret. quare si rem propositam studio diligentiaque perfecimus, erit perutile his qui harum rerum scientia conplectendarum cupiditate tenebuntur: sin vero minus id effecimus, quod nobis propositum fuit, ut obscurissimas libri sententias enodaremus, labori nostro nihil ut aliis nocituro, et si non proderit, obloquitur.

1 pertinere T (*corr.* T²) 3 et cupiditate T 4 efficimus STE (*corr.* S²) 5 sententia T (*corr.* T²) 6 ut *om.* B nocitura G (*corr.* G²) 7 non *om.* T¹ proderit *ego*: oportebit *codices* obliquitur S (*corr.* S²)

ANICII · MANLII · SEUERINI · BOETII · UIRI ILLUSTRIS · EXCONSŁ ORDINE · PATRITII · IN PERIERMENIAS ARISTOTELIS · EDITIONIS SCDAE · LIBER · UI · EXPLICIT · S FINIT ·,· F EXPLICIT LIBER · VI · T AN · MALL · SEV · BOETII · VC · ET ILL · EX CS · ORD · PATRITII SCDAE EDIT · EXPOSITIONV · IN ARIST · PERIHERMENIAS · EXPL · LIB · SEXTVS ·,· E EXPLICIT COMENTV MAIVS IN PERIER · J EXPLICIT COMENTARIVS B *subscriptionem om.* G

INDEX NOMINUM.

I = prima editio. II = secunda editio.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

(Insunt etiam quaedam grammatica.)

I = prima editio. II = secunda editio.

B.

E.

H.

I.

U. V.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

vol. I *p.* 36, 6 proponendo *in textum recipiendum erat.*
p. 135, 18 *lege* quemadmodum.
vol. II *p.* 4 *in adnotatione adde* 11 caelata? *v. indicem.*